

napoleon

ا.ق.ت.

تیوہندی

Aram

چاپی نوی

٢٠٠٩

چند روزی که در آنجا بود

www.igra.afhamontada.com

ناپليون

وہر گھیرانی

عومہر رہ سول خدر

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نیوهندی بلاوکردنهودی ئاراه

خانەى چاپ و بلاوكردنەوہى ئارام

150

ناپليۆن

نووسينى:

د. چ. قارلە

وہرگيرانى بو فارسى:

محەمەد قازى

وہرگيرانى بو كوردى:

عومەر رەسول خدر (شىنكى)

چاپى سەم

خانه‌ی چاپ و بلاؤکردنه‌وی نارام

خاوه‌نی: نارامی مه‌لا محه‌مه‌د

07701918565

07501241518

کتیب: ناپلیون

بابه‌ت: میژوویی

نووسینی: د. ج. تارله

وه‌رگیرانی بو فارسی: محه‌مه‌د قازی

وه‌رگیرانی بو کوردی: عومهر ره‌سول خدر (شینگی)

نه‌خشه‌سازی و به‌رگ: نیوه‌ندی نارام

کۆمپیوتەر: وه‌فا صلاح

سه‌ره‌رشتیاری چاپ: نارام مه‌لا محه‌مه‌د

تیراژ: 1000 دانه

ژماره‌ی سپاردن: ژماره (837) ی سالی (2006) ی پیدراوه

نرخ: (6000) دینار.

نهم کتیبه له‌زنخیره بلاؤکراوه‌کانی خانه‌ی چاپ و بلاؤکردنه‌وی (نارام) وه‌و مانی چاپکردنه‌وی
پاریزراوه.

پیشگی

میژوی مرق و گورانکارییه کانی کومه لایه تی ته نها به تیروی وینماییه کان وهرنه چرخاون، به لکو ئیراده ی به میژوی پیشه وایان و سه رکده مه زنه کان (پشتبه ستور به قوناغیکی میژویی) نه می فراهه مکرده و، چون رهوشی میژو زه مینه بۆگزان خوشده کات.

پیداویستی سه رده م پیاوی مه زن دروستده کات بۆدریژه دان به به ره پیشچوونی ره ورده وه ی میژو. له دایکبوونی قوناغی سه رمایه داری وله ناوچوونی قوناغی فیودیالی، سوپا سالارو لیوه شاوه یه کی وه ک ناپلیقن بوناپارتی هه لگه واندوه و ناوبراویش هه لگری نه و په یامه میژویییه بووه و شه پی جیهانی به که میش دریژبۆوه و ته واکه ری نه و په یامه یه. (له نه وروپادا)

نه گه ر بلتین: هه موو شه په کان بۆچه سپاندنی ئیراده ی لایه نیکه - یان بۆجیگیربوونی رهوشیکی تازه ی میژویییه، هه له نییه، به لام بۆچوونیکی تاک لایه نه و یه ک ئاراسته ییه و مافی نه وای خوی پینادریت،

راستی بۆده رپرینی نه مو و پراوهر به خوی، ده بی بلتین: پیداویستی ره ورده وه ی به ره وپیشچوونی کومه لگای مرقا په تییه و گۆرانی قوناغه کان گه یون و یۆنه مش رابه ریکی مه زن نه و په یامه ی گه یاندوه. به دووباره چاپکردنه وه ی نه م کتییه، نه وه ی ده مه ویت ئامازه ی بۆیکه م ته نها نه وه یه: به ئاگابون له میژویی جیهان و سه رکده میژویییه کانی، وه ک: نه سه کنده رو ئانیبال و سۆفۆ و سیزارو ناپلیقن و...، به رچاومان رووترده بیته و ده بیته ده روازه یه کی باش بۆ زیادبوونی ئاستی وشیاری تاکه که سه کان وهیوادارم نه م په رتوکه سوود به خشییت.

شینگی

چەند دىرېك دەربارەى تارلە

نوژن - يان بەگوتەى زمانى روسى ئايفىگنى چىكتورنىچ تارلە، مېژو نووسىكى بەناوبانگى سۆڧىيە¹ لى سالى (1875) لى نىكلايف، چاۋى بەدنيا ھەلېتاۋە لى سالى (1955) لى مۆسكۈ مردوۋە.

ئاوبراۋ پىسېۋر بوۋە لى مېژوۋى ئابوروى كۆمەلەيتى شۆرشى فەرەنسا ئىمپراتورى يەكەم² تىزى دىكتوراكەى لى بوارى مېژوۋىدا كىتېپكى بەپىزى گەۋرەى دوۋەرگىيە بەناۋى (چىنى كىركارى فەرەنسا لى پۇزگارى شۆرشى مەزىندا) كەلەماۋەى سالى (1909-1911) نووسىۋىتىۋ دواتر ئىككىيە لى سالى (1928) دا لى گەل نووسىنىكى نايابى تىرى بەناۋى (چىنى كىركارى فەرەنسا لى سەرەتاي رۇزگارى بەرھەمى پىشە سازىدا) بىلەن دۆتەۋە. تارلە، چەند كىتېپكى تىرى دەرگەردوۋن بەناۋەكانى (گەمارۋى خاكى)³ لى دوۋەرگىدا (1913-1914) و (دۋاى ناپلىۋن - 1936) و (ژومىنال و پىرەريال - 1937).

ئاوبراۋ زۆرىنەى كاتەكانى خۆى بىر نووسىنەۋەى مېژوۋى روسىا تەرخانگەردوۋە لى وىۋارەشدا چەند كىتېپكى باشى ھەن بەناۋەكانى: شەپى كرىمە (1941-1943) و (ئاۋدارانى جەنگى روس و سىياسەتى پىترسى گەۋرە - 1949).

دوۋكىتېپى پىرەھەى تىرى ئەۋ يەككىيان ئەم كىتېپەى ۋە ئەۋى تىرشىيان دەربارەى ژيانى (تالىران) ۋە بەنومىدى ئەۋەى بەم زوۋانە چاپ بىرىت.

تارلە ئەندامى ئەنجومەنى فەرەنگى سۆڧىيەت بوۋە، سەبارەت بەژيانى ناپلىۋن و تالىران كىتېپى بىژمار لىلەن نووسەرو مېژوۋى نووسانى ولاتانى خۇرئاۋا نووسراۋن، بەلام گىرنگى كىتېپەكانى تارلە لىۋەدايە لىشىكارو لىكەنەۋەكانىدا بىكىنەۋە زانايانە دىيارە مېژوۋىيەكان دەخاتەروۋە تىپوۋانىنىكى جان ئەم دورو⁴ كەلە پىۋارە مېژوۋىيەكانە دەناسىنىت.

مەملى قازى

¹ - سۆڧىيەت: مەبەست روسىا فدرالى ئەمىرۋە. ئەۋگەنەى ۋەركىتر مەمەدى قازى ئەم كىتېپى كىردوۋە بەفارسى سۆڧىيەت ماۋە،

² - ئىمپراتورى يەكەم، ۋانە: ناپلىۋن (ۋ - كوردى).

³ - گەمارۋى خاكى: مەبەست لى گەمارۋدانى ئابوروى سەر بىر تەنەيە كەدواتر لىدەقنى كىتېپەكەدا ئاۋا نووسراۋە. (ۋ - كوردى).

⁴ - مەبەستى لى: (ناپلىۋن و تالىران).

دیاجه

نو پیاوې من دمه ویت ژبانی باسبکم وکسایه تی نووینشانبدم، په کتیکه له سر سوپه ښه رترین دیارده کانی میژووی جیهان وسه یرنیه دهریاره ی نو کتیبی بژمار نوو سراین وینوسن وپیوستیښه هر بنوسن.

کرشتری جیهانی سالانی (1914-1918) یوه مزی دووباره سر نجانده وې نو^(۵) که به پشه نگی سهریازی همو سده و سرده مه کان هه ژمارده کړت، فرمانده نالیه شاهه کانی وهک (نیول و مولتکې فره نسی و فالکتهانی نه لمانی و فرنچ و هی، بریتانی و رنن کمپ و یانوچکې پوسی و هیتیش زلنن که خه ک که سایه تیبه کی ده فکرتو وکورت بینو وهک: لودندورف- یان فوش- یان نالکسیف^(۶) به چاوی که سانی خاوهن سه لیکه و کارامه ی له شکرکشی و فرمانده سه یرده کن، نوکلی له وه ناکرت زورجار همو نو و سه رکړده بیتوانایانه پابه رایه تی ملیقه نه سهریازیان کړیوه و نه و یان سه لماندوه که جهنگ و له ده ستدا بونی سوپای گوره ناتوانیت سه رکړده یه کی مزن ولپوه شاهه ی سهریازی دروستبکات، وهک چنن، مه پم ریبه کانی کارار^(۷). له دامیتانی ده ستره نگی که سانی وهک: فیدیا س^(۸) و مایکل نانزه^(۹). دوی شه پی جیهانی په کم، په ی به و پاستیه برا که که سانی سه رکړده ی سهریازی مهنی وهک: نانپال^(۱۰) و^(۱۱) سوفرو^(۱۲) و^(۱۳) وسیزارو له سه رووی هه موو شیانوه ناپلین که سهراری هه موو سهراران، یوه نه جیکای سهرندان دوزمن بونه وې شرا ده ی خوی به سهردا بسه پتی، مل پت که چکر دنی نه و به شپوه یه کی دلنایی و بوه میشه و دروستکردنی میژووی نو ولاته تیشکاوه به میلی خوی، یان نه گره له سهرتادا نه مات بزمه یسه نه بو به لانی که مه وه کاریگری له سه ر میژووی نو ولاته جیتیل- یان وهک ناپلین ده لیت: دوزمنکاری و نامانچ له پشت شه پو میزشبردن و پی شپه وې وه لمه ته کانه وه هه بو، داگریکردنی بن قازانچ، واته سه رکه ونی بن که ک، نه مه ش هیچ ده سک و تیکی سیاسی پاسته و خوی لینه ده که و ته وه به که لکی ناپلین نه ده هاتن.

له تایبه تمه ندیه کانی پژگاری میژوونوسی نایدیالی و به تایبه تی قوتباخنه ی (سهروری نوو سان) دا په کتیک له پاکانیان نه و بو، ناپلین پزلی سه ره لانی سه رده مینکی میژووی جیهانی نییه، نو پژگاره ی که تایبه ته خودی نو بو به خه یالی خوی واتای نه خلای و گرنگیه که به گشتی له پره وړه وې پتسکه و تنی مرقابه تیبه وه پتی به خشیبو، ناپلین دوی له ناوبردنی

^۵ - نو مه به ست له: ناپلونه، (و- کوردی)

^۶ - هموو نه مانه فرمانده ی کوسا و هیچ له بارانده بووی شه ی جیهانی په کم بوون.

^۷ - په کتیکه له شاهه کانی لیتا یو له نزیکه وه کانه یه کی سی جوان هیه.

^۸ - که وره ترین په یکه رتاشی نه غریقوه له نسیا له دایک بووه (431) پتی میلادی، هه موو جوانکاره په رده نه کانی (مهرمهرای پهرسکای پارتون، له لاین نه مووه دروستگراون.

^۹ - مایکل نانزه: نیکارکشی و په یکه رتاش و له لاسارو شاعرینکی لیتا یه (1475-1564) ناوبراو له سه نه یه یی و کاملی هونری و تریکرتدن، که سیکی سر سوریه نه، شاکاره هونریه کانی نو له رووی هه مه جزی و که روه یی، هاوایان نییه. له کاره به ناویانکه کانی نو، تابلی کیشرا وه کانی له بن میچی کومه دی کتیا س بی یو، هه روه ها په یکه رده کانی داود و موسانی له رتدا ده ستردی نمن.

^{۱۰} - نانپال: فرمانده یه کی سهراری کارنازه (خاکي نونی نه مرؤ) که رومیه کانی له چند شه رتکدا تیشکاندو سه ر نه نجام شکس خاودوو خوی کوشت (247-183) پتی میلاد.

^{۱۱} - سهراریتکی رومی (1729-1800) له سانی (1794) دا واپه رینی پوتوتای داسر کاندوه و له تبا لدا شه ی له کال هیزه کانی کوماری فره نسا دا کرد، نم فرمانده سهریازی به که سیکي به توانا و نازا به ناویانکه.

^{۱۲} - سزار - یان قیسه ر سرکرده و فرمانده وابه کی که روه ی رومی (44-101) پتی میلاد، په کتیکه له سه رکړده میژوویه کان و په ک له دوی په ک دوزمه کانی خوی تیشکاندنوون و ریز خاکي تاره ی نو نیرا تریه تی روم زیاده کړوه، (و- فارسی).

شوقی فەرەنسا، ھەموو یادو یادو ھەری و شوێنە واریکی ئەوی پەشکردنە، ئەو لەسپتەمبەری سالی (1800) دا بێبەزەبیانە کەوتە وێژە و ژاگونیەکان^(۱۳). ئەمەش لەبەر ئەوە بوو ئەوانە بۆکوشتنی ئەو، بۆمبێکی دانراویان لەپێگاکی دا تەقاندەو، (چونکە ناپلیۆن زوو لەو کەشت ئەمانە دەستیان لەم کارەدا نەبوو) بەلکو تەنھا لەبەر ئەوە بوو ئەمانە کۆماریخوازیوون و ئامادەنەبوون لەبەر خاوەن تۆمارکردنی شانازی سەرچاوە گرتوو لەنیشتمان پەرستی و باقی ویریکی دەسەلاتدارییەتی سەربازی خیانەت لەشوقشیکەن.

لەپێوی سیاسییەو ناپلیۆن ھەرجی ئەکێبوو بۆیژوازی پیشەسازی و بازرگانی بیکات، ئەنجامی دەدا، ئەو سیاسەتی ناوخل و دەرەکی خۆی، بەگشتی بەجۆرێک بەرێوە دەبرد بەرێوە وەندییەکانی ئەوچینە پارێزراو دەستبەریکات.

ئەوپیاو سەرکوتەرە ھەموو بیرۆکە ئازادی خاوەنە لەناو پانتایی ئیمپراتۆریەتیەکییدا دەم لەکوێتکرد، بەدریژایی فەرمانپەرەیی کردنەکی مەسەلە ئازادی بەپەرەوێزیوونی پەرەو یێ دەنگی سپیتردراو، دەبویست ھەموو شتێک بۆخۆی سەرەفەتی بکات و فەرمانی بەھەموو کەس دەکرد، تەنھەت ھەتا ئەوئاستی لەناو دەرپارەکییدا ژۆرینی کاربەدەستانی کەرە و لات و میر و سەردارەکان، بەفەرمانی ئەو سەرچۆی ھاوسەرەکانیان دەکرد، ئەگەر ناپلیۆن بەپێویستی زانیای ژەکانیشیان تەلاق دەدان، شەپە یەک لەدوای یەکەکانی، فەرەنسیایان شەلالی خۆین کردبوو، لەسالی (1814 و 1815)، گوندی و ھەبوون کەپیاوانی (15 بۆ 70) سالی تێدانیەبوون^(۱۴). ناپلیۆن بەتوندوتیژی دژی پۆلی شوقشگێڕانی کۆیکاران دەبۆو، تەنھەت بۆخۆی جارێکیان لەم بارەو گوتیبوی (ھیچ مۆکارتێک نییە ھەتا کۆیکاران منیان خۆشبویت - من ئەوانم بەھەژاری و بەدەختی کەوتنە بەردەست و ھەریە ھەژاری و بەدەختیش ھێشتەو) لەوگوتەیی خۆی ئەوی بێچووبو کەھیج کەس وەک ئەو بەدروستکردنی دەفەرچە کارکردن، کۆیکارانی بەشیوەیەکی پەرەا لەتوانای بەرەنگاریکردن لەبەرێوە وەندییەکانیان، لەبەرەمبەر خاوەن کارەکاندا بێبەش نەکردو، شازادە فیازمەسکی دۆستی پوشکین^(۱۵)، کەلەم بەتەمەنتربوو و لەپۆزگاری ناپلیۆندا ژیاو، دەلێت (بەدریژایی سەردەمی ئیمپراتۆری یەکەم، ترس و لەرزو جەنجالی، بالی بەسەر ئەووپادا کێشابوو، کەس نەیدەزانی سبەیی خۆیی و ولاتەکی چیان بەسەردیت، ئایا ناپلیۆن خۆی سازکردووە بۆپێکەلپێژان و ھەلمەتەردنەسەر شوێنێک یان نا ؟

ئالبرواندال، ستایشکەری پێشەیدایی ناپلیۆن، لەستایشکردنی ئەو ئیمپراتۆرییە کەرەیی کەقارەمانە خۆشەویستەکی ناپلیۆن بەدەستی ھێناو، زاراوہیەکی ژیرانە بەکار دەھێنریت و دەلێت (سنوورە شەپۆلینییەکان) ھەرچەندە ئەم زاراوہیە لای خۆیتەر زۆر پوون و ئاشکرانەبێت، بەلام بەدوو نمونەکی پێشتر مەعلوم دەبێت، بۆچ ئەو بارودۆخە ناھەمواری خۆیتاویە لەئەووپادا

¹³ - ئەندامانی یانە وەرزشکای بەناوبانگی ژۆرین، کەکوئوونەووەکانی خۆیان لەکەرەتیککی کۆنی ژاگونیەکانی ست نووورە پاریس ئەنجامدەدا، ژاگونیەکان نووورەوترین شوێنەکان بوون و ھەتا دوھەنەسە لایەنگری کۆنەیی ڕزگاری میلی وکەسایەتی پویریان دەکرد. (و- کوردی)

¹⁴ - تێدانەبوون : مەبەستی کە (15 بۆ 70) سالی بۆ خزمەتی سەربازی گیراون. (و- فارسی)

¹⁵ - پوشکین (1799-1837) شاعیری بەناوبانگی روسو و خاوەنی شاکاری، ئوچین نوێکین و سواری زویوین ... (و- کوردی)

ببوه فرمانپه واور ترس و له زړه سټېره کړېدې، بډیه ش سنوره کان شه پږلی بوون، چونکه ناپلین نه که هرله کاتی شه پدا، به لکو له وکاتانه شېره پش له نارادانه بوو، به فرمانتکی خوی شه وولاتانه شېره زې کړېدا ده یخستنه ژر ده سلاتی نیمپراترته ته کی خوی، په یماننامه کان، به لای ناپلین نه وه هیچ به هایه کیان نه بوو، به هوی شه تالان وېږیه شې سوپای فېره نسا ده یکرد، ناپلین قازانجی زوری بډیه فېره نسا ده سته بهر کړېدې، به جږیک قهرزدارنه بوو، (به بهر لور له لگه ل بریتانیا دا که به هوی قهرزدار بوونی له پږډگاری حوکمپانی نیمپراترته فېره نسا له سېری که له که ببوون، بډیه وای چل سال توانی بیاندا ته) میژونو نوسانی نیشتمان په رستی فېره نسی زور به، ده دنانن و ناگایان له وېنیه شه ته نها به هوی تالان وېږ وېږگره بېنېشینه کانه وه به ده ست هاتبوو که دږ به و ولاته ژر ده ستانه شې نیمپراترته شې ناپلین ده کران، خوینه شې کتیه کی من زږجار لیم ده پرسن: نایا ده توانرته به شه پره کانی ناپلین بگوترت (چه ننگه کانی نیمپریالیستی) چونکه نیستا نیمپریالیست به وچه مکی که نیته شه مېر ده یزانین له سهره تاي سده شې تۆزده شدا هه بوو، بگوترت؟ به لای ده بې وېږیسته شه ناوړه ش به وچه ننگه بگوترت و دروسته، چونکه شه پره کانی نیمپریالیستی له لگه ل چۆنایه شې ومانای شه پره کانی ناپلین دا کرکه و په ک ناراسته یی.

(لینین) یش زږجار ناماوه شې به وده کړېده، له موداخله به ناویانگه کانی خوی که سه باره ت به ناشتی (برست لیتوسک) ^[1] بوو ده لیت (شه پره نیمپریالیستی به کانی ناپلین چه ند سال درېژده شې کیشاو سهره مېکی دیاریکړای به خوی وده کړت و له نا کتیکیه کانی له لگه ل بزوتنه وه نازاد یخوازه میللیه کاندایا په لیه کی گورده شې په یوه ندی خوی له لگه ل نیمپریالیستیدا دروستکړد) دواتر ده لیت (لیره ده مه به ستم له نیمپریالیسم به شتیه په کی گشتی له تالان وېږکړو چه ته و دزه کانه که ولاتانی تریان پووتاندېږوه، چه نگی نیمپریالیستیش لیره ده به مه به ستمی، چه نگی نیمپریالیستی چه ننگیکه که دزه کانی ده ریای به دابه شکر دنی تالان کړد به ده ست هاتوه).

ملکه چ کړنی سیاسی و تالان وېږ، تاکه پږگایه کبړو که دا گړکری فېره نسی له بهر امېر ده وله ته تیشکاوه کاندایا ده یکرد. ده بوو بزوانی گوره ^[2] حوکمپانی نه وروپای کرکه له پوړی ^[3] نابورییه وه بگرتنه ده ست، شه سهرامیه دارانه هاوکاری ناپلین تان ده کړد هه تا ده سلاتی په های خوی به سهر فېره نساو نه وروپادا به سپینت، شه بوو سیستمی شپریالی ناپلین، شه مه لایه نیکي شه پیاوه مه زنه بوو بۆزالی و به هیزی، شه گره بمانه ویت لیره ده کوتایی به مه ش بهینین ده بې ناماوه به چه مکی شه ناپلین مه زنه ش بکین له پوړی میژوییه وه، شینجا شه پاستییه بې چه ندو چوونه شې هره سهینانی نه وروپای میرو شانشینیمان لا پوون ده بیتوه، دوو کس دمانه زینت رانی فله سه فی دیالیکتیک: دهر باره شې نه لمانیا ده لیتن (که شه مه سه باره ت به هه مه نه وروپاش پاسته).

¹⁶ - برست لیتوسک: شارنکه له بلاروسیاو له پرواری (3/3) ی مارس 1918، په یماننامه شې نیوان نه لمانیاو سؤقت له لوندی مژگرا

¹⁷ - برزوازی کوره --- مه به ستمی نووسر له سهرامیه داروه به دېژایی کتیه که ش ده لیت: برزوازی گوره و بچوک: دیاره یمانای سهرامیه دارو ورده برزوا به کاری ده هینت. (و- کوردی)

¹⁸ - له پوړی نابورییه وه: مه به ستمی نووسر لیره ده ته نا نابوری نیه، به لای شه وک سهره ت سهری ده کات بوله ناوچونی رژیمه کونه کانی نه وروپای نوکات.

(ټگه ر ناپلین ته لمانځای له چنگد اما بایه وه ، نو ا د ه ی توانی نه و سی چل راپه رینه ی خه لك ⁽¹⁾ . كه ناویان له خلیان نابور باوكی خوشه ویستی ⁽²⁾ باوكی خوشه ویستی میللت له ناو به ریټ .

ده سټگا كانی قانونگوزاری و ښاداری فهرنسا ده بووه بناعه یه کی پته وی په كټی ته لمانځای و ټیمه ی له شه پری نه نگی (33) ساله ی ..... ته نجومه نی فیدرال پزگاره كړد ، ده ركړدنی دروسن فهران له لایه ن ناپلین نه وه به س یو بڼه وه ی بڼ ه می شه پزگار مان بوو با له نابور چونه كانی بټكاری سه ده كانی ناوه راسټ ⁽⁴⁾ ، ناپلین زه بری كورچك به ی له سیستمی فیدوال وه شانندن ، به جوریك ښتر فیدوالی نه ی توانی هرگیز راسټ بیته وه ، نه مه یه نه وشاكاره مه زته ی كه له پوی چه مكی میژووییه وه به ناوی نه وه وه یه (ناپلین) .

ناپلین له پوی میژووییه وه دیارده یه كه بی هاوتاو له هیچ كات و زه مانټیكا دروست نابټته وه ، چونكه جاریكی تر نه و بارونځه ی كه له فهرانساو نه یو پایی سرده می ناپلیندا ه بهو درویاره نابټته وه .

مه سه له ی بنچینه یی نه وه به كه ښشانندان و شیکار كړدنی زیان و كاره كانی په كم ټیمپراتوری فهرانساو ده سټگه ورت به رجه سته كړدنه كانی وه كه سټیكی مه زنی میژووی سر كړده یه کی لټوه شاوه ده میتنه وه ، خو ښتر به بی بونی زانیاری له سر میژووی ټیمپراتوری ته ناپلین ، هیچ له میژووی نه یو پایی سالنی (1815-1848) یش ټټنگات .

هر چه نده خو ښتر زانیاری كه میشی له سر ناپلین هه بیټ ده توانیت به م كټیبه لټټیگه پشټنټیكی باشی ده ست بگه ویت ، نه م كټیبه جیایه له میژوونوسانی برژوازی و ستایشكه ره كانی ناپلین ، هوكه شی نه وه به من ویستومه به شینه یه کی واقعی باس له و پیاوه مه زنه میژووییه بكم م وړنگی به لایه نی چه مكی میژووی نه ویده م .

گنتس ، پږژنامه نووسیكی نه مساری و دوژمنی قه سته سهری ناپلین نه ، ده لټیت (نه و په كټیكه له دیارده سرسوپه ښتره كانی سروشت) نه م باوه په پټگر نه بوو له به رده م نه وه دا بڼه وه ی له دیارده سرسوپه ښتره سروشتیه بگړلټته وه ، ناپلین - یان وه كه پوشكین ده لټیت (جټیبه جټیكری شوم و په یامه په شه كانی میژو) ته نها له و پوه وه بڼه جیگای سرنجی من ، بزلم چون پډلی میژووی خوی گټراوه .

نه م كټیبه نووسینټیكی لامسه لایی و بی بنه مانییه ، به لكر له نه نجامی لټكرلینه وه به نواد اچوونی بیلا په نانه و ناوه پږكی كورټكراوه ی نه و به لگه بللونه كراوانه یه كه له نه رشیفه كاندا ماونه وه و بللونه بوونه وه ، به ده سته ښتانی نه م سرچاوانه له كانی كه ران بڼه سرچاوه بڼووسینه وه ی دوو كټیپی تریووه به ناوه كانی (كه مارزی خاكی) و (هه لومهرجی چاپه مه نییه كان له سرده می ناپلیندا) وه گیم كه وټوون .

هه تا هه نديك له م ديكو مینټانه ، بوی كه مجار له نه رشیفه كاندا دوزرا ونه وه . شایانی باسه هه موو نه وسه رچاوه ديكو مینټیانه ی له سر ناپلین هه بوون و نووسراون خو ښندومنه وه .

¹⁹ - دروستونی چند راپه ریټی خه لكووه دژبه ده سه لانداری ته ناپلین له نه لماندا .

²⁰ - به نه ماله ی باشی پړوښان كوټووه . (و- كوردی)

²¹ - مه به ست له وشانه یه كه نوو كات باو بووه هتا سرده می ناپلینش هر له نه لماندا ماون . هه موو جزره باكتا وټك و نابوری میرو شانښی و ده سه لانداری ته پیرو رڅانه كان ... (و- فارسی)

لاوتی ناپلیون بوناپارت

(1)

له (1769/8/15) له شاری نازاکسیوی دورگه ی کرسدا، خانوو لتیسیا بوناپارتي کابانوی په کټ له نه جیبزاده کانی نه وشاره که ته مه نی تیزده سالن یو وله دادگای شاردا پيشه ی پاريزه ری ده کړد، لتیسیا ته نها له دهره وهی ماله که پیدابوو وله پر هه سټیکرد ژانی مندالبوون گرتوپیته وپه په له چوړه مالی وپاش که من له ژوریکي چولیدا کوپټکی بوو، به م جوره بنه مالی شارل بوناپارتي پاريزه ری دادگای شاره بچوکه که ی نازاکسیق په کټکی تری زیادکرد، شارل بریاریدا روله کانی له سهر شیوه ی دابونه ریتی کرسیان په روه رده نه کاتو به شتواری فهره نسیانه ته ربییه تیان بدات، کاتن ناصلیون که من گه رره بوو، توانی له سهرخرچی ده ولت له یه کټک له قوتا بخانه کانی سهریازی فهره نسی وه به رځویندن بنیت، چونکه نه و خیزانه خواوه نی مندالبوونو نه یانده توانی خهرچی قوتا بخانه ی بکټشن.

دورگه ی کرس دواي نه وهی ماوه یه کی دورودریژ سهریه ولایه تی جنواي ئیتالیا یی بوو که به رابه رایه تی به کټ له کولاکه کانی نه وشاره به ناوی پانول شترشیان دژی پاتریارکال کړدو نه مانه له سالی (1755) دا ده سه لاتداره کانی دورگه ی کرسیان ټیگشکاند، به کورتي نه و راپه رینه که له لایه ن نه رستوکرات و گوندنشینان و جوتیارو پټکهاته کانی تری خه ک پټکهاتبوو دژی سهرکونکه ران و ده سه لاتدارانی بیگانه ی نه و ناوچه یه بوون، واته راپه رینی گه لټک بوو دژی ده سه لاتدارانی سهرکیشی کوماری جنوا ییه کان ویزگاریوون له باج و سهرانه و ئیداره کړدن ته وان، نه و راپه رینه به سهرکه وتووی کوتاییهات و دورگه ی کرس له سالی (1755) به دواوه له ژیر رابه رایه تی پانول وک ده وله ټیگی سهریه خوی لټهات، به لام پاشماوه کانی بنه مالی پاشایه تی کونی (پاتریارکال) په کان – به تاییهت له ناو نه و دورگه یه دا، ههرچی هیژو توانایان مابوو به کاریان ده هیژا، نه وینه مالانه زورجار شه پی خویناویان دروستده کړدو گزبه ندیان ده ناپیه وه، ټوله سه ندنه وه کانی (واندتا)، که ببوو باو، کاره ساتی دلته زینی لیده که وته وه.

له سالی (1768) دا کوماری جنوا مافی خوی له دورگه ی کرس که به شیوه یه کی پراکتیکی نه و مافی نه مابوو به لویسی پازده هه می پاشای فهره نسا فروشتو له به هاری سالی (1769) دا هیژه کانی فهره نسا سهریازه کانی پانول^[1] ټیگشکاند. نه م رووداوه له مانگی یونیوی سالی (1769) دا روویدا، واته سن مانگ پټش له دایکبوونی ناپلیون. ئیتر له ومیژوه به دواوه دورگه ی کرس بوو به ملکی ره های فهره نسا.

بۆیە مندالی ناپلین لەرزگارێکدا بەسەردەچوو، هەتائە و کاتەش تەمە زۆری سەرەخوێی سیاسی ئەو ناوخۆشە لە دەستچوووە بوو کە لە ناو خەلکی دوورگە کەدا هەرحەسەرەتی مابوو.

بەلام ئیستا هەندێ لەفیودال و برژواکانی شار لەدەلی خۆیاندا دەیانگوت: ئایا لەجێگای تۆکەری و زۆرو کینە و خەزمەتکردنی بە زۆر، بەئەمەکی لەبەرامبەر فەرەتسادا باشتەرنییە؟ شارل بوناپارتی باوکی ناپلین لایەنگری فەرەتسابوو، بەلام ناپلین بچوک هەرناسۆری رابەرەکیانی پائۆلی دوورخراوەی دەخواردو رقی لەداگیرکردنی فەرەتسابوو، ناپلین هەر لەوسەردەمی مندالییەو کە سێکی بێتۆتوگە و سەریزۆبوو، دواتر کاتێ باسی سەردەمی مندالی خۆی دەکرد، دەیکوت: لەمنداڵیدا نەچوو تە ژێر بالی هیچ کەسێکەو، شەرانیگێزو ناخۆبچی بوو و لەکەس نەترساو، لەمنداڵانی داو و سەرچاوی بریندارکردوون وەمەو منداڵە ورتکە لیتی ترساو، بەتایبەت براکە ی جۆزێف لەبەردەستانییدا زەلیلبوو، چونکە ناپلین لێیداو و گازی لێگرتوون و پێشەنەوی جۆزێفیش خۆی بگەیهنێتە دایکی و شکایەتی لێیکات، ناپلین زووتر چۆتە لای دایکی و بەگریانەو شکایەتی لەجۆزێف کردووە بەوێ لیتی دەدات، بەمچۆرە وەک خۆی دەلێت جارێکیتر فرت و فیل بەفریای کەوتۆتەو، ئەگەرنا دایکی لیتسیا لێخۆش نەدەبوو و لەپای ئەوکردهووە و شەرانی تەمبیتی دەکرد، ناپلین منداڵێکی کەللەیی بوو. دایکی خۆشی دەویست و بەوچۆرە وەک خوشک و براکانی ئاوا گەورەبوو، ئەوخیزانە بەقەناعەتەو دەژیان و زۆر زەحمەت و کێشە کێشەمی ژانیان نەدەکێشا، باوکیان بەرووکەش پیاویکی میهرەبان و خۆبەزەل نەزان بوو، سەرپەرشتیکەری راستەقینە منداڵەکان لیتسیا بوو کە ژنیکی زۆر جدیدی و خاوەن ئێزادە و بەکاریبوو و تەریبەت دانی منداڵەکان لەئەستۆی ئەودا بوو، ناپلین شەیدایی بۆکارەکی و رێکۆپێکی لەدایکییەو بۆجێماوو.

پێگەی ئەودوورگە دابراو لەدنیا و بەودانیشتوانە دێ و دواکەوتووی و چیانیشینی و شەپۆشقەر بێتۆتاییەکانی بنەمالە ی (کلانەکان) و تۆلە سێنەرانیان و شەر لەژی داگیرکردنی فەرەتسابوو، کاریگەری قول و بەتینی کردەسەر هەست و نەستی ناپلین منداڵ.

لەسالی (1779) دا باوکی ناپلین، توانی هەردوو کوڕەکی بنیژیت بۆ فەرەتسابو لەقوتابخانەی ئوتون بخوێنن، لەبەهاری هەمان سالدا ناپلین کە ئەوکات تەمەنی دەسالان بوو، بەهۆی بۆرس ٠٠٠٠ دەولهتی گوازیایەو بۆ ئەکادیمیای (بری بن) کە کەوتیۆ خۆرهلاتی فەرەتسابو.

ناپلین لەقوتابخانەی بری بن - ییش هەرقوتاییەکی مۆن و ملچبوو، چونکە کەوتیۆ پەژارە و غەمگینییەو، زوو رقی هەلەدەستا و درەنگیش هێور دەبۆو بۆیە کە مەتر تیکەلای کەسانی دەکرد، گۆیی بەکەس نەدەدا دۆستایی و خۆشەویستی بۆکەس دەنەدەبێ، بەهۆی کورتە بالایی و تەمەنی کەمییەو تەنها بەخۆی پشەتەستبوو، هاوتەمەتەکانی خۆی تەگێریان لێکرد بوختانیکی بۆهەلبەستن، ئازاری بەدەن و گالته بەشتیو قسەکردنە کرسیەکی بکەن، بەلام ناپلین بچوک بەچەند شەرپێکی سەرکەوتو لەگەڵ ئەوانەدا تێی گەیانەن ئەم چۆرەشتانە بێ مەترسی نین.

لەخوێندندا زیڕەک بوو، بەجۆزێک میژووی یۆنان و رۆمی تەواو فیزیو و عاشقی ماتماتیک و جوگرافیاش بوو، ئەو مامۆستایانە ی ئەکادیمی سەربازێکەش کە تەواو لەزانستە سەلیقەیان نەبوو، ناپلین بەخوێندنەوێ کتێبی تر زیاتر زانیارییەکانی بەرغراوان دەکردن، ئیتر رۆژ بەرۆژ زیاتر خەریکی خوێندنەو دەبوو، هەستی نیشتمان پرستانە ی ئەو سەبارەت بەدورگی

کرس ره فیه فەرهنساییه کانی توشی سوسوپمان کردبۆوه واتی دهرماندن، لهوړۆژانه دا به لای ناپلیونه فەرهنسییه کان داگیرکربوون و دهستان به سر زایه دگا کیدا گرتووه، چونکه له لایه کی ترهوه نووری شو له نیشتمانه کئی وناکه په یوه ندی شو له گه ل کس و کارو نیشتمان کیدا له پښتای نامه و بو وینه ماله کیهان نهیده توانی له کانی پشوی هاویندا بیگیرنه وه لای خویان، له سالی (1784) قوڅاغی په کسمی به سرکه وتویی ته واکړو له تهمنی (15) سالی دا چو له کولنژی سربازی پاریس بۆپه یوه ده کردنی نه فسر، دهستی به خویندنکرد، ماموستای پلپیک له وکولنژده وانه یان ده گوتوه، هه رنه و نه ده به سه بلجین (مونسن)²¹ ی ماتماتیک زانی به ناویانگو (لایلسی)²² بیرمه ندی پسپوری زانستی نه دگار (ناکار) ناس، شو ماموستایانه بوون که دهرسیان له ویدا ده گوتوه، ناپلیون به وپه ری تامه زوییه وه دهرسه کانی ده خویندن و کتیبی تریشی بۆ زیادکردنی زانیاریه کانی ده خویندنه وه، له ویدا هه مو که رهسته یه کی خویندن و ماموستای به توانای هه بوون، به لام له ماوه ی خویندنی سالی په که میدا ناپلیون توشی به دبختیه ک بۆوه، له کزانی مانگی تۆکتبه ری سالی (1784) دا باوکی به نه خۆشی شتیره نه چی گده، واته به هه مان شو نه خۆشییه ی که دواتر ناپلیونیشی پیمرد، مرد، بنه ماله کیهان بیگاسبکار مایه وه، براگ وره که شی جۆزیف که سیکي ناشایسته و خۆپه رست بوو هیچ نومییدی لینه ده کرا، نه خویندکاره تهمن شازده ساله چاودیزی کردنی دایکو خوشکو براکانی گرتنه ستور دوا یه ک سال له ماوه ی خویندنی له کولنژدا، له سالی (1785) دا به پله ی سره هنگ، چوه ناوسوپای فەرهنسییه وه بوو به لپی سرای پایه گای سربازی شاری ولانس.

نه و نه فسر هه گه نه به سه نکه ساری له وشاره دا ده ژیاو له بهر نه وه ی ژۆبه ی موجه که ی خۆی بۆدایکی ده نارد وه تابه رتیه بچن، بۆخۆی خۆراک و پیدایستی هه مره مه یی ده کردو ده خواردو که مترین گه ران و گه شتی بۆخۆی به روا نه ده زانی، له پزی نه و خانوانه ی که نه و هۆدیکی تیدا به کرئ گرتبوو نوکانیکی کتیب فروشی لیبو و ناپلیون دوا یه نرکه کانی سربازی هه مو و کاته کانی خه ریکی خویندنه وه ی کتیب بوو خواوه نی شو کتیبخانه یه ش به زه حمت کتیبی ویده دان، ناپلیون خه زی له کۆپو کۆبوونه وه و قه ره بالنی نه بوو، جگه له مهش جل و بهرگه کانی به جۆرئ هه ژاران بوو خه زی نه ده کرد که میکیش تیکه لاری خه لکبیت، به وپه ری تامه زۆر شهیداییه وه خه ریکی خویندنه وه بوو، دواتر ماتماتیک و جگرافیا و گه شت نامه ی بوخویندنه وه، له باری فهلسه فیشدا زۆری ده خویندنه وه له و رۆژگاره دابوو که به ره مه ی نو سه ره کلاسیکیه کانی وه ک: فۆلتیرو رۆسق و دالامبو مابلی و رینال و... هتری خویندنه وه.

حوکمی رۆژگار له سه رنه وه بوو (سه ره تای نیشانه کانی بیژاری پیشه وایانی شۆپشی بوو ژوانی و فهلسه فه که یان) نه مهش به یه کیک له تاییه ته ندییه دیاره کانی ناپلیون هه ژمارده کړت، دروست له چ کاتیکدا له نار دلی شو دا سه ری هه لداوه، به هه ر جۆر کبیت نه و سه ره هنگ شازده ساله له و رۆژگاره ی سه رقالی خویندنه وه بوو له ویاوه دا نه بوو ده ووزه مانه ناسان بگردد رت، شو له به هاری ته نهیدا دهستی بۆهه ر کتیبیک ده ببرد تالییه وه وزه ی هونه ری خۆی پتیزاد بگات سه رکه و توانه له ناوه رۆکی کتیبه کان ده گه یشت و کاریگه ری ده کرده سه ر.

²¹ - مونسن (1746-1818) ماتماتیک زانی که ووهی فەرهنسی و دا هتیه ری هه نده مه ی دسکریتیو ویه کیکه له دامه زۆر نه رانی فۆتایخانه ی پولیتیک.

کتابی نه دد بيشی ده خویندنه وه به شاکاره کانی فرترو گزته سهرسامبو، نووسینه کانی پاسین وکرنی و مؤلیرو شيعره بهرنگاريه کانی نوسيانی ټينگليزی سده کانی ناوه پاستی ده خویندنه وه که له وړژگاوه دا باوی بوو، له پاستیدا نووسینه کانی ناوبراو (نوسيانی) کومه لن شيعری خه يالناميزبون ، دواي نه وه ی نه و کتیبانه ی ده خویندنه وه خه ریکی خویندنه وه ی تيزه ماتم اتيکی وکتیبه سهریازیه کانیش به تايیبه تی سسه باره ت به توپخانه کانی ده خویندنه وه. له مانگی سبتمبری سالی (1786) دا داواي موله تیه کی سهریازی دور ودریژکردو که پایه وه شاری نازاکسیق هه تا که من خیزانه کی له پوی نیداریه وه بپوژنیتته وه، باوکی دواي مردنی ملکيکی خه راپلکه ی له دواي خوی جیته شتنبو، ناپلیون جوامیرانه کاروباره کانی پښخستنه وه، دواتر موله تی سهریازیه کی بی موچه وه رگرتن تاسالی (1788) دريژکرده وه کاروباره کانی خیزانه کی هینایه وه سهریازو ژيانی تاناستيکی باش باشکردن، کانی له سالی (1788) دا که پایه وه فره نساو چوره سهریازگی نوسون، نه مجاره یان خانوی به کرئ نه گرت وله ناو سهریازکه که دا جیگیربوو و دیوباره به هه مان گپوتینی پيشو ده ستیکرده وه به خویندنه وه، به تايیبه ت نه و کتیبانه ی دهرباره ی بواي سهریازی سده کانی ناوه پاست بوون، جارتکیان له که په کیکی شارد له ژیر داروپه ردویدا کوفارنکی کونی ده ستکوت که کومه لن له یاساو پيساکانی ژوستینن-ی تیدا بلوکراپوونه وه، نه و نه هه خویندنییه وه، به لکو نزيکه ی (15) سال دواي نه و میژووه، له نووسینه وه ی پيساکانی قانونی مه دهنیدا له خویندنه وه ی دپژستدا گه وره ترين یاسا ناسه کانی نوشی سهرسوپمانکرده وه، ناپلیون هیزنکی له بیرنه چوونه وه ی باشی هه بوو.

توانای له کاره سهخته کانی فکریدا سهره تايه ی سهره لاندانیبوو، به پيښی گوته ی خودی ناپلیون که ده لیت: هه موو نه و کارانه ی پوویه پووم ده بونه وه ده مویست نه نجامیانیده م، ماوه یه کی دورو دريژی له ناو میشکی خومدا بیرم لیده کردنه وه و پلانم بؤداده رشتن، پيشبینی هه موو لایه نه کانیشم ده کردن.

له نوسوندا، ژورجار قلمی به ده ستوه ده گرت و وتاری سهاره ت به هاویشتن و گرنکی توپ له شه ره کاند ده نووسین ویه شی توپخانه ی سهریازی ببوه پشته ی نه و، له نیتوان نه و په په کاغه زانه ی که ناپلیون هه تا نیستاش مارن، چهنه نووسینی نه ده بی ویا داشتی سهاره ت به مه سه له ی فله سه فو سیاست و... هیت ده که ونه به رچاو وژیړنه ی کاته کانیش بیرۆکه کانی بویه راهه تی لیبرالیزمی پیوه دیاربوو، هه ندی جاریش چهنه نووسیننکی په نگدانه وه کاریگری نه ندیشه ی جان جاک پؤسوی پیوه دیاربوو، هه رچهنه ناتوانریت ناپلیون له په پیره وانی تیوری په یمانی کومه لایه تی، پؤسل هه ژماریکریت، له وسالانه دا هیلنکی دیاربویه رچاو له پوځیه تی ناپلیون ده که ویت به رچاو، نه ویش زالبونی ته وای عه قلیه ت وئیراده ی به هیزنه تی به سهر هه وس ونه سته کانیدا، هه میسه تیز به سکی خوی نانی نه ده خوارد، له دؤستایه تی کردنی خه گ وناشنایه تی ژنان به دوربوو، خوی له هه موو چوره پابواردن وگه شت وگه رانیک ده پاراست، به شتیه یه کی ماندو نه ناسانه کاری ده کرد، نایا نه و به وه ی وه ک یه نه فسه ری شارنکی ژرده سته سهریان ده کرد؟ یه ک نه فسه ری هه ژاری خه لکی کرس وکسیکی نه جییزاده ی ده ستکورت، به م ژيانه ی رازی ببوو؟ پيشنه وه ی ناپلیون بواي هه بیت وه لامي نه م پرسپاره بداته وه و بتوانیت نه خشه بؤناینده ی خوی دارپژیت، نه و ته لاره له رزیه وه و تیکروخواو سهر نه نجام شؤپشی فره نسا هه لگرسا.

(2)

یادداشت نوسان و میژوو نوسانی زږ، که ژبانی ناپلینیان نویسیوه ته وه د هیانه ویت سورین له سره وهی ناوبراو ژیری له سره مزیی هه بو وه که رامه تی پټه مبهری هه بو وه، د هیانه ویت هم نیشاندېدن ته وگه گجه نه فسرده بیست ساله له سربازگه ی نوسوندا پیشبینی شوقشی (1789) ی کرد وه.

له راستیدا هه مو پوړد او ه کان زږ به ناسای هاتن و تپه رین، ناپلینیش به هوی پنگه ی کومه لایه تیبه وه توانیویه تی درک به سره که وتنی برژوازی بکات به سره سیستمی فیو دیالی سره کوته کردا، له دورگه ی کرسدا نه رستو کراته کا هیچ کاش ته نانه ت له سره دمی پژمی جنوایشدا خاوه نی ته ونیمتیا زو مافه نه بوون که نه رستو کراته کانی فخره نسا ی هه یانبوو، هم که گجه نه جیبزاده کرسیه ی که خه لکی دورگه یه کی دواکه و تووی نی تالیایی تازه هاتو وه ژیر دهستی فخره نسا بوو، به هیچ جوی نومیدی له دلانه بوو له ناو گرو پریشکی شاگردا به وخیراییه ناو و ناویانگی بلو بییته وه و بدره و شپته وه، به تپروانیی ته و شوقشی به باشی ویناده کرد، ته مه شپو که دواتر توانا و لئو شاهویه یی تاکه که سی ده توانیت به پله و پاکانی کومه لایتدا هه لگیزت، ناپلینونی گنجی ته فسرده تی توپخانه، هاتنه گرو پانی پوړد او ه کان و خوی به دیار خست.

ته ویری له کاری به کرده وه ده کرده وه، باشرین که لک که له شوقشی وه رگرتبا چی بوو؟

هم پرسیاره دوولایه نی هه بوو، یه که م له دورگه ی کرس و دروه میش له فخره نسا دار، زیاده پوهی کردن له ههستی نیشتمان په روهی ته ودا ناستنکی دیاریکراوی هه بوو، نیت ته وه مان ته وسهره ننگ له هجه کرسیه نه مابوو که له حوشه ی قوتابخانه ی (بری بن) دا به گز قوتابییه کانی قوتابخانه که یدا بچیه وه، ته و له وه گه یشتوو فخره نسا چیه و کرسیش چی، ده ی توانی به راوردی هم دوو شوینانه بکات و نه یانخاته هاوتایه که وه، به لام مه سه له که به لای ته وه ته وه بوو ته و کاره ی ده ی توانی له دورگه ی کرسدا به دهستی بهینیت له فخره نسا شدا گری بکه ویت، چونکه تازه شوقش به رپا بیوو، هم دقخه نوییه زږ یاریده ده رنه بوو، دوو مانگ و نیو دوا ی پژگارکردنی باس ت- ی، ناپلین داوا ی موله تی کردو که پاپه وه دورگه ی کرسی زادگای، ته و نوروسینه ته ده بیانه ی که ناپلین نوروسینی، له سالی (1789) دا بوو که چنه د په پلو گیکوون ده رپاره ی میژووی دورگه ی کرس، ده ستونوسه که ی دایه رینال و ناوبراو پتی باشبوو، به تاییه ت له پوهی ته وه که لایه ننگی میلی به خوی وه گرتیوو، پیشنه وه ی ناپلین له زادگاهه یدا خریکی کاری سیاسییبت حزی له بوازی ته ده بی بوو، هر که گه پاپه وه کرس، پاسته و خق خوی به لایه نگری پائول که پاره له تاراوگه نیشاند او پاش ماوه یه که هم دوانه له پوهی سیاسیه وه لیکدایان، پائول ده یویست دورگه ی کرس له دهست داگیرکری فخره نسا پژگار بکات، به لام به لای ناپلین ته وه پیشکه وتنی دورگه ی کرس و به رپیشچوونی خوشی مه سه له یه کی بنچینه یی بوو، دوا ی چنه د مانگ مانه وه ی له کرسدا گه پاپه وه سربازگه ی خوی ویرا بچو که که ی (لويس) یشی له که لخداید ابرد، تاکه من خهرجی ماله وه یان که متر بیته وه، ته و دوو برایه له سربازگه ی نالانسا که تازه بژنه و شاره گوازا رابوو نیشه جی بوون، نیت ده بوا ناپلین و براکه ی به وموچه سربازیه که مه ژابان که وه ریده گرت و خهرجی

خویندنی لویسی براشی لیدابا، زورجار نو دوویرایه شهونده مافوت وین پاره ده بوون ثانی وشکیان ده خوارد، به لام ناپلین هریه جدی و برده وام خهریکی خویندنه وه بوو، به تاییه کتیه کانی بواری سهریازی، له سبتمبری سالی (1791) دا ناپلین خوی نه فلکرد بۆدورگی کرسی زایه دگای خوی، به لام نیت هرچ په یوه ندیه کی له گه ل پانولی - دا نه مابوو، چونکه پانولی خه باتی بۆپرگارکردنی دورگی کرس ده کرد له ده ست فره نسا، ناپلینیش له گه ل نه و بۆچونده دا نه بوو، له کوتایی مانگی شیریلی سالی (1791) دا پرخانییه کان وه ندیک له لایه نگرانی پانولی شالوویان کرده سهر سهریازه کانی ناپلین له کرسدار ناپلین فرمانیدا ته قه له مانه بکن، به لام چونکه بئ فرمانی فرماندهی گشتی سوپای فره نسا ته قه له وانه کرابوو، به فرمانی سهریازی بانگهشستی وه زارعتی بهرگریکارو له مانگی مایۆدا خوی گه یانده وه پاریس، به لام به موی پوودوو جه نجالیه کانی شۆپش مایه وه، نه وگه نجه (23) ساله هیچ پۆلنکی له شالارکردنی خه لک بۆسهر کۆشکی توپلری وسهرنگونکردنی حکومت نه بوو و ته نها وه ک یه ک بیته ری ساده پووداره کانی ده بیینی، راستی ناپلین به هاوه لی (بوری یز) پۆژانه ده چوونه سهر به زاییه کان تاسه یزی نه و خه لکه بکن که هیرش ده که نه سهر کۆشکی پاشایه تی و ناپلین به براده ره که ی کوت : و ره بابوای نه و خه لکه زه لیل و بیسه رو به رانه بکوین، کانی (لویسی شازده هم) که له م پاپه پینه هه ره شه نامیزانه سهرسام بوو، به کلاوه سوره که ی سهرییه وه هاته به ره یوانی کۆشک و به ده ست پاوه شاندن سه لامی له خه لکه که کرد، ناپلین به پقه وه کوتی : چه ند یاونکی بئ غیره ته، چۆن، بۆ پنگاده دات نه و پۆخله واتانه بیته ناو کۆشکه وه، باشتروابوو چوارسه د پینچ سه د که سی به گولله توپ ماشتبان وه، ئینجا نه وانیت چاکده بوون (من نه و قسه یه ی که ناپلین به لویسی پاشای کوت وه ک خوی نه م نووسیوه ته وه چونکه شایسته نه بوو).

پۆژی (1792/7/10) نه و پۆژه ی هیرشکرایه سهر کۆشکی لویسی شازده هم و له لایه ن شۆرشیا نه وه گیردا، دوو یاره ناپلین له کچه کانی شاردا ده که وته وه بهرچار وه مان وشه ی دزیوی به پاشا ده کوت و خه لکه که شه به به ره لاو بیسه ره وه ره ناوده برد، به لئ ناپلین که پۆژی ده همی مانگی یۆلیزی سالی (1792) به شداری هیرشکردنه سهر کۆشکی له گه ل خه لکه کرد، نه خه لکه که ش پینشینی نه وه یان نه ده کرد پۆژنکیته نه و کپره نه فسره بالا کۆرته بالۆکۆنه، بیته نیمپراتۆری په های فره نساو نه مپۆ لایه نگری جمهوری، سه ی نه و له ناوی ده بات، ناپلین بۆی ده رکوت وشه واو برپای به وه بوو که توپخانه کاریگه ری ته واوی هه یه و ده توانیت شالوی خه لک ته فروتونا بکات، دوو یاره ناپلین گه پاپه وه دورگی کرس له و کاتانه دا پانولی جیاخواز خوی ته سلیمی بریتانیا کرد بوو، درای تیکه له چون و پووبه پوو یونه وه یه کی مه ترسیدار ناپلین توانی پینشه وه ی سوپای بریتانیا نه و دورگیه داگیربکات به خیزانه که یه وه هه لبیت بۆ فره نسا، نه مه له مانگی تۆگوستی (1793) دا پووداو پینشه وه ی ناپلین و خیزانه که یان هه لئین مال و ملکه که یان له لایه ن لایه نگرانی پانولیه وه تالان و بۆرکار، نیت سالا نی نه هامت ی و سه نگه ساری ده ستپیکرد، هه رچه نه ناپلین پله ی سهریازی بۆسه رتیپ به ریزپوه به لام ده بابیه به رمچه که مه ی دایکی و حوت خوشک و براکی به ختوبکات، سه ره تا له شار ی تولون بوون دواتر چون له شار ی مارسیدا نیشته جیبوون و به مه مره مه زی ده ژیان، ژانی نه وانه مانگ له درای مانگ خراپترو گرانت ده بوو و ده ستکورتی ته نگه ی پتیه لده چنن و هیچ ئومیدیک له ناسۆوه به دی نه ده کرا، له پرکاری سهریازی به شیوه یه کی چاره پوانته کراو گپار، له خواروی فره نسا دا پاپه پینکی دژه شۆرش به رپابوو، لایه نگرانی پاشا له تۆلۆندا کرێکارو کارمه ندانی ده وله تیان کرتبوون و کوشتبوون و نه و که مه یه

سەریازیانەى بریتانیاش کە لە دەریای سپیدابوون هاوکارى سەریازی ئەوخەلگە پاپەرپووەیان کردبوو، سوپای شۆڤش نارچەى تۆلۆنى لەوشکانییەو گەمارۆدا، ئەو گەمارۆ سەریازیەش لەژێر فەرماندەى گەسێکداو بە ناوی کارتو، ئەو فەرماندە سەریازیەى شۆڤش کە پاپەرپووەکانى خوارووی فەرەنسای سەرکۆتکردبوو، یەکن بوو لە ناشناکانى بۆناپارت وخەلکى ئورگەى کرس بوو و ناوی (سالى چتى) بوو و هەمان ئەو کە سەبوو کە لە گەڵ ناپلیۆندا دژی ئاپۆل ببونەو.

ناپلیۆن لە سەریازیگى نزیك تۆلۆندا چاوى بە هاو نیشتەمانیە کەى کەوت و یاسى لە دورو خستەو و تیکشکاندى سوپای بریتانیا کرد، (سالى چتى) ئەوى بە فەرماندەى تۆپخانه دانا بۆ تیکشکاندى پاپەرپووان، ئەو هیترشەى لە پۆلانی سەرەتادا دەستی پێکرد، تیکشکا، چونکە لە ژێر فەرماندەى (دوئە) دابوو و ناگۆکبوو لە گەڵ بۆچوونى ناپلیۆندا و لە ساتە وختى ناگۆجواو داوێراو (دوئە) پاشەکشەى کرد، ناپلیۆن لە وێرپاوە دابوو ئەگەر ئەو پاشەکشەى لە کاتدا نەبایە ئەوا سەرکەوتووی بە نسیب گەلى فەرەنسا دەبوو، ناپلیۆن زۆر داواى لە فەرماندە سەریازیەکانى بالا کرد پێگای پێبدەن ئەو نەخشە سەریازیە داڕێژیت، بەلام ئەوان باوەریان بەو کورە لاوە بێگانە نە دەکرد، تاسەر ئەنجام (ئوگمى) ی فەرماندەى تازە پێگای بە ئەودا نەخشە کەى خۆى بخاتە بارى جێبەجێکردنەو، ناپلیۆنیش داوى ئەوى تۆپەکانى جێگیر کرد و تۆپبارانکردنێکى خەست و سامناک و گیانى خۆى خستە مەترسیەو و لە تەپۆلکەى ئاگیت توانى بگاتە سەر لیواریکى کەمى دەریا و هیترش بگاتە سەر سوپای دەریای بریتانیا.

لە پۆل (17) ی یینا پەردا کۆمارى خوازەکان کە ژمارەیان (7) هەزار کەس دەبوو، هیترشیان کردە سەر ئەو شارەو داوى شەپێکى خۆیناوى تیکشکان و پاشەکشەیان کردەو، بەلام بەهۆى هیترە سەریازیەکانى تۆپخانهى ناپلیۆن و هیترش و هیترش، توانى ئەو شەرە لە تیکشکانەو بۆ سەرکەوتن بگۆڕیت، لە بەرەبەیانى ئەو پۆزەدا لایەنگرانى پاشا دەستە دەستە هەلاتن و شاریان جێبەجێشت و بریتانیا بێهەشت پێگایاندا بچەناو کەشتیەکانیانەو و پەنایاندا، تۆلۆن کەوتەو و ژێردە سەلاتى کۆمارى خوازەکان و سوپای شۆڤش هاتەو ناو شارو کەشتیەکانى بریتانیاش لە پۆخى دەریا دورو کەوتەو و هەلاتن، بەهۆى ئەم سەرکەوتنە درەوشاوەى ژنرال (دوتیل) راپۆرتێکى بۆ وەزارەتى بەرگرى لە پارىس نارد و تێیدا پایگەیانداو کە شایستەى وێرەشاوەى ناپلیۆن لە گۆتن نایە، ئەو لە و راپۆرتەدا جگە لەوەى ئاماژەى بەوە کردبوو کە زانیارى سەریازی ئەو هاوتایە لە گەڵ ژێرە کەیدا، خاوەنى کەسایەتییەکى گەورەشە، هەروەها لە درێژەى ئەو راپۆرتەدا نووسیبووی، من یاسى ئەفسەرێک دەکەم کە نەزیری دەگمەن ریه ک لە هەزار نییه، هەروەها داواى لەوە زیری بەرگرى کردبوو چاودێرى ئەم ئەفسەرە بکات بۆ باشکردن و چاکسازى کۆمارى، لە و پۆلەى کە ناپلیۆن گێڕای بە بەردەوام تۆپبارانکردن و هیترشکردن لە ساتە وختى گونجاو هەستیاردا، بەلای هەمووانەو دانایى و نەپەردییەکى مەزن بوو، ئەم هونەرى شەپە کە یەکمەین نەبەردى ناپلیۆن بوو و سەرکەوتنى بە دەست هێنا لە (17) ی دیسەمبەرى سالى (1793) دابوو، لە سەرکەوتنى تۆلۆن - وە هەتا (18) ی یۆنیۆ سالى (1815) بوشەپى واترلو - ئەم سەرکەوتنە لە سەر زمانى خەلکبوو و ماوێ (22) سال هەتا پۆزگارى شەپەکانى ئازادى خوازى میلی لە ئەوروپادا یاسى لێوە دەکراو تا بە ئەمۆش ئەو شەرە پانە لە مەنەجى و انەى میژوودا دەخوێنریت.

ناپلیۆن لە ژانیدا نزیکەى شەست شەپى گەورەو بچوکی کردن، زۆر زیاتر لەوشەرە پانە کە ئەلکسەندەرى گەورە (1) ئانانیال و سیزارو سقۆڤ کردیان، هەرچەندە بە بەراورد لە گەڵ شەپەکانیدا شەپى تۆلۆن هیچ نەبوو، بەلام ئەو شەرە بەردەوام

شونینکی تایه تی هه بوو له داستان هکانی ناپلیندا، چونکه نه و شه په سهرنجی هه موو لایه کی بولای نه و نه فسه ره که چه پاکتیاو بویه که م جار له پاریسدا په یان به بوونی نه ویرد، کومیته ی پزگاری میلی به وی خیانه تکاره کانی تولون په تیندرا بوون وکه شتیبه کانی بریتانیا ش هه لاتیبوون بقیخه کانی میسر نذر دلشاد بوون، گزپانکاریه نویکان نه وه یان نیشاند هدا که دژ شقپشیبه کانی لایه نگرې پاشایه تی له سهرتاسه ری خواروی ولاتدا سهرکوتکراون و تیکشکیندراون، قه لاتی تولون سهاره ت به دژه شقپشیبه کان نه وه نده سخت وئاسن بوو که س باوه پی نه ده کردو به پاستی نه ده زانی له لایه ن که نجیکی نه ناسراو به ناوی ناپلین نه وه پزگار کراوه، له به ختی ناپلین که سیک له هقردوی سهریازد ابو که له فهرمانده (سالی چتی) ناودار تریبوو - نه و که سه ش نوگوستن روپسپیری برا بچوکی ماکزیمیلین بوو، که له پزگار کردنی شارد به شداری کردبوو وپاقرتیککی له سهر نه و شه په بقیپاریس ناردبوو، له سهر بپیری نه و له پزگاری (1794/1/14) دا ناپلین بوناپارت پله ی سهریازی به رزده کړتیه وه بوسره له شکر، ناویراو له وکاته دا ته مهنی (24) سالبوو که هه نگاهی په که می نا.

(3)

سهر که و تن له شه پی تولوندا له سهر ده ستنی ناپلین، له پزگار تیکد ابو که گروپی مونتانارییه کان نه و او به سهر نه دجومه نی کنوانسیوندا زالبوون، له پزگار تیکد ابو که کلوپ ژاکوبنه کان نفوزیککی زوریان هه بوو له پایته خت وشاره کانی تری فهره نسادار شقپش زالبوو به سهر دوزمنانی ناوخو که لایه نگرانی شانشیننی وژیوندنه کان وکه شیشه کان بوون و به سهر سختی سهرکوتیان ده کردن، ته نانه ت به سختی دوزمنانی دهره کیشیان به رپه رچ ده دایه وه، له م نه به رده ناوخوییه دا، ناپلین بوناپارت ناچار بوو چاوله نار نه وه موو چه ماره رده دا بکاته وه که ده یانتوانی هه موو شتیکی پییده ن ویه به کتی هه لیژیژین، چونکه له وپزگانه دا شاره سهرکیشی که ره کانی خواروی ولات نه وه یان لاپوون بیژوه نیتره یچ نومیدیک نییه بقی هه شلاخان هه و نه دزایه تی کردنی حکومه تی کوماری، له سهره تای هاویندا کومیسیننی شقپش له خواروی ولاتدا - به تاییه ت پوسپیر له زور کاریرگی ری راسته وخوی ناپلیندا، خویان بقیژیرشکردنه سهر (پیه مون) و خوره لاتی نیثالیا سازکرد، هه تاله وپوه هه په شه له نه مسا بکن، کومیته ی پزگاری میلی دودلبوو وکارنوله وکاته دا له گه ل نه م پلانه دانه بوو، ناپلین نومیدی نه وه ی هه بوو له پزگای نوگوستن روپسپیره وه بتوانیت به ناره زوی خوی بگات، واته بژدا گیر کردنی نیثالیا جلی جه نگی له به ربکات ویه که ویتنه کار، حکومه تی فهره نس، کوماریخوازه کان به وه ناشنانه ببوون که ویتنای نه وه بکن پوویه پووی شه پی دهره کی بینه وه به وه ی ولاته نه وروپیه کان ده ستیان له کاروباری ناوخوی فهره نسا وه رده دا، نه وان له حاله تی به رگری کردندرا بوون ویه س، جاجچای هه لته تبردن که غیره تی ده ویست، چاره نوس وای هیتایه پیتش ناپلین له سالی (1794) دا نه خشه که ی خوی بختا هه جیه جیکردنه وه، په ک پیتشاهانی سیاسی مه سه له که ی هه لگتیاپه وه، روپسپیر به مه به ستنی نه وه ی نه خشه ی هیرشکردنه سهر نیثالیا ی به برا که ی بلیت وله نه دجومه نی پزگاری میلیدا به رگری له مه بکات گه رابپوه بقی پاریس وله وکاته شدا ناپلین به نه پیتی چووبوو بقی ژن بونه وه ی تاوتوتی دژخه که بکات وزانیاری زیاتری ده سته بکه ویت و دوی نه مه گه رابپوه و له (نیس) دا به چاوه پوانی مابپوه، له پ هه والیک له پاریسه وه هات - که نه ک هه رته نها سهاره ت به م شاروچکه یی خواروی ولات ته نانه ت به لای خه لکی پارسیشه وه شتیکی چاوه پوان نه کراو بوو، نه م هه واله سهر سوپه یته ره ش نه وه بوو ماکزیمیلین روپسپیر ویراکه ی نوگوستن وسن ژوست وکوتن - یان ده سته به سهر کردوون ویه ره به یانی پزگی دواتر به جیقتین ملیان په پاندون، دوی

نەوێ بێدادگاییکردن ئەمانەیان کوشتوون، لایەنگەر کاتیشیان گرتوون و پراوە و نەراوێ و دەستیان کردبوو بە گرتنی ئەو کەسانەش کە لایەنگەر-یان گومانی نەوێیان لێکراوە سەر بە سیستمی حوکمی پێشوو بووین.

دوای ئەبەداکردنی ئەمانە ناپلین هەستیکرد هەپەشەیی جەددی کە وێژتە سەر، لە ماوەی کەمتر لە دوو هەفتە بە سەر پێداوە کە (1794/7/27) دا، ناپلینیان دەستگیر کردو (1794/8/10) دا بردیان بۆ قەلاتی ئانتیپ، دوای نەوێ ناوبراو (14) پۆژ زیندانی کرا، ئازادیان کرد چونکە هیچ بەلگەیەک لە دۆسیەکانی نەوێدا نەبوو بێجگە بە تەنە بۆلە ناوبردنی.

لە پێداوە مەترسیدارە کە (ترمیدوری) دا ژۆر لەو کەسانە لایەنگری رۆیسپیریۆنی بون کوژدان، دەکرا ناپلین خۆی بە بەختە وەر بزانێت بەوێ پزگاری بوو لە جیوتین، دوای نەوێ ناپلین لە زیندان ئازاد کرا هەستیکرد کاتی گۆڕانەتەر و پزگاری رەوێشچوونی نەوێ کە بە باشی کرابوو گەشتێکە بنبەست، دەستەلاتدارانی تازە گومانیان لە نەوێ بوو، جگە لە مەش زۆر شتیان سەبارەت بە نەوێ دەزانی، سەرکەوتنە کە تۆڵۆن بە ناوبانگی سەربازی نەوێ و تۆی بۆ نەوێ دەستە بەر نەکردبوو. هەرچۆنێک بێت سەرکەوتنە کە تۆڵۆن نێت بە فەرمانۆشی و لە بیر چوونە و سپیتر دابوو و بە هەڵێ پزگاری سەرەتایی نەما بوو، نە هەمەتێکی تر پەویکردە ناپلین، ئەویش نەوێ بوو کۆمیتە پزگاری میلی ترمیدوری فەرمانی بە ناپلین کرد بۆ سەر کوێکردنی یاخی بوانی ولایەتی (واند) بکە و بێتە پزگاری و بەر و نەوێشارە بروت، کاتی ژنارال ناپلین گەشتە پاریس پێشانیگوت ئەوێان بە فەرماندەیی تیپێکی پیاو، داناو، لە کاتیگە نەوێ نەفسەری تۆپخانە بوو و نەوێ دەزانی لە گەڵ تیپێکی پیاو، سەربازیدا خەزمەت بکات، دوای نەوێ ناپلین شێرە ناوێزایی خۆی لای ئوبری کە بە کۆتێبوو لە ئەندامانی کۆمیتە بۆ، دەریپێ، دەستی لە خەزمەتی سەربازی کێشایە و.

ناپلین توشی پزگاریێکی سەخت و ناوێ موار بۆو، ئەو ژنارالە ئیستقالە کردبوو تەمەن (25) سالە کە لە گەڵ لێپرسراوەکانیدا تێکەڵە لچووبوو و بێجگە مۆچە و سەرچاوەیەکی بژێوی هاوین و پاییزی سالی (1794) و زستان و بە هاری سالی (1795) ی بە دەستگورتی و مەینەتیە و لە پاریسدا بە سەربێد، وەک نەوێ هەموو ئەوێان بیر چوون بێتە و، سەر نەجام لە مانگی (8) ی سالی (1795) دا وەک ژنارال تۆپخانە دەفتەری نەخشە دانانی کۆمیتە پزگاری میلی، کە دەستە بۆ بالای گشتی سوپا بوو و فەرماندەیی گشتی سوپای کۆماری لە ئەستۆ دا بوو و لە لایەن (کارنو) نەوێ ئەو کۆمیتە بالایە دامەزرا بوو، ناپلین وەرگیرا.

مۆچە کە کەمبوو و ژۆرینی کات بۆ ناوێخواردن دەچوو مالی (پرنو) کە لە لای ئەوێژانە ناوبراو ژۆر خۆشەوێستبوو، بەلام بە دەرژایی نەوێ ماوەیە دەستی لە کار کێشای بۆو بۆ جاریکێش ناپلین لەوێ پەشیمان نەبوو کە بە فەرماندەیی سەربازی پیاو نەچوو بۆشە، بۆیش بۆگە پاندنەوێ بۆ سەر کارە کە پەنای بۆ هیچ لێپرسراویێکی حوکمی و کار بە دەستانی شۆرش نەبردو هێی گەرانی وەشی تەنھا ئەوێ بوو جاریکێت بەخت بۆو هاوێلی.

کۆمارییەکان بۆ پەو بە پەو بوون و ئەوێ لە گەڵ دۆژمنەکانی هاوتای شاری تۆڵۆن پێویستیان بە بوونی پیاوێکی وەک ناپلین بوو. سالی (1795) یە کێ بوو لە وەسالتە کە ژۆر کۆپانکاری لە مێژووی شۆرش فەرەنسادا روویدا، شۆرش بژێوێ کە رێژی حوکومەتی رەهەیی پاشایەتی و فیدوالتی لە ناوبردبوو، لە تۆی ترمیدوردا خۆی لە بەهێزترین چەکی خۆی بێبەری کرد، واتە دکتاتۆری ژاکوین، بژێوێت گەشتێک دەسەلات و توانا، لە پزگاری گەپانە و دیدابوو بە کەرەستە و شێوازی تازە بۆ جێگیرکردنی زیاتری دەسەلاتی خۆی و گرتنی مانەوێ، لە ماوەی زستانی سالی (1794-1795) دا کۆنۆسیۆنی ترمیدوری بەردەوام

لایه‌نگری پاستره و هکانی ده‌کرد، به مانا سیاسیه‌کی، پاشگه زیبونه‌وی برژوازی له‌هاوینی (1794)، واته پڤک دواي لابرڊنی ده‌سه‌لاتی دکتاتوری ژاکوبین.

برژوازیه‌تی^(٤٤) هیچ کاتی به‌بارته‌قای ئه‌وپایزه به‌میتو کارامه‌نبوو، به‌لام له‌پایزی سالی (1794) یشدا بالی پاستی کنوانسیون مابوی بتوانیت به‌روهه‌لعالاری ویترس راکانی خۆی ده‌پریت و به‌شیوه‌ی پراکتیکی بیخانه‌ حاله‌تی جیبه‌جیکردنه‌وه، له‌وساله‌ ترسناکه قات و قریه‌دا که چینی کرێکار (پرولیتاریا) به‌رده‌وام کیشی بیکاری و نه‌بوونی بیوه و یتیمی سه‌رزمانیان و برسییه‌تی ته‌واو ته‌نگی به‌خه‌لگ مه‌لچنبوو، دایکان له‌برسییه‌تیدا دواي خنکاندن - یان کوشتنی پۆله‌کانیان خوشیان ده‌کوشت، به‌لام هه‌ندێ له‌دانیشته‌وانی ناوه‌ندی شار به‌شیوه‌یه‌کی خیرا ده‌وله‌مەند بپیون و بیبونه‌ خاوه‌نی کۆشک و ته‌لاو بانک و یازاری بۆرسه به‌دزی له‌ده‌وله‌ت و گه‌نده‌لی ئیداری، دوو پاپه‌پین له‌وناوچه‌نی که کرێکار و هه‌زاری تیدا ده‌ژیان دژی کنوانسیون سه‌ریه‌لدا و خۆپیشاندانیکی چه‌کداری مه‌ترسیداریان کرد، یه‌کێکیان له‌ (12) ی ئیبریل و دوو مه‌یشیان له‌ (20) ی مایۆ سالی (1795) دا بوو، نه‌مانه پاسته‌وخۆ مه‌ترشیان کرده‌سه‌ر باره‌گای سه‌ره‌کی کنوانسیون، به‌لام تیکشکێتێراندان، نه‌وتیکشکانده سامناکه‌ی مانگی مایۆ و چه‌ککردنی نه‌مانه هیچ جۆره چالاکییه‌کی به‌کۆمه‌لی نه‌مانه‌ی نه‌هتشت، نه‌مه‌ و اینیشاندەدا جارێکتر برژوازی لایه‌نگری شانیشینی که‌له‌دلی برژوازیه‌تی کۆندا^(٤٥) مەربوو، وروژابۆوه، نه‌وانه وایان لیکده‌دایه‌وه ئیتیر تۆبه‌ی نه‌وان هاتوه، به‌هه‌له‌دا چووبوون، دواي تیکشکانی چینی پرولیتاری لایه‌نگری شانیشینی که‌له‌گه‌ل کۆنه‌پرسته برژوو فیویداله‌کاندا ده‌یانویست شانیشینی بگه‌پتته‌وه، توشی ناومه‌یدی گه‌روه‌بوونه‌وه، به‌تایبه‌ت دواي نه‌وه‌ی برای لویسی شازده‌هه‌م ملی به‌جیوتین په‌راندرا بوو، لایه‌نگرانی شانیشینی نه‌ده‌یانویست و نه‌باوه‌ریشیان ده‌کرد له‌سالانی (1789-1795) دا چ کار نه‌خشه‌یه‌ک نه‌جام درا بوون، نه‌یانده‌زانی ئیتیر قۆناغی فیویدالی^(٤٦) به‌سه‌رچوو و ناتوانیت بگه‌رێته‌وه و قۆناغی سه‌رمایه‌داری ده‌ستی پێکدرووه و نه‌و قۆناغه سه‌رده‌میکی جیاوازی له‌نیوان رۆژگاری کۆن و نویدا دروستکرسوه که به‌هیچ کلۆجیک به‌یه‌که‌وه نابه‌سترتیه‌وه، بۆیه بیرۆکه‌ی گه‌پانه‌وه‌ی نه‌مانه بۆ سه‌رده‌مه‌لات به‌شتیکی سه‌پرو سه‌مه‌ره دیاریوو، له‌له‌نده‌ن و کوبلنس^(٤٧) و میتو^(٤٨) و هامبورگ و ژۆم، واته له‌هه‌موو نه‌وشوێنه‌ی په‌ناهه‌نده‌ی فەرهنسی تیدا بوون - به‌رده‌وام نه‌وه له‌ناو نه‌وخه‌ولکه‌دا ده‌گوترا یه‌وه که پیتوسته هه‌موو نه‌وانه‌ی ده‌ستیان له‌شۆرشدا هه‌بوو به‌وپه‌ری سزا بگه‌یه‌ندرین.

دواي رووداوه‌کی مانگی مایۆ، کوشتاری نه‌ورۆژه، هه‌مو لایه‌نگرانی شانیشینی ده‌یانکوت خوشه‌بختانه چه‌ته‌و پێگه‌کانی به‌ناو شۆرشکه‌ر له‌ناو خۆیاندا به‌گۆیه‌کتیدا چوونه‌وه و ئیستا کاتی نه‌وه‌هاتوه لایه‌نگرانی شانیشینی هه‌له‌متیان بگه‌ینه‌سه‌ر و خاوه‌خاوه‌نه‌کریت و ده‌بێ هه‌ردوو لایه‌نی - ترمیدوری و مونتانیارییه‌کان له‌سیداره‌بدرین، بیرۆکه‌ی گه‌مزانیه‌ی نه‌وانه که گیرانه‌وه‌ی میژوویی، هه‌موو نه‌خشه‌کانی نه‌مانی فه‌شل پێده‌هێنا و خه‌یاڵ پلاوپیو، دزی و خۆپه‌رستی و دپنده‌یی و ئابرووچوون و ده‌ستدریژی و هه‌رچی شتی خراپ که وێنای ده‌کریت به‌که‌سانی وه‌ک: تالیران^(٤٩) و فیرۆن^(٥٠) و بواسی دانگلاس^(٥١)

²⁴ - برژوازیه‌ت مه‌به‌ست له‌بالی راستی کۆمه‌نی یاریه که برژوازیه‌کان له‌کنوانسیونی به‌رێوه‌بردنی ده‌وله‌ندا حوکمان به‌ده‌ست بوو. (و - فارسی)

²⁵ - مه‌به‌ست له‌برژوازی گۆن - واته نه‌و برژوازیی که له‌ژێر سایه‌ی شانیشینی وه‌لقۆناغی فیویدالیدا بوون.

²⁶ - فیویدالی: قۆناغی ده‌ره‌به‌کایه‌نی.

²⁷ - کوبلنس - شارێکه له‌ئه‌لمانی و له‌سالی 1792 دا په‌ناهه‌نده فەرهنسیه‌کان له‌ده‌ست تۆرش هه‌لابوون و له‌وێندا ده‌ژیان.

²⁸ - مێو - یان بِلکاو - بێکنه له‌شاره‌کانی لیتوانی و لویسی هه‌ژده‌هه‌م دواي هه‌لاتی له‌سالی 1798 - سالی 1857 له‌وێندا ده‌ژیان.

²⁹ - تالیران (1767 - 1825).

وباراس^(۳۱) ده گوترا که کتایان به کاره ساته نوڳه ی ترمیدورو دیکتاتوریه تی ژاکوین و کاره ساتی مانگی مایق هینابوو، شتیکی پراوپر به پیتستی خوی بوو وحق بوو، به لام ناحق نه و بوو نه مان به بن به زه بیان و بیغیر تانه ناوانی لایه نگرسی سیستمی شانشینیان دابوو پال نه مانه، کاتج لایه نگرانی سیستمی شانشینیه به پهله خویان ناماده و پرچه ککرد، بۆ شهرو هندی که لویه ناهندان له ژیر پارژگار ی ویلیام پیت-ی سه رۆک وه زیرانی بریتانیا له شتیوه دورگی ی کیرون^(۳۲) کزبون و ره رابه رانی کنوانسیونیش ده سته بچ له شکر تکیان له ژیر فرمانده ی ژنرال مش^(۳۳) دا سازکرد، بۆ روویه رو بوونه ره له گهل نه وانه دا، دواي نه و ی شه رتیکی خویناوی روویدا، سوپای کوماری توانی تکیانیشکینیت و (750) دیل له مانه گولله باران بکن.

به لام له گهل نه و تکیشکانه شدا لایه نگرانی شانشینیه خویان به دپراو نه ده زانی ویتستا دوومانگ به سه ر نه و رووداوه دا تینه پریوو که نه مانه له نار پاريسدا جموجولیانکروو چه کیان به ده سته وه گرت.

نه م رووداوه له کتایي سبته مبرو سه ره تاي تۆکتوبه ردا روویدا - یان به پتی سالنامه ی شورش له نیوه ی مانگی (وانده میر)ی سالی چواره مدا روویدا.

له و پۆژانه دا کنوانسیون یاسای بنچینه یی تازه ی دارشتبوو به پتی نه و قانونه پینچ که س به رتیوه به ری نه نجومه نی جیبه جیکردن بوون، به م جۆره نه نجومه نی یاسا دانان بریتیبوو له دوو نه نجومه نی یه کتکیان نه نجومه نی (500) که سی بوو، نه و ی تریشیان نه نجومه نی پیران بوو، کنوانسیون ناماده بوو نه و ده ستوره تازه یه بخته حاله تی جیبه جیکردنه و ده و خوشیان له ده سلات دوریکه ونه وه، به لام به مۆی نه و رووداوو پیشهاتانه ی که برژوازییه کان رۆژ به رۆژ به هیژده بوون و زیاتر تینیان ده هیئتا بۆگرتنه وه ده سستی ده سلاتی شانشینیه بۆیه کنوانسیون له ترسی نه و ی نه مانه له رنګای خۆپالاو تن بۆنه نجومه نی (500) که سی و ده رچونیان، نه نجومه نی کنوانسیون بریاری له سه ره وه ده رکرد که پتیویسته به پتی نه و بریاره تازه یه دیوا دوو له سه ر سیتی نوینه رانی (500) که سی دوو له سه ر سیتی نوینه رانی نه نجومه نی پیران له لایه ن کومیتیه ی کنوانسیونه وه په سه ند بکرتن و یاقیه که یتر له خه لکانیتر بن.

به لام نه مجاریان لایه نگرانی سیستمی شانشینیه نه نا نه بوون، بۆیه بارودۆخی کنوانسیون له مانگی وانده میردا ژرد مه ترسیداریوو.

ژماره یه کی ژرد له چینی برژواو نه شرافه کان و خاوه ن کزگا و ورده برژواکان دژی نه و بریاره هه لسانه وه که ته ولو بیرۆکه ی راستیان هه بوو، له هه ندی به شی شار ی پاريسدا له پر له مانگی تۆکتوبه ردا دژی کنوانسیون راپه رین، هه ندیک له لایه نگرانی شانشینیه که خه ونی ژیرینیان به گه رانه و ی رژی پاشایه تییه وه ده بینیه، له خۆشیاندا تۆتکه یان له که ولی خۆیاندا نه ده گرت،

^{۳۱} - فروون (1774-1852).

^{۳۲} - بواسی (سروۆکی نه نجومه نی کنوانسیون تریبوری).

^{۳۳} - باراس (1755-1829) نه ندای کنوانسیون، هه مو نه مانه ی سه ره وه نه ندای کنوانسیون بوون و دژی روبه ر بوون.

^{۳۴} - کیرون - شیوه دورکبه کی بجوکه و گه وۆته خۆژاواي فره تزا و سه ره و یلایه تی موریهان - ه ویه نابره فره نیه کان ویتان له و دورکبه دا جیکرین به پانیشی بریتانیا.

به لام هه مو یان به ده سستی سوپای کوماری کوژان و به ره تزه کران. (و- کوردی).

^{۳۵} - سه رکرده یه کی فره نییه (1768-1797).

کۆمار یخوازه پارێزگاره کانی و پێژوازییه کانی پارسیش، که سه رانی شۆرش زیاد له ناستی خۆی که وتبوونه پیش، به لای شانشیندا ده یان شکانده وه، له بر واری (29) ی سبته به ردا هه وائیگی مه تر سیدار گه یشته کنوانسیون نه ویش نه وه بوو چه ند له بازاره کانی پاریس ده ستیان به سه ردا گیرابوو و نه مه ش زه نگیکی مه تر سیداری لێده دا، به راستی ده بوا کنوانسیون بۆ رو به رو بوونه و ی نه م دۆخه پشت به چی به ستیت؟ دوا ی چه ککردنی کۆیکارانی ناوچه کانی پاریس و نه وشه ره دژواره و داپلۆسین و تیکشکاندنێ ژاکوبیه کۆده تاجیه کان، ئیتر کنوانسیون نه یده توانی پشت به یارمه تییه کانی سوپای میلی به ستیت. کۆیکارانی پاریس گه و ره ترین دۆمه کانی خۆیان له ناو کنوانسیوندا ده بین و هه رگیز له و بر وایه دا نه بوون و سارد بینو وه له و ی بۆخاتری پاراستنی سێ له سه رچواری نه ندامانی کنوانسیون له نه نجومه نی (500) که سیدا به نگن و به رگریان لێیکن، هه تا نه ندامانی کنوانسیونیش به گومان بوون له و ی چینی برولیتاریا به رگریان لێیکات، ته نانه ت نه فره تیشیان لێده که ن و کنوانسیون لیشیان ده ترسا، نه و ی ده مایه وه سوپابوو، به لām له م لایشه وه بارودۆخه که زۆرباش نه بوو، راسته سه ربازان هه میشه و له هه موو شوێنیکدا بۆ دودلی له گه ل نه و هه لاتوه خائینه نه دا ده جه نگان، (واته دژه شۆرشیه کان) له هه ر شوێنیکیشدا توشی ده ستو واقمه کانی لایه نگری شانشینی ده بوونه وه هه رله بیشه لێنه کانی نرماندییه وه هه تا ته پۆلکه کانی و انده و شیوه دورگی کیرون له به لچیکاو سه رسنوره کانی نه لمانیا، لێیان ده هاتنه ده ستو ته قه یان لێده کاردن، له گه ل نه مه شندا بزوتنه وه ی (وانده میر) دروشمی گه راننده وه ی بنه ماله ی بورینی نه ده دا، به لکو خه لکی هانده دا بۆ ده سه لاتداریه تی میلی که به هۆی دانانی یاساکانی کنوانسیون له بار برابوو و پێژواگیان ده ی هه لپژاردنی ئازادی ده کرد بۆ هه لپژاردنی نوێنه رانی راسته قینه ی گه ل له لای نه هاو لاتیانه وه، خۆنه گه ر سه ربازه کانیش به ته وای مانا کۆمار یخوازی بوو و فریوی دروشمه کانی و انده میریان خوارد بۆ - خۆقه رمانده سه ربازییه کان له دۆخیکێ خرابدا ده ژیان.

بۆ نموونه: با ژنرال مینو⁽⁵⁰⁾ فه رمانده ی پادگاکانی پاریس، باس به کین که ژۆرگاری به یه که هه لمه تی سه ربازی توانی شارۆچکه ی سنت نه نتوان - بختا وه ژۆر رکیتو له ماوه یه کی کورتدا له شارۆچکه دا خیمه ی سه ربازی هه لبدات و کۆیکاران پۆلپۆل بۆ ژۆر جیوتین بنێریت تاملیان به یژین، هه مان نه و ژه نه راله ده ی توانی دووباره نه وکاره بکاته وه، کاتێ سوپاکه ی نه و له به ره به ری خۆرئا وایه ی رۆژی (14) ی مایۆدا دوا ی سه رکه و تنیان به سه ر کۆیکاراندا به ریز ده رۆیشتن و تیپی مۆسیقای سه ربازی له پێشیا نه وه به سه رشه قامه کانی پایته ختا ده هاتن، خه لک له م به راو به ری شه قامه کانه وه به جل و به رگی ئالو واره چه پله پێزان و شادی و خوشیان ده رده به یی و له کانی دلیانه وه هاواری شادیان ده کرد، نه وکات به یۆکه یه ک - یان باشتروایه بلتی، ن ئامانجیک له نێوان نه وان و سه ربازه کاند هه بوو، مینو ده ی توانی له وێژه دا خۆی به نوێنه ری ده وله مه ندو نه رستۆکراته کان بزانیته له دژی هه ژارو برسییه کان.

نه م هه سترکده به باشی له نه ودا به دی ده کرا و چێژی تاییه تی پێده به خشی، به لām نیستا چۆن به چ به هانه یه ک به جێت گولله بارانی نه وکه سانه بکات که له مه و به ر هاواری شادیان بۆ نه و ده کیشا و گزشت و خوینی نه م له گه ل نه واندا یه ک ببوو، نه گه ر جیاوازیه که له نێوان نه ندامانی تری کنوانسیون ترمیدوری و ژنرال مینو دا هه بویت، نه وه بوو مینو به لای راستیدا ده شکانده وه،

لایه‌نی میانره وه کان زقد پاریزگارانه تر بوون له کنوانسیون، ژنرال مینوش ناماده نه بوو له بهر خاتری نه مه ته قهر کوشت و کوشتار له مانه بکات.

شوی (12-ی واندەمیری) چواری ئۆکتۆبەر سهرانی کنوانسیون ترمیدوری له هه موولایه که وه گوپیستی هاتوهاواری خه‌ک بوون که له سهر شه قامه‌کانه وه به‌زده‌بۆوه ، نه‌و خۆپیشاندەرانه به‌که‌یفو شادی وه هاوریان ده‌کردو پرۆیاگه‌نده‌ی نه‌و ه‌یان ده‌کرد که کنوانسیون وازی له‌شهرکردن ه‌یتاوه و له‌وانه‌یه شه‌ری ناوشاره‌کان نه‌کات و قانونه تازه‌کان ئیلفا کراونه وه هه‌لپ‌زاردنی نازاد ده‌کرت . تاکه به‌لگه‌ش که بۆ نه‌م پرۆیاگه‌ندان ه‌یان ده‌ه‌یتا یه‌وه نه‌ک هه‌ر قابلی به‌ر په‌رچ دان وه نه‌بوو به‌لکو زقد له‌شتیکی واقعی ده‌چو : ده‌یانگوت یه‌کێک له‌ فرمانده‌کانی سه‌ریازی ناوه‌ند (ناوچه‌ی لولپوئیه) که ناوی (دلالو) یه‌ چۆنه لای جنرال مینو ناوبراو ناماده بووه شه‌ر له‌گه‌ل دژ شۆرشه‌کاندا بکات، هه‌روه‌ها ده‌یانگوت سه‌ریازه‌کان گه‌راونه‌ته‌وه سه‌ریازه‌گه‌کانیان و شار له‌ده‌ستی دژ شۆرشه‌کاندا یه‌ ، به‌لام نه‌م شادمانیه زقد درێژیه نه‌کیشا ، کنوانسیون بریاری شه‌ری دا ، له‌شه‌ری پێنجی ئۆکتۆبهردا جنرال مینو له‌کاره‌که‌ی ده‌رکراو ئینجا راسته‌وخۆ ده‌ستگیرکرا، ئینجا کنوانسیون بریاری دا باراس به‌فرمانده‌ی گشتی ه‌یزه‌ چه‌کداره‌کانی پاریس دابنریت و ده‌بوا له‌هه‌مان شه‌ودا ناوبراو ده‌ستبه‌کار بێت بۆ لێدانی دژ شه‌رشیه‌کان ، هه‌ر به‌بێستنی نه‌مه ، دژ شۆرشیه‌کان سامیان لێنیشته‌و کشو ماتی بالی کیشاو نه‌وانه له‌ لاچه‌په‌کو کۆلانه‌کانی شاردا ده‌سته ده‌سته کۆبوونه‌وه وه‌رویه‌ری باره‌گای کنوانسیونیان به‌شپوه‌یه‌کی په‌رت گرت ، تاسبه‌ی ناماده‌ی شه‌ربن، هه‌ندێک له‌ نه‌ندامانی کنوانسیون گومانیان له‌سه‌ر که‌وتن یان نه‌بوو به‌لام وه‌ هه‌لومه‌رجه که‌م په‌رتی کردبوون .

هاوچه‌رخه‌کانی پاریسی به‌چاری پۆخله‌وانه‌وه سه‌یری ناوبراو یان ده‌کرد، نه‌و پیاویکی نه‌هلی پابواردن و به‌ده‌سته‌و به‌رتیلخۆرو شه‌یدای عه‌یش و نه‌یشبوو، که‌سیکی بێویژدان و ناگه‌س به‌چه‌و پاره‌په‌رستبوو وه‌م رووه‌وه له‌هه‌موو نه‌ندامانی کنوانسیون تێپه‌راندبوو، نه‌مه خۆی له‌خۆیدا شتیکی که‌م نه‌بوو، به‌لام نه‌و (باراس) که‌سیکی به‌چه‌رگ و کارامه‌ و به‌هۆشبوو، باراس هه‌ستیکرد نه‌م راپه‌رینه مه‌ترسی گه‌وره‌ی بۆ سه‌ر حکومه‌تی کۆماری هه‌یه و له‌وانه‌یه ده‌ولت بگه‌رێت نه‌ته‌وه سه‌رده‌می حوکمرانی شانشین و نه‌مه‌ش هه‌ره‌شه‌یه‌کی گه‌وره‌بوو بۆ سه‌ر خۆدی خۆشی، نه‌و نه‌رستوکراته‌نی وه‌ک خۆی که‌لایه‌نگری کۆماری بوون باش ده‌یانزانی لایه‌نگرانی سیستمی شانشین چه‌ند رۆ کینه‌یان له‌به‌رامبه‌ر نه‌واندا له‌دل گرتوه‌ ، له‌سه‌ر نه‌م بنه‌مایه ده‌بوا بێ‌درونگی ده‌ستبکات به‌شه‌ر، باراس که‌سیکی سه‌ریازی نه‌بوو وه‌بوا که‌سی بۆ نه‌مکاره‌ دابنیت، ناوبراو له‌په‌ر نه‌وه‌ی به‌خه‌یالدا هات که‌لهم دوا یانه‌دا چه‌ندنجاریک کۆنه نه‌فسه‌ریک به‌کۆتیک کۆنه‌وه سه‌ردانی کردبوو، نه‌وه‌ی باراس سه‌باره‌ت به‌وسه‌رتیه‌ ده‌یزانی نه‌وه‌بوو که‌سیکی بێکاره‌و له‌گه‌مارۆدانی تۆلۆندا نازایه‌تی نیشاندابوو. به‌لام دواتر روویه‌رووی نه‌هامه‌تی هاتۆته‌وه و ئیستا به‌موچه‌یه‌کی که‌م له‌پایته‌ختدا به‌نامرادی ده‌ژیت، باراس فرمانیدا بگه‌رێن ناپلیۆن بپۆزته‌وه و بیهێننه‌ لای، نه‌ویان ه‌یتا و باراس پێشنیاری نه‌وه‌ی بۆ کرد، ئایا ناماده‌یه سه‌رکۆتی نه‌و خه‌لکه دژه کۆماریانه بکات؟

ناپلیۆن داوایکرد تاچه‌ند ده‌قیقه‌یه‌ک موله‌تی پێیدات بیریکاته‌وه، پاش که‌مێ بێته‌وه‌ی نه‌وه‌بگریته به‌رچاو داخوا به‌زده‌وه‌ندی هاوته‌ریبه له‌گه‌ل نه‌وه‌ی به‌رگری له‌کنوانسیون بکات-یان نا، راسته‌وخۆ رازی بوو، چونکه ده‌یزانی نه‌وه ئیمتیازیکی باشه‌و هه‌لیکی ره‌خساره‌ ، تاکه‌مه‌رجیشی نه‌وه‌بوو که‌س ده‌ست له‌پلان و نه‌خشه سه‌ریازیه‌که‌ی نه‌و وه‌رنه‌دات و گوتی: کاتێ من شمشیرم پاکیشا هه‌تا ئارامی و ناسایش بۆ شار نه‌گه‌پێتمه‌وه، ناخه‌مه‌وه کالانه‌که‌ی، دواي نه‌مه راسته‌وخۆ

به جیگری باراس دانراو پاش وه رگرتنی زانیاری له سه ر بارو دڤخه که و توانای نه و دژه کۆماریانه، بۆی ده رکوت کئوانسیون مه ترسی گه وهی له سه ره، به لام پلانی دارێژراوی ناپلین به کارهیتانی تۆپخانه بوو دژ به مانه، پاشه وهی ناپلین به سه ختی نه مانه ی تیکشکانه، به براده ره که ی (دوک دابرانتس) ی گوئیو وه لای دژه کۆمارییه کان له به رتیه بردنی سوپاکه یاندا بووه و نه گه ر من سه رکردایه تی نه و دژه کۆماریانه م کردیا له ماوه یه کی که مدا کئوانسیونم به ئاسمانی هه لاده بردوو ته فروتوو نام ده کرد. به م جۆره (13) ی سبتمه ر رۆژنکی میژوویی بوو له ژیا نی ناپلین داو زۆر له ودا ستانه ی به ناویانگرتبوو که له شه ری تۆلۆندا کردی.

له وکاته ی دژه کۆمارییه کان هێرشیان به ره و باره گای کئوانسیون برد، تۆپخانه ی ناپلین ده ستیکرد به تۆپبارانکردنیان، کوشتن و برین، به تاییه ت له به رده م کلیسای (سنروشن) دا که په ناگاو که لوبه لی نه وان له ویدا بوو، کاره ساتیکی خۆپنای گه وه ی تیدا رویدا.

هێرشکه ره کان ده یان توانی سه ره تا به خیرایی تۆپه کان بخه نه ژێر ده سه لاتی خۆیان، به لام که م دوا ی ده ستپیکردنی شه ره که نه م هه له یان له ده ستدا، چونکه نه وانه هه ره به تفهنگ به ره په رچی تۆپه کانیا ن دایه وه و هه له ستیا ن نه برده سه ر تۆپخانه که، به ره به ری نیوه پۆیه شه ر کۆتایی هات، هێرش به ره کان جگه له وه ی سه دان لاشه ی کوژراویان له گۆره پانه که دا جیه پشستبوو، له هه موو لایه که وه هه لاتبوون و برینداره کانیشیان له گه لڤیاندان بردبوون و له ماله کانی خۆیان خزا بوون، هه رچه نه ده شیانتوانی نه و رۆژه له پاریس بچۆن. شه و باراس به گه رمی پششوازی له ناپلین کردوو دوا ی شه وه ی ده ستی له کاره که ی کیشابۆوه پششیاری به کئوانسیون کردبوو ناپلین بکه نه فرمانده ی گشتی هێژه چه کداره کانی ناوخر، شه وه ی له لای باراس و نه داما نی کئوانسیون بووه جیگای سه رنج سه باره ت به وکوره مۆن و ملچ و خوین ساردوو هه یغه، زوو نه خشه دانان و جیه جیکردن و تۆپبارانکردنی دژه کۆمارییه کان بوو له ناوه راستی شاردا، سه باره ت به شه ری ناوشاره کان و سه رکوتکردنی پاپه یوان، ناپلین بوو به سه رمه شقی نه م کاره و دوا ی شه ویش نیکولا ی یه که م هه مان کاری دووباره کردوه له (14) ی دێسه مبه ری سالی (1825) دا، تا که جیاوازی له نیوان نه م کاره ی ناپلین و تزاری پوسیدا نه وه بوو، نه مه ی دووه میان پپوپا که نه ده ی شه وه ی ده کرد دژی نه م جۆره کاره دپه ندانه یه و ترس و زاری واسیچیکر هه ست و نه ستی شه ری له خسته بردوو، به لام ناپلین هه یچ کاته نه که و ته بیر شه وه ی پاساو بۆ نه م کاره ی بێنیتته وه - یان بیخانه مل که سیکتر، دژه کۆمارییه کان زیاتر له (24) هه زار چه کداریان هه بوو و ژماره ی سه ربازه کانی ناپلینیش ته نها شه ش هه زار که س بوو، جگه له په نابردن بۆ تۆپخانه هه یچ پێگا چاره یه کیت نه بوو، بۆیه ناپلین هاتای بۆ تۆپه کان بردو هه یانه یه دیان، له وکاته دا شه و نه به دریه گه وه یه ی شه و به هێزاشه کی و به هه رنرخیک که بوو دژمه نی تیکشکانه، ناپلین کانی به فیرۆ نه ده داو له و پۆژه په شه دا گۆپه پانی به رده م کلیسای سن روش - ی به خۆینی دژه کۆمارییه کان سو ره له گه پاندبوو، بێه زه یی له کاتی شه رکردنا یه کی بوو له خه سه له کانی ناپلین.

له ناو که سایه تی شه و پیاوه دا دووشت کاریان له سه رده کرا، یه کێکیان فرمانه کانی میشک و شه و ی تریشیا ن فرمانی دل، نه ک واوینا بکرت ناپلین خاوه نی دلنکی هه ستیار نه بووه، شه و به باره پی خۆی خاوه نی دلنکی به خشه ند و میهره بان بووه، به لام به پیتی قسه ی خۆی که به (رویدری) ی براده ری گوتوه، هه ره له تافی لاوییه وه هه ولیدا وه ژنی سۆزو به زه یی له ناو دلی خۆیدا

کو پیریکاته وه و ئیستا نه وژیته دهنگی لیوه نایهت، هه رچۆن ئیکبێت هه رکاتی باس له شهڕ دهکرا نابلین نه که هه ر نه وژیته ی دهنگی لیوه نه دهات، به لکو هیچ کاریگه ریه کیشی له سه ر نه ده بوو له به رامبه ر دوژمه کانیدا.

پۆزی سێزده هه می وانه ده میری پۆلیکی گه وه ی له به ره نگاری نابلیندا گێپا، گرنگی مێژووی تیکشکاندن دژه کۆماریه کان له م چه ند خاله دایه،

1- ئومیدی سیستمی شانیشینی که پێیانوابوو به م زوانه دینه وه سه رکا، تیکشکاندن که زۆر له تیکشکانه که ی کیه ری کاریگه رتر بوو.

2- چینی برژوازی شاری له وه دلنیا کرده وه که بێ به ده سه ته وه گرنتی ده سه لات نه که ونه په له قازوه به زۆری چه ک په نانه به ن، جگه له مه ش نه مانه ورده برژوازی شارو دێهاتیه کانیا ن فه رامۆشکردبوو که له گه رانه وه ی هوکمی شانیشینی ده ترسان ولایه نگری کۆماریه خاوه کان بوون، هه موو که سێک ده یزانی ورده برژوازییه کان و نه وانه ی تازه گی زه ویان پێدرا بوو و نه و زه ویانه ش له ملک ی فیو دیاله کانی سه رده می پاشانیشینی ستاندرابلوه و درلبق نه مانه، دژی گه رانه وه ی سیستمی پاشایه تی بوون، بۆیه نه مانه به چاوی پقه وه سه یری دژه کۆماریه کانیا ن ده کرد.

3- بێ جارتیکه تر نه وه سه لمیندرا یه وه که شه په کانی دژه گێپانه وه ی هوکمی شانیشینی له ناو پۆحیه تی سوپادا پێشه ی دا کو تا وه دژی سوپاش ده جه ننگ، راسته وخۆ-یان ئاراسته وخۆ کاریگه ری خۆی هه بوو، چه مک ی مێژووی پوودا وه که ی (13- ی وانه ده میری به و جۆره بوو.

به لām سه به رته به خۆدی بۆناپارت، بۆیه که مجا ر نه که هه ر ته نها وه که شه په که ی تۆلۆن له ناو کۆپو کۆمه له سه ر یازیه کاند ا دهنگی دایه وه، به لکو ناوی نه و له نا وه موو چین وتو یژه کانی کۆمه لگای فه ره نسیدا دهنگی دایه وه بووه وێردی سه ر زمان، دوا ی نه وه هه موو لایه که به چاوی پیاویکی شایسته و کارامه ر ئازا سه یریا نده کرد، نه و سیاسه ته دارانه ی که بێ په که مجا ر دیرک تواریا ن پێکه ئینا، واته: وانه ده میری سالی چواره م، سه ره تا په نایان بۆباراس بره و دواتر درکیان به وه کرد هه رکاتی بیانه ویت سه وکو تی دژه کۆماریه کان به کن، ده بێ په نابق بۆناپارت بیه ن و پشت به نه و بیه ستن، به لām نابلین بۆناپارت هه وایه کی تری له بێن کلێشه ی دا بوو، نه و شه یدای شه یری ده ره کی بوو و نا ره زووی فه رمانده یی به کن له له شکره کانی کۆما ری فه ره نسای له که لله دا بوو، ئیستا به وه ی په یره ندی باشی دۆستانه ی له گه ل باراسدا هه بوو ده سنگه یشتنی به و نا مانجه ی زۆر به دوور نه ده زانی، له ما وه ی شه و و پۆزیکدا بارو دۆخی نابلین ته وا و گۆپانکاری به سه ردا هات، ئیستا نه وه فه رمانده ی پا دگا کانی پارێسه ر جیگای گرنگی پێدانی باراسی به پۆیه به ری به توانای دیرا کتو ویه و پالێورا ی پۆستی فه رمانده ی گشتی سوپایه، ما وه یه که دوا ی نه و به رزیو نه وه له پ نابلین ئاشنا یه تی له گه ل ها و سه ره بیو ژنه که ی ژنرا ل دو بهاره نه (که له پۆزگاری شه پێکی دژواردا له سێداره درا بوو) په یدا کردو عاشقی بوو.

جۆزفین، شه ش سال له نابلین گه وه تر بوو وله ژیا نی خۆیدا زۆر پوودا ی عه شقه تی وه ودا سه ری بینییو وه سستی عاشقانه ی تاییه تی له به رامبه ر نابلیندا نه بوو، نه وه ی ببوو جیگای سه رنجی نه و لایه نی ماددی بوو نه که عه شقبا زیکردن له گه ل نابلیندا، چونکه ناو برا دوا ی شه په که ی (13- ی سه پته به ر ببوو که سێکی دیا رو نا سرا و خا وه ن پایه یه کی به رز، نابلین له ژیر کاریگه ری هه وا و هه وسیدا ده سه ته و به جێ خوا زینی جۆزفینی کردو کردی به ها و سه ری خۆی، جۆزفین پێشتر

شهره کانی ئیتالیا

(1796-1797)

(1)

له وکاته وهی ناپلین شه وداستانه ی ترمارکردو لاپه نگرانی پڑیمی شانشینی تیکشکاند، بووه جیگای سهرنج و چاودیرکردنی باراس وهه موو سهرانی حکومهت، ناپلین هه ولیده دا لئپرسراوانی ده ولت بگه یه نیتته ئه و قه ناعه تی که بهر په رچدانه وهی هاوپه یمانانی تازه ی ده ولت تان دژ به فهره نساو شه پله دژی بهر ی ئیتالیا و نه مسا به زه رووری بزاشن و بۆنه مهش سه رووی ئیتالیا داگیر بکریته، له پاستیدا هاوپه یمانیه تی تازه ی دژی فهره نسا دروسته کرابوو، به لکو هه مان ئه و هاوپه یمانیه بوو که له سالی (1792) دا دروستکراو له سالی (1795) دا پروس به ناشتی کردنی تاک لایه نی له گه ل حکومه تی فهره نسا دا که له شاری بالدا ریککه ورتن، له و بهر یه هاتبۆ ده ری، به لام نه مساو بریتانیا و روسیا و شانشینه کانی ساردنی و دوسیسیل وه ندی له حکومه ته هه ریمیه کانی ناوخی ئه لمانیا- وریتمبرگ و باویر و بادو... هیتز، مابوون، که دژی کۆمار یخوازه کانی شۆرش فهره نسا بوون و ده سه لاتدارانی فهره نسا ده یانزانی هه موو ئه مانه دژی ئه و و شه پی پاسته قینه له به هارو هاوینی سالی (1796) دا ده ستپیده کات و پیوسته له خۆ رئاواو باشووری خۆ رئاوا ئه لمانیا وه ده ستپیکریته و فهره نسییه کان هه ولبدن له و پێگایه وه خۆ یان بگه یه ننه دوژمنی سه ره کیان که نه مسا بوو.

دیرکتوار، بۆ ئه م مه به سه به شترین هه لپژاردی له شکری خۆ یان کۆ کرده وه و خسته یانه ژۆر فهرمانده ی باشتین نه فسه ره کانی جهنگی وه سه رووی هه مروشیانه وه ژنرال مۆرو سوپا سالاری گشتی بوو، باشتین که لویه لی سه ر یازیان بۆ ئه سوپایه دابین کردبوو و هیچ درتقییه کیان نه کردبوو و حکومه تی فهره نسا ئومیدی ته وای به وه لشکره هه بوو، سه بارت به بۆ چوونه کانی ژنرال بۆ نا پارتیش به هتیرشکردنه سه رووی ئیتالیا، له لایه ن حکومه ته وه گرنگی پێدا، ئه مهش وه ک تاکتیکیکی سه ر یازی بۆ نه وهی ئه م کاره بیهته گومرا کردنی ئامانجی سه ره کی سه بارت به نه مساو فیننا هیزه کانی خۆی دابه شبکات و نه زانیت ئامانجی سه ره کی سوپای فهره نسی کوئییه، به یاردارا بۆ سه رقاکردن و سه ر لیشێواندن نه مساو هاوپه یمانه کانی، واته پاشای ساردنی، سی چل هه زار سه ر یاز که له خوارووی ولادا جیگیر کرابوون بۆ ئه مه به سه به کار به یترین و شه بیان پێیکه ن، کاتی ئه و پرسیاره هاته پیش کۆ به فهرمانده ی ئه م سوپایه ی خوارووی ولات دابنریته، کارتۆ، دانانی ناپلین بۆ ئه و پۆسته پێباش بوو، لئپرسراوانی تری ده ولتیش پاسته وخ بۆ پێشنیاره رازیبوون، فهرمانی دانانی ناپلین به فهرمانده ی له شکری خوارووی ولات له به روای (23-ی فبرایری سالی (1796) دا ده رچوو، فهرمانده ی تازه له (11-ی مارس هه مان سالدا، به ره و خوارووی ولات که وه پی هتا بیهته گه ل له شکره که یه وه، ئه م شه پی ناپلین کردی بۆ هه میشه له میژوودا ناوی ئه و پیاوه ی به دره خشان و شانازییه وه ترمارکردو هیشه وه، له سالی (1796) دا ناوی ناپلین له سه رتاسه ری ئه و روپادا ده نگی دایه وه و ئیتر له لاپه کانی میژوودا بۆ هه تا هه تابه به نه سراوه یی مایه وه، سقۆرۆف، که سه ردار یکی سه ر یازی روسیه و له گه رمه ی شه په کانی ئیتالیا دا سه بارت به ناپلین ده لیت: زۆر به خیرایی به ره و پێشده چیت- کاتی ئه وه هاتووه پیش له و پیاوه بگرین، سقۆرۆف

یه کهم که سبزو که نه و هوره توفانویه ناسی، نه و هوره⁽⁴⁾ ماوه یه کی دوو دریز نه وروپای به گرمه و نرکه و هوره بروسکی خزی ویزانکرد. فرمانده سربازیه بالکانی ده ولت فرماندهی شم لهشکره ی خواروی ولایتان قبوله کردبووه، چونکه نه ولهشکره له بارود و ختیکی زور خرابدبوو و زیاتر له پوهه شهسپکی له پولواو ده چوو که لاکه ی سهربانیت، دزی و ده سترپی و بیسه روبه رهی بالی به سهر لهشکره که دا کیشابوو، به جوری ته نانه ت له سالانی کوتایی حکومتی کنواسیقینشد(ترمیدوری) به و شیویه نه بووه، پاسته پاریس بودجه یه کی که می به ولهشکره ده دا، به لام شه بودجه که مش به زویی ده دزواو ته قس و نه قسده کرا، چل و سمن هه زار سرباز له ناو شاری نیس و ده وروپه ریدا بوون و مه علوم نه بوو شه و هورده سربازیه چ ده خون و چ له بهره که ن.

پاش چهند کاتزمیریک له گیشتنی ناپلین هه والی شه و هیان پیراگه یاند که شهفسر یک فرمانی به سربازیه کانی کردبووه بچن له پیگه یه کی سهربازیدا بگین، به لام سربازیه کانی سهربیچیان له فرمانه کی کردبووه، چونکه هه موویان پخواس بوون، خراپی باری دارایی شم لهشکره په راویزو لچه په ککراوه هاو تابوو له گه بیسه روبه رهی و ناشایسته بیان، نیت سربازیه کان له وزه یاندا نه مابوو چونکه به چاوی خویان ده یانبینی گنده لی و دزینی موچه کانیان له لایه لپرسراو کانیانوه ده کورت و نه مانیش له و په پی سه نکه ساری و په نجدا ده ژین.

پرکیشه ترین لپرسراویه تی له چاوه پوانی ناپلیندبوو، کیشه ی شه و ته نها له وه دانه بوو نه هیل سربازیه کانی پووت و په جال و برسی بن، به لکو ده بوا له کاتی به ره و پی شچوونی بزشه پ شم پیداو یستیه ی بق سربازیه کانی دابین کردباو پیکه خستبانه وه، چونکه شه و نهیده ویست خاوه خاوه له شه پکردن بکات، له وانه بوو به مزی شه وه توشی ناکوکی بیته وه له گه فرمانده ی یه که سربازیه کاند که که سانی وه: ژاوژو و ماسناو سروریه، بوون، چونکه شه و شهفسه رانه پیشینه ی زوریان هه بوو و که سانی به ته من بوون و ده میکبوو له ناو سوپادا خزمه تیان ده کرد، شه گهر که سیکی وه ک مزی فرمانده ی گشتی سوپای فره نسا فرمانی پیکردبان شه و ملکه چی فرمانه کی ده بوون، به لام نیستا که نجیکی (27) ساله به ناوی ناپلین بۆته لپرسراویان و به زحمه ت مل بۆفرمانه کانی ده نین و وه سوکایه تی پیکردن به خویان سیری ده که ن، شه گهری شه وه هه بوو لاساری و ده مه ته قن له نیتوان شه مان و ناپلیندا پویدات.

له ناو سربازیه کاند پوپاگه نده یه که ده مبه ده م ده گوازیاره به وه ی گوا یا ناپلینی کورته بنه دوا ی تیکه لچوونی ده مه قاله ی له گه (ژاوژو ی بالابرزدا، ناوبراو که مری شه و گرتوو و پی گرتوو (تق قسه ی نابجیتکردن، کاریکی وامه که ناچارم بکه یه ده ست بۆکاریتر به رم، بالا په یزه یه کی تق پیکرنا بیت له بهره م شه و ده سته بجه گولله باران بکریت) له پاستیدا ناپلین هه له هه مان سهره تاوه له هه مو لایه کی گه یاند که له ناو لهشکره کی خویدا به رگی هچ سهربیچی وناکریکه ک ناگریت و هه رکه سیک بیه ویت سهربیچی بکات بیگودانه پله و پایه ی سربازی تیکیده شکینیت و پۆتی ده شکینتی، له و پاپۆرته سهرمقرانه ی که ناپلین بۆدیرکتواری پاریسی ده ناردن، به بی هچ شیکردنه و یه که ده یفوسسی (پیتوسته لیره دا گولله باران بکریت).

⁴⁰ - نه و هوره ی - مه به ست له ناپلین بۆنا بارنه.

ناپلین که و ته قه لای نه هیشتنی گنده لی ئیداری و دزی، سه ریازه کان هه زوو هه ستیان به مه کرد، ئه وه ده سته ی له سیداره دانی سه ریازی که به تفهنگ جیبه جیده کرا- زو کاره گری له سه ر پتکخستنه وه و هاتنه وه سه ریازی سه ریازی جیه پتشت، به لام خرخره ریککردنی ئه وه به پتکخستنه وه ی سه ریازه کانی کاتی زوری ده ویست ئه گه هه تانه وکاته ته واه ئه مه کاره ی ئه نجام دابا، وه: ئه وه وابه وه ده ست له شه پو نه به ردیه که ی پیشی هه لگرت، بۆیه به یاریندا له یه که مه خوتبه ی بۆ سه ریازه کانی که به پیچه وانه ی بۆ چوونه کان بوو.

سه باره ی به وه ی ناوه پۆکی ئه مه گو تاره ی، به و جۆره ی له میژوودا نووسراوه له چ کات و ساتیکدا گو تراه، زۆر باس و خواسی لێوه کراه و تابه ئه مپۆش یاداشت نووسه وه کانی ناپلین گومانیان له وه نییه ته نها چند پسته ی سه ره تایی ئه وگو تاره ی ناپلین جیگه ی ئیعتباریانه و ئه وه که ی تری کۆمه لی رسته به ندی ئه ده بی بوون- که دواتر پتیه وه لکیندراون، سه باره ت به و چند پسته ی سه رتاش من تانکید له سه ره ئه وه ده که مه وه ناوه پۆکی به که لکی ئه مه بریتیه له م چند وشه یه (سه ریازه کان ئیوه برسی و پووت و په جان .. من ئیوه بۆ ده شتاییه پر نیعه ته کانی جیهان ده به م).

له هه مان ئه وه هه نگاوه ی سه ره تادا ناپلین له و به وایه دابه و ده بی هه رشه پتک خه رجی شه پی دواتر بۆ سه ریازه کانی دابین بکات، هه ر سه ریازه نکیش قاره مانیه تی و به توانایی له شه پی سه رووی ئیتالیا دا بنوینیت بیکاته جیای سه رنجی خۆی و خۆشی بویت، ده بوا به بی چاوه په وانی پێداویستیه سه ریازه کانی ته وایه کات و ئه وانی نیشاندابا که پتیه ی سه ره ریازه کانی پێداویستیه کانیان له دوژمن به ده ست به یتن و که موکوپیه کانی سه ریازی پر بکاته وه، سه ردار ی لاو له گه ل قسه کانی خۆیدا ئامازه ی به م خاله کرد. ناپلین هه میشه ده یوانی له نێوان سه ریازه کاند هه ژمون و چۆنیه تی خۆی به یارینیت و سامی خۆی له ناو پلحه تی سه ریازه کانی دا به یارینیت، ئه و چیرۆکانه ساختن که سه باره ت به هه سته کانی ناپلین و عه شقه بازیه کانی نووسراون، خۆی ناپلین جارنکیان به پاشاکای له نێوان سه ریازه کانی دا گو تویه تی: ئه و مه عشوقانه م وه: گزشتی ده م⁽¹⁾ لوله ی تۆپتک وان.

لێره دا مه سه له ی عشق له ئارادانییه. ئه و به سه ختی چاودێری سه ریازه کانی ده کردو ده یوانی ئه م مه سه له یه له لای سه ریازه کانی به دلسۆزی و خۆشه ویستیان نیشاندات، به لام له پاستیدا ئامانجی ئه و ته نها ئه وه بوو ئاماده باشی بۆ شه پکردن له به رده ستدا بیئت.

ناپلین له سالی (1796) دا له یه که م سه فه ری بۆ شه پکردن له به رچاری سه ریازه کانی ته نها ئه فسه رێکی تۆپخانه ی شایسته بوو و دوو سال و شتی که له مه و به ر له شه پی تۆلۆندا لێوه شاهیه ی خۆی نیشاندان و ئازایه تی نواندوه و ئه و سه رتپه ش بوو که له مانگی سبتعه ردا پاپه پیوان ولایه نگرانی سیستمی پاشایه تی له پاریس تیکشکاندن و به لوله ی تۆپه کانییه وه به سته وه، هه ره له به ر ئه مه شه کراوه ته فه رمانده ی له شکر ی خوارووی ولات و له مه ویا تر هه یجتر نییه.

هه تا ئه وکاته ش ناپلین ئه وکه سایه تییه پتیه یست و ده سه لاتی په های سه ریازه کانی نه بوو، بۆیه ده یویست به وشه په ی له پتشی دابه و به وتالان و به پتیه ی له سه رووی ئیتالیا دا چاوه په وانی ده کات، سه بازه کانی به یوینیتته وه کاره گری خۆی له ناودلی ئه وانه دا جیه کاته وه، پۆزی نۆیه می مانگی ئیبریل، ناپلین به خۆی و له شکره که یه وه به ئالپدا تپه په ی، ژنرال دومینی،

¹ - ده م لوله ی تۆپ: مه به سنی له ویا رچه کۆشته ی دوزمه که به ریوه و به لوله ی تۆپیکه وه نوساوه.

به پره چلهك سويسرى وپسپډر له بوارى به پټوه بردنى سويار تاكتيكي سهرىازى ونوسه رى به ناوليانگى ميژوى شه پره كاني نابليون، كه سهره تا له گهال له شكره كى نابليوندا خزمتى كړدوه وواتر خزمتى دهولتى روسيه كړدوه، دهاليت: نابليون له هه مان پوزاني سهره تادا كارامه يى وتواناى خوى بوسه ركرديايتى كړدى له شكر نيشاندا، پڼگايه كى سه ختېوق به لام كورتى ونزىكى له نيتوان له لب وده ريداا گرته به رو به تنگه به رى (كرنيس) دا تيپه پى له كاتيكدا له شكره كى له ژور مه ترسى ترپخانه كاني سوپاى ده ريايى بریتانیا دابوو، نه مه يه كنى له خه سله ته كاني نابليونى به ده رخست، نه م بپه روايه وه نه م نازايه تيبه سهره شانوى نه وه تاى فرمانده سهرىازه كاني پوزگارى خوى وهك: لان وموراو نى وژنرال ميلورادوفيتچ و فرمانده تازه كاني ترى وهك سكوبلف، نهوى نه مينا به پيش، چونكه نابليون له وپروايه دابوو ده بى فرماندهى له شكر له كاتى شه پكردنداو هه تانه وكاتى نه بېته پټويستيه كى پاسته قينه، نابى گيانى خوى بخاته مه ترسيبوه، چونكه له وانه به مرگى سهره لشكر بېته هوى نانه وهى ترس له دلى سهرىازه كاندا، نه مشه بېته هوى پاشه كشه و تيكشكانى له شكره كى، به لام له لايه كى تره وه له وپروايه دابوو له كاتى شه پكردندا ده بى له ژور بلېسه كى چه كى دوزمندا هيرشبه ريت و دودلى وگومانى له به ره وپيشچون نه بېت بوشكاندى دوزمن.

خوشه ختانه نابليون توانى له پېنجى مانگوه هه تانوى مانگى نيمبريلى سالى (1796) دا له تنگه به رى كرنيس بپه پټه وه، هه ركه گه يشته خاكى ئيتاليا نه خشه كى شه پكردى داپشت، له به رامبه رى نه ودا له شكره كاني نه مساوى وپيه مونی هه بوون، كه به سهر سى ده سته دابه سش ببوون و ژن- يان له ژور ده سدابوو، په كه م تيكه له جوني سويپاكى له گهال له شكرى نه مساوى نارژانتودا له ناوچه كى مونه تندا پوويدا، نابليون به كركړدنه وهى له شكره كى، سهرىازه كاني بولبوى خافلگير كړد كه به شى خواره وهى پڼگاي سهره كى ژنيان كرتبوو، له پېر هيرشى كړده سهر ناوچه رگى سوپاى دوزمن له ماوه كى چه ند كاژميژنكدا شكستى به له شكرى نه مساوى هيتا، به لام نه ويكه سهرىازيه ته نها به شيكى سوپاى نه مساوى، دواى نه و سهره وتنه و كه م پشودان به سهرىازه كاني نابليون جاري كتر سويپاكى ده ننگداه وه دريژه كى به به ره وپيشچونه كيدا، دوو پوز دواتر، هيزه كاني پيه مونی له نزيك ملزيمودا تيكشكاند، نه نجامى شه پى نه و پوز ده ده سدانى پېنج ليوايوو ومه يدانى شهرش داپشراو له كه لايى سهرىازه كاني دوزمن وجيمانى چه كه وته قه مهنى (13) تپ بوو، نابليون بوارى نه وينه دا دوزمن خوى ناماده بگاته وه له شكر پڼكبه نه وه و پاسته وخو كه وته دوايان.

به پېر بچوونى ميژوو نوسان سهره وتنه كاني بوناپارت شه ش سهره وتن بوون له ماوه كى شه ش پوزدا كه پاستى به يه ك شه پى گوره هه ژمارده كريت، بنه ماى تاكتيكه سهرىازيه كاني نابليون له وشه ش پوزده نا شكرابوو، نه ویش نه وه بوو هيزه كاني كړده كاته وه به شيوه كى يه ك پارچه يى به ره و نامانچيك ناراسته يان ده كاته وه، بېته وهى په نابى ماترپى نالوزو بلوز به ريت، يه كنى له ولايه نانه كى كه بووه هوى مه زنى نابليون نه وه بوو، پڼكه وه به ستنى هونه رى سياسى وهونه رى سهرىازى بوو به شيوه كى يه ك هونه رى ليكجيانه بڼوه، نه و كه له ماوه كى هه فته يه كدا سهره وتن له دواى سهره وتنى به ده سته تيناو به ره وپيشده چوو، بېرى له وه ده كړده وه پټويسته پيه مون، واته ده ولتى پاشايى ساردنى به هه ر شيوه يه كبيت به م زوانه ناشتى يه كلايه نه كى له گه لدا بگات وناچارى بگات به موه هه رسوپاى نه مساوى له به رامبه ردا بميژته وه، دواى سهره وتنى كى ترى به سهر پيه مونیيه كان له شارى موندوويداو خوبه ده سته وه دانى نه وشاره، نابليون داواى له سهردارى پيه مونی به ناوى (فيكتور)

کرد دانوستانى ناشتى له گەل بکات وپه پیماننامه ی پیکه وتن له به رواری (28-سی ئیریلدا به ستر)، مەرجی پارگرتنى ئوشه پرە نۆر به گران له سەر ئۆده وەلتە ته وایوو، (فیکتۆر نامده ی) پاشای پیه مون دووقه لای هەری باشی خۆی وچەند شوینیکی تری دانه ناپلیۆن، دواين قەراری پیکه وتنە که له به رواری (15-سی مایۆی سالی (1796) دا له پاريس مۆرکرا، به پینی نه و پیکه وتنە ده بوا ده وەلتی پیه مون پینکا به هیچ له شکرتک جگه له سوپای فەرهنسا نه دات. به ناوخاکه که یدا تپیه پیت و هیچ هاوپه یمانیه کی سەریازیش له گەل هیچ ده وەلتیکدا نه به سستیت، هه روه ها ناوچه ی نیس وه موو خاکی ناوچه ی ساڤوا بخړیتە سەر خاکی فەرهنسا، ده بێ ده وەلتی پیه مون په یمانی ئه وه شیدات هه موو خۆراکی له شکری فەرهنسای سەر خاکی نه و ولاته دابین بکات، ئینجا نۆبه ی نه مساوییه کان هات، دوا ی ئه وه ی ناپلیۆن سەرکه وتنی تازه ی وه ده سته ئینان ئه مانه ی به ره و پوواری (پۆ) پاشه کشه پیکردو ناچاری کردن به ره و خۆره لاتی نه و پوواریه بکشیتنه وه هه ر به گورجی به دوايانه وه بوو، ترس و سام له ئیتالیه کان نیشتیوو دوک پارم^(۴۲) که شه پی له گەل فەرهنساییه کاندان به بوو یوو به یه که م قوربانی ئه م پیشه وه یی ناپلیۆن، ناپلیۆن باوه پی به گفته کانی دوک پارم نه بووه و بیلایه نی ئه و ی به په رسمى نه ناسی ویاچی سالانه ی دوو ملیۆن فرانکی زێری به سه ردا سه پاندو داوای لیکرد (1700) سه ر ئه سپی بۆ ئاماده بکات.

له و کاتانه ی ناپلیۆن به ره و پیتشه چوو بۆ پاوه دووانی له شکری دۆژمن، گه یشته گوندیکی بچوک به ناوی لودی وه ویدا به هتواشه کی له پوواری (نادا) په پیه وه، له و کاته دا یه که یه که ی سەریازی نه مساوی که پیکه اتبوو له ده هه زار سەریاز خۆیان بۆ جهنگ سازکردبوو، له پۆی (10-ی مایۆدا شه پی به ناواینگی لودی ده سستی پیکرد، له وشه پرە شیدا ده بوا ناپلیۆن وه که پینه وه ی له تهنگه به ری کرنش گیانی خۆی بخاته مه ترسییه وه، له و کاته دا که تیکه له چوینیکی خۆیناوی له نزیک پرده که پوویدا، فەرمانده ی گشتی له شکر که وتبۆ ژێر گولله بارانی خه ست وناو بلیسه ی ئاگری دۆژمن ویه خۆیی و تپیککی نارنجۆک هاوێژه وه هێرشى کرده سه ر دۆژمن، بیست تۆپی نه مساوی لیکلیک گولله یان ده هاویشتن وده وویوه یی پرده که یان به مانای وشه ده کێلا، نارنجۆک هاوێژان که ناپلیۆن پیتشه نگیان بوو پرده که یان گرت ودا ی تیکشکاندن نه مساوییه کان (2000) کوژدا و (15) تزیان لیتجیابوو، ناپلیۆن بیه رادان دوا ی دۆژمن که وت وه (15-سی مایۆدا گه یشته شارى میلانو، پۆتک پیتش ئه م مێوه، ناپلیۆن نامه یه کی بۆ پاريس ناروو تیدا نووسیوو ئیتر ولایه تی لمباردی^(۴۳) له ژێر ده سه لاتداریه تی کوماری فەرهنساده یه، له مانگی حوزه ییراندا یه که سه رله شکری فەرهنسی به ناوی مورا به فەرمانی ناپلیۆن شارى لورنى داگیرکردو له هه مان ئه و پۆژاندا ژنرال ئوژرو خه ریکی ده سته رداگرتنى بولنى بوو، ناپلیۆن له نیره ی مانگی حوزه ییراندا به ته واوه تی ئه وشاره ی داگیرکردو ئینجا نۆره ی شارى تسکان هات، هه رچه نده ئه م ولایه ته بیلایه نی خۆی له شه پردا پاگه یاندبوو، به لام ناپلیۆن هه ر ده وری ئه وشارانه ی ده گرتن وئه وه ی به که لگی شه رو سەریازه کانی هاتبا به تالانی ده برد، ته نانه ت تابلوی هونه رمه نده کانی سه رده می پۆنیسانسیشی به زۆر ده بردن، ناپلیۆن به سه رنجه وه له دانیشتوانی ئه و شارانه ی ده پوانی وه هه ر شوینیکدا پا په پین ویه ره استکاری دژی ئه و کرابا به توندترین شتیه به چه ک به په رچه ی ده دانه وه، له کوکودا که نزیک فرار- بوو خه ک پینچ

⁴² - پارم: ولایه تیکه له سه رو ئیتالیا که له سالی (1545) دا دامه زراوه، پاچه خه که ی دۆک بووه که له نزیک زینه کی رومانى پۆدابوو، ئه م شاره له پووی بىای مێزى و دیزین کۆشکی جوان ومۆزه خانە ی ره نگینى تېدابوو. (نووسەر).

⁴³ - لمباردی: ناوچیکه که وێتله دایین کیه کانی ته ب وله پووی پشه سارییه وه زۆر ده وەلمه مندو مەركه زى ئه و ناوچه ییش شارى میلان- که نزیکه یه ک ملیۆن وینو زما ره ی دانیشنه وانه که یه نی. (نووسەر).

سربازی سواری ناپلیونیان کوشتبون، ناپلیون فرمانی دهه بکوژی شاری دهرکرد، سربازانی فره‌نسی ملی چند سه‌دهه سیان به شمشیر په‌پاندو ده‌ستیانکرد به‌تالان ویرتی وه‌موو نه‌وانه‌ی گومانیان لیده‌کرا کوشتیانن، نه‌م کرده‌وه دپندانیه بوشوینه‌کانی تریش بلوده‌بلوه له‌شویتی تریشدا نه‌م بیترحمیه ده‌کرا، ناپلیون پیدایستی ترکیخانه‌کانی خلقی به‌وده‌ستکه‌وتانه‌ی که‌له‌نه‌مسای و ولایه‌ته‌کانی تری ئیتالیا ده‌ستی ده‌که‌وتن نژده‌ن ده‌کردنه‌وه به‌هیزتری ده‌کردن، هیزشی کرده‌سهر قه‌لاتی سربازی مانتو که‌یه‌کیکبوو له‌پینگه سربازانه‌ی له‌پویی پینگه‌ی سروشتی وسه‌نگه‌ریه‌ندی وقایعیه‌وه به‌سه‌ختترین قه‌لاته‌کانی نه‌ورپا هه‌ژمارده‌کرا.

تازه ناپلیون گه‌مارتی قه‌لاتی ناوبرای دابوو که‌بیستی له‌شکرکی نه‌مسای سی هزار که‌سی له‌ژیر فرمانده‌ی فورومسدا که‌سهردارکی سربازی زۆر جدی وشایسته‌بوو، به‌پینگاوه‌یه بۆیارمه‌تیدانی گه‌مارق‌دراوه‌کانی مانتو، نه‌م هه‌واله‌ دلی دوژمنانی فره‌نسیا خۆشکرد، له‌لایه‌کی تروه پلحانییه کاسزلیکیه‌کان وئهرستکراته نیوه فیوداله‌کانی سه‌روی ئیتالیا که‌نه‌فره‌تیان له‌داگیرکردنی سوپای فره‌نسابوو له‌داگیرکردنی سه‌روی ئیتالیا و هه‌زاران گوندو شارنشینن که‌له‌ده‌ست کوشت وبرییه‌کانی ژنرال ناپلیون هه‌لاتبوون، به‌وه‌واله هه‌لج‌رابوونه‌وه و هه‌تا ولایه‌تی پیهمونیش که‌به‌ناچاری پیمانی ناشتی له‌گه‌ل فره‌نسادا به‌ستیوو، ده‌یتوانی له‌پشته‌وه ده‌ستبه‌شه‌پکات وپینگای په‌یوه‌ندی له‌شکرکی به‌فره‌نسا بگریت. ناپلیون (16) هه‌زار سربازی بۆ گه‌مارق‌دانی قه‌لاتی مانتو داناوو وته‌نھا (29) هزار سربازی به‌ده‌سته‌وه‌مابوون وچاوه‌پوانی نه‌ویده‌کرد له‌فره‌نساوه هیزشی سربازی بۆ بنیئن، ناپلیون یه‌کێک له‌باشترین فرمانده سربازیه‌کانی خلقی بۆ پووبه‌پوو بونه‌وه‌ی فورومس‌نارد، به‌لام فورومس‌ر تیکیشکاند، ناچار ژنرال ناپلیون فرمانده‌یه‌کی تری به‌ناوی ئاوژود بۆ شه‌رکردن له‌گه‌ل له‌شکرکی فورومس‌نارد، ئاوژوریش خلقی پانه‌گرت وپاشه‌کشی کرد، هه‌لومه‌رجی سوپای فره‌نسی که‌وتبۆ بارووقخیکی ناهه‌مواره‌وه ناپلیون شیوازکی جه‌نگی تاییه‌تی گرت‌به‌ر که‌به‌پروای شاه‌زایانی کلاسیکی سربازی پیشه‌وایی کردنی سوپاو به‌تیروانیی شاه‌زایانی سربازی تازه‌ش نه‌م هونه‌ره به‌سبوو: وه‌ک ژومینی ده‌لێت: (ناوبراو شانازییه‌کی هه‌میشه‌یی به‌نسێب بوو) هه‌رچه‌نده ناپلیون له‌سپیده‌ی ژبانی سربازی دوورو درۆژی دابوو، نه‌گه‌ر کوژواباش فورومس‌ر که‌شه‌یدای سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر دوژمنه مه‌ترسیداره‌که‌ی له‌کلێشه‌ی سه‌ریدا ده‌کلێ، گه‌مارقی قه‌لاتی مانتوی تیکیشکاند، به‌لام له‌هه‌مان کاتدا ئاگادارکرایه‌وه له‌شکرکی بۆناپارت هیزشی کرد‌ته‌سه‌ر سوپای پشتیان که‌هیلی په‌یوه‌ندی ئیوان سوپاکه‌ی ومیلاق بوو وله‌سن قۆله‌وه هه‌لمه‌تی بردونه‌ته‌سه‌ر، واته‌: له‌لاناتق وسالو ویره‌چیاوه تیکیشکاندن، له‌گه‌ل بیستنی نه‌م هه‌واله فورومس‌ر له‌شه‌پی قه‌لای مانتو که‌پایه‌وه دواوه دواي چه‌ند ورده شه‌پێک له‌پنگای گه‌پانه‌ویدا سه‌ره‌نجام له‌نزیک کاستی لیونه‌دا پووبه‌پووی له‌شکرکی ناپلیون بلوه‌وه دواي چه‌ند مانتوپیکی سربازی له‌شکرکی فره‌نسا له‌پشته‌وه پامالی سوپای نه‌مسیانکردو تیکیاناشکاندن، پاش پاشه‌کشی کردنی له‌شکرکی فورومس‌ر وه‌لاتتیان به‌دۆلی ئادیژه‌داو وه‌رسوپانه‌ویان سه‌ره‌نجام سوپای نه‌مسا چۆوه‌ناو قه‌لای مانتو وله‌لایه‌ن له‌شکرکی ناپلیونه‌وه گه‌مارق‌دان، نه‌مجاره‌یان ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌ک بۆ یاریده‌دانی گه‌مارق‌دراوانی له‌شکرکه‌که‌ی خلقی له‌ناوقه‌لاتی مانتویدا به‌په‌له له‌شکرکی تازه‌ی له‌ژیر فرمانده‌ی ئال وینزیدا، که‌وه‌ک فورومس‌ر وئارشیدوک شارل، یه‌کیکبوو له‌باشترین سهردارانی سربازی ئیمپراتوری، سازکرد. ناپلیون بۆشه‌پکردن له‌گه‌ل ئال وینزیدا (28500) سربازی به‌پێ خست و (8300) سربازیشی بۆ درۆژه‌دان به‌گه‌مارقی قه‌لاتی مانتو جێهێشت، هیزشی

یەدەکی ئو تەنھا نێگەکی (4) هەزار کەس بوو، زۆرجار بۆ ناپارت دە یگوت: ئو فرماندە سەربازانەکی کە یەکە سەربازانە تازەکانیان بۆ شەپێ سەبی ئامادە دەکەن هەمیشە تێکەشکێن، ئو پششی بە لەشکری یەدەک نە دە بەست چونکە شەپەکانی درێژخایەن بوون، لەشکری ئال وینز لە پووی پەرداخییەو لە لەشکری فەرەنسا باشتربوون و لە درێژەکی شەپەکاندا چەند نەفسەری پەلەبەرزو یەکی سەربازی لە ناچوویبون، ناپلین فەرمانیدا یە چنچەو چەند شوێنێکیتر چۆل بکێت، هەموو لەشکرەکی لە دەوری خۆی کۆ کردەو هەتا ئامادە ی زەبرو شاندنێکی گورچەکی بێ بکات، لە (11- ی ئۆکتۆبەری ساڵی- 1796) دا لە نزیک ئارکل شەپێکی سەخت و خوێناوی تاخوێناوی پۆژی هەڵدەهەمی یقناوەری درێژەکی کێشا، نەمساییەکان کە ژمارەیان زیاتریو بە شێوەیەکی سەرسەخت دە چەنگین، ئیمپراتۆری هابسبورگ باشتەین سوپاییانی خۆی ئاردبوون بۆ ئەم شەپە، یەکیک لە شوێنە ستراتیژیەکانی ئو شەپە پردی ئارکل بوو، سێ جار لەشکری فەرەنسی مێرشیان بۆ ئو پرده کرد، بەلام تێکەشکانەو پاشەکشەیان دە کردو زانی زۆریان لێ دەکوت، ناپلین وەک هەمان قارەمانیەتی کە چەند مانگ لەمەوپێش لە لودیدا تواندی مێرشی بە ئارنجۆک و تۆپکردو بۆ خۆی کەوتە پێش تێپێکی لەشکرەکو مێرشی برد، زۆر لە سەربازەکانی ناپلین کوژدان و دوا ی سێ پۆز شەپ، لەشکری ئال وینز کەوتە پاشەکشەکردن و بەرەو دوا هەلات، دوا یەک مانگ و نیو ئینجا نەمساییەکان توانیان جارێکیتر لەشکرەکانیان پێکبەنەو و بۆ تۆلە سەندنەو خۆیان ئامادە بکەنەو، شەپێ یەکلە کردەو لە ئاوە پاستی مانگی یقناوەر پوویدا، واتە پۆزانی (14 و 15 و 16) ی ساڵی 1797) لەشکری ناپلین لە شەپێکی خوێناوی نێک رییویداو لە دژی شکری نەمسا کە هەموو کۆبیۆو شەپێ کردو تێکەشکاندو ئال وینزیش لە گەل پاشماوەکی سەربازەکانیدا هەلات، دوا ی پازدە پۆز لە مێژوو سەربازە گەمارۆ دراوەکانی ئاوەلاتی مانتو خۆیاندا بە دەستەو ناپلین بەو پەری مەرەبانیهو پەفتاری لە گەل فوومسری دۆپاوا کرد، دوا ی گرتنی قەلاتی مانتو ناپلین بەرەو سەر سوپاکە ی بە پێ خست و هەپەشەکی جدی خستە سەر هابسبورگ، پاش ئو ی ئارشیڤۆک شارل کە لە سەرەتای بەهاری ساڵی (1987) دا بۆ شەپێ سەربازی بانگهێشتکرا بوو، دوا ی چەند شەپێگ لە گەل لەشکری ناپلیندا تێشکاو بەرەو پۆخەکانی پووباری برەنر هەلات و لەوێشدا بە زیانیکی و تێنێکی زۆرەو پاشەکشەکی کردو تێی تەقاند، لە فیننادا پڕوپاگەندەکی ئو بە بلاویۆو کە زۆر گەنجینی پاشا بە پەلە دە پێچنەو و هەتا لە شوێنێکی باشدا بێشارنەو، پایتەختی نەمسا کە وێن زۆر هەپەشەکی سوپای فەرەنسا (ئانیبال گەیشتۆتە دەم دەروازەکانی) ناپلین لە تیرەو نەمسی سەبی دەگاتە فیننا، ئو پڕوپاگەندانە لە ئاوەزێشی کەسانی ئو پۆزگاردە کە لە پایتەختە دێرین و پێنازەدا دە ژیان مابوو، تێکەشکانی باشتەین فرماندەکانی نەمسای، پەرته وازەبوونی توای سوپای و لات، لە دەستدانی سەر تاسەری ئیتالیا ی سەر و ئو هەپەشەکی کە سێبەری بە سەر پایتەختی نەمسادا کردبوو، ئاکامی شەپێکی یەک سەلەبوو کە ناپلین بۆ یەکە مجار سالی لە مەویەر لێ پەرساویەتی لەشکرێکی فەرەنسی گرتبۆ نەست، ئاوی ناپلین لە هەموو ئو پویدا دەنگی دا بۆو و ببوو وێریدی سەر زمان.

(2)

دواى تېكشكانه يه كه لدواى يه كه كانى له شكرى نارشيدوك شارل، ده سه لاتدارانى ښتنه هه ستیان به مه ترسى درېزه دانى شه پكرد، له سه ره تاي مانگى نيږيلى سالى 1797) دا ناپلېن به پرسمى هه والى نه وهى پېگه يشت كه فرانسواى ئيمپراتورى نه مسا داواى ناشتى كردن ده كات، جيگاي ئاماژه بركردنه خودى ناپلېن نيش ئاسانكارى بونه مساوييه كان ده كړد، بې ناشتى كردن، به لام له هه مان كاتيشدا فشاره كانى بوسه له شكره تېكشكاوه كه ي نارشيدوك شارل زياده كړيو نه وه وهك په يامېكيو بونه وهى پتي بلن ناشتى ده كات، هه مو لايه ك ئاگادارى نه ونامه سه يره ن كه ناپلېن دواى له بهرچا وگرتنى كه رامه تى تېكشكاوه كان نووسيبيوى هركاتن پوښه پوښه بېنه وه به شه پ، نه وا زياتر سه ريزه كانمان بهر وپيشتړده چن ويې نارشيدوك شارليشى نووسيبيو: بې كه ممان مړى كوشتون، چن د رهنج وه نه گه ساريم توشى مړه كان كړوده وه ؟

ديركتوار پازيبيو له سه ر ناشتى كردن له گه ل نه مساداو له بېرى نه وه دابوو كې به نوينه ر بنډرېت بډانوستان، به لام له وكتاى كه سيكيان به ناوى كلارك بې هژدوى سه ريزى ناپلېن نارد تانوينه رى فره نسا بيت، ناپلېن په يمانى واهيتنانى له لئون به ستيو، واته له وكتا دا حسابى خوى به سه رى رم په كلايى كړيدېوه، پاپى شه شه م، دوزمنى سه رسه ختى شلېشى فره نسا، له وهى ژنرال ناپلېن فرمانده ييه كه ي به سه ركوتكردنى لايه نگرانى سيستمى پاشايه تى به ئيمان له پوښى (13-ى هه مان مانگا كړيدو، پاپ نه وى به كافرو له دين وه رگه راو ناوېرېدو، پاپ يارمه تى ده وله تى نه مساي ده دا دږى فره نسا، هه ركه فرمانده ي نه مساوى فوروسر قه لاتى مانتوى به (13) هه زار سه ريزو سه دان توپ وچه كيتر ته سلمي له شكرى فره نسا كړد، ناپلېن توانى كه لك له وهيزه ي كه بې كه مارډانى قه لاتى ناوېراو دايناوېر وه ريگرت ويه ره ده وله تى پاپ بهر وپيشت بيات، هيزه كانى پاپ له يه كه م شه پاندا ته فرو توو ناوېر وپه رته وازه و شلقوبون ويه شه پوښى هه لاتن، نه و شه په دووسه عاتى نه خاياند كه يه كې له فرمانده كانى ناپلېن به ناوى ژونو نه و له شكره ي پاپى تېكشكاند، ئيتر شاره كان يه كه له دواى يه كه خوياندا به ده سته وه، ناپلېن و له شكره كه ي هه رچى كه كه من به هاى هه بوا له زېرو زيو وشه لاس و... په رده ي نه خشه دارو تابلق وشيتى، تالانكرد، له تالانكردنى شاره كان وشته كانى ناو كلېساكان وهك چن له سه رووى ئيتاليا دا كړيدان، مال و سامانيكى ژرډ ژرديان ده سته كوت، ده وله مندو پوځانيه كان وخاوه ن پله و پايه كانى ده ولت له په شقكاوى وزه نده ق چوونياندا به په له پېوزاوان بهر وناپلى هه لاتن، پاپى شه شه م نامه يه كى پاپانه وه ئامپزى به برازاكيدا كاردينال مانتيدا بې ناپلېن نارد، ناپلېن به پوځ خشييه وه ناوېرېكى نه م نامه يه ي قبولكړيو له ووه فده ي گه ياند تاكه مه رچى ناشتېكردنى خويه ده سته وه دانى بېمه رجه، له بهر وارى (19-ى فبرايه رى سالى 1797) دا په يمان نامه ي ناشتى له تولنتينو دا مژركرا، كه به پتي پېككه وتنه كه ده بوا پاپ ژردينه ي ولايه ته ده وله مهنده كانى مه مله كه تى خوى بداته فره نساو سن مليون فرانكى ژپريش بدات وجوانترين تابلقى نيگاركيستان وپه يكه ره كان ته تسليم بگات، ده بوا نه م شتانه له گه ل مژه خانه كه يدا بدات، بېناپارت هه مو نه مانو نه وشتانه ي كه له شاره كانى ميلان ويولونى ومدن و پارم و پلزانس وله شوينه كانى تردا به تالان برايوون، ناردينى بې پارس، پاپ تهاو خه جلاو وتلقبيو وهه مو مه رجه كانى قبولكردن و ته نانه ت زياتريش، له بهر نه وهى ناپلېن هېچ گرنكى به پاپ وپه زامه ندى نه ونه ده دا، بې چ ناپلېن نه واره ي كه چن د سال نواتر ناچار يو نه دجامى بدات له م كاته دا نه يكرد؟ بېچى پوځى نه گرت وپاپى ده سته گېر نه كړد؟ يه كه م له بهر نه وهو به مه سه له ي ناشتى كردن له گه ل نه مسادا هه رله ئارادابوو، نه گه ر له مه زياتر

فشاری بڑی پاپ ہینا با لہوانہ بو کاسولیکہ کانی ٹیٹالیای ناوہ راست و خوارو بودوژنیت و بہ ہوی ٹہم وہ پشتی سوپاکہی خوی بکہوئتہ مہ ترسیبہ وہ، جگہ لہمہش ٹیمہ دہ زانین لہ ماوہی ٹو شہ پہ سہرہ تاییہ سہرکہ و تودہی ٹیٹالیو سہرکہ و تہ یہ ک لہ دوی یہ کہ کانی بہ سہر سوپای ٹیمپرا توریہ تی نہ مسادا ژنرالی لاو شہوانہ لہ بہر تریفہی مانگدا ہہ تابہرہ بہ بیان لہ بہر دہم چادرہ کی خویدا دہات و چو بڑیہ کہم جار ٹہم پرسیارہی لہ خوی کرد: نایا بہر دہ و امیٹ لہ گرتنی دہولہ تان و ٹیکشکاندنی سوپاکہیان بڑخاتری دیرکتور، واتہ لہ بہر خاتری کرملی مل ٹہستوری خویٹہ سہرہ وہ؟

سالہ کانی بہ ہویاشی بہ سہر چوون، ناوہ کان بہ ہویاشی بہ ژیر پردہ کاندہا پلیشتن، خوین دہرڈا، ہہ تا ناپلین ٹہویریکہی ٹہم شہوہی بینیتہ دی وٹاشکرای بکات، بہ لام ٹو وہ لامہی ٹہمڑی بہ خوی دایہ وہ لہ سالی (1797) دا بہ وسہر دارہ سہرکہ و تودہ تہمہن (28) سالہ ٹیتر پاپی شہ شہمی وک پیرہ میزدیکی پککوتہ و ترقیو وگہمی دہستی خوی سہیرنہ دہ کرد، بہ لکو پاپی شہ شہم پیشہوای پڑخی ملیکناہا ہاولاتی فہرہ نسیش بو، ہہرکہ سیکیش ویتسبای ہیژی خوی بہ سہر ٹہو میللہ تہ دا بسہ پیٹن دہ بوا حسابی لہ سہر باوہ پی خورافیاتی⁽⁴⁾ ٹہمانہ کردہا، ناپلین کلٹسای وک یہ کہرہ ستہی پڑلیسی دہ زانوی ککہک وەرگرتن لہ ٹہو بڑیہ پڑوہ بردنی زڈینہی ہاولاتیان زڈر ٹاسانبو، بہ بڑچوونی ٹہو بہ تاییہ کٹسای کاسولیک لہم پڑوہ وہ ٹہوا بہ کہ لکبو، ہہرچہ ندہ بہ داخوہ ٹہو کلٹسای بہر دہوام پروپاگاندہی ٹہوی کردبو و دہ کرد کہ پڑلی سیاسی سہر بہ خڑ وجیا بہ پڑوہ دہ بات، ٹہم پروپاگاندہی ش بہ مانا بہ رفراوانہ کی لہ وہ سہرچاوہی گرتبو پڑکشتہ کانی تہوا سہر بہ پیشہوای پڑحانی بو، بہ لام سہر بارہت بہ پلہی خودی پاپ، بڑچوونی ناپلین ٹہوہ بو ٹہو پلہی لہ سہر نہ نجامی گہمہ سیاسیہ کان وٹائیہ کاندہ بو کہ بہ درژایی دوہہ زار سالہ ہہیہو ٹہسقہ فیہ کانی پڑم لہ سہر دہمی خویاندا بہ کہک وەرگرتن لہ بارودخی ناوخیو میژوی وابہ ستہ بہ ژیانی سہ دہ کانی ناوہ راست ٹہمہیان داہیناوہ، بہ لام نایا ٹہم فرت و فیل وک لہ کہ بازیہ چن توانویہ تی بگرڈریت بہ یہ ک ہیژی سیاسی و تہوا بیٹہ جدی، ٹہمہ شتیکبو ناپلین تہوا درکی پیکردبو.

پاپ: ملکہ چ و دہ ستہ و ستان لہ فاتیکاندا مابڑوہ ٹہمہ لہ حالتیکد ابو کہ ناوہ دانترین و بہ پیترین ملک و مالی خوی لہ دہ ستدا بو.

بڑ ناپلین پی ٹہ نایہ پڑم؟ ہہرکہ کاری پاپی یہ کلای کردہ وہ، بہ خیرایی گہ پایہ وہ ٹیٹالیای سہرو ہہ تا خہریکی دانوستانی ناشتی بیت لہ گٹ نہ مسای دڑپاؤ لہ شہر دا، سہرہ تا پیویستہ ٹہوہ بخہینہ پڑو کہ ناپلین کارہ کانی وابہ ستہ بہ ناشتی کردنی (لٹوین) و نواتر کاروبارہ کانی وابہ ستہ بہ پڑیکہ و تنی (کامپو فرمیو) ی بڑخی ٹہ نجامداو بہ شتوہ یہ کی گشتی لہ بہ پڑوہ بردنی ہموو دانوستانہ سیاسیہ کاندہ بہ ہمان تواناو ٹیرادہو بہ ہیژی خوی لہ دانیشٹنہ کانی ناشتیدا بی ٹہوی حساب بڑکہ سی تر بکات، دہ کرد، بڑ ٹہم شتہ و ابو؟ بڑ ٹہو بہ وسادہییہ لہم کارانہ دا سہرکہ و تودہ بو؟ سہرہ تا بہ پی پی پندیکی پیشینہ کہ دہ لیت (لٹپچینہ وہ لہ گٹ سہرکہ و توادا ناکن) سہر دارانی کرمار، باشرتینی ٹہمانہ بڑ نمونہ: مورق بو کہ لہ ہمان سالی (1796) دا لہ گٹ کراتہ کاندہ لہ دہم پڑویاری رندا شکستی خوار، لہ کاتیکدا لہ شکری رن بڑدریژہ دان

به مانه وهی داوی له پاریس کربوو پاره ی بژینین، له کاتیکا نابلیون فرماندهیی له شکرکی شرو بی سهریه وهی گرتهدست وفیداکاری وسهرکوتنی گه وهی به دهسته نابوو، داوی دیناریکی له ناوه ند نه ده کرد، به لگو به پپچه وانه وه ملیونه ها سکه ی ژپو شاکاری هونه ری دهنارد وهه پاریس، جگه له مانه ش ئیتالای داگیرکردو له شکره کانی نه مسای یه که له وای یه که تیگشکندن وده وله تی نه مسای ناچارکرد داوی ناشتی بکات له گه له فره نسا دا، شه ری سهرکه وتووی ریولیو گرتنی مانتر وداگیرکردنی مهمله که تی پاپ و...، هیزی نه وی به شیوه یه کی بنجی دیارخستبوو ومه زنی نه وی نیشانده دا.

(3)

لئوین، یه کیکه له شاره کانی ولایه تی ستیری نه مسا که (250) کلیومتر له فینناوه دووره، بژ گرتنی مانه وهی نه شوینانه ی له ئیتالیا داگیری کربوون، واته نه ناوچانه ی که تانه وکاته گرتبوونی وشو شوینانه ی که داواشی ده کردن خستنه ژیر فرمانپه وایی خزی، له به ره ی جهنگی سه روو، واته فره نسا له گه له ئه لمانیادا، باری سوپای فره نسی نژیاش نه بوو ونابلیون ده یویست له خواروودا ناشتی بکات هه تا نه گه به شیوه ی کاتیشبییت، هه تابقوانییت به هاواری سوپای فره نساوه بچیت له به ره ی نه لمانیادا، له گه له نه وشدا باش ده یزانی نه مساوییه کان تاسه ر ئیسکانیان به رگری له خویان ده که ن، نه گه ر زانیان مه ترسییه که تانه و ناسته یه ناشتی تیدانییه و ولاته که یان داگیرده کریت، بژییه ویستی کوتایی به شه په که به یینیت وناشتی بکات، ده بو نه وه به چ تپه لینیته وه؟

له کوپوه بژکوئ، راسته شژپشی کژماری بیلایه نی خزی پاگه یاندبوو، به رده وام له ه ولی نه وه دابوو هیچ به هانه یه که نه دات به ده سته وه بژپنگا خۆشکردن به هاوسیکانی هه تابین خاکه که ی داگیریکه ن، به لان نابلیون خزی به وچوره شتانه وه ناچه حه ت نه ده کردو به ته نگ نه مه وه نه بوو، بژییه هه رکه یه که م به هانه ی ده سته کو، نابلیون تیپیکی سه ریازی به ره و نیز به ری خست، تاکو پیتش نه م کاره شی له لئویندا پتکه کوتن نامه یه کی له گه له ده ولته تی نه مسادا به م مه رجانه ی خواره وه مژکربوو، به پپی نه و پتکه وتنه ده بو نه مسا به شی چه پی پوویاری رن وهه موو خاکی ژیر ده سته ی ئیتالایی خویان، که دواتر نابلیون داگیری کربوو، بدیتته فره نسا، له به رامبه ریشدا نیز بدیتته وه نه مسا، له راستیدا نابلیون بیرژکه ی نه وه ی له که له دابوو نیز دابه ش بکات، خودی نه وشاره ی که له سه ر چه ند دورگه یه کی بچوک دروستکراوه و سه ربه نه مسا بوو و به شه که ی تری نه وشاره ش که وتب سهر رژی ده ری، ده درایه کژماری تازه دروستکرای سیزالپین ونابلیون بریاریدابوو هه موو نه و خاکه ی داگیری کربوو له سه رووی ئیتالیا دا بخته ژیر ده سه لاتدارانی نه وده وله ته تازه یه ی که به ناوی سیزالپین-ه وه بوو، نه م کژماره تازه یه بیگومان به شیکبوو له فره نسا، ته نها هه ندئ شتی ته شریفاتی مابوو که خه به ردا نبوو به په رله مان وسه رۆک کژماری نیز، ولاته که یان که هه ر له دامه زراندنییه وه واته له نیوه ی سه ده ی پینچه مه وه تائیسنا سه ریه خلیوه، ئیتیر بونی هیزی ده ره کی به ره سه ردا نابیت.

ژنرال نابلیون وای هه زده کرد بقوانییت له په وشه سیاسیه کانی خزی سه ره نه جهمیکی باش به ده سته به یینیت، نابلیون بژدروستکردنی نه وده وله ته سه رخیزی و دانانی پلانه کانی باسی نه کردوه به نه ییتی هیشته بوونییه وه، نابلیون له به هانه یه که ده گه را بژداگیرکردنی نیزو له نامه یه کیدا بۆ سه رۆک کژماری نیزی به م شیوه یه نووسیوه: (پیت وایه کوشتاریه که ی

لژیونیه‌کانی⁽⁴⁵⁾ سه‌روی ئیتالیا که‌قل هانده‌ریانی بیده‌نگه‌ی لیده‌کریٔ ۹ قل‌ه‌ی خویٔنی برا سه‌ریازه‌کانی فره‌نسیت لیده‌که‌مه) ئم تانه‌و تشه‌ره ئاماژه‌کردن بوو به‌کوژدانی یه‌ک ئه‌فسه‌ری فره‌نسی له‌که‌ندای لیدو، به‌لام پاس‌تی پیویتی به‌به‌هانه‌هینانه‌وه نه‌ده‌کردو مه‌سه‌له‌که ئاشکرا بوو.

ناپلین فره‌مانی به‌ژنرال باراکه دیلیه‌گرد نیز داگیربکات، له‌مانگی یۆنیوی سالی - 1797) دا کاره‌که کۆتاییهات وئو کۆماره دوا سیزده سه‌ده سه‌ربه‌خوی بوونی و بوونی میژویه‌کی دیرین، شتر ولاتیک به‌وناوه بوونی نه‌ما، به‌م جۆره ئه‌و پاروه چه‌رو نه‌رمه که‌وته‌ده‌ست ناپلین هه‌تاده‌بشی بکات، ئه‌مه ته‌نها شتیکیبوو یۆیه‌ستنی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مساوییه‌کانداو باری نه‌وانی له‌نگکردبوو، به‌لام چاره‌نوس وایه‌تتا داگیرکردنی نیز خزمه‌تیکی تری چاوه‌پواننه‌کراو به‌ناپلین بکات.

شه‌ویک له‌شه‌وه‌کانی مانگی مایزی سالی - 1797) دا پۆسته‌چی سه‌ریازی په‌یامیکی سه‌ریازی له‌لاین ژنرال برنادوت - وهه بۆناپلین هینابوو که‌ناوبراو به‌فرمانی لیپرسراوانی بالا (تریست)ی داگیرکردبوو وله‌ودواییانه‌دا بیووه ئه‌ندامی ستادی فره‌مانده‌ی گشتی سوپای فره‌نسا، ئه‌وکات ناپلین له‌میلاندا بوو وناوه‌پۆکی بروسکه‌که ئه‌وه‌بوو پیوسته ساکیکی بچوکی ده‌ستی که‌لای که‌سیکه به‌ناوی کنت دانترگ و... ناوبراو یه‌کیکه له‌لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وله‌ترسی فره‌نسییه‌کان له‌نیزه‌وه هه‌لاتووه بۆتریست وله‌ویش گرفتاری ده‌ستی برنادوت بووه که‌تازه ئه‌شاره‌ی هینابو ژنر رکیتی خۆی، ئم جانتایه‌ی ده‌ستی ده‌ستکه‌وتووه که‌به‌لگه‌ی سه‌رسوپه‌ینه‌ری تیدابوون وباسی پروداوه‌کانی پارسی تیدانووسراپوونه‌وه وئمه لێره‌دا ئاماژه به‌ناوه‌ریکه‌که‌ی ده‌که‌یین، ده‌سته‌ی سه‌رمایه‌داری گه‌ره⁽⁴⁶⁾، برژوازیه‌تی سه‌رکیش ئه‌رستکرات و فیوداله‌کان میکرۆبی شقپشی وانه‌میری سالی (1795) بوون و به‌تۆپه‌کانی ناپلین له‌ناو نه‌چوون وئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ش نییه له‌ناوین، تۆپه‌کانی ناپلین ته‌نها توانیبووی ستادی فره‌مانده‌ی گێزه‌شپۆین ولایه‌نگرانی پژی می شانشینی له‌ناو به‌ریت، به‌شیک له‌برژوازیه‌ت هه‌تاپیش پروداوه‌که‌ی وانه‌میریش ده‌ستیان له‌دزایه‌تی کردنی دیرکتواریه‌کان به‌ردابوو، کاتێ له‌به‌هاری سالی (1795) دا کوده‌تاکی بابوف⁽⁴⁷⁾ ئاشکرا بوو و تارمایی پاپه‌پینتیکی تازه له‌لاین کرێکاران وه‌ترسی نووباره‌بوونه‌وه‌ی پروداوه‌کانی مانگی مایز ورده‌ورده خه‌ریکیبوو ده‌هاتنه‌ئاراو توێژه‌کانی ورده‌برژوازی شارو کۆلاکه‌کانی دیهات ولایه‌نگرانی سیستمی شانشینی شکستخواردووی مانگی وارده‌میری نووباره ورده‌یان که‌وتبوو به‌روو سه‌ربژوویان ده‌کرد، به‌لام که‌ره‌ت‌ش وه‌ک هاوینی سالی (1795) له‌کیرونداو مانگی وانه‌میری له‌پاریس توشی هه‌له‌ببوونه‌وه، ئم چاره‌شیان په‌یان به‌واقیعه نه‌بردبوو ئه‌گه‌ر زه‌ویدارانی تازه بیانه‌ویٔ ده‌توانن یه‌ک هیژی پۆلیسی گه‌ره‌ی به‌توانا بۆ پاراستنی ملکه‌کانیان دروستبکه‌ن، ئه‌گه‌ر برژوازیه‌تی تازه پینگه‌یشوو که‌له‌پای فرۆشتنی سامانی ده‌وله‌ته‌وه ده‌وله‌م‌ه‌ند بیوون ئاماده‌بوون بۆ پاراستنی

⁴⁵ - لژیون: یه‌که‌ی دابه‌شکردنی سوپای رۆمی بووهو به‌گشتی ینگه‌اتووه له‌سَن هه‌زار سه‌ریاز (و- کوردی)

⁴⁶ - لێره‌دا جیاوازی هه‌یه له‌نێوان (سه‌رمایه‌دارو برژوا) دياره نووسه‌ر مه‌به‌ستی له‌سه‌رمایه‌دارو ورده برژوایه. (و- کوردی).

⁴⁷ - فرانسوا ناپل بابوف (1760-1797) کوده‌تاجیه‌کی فره‌نسییه له‌دزی دیرکتواریه‌کان وداخ له‌دیکتی گه‌ره‌بووه دژبه کۆمۆنیسته‌کان، ناوبراو پێشنه‌وه‌ی یه‌نه‌به‌ر جۆتین بۆیه‌رانندی ملی به‌خه‌نجه‌ره‌که‌ی خۆی کوشتووه.

به رژه و هدیه کانیاں پشتگیری یه حكومتی سرکوتگری په هابګن، ته نانت هه زیانده کرد یه دیکتاتور بیته سرکوتسی ده سلات.

ته نها سه رمایه دارانی شارودیتها لایه نګری که پاته وه ی بنه مال ی بورینه کان بوون، چونکه بورینه کان ته نها پاشای نه ستزکراته کان بوون نه ک برژوازه کان، دواى نه مهش فیودالیزم ده که پایه وه و مه سه له ی دواکردنی که پاندنه وه ی ملکه کانیاں ده کرده وه، له گه ل نه مانه شدا لایه نګرانی سیستمی شانشینی له مه موو لایه نه کانیتز دژی شلوش یه کګرتوو و پیکخراوتریوون و یارمه تی دهره کی باشیان بزده هات و پخوانیه کانیش لایه نګری نه مانه بوون، چاریکیتز ناماده کاریان بلی رووخاندنی دیرکتواره کان کرده وه و له به هارو هاوینی سالی (1797) دا پولی سرکردایه تی کردنی دژه کوماریه کانیاں گرته ده ست، هتواشویاش شلوشی کوماری به ره و لاوازیوون ده چوو، چونکه له مه لیژاردنه کانی نه جومه نی پینچ سته که سدا نیمتیاوی ناشکرا به وکه سانه ده درا که کونه په رسته ولایه نګری پژی می شانشینی بوون، هه تا له نار خودی دیرکتواریشدا که بیووه جیګای هه په شه ی دژه کوماریه کان گومان دوو دلی بوونی هه بوو.

بارتملی وکارنو، هه ردوکیان ده سته ی به پژه به ریتی ده ولت بوون، دژی هه ده ستپنځه ریه کی شه پو توندو تیژی بوون، سئ که سته ی که نه وانش ده سته ی کارګیتی به پژه به ری ده ولت بوون، واته: باراس و روبل ولاوه لیرلو، به رده وام له گه ل یه کتردا خه ریکی نه خشه و پلان دانان بوون، به لام بلی پزګاګرتن له وزه به ری که له پزګا دابوو، هیچ ده ستپنځه ری ونه خشه یه کیان نه بوو، یه کک له وشتانه ی بیووه هلی گرتی وناپه زایه تی باراس و دوو هارکاره که ی تری، نه وه بوو نه یانده ویست بئ شه پ ده ست له ده سلاتی خویان هه لګرن، ته نانت ناماده بوون ده ست له ژیا نی خویان بشقون و به هه ر نامراژیکیت شه پکه ن.

ژنرال پیشګرو⁽⁸⁾ که سیک ی به ناویانګ بوو وه لهنای داګیرکردو له سالی (1795) دا له پزینی ناګلکانی شلوشی کوماری بوو و به سه رژی نه جومه نی پینچ سته که سی هه لیژاردابوو و بیووه سه رژی نه جومه نی یاسا دانان، پالیوراوی گرته ده سته ی سه رکا یه تیش بوو له دژی سئ به پژه به ره کانی ده ولت، نه م ناوه به سئ به پژه به ره کانی ده ولت دیرکتواره کان ده کوترا: واته باراس و لاوه لیلپ و روبل.

بارودخی هاوینی سالی (1797) به م شپوه یه بوو، ناپلیون له گه ل شه پکردنی له نیتالیا دا، به وردی چاودتری نه و پووداوانه ی ده کرد که له پاریسدا ده هاتنه پیش و به ناشکرا ده یزانی کوماری له ژیر هه په شه دایه، ناویراو کوماری خوشنه ده ویست، چونکه نژدی نه برد به ده سته ی خلی کوماری له ناویرد، به لام نه وه رګیز له وه بیتاګانه بوو لیکه پیت نه م بیوکه ی له ناویردنی کوماری به قازانچی که سیک بشکیته وه حسابی له سه رکاتی گونجاو پیشهاتی باشده کرد.

پیشتر وه لامی نه م په رسیاره ی خلی دابقوه که مه جیورنیه له پیتاو ده سته یه ک کاریکخه ردا به نګی و خاکیتز داګیرکات، وه لی حه زی نه و به داګیرکردنی خاکی ترو سه رکه و تووی دژی که سانی شه رمه زار که منه بوو، نه ویش وه ک به پژه به رانی دیرکتوار بوونی سه رداریک ی لایه نګرو سه رله پزګای پاشایه تی وه ک پیشګروی له به رچاوده گرت، که هه ولی کوده تای ده دا به سه ر

شوقی کوماری فەرنسادا، ئەگەری ئەوە هەبوو ئەم ناو⁽⁴⁹⁾ لە ساتەره ختیکی دیاریکراودا سەریازانی فەرهەسی فەریدات وگومرایان بکات، چونکە سەریازەکانی بە نیاز پاکی پیشگرو بارەریان بە کۆمارییخوازی ئەو هەبوو بۆیە دواى دەکەوتن، بێتەوهی بزائن ئەو بەرەو کویتیان دەبات.

نیستا لێرەدا بۆماندە رده که ویت کاتی ئەو جانتایە لە (تیرست)دا بە دەست کەسیگەوه یەناوی کنت دانترگ، گیراوه و بەپەلە بۆ ناپلیونیان ناردبوو و ناپلیونیش لەناو ئەو جانتایەدا بەلگەى حاشا هەلەنگەری سەبارەت بەخیانەتی پیشگرو بەرە دەست کەوتوون کە بەنەپتیی گەفتوگۆی لەگەڵ (فوش بۆرل) کردووه و ناوبراو یەکیکیبووه لە بەکرێگیراوهکانی (پرنس دوکەندە)⁽⁵⁰⁾، ئەم بەلگانه شاهیدی راستەقینەبوون سەبارەت بەو پەفتارە فریودەرانی پیشگرو کە لە دەمیگەوه بەناو خزمەتی کۆمارى دەیکردن. تەگەرەیهکی چووک هاتەپیش و بوو هەمزی ئەو ی ئەم بەلگانه بۆماو یەکی کەم دواپەڕین و نەگەنە تە دەست باراس: لە یەکیک لەو بەلگانه دا نووسرابوو: مون گایان، کە بەکرێگیراویکی تری پرنس دوکەندە بوو، نووسیویوی چووم بۆناو لەشکری ناپلیون لەئیتالیا و هەولمداوه لەگەڵ ئەو دا گەفتوگۆ بکەیت و ئەویش بێتەناو دانوستانەکان، هەرچەندە لەو بەلگەنامەدا جگە لەم چەند رسته هیچە چیتەر نەنووسرابوو، بەلام لەگەڵ ئەوە شدا ناپلیون ئەم چەند دێرەى وابەستە بەخۆی لایرد، هەتا کاریگەری ئەم بەلگانه لەسەر پیشگرو کەم نەبێتەوه: بۆیە فەرمانیدا (دانترگ)⁽⁵¹⁾ بێتەنەلای و فەرمانی بە ئەو دا دەستبەجێ ئەوسە ئەدە بنووسیتەوه و ئەم چەند دێرەى سەرەوه کە سەبارەت بەخۆی بوو لایبات و لەخوارەوه ش ئیمزای بکات. ئەگەر نا لەسپاردەى دەدات، دانترگ، ئەو ی ناپلیون فەرمانی پیکرد جێبەجێیکرد و ماو یەک دواى ئەم ئازادکرا، هەرچەندە بەپهوکەش گوايا ناوبراو هەلاتوو.

ئینجا ئەو بەلگانه نێردران بۆ پاريس و درانە دەست باراس، ئەم بەلگانه سێ بەرپۆه بەرەکانی دەستەوه ستانکرد، سەرەتا بێتەوه ی ناو پێکی ئەو بەلگانه ئاشکرا بکەن، چەند لەشکرێکی جیگای متمانەیان بۆ پاريس بانگهێشت کردەوه و ئینجا چاوە پوانی لەشکری ئوردو بوون کە ناپلیون بەپەلە ناردبووی بۆ پاريس هەتایارمەتی سێ بەرپۆه بەرەکانی دەولەت بەدات، جگە لەمانەش ناپلیون پەیمانی داوو بۆ پرکردنەوه ی خەزینەى دیراکتوار کە لە تەنگزەیهکی مالی خراپدا بوو، سێ ملیون فرانکی زێر بنزیریت کە لە تالان و پێزی شەپە سەرکەوتووهکانی ئەم دوابیە و دەستەتایبوو، سەعات سێی بەرە بەیانی (4-سی سیتەمبەری سالی 1797، باراس فەرمانیدا دووکەس لە بەرپۆه بەرانی دەولەت کە گومانیان لێدەکرا دەستگیر بکەن، بارتلمی دەستگیرکرا، بەلام کارنر توانی هەلیت، زۆر لە لایەنگرانی گومانلێکراوی سیستمی پاشایەتی دەستگیرکران و لە ئەجۆمەنی (500) کەسی و ئەجۆمەنی پیرانیشتا زۆر کەسیان دەستبەسەرکردن و بەبێ دادگایی کردن دووریان خستەوه بۆ گویان⁽⁵²⁾ کە ئومیدی گەپانەوه لەوشۆینە زۆر کە میوو.

⁴⁹ - فرانسوا - فەرمانەى هێزەکانى - رن و موزل، بەمۆی تێوتی بۆدەسلانی دزی دیرکتوار و ستایهوه دواتر لەگەڵ جورج کادودالدا دزی ناپلیون کودەتای کرد، کاتی

دەستیان گەبێتە ئەو و دۆزیانەوه بێیان بەبۆینا فەگەى خۆی خەکاندووه. (و- فارسی)

⁵⁰ - لویی: جوزیف پرنس دوکەندە (1736-1818) لەسالی (1792) لەقەرەشا هەلاتوو دزی شۆرشى فەرەنسى بووه و لەشکرێکی بەناوی خۆیەوه لەکوبلەلتس - لەلیوار زنی رندا پێکێناوه بۆ ئەکرێن لەگەڵ کۆمارى فەرەنسادا. (و- فارسی)

⁵¹ - ئەو بەکرى گیراوه یە کە جانتای بەلگەکانى سەر پیشگرو پۆه گیراوه (و- کوردی)

⁵² - کۆیان: دورکە یەکە لەلایەن فەرەنساوه داگیرکراوه کە ئوتۆتە سەروى کیشوهرى ئەمریکاى باشوور بەمۆی دوورى و خرابى کش و هەواکەى مەحکومه کانیان بۆ ئەو دیرکەیه ناردووه.

نو پۆژنامه گومانلیکراوانه‌ی به‌لای سیستمی پاشایه‌تیدا ده‌یانشکانده‌وه داخران، زۆر که‌سیان له‌پاریس وشاره‌کانی تری فره‌نسادا ده‌ستبه‌سه‌رکرد، له‌به‌ره‌به‌یانی (8-ی سیبته‌مه‌ردا بۆلۆکراوه و دروشمی گه‌وره‌یان به‌هه‌موو دیواره‌کانی پاریسه‌وه هه‌لواسی وناوه‌پۆکی نه‌مانه ده‌قی نه‌وبه‌لگانه‌بوون که‌ناپلین بۆ یاراسی نارد‌بوون.

پیشگرو سه‌رۆکی نه‌نجومه‌نی (500) که‌سی ده‌ستبه‌سه‌رکران ویه‌کسه‌ره بۆدوگی گزیان دوورخرانه‌وه، کوده‌تای (4-ی سبتمبه‌ر بچوکتیرین به‌ره‌نگاری بوونه‌وی تیدا پوونه‌دا، توپۆی سیپه‌م که‌له‌دیرکتواره‌کان زیاتر پقیان له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی ده‌بۆوه به‌وزه‌به‌ری له‌هه‌وادارانێ بورینه‌کاندرا شادمانیوون، نه‌مجاره‌یان دانیشتوانی گه‌ره‌که ده‌وله‌مهنده‌کان له‌کۆلانه‌کاندا هه‌تاو نه‌ییردن، چونکه ده‌رسێکی ترسناکیان له‌ده‌ست ناپلین له‌مانگی وانه‌مه‌ریدا (II) وه‌رگرتبوو، که‌به‌تۆپه‌کانی سه‌رکوتی کردبوون، هه‌ر له‌بیریانما‌بوو، دیرکتوار سه‌ره‌کوت وکۆماری پزگاری بوو، ژنرال ناپلینیش له‌هۆردوی سه‌ریازی دوره‌ده‌ستی خۆی له‌ئیتالیا (که‌دووسال دوا‌ی نه‌م میژووه بۆخۆی دژیان وه‌ستایه‌وه) پیرۆزیایی له‌دیرکتوارکرد، به‌پزگاکردنی کۆماری، (حه‌وت سال دواتر خۆی ناپلین دیرکتواری له‌ناویرد).

(4)

ناپلین له‌لایه‌کی تریشه‌وه له‌سه‌ر که‌وته‌که‌ی کۆماری دلخۆشبوو، بۆیه‌ به‌یاری ناگه‌یه‌ستی مانگی مایچی سالی (1797) که‌له‌گه‌ل نه‌مساوییه‌کاندا مۆری کردبوو وه‌ه‌ک شتیه‌ په‌یمانیکبوو نه‌یویست بیه‌شکینت، له‌کۆتایی هاویندا حکومه‌تی فره‌نسا له‌په‌ر میژو تواناو غیره‌ت نواندنی نیشاندان وه‌په‌شه‌و گوپه‌شه‌ی ده‌کردن، پۆناپارت باش ده‌یانی نه‌م گۆرانه‌ له‌کۆیه سه‌رچاوه‌ی گرتوه: نه‌مساو وه‌ک هه‌موو ده‌وله‌ته سه‌ره‌کوتکه‌ره‌کانی تری ئه‌وروپا، له‌چاوه‌پوانی ئه‌و ئای وئۆین و پلانا نه‌دابوون که‌له‌پاریسدا خه‌ریکی پوودان و پوویانده‌دا، له‌ئیتالیا دا پۆژانه‌ چاوه‌پوانی پووخانی دیرکتواره‌کان وکۆتایه‌تانی کۆماری و گه‌رانه‌وی بورینه‌کان وچاره‌سه‌رکردنی ئه‌و کیشانه‌ی به‌هۆی داگیرکردنی خاکی ولاته‌که‌یان له‌لایه‌ن فره‌نساوه‌یان ده‌کرد.

18-ی سبتمبه‌ر به‌تیکشکانی لایه‌نگرانی سیستمی پاشایه‌تی وناشکرا‌بوونی خیا نه‌تکاری پیشگرو، کۆتایی به‌چاوه‌پوانی کردنی نه‌مانه‌هینا، ئیت ناپلین لی‌ره‌ودا سیاسه‌ته‌که‌ی گۆپی ویه‌جدی سو‌ربوو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی دانوستانی ناشتی له‌گه‌ل نه‌مسادابکات، ده‌وله‌تی نه‌مسا، کوبینتسلی سیاسه‌ته‌دارێ ژیری بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌ل ناپلیندا نارد، به‌لام کوبینتسل توشی هاوتایه‌کی بوو که‌زۆر له‌خۆی سیاسه‌ته‌دارترو زۆرزانتر بوو، دوا‌ی گفتوگۆیه‌کی دو‌وو درێژ و پڕقۆرت وپنج، کوبینتسل پا‌پۆرتیکێ بۆ ولاته‌که‌ی خۆی ناردوو له‌ده‌قی ئه‌وانه‌یه‌دا نووسبووی: به‌ده‌گه‌ن توشی پیاوی وه‌ک ناپلین فرتوفیل بازو ده‌غل بۆته‌وه، هه‌روه‌ها له‌وانه‌یه‌دا زۆر به‌جدی باسی تواناو ئاستی وشیا‌ری سیاسی ناپلینی کردبوو وگوتیوی وشیا‌ری سیاسی ئه‌و له‌ئاست توانای سه‌ریانیدایه، ناپلین له‌یه‌کێک له‌دانیشته‌کاندا بۆناشتی کردن له‌گه‌ل نه‌مسادا، به‌تۆپه‌یی وده‌نگیکێ به‌رز هاواریکرد، (ئیمپراتۆرییه‌که‌ی ئیوه‌ پیرو په‌که‌وته‌یه‌و ئیوه‌ خوتان پۆوه‌گرتوه له‌سایه‌ی ئه‌و دا بخه‌ون،

ده لئی له بیرت چترته وه که فهره نسا سرکه وتویوه و ئیوه دقراو و...، شهوت بیرکرده وه تق پویه پوهی که سیک دانیشتهوی که نارنجک هاوژده کانی چوارلا جوغزیان به ده وریدا کتیشاوه...

ئینجا میژنکی سن پتچکه یان هینا که تاقمیکی قاوه خواردنه وه ی زقر به برخی له سه ریوو و دیاری کاترینی ئیمپراتوری پوسیابوو، دابویه سیاستمه داری نه مساوی و ئیستاش نه ویتاویه تی و به دیاری ده دیات به نابلین، نه و تاقمه که وته سه ره زی هژله که و بو به هه زار پارچه، کویتسل له پاپرتکه کی خویدا نووسیویه تی: (وه ک شیت^[1] هه لسوکه وتی ده کرد).

سه ره نه نجام په یمانی ناشتی له (170 ی تریکیه ری سالی - 1797) له شارچکک به ناری کامیو فرمیو له نیتوان حکومه تی کوماری فهره نساو ئیمپراتوریه تی نه مسادا مۆرکرا.

هه موو نه و شتانه ی نابلین داری ده کرد، جگه له و شوتانه ی که له ئیتالیا و هه ندئ خاکی ئالماندا داگیرکریابوو به ده ستنی هینان، ونیزیش جگومه تی کوماری فهره نسا دای به نه مسا له بری شه ی ئه و خاکی که له لیوار ده ریای رندا له ده سته دابوو وه ری بگریته وه، نابلینیش شه می پتتاخوش نه بوو.

هه والی ناشتی کردن له گه ل نه مسادا بووه مۆی خۆپیشاندانی خۆشی خه لک، ولات به م سه ره که و تخانه ی چاوه پوانی زیندو کردنه وه و بوژانه وی بازگانی و پیشه سازی لیده کرا، ناری نابلین که وتبۆ سه ره موو زمانیک، هه موو لایه ک په یان به وپاستیه برد، شه و شه پی سه ردارانی سه ربازی له شه پی رندا تیکشاپوو نابلین به ته نها له ئیتالیا دا برده بووه وه، زنجیره یه ک ستایشکردنی برده وامی په سمی و شپوه په سمی و تاییه تی چ له پتگای بلوکراوه کان و چ به سه رزاره کی، به شان وپالی نابلین هه لاده گوتراو ئامازه به دلیری و نازایه تی شه ده کرا.

لاره لیرلیق، لپرسرای دیرکتوار، له یه کی له گوتاره کانیدا هاوی کردو گو تی: ته نها پۆهی به میزی نازادی توانیویه تی ورده به ره له شکری ئیتالیا ی فهره نسا بنیت و نابلین سه ربخات و شه و خۆشبه ختی فهره نسای ده سته به رکرد، له واره ویه دا نابلین هه موو کاته کانی خۆی بۆ پتکستنی کوماره تازه کی ژیر ده ستنی خۆی ته رخانکریبوو، واته: کوماری سزالیپن، شه هه ندئ له وه ریمانه ی وه ک لمباردی خسته ژیر ده سه لاتداریه تی شه کوماره تازه یه.

به شیک تری شه و خاكانه ی داگیریشی کردبوون خسته سه ره فهره نسا، شه مانه ی که ده شمانه وه له مانه ش پۆم، هه ره له ژیر ده سه لاتی فهرمان په وایه کۆنه کانیدا هیشه وه له ژیر چاودیری فهره نسا دابوو، نابلین به پوکش کوماری سزالیپنی دایه ده ست ده سه لاتی شه جومه نیک پتکها توو له نوینه رانی چین و تووژه کانی میله ت و شه وانه حکومه تیان ده کرد، به لام له پاستیدا هه موو ده سه لاتی له ژیر داگیرکهره فهره نسا ویه کاندابوو که ده سته یه ک کومیسار بۆ شه و ئامانجه ئاردرابوو نه کوماری ناویراو، شه و دروشمانه ی (نازادکردنی میله تان) و (کوماری برایه تی) و... هتر، به لای نابلین شه و شتی بێ مانابوو، شه و گومانی له وه نه بوو شه گه ری شه وه بپت له ئیتالیا دا ته نانه ت پۆزه یه کی که میش له خه لکی ماندرو و شپه زه باره و به ودره شمانه به پتن شه و میله تانه ی خا که کیهان داگیرکراو، به یاننیک په سمی له شه و وپادا بلو یقوه و به پیی ده قی شه و بلوکراوه یه نوو سرابوو، ئیستا میله تی ئیتالیا خه ریکی لابرده و دروخسته وه ی ناموری چه ند سه ت ساله ی شه فسانه و سته م و زقره و چه کی

به دهسته و گرتووه به یارمه تی پزگار که ره کانی فره نسی به خیرایی له به ره و پیشدان، به لام له پاستیدا ناپلیون له پاپرت به نهیینه کانی خیدا که بقی به پرتوه به رانی دیرکتوری ده نارد، ده ینووسی: ئه گهر ویتای ئه وه ده کەن به ک میلله تی په ریوتی خورافاتی و ته مبهل ویتغیرت بگه به ندریته شوینیک به ره و پیشبریت، به هه له داچوون.

له ناو له شکره که ی ناپلیوندا به ک سهربازی ئیتالیایی نه بوو، جگه له وه زاو پینج سهت که سه به ره لایه ی که له شه قام ودا لانه کانی شاردا کلکرا بوونه وه ته نها کاری تالان ویرتیان پیده کردن، دواتر ناپلیون له پاپرت به کانی ده ینووسی: ته نها به پره فتاری ژیرانه ی پشت به ست به (گوئی کیشانی توپه بیانه) ده توانریت ئیتالیامان له ژێرده ستدا به مینیت وه، ئیتالیاییه کان له مه و به ره نه میان بینیبوو و تیگه یشتبوون که نامانج له گوچکه پاکیشان چیه، بۆناپارت، دانیش توانی شاره کانی بیناسکو وپای و خه لی وچه ند گوندیکی نزیک سهربازگه کانی خوی له ئیتالیادا سه رکوتده کردن و به یی به زه بیانه ته مبهی ده کردن، له هه موو ئه م شتانه دا کرداره کانی ناپلیون له به ک سیاسه ته وه سه رچاوه ی گرتبوو و هیچ کاتی کیش چاری به پره وشه ی خیدا نه خشانده وه. ئه وه رگیز به توندوتیژی ببینه ما په وایی نه ده دا، به لام له کاتی پتووستدا بۆملکه چکردنی ولاتانی ژێرده سته ی خوی په نای بقی توندوتیژی و زه برو زه ند ده برد.

ناپلیون هه ر شوینیکی له ئیتالیادا داگیر کرد، مه سه له ی نیوه کاری و سه رانه ی کلئساو ناوه نده کانی مه زه به یی له باج وه رگرتن نه هیشت، له ماوه ی ئه و سال و نیوه ی له ئیتالیادا به سه ری برد (له به رهاری سالی 1796- بقی کلتایی پایزی سالی 1797) سه رکه و توو بوو له دانانی قانون و پتسای باری کز مه لایه تی و ماف و له گه ل په وشه ی شقپشی کلمازی فره نسادا نزیکی کرده وه، له به رامبه ردا هه رشوینیکی تری ئیتالیای داگیر ده کرد، چی تابلوی هونری و موزه خانه و ملیونه ها فرانکی زتری بۆ دیرکتوار له پاریس ده نارد وه، ئه و خوی و فره مانده سهربازییه کانیشی فره اموش نه کرد، چونکه هه موویان له وشه په به باخه لی پره وه گه پانه وه، به هوی بوونی ئه و زه بروزه نگه دپندانه یه یی دژی هاو لاتیانی ئیتالیاده کرا، ناپلیون په ی به وشه بردبوو هه رچه نده میلله تی ئیتالیا ده سته و سه تان و بیژنیک بوون، گومانای له وه نه بوو ده بوا خه رچی سوپای داگیر که ری فره نساش بده ن، چون بۆژیکدیت که له یی بن و دژی هه لکه پتیه وه، بۆیه ناپلیون بقی پزگارگرتن له مه باشتین چاره ی ئه وه بوو په نابه ریت بۆ سیاسه تی زۆرو ستم و سه رکوتکردن و نه مه شی به شتیکی په واده زانی له به رامبه ر ئیتالیاییه کاند، ئه و خه زی نه ده کرد ئیتالیا جیبیلتیت، به لام دوا ی ناشتی کردنی (کامپوفورمیر) سه رانی دیرکتوار به شتیه یه کی زۆر میهره بان، به لام پنداگرتن له سه ر نه وه ی بگه پتیه وه پاریس ویتته فره مانده ی سوپایه ک که ده بوا دژی بریتانیا بگه ویتته شه، ناپلیون ماوه یه کبوو هه سته ده کرد دیرکتوار ورده ورده ترسیان لیتیداکردبوو، ناپلیون له گه ل خیدا ده دواو بیری له وه ده کرده وه که ئه وانه هه ره چه نده به من هه لاده لێن، ده زانم ئیره م پیده به ن، به لام ناتوانن من فریو بده ن، ئه وان به په له منیان به لیتیرسرای له شکری دژی بریتانیا داناهه، هه تا له ئیتالیا به مپیننه ده رئ که نه ک هه ره سه ردار به لکر ده سه لاتی په هاشم هه یه تیتیدا).

ناپلیون له (7- دیسه مبه ری سالی 1797) دا گه یشته وه پاریس، دیرکتوار سن پۆز دوا ی ئه و میژوو به و په یی شکره مند یو پزیه وه ئاهه نگیکی میوانداریان له سه ره شه رفی سه رکه و تنه کانی ئه و له کلشکی کوکسامبیرگدا ساز کرد، خه لکیکی زۆر له ده وری کلشکا کلربوونه به تللیلی و ها توهاواری شادی وچه پله پزانه وه پیشوازیان له ناپلیون کرد، ئه و گوتانه ی

پيشكه شکران له لايه ن باراس وهاوکاره کانی شو وتاليران وه زيری دهره وهی فهره نسا (که پياوئیکی زیره ک به لام گنده ليوو له مه موو کس باشتر ناوېراو ده يتوانی درک به ناينده بکات) بوون.

هره وه ما که سایه تيه په سمييه کانی تری ده ولت وتاربان گوت ويوه وهی چه پله پيزان وسه ماو خوشی دهريرين، به لای نه وسه رداره که چه تمه ن (28) ساله وه، که ته واو نارامبوو وه ک شوهی شرکی سرشانی جيبه جيکردبیت، هيچ جیگای سهرسوپمانی نه بوو، شو هيچ کاتیک دلی به وچه پله پيزان وخزانی خه لک نه ده کرايه وه، چونکه دواي شو پڅه لای شو که سانهی لتي نزيکيوون گوتی (نه گهر منيش بيه نه به رده م جيوتين^[1]) خه لک به مه مان زه وقی وشه وقه وه له سهر پيگا که مدا پاده وه ستن). هرکه ناپلین گه شته پاریس خه ریکی شوه بوو نه خشه يه کی تازهی شه پکردن دارپڅښت وقه ناعه ت به درکتوار بکات له سهر شم پلانه سهر يازييهی پازيېکات، شوه سهاره ت به بریتانیا پتي واپوو، هه پده شه کړدن له بریتانیا له سهر خاکی میسر دا باشتره کاریگه رتره نه ک له سهر دهر يای مانش، چونکه هتي دهر يايی بریتانیا له سهر دهر يای مانيش له هتي دهر يايی فهره نسا به توانا تره، له سهر شوبنه مایه پيشنياری شوه يکړد بق به ده سته يتيانی پالېشتی نزيک وييگه ی باش وخسته مه ترسی ده سله اتداریيه تې بریتانیا له سهر هند، پتيويسته میسر داگريکړيت، له هاوینی سالی (1798) دا مه سله که يه کلایي بڅوه و ناشکرا بوو، زځر کهس له نه وروپادا له خويان ده پرسی، ناپلین بقناپارت شيت نه بوييت؟ له دووره وه له بهرچاوی که سانی ساويلکه شم مه سله يه شتيکی خه يالی بوو وئومیدی دتيرنه ی برنوازييه تې شلپشی کوماری بوو، نه نانه ت يه کن بوو له وئاواتانه ی ده ولتې فهره نسا ی پيش شلپشی کوماريش، شو پلانه ی ناپلین له لايه ن دیرکتواره وه په سنده کرا.

داگیرکردنی میسرو له شکر کیشی بۆسەر سوریا

(1798-1799)

(1)

له شکر کیشی بۆسەر میسر، دووهمین شەپی گەڕەیی نابلیون بوو، کە پۆلیتیکای گەڕەیی له میترۆیی ژبان و سەرکەوتنه کانی ئەودا تۆمارکردو فەرەنسای گەیانە پێگەیەکی تاییەتی، برێوازییەکانی شاری مارس و هەموو شارەکانی تری خواوویی فەرەنسا، پەییوەندی بازرگانی باشیان لەگەڵ شانییەکانی خۆرەلاتی ئەوروپا⁽⁶⁶⁾ و سوریا و میسرو دورگەکانی دەریای سپی ناوێراست و یۆناندا هەبوون، ئەم برێوازیانە لە دێر زەمانەوه ئارەزووی قایمکردنی پێگەی سیاسی فەرەنسا لە سەرئێوە دەوله تانەبوو کە پەییوەندی توندو تۆلیان لەگەڵ یاندا هەبوو، چونکە بێسەرە و بەرەیی باروودۆخی ئیداری لە وڵاتانەدا ئەوەی هەلەدەگرت و دەویست هەمیشە بازرگانی لە ژێرچاودێری هەژمونیکی بەهێزتردا بێت و بازرگانان بتوانن لە کاتی پێویستدا دلاوی یارمەتی لەو زەلیزە بکەن.

لە کۆتایی سەدەی هەژدەهەمدا پرویا گەندە و مەقەمقزی سامانی زۆری سروشتی وڵاتانی سوریا و میسر دووئەندەیی پیشوو زیادیکیرو لەوشوێناوەدا کۆمپانیای بازرگانی و بەرهێنان دامەزران، دیپلوماتییەتی فەرەنسا لە دەمیگەوه نفوزی کردبوو لە ناوئێوە وڵاتانەیی کە کەوتبوونە ژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی، واتە چاوی تەماعی ئێرپییوون، هەروەها دەسەلاتدارانی فەرەنساش دەمیکیبوو چاویان بریقی میسر کە خاکی کە کەوتی سەر دەریای سپی ناوێراست و دەریای سور لەوێشەوه لە دوورترین دەپوانی و دەیانویست لە میسرەوه پکە بەرێی سیاسی و بازرگانییەکانیان لە ههندستان و ئەندەنوسیادا بخەنە ژێر هەپەشەوه، لایب نیتسی⁽⁶⁷⁾ فەیلەسوفی بەناوبانگ، لە سەر دەمی خۆیدا راپۆرتیکی بۆ لویسی چواردەهەم ئارەبوو و لەناو دەقی ئەو راپۆرتەدا گوتیوەتی (میسر داگیرکە هەتا پێگەی هۆلەندییەکان لە سەرانی سەری ئاسیادا لەباریچیت)

لە کۆتایی سەدەی هەژدەهەمدا، ئیتر هۆلەندییەکان لە ناو هاوکێشە کە چوونە دەری و بریتانیاییەکان بوونە ئورمەنی سەرەکی، بۆیە کاتێ نابلیون ئەمەیی بەفەرماندە سەربازییەکانی لەشکرە کەیی گوت، هەموویان سەریان لەوشیپتیەیی ئەو سوپامبوو، نەیانەزگانی مەسەلە کە چییە، دواتر لەوەی تالیران وەزیری دەروەیی فەرەنسای ئەوکات بەرگری لەنەخشە کەیی نابلیون کرد، نەبوو جیگای سەرسوپمانی دەسەلاتدارانی فەرەنسا، هەرکە نابلیون (وئیزی) داگیرکرد فەرمانی بەپەکی لە فەرماندە سەربازییەکانیدا دورگەکانی ئایونین⁽⁶⁸⁾ داگیرکات، گرتنی دورگەکانی ناوبراویش هەربە ئامانجی گرتنی میسریو لەئایندەدا ئیمە بەلگەیی حاشا هەلە گرمان بە دەستەوێن تانکید لە سەرئێوە دەکەنەوه، نابلیون لە سەرکەوتنه کانی لەئیتالیا دا هەمیشە لەبیری داگیرکردنی میسردا بوو، لە مانگی تۆگۆستی سالی (1797) دا لە تۆردووی سەربازییە کەییوە بۆ پارێسی بەم جۆرە دەنوووسی (کاتی ئەو هاتووه و هەستدە کەم بۆ ناو بوو تکرانی بریتانیا پێویستە دەست بە سەر میسردا بگرین) نابلیون بەدرێژایی

⁶⁶ - مەبەست لەشۆوی دورگەیی بالکان. سوریا: ئەوکات یەکها تووه لەلوان و هەندیک لەخاکی عێراق و ئوردوون...

⁶⁷ - فەیلەسوفیکی بەناوبانگی ئەلمانی (1644-1716) و لەفەلسوفە ئایدیالیستەکان و بنەمای فەلسەفە کەیی لەسەر کەشییە (نوسەر)

⁶⁸ - دورگەکانی ئایونین: کەوتوونە خۆرئاوای یۆنان کە پۆزگاری ئەزیز دەسەلاتدارتی ئیتالیا و دواتر بریتانیا دا بوون و ئێستاش بەئیکێن لەخاکی یۆنان. (و- فارسی)

شەپەکانی ئیتالیای لەپەخساندنی کاتدا خەریکی کتێب خوێندنەو وەبوو و فرمانیدا کتێبەکی ولنە⁽⁵⁹⁾ کە دەریارە ی میسر یوو وچەند پەرتوکیکی وابەستە بە ئەرە ی بۆیەین و هەموو ئەمانە ی خوێندنەرە، ئەر بۆ داگیرکردنی دورگەکانی ئایونین ئەرەندە جینگای گرنکی بوو تەنانت لەنامە یەکیدا بۆ دیرکتوار دەلێت (ئەگەر کشانە وەمان بخرێتە هەلبژاردنەرە باشتر وایە دەست لە ئیتالیا هەلگیرن و ئەم دورگانه لە ژێر دەستی خۆماندا بپێلنەرە).

تەنانت پێش ناشتی کردنیش لەگەڵ ئەمسادا ناپلین سوربوو لەسەر ئەرە ی دەبن دورگە ی مالتە داگیرکرد، هەموو ئەر پێگە دەریایانە ی دەریای سپی ناوەرەست بۆ خۆ سازکردنی داگیرکردنی میسر پێویست بوو، دوا ی پەیمانێ ناشتی کامپو فرمیو لەگەڵ ئەمسادا مەسە لە ی شە پ بە پیاوی کۆتاییات و بۆژمێنی سەر سەخت وینە پەتی فەرەنسا بریتانیابوو، ناپلین هەموو هەول و توانایەکی خستە گە پ هەتا دیرکتوار پازیبکات چەند کەشتی وێک لەشکری پێبدەن هەتا میسر داگیرکات، بەردەوام ئەر بیری لە داگیرکردنی خۆرهەلات دەکرده و هەوڵی ئەو لە و پۆژانە دا وەک مێشکی ئەلکسەندەر ی مەزن و شمارلمانی و سیزار و... پیاو مێژوویەکانیتر سەر قالی ئەمە بوو، ماوێک دوا ی ئەمە لە کاتی پزیشتی بە سەر بیابانە خۆلێنەکی خاکی میسردا، کە لە گەڵ جەنگاوەرەکانی خۆیدا دە پزیشتی و بە گالته جاپییە وە گوتی (دوا ی لێبوردن دەکەم کە درەنگ هاتە دنیاوەرە، خۆزگە لە و پۆژگاردە ژیا بام کە ئەلکسەندەر ی مەکا دۆنی دوا ی داگیرکردنی ئاسیا خۆ ی بە کوپی جوییتیر⁽⁶⁰⁾ بە میلیتە ناساندو هەموو خەلکی خۆرهەلات باوەر بیان بە و پروپاگەندە یە ی ئەو کرد) دواتر درژە ی بە قسەکی داو بە شێوێ بەکی جددیتەر گوتی (ئەرۆپا هێلانە ی مشکی کوێرە، هەرگیز ئیمپراتۆریەتی گەر وەرە پا پە پینی مەزن جگە لە ئاسیا لە هیچ شوێنێکی تردا بوونیان نەبوو) ئومێدەکانی ئەر لە گەڵ ئەو شەدا کە لە گەڵ پێداویستی و فاکنەرەکانی سەردەمە کەیدا دەهاتەرە لە پووی بەرژو وەندی تاکە کەسی خۆشییە وە بە کەلگبوو، لە راستیدا هەر لە و شەو ی لە ئیتالیا دا لە بەردەم خێمە کە یە وە شە و دخونی کردو لە دلی خۆیدا ئەم پرسیارە ی کردو گوتی: بۆ دەبن خزمەتی دەستە یە کەسی دە لالابکات و ولاتان داگیرکات، تێپوانینی گۆرپوو حەزی بە گرتنە دەستی دەسەلاتی پەرە های فەرەنسا دە کرد، ناپلین ئەو کاتانە ی خەریکی ناشتی کردن بوو لە گەڵ ئەمسار فەرمان لە پارسیو وە بۆ ئەو دەرێردان و دەسەلاتەکانی ئەویان سنوورداردە کرد، بە پاشکاری بە شاندی فەرماندە سەریازیەکانی خۆی دەگوت (ئیتیر من گوێرایە لی دەسەلاتدارەکانی ولاتی خۆم نیم).

بەلام پوو خاندنی دیرکتوار لە سالانی (1797 و 1798) دا کاتی نەهاتبوو و شتیکی نەگونجاو بوو، چاوەروانکردن و دانبەخۆداگرتن بۆ هاتنە پێشی هەل شتیکی لەباربوو، چونکە ئەو کاتەش دیرکتوار تەرەو بێ متمانەرە دەست لە پێچ بەردارە بوو، ناپلین تەرەو پشتهی بە لەشرە کە ی خۆی دە بەست، بەلام تائە و کاتەش نەبوو کە سێکی تەرەو خۆشەویستی هەموو لەشرە کە ی، وە لی ئەگەر کاتەکانی خۆی هەر لە چاوەروانی لاوازبوونی دیرکتوار داو خەریکی دەستبە سەرداگرتنی خاکی ولاتانی تر و ولاتی ئەمرامەکان نە کردباو بە شۆین پێی ئەلکسەندەر ی مەزندا هەنگاوی نەتا باو هە پەرەشی لە بەرژو وەندیەکانی بریتانیای ناپەسەند نە کردبا چی کردباو چۆنی بە سەربردبا؟

⁵⁹ - کنت ولنە (1757-1820) نووسەر و ئەکادیمی فەرەنسی و نووسەری کتیی وێژانەکان (یان بیروکە دەریارە ی کودەکانی ئیمپراتۆرەکان و کتێبەکی تری دەریارە ی

میسربوو. (نووسەر)

⁶⁰ - جوییتیر (خوا ی خواکان) زیوس و بۆژن - یی پێدە کوێریت، بەینی ئەفسانەکانی - یۆنانی و رۆمی و ئاسیای. (و - کوردی).

سه بارهت بهمه پشتیانیکردنی تالیران له ناپلیون به پله ی یه پتیوستیوو، به شیوه یه کی گشتی ناتوانین دهم له وېوایه ی تالیران بکوتین، به لام نه گه ری به دده سته تانی خاکیکې ده وله مندو شاوره دانی وه ک میسر، له پووی نابووړیبه وه نذر سودمه ندېوو وله تېروانیی نه وه وه شتیکی لژیک وېنه رته ی وو، ته نانه ت تالیرانی وه زیری دهره وه ی فره نسا، پیش پېشنیارکردنی ناپلیون بژمه ش، راپلرتیکې بژسه نته ری لیکولینه وه ی ستراتیژی فره نسا نارېوو، نه م پیاوه نه رستوگراته به هزی تینویه تی بژده سلات خزمه تی شوقشی کوماری ده کرد، له نذر شویندا هرکه بواره هاته پیش یه کسره باسی نومیدی نه و توژده و بازرگانه کانی فره نسا یی ده کرد، به تایبته بازرگانی کردن له گه ل خوره لاتدا، ناره زوی دلی تالیرانیش که ده یو یست خزی لای ناپلیون شیرین بکات وله گه ل پاکانی نه و دابیت، چونکه نه و سیاسه تمه داره برتیزه پیشبینی نه وه ی کردېوو ناپلیون پیاوی خاوه ن ده سلاتی په های ناینده ی فره نسا ده بیت نه مان له ناوده بات.

نه وه ی راستی بیت ناپلیون و تالیران بې پازیکردنی دیرکتوار بقدانی که شتی وسه ریاز وخه رچی، نذر زه حه تیان نه دی، چونکه به پله ی یه وله هه مووشیان گرنگتر نه وه بوو دیرکتواریش به هزی به لگه ی نابووړی سیاسی وسه ریازیه کان که له مه وېه ر باسما نکرند، وینای باشی ده سترېدن بژنه م کاره یان به شتیکی باش ده زانی، نه گه ری دووه میش له شکرکشی بې شوینتیکې ناوا دوور، گرنگیه کی که می هه یه به تایبته باراس پایابوو مه ترسی ده که ویتسه سر له شکره که یان وداگیرکردنی میسر نه وه ناهیتیت.

نه و که سایه تیه ناودارو خۆشه ویسته ی که ناپلیون به دده ستی هینابوو که مې لاپتی کردېوو و دیرکتواره کانیش باش ده یانزانی نه و که متر گوټرپایه لی فره مانه کانه، بې ناپلیون ته نها بې خزی دانوستانی ناشتی کامپوفرمیوی له گه ل نه مساوییه کاندانه کردېوو بې نه وه ی گوټیداته پوېوچوونه کانی پاریس خزی چونی پېخوشبوو ناوا پتکه وونی ناشتی له گه ل نه مسا نه کرد؟

له مه راسیمې (10-ی دسېمبېری سالی، 1797) دا که له سره شه رهی نه و بوو، په فتاری ناپلیون وه که که سیکې نازاو قاره مان نه بوو به وه ی دلشادو کامه رانیت له وسه رکه و تنانه ی بې ولاته که ی به دده ستی هیناون، به لکو هه لسو که وتی وه که یه ک نیمپراتوری پومی بوو که په رله مانتاره نه لقه له گوټیکانی پیرقزیایی لیده که ن، چونکه ناوېراو نه مه ی وه که نه رکی ته واو ساده ی ده زانی، به کورتی شتوازی په فتارو نادگار ه کانی نیگه رانی نیشانده دا، بویه باشتروابوو بچیت بژشه پری میسر، چونکه نه گه ر له پاریسدا مابایه وه باش نه بوو، بویه پېشتر باراس وهاوکاره کانی خویان بژنه مه سازدابوو^(۱)، و هه رزوو بریاری نه م له شکرکشییه ده وکراو ناپلیون له (5-ی مایزی سالی-1798) دا به په سمی بوو به فره مانده ی گشتی نه و له شکره ی بواگیرکردنی میسر ده نئیدرا، ناپلیون بې وه دره نغخستن پیداو یستییه کانی سه فره که ی و هه لېزاردنی سه ریازو پتکخستنه وه ی که ره سته کانی شه پو سه ردانکردنی که شتییه جه نگییه کانی کرد، دووباره وه که گوټینی نه و کاته ی که خزی بژشه پری نیثالیا سازکرد، سه رله نوټ تازه بژوه، چونکه نه و له گه ل نه وه شدا خه ریکی خۆپچانه وه ده ست بردن بژشه پتکی دیژوارو مه ترسیدار بوو، ناگای له ورده کاره کانیش هه بوو، به واتایه کیت پرل وپزی داره که ی ده بینین وده یزانی ناراسته کانی چۆن، نه و ناگاداری پروپاگنده کان وگواسته نه وه ی هتزه کانی نلسن^(۲) و سیاسه تی نه و پوژگار ه ی دنیا بوو، سازکردنی پیداو یستی وکه ره سته و

^{۶۱} - سازکردېوو: مه به ست له وه به ناپلیون له پاریسدا مه ترسی بؤسه ده سله انداران په یاده کرد. (و- کوردی)

^{۶۲} - نلسن: (1758-1805) نه فسمری ده ریوانی سویای بریتانیا بوو وه له دوو شمېری ده ریایی نابوډو توافا لکاردا، هتې ده ریایی نابلیونی تیکشکاندو له شه ری توافا لکاردا کوژراو نهری نه و له وست مېنسترا دیژراوه. (و- فارسی)

نوک شتیانهی بتوانن سربازه کانی به سهرده ریای سپی ناوه پاستدا بگه یه ننه سهر و شکانی ئه ویرهی⁽¹⁾، ئه و سربازانهی که له شه پی ئیتالیا به شداریانکردبوو هه لی بژاردن، به له بهرچا و گرتنی ئه وکه سانهی له خوی نزیکیبون وله و پژژانه دا بیوونه جیگای گرنگی پیدانی تاییه تی ئه و، بۆ نمونه: ده یزانی فلان سرباز ئازاو گوێپایه له به لام زۆر مهی ده خواته وه، ئه م سربازه شیان زۆر وشیارو تهرده ست و به زه برو زه نگه، به لام چون حه زی له پابواردنه زوو ماندوو ده بیئت، ئینجا سهرکه وتوانه فرمانده کانی هه لبژاردن، شتیکی به لگه نه ویسته ده بیج بۆدا گیرکردنی میسرو برینی بیابانکی بی ئاز و سیتییه رو که رمای (50) یه لی، سربازی دلێرو خۆراگر هه لبژێرتت.

له پۆزی (19- سی مایزی سالی - 1798) دا هه موو شتیکی ئاماده بوو، که شتییه جهنگییه کانی ناپلین له بنده ری تۆلۆندا له نگه رانگرت، (350) که شتی جهنگی که ووه و بچوک و به له م که (30) هه زار سرباز به تۆپ و چه که کانیانه وه ئاماده بوون و هه یچ چاویان له وه نه ده ترسا له پژژا که ئه گه ری ئه وه هه یه توشی سوپای ده ریایی نلسن ببن و بیته ئامانجی تۆپه کانی وله ده ریای سپیدا نهم، هه موو ئه وروپا ده یزانی فره نسا خه ریکی شه پژی ده ریاییه، بریتانیاش ئاگاداری ئه وه بوو که له هه موو به بنده ره کانی خوارووی فره نسا دا جموجۆلی سربازی هه یه و ژنرال ناپلین بۆته لیترسرای ئه م له شکرکیشیه، به لام ئایا ئه م له شکرکیشیه بۆ سهرکۆی یه ؟

ناپلین به وریاییه وه پروپاگهنده ی ئه وه ی بلۆکرده وه، ده یه ویت له ته نگه به ری جه به ل تارق تۆپه پژت و به ده وری ئیسپانیادا وه رسو پژته وه و سوپاکه ی له سهرخاکی ئیترله نندا دا پیا ده بکات، کاتێ ئه م هه واله که یشت، نلسنی به هه له دابوو ناویراو له ده م ته نگه به ری جه به ل تارقیدا بۆسه ی بۆ ناپلین نایه وه و له هه مان کاتدا سوپای فره نسا یه کسه ره به ره و دورگی ماله چوو. دورگی ماله هه ره له سه ده ی (16) وه له ژۆر ده سه لاتی نه ته وه یه کدا بوو به ناوی شوالیه، هه رکه له شکرکی فره نسا نزیکی ئه و دورگی به بۆه دانیه به رتۆپ و پیشنیاری ئه وه ی بۆ ده سه لاتدارانی ئه و دورگی یه کرد خۆیان بدن به ده سه ته وه، دوا ی خۆبه ده سه ته وه دانی ئه و دورگی به ناپلین به به شتیکی له خاکی فره نسا ی له قه له مدا، دوا ی چه ند پۆژیکی به ره و میسر چارۆکی که شتییه جهنگییه کان هه لدران، دورگی ماله که وتبۆ نیوه پژگای نیوان میسرو فره نسا، ناپلین له پۆزی (10- سی یۆنیی که یشته ئه و دورگی به و پۆزی (19- سی هه مان مانگ ئه ویتی جیه پژشت، له شکرکی ناپلین به یاریده ی ئارسته ی با پۆزی (30- سی یۆنیی که یشته پۆخی ده ریایی میسرو نزیکی شاری ئه لکسه نده رییه و پاسته وخق فرمانیدا سربازه کانی پیا ده بن، هه لومه رچیکی مه ترسیدار بوو، هه رکه ناپلین که یشته ئه لکسه نده رییه، هه والی ئه وه ی پێگه یشت که (48) سه عات له مه ویره کرمه لی که شتی جهنگی بریتانی ها توونه ئه م به بنده ره وه والی ناپلینیان پرسیه، به لام که س له وه بنده ره دا هه والی ناپلینیان نه زانیوه، هه رکه نلسن هه والی داگیرکردنی ماله ی له لایه ن فره نسییه کانه وه بیست، زانی ناپلین به هه له یدا بریوه و زوو به ره و میسر که وته پۆی و تا نه هیلێت سربازه کانی فره نسا له سهرخاکی میسر دابه زن، به لام ئه م په له کردنه ی نلسن به یزانی خوی ته ولویوو، دوا ی ئه وه ی نلسن زانی ناپلین به ئامانجی چون بۆ میسر ماله ی جیه پژشتوه جارۆکیتر به هه له دا چۆه چونکه کاتێ له ئه لکسه نده رییه دا به ئه ویا نگوت هه رگیز ناوی که سیکمان نه بیستوه به ناوی ناپلین، فریوخوارو بوووه، دواتر نلسن که وته

گومانی نړۍ د بېن ناپلین بهر و قسټنټینیه چوپښ و په لېروژوان ناراستی چارلکي که شتییه جهنگییه کانی بهر ونه وئ گړی.

نم ه لپه و په لپه لای نلسن کردی له شکرې فەرهنسای له مترسی پاراست، هر نه مشبووه هړی نړۍ سوپای فەرهنسا له ماوې شورو پوژنکدا همووی له که شتییه کان دابه زیت وکړه سته کانی جهنگیش بخړنه سر زهړی، واته له شوری (20-ی یولیزدا همووی په که سربازیه کانی ناپلین له نزیک مارابق که گوندیکی سر دریا یی میسری بوو دابه زاند.

(2)

هر که ناپلین جارچکتر خړی له ناو سربازیه به نه مه که کانیدا دیوه نیر له هیچ نه ده ترساو ه لومره جه که ش له پړوی پنگی سربازیه وه له باربو، ینجا په کسره له شکره کي خړی بهرو نه لکسده ریه خسته پئ، نه وکات میسر له ژیر ده سله لانداریه تی عوسمانی هم ژمارده کړا، به لام له راستیدا سهرانی ده سله لندار له ویدا واته (نی) بیه کان په ک سوپای سوری گړکیان ه بوو وخاوه نی باشرین زهړی وزاربون، نم نه شرافه فیودالیانه باجیانده دا به پاشاکانی قسټنټینیه و له ژیر پکچف وگوتپایه لی نه وان بوون، به لام به کرده وه زړر گوئیان به فەرمانه کانی قسټنټینیه نه ده دا، عره به کان که پیکهاته ی سهره کی دانیشتوان بوون، خهریکی بازرگانی بوون وده و له مندی گوروی تیدابوون، هره وها خهریکی پیشه ی مانیفاکتوره ش بوون و نه وانی تریان خهریکی کاروان وباریه ری وکشتوکالکردن بوون، قوتبیه کان، واته پاشماوه په سته کانی میله تی نه و خاکه که له پیش پرگارکردنی میسره وه نه مانه له ده ست عره به کانی میسر دا که وتبوونه ژیر زولم وسته میان، قوتبیه کان به به دبه ختترین هاوالاتی نه و ولاته هم ژمارده کړان، عره به کان ناوی قوتبیه کانیان نابوو جوتیارو به عره به ه ژاره کانیشیان ه رده گوت جوتیار، نم چینی کرکاکر وجوتیارانه که مندی کاسبکایش له ده وری په کتری کرپیوونه وه جړه په یوه ندیه کی هاویه شیان ه بوو، چونکه هموویان له ده ست ده ستکورتي وه ژاری و زړر وسته دا په کسان بوون، ولاتی میسر به پړوکه ش سر به ده سله لانداریه تی نیمپراتوریه تی عوسمانی بوو، ناپلین ب پرگارکردنی نه و خاکه هاتبوو چه ندین جار دوپاتی ده کرده وه که شپي له گه ل پاشادانییه و تنها ده یو ویت ناشتی له نیوان نه وانه دابکات، هر بوژانادکرینی عره به کان هاتوه که له ژیر زولم وژوری خواونداریه ده سله لنداره فیوداله کاندا ده نالینن و نه مانه توندوتیریان له سر میللت زړه.

باسی قوتبیه کانی نه ده کرد، سهرتا هیرشی کرده سر شاری نه لکسده ریه که نه وکات شاری پې جموجولی بازرگانی وئاوه دان بوو له ماوې چند سعاتیکدا خستیه ژیر پکچف خړی، هر چه ند نړۍ دوپات ده کرده وه که ده یو ویت گه لی میسر له ده ست زړر سته پرگار بکات، به لام ده سله لنداریه تی هوکمرانی فەرهنسای به سر نه وشاره دا سه پاند، ناپلین به شتوازی جړدو جړر قناعتی به عره به کان ده کرد که نه و پز له قورئان ونیسلام ده گریټ، به لام ناموژگاری نړۍ ده کردن ده بې سهریزوی و سهرپچی نه کن، دنا توندترین سزاده درین، دوی نړۍ ناپلین چند پوژنکی له نه لکسده ریه دا به سهربرد بهرو خوارو که و ته پئ و له پانتایی بیاباندا دیارنه ما، په که سربازیه کانی نه و له گه رماو بئ ناویدا کاتیان به سهرده برد، کات گوندشینه کان نه و سوپایه یان ده بیینی له ترساندا له مال کانی خویان ه لده هاتن وپسی وژه هریان له بیری ناوه کانیا نه کرد، ده سله لندارانی ده ولت ورده ورده پاشه کشه یان ده کردو جارچاره ش هیرشیان ده کرده سر له شکرې

فهره نسی و دواتر هه لده هاتن، سهرته نجام له پوڅی (20-سی یزلیقی سالی-1798) دا له نزیك نه هرامه کانی میسر پوویه پووی هیزه سهره کییه که ی شانشینی میسر بڅوه، نابلیون پښ شپکرته که به سهریازه کانی خزی گوت: چل سده مڼووی نه و نه هرامه سهرکه شانه نیگه رانی نیووه یه.

شپه که له نیو ماله کانی گوندی ثانبابه و نه هرامه کان دهستی پیکرد، هیزه که ی میسری تیشکان و به شیک له تقیخانه کانی خویان لڅیما که نزیکه ی (40) تږپ بوون، به ره و خواروو هه لاتن، چهند هه زار که لاکیان له دوی خویان جیپښت، دوی هم شپه یه کسهر نابلیون قاهره ی داگیرکرد، دانیشتوانی نه وشاره ترسیان لښیشتبو و به یڼ دهنگی وکش وماتیه وه ملیان بڅ لشری فهره نسانا، خه لگی نه وشاره هرگیز نوری نابلیونیان نه بیستبو، ته نانه ت نه یانده زانی نابلیون کییه و بڅی هاتووه و شپه ی له گه ل کڼدایه.

شاری قاهره له نه لکسهنده ریه دهوله مهنده تریوو، نابلیون هه ندی خوراکي باشی بڅسوپاکه ی دابیونکرد، چونکه سهریازه کان له شه که تی نه و سه فهره دووودریژده شه پڼو بیوون، خه لگی نه وشاره زهنده قیان چووبوو، بڅیه نابلیون له گوتیه کی دا بڅخه لک که بڅ زمانی عهره یی ترجه مه ده کرایه وه، دوی له خه لککرد نارامېن، به لام له هه مان نه وکاتاندا ده فرمانی دایوو گوندی (عقله م) که که وتیږ نزیك قاهره و به گومانی نه وه ی دانیشتوانی نه و گونده چهند سهریازنکی فهره نسیان کوشتووه، بڅ دهرسداری که سانیتر، گونده که تالان وېږکړاو سهریازه فهره نسییه کان ټاگریان له ماله کان به رد، نه مش زیاتر عهره به کانی زراو بردووترکرد، نابلیون له م جڅره بریاره دپندنه یه نه له ئیتالیا و نه له میسرو نه شه پره کانی دواتریشی دوودلی نه بوو و نه مه به ره وشتنکی سیاسی تاییه ت به نه و هه ژمارده کرا، سهریازه کانی نه و به چاری خویان ده یانېینی چڼ نابلیون خزی ده وین وهر که سیك ده ست له ناستی نه واند به ریزکاته وه، نابلیون توندترین سزای ده دات بڅبه رگریکردن لښان.

ههرکه نابلیون له قاهره دا جیگیربوو جڅی خه ریکی پڼکخستنه وه ی ئیداریکرد، من لڼره دا نامه ویت باسی ورده کاریه کانی نه مه بکه م، چونکه ژږد پڼویست نییه، بڅیه سهره کی ترین لایه نی سیستمی نابلیونی ده خه مه پو:

یه که م: ده بوا له هه موو شارو شارچکه و گوندیکدا ده سالات له ژږر دهستی فرمانده ی سهریازکه کانی فهره نسیدابا.

دووه م: له گه ل فرمانده فهره نسییه کاند لڼژنه یه که له که سانی میسری که له لایه خزیه وه هه لده بڼژدران و جیگی متمانه ی نه وویون هه بوو بڅمشوه رتکردن.

سیټیه م: ده بوا مه زه به یی ئیسلام ته و او پڼزی لڼگیرابا و مه لار مزگه و ته کان پارڼژراو بان.

چوارم: ده بوو له قاهره شدا نه خومه نیک که پڼکها تبوو له نوڼنه رانی نه وشاره وشاره کانیتر هه بیت وله ژږر ده سه لاتداریه تی فرمانده ی گتشی سوپادابا: واته خزی.

هه روه ها ده بوو خراج و باجی دهرامه ت به جڅرئ داهاتی هه بیت خه رچی سوپای فهره نسی دابین بکات، بڅمه مش سهرانی ناوخری یارمه تی نه خومه نه که یان دابا و پارڼژکاری له بازرگانی وملکداریه تی تاکه که سه کان کرابا، هه موو نه و دهرامه ته ی که خاوه ن زه و بییه کانی ناوخل له جوتیارانیان ده ستاند لایرا، ملک ومالی (نی)یه یاخی بووه کان که به ره و خوارووی ولات هه لاتبوون وشه پړانده کرد، بوویه ملکی خه زنه ی ده ولته تی فهره نسی وده ستیان به سهرداگیرا، نابلیون ده یوسیت وه که ئیتالیا

شانیشینی تایفی دوستبکات ، نه مه زور شتیکی باشبوو، چونکه هر نهو خاوه ندراییه تیانه شهریان درئی سوپای فهره نسا ده کرد.

نهو ده بیوست پشت به برزوئی و خاوه ن ملکه عهره به کان بیه ستیت، به لام سه بارهت به چینی جوقیار که برزوئی و خاوه ن زهویی به کان ده یانچه و ساندنه وه، ناپلیون هیچ کاتئ ناماده نه بوو پاریزگاریان لیبکات و له سته به ری خزیان گریئت، هه موو نهو پیدایوستیانه ی بق حوکمکردنی دیکتاتوریک زه مینه یان بق خورشکرا بوو، گرتبوییه ده ست خزی و بیووه گرتنتی بق ریختستنه وه و دریزه دان به سیستمی برزوئی، پیوسته نهو ش وه بیر بهینینه وه که نهو پاریزگاریکردنه ی ناپلیون له تایینی نیسلام، نه ناهت گه یشته ناستئ نه جو مهنی که شیشه کانی پوسی به یانکی بویرانه یان ده رکردو له ده قه کیدا ناپلیونیان به درئی مه سیح هه ژمارکردبوو نهو پاریزگاری کردنه ی نهو له میسریشدا به به لگه ی نه مه هینا بوقوه، دوی نهو ی ناپلیون ده سه لاتی خزی و سیستمی سیاسی نویی به سه ر میسر دا سه پاند، خزی بق ناماده کردنی شه ریکتی ده پیچاپه وه، نهویش داگیرکردنی سوریا بوو.

بریاریدا نهو نه ندیشمه ندانه ی له فهره نساوه له گه لخریدا هینا بونی له میسر جزیان بیلیت، ناپلیون زور پیزی بق زاناو داناکانی پوزگاری خزی دانه دنا، به لام ناگاداری نهو بیرکه سیاسی و نابووری و سه ریازیانه ی که شاره زایان ده یانسته بوو هه بوو، بزیه نهو نه ندیشمه ندانه ی بق نه م سه فهره له گه لخریدا هینا بون، زور به وریاییه وه چاودیری ده کردن، هه تا له وگوته به ناویانگه ی که به زمان نهو وه بلاویته وه، گوا یا له سه ره تئ شه پزکی له گه ل پاشایه کدا کوتویه تی (که رو بیرمه ندانه کان بخه نه ناوه ندوه) به م جوره ناپلیون گیانی بیرمه ندانه کانی ده پاراست وه که چون چوارپن بارکیشه کان که له کاتی شه را گرنگیه کی یه کجار زوریان هه یه، دیاره نه م گوته یه (چوارپاو نه ندیش مه ندان) پیکه وه کوتنی ناشایسته یه، به لام له گوته ی سه ریازیدا کورترکردنه وه ی رسته ی فرمانه، جیگای نامازه بزکردنه هینانی نهو زانایانه له لایه ن ناپلیون وه بز میسر، بووه هزی نهو ی دروازه کانی نهو سه رزه مینه دیرینه و نه م شارستانییه تی که لانکه ی مرزفایه تییه به پووی زانستدا بکاته وه.

(3)

هه تا پیشنه وه ی له کشرکیشی بکاته سه ر سوریا ش، زورجار ناپلیون ده گه یشته نهو پاییه ی عهره به کان به هیچ جۆرک دلیان به ودروشمانه ی (نازادی له چنگ سیستمی پاشایه تی) خۆشه بووه که چه ندین جار ناویراو له گوتاره کانیدا ده می له مه ده کوتا، فهره نسبییه کان به هزی دانانی نهو په وشه کاریگه ره له هه مان کاتیشدا گرتنی باجی زور له دانیشتون، نازوقه یه کی زوریان کزکردبووه، به لام پاره به هه مان ناسانی به ده ست نه ده هات، بزیه بز نهو مه به سه ته پزگای تریان گرتبه ر، ژنرال کلیبر که ناپلیون به فهرمانده ی گشتی شاری نه لکسه ندهریه ی دانابوو، فهرمانیدا سه ید محمد الکرم، که موفتی پیشووی نهو شاره و زوری ش ده و له مه ندبوو به به هانه ی خیانه تکردن له فهره نساو لایه تگری شانیشینی ده سته سه ریگردو ناردیان بق قاهره و به نهویانگوت، نه گه ر ده ته ویت گیانی خۆت پزگاریکه یت نهو ده بیت (300) هه زار فرانکی زتی بده یت، له به ده بختیدا سید محمد الکرم باوه پی به چاره نوس قه دره ه بوو وگوته: نه گه ر چاره نوسم نه مه ی لیتوسرابن له سه عاته دا بمرم، هیچ شتی که

ناتوانیت پزگارمبکات، من پاره‌ی خرم له‌به‌لاش ناده‌م، نه‌گه‌ر چاره‌نوسیش وابست به‌زیندویی بمیتمه‌وه له‌م حاله‌ته‌شدا بۆپاره‌ی خرم بده‌م؟

ناپلین فه‌رمانیدا سه‌ری له‌لاشه‌ی جیابکه‌نه‌وه و ته‌رمه‌که‌ی له‌به‌رزاییه‌کی قاهیره‌دا به‌دار مه‌لواسن و له‌ته‌کیدای بنووسن (نه‌مه‌یه‌ سزای خائینه‌کان و په‌یمان شکسته‌کان).

هموو نه‌شراف و ده‌وله‌مهنده‌کان داوایان له‌سه‌رداری فه‌ره‌نسی کرد ته‌رمی محمد الکرم بنی‌توخت، به‌لام که‌لکی نه‌بوو، بۆیه سه‌رته‌نجام ده‌وله‌مهنده عه‌ره‌به‌کان ته‌واو زهنده‌قیانچوو وه‌ه‌رچی داوایان لیک‌ر‌با دا‌یاند‌او له‌ماوه‌ی چهند پۆژژیکدا (4) ملیون فرانکی زێڕ کۆکرایه‌وه و خرایه سندوقی سه‌ریازی فه‌ره‌نسی له‌کۆتایی مانگی ئۆکتۆبه‌ری سالی (1798) دا پاپه‌پینتیکی جه‌ماوه‌ری له‌قاهیره‌دا پوویداو چهند سه‌ریازی فه‌ره‌نسی کوژان و نه‌وانه‌ بۆماوه‌ی سێ پۆژ له‌ناو کۆلانه‌کانی شاردا به‌رگریان له‌خۆیانکرد، سه‌رکیشتییه‌کی زۆر ترسناکیوو، جگه‌له‌وه‌ی ئه‌و جوتیارانه‌ی له‌سه‌رکوته‌کردنی پاپه‌پینه‌که‌دا کوژان، تاچهند پۆژژیک ده‌سته ده‌سته (12) تا (30) که‌س له‌ده‌سته‌به‌سه‌ره‌کانیشیان ده‌هێنان و ده‌یانکوشتن.

پاپه‌پینی قاهیره له‌ناو شارۆچکه‌و گونده‌کاندا ده‌نگی دایه‌وه، له‌گونده‌کانی نزیک قاهیره‌ش پاپه‌پین ده‌ستی پیکرد، هه‌رکه ناپلین بیستی پاپه‌پین به‌ریابوو ده‌سته‌به‌سته‌ی فه‌رمانی به‌(کروازیه)⁽⁶⁵⁾ دا بۆ شوینی پووداوه‌که به‌جیت و نه‌و گونده‌نه ئابلقه‌بدات و پیاوه‌کان به‌شمشیر ملیانپه‌پێندرت وژن و منداله‌کانیش به‌دیل بگرن و بۆ قاهیره‌یان به‌یخن و ماله‌کانیشیان بسوتێنن.

ئه‌و فه‌رمانه‌ی ناپلین بۆ که‌موزیاد جێبه‌جێکرا، هه‌ندیک له‌وژن و مندالانه‌ی که‌به‌زۆر ناچارکرا‌بوون پێگایه‌کی نوو‌بو‌ریژ به‌پێی بێن له‌پێگادا گیانیان له‌ده‌ستدا‌بوو، چهند کاتژمێرێک دوا‌ی ئه‌و‌کوشت و کوشتاره، چهندین گونیه‌یان له‌ولاخان بارک‌دبوو و هێتایان بۆ کۆپه‌پانی گه‌ره‌ی شاری قاهیره‌و گونیه‌کانیان کردنه‌وه‌و که‌له‌سه‌ری پیاوه‌کانی ئه‌و گونده‌ یاخیه‌نه‌یان هه‌له‌پشتن، به‌پێی گوته‌ی گه‌واهی بێنینه‌ی ئه‌و پووداوه، ئه‌م کرده‌وه بۆ به‌زه‌یه‌یه‌ تاماوه‌یه‌که‌ خه‌لکی چاو‌ترساو ترقه‌بو‌کرد، له‌وکاته‌دا ده‌بوا بۆنا‌پارت دووشتی مه‌ترسیدار له‌به‌ر چاو‌ب‌گرت:

یه‌که‌م: مانگی دوا‌ی هاتنی بۆ میسر، هێژه ده‌ریایه‌یه‌کانی نلسن، له‌که‌ندا‌وی ئابوقه‌یردا هه‌ندێ که‌شتی جه‌نگی فه‌ره‌نسی تیکشکاند‌بوون و فه‌رمانه‌ی ده‌ریایی فه‌ره‌نسی به‌ناویانگه‌ (بروش)یش له‌و شه‌په‌دا کوژد‌ا‌بوو و په‌یوه‌ندی نێوان ئه‌و و سوپایه‌ی که‌له‌میسردا ده‌جه‌نگی بۆماوه‌یه‌کی زۆر له‌گه‌ڵ فه‌ره‌نسادا نه‌ما.

دوهم: ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی ئیتیر باوه‌پێ به‌و پروپاگهنده‌یه‌ی ناپلین نه‌ما‌بوو که‌ده‌یگرت ئه‌وشه‌پێ له‌گه‌ڵ (باب‌عالی)دا نییه‌و ته‌نها بۆئه‌وه‌ هاتوو بۆ میسر تامیرنشینه‌کان ته‌مه‌ی بکات به‌وه‌ی هه‌لسوکه‌وتی خراپیان له‌گه‌ڵ بازرگانه‌کانی فه‌ره‌نسادا کرد‌وو، بۆیه ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی له‌شکرێکی تورکی په‌وانه‌ی سو‌ریا‌کرد، ناپلین بۆشه‌پکردن له‌گه‌ڵ له‌شکری تورکی‌دا به‌ره‌وسو‌ریا که‌وته‌پێ، ئه‌و‌بۆ زامنه‌کردنی پشتی خۆی ته‌نها باوه‌پێ به‌زه‌بو زه‌نگ هه‌بوو و به‌باشترین په‌وشی ده‌زانی، شه‌پێ سو‌ریا به‌تایبه‌ت به‌هۆی که‌می ئاوه‌وه‌ زۆر دیژوار‌بوو، شاره‌کان یه‌که‌ له‌دوا‌ی یه‌که‌ ته‌سلیمی ناپلین ده‌بوون، یه‌که‌م شار

که خۆی دابه دهسته وه شارى (العریش) بوو، دواى تێپه پىنى سوپای فەرهنسا له شیوه دورگى سويس هێرشى کرده سه ر شارى (یافا) و له (14-سى مارسى سالى (1799) دا که مارژى ئه وشاره درا، بۆماوه يه ک شارى یافا خۆی نه دابه دهسته وه و ناپلین په یامىکى بۆنه وشاره ناردو گوته: باشترا وایه به پىنگای خۆشى خۆیان بدن به دهسته وه، ده نا ئه گه ر له پىنگای سه ریا زیه وه ده ست به سه رشاره که یاندا بگيردرێت ئه وه موویان ده کوژرێت، له گه ل ئه ره شدا شارى یافا ته سلیم نه بوو، له پۆژى (16-سى ئیبریلدا، ناپلین فەرمانى مێرشکردنى ده رگرو هه رکه سه ریا زه کان چوونه ناوشاره وه ده ستیان کرد به تالان و بپۆ کوشتن و قهرکردنى هاو لاتیان و هه ر که سێکیان ده ست که وتبا ملیان به شمشیر ده په راند، هه رکه تالان و کوشت و کوشتارى شار ته و او بوو و که مئ هتو ریه وه، هه و الیان به ناپلیندا نزیکه ی (4) هه زار سه ریا زى تورک که له په شه کوژیه که دا پزگاریان بوو و ژۆرینه شیان خه لکى لوبنان له شوێنێکدا سه نگه ریان به چواره وری خۆیاندا کردووه و به رگه رى ده کن، کاتى سه ریا زه کانى فەرهنسا دا وایان لیکردوون خۆیان بدن به دهسته وه ئه وانه له وه لامدا گرتو یانه به مه رجى خۆمان ته سلیم ده گه یین که په یمانان بده ئ نامانکوون، ئه گه رتا تاداوین دلۆپه ی خۆنمان به رگه رى له خۆمان ده گه یین، فەرمانده فەرهنسییه که په یمانى پاراستنیانى پێدا بوون و دواى ئه مه سه ریا زه کان ها توونه ده رێو چه که کانیا ن له سه ر زه وى داناهو و دواتر سه ریا زه فەرهنسییه کان دیله کانیا ن له مه بارێکدا زیندانى کردوون، که ناپلین ئه مه ی بیست ژۆر توپه بوو، به پای ئه و په یماندان به و سه ریا زه تورکانه کارێکى سه رشیتانه بوو و گوته: ئاخو من چی له مانه بکه م؟ ئازۆقه مه یه بیده مه ئه مانه- یان که شتى هه تا ئه وانه په وانه ی میسر- یان فەرهنسا یان بکه م؟ ئه وه چ چه پکه گو لێکبووه که بۆم به ئاودا دراه ^(٦٦)؟

له پاستیدا که شتى نه بوو ئه م چوار هه زار تورکه بگوازێته وه میسر، ناپلین سه ره تا پلانه درێدانه کى خۆی مێشته وه دواى سێ پۆژ فەرمانیدا ئه م چوار هه زار سه ریا زه تورکه بکوون، هه موو ئه و سه ریا زه دیلان یان هێنانه لیوار ده ریا و کێکریان کوشتن..

یه کێک له ئه فسه ره فەرهنسییه کان ده لێت: ئه وه ی ئیمه بینیمان له وکاره ساته، خوا به کس نه بیبینیت.

چه ند پۆژێک دواى ئه مه ناپلین هێرشى کرده سه ر قه لاتى (ناکر) یان وه ک فەرهنسییه کان ده لێن قه لاتى (سن ژان داکر) تورکه کان به وشوێته یان ده گوت عکا، خاوه خارکردن شتىکى گونجاونه بوو چونکه نه خۆشى تاعون هه په شه ی له سه ریا زه کانى فەرهنسا یى ده گرو مانه وه له شارى یافادا، که ته رمى ژۆر له هاو لاتیانى ئه وشاره له مال و سه ریا ن و ژۆر زه مین ویاغه کان و .. هیترا بۆگه نیا ن کردبوو، مه ترسییه کى گه روه ی دروستکردبوو، که مارژدانى عه کا دوومانگ درێژه ی کێشاو سه ره ته جام له شکرى فەرهنسا شکستى خوارد، ناپلین تۆپخانه ی قه لات شکێنى نه بوو، ئه فسه رێکى بریتانى به ناو ی سیدنى سمیس، فەرمانده یى عه کای ده کرد، بریتانییه کان له پىنگای ده ریا وه خۆراک و چه ک و تفاقیا ن ده گه یانده قه لاته سه ریا زیه که.

سه ریا زى تورکیش له ویدا پۆژه که یان ژۆر بوو، دواى چه ند هێرش کردن، فەرهنسییه کان ناو میڤ بوون و له (20-سى مایى سالى-1799) دا ده ستیان له گه مارژدانه که یان هه لگرت، که نزیکه ی (3) هه زار سه ریا زیا ن تیدا کرد به قوربانی و به ره و میسر گه رانه وه، پێویسته لێره دا ئه وه وه بېر به یێینه وه، ناپلین تادوا پۆژه کانى ژیا نى داخ و که سه رى له م تیشکانه ی ده خوارد، عکا

دواخالی داگیرکردنی څراره لات بوو که چاره نوسی تنها نه و نه پځای پځایو، چونکه ناپلین به ته مابو بزماره یه کی دوردور دژ له میسر دا بمینتته وه، فرمانی به نه نداز یاره کانیدا له و نه خشانه بکولنه وه که سبارت به که نالی سویس له کولنه وه کراون و نه خشی خشیان بژنه و مه به سته بکینشن.

هموومان نه وه ده زانین ناپلین نامه یه کی بژپاشا میسور^(۶۷) نارد که نه کاته له گال بریتانیا دا له جه ننگد ابو^(۶۸)، تئیدا په یمانی یارمه تیدانی دابویه، دهویست په یوه ندی له گال پاشای تیراندا بیه ستیت، هژی تیکشکانی ناپلینیش نه وه بوو یارمه تی لژجستی له پشته وه نه بوو و به رویتشچوونیشی کیشه که ی شالوژترده کرد، چونکه نزیکی مانگی یولیو بېلوه و به رگه گرتنی گرمای نه و ناوچاپیش تاقه ت پوکین بوو، ناپلین بق ته مین کردنی نه و شویتانه ی که له سوریا دا داگیري کردبوون، کوشتن وېرنی خه لکه که ی به شتیه یه کی دپندانه کردو دهستی نه پاراست، له پاشه کشه کردنی ناپلین وگه پانه وه یدا بزمیسر ژور له سربازوه فره نسپیبه کان توشی تاعون بوون و نه وانه ی شم ته خشیه شیان ده گرت، جیپان ده هیشتن، برینداره کانیشیان له گه لڅو یاندا ده بردن، بژناپارت فرمانیدا هموو سربازوه سواره کان شسپه کانیاں بده نه برینداره کان، له وکاته دا مه یتره ی تابیه تی ناپلین کوتی گوره م کام نه سپی به پرتزت بده م به برینداره کان؟ به و قسه یه ناپلین توپه بوو و به و قه مچیه ی له ده ستیدابوو تئی سره واندو کوتی: بژه ی که له فرمانه که ی من نه که پشیتیت گوت: همو واته منیش ده بڼ به پڼ بژم و نه سپه که م بده به بریندارک، بژده ی لاجو له به ر چارم گومبه.

بژه سربازوه کانی ناپلین له به ر شم خه سله تانه ی بوو که ناو خشیانده ویست وله پژگاری پیریا دا ده میسه ده میان به و میهره بانیه ی نه وه لځتیا نه وه، له پژۍ (۱۴-ی یولیو-۱۷۹۹) دا له شکری ناپلین گه یشته وه قاهره، نیستا ناپلین ته و او پشوی نه دابو که مه والی نه وه گه یشت له شکری تورک هاترته به ندری نه بو قیر به نیازه میسر نازادبکات، له ده ست فره نسا، بژه ناپلین یه کسره سوپاکه ی به ره دلتای نیلی سره دنگدا، له (۲۵-ی یولیو) هیرشی کرده سر له شکری تورک و ته فرو تونای کردن و (۱۵) هزار سربازی تورکی له ناو برد، ناپلین فرمانیدابو هیچ کس له مانه به دیل نه گیر دیت و بیانکون، شم له م باره وه به م جوره نویسیویه تی (شمه یه کیکو له وشه ره جوانانه ی که به درژایی ته منی خوم نه مدیوه، له چل هزار سربازی دوزمن تاکیکیان پزگاری نه بوو)

نیرت سرکه و تویی فره نسپیبه کان بژسالانی داهاتو ته و او جیگیربوو، ژماره یه کی زورک م له سربازوه کانی تورک په نایان بژکه شتیبه جه نگیه کانی بریتانیا بردبوو، چونکه تانه وکاته ش ده ریا له ژیر کونترولی بریتانیا دابو، به لام میسر پژ به پژ زیاتر ده که و ته ژیر ده سلا تی ناپلین.

له و پژانه دا پووداو یکی چاوه پوان نه کراو هاته پش که که س پیشبینی نه ده کرد، ناپلین چه ند مانگبو په یوه ندی له گه ل فره نسا دا چرابوو، به پژکه و ت پژنامه یه کی به رده ست که و ت و تئیدا نوو سرباوو له وکاته ی نه و خه ریکی داگیر کردنی میسریوه، نه مساو بریتانیا و روسیا و شانشین ناپول، هاوپه یمانیه کیان به ستووه و دژی فره نسا و هستانه وه و سقورف^(۶۹) یش

۶۷ - میور: مه به ست له فتحلی پاشای فاجاره.

۶۸ - له سر خاکی نیستی باکوری هند، له گال بریتانیا که ونوشه ر، واته شای تیرانی نوکات میسور. (و- فارسی)

۶۹ - سقورف: فرمانده یه کی سربازی روسی به ناو بانه. (و- کوردی)

فەرەنسىيەكانى لە ئىتالىيادا تىكشكاندووه و كۆمارى سزالبين- يشى لە ناوبردووه و ئىستا بەرەو كۆهەكانى ئەلب
لە بەرەو پىشچووندايه و هەپەشەى جددى لە سەر فەرەنسا پەيدا كړدووه، لە فەرەنسا شدا خۆپيشاندا و بىسەر و بەرەى
حوكمپانى دەكات و دىركتوارىش لە هەلۆه شانه و دايه و بۆته جىگای پى و كينهى نۆزىنەى خەك.

نابليون دواى خويندەنەوى ئەمە لە بەرخۆيه وە گوتى:

(ئەى قوربە سەران، ئىتالىياتان لە دەستداوه، بەرى هەموو سەرکەوتنەكانى من بە فەرۆچو، پىويستە من دەستبەجى بپۆم)
فەرماندەى گشتى لە شكرى مىسرى دايە ژنرال كلىپرو فەرماندا بە نهيىنى چواركەشتى بۆ ئامادە بكەن، ئىنجا (500)
سەربازى هەلبژاردەى خستە ناو ئەرگەشتيانە وە لە (23-ى ئۆگۆستى سالى-1799) دا بە نيازى فەرەنسا كەوتە پى، لە كاتىكا
نابليون يەك لە شكرى بە توانا و ئامادە و سىستمىكى ئىدارى و مالی پىكوپىك، كەخۆى دروستى كرىبو و دانىشتوانىكى ملكەچ و
تۆقيوى مىسرى لە دەستدا بوو، دايە دەست فەرماندەى كلىپرو بۆ خۆى گەرايەرە فەرەنسا.

(18/ی برومري - 1799)

(1)

نابلین به کیشانی نه خشه یه کی پته و جیگیر بۆله سهر کارلابردنی دیرکتوار و گرته دهستی دهسلات، له میسره وه به ره و فره نسا گه پایه وه، هیرشکردنه سهر کوماری وکلایهتیه تان بهوشقپشه ی که ده سال له مه به ره دهسلاتی گرتبۆوه دهست، هه رچه نده ئه وه لۆر شوینی وه ک شه ره کانی تۆلۆن و وانه ده میو ئیتالیا و میسر، گیانی خۆی خستبۆ مه ترسییه وه، ئه وه مه ترسیانه زیاتر له وکاته دا به دیارده کورت که نابلین میسری جیهیشت و بۆ فره نسا گه پایه وه، له ماوه ی ئه وه (47) پۆزه ی که نابلین به ده ریای سپی ناوه راستدا گه پایه وه، فره نسا لۆر مه ترسی له پێشه وه به یون جگه له پوه به پوه به یون وه له گه ل سوپای ده ریای بریتانیدا، به پیتی گوته ی نه وانه ی شاهیدی ئه مه به یون نابلین به درژیایی ئه وه سه فره هیمن و پارێزگاری له ئارامی خۆی ده کرد، له به ریایانی پۆزی (8-ی ترکیزی به ردا که شتییه کانی نابلین له ده راوی مره ئوسدا له نگه ریانگرت، به لام بۆ زیاتر به رچاو پوه نبووشان له پوه داوه کانی نیوان (8-ی ترکیزی به ر، که نابلین هاته فره نسا هتا (9-ی ترقه مبه ری هه مان سال: واته: ئه وه (30) پۆزه و گرته دهستی ده سلاتدارییه تی فره نسا و پوه خاندنی دیرکتوار، لێره دا ئه وه دۆخه که مه ی پوهن ده که ینه وه که له و ماوه یه دا هاتبوونه پیش، دای کوده تایی (18-ی برومري، سالی پێنجه می 1797) کوده سته به سه رکردنی پیشگرو، واپیشینی ده کرا باراس وهاوه له کانی ئه وه به پشتگیری کردنی ئه وه هیزه ی له و پۆزه دا لایه نگریان کردن، ئه مه هیزانه ش بریتی به یون.

یه که م: له شکری تازهی ملکداره کانی شار که به فرۆشتنی سامانی میلی و حکومت وکلایساکان و په نا منه ده کان ده وه له مه ند به یون، ئه مانه به وه ی لۆرینه به یون له گه پانه وه ی بنه ماله ی بوین ده ترسان، به لام له گه ل ئه وه شدا خه و نیان به به یونی یه ک پۆزی جیگیر به توانا و درۆخایه نه وه ده بیینی.

دووه م: بوونی له شکری که زیاتر سۆزو وابسته بیان له گه ل جوتیاره کانداه به یو وته نها وینا کردنی گه پانه وه ی حکومتی پیشو و سه رکوتگر که لایه نگری سه رۆک عه شیرت و نه شرافه کانبوو، ده یثوانی ئه مانه له باریه ریت و بۆ پاپه پین هه لیا ئنگریتته وه، به لام له ماوه ی ئه وه دوو سالی که له نیوان کوده تایی سبته به رو پایزی سالی (1799) به سه رچوو، مه علومه یو که دیرکتوار ئیتر پشتیوانی چین و توپزه کانی کۆمه لگای له ده ستدا وه و برۆازی گه وره ش خه ونی به یه ک که سی دیکتا توره وه ده بیینی که بتوانیت بازگانی بژینتته وه، پیاویک گه شه به پیشه سازی و به ره وپیشچوونی بدات، پیاویک ناشتی سه رکه و توه نه بۆ فره نسا به یینتته دی و له ناو خۆی ولاتیشدا ئاسایش و قانون سالارییت، ته نانه ت ورده برۆازو گوند نشینه کان که زه ویان وه ده ست که وتبو و ده وه له مه ند به یون، هه روا بیریان ده کرد وه، به لای ئه مانه ی سه ره وه گرنگه بوو دیکتا تۆر چ که سه، گرنگ ئه وه یه له بوین-ه کان نه بیت، به لام کریکاره کانی پاریس دای ئه وه ی به کۆمه ل چه ککران و به شیوه یه کی بۆ به زه بیانه له مانگی مایۆی سالی (1795) دا سه رکوتکران، دای ده سته به سه رکردنی بابوف له سالی (1796) دا و دواتر له سیداره دانی و گرتنی لایه نگرانی بابوف له سالی (1797) و بیینی سیاسه ته چه وته کانی دیرکتوار که لایه نگرو پارێزه ری به رژه و نه دی برۆازیه ت و دزو خائینان به یون، ئه وه کریکارانه خه ریکبو له برساندا ده مردن و بۆ کاریش ته واو ته نگه ی پتیه لچنبیون و بۆزی پۆزانه یان به نیوه ناچلش ده سته ده کورت و وه ک پۆزگاری پیش شۆرشی کوماری نه فره تیان له دزو سو دخۆره کان ده کرد، دیاره به م حاله ئه وه کریکارانه ئیتر هیچ به رگریه کی که میشیان له دیرکتوار نه ده کرد، به لام ئه وه

کریکارانه‌ی له‌گونده‌کانه‌وه پوویان ده‌کرده پاریس وشاره‌کانیت هرچ دروشمیکیان نه‌بوو ته‌نھا ده‌یانگوت (نیمه حکومتیکان ده‌ویت نامان بداتن).

ده‌زگا پزلیسییه‌کانی دیرکتوار هم ناپه‌زاییانه‌یان بقی سه‌روتی خلیان به‌رزده‌کرده‌وهو به‌پاږرت ده‌یانگه‌یانده کاریه‌ده‌ستانی حکومت، دیرکتوار هرله‌وکاته‌ی ده‌سه‌لاتی گرتیقه‌ده‌ست نه‌وه‌ی سه‌لماندبوو ناتوانیت سیستمیکی برژوانی به‌وجوه دابه‌زیتیت وبیخاته‌ژیر جیبه‌جیکردنی قانونییه‌وه، بقی ماوه‌یه‌کی دووردیژ بیپه‌لټته‌وه، دیرکتوار له‌پوویکی تریشه‌وه بقی توانایی خلی وه‌دیارخستبوو، شوق وچالاکي سه‌رکه‌وته‌کانی ناپلین له‌نیټالیادا ووه‌ی خستبوډلی پیشه‌کارانی ناوریشم، واته داگیرکردنی نیټالیا مه‌واده‌خامه‌کانی پیشه‌سازیه‌کی نه‌مانه‌ی بقی درتی خستبوډست نه‌مانه، نوای گه‌یشتنی سفیر بقی نیټالیا: واته سالی (1799) جاریکتر ولاتی نیټالیای له‌ده‌ست فهره‌نسییه‌کان ده‌رمټنایه‌وه، پیشه‌کارانی مانیفاکتوره ناومیدیان لټنیشته‌وه، ته‌نانه‌ت نه‌مه کاریگری له‌سهر هموو برژوازیته‌ی فهره‌نسی جیبه‌یشت، به‌تاییه‌ت نه‌وکاته‌ی ببنیان فهره‌نسا که‌وتوته په‌ریشانی له‌ده‌ست هاوپه‌یمانه نه‌وروپیه‌کان^[70] نه‌وملیونه‌ها فرانکه زټپانه‌ی ناپلین له‌سالانی (1796-1797) له‌نیټالیاهو بقی حکومتی فهره‌نسی نارډبوو که‌وتوته‌ده‌ست، دزو سودخړه‌کانی ده‌ولت، تیشکانی فهره‌نسییه‌کان له‌به‌رامبر سفیر بقی له‌(نوی)دا، که‌(ژوبه‌)ی فرمانده‌ی گشتی هیژده‌کانی فهره‌نسا له‌وشه‌په‌دا به‌کوشچوو، نه‌مه بووه‌هزی نه‌وه‌ی هاوپه‌یمانان هرپه‌شه‌ی جدی بخه‌نسه‌ر سه‌روه‌ری فهره‌نسا.

هموو نه‌مه هژکارانه‌بوون که‌توژی برژوازیته‌ی شارو گونده‌کان بقیه‌کجاره‌کی ږوله لیرکتوار وه‌رگټن، به‌لام که‌بمان‌ویت باسی سوپا‌بکه‌ین، بټپوده‌ییه‌کی سه‌خت دایگرتبوو، ته‌نانه‌ت نه‌و یادکاریه‌ی که‌ناپلین چووږو بقی میسر به‌زیندویی مابووه‌و سه‌ریازه‌کان به‌ناشکرا هاواریانده‌کړو سکالایان له‌وه‌ده‌کړد، به‌هزی دزی کړنه‌وه که‌ببوو شتیکی گشتی، له‌برساندا ه‌لدټن وبه‌رده‌وامیش ده‌یانگوت به‌بقی هژ بقی کوشتارگامان ده‌نټرن، پاږپینی لایه‌نگرانی شانشیني که‌تا نه‌وکاته‌ش وه‌ک ناگری بن کایه ده‌سوتا، له‌پږ کلپه‌ی لټپه‌لساو سه‌ردارانی گروپی شوان^[71]، واته جټرج کادودال وفروته‌و لاروس ژاکلن، دوویاره له‌ولایه‌ته‌کانی بریتانی ورماندی، پاږپینیانکړدبوو، له‌ه‌ندیک شویندا لایه‌نگرانی شانشیني بوټرانه له‌سهر به‌ریایی وکتوه‌کاندا هاواریانده‌کړد(بزی سفیر بقی، بمری کژماری)^[72]

له‌و پټانه‌دا هه‌زاران سه‌ریازی هه‌لاتوو ناواره‌ی زادگای خویان بیوون وپه‌سه‌رگه‌ردانی مابوونه‌وه، به‌هزی باری خراپی نیداری حکومت وته‌نگڅه‌ی بازوگانگی وخرابی پیشه‌سازي، پټ بقی پټ گرانۍ زیاتر تینی ده‌مټناو باری سه‌ختی ژبانی هاوالاتیانی گرانترده‌کړد، هه‌تا دواۍ نه‌وه‌ی (ماسنا)^[73] له‌پایزی سالی (1799)دا له‌نزیک زوریخ له‌شکری روسی تیکشکاند، که‌له‌ژیر فرمانده‌ی کورساکدبوو، دواتر له‌شکرکیت له‌ژیر فرمانده‌ی سفیر فدا له‌لاین نیمپراتوریته‌ی روسییه‌وه نټردرا، نه‌مه سه‌رکه‌وته‌ش که‌مئ یارمه‌تی دریکتوارییه‌کانی نه‌داو نه‌تیوانی نابرووی نه‌مانه بگټیټته‌وه، بقی نه‌وه‌ی بارودخی ناوه‌پاستی سالی (1799) که‌فرمانپه‌وایی فهره‌نسای ده‌کړد بخه‌ینه به‌رچاو له‌چند پاستیه‌کدا کورتی بکه‌ینه‌وه نه‌مه چند خالی

⁷⁰ - هاوپه‌یمانه نه‌وروپیه‌کان: مه‌بست له‌لمان وبریتانیاو نه‌لساو روسیایه... ده‌نا فهره‌نسی به‌شیکه له‌ولاتی نه‌وروپی. (و- کوردی).

⁷¹ - شوان: کومه‌لن له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانشیني بوون له‌خوژناوای فهره‌نسا، له‌ولایه‌ته‌کانی واندو ورماندبوون دواۍ خوژش کژماری، نه‌مانه دزی حکومت یاخیوون وراږپینیانکړدوهو یه‌کتی له‌راږه‌ره‌کانی نه‌مانه ناوی فروته - یو له‌سالی (1800)دا به‌فرمانی ناپلین له‌سیاره‌خراوه.

⁷² - مه‌بست له‌فهره‌نسیایه. (و- فارسی)

⁷³ - ماسنا: فرمانده‌یه‌کی سه‌ریازی فهره‌نسیایه. (و- فارسی)

خواروه ده‌خینه‌پوو: دیرکتوار به‌لای ژورینه‌ی چینی ده‌وله‌منده‌وه پښکخراوونکی بښوده‌و ناشایسته‌بوو وږو له‌مانه‌مانه‌وی دیرکتواریان به‌زیان هه‌ژمارده‌کرد، به‌چینی چه‌وساوه‌شوه، دیرکتوار نومونه‌ی حکومتی دزو ملنه‌ستورو سود خړانښو، پښمی دزو چه‌رده‌کاني بردنی سامانی ده‌وله‌تېوو، حکومتی ستم‌کړو قوږپوو سه‌بارت به‌کړنکارو ده‌ست‌کړته‌کان، به‌لام له‌تېروانیی سهریازه‌کانه‌وه، دیرکتوار ده‌سته‌یک که‌سی په‌زیل وگومانلېکړلویوون که‌نه‌مان یې پېلاو ونان ده‌میلنټه‌وه، نه‌وه‌ی نابلیون له‌ماوه‌ی چند مانگیکدا به‌ده‌ستی هیناو داگیرکړد که‌وته‌وه ده‌ست دوژمن، نیتر لیره‌وه زه‌مین له‌باریوو بډیکتاتوری.

(2)

له‌پښی (13-ی ټوکی‌به‌ری سالی (1799) دا دیرکتوار نامه‌یه‌کی بډ نه‌جومه‌نی (500) که‌سی نارډو تیتیدا نووسرابوو، به‌وپه‌پی شادییه‌وه پېتان پاده‌گه‌ی‌نښ که‌نابلیون بډناپارت گه‌پاوه‌ته‌وه فهره‌نساو له‌(مره‌ژوس) له‌که‌شتی دابه‌زیوه، له‌نټوان توفانیک له‌چه‌پله‌پژان وده‌برېښی شادی وهاواری پرمقنجاو، هه‌موو نوښته‌ره‌کاني میللت که‌به‌پټوه پاوه‌ستابوون، نه‌م گه‌پانه‌وه‌ی ژنرال نابلیونیان به‌هاواری شادی ده‌رېپی و پېرژیا‌بیانکړد، کږیوونه‌وه‌کی (په‌رله‌مان) دواخرا، نه‌و نه‌ندام په‌رله‌مانانه‌ی که‌وتېوونه‌سهر شه‌قامه‌کاني ناوشار هه‌موویان نه‌و هه‌واله‌یان بلاوده‌کرده‌وه، به‌پېی گیرانه‌وه‌ی نه‌وکه‌سانه‌ی له‌وېژگارده‌دابوون، به‌پر شاری پاریس له‌خوشیاند، (دیوانه)⁽⁷⁴⁾ وشه‌یدای نه‌و ناوه‌بوو، له‌سهر شاترکان له‌هوله‌کاندا له‌سهر شه‌قامه‌کاندا جگه‌له‌ناوی نابلیون هېچی ترت گوتلېنه‌ده‌بوو، هه‌والی نه‌وه‌ی که‌هاولاتیانی خواروو ناوه‌راستی فهره‌نسا پېشوازی شکړمه‌ندانان له‌نابلیون کړدبوو، په‌یتا‌په‌یتا ده‌گه‌یشت پاریس، جوتیاره‌کان کاره‌کانیان جیده‌هېشت و به‌پېر نابلیونه‌وه ده‌چوون وده‌ک باشترین سهرداری کږماری سلویان لیده‌کرد.

هېچ که‌س ته‌نانه‌ت خودی نابلیونیش وینای نه‌وه‌ی نه‌ده‌کرد پېشوازی ناوا پرشکر ومه‌زنی لټیکړت و نه‌و هه‌موو هاولاتیانه پاخړن، له‌مه‌ش سهرتر کاتئ له‌پاریسدا هه‌والی گه‌یشتنه‌وه‌ی نابلیون بډسهر خاکی ولات بلاویوه، سهریازی پادگاکانی پایته‌خت، له‌سهر بازگه‌ک‌نیاان هاتېوونه‌ده‌رئ و به‌پټوره‌سمی سهریازی و به‌لیدانی مارشی سهریازی رډابوونه‌سهر شه‌قامه‌کاني شار، یې نه‌وه‌ی مه‌علومیت کټ فرمانی به‌نه‌وانه‌دابوو- یان تایا فرمانی له‌وچوره‌دراوه- یان نه‌م سهریازانه له‌خویانه‌وه ده‌ستپېشخه‌ری نه‌وه‌یان کړدوه‌؟

له‌(14-ی ټوکت‌به‌ردا ژنرال نابلیون بډناپارت گه‌یشته‌وه پاریس، ته‌مه‌نی دیرکتوار که‌متر له‌سې هه‌فته‌ی به‌به‌روه‌ماوو، به‌لام نه‌باراس که‌مه‌حکرم به‌مه‌رگی سیاسی بوو، نه‌لټپر سراوانی تری دیرکتوار، که‌دواتر یارمه‌تی نابلیونیاندا بډ ناشستی رژیمه‌کی خویان، له‌وکاتانه‌دا پېشبینی نویان نه‌ده‌کرد کږتاییان نه‌وه‌نده‌نزیکېته‌وه ومه‌سه‌له‌ی هاتنه‌سهرکاری رژیمی سهریازی نه‌ک هه‌فته به‌لکو رږو سهرعانی ماون.

74 - دیوانه‌وو: مه‌بست له‌وه‌یه له‌خوشیاند، یې سهره‌ری روڼداوونو به‌شادمانی هره‌مه‌کی شه‌بیانه‌).

(و-کوردی)

هاتنه‌وهی ناپلین له‌خوارووی ولاته‌وه هه‌تاپاریس، به‌شیوه‌یه‌کی ئاشکرا ئه‌وه‌ی نیشاندەدا که‌هه‌مو‌لایه‌ک به‌چاوی رزگارکه‌ر سه‌یری ده‌کن، له‌هه‌مو‌لایه‌که‌وه دروشم کێشان و گوتارو ده‌مه‌ته‌قی له‌سه‌ر باسو خواسی ناپلین بوو، شارو گوندشینەکان به‌وپه‌ری شه‌رق و زه‌وقه‌وه بۆ سه‌ردان و دیداری ناپلین ده‌چوون، سه‌ریازو ئه‌فسه‌ره‌کان به‌تامه‌زێویی و شه‌یداییه‌وه پیشوازیان له‌سه‌رداره‌که‌ی خۆیان ده‌کرد، به‌لام له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مانه‌شدا کاتی ئه‌وه‌هاتنبوو ناپلین ته‌واو له‌سه‌رکه‌وتنی خۆی دانیایه‌ت، چونکه ده‌بوا زانیاری له‌سه‌ر بارودێخی پایته‌خت و رای گشتی شاره‌به‌بایه، سه‌ریازگه‌کانی پاریس که‌تازه میسری داگیرکردبوو ویه‌سه‌ریه‌زێی و سه‌رکه‌وتویی گه‌رابوو، شانازیان ده‌کرد، واته ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی که‌سیستمی شانیشینی میسری تیکشکاندبوو و له‌شکری تورکی ته‌فروتونا کردبوو، ئه‌وه‌سه‌رداره‌ی پیش ئه‌وه‌ی بگه‌یته‌وه ولاته‌که‌ی نواین زه‌بری سه‌ریازی خۆی له‌دوژمنان وه‌شاندبوو، به‌وپه‌ری شکمه‌ندییه‌وه پیشوازی لیکرا، ناپلین هه‌ستی کرد له‌چینی سه‌ره‌وه‌ی کومه‌لگادا، به‌تایبه‌تی پالېستیکێ توندو تۆلی هه‌یه، هه‌رله‌ پۆژانه‌دا ئاشکرابوو که‌چینی برژواو ده‌وله‌م‌نده تازه پێگه‌یشتووه‌کان له‌دیرکتوار بیزارن و دژو ناکۆکن، چونکه له‌به‌پۆه‌بردی سیاسه‌ته‌کمانی ناوخۆ و ده‌ره‌کیدا به‌ناشایسته‌و بێ توانایان ده‌زانین، هه‌روه‌ها له‌ناخی دلێشیانه‌وه له‌لایه‌نگرانی سیستمی شانیشینی ده‌ترسان، به‌لام له‌هه‌موو ئه‌مانه زیاتر له‌چینی کرێکار زه‌نده‌قیان چوو‌بوو که‌دیرکتوار تازه زه‌بری‌کی تری لێوه‌شاندبوونه‌وه. بۆ پوه‌نه‌کردنه‌وه‌ی زیاتری ئه‌مه پێویسته ئاماژه به‌وه‌بکه‌ین له‌(13-ی تۆگوستدا، سه‌یه‌س⁽⁷⁵⁾)، له‌سه‌ر خواستی برژوازیه‌ت، نواین سه‌نگه‌ری لایه‌نگرانی ژاکۆین⁽⁷⁶⁾ بیه‌کانی له‌ناوێرد، واته: (کومه‌له‌ی لایه‌نگرانی ئازادی و یه‌کسانی) ئه‌ویش به‌هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان که‌ئمانه له‌دوو ئه‌نجومه‌نه‌دا که‌پێکهاتبوو له‌(5) هه‌زار ئه‌ندام، نزیکه‌ی (250) کورسیان هه‌بوون.

به‌وه‌ی ناپلین لێوه‌شاده‌ترین که‌س بوو که‌بتوانیته‌ مه‌ترسی راسته‌و وچه‌په‌ره‌وه‌کان، به‌تایبه‌ت چه‌په‌کان دوروخاته‌وه‌و رێگرانیبکات، ئاشکرا‌بوو له‌و پێنج ئه‌ندامه‌ی دیرکتوار ته‌نانه‌ت یه‌کێکیان ئاماده‌نبوو و له‌توانایانه‌بوو ئه‌گه‌ر ناپلین کو‌ده‌تای کردبا، ئه‌وان بچو‌کت‌ترین به‌ره‌نگاریان کردباو له‌ده‌ستیش هاتبا، که‌سایه‌تی سوکه‌له‌ی وه‌ک: گو‌میه و مولنو و ژوه‌نو‌کو، هه‌تا له‌گه‌ڵ یه‌کتیدا ناکۆک بوون و هیچ ده‌سه‌لاتیکیشیان نه‌وو، ئه‌وانه‌یان ته‌نها بۆ ئه‌وه‌ کردبۆ ئه‌ندامی دیرکتوار هه‌تا له‌هه‌ندێ پریاردا که‌سه‌یه‌س و باراس ده‌ریانده‌کرد، ئه‌مانه ئه‌وێن بۆ ئه‌ل و رای خۆشیان ده‌ریه‌چن.

له‌سه‌ر ئه‌م بته‌مایه ته‌نها سه‌یه‌س و باراس ده‌مانه‌وه. سه‌یه‌س که‌له‌سه‌رتای شۆرشدا کتییێکی به‌ناویانگی له‌سه‌ر چینی سێیه‌م⁽⁷⁷⁾ بلاو‌کرده‌وه‌ ناویانگی ده‌رکردبوو، له‌راستیدا ببوو به‌یرمه‌ندو ئه‌وێنه‌ری چینی برژوازی فه‌ره‌نساو تائه‌وکاته‌ش هه‌مان رۆلی هه‌رمابوو.

⁷⁵ - (ئامانوئل جوزیف - 1748 - 1836) که‌شیش و سیاسه‌تمه‌داری به‌ناویانگی فه‌ره‌نسیه‌و خاومن تیۆرتیکی به‌ناوبانگه‌و دامه‌زرێنری کلوپ زاکوئنه‌کانه‌و ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی دامه‌زرێنهران بووه له‌کوانسیون و ئه‌نجومه‌نی (500) که‌سی، دواتر له‌دیرکتوار جیا‌بۆ‌وه‌و له‌سه‌رده‌می حکومه‌تی کسولیا یه‌کن بووه له‌سێ کسوله‌کان و ئه‌ندامی ئاکادېبیای فه‌ره‌نسا‌ش بوو. (و- فارسی)

⁷⁶ - لایه‌نگرانی ئازادی و یه‌کسانی (مه‌به‌ست له‌کۆمۆنه‌یه - چه‌په‌کان). (و- فارسی)

⁷⁷ - چینی سێیه‌م: چینی - خه‌لکی ئاسایی بوون که‌دوای ئه‌شرافه‌کان و روحانییه‌کان - بریاران به‌ده‌ست ده‌که‌یشت، دوا‌ی شۆرشی کهره‌ی فه‌ره‌نسا، واته ئه‌نجومه‌نی ئه‌شراف و روحانییه‌کان و چینی سێیه‌م بووه ئه‌نجومه‌نی جیلا - ئه‌نجومه‌نی (کوانسیون) (و- فارسی)

نو به ماوه‌لی چینی برژوانی، دیکتاتوریه‌تی شورش ژاکوبینه‌کانی به‌رگه‌گرت وله‌گل هه‌مان چیندا له (9-ی ترمیدوردا) له ناوچوو وله‌مانگی نایاریشدا دیکتاتورانه دژی شورش چینی سیییم وه‌ستایه‌وه به‌شداری له‌سهرکوکتوردا نایانداکرد، هه‌رچنده نو به‌کیکبو له و پینج نه‌ندامانه‌ی دیرکتوار، به‌لام دیراکتواری به‌ناشایسته‌ی ده‌زانی و هه‌موو ئومیدیکی به‌گه‌رانه‌ی ناپلین بو، له‌هه‌مان کاتیشدا له‌تیروانینی چۆنیه‌تی که‌سایه‌تی ناپلیندا به‌هه‌له‌داچوو و ده‌یگوت (ئیمه پتویستمان به‌شمشیریکه) به‌ساویلکانه‌ش واید زانی ناپلین ده‌بیته‌هه‌مان نو شمشیره‌ی نو وینای ده‌کات و بۆخۆ ده‌بیته سه‌رۆکی رژیمه‌تازه‌که، نیستا لامان روون ده‌بیته‌وه ئه‌ویه‌هه‌له‌داچونه بۆ سیه‌یس چ ئاکامیکی لیده‌که‌وینه‌وه.

به‌لام سه‌بهرت به‌باراس، نو پیاویکبو له‌کانزایه‌کی ترو که‌سایه‌تییه‌کیتر بیرکرتنه‌وه‌یه‌کیت، که‌زۆر جیاوازی له‌گل سیه‌ییدا هه‌بوو.

بۆ گومان باراس له‌سیه‌یس ژیرتروو، چونکه نو وه‌ک سیه‌یس خۆی به‌که‌سیکی له‌خۆزانی و خۆبه‌زلزان و سیاسه‌تمه‌دار نه‌ده‌زانی.

باراس نو نه‌فسه‌ری پیش شورش و نه‌ندامی حزبی مونتانیابوو، له‌سه‌رده‌می شورشدا پیاویکی بو‌ترو به‌دره‌وشتبوو، که‌سایه‌تییه‌کی سه‌رچۆل و ده‌ستی له‌راباردن و تاوانکردن نه‌ده‌پاراست و سنووری نه‌بوو، نو به‌کێ بوو له‌کو‌ده‌تا چیه‌یه‌کانی په‌رله‌مان و رووداوه‌که‌ی (9-ی ترمیدوری) نه‌ندامی بالای حکومه‌تی کۆنه‌په‌رستی ترمیدوری و به‌پۆه‌به‌رو میکانیزمی سه‌ره‌کی رووداوه‌که‌ی (18-ی فروکتیدوری)⁽⁷⁸⁾ بو.

هه‌میشه‌ لایه‌نگری به‌کارهێنانی هێزو ده‌ستکه‌وتی ماددی بوو، به‌پێچه‌وه‌انی ئه‌وانیتر بۆ گه‌یشتن به‌ئامانجه‌کانی سلی له‌سه‌ره‌نێزه‌ش نه‌ده‌کرده‌وه، چونکه پیش (9-ی ترمیدوریش به‌پێک‌خستنی هێرش کردنه‌سه‌ر روپسپه‌ر نه‌وده‌ ته‌رده‌ستبوو و ده‌یزانی له‌ چ ساته‌وه‌ختیکدا هێرش بکاته‌سه‌ر دوژمن، هه‌روه‌ها دووسال دواتریش هه‌ر نو ئازایانه هێرش کرده‌سه‌ر لایه‌نگرانی سیستمی شانشینی، نو له‌سه‌رده‌می پژیمی دهنده‌بییدا، له‌زۆزگاری رۆپسپه‌ردا بیرۆکه‌کانی خۆی نه‌ده‌شارده‌وه، به‌پێچه‌وه‌انی سیه‌یس که‌کاتێ لێیان پرسى تۆله‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداریه‌تی روپسپه‌ردا چیتده‌کرد له‌وه‌لامدا گوتی: من ته‌نها ده‌زیام و به‌س).

باراس ده‌میکبوو پرده‌کانی پشت سه‌ریه‌وه‌ی خراپکردبوون، نو ته‌واو ئاگاداری ئه‌وه‌بوو ژاکوبنه‌کان و لایه‌نگرانی سیستمی شانشی چ نه‌فره‌ت و کینه‌یه‌کیان لێیه‌تی، بۆیه به‌هیچ کلۆجی به‌زه‌یی به‌م دوو ده‌سته‌یه‌دا نه‌ده‌هاته‌وه، چونکه ده‌یزانی هه‌ریه‌ک له‌م دووانه سه‌ریکه‌ون و ده‌سه‌لات بگرته‌ده‌ست له‌ناوی ده‌به‌ن، پیتی ناخۆشانه‌بوو یارمه‌تی ناپلینیش بدات که‌له‌به‌ختی نو له‌میسره‌وه به‌ساغ و سه‌لامه‌تی گه‌رابۆه، هه‌تا له‌و پۆژه‌ ته‌نگ‌زاویانه‌ی پیش کو‌ده‌تای (برومر)یش سه‌ردانی ژه‌نه‌رال ناپلین کردوو، دواتر وه‌فدی ناردنه‌لای هه‌تا دانوستان بکه‌ن و تاهه‌زۆی ئه‌وه‌بوو پله‌و پایه‌یه‌کی له‌حکومه‌تی ئاینده‌دا پێددریت، به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک ناپلین هاوکاریکردن و نه‌و و باراسی به‌شتیکی نه‌شیاو هه‌ژمارکرد، هه‌لبه‌تا نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی

⁷⁸ - مانگی ترمیدور: ده‌کاته (27-ی یۆلیۆ 1794) نو پۆژه‌ی که‌روپسپه‌ر له‌ژێر پشتگیری فراکسیونه‌کانی ئه‌نجومه‌ن و به‌شێوانی کۆمۆنی باريس، به‌ده‌ستی ئه‌نجومه‌نی میلی روخندراو کۆتایی به‌سه‌رده‌مانی دهنده‌یی هات و باریشی له‌لاردنی نه‌وۆکی سه‌ره‌کی گیرا. (و-فارسی)

⁷⁹ (18-ی فروکتیدور) واته: مانگی ستمبر. (و-گوردی)

ناوبراو که لکی نه‌بوو، چونکه له ورژوکاره‌دا سیاسه‌تمه‌داری ناوا بوژیرو وردیبنو ژیرو پله‌وپایه به‌رز که‌م بوون و ده‌لانی که‌سانی ناوا خه‌یفبوو، باراس کاریکی وایکردبوو خه‌لک ته‌نجا نه‌فرت و رقیان له‌ئو بوو، دژی و داوین پیسی و گنده‌لی و سه‌روکار له‌گه‌ل سود خوراند ا به‌ناشکرا ده‌یکردو باراس ببوو نمونه‌یه‌ک له‌گنده‌لی و دزیکردنی دیراکتوار لای خه‌لک، به‌پیچه‌وانه‌ی پاراس نابلیون سیه‌یسی خسته‌ژیر سایه‌ی خوی و چاودیریکرد، چونکه ئه‌م ناوابانگیکی باشتروسه‌نگین تری له‌باراس هه‌بوو وله‌برئه‌وه‌ی لئیرسراوی به‌که‌می دیرکتواریش بوو، ده‌یتوانی بۆ ئه‌وکاره‌ی نابلیون هه‌ولی بۆده‌دا روه‌ی قانونی هه‌تاکه به‌روه‌کشیشیبت پیدبات، نابلیون سیه‌یسی وه‌ک باراس به‌شیوه‌یه‌کی کاتی هیشتوه، به‌تایبته ده‌بوا سیه‌یس ماوه‌یه‌ک دوی کوده‌تاکه بمابایه‌وه هه‌تا ئه‌و کاتیش که‌لکی ده‌بوو، له‌وکاتانه‌دا دووپیاو به‌ناوی تالیران وفوشه هاتنه‌لای نابلیون که‌لیره‌دا دوا باسی ئه‌و دووکه‌سایه‌تیبه ده‌که‌ین و وۆلی ئه‌وان سه‌بارته به‌نابلیون ده‌خه‌ینه‌بوو، ده‌میگبوو نابلیون تالیرانی ده‌ناسی و به‌پیاویکی به‌لئین شکین و درۆزنی ده‌زانی، به‌لام له‌همان کاتیشدا به‌ژیرترین سیاسه‌تمه‌داری له‌قه‌له‌مده‌دا، به‌وه‌ی تالیران ئاماده‌یی خوی بۆ نابلیون ده‌ربری به‌وه‌ی ده‌توانیته هه‌ندئ له‌که‌سایه‌تیبه‌کانی ده‌سه‌لاداری حکومت بفرۆشیت، ئه‌گه‌ر کپیری باشی ده‌ستکه‌ویت، بۆیه نابلیون له‌م پیشنیاره که‌م پیاوایکرد، چونکه ناوبراو نه‌یده‌توانی ئه‌وجۆره کارانه بکات و ته‌نجا ئه‌وه‌بوو له‌م دواپیه‌نه‌دا دیرکتوار ئه‌ویان به‌وه‌زیری ده‌روه داناو و ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند تالیران ته‌نجا ده‌یه‌ویت پله‌وپایه‌کی به‌نابلیون بفرۆشیت، تالیران زۆر خزمه‌تی^(II) پر به‌های نابلیونی ده‌کردو به‌ختیاری ده‌یه‌گه‌یاند، ژنرال نابلیون باوه‌ری به‌هوش وشاره‌زایی سیاسی ئه‌و بوو، پاش که‌م تالیران ته‌واو خوی ته‌سلیمی نابلیون کردو بوو و بوو به‌میری، دواتر فوشه‌ش هه‌مان کاریکرد، فوشه که‌له‌سه‌رده‌می دیرکتوردا وه‌زیری ناوخبوو، ده‌یویست له‌کاتی حوکمرانی نابلیونیشتدا هه‌مان پله‌وپایه‌ی پییدریت، یه‌ک له‌لایه‌نه باشه‌کانی ئه‌وپیاوه ئه‌وه‌بوو نابلیون ده‌یزانی ناوبراو له‌گه‌رانه‌وه‌ی بورینه‌کان بۆ سه‌ر حوکمرانی تۆقیووه، فوشه یه‌ک بوو له‌ئه‌ندامانی ژاکوبنه‌کانی پیشو ویه‌ک له‌وپیاو کوژانه‌بوو که‌پای له‌سه‌ر له‌سیداره‌دانی لویسی شازده‌هم دابوو، ئه‌مه‌ش به‌س بوو بۆ ئه‌وه‌ی خیانه‌ته له‌نابلیون نه‌کات، له‌به‌رخاتری بورینه‌کان، ئه‌و پیشنیاره‌ی فوشیه بۆ خزمه‌تکردنی نابلیون کردی بووه جیگای قبولکردن، برژوازه‌کان په‌یماناندا نابلیون هه‌رچی خه‌رجی وپاره‌ی بیه‌ویت بیده‌ن (کولو)^(III) که‌یه‌کیگبوو له‌خاوه‌ن بانکه گه‌وره‌کان، پینج سه‌د فرانکی زۆری بۆ نابلیون نارد، چونکه فه‌رمانه‌وه‌ی ئاینده‌ی فه‌رنسا له‌م ساته‌وه‌ختانه‌دا پتویستی به‌لایه‌نی ئیداری بوو، ئه‌و پاره‌یه‌ی قبولکرد.

نابلیون له‌ماوه‌ی ئه‌و (25) پۆژه‌ی که‌گه‌رابۆوه بۆ فه‌رنسا پیشوانی زۆر له‌که‌سایه‌تی و ئه‌شرافه‌کانی فه‌رنسای کردو زانیاری باشی کلۆکریدبووه، پیشنه‌وه‌ی کوده‌تاکه‌ی به‌رپابکات، تالیران، وینای ئه‌وه‌ی ده‌کرد ئه‌گه‌ر کوده‌تابکریته و دیرکتواره‌کان له‌سه‌رکار لابیرین، نابلیون وه‌ک له‌بوارى سه‌ریازی ناوداری هه‌یه و به‌توانایه له‌بوارى سیاسیدا شاره‌زایی نییه و هه‌رخوی ده‌سه‌لاتی سیاسی بالاخ حکومتی ناینده ده‌گریته ده‌ست، له‌وماوه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی نابلیون بۆ پاريس ناوبراو له‌مه‌لسوکه‌وت و قسه‌کانیدا خوی به‌ساده و ساویلکه و ناشاره‌زا له‌کاروباری سیاسی و حکومی نیشانداده هه‌تا نه‌بیته جیگای

^{III} - خزمه‌ت : مه‌به‌ست له‌خزمه‌تی سیاسی و که‌یاندنی هه‌وائی حکومی و لئیرسراوانی دیرکتواره.

^{II} - کول: ده‌وله‌مه‌ندیکی تازه یکه‌بشووبوو. (و- فارسی)

سهرنجی دیرکتوارو مه ترسی بگه ویتته سر، پیش کوده تاو دوی کوده تاکهش ناپلین توانی بهوریایی سهرنجی چین و تویره کانی کرمه لگاو حزب ولایه نه سیاسییه کانی چهپ وراستیش بولای خوی پاکتیشیت وه موو لایه ک تومیدی شه و یان به ناپلین بوو، کوماری له چنگ ده سلات په رستان دهریپنیت وده یانگوت: (نه مه هه مان ژنرالی واده مری-یه که بژ پزگارکردنی کوماری گه پاره ته وه) هه تا ناپلینیش ده یویست واخلی نیشاندات نه مه نه فسانه یه به دیاریخات.

نه مه کوده تایه هینی په های بژناپلین ده سته به رکرد که له (9-ی توفه مبردا پوویدا، هه رچه نده (18-ی برومر، سهره تای ده سته پکردنی وکوده تاکه کرا، به لام له (10-ی توفه مبری سالی-1799) دا به شیوه ی پراکتیکی کرا.

کاره که به وئاسانییه نه بوو دووکس له دیرکتواره کان واته (سیه یس و رژه دوکو) ده ستیان له وکوده تایه دا هه بوو، به لکو شه بوو فوشه⁽⁸²⁾ هه ردو گوویه و مولنی فریودابوون وته نها باراس مابلوه و ناویراویش دلخشی خوی به وده دایه وه بیبوونی شه هیچ کاری ناکړی بگیردیتته به رو چاره پوانی شه و ی ده کرد.

له نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیراندا هه ندی نوینر ناگاداری شه وکوده تایه بوون وپیشوه خت ده یانژانی گفوان له تارادایه، به لام نه نداهه کانی تر ده مه ته قه یان ده کرد بژ وه رگرتنی زانیاری له م باره وه و هه ردووکلاش لایه نگرې گلپانکاری بوون.

(3)

پلانی کوده تاکه له شه و ی (8-ی برومر دا کیشرا، شه و پژه له کاتژمیر ششی به یانییه وه، مالی ناپلین ورده ورده سهردارو خاوه ن پله و پایه کانی بژه اتن و پرپوو، سهر بازگه کانی پاریس نزیکه ی (7) هه زار سهریازی تیدابوون وناپلین ده یوانی ته و او پشت به مانه بیه ستیت، هه روه ها (1500) سهریازی پاریزه ری هه ردو نه نجومه نی (500) که سی و نه نجومه نی پیرانیانیش هه بوون که نه گه ری شه و یان لینه ده کرا دژ ناپلین ببنه وه، به لام له هه مان کاتدا ده بو نه مه نه نینیه بیارینن و نه میلن به مانه بده نده سستی نه نداهه چه په کانی ناو نه و دوو نه نجومه نه و نه وانه سهریازه کان هانیده ن به ناوی به رگریکردن له کوماری هان بدرین، به لام شته که واهاتیزپیش- یان باشر وایه بلتین: وارپتخورابوو هه ردو نه نجومه ن خویان خواستویانه ناپلین ده سلات بگریته ده ست، هه رکه ناپلین له به ره به یانی پژی هه ژده ی برومر دا له گه ل سهرداره کانی خویدا که باوه پی ته وای پیبوون (موراو لوکلرک، که زاوای ناپلین بوون) هه روه ها، برناوت و ماکدونالدو چه ندین نه فسه ری سهریازی که له سهر داوای شه و بژ یاریده دانی هاتبوون، کزکردنه وه و پیی گوتن، شه و رژه هات راپه رین و پیویسته کوماری رزگاریکه ین، ناپلین فرمانیدا سهر بازه کان به ریز بوه ستن وچاوه روانی شه و ی ده کرد جاسوس و لایه نگره کانی هه والی شه و ی پیبدن نه نجومه نی پیران ده سته ویه چی کزبوونه وه بکات، که رژی پیشتر شه و په یامه یان بژناردابوو وه موو نه نداهه نی شه و نه نجومه نه ش له برژوازییه کان پتکه اتبوون، یه کیک له و نه نداهه په رله مانانه ناوی (کرنه) بوو ولایه نگرې بژنا بارت بوو هه لسا یه سهرین و گووتی، (نه گه ر کوماری هه ر بمینیتته وه شه واده که ویتته چنگ لاشه خوره کان ودواتر ده که ونه سهر خواردنی شه نداهه بژ کزشته کانی له شی شه و، گوئی نه مه رسته یه به و مانایه یه کوده تایه کی مه ترسیدار له گوریدایه و ناوی که سیشی نه گوت و ته نانه ت

⁸² - بژ شه و ی خویتر بهمه له دا نه چیت پیویسته نه وه و هیر پشینه وه که فوشه ی سیاسه شه دار، وه زیر بوو و نه نداهه نه بوو له دیرکتوار که پیچ نه نداهه بوون. (و- فارسی)

چەند وشە یەکی بۆ سەرۆبە ریشبوو، ئەمە بوو هەڵی ئەو ی پێشینیاری ئەو بەکری٢ (٨٢) هەردوو ئەنجومەنی (500) کە سەو ئەنجومەنی پیران بگوازییەتە (سن کلو) و سەرکوتکردنی ئەوکودە تایە و راپەرینەش بە ناپلین بپێژدریت کە فرماندە ی کشتی پاریس بوو، لە لایەن ئەندام پەرلەمانە کاتەو ئەوانە ی کە وایان دەنرانی چ لە گورینییه و دەنگیان بۆ بریاری گواستەو ی هەردوو ئەنجومەنە کە بۆ سن کلواندا، بە پەلە ئەم بریارە دەنگی بۆ درا، کەس ناکۆک نەبوو، نوای دەرچوونی بریارە کە ناپلین ناگادار کرایەو.

بۆچی ناپلین پێشئەو ی هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان هەلبووە شینێتەو گواستنیەو بۆ سن کلو؟ چونکە دەبوو هەرچۆنیکێت میراتی سالاخی پێشکۆی شورشی فەرەنسی لە بەرچاوبگریت.

لە یادداشتی ئەو جیلەدا ئەو ساتەو ختە مەترسیدارانە مابوون کە چینی سێیەم هەر زۆر ستمە یکیان لێکری٢ دەستبەجێ رادە پەریو ئەو لە بیری خەلکدامبوو کە چۆن رژیمی پاشایەتی کە (1500) سالبوو سوکی دەکرد سەرۆزیان کردو تێکشانکەند، چۆن چۆنی میلەت بۆ دواجار لە مانگی مایۆی سالی (1795) دا کە لە سەری یەکی ئەندامانی ئەنجومەنی کنوانسیونیان بە نوکی پمیکەو کردبوو و نیشانی ئەندامەکانی تری کنوانسیونیانەدا، کە لە ترساندا ووشک ببوون ..... ناپلین چەند باوەری بە خۆی بوو بۆ دەستبردن بۆ ئەو کارە ی کە نەخشە ی بۆ کێشابوو، لە ناوشاری پاریسدا مەترسیداریو، ئەک لە وشارۆچکە ی سن کلو کە هەردوو ئەنجومەنی بۆ گوازیابوونەو و ئەنھا کۆشک و تەلاری پاشایانی فەرەنسای تێدابوون، نەخشە ی بە رێو بەردنی کارە کە وەک ناپلین کێشابوو ئاوا بە رێو چوو، بە روکش لە پووی یاساییەو کارە کە بە رێو دەچوو و بە پێی قانون ناپلین بە لێرسراوی پاراستنی پاریس دانرابوو و ئاوبراو فەرمانیدا تێپێ سەریاز ئەندامانی ئەنجومەن بگەیتنە سن کلو و پارێزگاریان لێکەن. (بەلام لە راستیدا دەست بە سەر کرابوون) ناپلین سەرەتا ستافی سەرکردایەتی سەریازەکانی بۆ کۆشکی توبلر برد، کە بارەگای ئەنجومەنی پیرانبوو و گەمارۆی ئەو شوێنەیداو لە گەڵ چەند سەریازتیکدا چوونە ناو هۆلی کۆبوونەو کە، ناپلین بە درێژایی ئەمەنی ئەوکاتی گوتاری پێشکەش نەکردبوون، ئەنھا بۆ سەریازەکانی نەبێت. ئەو بوو بە دەروايشتنی چەند پستە یەکی ناریک و پچرچر گوتی (ئێمە لایەنگری کۆمارین کە لە سەر بنەمای ئازادی و یەکسانی و لە سەر بنچینە ی دەسلەتداریەتی میلی بێت و سویند دەخۆم ئەو ش بە دەست دەهێنین) بەلام لە وێژانەدا گوتاری بێژی و دەوانگویی گرنگەبوو، ماوە یەک ئەندامانی پەرلەمان بێدەنگبوون، ئینجا ناپلین چوونە دەرۆ و هەرکە گەیشتەو سەرەقام بینی سەریازەکانی بە ماتەرھواری خۆشییەو سلاری لێدەکەن، لە وساتەدا شتێکی چارەرواننە کراو روویدا کە سێک بە ناری بوو کە باراس ناردبوو لە ناپلین نزیکبوو و گوتی باراس زۆر نیگەرانیەو ی تائیسنا تر دەرخواستی ئەوت نەکردووە. ئینجا ناپلین بە دەرهنگیکەو گوتی (ئێو) ^(٨٤) چیتان بە سەر فەرەنسیەکاندا مینا، کە من شکومە ندیم بۆ ئێو جێپێشتبوو؟ کەچی

^{٨٣} - ١ - ئەمە ئەنھا تاکتیک بوو بۆ ئەو ی ئەودوو ئەنجومەنە بگوازییەتەو بۆ سن کلوان لێز کۆنترۆلدا.

2- سن کلو: شارۆچکە لە خۆزناوای پاریس و دەگەوتە سەر لێواری روباری سن و کۆشکی جوانی پاشایانی لێ کە ماویان پاشا کۆنەکانی فەرەنسا لەوێدا نشتە جێ دەبوون (و- فارسی)

١ - تێدابوون: لەم رستەیدا مەبەست لەوەی مەترسی میلەتی پاریس زیاتر بوو لە سەری، ئەک هەردوو ئەنجومەنە کە ی کەشیو کۆنترۆل کرابوون، واتە نرسی ناپلین لە خەلکی رەش و رووت بوو (و- فارسی)

^{٨٤} - ئێو: مەبەستی لە دەرگوازیارە کاتە.

نیستا شهرده بینم، ملیونه‌ها پاره‌م له‌ئیتالیاوه بۆ نیوه ناردوه! به‌لام نیستا گنده‌لی و درۆی هه‌ژاری و برسیتی ده‌بینم، نیوه چیتان له‌سه‌ت هه‌زار ئاشناو شه‌ره⁽⁸⁰⁾ سه‌رکه‌وتنه‌کانی من کرد؟ هه‌موویان مردن؟ ئینجا ئه‌وه‌ی دووباره‌کرده‌وه که ده‌یه‌ویتی کۆماری له‌سه‌ربه‌نه‌مای (نازادی و ره‌وشتی جوان و نازادی تاکه‌که‌س، دابه‌ه‌زی نیتیت.

دیرکتوار، واته ئه‌نجومه‌نی ده‌سه‌لاتی بالای کۆماری، به‌بێ هیچ کێشه‌ و شه‌پو ده‌ست به‌سه‌رکردنیک هه‌له‌وشایه‌وه و سیه‌یس و رۆژه‌دکوس ده‌ستیان له‌م کو‌ده‌تایه‌دا هه‌بوو. کاتێ گوهیه‌ و مولنیش بینیان هه‌مووشتی که ده‌ستجوو، به‌دوای سه‌ریازه‌کانی سن کلودا رۆیشتن. ته‌نها باراس مابووه و ناپلیۆن ده‌ستبه‌جێ فه‌رمانی به‌تالیراندا به‌جێت بۆلای باراس و ده‌ست له‌کارکێشانه‌وه‌ی خۆی پێ بنوو سیوت و ئیمزای بکات، باراس باش ده‌یزانی ناپلیۆن سو‌ره‌له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌ست له‌کار بکێشیته‌وه، بۆیه راسته‌وخۆ ئه‌و کاره‌ی کردو داوایکرد هه‌زده‌کات ده‌ست له‌کارواری سیاسی بکێشیته‌وه و به‌جێته‌سه‌ر ملکه‌که‌ی و له‌شوێنیکێ گومناودا له‌ناو کۆشکه‌که‌یدا بژێت و ده‌سته‌یه‌جێ به‌هاوه‌لی تیه‌پی سه‌ریازی ره‌وانه‌ی کۆشکه‌که‌ی خۆی کرا که له‌ده‌ره‌وه‌ی شاردا بوو، به‌م جۆره ئه‌وپیاوه تابه‌ئو رۆژه هه‌موو لایه‌کی ته‌فره‌دا بوو له‌په‌ر فڕیوی خواردو بۆ هه‌میشه له‌سه‌ر شانۆی سیاسی نه‌ما.

دیرکتوار هه‌له‌وشایه‌وه و نه‌ندامانی هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان له‌به‌ره‌به‌ری ئیواره‌ی (18- به‌رومردا بۆ سن کلو نێردا بوون، ئیستاش کاتێ ئه‌وه هاتووه ئه‌م دوو ئه‌نجومه‌نه‌ش به‌هێواشه‌کی هه‌لبه‌وه‌شێندریته‌وه، هه‌رچه‌نده هه‌ردوو ئه‌نجومه‌نی پیران و په‌رله‌مان له‌ژێر ده‌سه‌لاتی سه‌ریازه‌کانی ناپلیۆن دا بوون، به‌لام ناپلیۆن ده‌یویست ئه‌ودوو ئه‌نجومه‌نه بۆخۆیان دان به‌بیتوانایی خۆیاندا بنێن و خۆیان خۆیان هه‌لبه‌وه‌شێنه‌وه و ئه‌مه‌ش به‌په‌سه‌می پاڤه‌یه‌ن و ده‌سه‌لات بده‌نه‌ده‌ست ناپلیۆن، هه‌تا ناویراو نه‌خشه‌کانی خۆی به‌روکه‌ش قانونیه‌نه جێبه‌جێبکات، خۆنه‌گه‌ر سه‌ره‌تا پلانی هه‌له‌وشاندنه‌وه‌ی ئه‌ودوو ئه‌نجومه‌نه‌ی جێبه‌جێ کردبا، جۆرێ له‌دڵ ساردی و بێ سه‌ره‌به‌ری له‌ناو سه‌ریازه‌کانیدا دروست ده‌بوو، ناپلیۆن فه‌رمانیدا هه‌رله‌ سن کلوده‌وه تاپاریس سه‌ریازی تیدا دا بنێن و ئه‌مه له‌هه‌مان رۆژدا جێبه‌جێکرا، خه‌لکی پارسیش به‌واق و پرماییه‌وه سه‌یری ئه‌و ریزه سه‌ریازو گالیسکه سه‌ریازیانه‌یان ده‌کرن که له‌نێوان پارسی و سن کلودا هاتوچوایان ده‌کرد، سه‌باره‌ت به‌کۆماریکاران و هه‌مه‌تکێشانیش پڕوپاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌ بڵاوبوو که ئیتیر هه‌موو رۆژێ کار ده‌بیته‌و گۆژی ئالۆزی نامینیتیت، له‌ناو دوکان و بازاره‌کانی پارسیدا جارجار هاواری بژی بۆناپارت به‌رزده‌بۆوه، به‌گه‌شتی خه‌لک له‌حاله‌تیکێ چاره‌پوانیدا بوون و ماته‌یان هه‌لگرتبوو، نیستا هه‌موو ئه‌ندام په‌رله‌مان و ئه‌نجومه‌نی پیران نه‌چو بوونه سن کلو، چونکه رۆژه‌یه‌یان بریاریان دا بوو رۆژی 19-ی به‌روم، بچن بۆ سن کلو و کۆبوونه‌وه‌ی خۆیان ته‌نجامبده‌ن.

له‌به‌ره به‌یانی ئه‌ورۆژه که دوهم و کۆتایی کو‌ده‌تاکه‌بوو، هه‌ندیک پێشهادی جدی رووبه‌رووی ناپلیۆن بۆوه، بێ سه‌ره‌بزیی کردن له‌خۆڕئاوای رۆژی (18) هه‌مدا دوو دامه‌زراوه‌ی سه‌ره‌کی حکومه‌ت هه‌له‌وشابوونه‌وه و ته‌نها یه‌کێکیان مابو ئه‌ویش په‌رله‌مان بوو، واته: دیرکتوار بوونی نه‌مابو و ئه‌نجومه‌نی پیرانیش ئاماده‌یی ته‌لوویخۆی راگه‌یاندا بوو که یه‌ده‌ستی خۆی خۆی هه‌له‌وشێنیته‌وه، به‌لام هه‌له‌وشاندنه‌وه‌ی په‌رله‌مان: واته ئه‌نجومه‌نی (500) که‌سی هه‌رما بۆوه له‌وپه‌رله‌مانه‌دا نزیکه‌ی

(200) ئەندام پەرلەمانی لایەنگری (کۆمەڵەی لایەنگرانی ئازادی و یەكسانی) ژاكوبەكان هەبوون، لە راستیدا هەندێك لە مانە نامادەبوون خۆیان لە بەرامبەر پارەدا بفرۆشن - یان لە ترساندا خۆیان تەسلیم بكەن، بەلام كەسانێتەر هەبوون كە پاشماوەی شۆرش مەزنی كۆماری بوون، بە تێڕوانینی ئەمانە بەرپەرەكانی كردنی ئەمانە دەسەلاتی سەرەكە تەكڕۆلە ناوبردنی خیاڵە تەكڕار ئەركو دروشمەكانی وەك (ئازادی و یەكسانی - یان مەرگیان لە دەنا) چونكە وشەی پوچ و بێ مانا نەبوون، ئەمانە كەسانێكی بون كە نرخیان بژێانی خۆیان وەكسانێتەر دانە دەنا لە پێناو پارەكە یانداو دەیانگوت: ئەگەر بوار رەخسا پێیوێستە دوژمنان بە جیژتێن ملیان پەپێندێت - یان ئەگەر نەكرا بە خەنجەری بروتوس⁸⁶ بكوژێن، بە درێژایی رۆژی (18- ی بوم) فراكسیۆنی ژاكوبەكان كۆبوونەوی نەتێیان ئەنجام دەدا، ئەیان دەژانی چی بكەن، دەست بۆ چ كارێك ببەن، سیخوڕەكانی ناپلین كە لە ناو ئەوانە شدا هەبوون بەردەوام خەریکی ژاوە ژاوبوون و ئەمانەیان بەو فریوودا كە هەرگی زەبەر وەشاندن لە ژاكوبەكان نادریت، بەلكە مەترسی دەسەلات پەرستان لە ئارادایە، ژاكوبینیەكان گوتیان لە وەقسانە دەگرت و نەشیان دەژانی باوە پ بە چ بكەن، ئەمانە بەرەبەیان رۆژی 19- ی بومەر چوون بۆ كۆشكى سن كلو تاكۆبوونەوی پەرلەمان ئەنجام دەن.

كاتێ لە سێدەهەم رۆژی 19- ی بومەردا بەرەو تەلاری پەرلەمان دەڕۆشتن پەشیوی و پەرتەوازەییان دیاربوون، بەلام هەندێك لە مانە كە لە لای بېبون و گزێیان پێوە دیاربوو، سەربازە سوارەكان بە هاوێلی سوپاسالارەكان هاتن بۆ سن كلو. هەر كە پەرلەمان زانی ناپلین هاتوو و سەربازی سوار دەوریانگرتوون هەندێك لە ئەندام پەرلەمانەكان ناره‌زایی خۆیان لەو دەربەری بۆچ پەرلەمان هاتوو لە سن كلودا كۆبوونەوی خۆی دەكات و چ شتێك لە پشت پەردەوێهە ؟ ئەو دەستە پەرلەمانتارانە بە ئاشكرا هاواریانكرد، ئیستا پەییان بە خەشەكە ی ناپلین بردوو و لە راستیەكە گەشتوون، ئیتر هەندێكیان دەیانگوت ناپلین دزو سەركوتەكرو پێگەر، سەرەتا ناپلین نیگەرانی بوو، بەلام كە دواتر یەكەسەربازییەكانی خۆی بیانی توپەربوو، لە كاتژمێر یەكی دوا ی نیوێه‌زی هەمان رۆژدا هەردوو ئەنجومەنی پیران و پەرلەمان كۆبوونەوی خۆیان بە جیاجیا ئەنجامدا، ناپلین و ئەفسەر و دۆستەكانی لە ژووری تەنیشت هۆلی كۆبوونەو كەدا بوون هەتا پەرلەمان بپاری دروستكردنی حكومەتیکی تازە دەربكات و ناپلینی بۆ ئەم كارە راسپێژیت و دواتر بڵاوی لێبكەن. وەلێ كاتژمێر بە سەرچوون و ئەو بپاریە لە لایەن ئەودو ئەنجومەنەو دەرنەكران و ئەندامی تاكۆکی ژۆر بەو بپاریە نارازی بوون، خەریكبوو خۆراوا دەبوو، دەبوو ناپلین كارێکی بەپەلە ئەنجام دەت ئەگەرنا نەخشەكە ی سەرناگرت، لە كاتژمێر چواری ئێوارەدا لە پێ چوو ناو هۆلی ئەنجومەنی پیران و لە بێدەنگیەكی مەرگباردا وتە یەكی پێشكەشكرد كە لەوتەكە ی نوێنیی باشتەربوو و بچرچەر بوو، چەمکی گشتی وتەكە ی ئەو بوو ئەو دەیه‌وێت دەستبەجێ بپاریدێت و ئیستاش بۆیه‌هاتوو تائەو مەترسیانە ی لە سەریانە نەهێلێت و رزگاریان بكات، هەروەها گوتی: ئێو بوختانتان بۆم كردو و منتان لە گەل سیزارو كرومولدا هاوتا كردووە) بەلام من بەپێچەوانە ی ئەمانە دەمەوێت ئازادی رزگاریكەم، چونكە ئیتر حكومەتیك نییه‌ لە سەرکارییت، من گێرە شێوێن نیم بۆخۆتان دەمناسن (...)، تاكیدی لە سەر ئەو دەكرده‌و ئەگەر ئەو بیه‌وێت زیان بە كۆماری بگەیه‌نێت ئەوا لەشی بە خەنجەر دادپەداپو

⁸⁶ - بروتوس: زۆروری سەرداری رۆمی سیزار، كە لە گەل كاسیوس، كودەتایان بە سەر سیزاردا كرد و كاتێ سیزار ئەوی لە تێوان بكۆژەكانی خۆیدا بینی گوتی: (بروتوس تەنەات تۆش) ناوبردنی خەنجەری بروتوس وەك تەنەلێدانە لە خیاڵە تەكرەن لە گەل ئازیزان و ئزێكاندا، یان ئەوانە ی لەبەشتەو خەنجەر دەوه‌شێن. (و. كوردی)

ههجن ههجن بکن، هه مو ئه ندامانی ئه نجومه نی پیران به هاوارو نه پوه به رپه رچیان دایه وه، ئینجا ناپلیون هه ره شسه ی ئوه ی لیکردن هیژی چه کداری له بهرده ستدایه له تهلاری ئه نجومه نی پیران هاته ده ری، بئشه وه ی ئاماچه کیه به ده ست بهیئت کته ویش ده نگدان پئی بۆگرتنه ده ستی ده سه لات و دروستکردنی حکومه ت بوو، کاره که به ره ونا له باری ده چقوه و له وانه بوو خراپتریشی لیبت، ئینجا ویستی به هیمنی مه به ستی خقی بختا بهرده م ئه نجومه نی (500) که سی، هه رچه نده ئه گهری ئوه هه بوو فراکسیونی ژاکوبنه کان بینه یه ک ناکوک له گه لیداو سه ره نجام مه سه له ی (بروتوس) بیتته پیتش، ناپلیون ده سه ته یه ک له نارنجوک هاویژه ره کانی له گه لخویدا هینا بوون، به لام ئوه ده سه ته سه ریاژه زۆر له وه که متریوون بتوانن به رگری له فهرمانده که یان بکن، ئه گهر ئه وانه ویستیان رامالی بکن.

له وفهرمانده سه بازیانه ی له گه ل ناپلیوندا بوون، ژنرال (ئوژو) بوو که له شه په کانی ئیتالیادا له ژیر فهرمانده یی ناپلیوندا بوو، له وکاته ی ده چوونه ناو تهلاری ئه نجومه نه وه، ناپلیون پوه ی بۆلای (ئوژو) وه رگتپار گوته ی: ئوژو شه په کیه ئارکل وه بیرخۆت بیتنه وه، ناپلیون بۆخۆی له وکاته دا ئه وشه په ی وه بیرهاتنیوه که به ژیر کپی تۆپه کانی دوژمندا به نارنجوک هیرشیان ده کرد بۆ گرتنی پردی ئارکل، ناپلیون ده روازه ی هۆلی کۆبوئه وه که ی کرده وه له شهبانه ی ده رگا که وه خۆی نیشاندا، ئه ندامانی ئه نجومه نی (500) که سی هه رکه بینیان به هاتوهاوارو نه په نه پ گوته یان به ری چه ته و پتگر، له ناویچیت خۆپه رست، برۆ ئه ی ناپاک، ئیمه ئیستا بریارێک ده رده که یین که تۆ له ژیر پارێزگاری قانوندانیت، هه ندۆ له ئه ندامه کان ده یانویست پامالی بکن، چه ند ده ستی به رۆکیان گرت وه ندیك له قۆچه کانیان چپاندن، هه ندیک هه ولایاندا قه قراگه ی به ده ست بگرن، یه کن له ئه ندامه کانی ئه نجومه نی (500) که سی به هه موو هیژی خۆی مسته کۆله یه کی له شان ی ناپلیون سه ره واند، ناپلیون که سیکی بالاکورت ولوازیو وه ره وها به درژیایی ته مه نی خۆی هیژی بازوی به کارنه هینا بوو خه ریک بوو، خه ریکبوو له ژیر چنگی ئه مانده دا بخنکیت، دواتر سه ریاژه کانی ده وروپه ری توانیان ده وری ناپلیون بگرن وه یه لن چیتر زه بری به ریکه ون وله ته لاره که یان برده ده ری، ئه ندامانی ئه نجومه نی (500) که سی که ته و لو تووه و ده هری بیوون گه پانه وه شوینه کانی خۆیان وه هاتوهاوارو شیپه شیپه داوی ئه وه یانده کرد ده نگ بۆ بریارێک به دن که ناپلیون له ژیر پارێزگاری قانوندا نه ماوه، له وێژده دا سه رۆکایه تی ئه نجومه نی (500) که سی براکێ ناپلیون لوس بۆناپارت بوو، کاتێ ناپلیون هاته وه سه ره خۆی بریاریدا به رۆکی چه ک بچیتنه وه بۆ ئه نجومه نی (500) که سی سه ره تا هه ولیدا براکێ له وێ بچیتنه ده ری، کاتێ لوسی له تهلاری ئه نجومه ن ده ریازیو و خۆی گه یانده لای براکێ، ناپلیون فهرمانی به لوسی برابیدا بچیت گوته یه ک بۆ سه ریاژه کان بدات و بلی گیانی پیتشه واکه یان له مه ترسی دایه و ده بی چن زۆریه ی ئه ندامانی ئه نجومه نی (500) که سی له ده ست ده سه ته یه ک که سی شیت پزگاریکه ن، خۆ ئه گهر که من گومان له ناقانونی بوونی ئه م کاره دا هه بوو لای سه ریاژه کانی، ئه و ئه م ئۆینه سه ری نه ده گرت، له ناکوو ده نگ ته پلی سه ریاژی به رزبۆوه و سه ریاژه نارنجوک هاویژه کان له ژیر فهرمانده ی (مورا) دا به ره و تهلاری ئه نجومه ن هه له مه تیان برده و له ماوه یه کی که مدا داگیریانکرد، به پیتی گوته ی ئه وکه سانه ی ئه و رووداوه یان بینوه، گویا ئه وکاته ی ده نگ ته پلی سه ریاژی به رزبۆوته وه مقمق له نیوان ئه ندامه کانی ئه نجومه نی (500) که سیدا به رز بۆته وه گوته یان پتویسته شه و به ره نگاری بکه یین ولیره دا بکوژیتن نه ک خۆمان به دین به ده سه ته وه، ده روازه ی تهلاری ئه نجومه ن ده رپه پتندراو سه ریاژه نارنجوک هاویژه کان رۆانه ناوی وه موو لایه کیان خسته ژیر کۆنترۆلی خۆیان، ده نگ ته پله کان هه موو ئه ندامانی ئه نجومه نی

ناویرای بیده نگ و نه بله فکردیو و ئیتز نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی دهم له سه ریشت هر یه که ی به لایه کدا تیتیان قوچاند، واته هه ندیک به دره کادا هه ندیکیشیان به کرته وه و شکاندنی په جهره کان، خویان گه یانده هه وشه ی ته لاره که، هه موو نه و رووداوه پینج ده قیفه ی خایاند، فرمانه که واده رکرابوو نه و نوینه رانه نه بکوژن و نه ده ستریشیان بکن، کاتێ نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی چوونه حه وشه که بینیان چوارده وریان به سه ریا ز گه ماری دراوه، ده نگه ی فرمانده ی نارنجوک هاوژده کان له گوئی نه ندامانی نه نجومه ندا ده زرن گایه وه که ده یگوت (ئهم بۆخه واتانه بیه نه ده ری) هه ندیک له و نه ندامانه ی نه نجومه نی (500) که سی به پیتی خوینده وه ی یاداشته کانیان تاکلتایی ته مه نیان هاواری نه و رژه ی (مورا) یان بیرناچیته وه، له و کاته دا ناپلین فرمانی ده رکرد نه و نه ندامانه ی نه نجومه ن که به ملاولادا هه لاتوون به پیننه وه و بیانبه نه وه هه زلی نه نجومه ن . دواتر بریار وادرا نه ندامانی نه نجومه نی (500) که سی کزبونه وه یه ک بکن و ده نگ بۆنه وه بده ن دوسترکرنی حکومه تی کنسولی بکرت، به و پیتی هه ندی له و نه ندام په رله مانانه ی له ژیر باران و چه قوچزی سه رمادا له کزلان و چاخانه کادا دژیاننه وه و هینایاننه وه هه تلاری نه نجومه ن، نه مانه یه کسه ر هه رچی داوایان لیکردن جیبه جیبا نکره و هه لوه شانه وه ی خویان راگه یاند دواتر به ریاندانه وه، شه و دره نگان له یه کتیک له ته لاره کانی سن کلوشدا به بی کتیشه و گرفت ده نگیان بۆ پینکته نانی نه نجومه نی بالای کزماریدا که له سێ که س پینکها تیبوو، نه وانیش ناپلین و سه یس و رژه کو بوون، چونکه تائه و کاته ش ناپلین بۆ فرمانه یه وایی په های خزی کاته که ی به گونجا و نه ده زانی، به لام سووریو له سه رنه وه ی ئاکام کنسولی خزی بگوریت بۆ دیکتاتوری خزی به مانای وشه، نه و ده یزانی نه م دوو هاوکاره ی هیه رۆلنکیان نابیت، تاکه جیاوازیش که له نێوان نه م دوواندا هه بوو، نه و ده بوو (رژه دکو) به عه قله ناتا واهه که ی خزی وه نه مه ی ده زانی، به لام سه یس گومانیه له م جۆره ی نه ده کرد، پاش ماوه یه ک نه ویش نه وراسته ی بۆ پوون بۆوه .

هه رنه سا که وه ژیر ده سته ناپلین، سه عات دووی سه ی رۆژی دواتر هه رسیکیان سویندی وه فاداریان بۆ کزماری خوارد، شه و دره نگبوو ناپلین به هاوه لی (بورین) سن کلوی جیبه شت، کاته کانی ناهاه مواری ته لخبوون و له پێگای گه رانه وه ی بۆپاریس به زه حمه ت چه ند قسه یه کی کردن .

هنگاوه سهره تایه کانی دیکتاتوری

(1799-1800)

(1)

له وساته وهخته ی که مورا نیواره ی رژیمی (19/ی برومر له (سن کلو) دا هه والی شه ی به ناپلین راگه یاند ته لاری نه نجومه نی (500) که سی چلکراوه و کاره که سهری گرتوه، ناپلین له وکاتوه بقماوه ی (15) سال بو به فرمانپه وای په های میلیته ی فره نسا، نیت ناپلین له پینج سالی یه که مدابوو به کنسولی یه که م^(۸۷) و له ده سالی نوایشدابوو به خاوه ن ده سالاتی په ها. سهره تا فره نسا کوماری و دواتر به نیمپراتوری ناوده برد، چونکه نه له بنه ماله کومه لایه تیه کان و نه له پژی می تازه دا هیچ جیره گلپانکاریه ک پوری نه ده دا، به م جیره دیکتاتوری برژوازی دژه شلپش^(۸۸) جیگیر بوو وچه سپا، شه و برژوازی ته ی که ته نگه ی پت هه چلنرابوو له شه پرتوی و په شلکاوی پاراستنی به رژه و هندیه کانی خلی فره نسای تالیواره کانی هه لوه شانه وه به ره و مه ترسی برده وه، سهره نجام شه پنگاچاره ی دژی وه، شه ویش شه بوو ده پت دیموکراسی له ناویبات و تاکه که سیش بۆ له باربردنی شه په وشه دیموکراسیبه ناپلین و شه وده توانیت پانتایه کی باش ونازادانه بۆ زه مانه تکردنی سهرمایه ی تایه تی دابین بکات، ناپلین شه بنه ماو په وشه ی حکومتی تازه ی ته واوله ژیر پکیفی خویدا داپشته وه، هه موو توانای خلی یه قومه خسته گه پ، به پله ی یه کیش هه موو هه وله کانی بۆ شه و بوو خلی به یه گانه فرمانپه وای په های شه حکومت دانیت، ناپلین پیکخواه کانی هه لوه شانده وه و سهره نو ی دروستی ده کردنه وه و گلپانکاری تپدا ده کردن، ناماچی ناپلین ته نها بۆ گرتنه ده سستی ده سالاتی بالاو په هابوو، شه و سهره تا بۆچه سپاندنی شه له ژد پنگاوه هه ولیده داو به پنگای سیاسی و سازشی کانی وپشودرژمی شه کارانه ی جیبه جیده کردن، به لام به به سهر چوونی سال ورده ورده ناوبراو شه و توانایه ی له ده سندا، هه رچه نده له سالانی سهره تای حوکمرانیدا شه و توانایه ی هه بوو، ناپلین سهره ت به خلی ده لیت هه ندیک جار ده بیته پتوی و هه ندیک جاریش شیر، به پای شه گرنگی حوکمدار له وه دایه بزانت چ کاتن بیته پتوی و چ کاتیکیش شیر، نیتا له پۆزگاری کنسولیدابوو که ناپلین ده زگایه کی ده وله تی جیگیری دروستکرد بۆ سهرکوتکردن، ته نانه ت هیچ یه ک له و حکومتانه ی دوا ناپلین هاتن ونا به ته مریش له فره نسا دا هه مان په وشیان گرت به ر، جگه له حکومتی کومونه ی پاریس^(۸۹).

هه هنگاوه کانی پۆزگاری کنسولی یه که م هه رچا کسازیکردن له بوازی ئیداریدا نه بوو، که ببوه جیگای سهرنجی پۆشنیبرانی ناوه وه و ده ره وه ی فره نسی، به لگو شه و پۆشنیبرانه له وپه وه زیاتر ستایشی شه مایانده کرد که شه حکومت ته توانیویه تی شه بارودخه دابین بکات له ژیر سایه یدا ورده ورده بازرگانی وپیشه سازی به ره وپیشده چیت و له سهر سیستمیکی باش وپۆشن ده ووات و برژوازی ته گهره ی فره نسا توانیویه تی له ژیر شه ناوه وه سهرکه و تنه کانی سالی (1798) و دواتریش به م پنگایه

^{۸۷} - کنسولی یه که م: مه به ست له وه به ده سالاتی بالاتر.

^{۸۸} - دژه شلپش: مه به ست له شلپش کهره ی کومونه یه - یان وهک له ده قدا هاتوو شلپش کوماری. (و- فارسی)

^{۸۹} - کومونه ی پاریس: یان کومونه ی دووم، حکومتیکوو شلپشکتری، که دوا ی که مارژدانی پاریس له لایین پروسیان و خیرشکردنی شه مانه له سالی (1871) دا هاتوو نه سهر

حوکم و دواتر دوباره به که مارژدانه وه ی پاریس له لایین هیرنگی پیکخوا ی حکومتی (تی یه) له (28) ی مانگی مایزی هه مان سالدا یوختیدا. (و- فارسی)

بسرپتته وه و سه رپژشی بکات، پۆلی گهره ی ناپلیقن وه که دامینه ریک توانی رهوشی سیاستی دهره کی حکومت و یواری نابوری برژوانی به گش و پوون و بهیئتته دی، شه نه که هه ره سه ره تایی سالانی حوکمرانیته ی ناپلیقن دا گه شه یکرد، به لکو به درژایی فه رمانپه وایی ناویرا و درژیزپوه، زلرجار شه و ژنرال ته مه ن سی سالی که هه تا شه و کاته جگه له شه پو داگیرکردنی ئیتالیا و میسر، توانی به زه بریک حکومتی ولاته که ی خۆشی له ناویه ریت و بییت به فه رمانپه وا، له شه و دره نکانی دوی (19- سی بروم) دا ده که وته بیرو خه یال و تاته و کاته ش بپوای نه ده کرد بۆته فه رمانپه وای یه کیک له گه وهره ترین ولاتانی شه وروپا، شه وکاته ش ته وای هتورنه بیپوه، شه ولاته شه گه ته نها له سه رده می (کلویس) وه حسابکراپا شه و میژپوه که ی ده که یشته (15) سه ده، شه و شقپشه ی توانی پژی می پاشایه تی خاوه ن میژپوه که ی (1600) ساله له ناویه ریت، شه به یه که زه بر توانی حکومتی کوماری له ناویه ریت و دواتر کوماریش په راویز بکات و بۆخۆی بییته فه رمانپه وای په های ده ولته، ناپلیقن له پاشماوه ی رووخاندنی شورشی کوماری وژی می شانشینی کزن، خۆی له به رده م زلر کاروباری نیوه ناچل و ویزانه ی ده ولته دا بینیه وه و ده پوای ریکیان بخته وه. سه باره ت به کاروباره کانی دهره کی ده ولته ش کنسولی یه که م خۆی له به رده م دۆختکی ئالژور مه ترسیداردا ده دیه وه، له وکاته ی ناپلیقن سه رقالی داگیرکردنی میسریو هاوپه یمانیه تی دووه می شه وروپا ئیتالیا یان له ژێره سته فه رنه سا دهره مینا بۆوه، له شکرکیشیه که ی سفۆرۆف سه رکه ویتنه کانی سالانی (1796 و 1797) ی ناپلیقیان به ریدا، راسته کاتی له شکری سفۆرۆف به چیاکانی شه لیدا تیده په پی هتیز توانای شه وه ی نه پوو فه رنه سا داگیرکات، به لام هاوپه یمانیه تی شه وروپایی بیرو له وه نه ده کرده وه ده ست له چه ک شلبکات، وچاوه پوانده کرا له که زی به هاردا دژمنان له سه ر سنوره کانی فه رنه سا وه دیاریکه ون، خه زینه ی ده ولته ی فه رنه سا به تالبور، سوپا چه ند مانگی کبورو موچه یان نه دراپویه، سیاستمه داران به وردی چاودیری شه وریان ده کرد، داخوا شه و فه رمانپه وا که نه چه کرسیه چۆن ده توانیت چاره سه ری شه بارو دۆخه دژوارو مه ترسیداره بکات و به په ی خۆی له ئاو دهریئتت؟

(2)

سه ره تا ناپلیقن گرنگی به پیکه ستنه وه ی دام و ده زگا کانی حکومت ته تازه کهیدا، واته به هتیزکردنی توانای ره های خۆی، بینینی شه و تیکه له چوونانه ی که له که ل سیاستمه دارانی کۆنی وه که سیه یس، که به خه یالی خۆیان ده یانویست رۆلی سه رشار بینن و بینه پیتمایه که رو چاوساگی شه گه نه چه، که می پیکه نیناری و گه مژانه ده هاته به رچاو، ناپلیقن له وکاته دا سیاستمه داره پیشه ییه کانی فه رنه سایی به چاری خۆتیه له قوتینه رو چه نه بازو په رپوت سه یرده کردو ده یگوت: شه مانه نایانه ویت تیکه ن که رۆزگاریان به سه رچوه، به لام سه باره ت به ژاکوبنه کان، ناپلیقن هه م رقی لیبوون و هه م لیشیان ده ترسا، هه رگیز ناپلیقن باسی رو بسیریه کانی نه ده کرد، به لام باش ده یزانی شه وکه سانه ی رو بسیریان کوشت و بۆخۆیان جیگا که یان گرت وه له چ قوماشیک بوون، شه و رقی له وسوودخۆرو دزو ده غه لکارانه پوو که به گفتوولفتی باق و بریقه دار ناپاکی، کاره دزیوه کانی خۆیان روویژنده کرد، ده بۆوه.

سیهیس که ناپلین راپساردیو خه ریکی نووسینه وهی یاسای بنچینهیی ده وله تبیت، ناوبراو^(۹۱) نه خشه یه کی دانایانهی دارشتیو بۆ نووسینه وهی یاسای بنچینهیی و ناگای له وه نه بوو سه رمایه داری گه وهی فره نسا، ئیستا ده یه ویت یه ک رژیمی پزلیسی به توانا بیته کایه و له ناویدا مافه یاساییه کانی خزی جیبکاته وه که په یوه ندی به نازادی بازرگانی و پیشه سازیه وهی، کولاکه کانی گوندنشین ده یانویست نه وه ویانهی تازه که وتبۆ ده ستیان به شیوه یه کی ته وای ویتتسر بیتته هی خزیان و له قانوندا بچه سپیت، دواتر ناپلین به سه رسامیه وهی نووسینه وهی نه یاسایی به ناوا به سته له قه له مداو بۆ خزی رژیمایی کردو زاراو هشی له ومادده ده ستوریانه دا به کاره پنا.

ده ستوری تازهی ده ولت یه ک مانگ له دواي كوده تا که ته وایوو، کارگیرانی سه رێکایه تی ده ولت دواب دسه ست سێ که س^(۹۲) ویه کیک له مانه لپرسراوی نه ودوانی تر بوو و نه مانه ته نها ده وری مشوره تیان ده بینی، په رله مانیش که نه ندانه کانی له لایه ن نه و سێ که سه ی کنسوله وه دیاری ده کران و ئینجا په رله مانیش هه ردو نه دجومه نی یاسادانان و نه دجومه نی (تربیونا)^(۹۳) یان له خق پالیئوراوانی میلله ت هه لده بژارد، سه ره تا بریاره رابوو ده ستوری تازه بخزیته به رده م رای گشتی، به لام ناپلین فره مانیکێ ده رکرد که ده بی پێش خستنه به رده م رای گشتی کاربه ده ستوری تازه بکریته و ده سته بجه کاری پیکراو له ناو نه و ده ستوره شدا ناپلین به که سه ی یه که م دیاریکراوو، له رژی (1799/11/25) دا ده ستور خرایه به ر رای گشتی و سه ره نه دجامی نه م ده نگدانه به م جۆره ی خواره وه بوو (3011007) که س ده نگیان به به لی و (1562) که سیش به نه خیر، دابوو. له شارو گونده کانداه چاوی رژیو رزگار که ره وه سه یری کنسولی یه که میان^(۹۴) ده کرد که کوماری له چنگ شه ری ده سه لات په رستان (13-ی وانه ده مه ری^(۹۵) رزگار کردو توانویه تی ده ست تیوه ردا نه کانی بریتانیا و روسیا و نه مسا که تائه وکاته ش هه ره شه یان له فره نسا ده کرد به نه رژی به یلێته وه.

هیز به ته واره تی که وته ده ست ناپلین، هه مو داموده رزگا کانی ته نها تارماییه کی بێ رلج بوون و که مه ترین ده سه لات و نفوزیان نه بوو، سیه یس نیگه ران و دلسواربوو، به لام ناپلین سامانیکی رژی دایه نه و و بۆ هه میشه به ده وری خستنه وه له سه کاروباریکی گرنگی ده ولت، ناپلین له هه مان سه ره تاره نیشاندی گوێ به رخنه لیگرانی نادات، له (11/27) دا ناپلین فره مانیکێ ده رکرد که (60) رژی نامه له کوی گشتی (73) رژی نامه ی فره نسا دابخزین و نه و (13) دانیه مابوشته وه که وته رژی چاودیری وردی حکومه ته وه و پاش ماوه یه ک (9) رژی نامه ی تریش به فره مانی حکومه ت داخران و ته نها (4) رژی نامه مانه وه، ناپلین ده یده توانی که مه ترین به رگی نازادی چاپه مه نی بگریته، هه مان نه و ره فتارانه شه و یان ده رده خست ناپلین به چ شیوه یه ک بیر له به هیز. ده سه لاتی خزی ده کاته وه، به پای نه و سه رچاوه ی ده سه لاتی نه و ته نها له لای سه ربازه

^{۹۱} - نا براو: سیه یس.

^{۹۲} - سێ که س: سیه یس و رژه دکو ونا بۆ نه، که نه مه ی دوا یان بوو به که سی یه که م و ده سه لادگیری سه ره کی ته وای. (و- کوردی)

^{۹۳} - تربیونا: به کیکه له و دوو نه دجومه نی که به یی ده ستوری سالی هه شته می شۆرش دروستکرا بوو، نه و نه دجومه نه سێ که س بوو و له لایه ن به رله مانه وه دیاری ده کران، کاری نه م نه دجومه نه کۆتو کۆکردن بوو له سه ر ده ستور و کونا ریزیو شاره زایانی نه م بواره و که سه یه تییه کانی ده ولت و دانیه به رله مان، نه م نه دجومه نه له سالی (1807) دا هه لوه شیندرا بووه.

(و- فارسی)

^{۹۴} - کنسولی یه که م: واته ناپلین. که سه رده سته ی دووه کانی تر بوو.

^{۹۵} - (13-ی وانه ده مه ری: نه مه ته فویمی شۆرش کوه ری کوماری فره نسا یه: که ده کاته (25-ی سیه مه ری سالی-1799)

(و- کوردی)

نارجوڭ هاوئزه کانی مانگی بومری-یو جگه له مانه خلی به قهرزدار میچتر نه ده زانی وه ریشتی به شو سهریازانه ی ده به ست، نه مش نه ک هر ویناگردن، به لکو باوه پی سیاسیشی بوو، یه کیک له گوتنه کانی شو شو بهو که ده یگوت: هه میشه حق به ده ست تیبه کانی سهریازییه وه یه، هه مان هم تیبه سهریازیانه بوون که له پوزانی (18 و 19) ی برومردا فهره نسایان خسته ژیر ده ستی شو، وه ک چن پیشتیش شو سهریازانه ی فهره نسا ئیتالیا و میسرین داگیرکردو (دواتریش هه موو نه وروپایان داگیرکرد) بژی به پای ناپلین که س مافی شو ی نه بو هیزی له گه لدا دابه شبکات.

سیه یس زوو هه ستی به ویریکانه ی ناپلین کرد، هه موو لایه نگره کانیشی په یان به م واقعیه بریو دواتر هه موو لایه ک له م راستیه گه یشتن گوتنه ک ی گوتنه ⁽⁹⁰⁾ سهاره ت به ناپلین ته ولو راسته که ده لیت (هیز به لای ناپلین نه وه وه ک نامیریک میسقی ده ستی هونه رهنه دیک ی گوره بوو وه ره که توانی ده ستی پی بگات ده ستیکرد به زه نینی)

یه که م شه پی ناپلین دای ده سلات گرته ده ست نه وه بوو کرتایی به شه پی ناوخیی بیتیت که له خوره لاتنی فهره نسادا هه لایسابوو، نه مش زیاتر له شه پی ناوخل ده چوو نه ک تاقمی چه ته و پنگری چه کار که نه وکات له خوارو و خوره لاتنی فهره نسادا ته شه نه ی کردبوو، ده بوا به زووترین کات شو نانارمییه ی ناوخلی نه میشتبا، چونکه ده یزانی له که ژی به هاردا شه پی سهرله نوئ ده ستیده کاته وه،

(3)

ده ست پنگره کانی که دای پووخانی حکومه تی دیرکتوار په یدابوون و له سهر پیگاکانی خوارو و ناوه راستی نیوان شارو شارو چکه و گونده کاندابوون، ببوونه په تابه کی کومه لایه تی گوره، شو چه تانه به چرقه ی نیوه پی فارغونی ⁽⁹¹⁾ نفره هه لگرو گالیسکه یان له سهر شار پیگاکاندا راده گرت ونه ک هر پورتیان ده کردنه وه، به لکو رنجران شوانه شیان ده کوشتن، که میرشیان ده کرده سهر گوندو ناوه دانیه کان و شوانه ی ده ستیان ده که وتن چه ند سعاتیک نه شک ده یان ده دان، هه تا شوینی پاره کی خویانیان پیلین، هه رله بهر نه مشبوو شوانه یان ناوانبوو (توون چی) ته تانته هم چه ته و پنگرانه هه ندیکجار هه لمه تیان ده برده سهر شاره کانیش، شو دزو گرپانانته له ژیرناوی لایه نگرانی بورینه کان هم کارانه یان نه نجامده داو پروپاگهنده ی نه وه یان ده کرد توله ی تخت و تاراجی پاشایه تی ده که نه وه، نه مانه ژوړبوون وله ناو شو تاقمه شدا که سانیک هه بوون به هزی شق پیشی کومارییه وه راسته و خل زیانیان لیکه و تیبو، به پیی گوتی شو که سانه ی که له و پوزگارانه دا ژیاون، هه ندیک له سهر ده ستی شو پنگرانه به شیک له تالان و بریکه ی ده ستیان ده که ووت ده یاندا یه کارگوزارانی پاشایه تی، هه رچو ینیکیت بی سهره به ره یی ده زگا کانی حکومه تی دیرکتوار پیش پووخانی ببووه هزی شو ی هم چه تانه له ده ست قانون قوتارین و به سزای خویان نه گن، کنسولی یه که م بریاریدا نه مانه له ناو به ریت و نه مش شه مانگی ده ویست، ناپلین هه ندیک بریاری توندو تیژی سهاره ت به پیشه کیشکردنی هم پنگرانه ده کرد، که بریتی بوون له وه ی: نابی دیل له وچه تانه هه بیت وده ست و به چن

⁹⁵ - کونه: (1749-1832) که وره ترن شاعرو فیلسوفی نه لمانه که خاوه نی شاکاره کانی (فاوست) و (فالتره). (و- فارسی)

⁹⁶ - فارغونی نه فهره لکر: له و روزگارده اعره بان ی نسبی نه فهره لکر هه بووه که تایه ت به کوسته وه ی خه لکبوو له شیوه ی فارغونی نه مهنده فیری ئیستادابووه. (و- کوردی)

گوللہ باران بکریڻ، ٺو ڪه سانهی ٺوانهش په نابيدات- يان شتومه تی دزی بکریڻ، به هر شیوه به ڪ په یوه ندی به ٺه مانده به بکات له سیداره ده دریت، ده سته به ڪ له سهریازی تاییهت بڙنه وه تهرخانکران هر ڪه سیک په یوه ندی- يان لایه نگری ٺه مانه بیټ بکوڙن، ته نانهت ٺو ڪه سانهی ڪه له داموده زگا ګاڻی ٺاسایش وناوخی ولایتیشدا بویون وګومانی ٺو وه یان لیده ڪرا ڪه مته رخه م- يان ده ستیان له ګه ل ٺه رچه تانه دا هه بویه، سزای توند ده دران.

ٺه مه په ڪيڙ ڪه خووه ڪاڻی تری نابلین ٺاشکر ڪرد، ٺو هېچ لیپورده په ڪی له به راهه به ٺو ڪه سانه دانه بویو ڪه تاوانیان ده ڪرد، به پای ٺو هه موو ڪه موکوپي وڪه مته رخه میه ڪ ده بی سزادانی بڙا بنریڻ، به هېچ جوری ګیش به ڪه مکرده وهی سزادان پازی نه بوی، ٺه ګر بتوانین بلتین ٺو دزی چاڪه ڪاری بوو وپتی وابوو چاڪه ڪردن له ڪاروباره ڪاڻی ده ولده زیانه خشه و ناپه سنده راسته.

کاتی برابچو ڪه ڪی (لويس) له سالی (1806) دا به پاشای هڙله ندا دانراو ناوبراو لای نابلین پروپاګاندهی ٺوهی ڪرد، گویا هه موو میله تی هڙله ندا زرخوشیان ده ویت، نابلین به توپه بیه وه قسه ڪی پیڙی وګوتی (برام کاتی به چاڪه کار ناوده بریت، ٺوه ٺه مه ده ڪه په نیت ڪه موکوپي له پوهشی ده سله اتدا هه) هه وه ها کاتی له نیسانی سالی (1811) دا په ڪيڙ ڪه له پڙنامه کان به ناوی (لاکازت دوفرانس) زڏر وه سفی ٺیمپراتری ڪردبوو و نابلین به میهره بان وه خشنده ناوبردبوو، به مه ٺیمپراتر توپه بوو ده سته بجی نامه په ڪی بڙ وه زری ناوخی نووسی ویتیدا نووسیوو (به پڙز دوک دورو ٺیکو، ڪی پڙګای به پڙنامهی لاکازت دوفرانس، داوه ٺه مڙ ٺو وتاره ده ربارهی من بلاڳاته وه؟) ٺینجا فه رمانیدا سهرنووسری پڙنامهی ناوبراو لابریت. چونکه ٺو سهرنووسره زڏر ګه مڙه ڪاری ده کات)

ٺه ګر ڪه سیک به نابلین ګوتبا ٺاڙه ٺیکی درنده په، ٺاسانتر لیخوش ده بوو له وڪه سهی ناوی ٺوهی به به خشنده و باش بیربدا، هه موو ٺه م خه سله تانهی نابلین به به سهرچوونی کات دیار ڪه وٽن، به لام فه رمانه وای تازه له پیتار قوتارنه بویونی تاوانباریکدا ٺاماده بوو ده ڪس بکریڻ ڪه گومان له په ڪيڙ ڪه له مانه ڪرايا، نابلین دوی له ناوبرینی چه ته و پڙګره کان خه ریکی ګرنګیدانی تاییه تی بوو به ولایه تی (وانده) چونکه به هڙی ٺوهی هندی له پڙحانی ویرٺو زایه ڪاڻی ٺو ولایه ته و جوتیاره ڪانیسی هاومه رزی ده ریایی بوون له ګه ل بریتانیدا، چه و تفاقی باشیان پیترا بویو بڙ دزایه تی ڪردنی شلپشی فه رنساو ٺه ګری دروستبوونی شه پری پارتی زانی له و ناوچه په دا هه بوو، نابلین بڙ چاره سهر ڪردنی ٺه مه پلانٺی جیواو له و نه خشه هی بڙ له ناوبرینی چه ته و پڙګره کان ګرتبویه بهر دارشت، پیتش ڪوده تا ڪه ڪی (18- بروم) وانده بیه ڪان، چه ند سهر ڪه و تنی ڪیان له شه پر ڪردن له ګه ل ڪوماریه ڪاندا به ده ست هیتا بوو، شاری (نانت) یان ګرتبویه ده ست و به ده نگی به رز له سهر ته پڙل ڪو به رزایه ڪانه وه درودیان له بورینه ڪانده دا، نابلین له لایه ڪ سهر یازه ڪاڻی پرچه ڪ و تفاق ڪردو له لایه ڪیش په یمانی لیپورینی بڙنه و ڪه سانه ده ڪرد ڪه چه ڪ داده نین وپتی راګه یاندن هېچ ده سترژی ڪه نا ڪریته سهر م زه به ڪه یان ڪه ڪاسولی ڪی بوون، سهر ٺه نجام پازیبوو له ګه ل راهری به ناویانگی ٺه مانه (رژکا دودال) گفتو ګریکات وپن ڪه ون، نابلین په یمانی ناوبراودا له کاتی دانوستاندا ڪه ٺو له پاریس ده مینیت ته وه ٺه ګر پڙیکه ون- يان نا، گیانی پاریزاو ده بیټ وده توانیت چ کات بیه ویت و به سله لامه تی بګه پڙته وه، به م جڙه ٺو لادیتیبه ڪڙنه په رستهی ولایه تی (برتانی) به په یکه ریکی زل و زه به لاهه وه، چه ند ڪا ٺمیریک بڙدانوستان له ګه ل ده سته پیاویتی لواو (ڪه تا ٺو ڪانهش پیتیان ده ګوت بڙناپارت) دانیش، لایه نگوو موریده ڪاڻی نابلین ته واو دلنیکه رانی

فرمانده کایان بون ول ژووره کانی تردا جه نجالیان دروستکردبوو، ئەمانه دەیانزانی کادودال بۆ دەستگەشتن بە ئامانجەکانی خۆی، ئامادەییە هەموو فیداکاریەک بکات، چونکە لە دەمی کەوێ وە ناوێراو سەرچۆنی دەکات و قوماڕ بەگیانی خۆی دەکات. بۆ کادودال، ناپلین ئەکوشت؟

چونکە هەتا ئەوکاتەش ئەو نۆمی دە هێچە مابوو و بێتی وابوو ناپلین لە لایەنگرانی پۆتیمی شانشینیەو بەو ئەفرەیی خواردبوو کە ئەو نیازیکی شاراوێ هەبە، تەنانەت لایەنگرانی پۆتیمی شانشینی وێنای ئەو ئەندە کرد ئەو فرمانێ واکە گەجە دە یەوێت نەخشەیک بەرپابکات وەک ئەوێ (ژژمانک) ⁽⁹⁷⁾ لە سالی (1660) لە بریتانیای کردی، واتە: ئەو کەسێ یارمەتی بنەمالەیی پاشایدا بۆ گەڕانەوێان بۆ سەر کورسی دەسلەت و کۆماریی لە ناوێرد.

دیارە ناپلین حکومەتی کۆماری لە ناوێردوو بەشتیوازی کارکردنی دامودەزگاکانی شێ ئەوێ نیشاندەدا، وەک ئەوێ کار بۆ حکومەتیکی سەرکۆتەریکات، بەلام ئایا وێنای ئەو دەکرێت کە سێکی وەک ئەو کە دەسلەتیی یەکەمی حکومەتی لە دەستدایە بیداتە دەست کە سێکی تر؟ ئەگەر ئەمەش نەگرتە بەرچا و داخوا کردنی ئەم کارە سەبارەت بە ئەو دەستدەدا- یان نا، ئەمە گەرەتەرین هەلەبوو کە لایەنگران و هەندێک لە کۆنەپەرستەکان نۆمیدی خۆیان لە سەر هەلچنێبوون.

کادودال، ناپلین ئەخەنکەند، بەلام بەبێ پێکەوتن لە ژووره کە هاتە دەری، کەسولی یەکەم چەند پێشنیاریکی بۆ کادودال کردبوون، لەمانەش: بە ئەوێ گوتبوو بە پەلەئێ سەرلەشکر خەمەتی سەریازی بکات و بێمەرچیکیش تەنھا شەپ لەگەڵ دۆزمنانی دەرەکیدابکات، کادودال ئەو پێشنیاری پەتکردبوو و گەپایەو وەندە، ماوەیەک دواي ئەمە یەکیکیتر لە پێشەواکانی (شوان) کە ناوی (فروته) بوو بە دیلگیراو گولە بارانکرا.

کادودال کە پێشتر لە مانگی نوڤمبەری سالی (1800) دا لە شەپ لەگەڵ دەوڵەتدا تیشکابوو، دواي ئەو دانوستانەئێ لەگەڵ ناپلیندا دووبارە دەستی کردەو بە شەپکردن و دواتر ناچاربوو بۆ ماوەیەکی دوو و دروژ خۆی بشارتەو و جارچارەش هێرش لە ناکاو دەکرده سەر یەکە سەریازییە بچوکهکان.

سەرکەوتنەکانی سوپای فرەنسواو دەرکردنی لیبوردنی گشتی و چاکسازیکردن لەسیاسەتی دژی پۆحانییەکان هەموو نۆمیدی گەڕانەوێ بنەمالەیی بۆرینەکان و ئەو فیودالییانەئێ بۆ گەڕانەوێ سیستمی شانشینی بە ناپلینیان هەبوو کە مەدەکردهو، واتە ئەم شتە وەر و پۆحیەتی شوانیەکانی دادەبەزاند، کادودال دەبیینی چەکارەکانی پۆلپۆل دەپۆن، لەولایەتی وەندەدا خەلک زیاتر کەوتبوونە چاوە پوانییەو و دەیانویست بە پێشەلگرتن و ماستاو و کلکەسووتەکردن سەرنجی سەرۆک کۆماری تازە بۆخۆیان رابکێشن، واتە: لایەنگرانی سیستمی شانشینی ئەو ئەندە کرد، ناپلین ئەیدەویست لەمە زیاتر زەبوزەنگ دژی ئەمانە بە کاربەیت، چونکە لەکەژئێ بە هاردا گرتەبەری شەپکیتری لە خەیاڵدابیو، ئەو لەکردنی کارێکی زەبوزەو بۆ کارێکی زەبوزیت دەچوو، ئەو لەکوشتن و بێرینی چەتە و پۆگەرکانەو هاتە سەر شەپ و وەندە ئینجا ئاوی لەباری ئیداری و مالی دەوڵەت دایەو، چونکە دەبوا لەشکرێکی بەهێز بۆ هەار ئامادەبکات، خەزەئێ دەوڵەت پارەئێ تێداتەبوو، دەزگای ئیداری دیرکتوار سامانی دەوڵەتیان تەواو دزیبوو، ناپلین پتویستی بەشارەزاییکی ئیداری بوو کە کەسێکی بەتوانا و لێزان بێت، ئەمە ژۆر

⁹⁷ - ژژمانک: سوپاسازیکی بریتانیەو جیکری کومول بۆ (1608-1670) ئەو سەرەتا دزی لایەنگری پۆتیمی شانشینی بریتانی دەجەنکا بەلام دواتر چارلەس هێنایەو

سەرکۆسی دەسلەت (لە بریتانی) - و - فارسی

1 - (1608-1670) شۆرشی کورەئێ بریتانی.

دریژه‌ی نه‌کیشا که‌سیکی به‌ناوی (گورن)^{۹۸} دقریه‌وه کردیه وه‌زیری دارایی، به‌لکه نه‌ویسته له‌م بواره‌شدا ناپلین کاروباره‌کانی زه‌مبنداری وکشتوکالی، یه‌کللو جیبه‌جیکرد، دواتر ئیمپراتور وه‌زیری دارایی نه‌خشه‌ی نه‌ویان دانا گرنگی به‌باجی ناپاسته‌وخق بده‌ن، نه‌م جژه‌ه پۆلینکردنه‌ی باج وه‌رگرتنه که‌مه‌ژارو ده‌وله‌مه‌ندی به‌یه‌کسانی ده‌گرتنه‌وه به‌ناسانی ده‌توانرا وه‌گیره‌که‌ویت، چونکه کرپن وقرقشتنی که‌لوپه‌لی پۆژانه باجی پاسته‌وخق وپاشی ده‌بیته بۆده‌وله‌ت، برنوازیه‌تی شارودیه‌ت له‌پیا‌ده‌کردنی نه‌م سیاسه‌ته‌ه نا‌ه‌ه‌تیبون، هه‌روه‌ها له‌وده‌ستپیشخه‌ریانه‌ش که‌له‌وباره‌وه ده‌کران، وه‌که: دامه‌زاندنی ده‌زگایه‌کی تاییه‌ت به‌چاودیریکردن وه‌داداچوون به‌ده‌زگاکانی ئیداری ده‌وله‌تداو نه‌هیشتنی دزی وه‌نگه‌لی ویه‌رتیل خواردن، دزو به‌رتیل خۆره‌کان زۆربوون، ته‌نانه‌ت هه‌ندی له‌میژوو نووسه‌کان که‌وتونه‌ته بیرى نه‌وه‌ی به‌تویژیکى برنوازی پرزیه‌ندبکه‌ن. هه‌ندی‌ک له‌سود خۆرو به‌تالانیه‌رانی سامانی گشتی ده‌وله‌ت، هه‌رنزو هه‌ستیانکرد فرمانپه‌وای تازه‌ بوارى نه‌مه‌نادات، ناپلین یه‌کێ له‌ده‌سه‌لاتدارانی حکومه‌ت که‌به‌هۆی دزینی مالی ده‌وله‌ت‌وه ده‌وله‌مه‌ندیبوو وپیووه قسه‌که‌رو ده‌مپاستی خه‌لک زیندانی کردو هه‌ندیکی تریشی خسته‌ه‌ژۆر چاودیریه‌وه، فه‌رمانیدا له‌هموو داموده‌زگاکانی ده‌وله‌تدا نه‌جومه‌نی نه‌زاهه‌ت به‌حسابه‌کاندا بچینه‌وه له‌گه‌ل ژمیریاره‌کاندا بکات، زۆرجار نه‌گه‌ر که‌سیک شتیکی هاتباوه‌سه‌رو ناوبراو بیشی سه‌لماندبا نه‌وخه‌تای نییه، هه‌ر زیندانی ده‌کردو نه‌وه‌نده له‌زیندانددا ده‌یه‌شته‌وه تاناوبراو له‌تاواندا پاره‌ی ورده‌ی دزراویشی ده‌دایه‌وه ده‌وله‌ت، به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌شدا ئیستاش زۆری مابوو ته‌واو دزی ویه‌رتیل خواردن پیشه‌کیش بکات.

(4)

ناپلین زۆر به‌جدی خه‌ریکی پێکخسته‌وه‌ی دام وده‌زگاکانی ده‌وله‌ت بوو، فه‌ره‌نسای به‌سه‌ر ولایه‌ته‌کاندا دابه‌شکرده‌وه، به‌لام شوینه‌واری هه‌رجۆره خودموختاریه‌کی ناوخۆیی له‌ناوبرد، هه‌موو ده‌زگاکانی هه‌لبژاردنی له‌شارو گونده‌کاندا لابرد، ئیتر وه‌زیری ناوخق وپارێزگاریک ته‌واوی ده‌سه‌لاتی په‌هایان پێدرا، پارێزگار لێپرسراوانی تری شارى ودى وه‌که: قایمقام ویه‌رتیه‌به‌ری شاره‌وانی ویه‌رتیه‌به‌ری فه‌رمانگه‌کانی ده‌وله‌ت و... هیتى دیاری ده‌کردو نه‌مانه له‌به‌رامبه‌ر پارێزگارا به‌پرسياریه‌تیان هه‌بوو وه‌و ده‌یتوانی له‌سه‌ر کاریان لایبات، نه‌جومه‌نی پارێزگاو نه‌جومه‌نی گشتی شار سه‌ربه‌خودی پارێزگاریبون، کاری نه‌جومه‌نی گشتیش ته‌نها نه‌وه‌بوو ئاگاداری پارێزگاكان بکه‌نه‌وه له‌که‌مو کوریه‌کانی نه‌و پارێزگایانه، وه‌زیری ناوخق دلی کاروباره ئیداریه‌کانی ده‌وله‌تی له‌ده‌ستدا‌بوو، ده‌سه‌لاته‌کانی نه‌و بواره‌کانی بازریگانی و پیشه‌سازی هه‌موو بواره‌کانی تری ئیداری ده‌گرتنه‌وه، به‌لام نه‌م ده‌سه‌لاتانه‌ی وه‌زیری ناوخق دواتر ورده‌ورده له‌لایه‌ن ناپلین‌وه دابه‌شکران به‌سه‌ر وه‌زاره‌ته‌کانی وابه‌سته.

له‌دادگانی‌شدا پفرۆمی گه‌وره‌کرا: له‌نیوه‌ی مانگی مایزدا ناپلین قانونیکی تازه‌ی سه‌باره‌ت به‌دامه‌زن‌وه‌کانی وه‌زاره‌تی داد دانا، نه‌ودوای نه‌وه‌ی شیوازی دادگا‌کانی گزپی، ده‌سته‌ی دادگای بالای نه‌هیشته، هیژی په‌های نه‌و نه‌وه‌نده‌بوو قبو‌لی

⁹⁸ - مارتین میشل شارل (1756-1841) ده‌هینری سینیکی تاییه‌ت به‌وه‌رکرتی باجی ئاراسته‌وخۆجیاکردنه‌وی خاوه‌نارتنی زه‌وی وزار، دواتر بوو به‌وه‌زیری دارایی ناپلین وه‌لسالی (1809) دا نازناوی (دوک دوکانت ای پێه‌خرا). (و- فارسی)

نەدەکرد دەنگی ئازادی لە دامەزراوەکانی دادگا داھەبیت، بۆیە ھەموو ئەندامانی دەستەی دادگای بالای بە یەكجار لە سەرکار لابرد، کاتێ شەپی دوژمنانی سیاسی لە ئارادابوو، ناپلیون باری ئەوێ نەبوو دادگا سەر بە خۆی خۆی ھەبیت، بەلام ئەو کاتیش کە سێک شەپی لە گەڵ پەلێکی تردا دەکرد - یان کیشە یەکی دوور لە سیاسەت پوویدا دادا ناپلیون ھەزیدە کرد دادگا بەبێ لایەنگری سیاسی پیشە کە خۆی بە پێوە بیات، کاتێ دەستە حاکمە بالاکانی دەوڵەت کە لە لایەن خۆیوە دانرابوون ھا تەنە سەردانی، ناپلیون پێی گوتن: ھیچ کاتێ بێر لەو نەکە نەو کە سێک پەنای بۆ ئەوان ھێنا ھەتا دادیان بپرسیت ی ئەو بگرەن بەرچاوە سەر بە چ حزب و پێکھێراویکن، ناپلیون گرنکی ئاسایشی ناوخردا، بە تاییەت پایتەخت، سەرۆکی پۆلیسی پاریس ھەرچەندە سەر بە وەزارەتی ناوخریو، بەلام کە لکی لە ھەندیک بپاری تاییەتیش وەر دەگرت و پاپۆرتەکانی خۆیان راستەوخو دەدا بە کونسولی یەکم، لە ھەمان سەرەتاوە ئەو ئاشکرا بوو کە ناپلیون دەزگای پۆلیس دەکاتە ناوەندیکی تاییەتی چاودێری و ھەوا لکری تالە و پێگایەو بە تۆنایت ھەلسو کەوتی وەزیرەکان چاودێری بکرت، ناوبراو دەزگای ھەوا لکری و زانیاری گە یاندنی بە سەرچەند بە شێکدا دا بە شکر دێن کە ھەندیکیان جاسوسیەن بە سەرھەندیکی تر ھەو دەکردو تاییەت بوون.

فوشە ی کردە لێ پرسیاری پۆلیسی گشتی⁽⁹⁹⁾ کە ناوبراو کە سێکی زۆر شارەزابوو لە وێوارە داو ئای و ئۆین و تە لە کە بازی باشی دەزانی و بە کورتی پیاوی پلە یە کبوو لەم پووەو.

ناپلیون دەزانی فوشە نەک ئەو، تە ئانەت باوکی خۆشی بە بێر پارە یەکی باش دەفرۆشت، بۆیە چەند ھەوا لکریکی جینگای باوہ پی خۆی بۆ چاودێری کردنی ھەلسو کەوتی فوشە دانان. ھەمیشە ناپلیون لە وێوارە دا بوو کە فوشە چاوە ترسەو لە نەنگی و ناو نا تۆرە سلنا کاتەو.

چەند سالتیک دوا ئەو ناپلیون تاجی دە سە لاتداریەتی پە ھای نابۆ سەر و فوشەش بە جل و بەرگی زێڕ کفنی وەزارەتی پۆلیس ھەوە مە دایا و نیشانەکانی ئازایەتی و خەلاتەکان بە سەر سینگ یەو دە بریسکا نەو، پۆلیکیان ناپلیون زۆر شەپزەو تۆرە بوو ویستی سوکایەتی بە فوشە بکات و ھەموو ئەو کارە خراپ و نالە بارانە ی پێشوی وەبیر بێنیتەو، لە پێ پێی گوت (تۆ ھەمان ئەو کە سە ی کە پات لە سەر لە سیدارە دانای لویسی شازدە ھەمدا).

فوشەش وەک ھەمیشە سەری پێژی لە بەرامبەر ئیمپراتۆردا ئەوێ کردو لەو لەمدا گوتی (تواو راستە، ئەمە یە کەم خەزەم بوو کە تۆنیم بەبە پێز تانی بکەم) قسە یەکی پەرمانا بوو، فوشە ویستی بە ئیمپراتۆر بلیت خۆشەختی ھەردوکیان دەگە پێتەو ھە بلی شۆرشی کۆماری، بەوجیا وازی یە کێکیان شۆرشیان لە ناوبرد ھەتا جینگا بە تالە کە ی لویسی شازدە ھەم بگرن و دە سە لات بگرەن دەست، ئەوێ تریشیان بە دلسۆزانە یارمەتی یە کە میدا، لە پاستیدا فوشە لە سالی (1799) دا زۆر کە لکی بۆ ناپلیون ھەبوو، چونکە خیا نەتی بە دلسۆزەکانی پێشوی خۆی کردو ھەموویانی بە ئاغا⁽¹⁰⁰⁾ تازە کە ی فرۆشت.

⁹⁹ - پۆلیسی گشتی: مەبەست لە ھێزەکانی ناوخریو.

¹⁰⁰ - تۆ: فوشە ی.

¹⁰¹ - 1 - ئاغا: مەبەست لە ناپلیونە.

2- کونسولی یەکم: واتە لێ پرسیاری دوو کە سە ی تری کونسولی.

ناپلین له هه مان نه و زستانه ی گه یشته سه ر کورسی ده سالات، ناوه ندیکې ده ولته ی به هیزی دروستکرد که له هه مو پوه کانه وه بڼ که م وکړې بوو و به هیزی ده سته یه ک که سی خاوه ن پله وپایه به رز به پړوه ده برا، هه موو ده سه لاتیکی ده ولته به پیتی ده ستوری ولات که وتبډه ست کنسولی یه که م.

ناپلین جارتیکیان کوتی (ده بڼ ده ستوری بنچینه یی ده ولته کورت وپوختنیت) به وچړه خوی زاکرد به سه ر ده ستوریشداو ده یگوت کاتې ده تانه ویت زاراهوی قانونی به کار به پیتیت ده بڼ کورت وپوخت بنووسریت، نه مهش به ثامانجی نه وه بوو هه مو هیزی ده ولته له چنگ خویدا کړبکاته وه. نه که ر له دنیا دا فه رمانره وایه کی له خورازی و قه بولی هیچ سنوورداریه کی نه کړد بیت هه بوبیت، نه وا هه ر ناپلیونه.

هه رله سه ره تاي رځانی کوده تاکه وه، نه وانه ی ساویلکانه بیبونه پاریزه رو به رگریکه ر له ناپلین، به تاییهت سپه یس و هاوشیوه کانی، بوبونه قوریانی نه وو وه ک دوک له به ناسمان هه لاچوون.

کاتې سپه یس پتشنیاریکی خسته به رده م ناپلین و به پیتی نه و راپورته ناوبراو داوایکړد بوو پله وپایه ی به رزی پتیدریت، وه ک سه ر کاپه تی حکومت¹⁰² ناپلین له ولای نه مه دا کوتی (من رازی نیم نه م کاره پتکه نیناویه بکه م) نه و پتشنیاره ی سپه یس ره تکرده وه.

ثینجا سپه یس سوربوو له سه ر نه مه و ویستی مله ی له که لدا بکات، له وکاته دا فوشه ی وه زیری هیزه کانی ناوخر چوو سه ر دانی سپه یسی کردو به پتینما یکردنی دژستانه ناگاداری کرده وه که ناپلین لپرسراوی ته وای هیزه چه کداره کانی ولاته و پتویسته نه وه بزانتیت نه که ر پڼ داگرت له سه ر نه مه، که لگی نییه و ته نانه ت ناگامه که شی خراپه، دیاریو نه م ثامق زگاریه ی فوشه قه ناعه تی به سپه یس هیناپو ویت له وکاته به دواوه سپه یس قه راقپی له م مه سه له یه کړد، ده ستوری سالی هه شته می کړماوی به م جړه بوو (ده ستوری ده ولته، که له ژیر چار دتیری خودی ناپلین دا نووسراوه ته وه) نه م ده ستورهش ته واو له که له نه و دروشم و ثامانجانته ی ناپلین دا ده هاته وه، هه موو هیز له ده سستی کنسولی یه که مدابوو و دوو کنسوله کی تر ته نها پای مشوره تیان هه بوو، ناپلین بژماوه ی ده سال وک کنسولی یه که م هه لیژ تر درابوو، کنسولی یه که م نه ندامانی په رله مان که ژماره یان ده بوا (80) که س با بړخی دیاری ده کړد و هه لی ده بژاردن. هه موو خاوه ن پله و پایه کانی ده ولته، نه فسه رانی سوپا، وه زیره کانش به زه وقی خوی هه لیده بژاردن ودایده نان، ته نانه ت نه وانه ی که کاریشیان له وه زاره ته کاند ده کړد له به رامبه ر نه ودا لپرسراویه تیان هه بوو.

ناپلین دوو دامه زواوه ی تری دروستکردن که بقی به هیزکردنی جتبه جیکردنی کاروباره کان بوون، یه که میان (تربوننا) بوو و نه وی تریشیان ده سته ی یاسادانان بوو، نه ندامانی نه م دوو ناوه نده گویا له سه ر داوی په رله مان (به لام له پاستیدا له سه ر خواستی کنسولی یه که م بوو) له نیتوان هه زاران که س هه لده بژاردن که داواکاریان به رزکړد بډوه.

دواتر نه نجومه نیکیش به ناوی شقرای ده ولته دروستکرا که نه دامه کانی نه و نه نجومه نه هه موویان له لایه ن حکومت وکنسولی یه که مه وه دیاری ده کړان، ده بوا نه م دوو ده زگایانه ی له سه ره وه ناومانبردن به پیتی نه م خالانه ی خواره وه کاریکه ن، ده ولته

پیشنیاریکی قانونی ددهایه شورای دولتی و شورای شوری سیرده کردو پای خوی له سرده رده بیری وده دایه نهجومنی تربیونا، تربیوناش مافی نهوی هه بوو سه رزاره کی پای خوی له سرده ریچیته، به لام بوی نه بوو برپاری کوتای له سریدات، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا بۆ نهجومنی یاسادانان ونه نهجومه نهش مافی نهوی نه بوو گفتوگر له سر نهو پیشنیاره قانونیه بکات وته نهو ده یانترانی سه بارت بهو پیشنیاره قانونیه یاداشتی لاوه کی به رزیکه نهو، دواتر نهو پیشنیاره قانونیه ده نیردرا به لای کنسولی یه کم وحوکی قانونی پیده درا، نهو نهجومنی یاسادانان هه میشه له ژیر ده سالاتی ناپلیون دابوو، دواتر له سالی (1807) دا ناپلیون نهجومنی تربیونانی هه لوه شانده وه، ژورجار ناپلیون هندی برپاری پاسته وخۆ بۆ په رله مان ده نارد هه تا برپاری له سریدن و هردوو نهجومنی یاسادانان و جیبه جیکردنی پشتگوئی ده خستن، چونکه نهو دوو^(۹۴) هیزه ته واو که وتبوونه ده ست خوی، بهم جۆره دیکتاتوری تازه توانی له سالی (1800) دا ده ستبه جی نه خشه کانی خوی به پروکه ش قانونیانه نهجامیدات، هه ریه پیتی نهو په وشه ناپلیون توانی دوژمنه کانی له (وانده) دا له ناو بیات وچه ته و پنگره کان نه میللیت و دزی و به رتیل خواردن و گنده لی ئیداری پشه کیشبکات ویه ک تهری جاسوسی به رفراوان دروستبکات که له ژیر چاودیری و لپرسراوی ته فوشه دابوو، نه گه ر بشی نهو کوته یه به کار بهیتین و لپین فوشه به پاستی باوکی جاسوسکاری بوو، پاسته، وه ک چۆن په ندیک له پۆمی کۆندا هه یه وه دللیت (که مرقفی شاعیر دیته دنیاوه، ده بیته پاوژکار) فوشه یه ک داهیتیری ده زگای جاسوسی بوو، ته نانه ت لاسایکه ره وه کانی تری وه ک: دلکارتوی ئیتالی وینکندرتف و نوبلنی پوسی وزیدل نیکی نه مساوی، بۆ هوده هه ولینانده دا له سر شتوانی نهو پهن، ناپلیون ته واو ده سالاتی دابۆ فوشه بۆ جیبه جیکردنی کاره کانی وچه ند جاسوسکی تایبه تیشی بۆ چاودیری کردنی ناویرا و دانابوو، نهو باش ده یزانی وده یویست پیشنه وهی به هاریت و بچیت بۆ شه پزکی دوروه ده ست، ده بی ته واو دلناییت له کارویاره کانی ده ولت و ناماده کاری دلنیا که ره وهی له جیبه جیکردن وهاته سه رباری سیستمی ولاندا هه بیته.

ناپلیون ته نهو به وه نهو هه ستایه وه لپرسراوانی ده زگا کانی پولیسی ناوخر باش ولژوه شاهوه بن وه موو نیمکانا تیکیان بخاته به رده ست، به لکو (13) پۆژنامه ی که له کوی گشتی (60) پۆژنامه مابوونه وه به شیوه یه کی کانی برپاری پارگرتیان درابوو، یه کجاره کی برپاری داخستنیانی بۆ ده رکردن، نیمپراتر له چوونی بۆ شه پ، کوته کی سه رکوتکردنی که خوی دروستی کردبوو، ده دایه ده ست وه زیره کانی وله کاتانه ی شه پی له گه ل هابه یمانانی نهو روپیدا ده کرد، پارگرتنی ناشتی و تارامی ولاتی له وه زیرانه داواده کرد، به لام مانگیک پیشنه وهی ناپلیون بچیت بۆ شه پ: له مانگی ئیبریلی سالی (1800) دا، فوشه گروپیکی هابه ش له ئینگلیزه کان و لایه نگرانی سیستمی شانیشینی که په یوه ندیان له گه ل براکانی لویسی شازده هه م دابوو، واته: کنت دوو پرو وانس و شارل کنت دارتو) که شفکردو نهو زانیاریه ی گه یانده ناپلیون، نهو لایه نگرانه ی پۆیمی شانیشینی به ناشکرا خه ریکی کو ده تابوون و ویستبووان به یارمه تی بریتانیا ده سالاتی فره نسا بگرته وه ده ست، بۆیه بریتانیه کانش پشتگیری لایه نگرانی گێرانه وهی شانیشینی فره نسا یان کردبوو، چونکه نه مانه ناماده یی خویان ده رپیریو نه گه ر ده سالاتیان گرته وه ده ست هه موو جۆره ئیمتیاژیک به بریتانیا ده دن له پووی بازراکانی وپیشه سازی و سیاسی، ناپلیون ته واو گه یشته نهو پرایه ی

پۆیسته سه رها دوژماني نارو، ئه وانه ئايهنگري هاته وه ئي پورينه كانن سهركوتيكات له ناو بهرته، ئينجا شهري بریتانيا بگات، فه رمان بۆ فوشه دهركرا دهستبه جۆ ئه وانه ئايهنگري سيستمى شانشين زه بريان لايوه شيندرته، ئه مانه دهستبه سه ريكړين وپه وانه ئايهنگري دادگا بکړين.

نارچار نابليۆن هم پسته يي دووباره ده کرده وه که پړاوى ته واړي پي بوو (جولاندينى پياوان هاوتايه له گه ل جولاني نه هراسى ميسر، سکه وترس)

به کارهيناني وشي سکه به لاي نه وه ته نها مه به ست له پاره نه بوو، به لکو هيزخوازي وده سلات په رستي بالا دهستيشى ده گرتوه، چۆن ده بى دژى نه وانه لايهنگراني سيستمى شانشينى بيته وه؟ پۆزگارتيك به په نابردن بۆ نۆر وستهم، دواتر به فريودانيان وپاره وپله وپايه پيدانيان، له به هاري سالي (1800) دا ئيتير نابليۆن په لاي بوو مه رچي نۆتر خوي بگه ي نيته سوپا که ئي وکاتي نه وه به دهسته وه نه مابوو، جگه له به کارهيناني هيزو کوشت وکوشتاري لايهنگراني پۆمى شانشينى به پړگاي پاره پيدان ولاوانده وه مامه له يان له گه لدا بگات، شهري نابليۆن له گه ل بریتانيا دا پاسته وخۆ نه بوو نه له سه ر ده رياس بوو، به لکو وه کو پابردو سه رها له دژى نه مسا ده ستى پيگرتد که يه کيکبوو له هاوپه يماناني نه وروپا، کاتي نابليۆن له (8- مابقي سالي (1800) دا فه رهنساي جيه نيشت، زاني مانه وه ئي حکومه ته ديکتا تۆره که ئي نه وه فه رهنسادا په يوه ندى ته واړي به نه نجامي هم شه په وه هيه، نه ویش نه وه يه - يان سه روي ئيتاليا له چنگ نه مساره ييه کان ده ربه ينيته وه - يان نه وه تا جارتيکتر سوپاي نه مساوي دپنه وه سه ر سنووره کاني فه رهنساو مه ترسي دروستده که نه وه.

مارنگو - چه سپاندينى ديکتا تۆري

ده ستوردا ناني کنسولي يه که م (1800 - 1803)

(1)

نابليۆن خوي نه وه ئي نه بوو نه خشه جه نكييه کاني خوي پي شوه خت ورده کاربييه کاني بخاته پوو، به مانايه کيتره رئا ماحه سه ره کييه کاني ئاماژه پي ده کردويه شه لاره کييه کاني هيله گشتييه که ئي مه رامبون، له پاستيدا نه و جگه له بير کردنه وه ئي پلان وپه وشي شه پکردن که متر بيرى له شتيتر ده کرده وه، جگه له مانه ش پۆز به پۆز ته نانه ت هه نديکجار سعات به سعات ئاگاداري جموجۆلي سوپاي دوژمن بوو، بنه ماي کاره کاني نه وه له سه ر نه وه بوو که هه ميشه دوژمني به ژيترتو شاره زاتر ه ژمار ده کردو ده يگوت مادام تيکه له چووني شهري سه ريازي پووي نه دلوه که واته ده بى دوژمن به مه ترسي دار سه ريكړته، نابليۆن به هتوا شه کي شهري له دژى سوپاي نه مسا کرد که سه روي ئيتالياي داگير کردبوو و سالي پار سوپاي فه رهنساي تيدا تيکشکاندبوو، به سه رکردايه تي فه رمانده ئي به ناوبانگي پوسى سفوروف، به لام سفوروف له گه ل سوپاي نه مسادا نه مابوو و نه مه ش به لاي نابليۆنه وه نۆر جيگاي سه رنج و گرنگى بوو، چونکه ده يزاني ئيتير روسيا له هاوپه يمانى نه وروپا چۆنه ده ري، ته نانه ت تائه وکاته ش نه يده زاني که له هه مان مانگي نۆرگوستى سالي (1800) دا له وکاته ئي بۆ سپينه وه ئي سه رکه وته کاني سفوروف پي نايه وه سه ر خاكي ئيتاليا، له شارى پترسبورگي پووسيدا خه ريکي ناشتني ترمى سفوروف بوون له مه زاري (ئه لکساندر نوسکي) دا، ئيتير له پووبه پووي سوپاي نابليۆندا سفوروف نه بوو، به لکو ته نها

(ملاس)بوو که مۆسیقاژه نیکی باش وسه ره شکر تکیکیو له فرمانده لئوه شاهه کانی سهریازی وناپلین سالانی(1800)و دواتریش یه که له دوی یه که تیکیشکاندبوو، به لام نه مانه به خهستی له هولی شه و دابوون وای نیشانبدهن و پروپاگنده ی نه و بهکن ناپلین به پیتی بنه ماکانی شه ناچه نگیت، ناپلین به پیتی باوه پی جهنگی خوی به شیوه یه کی وا توندوتل وسه ختی هیرشی کرده سه - ملاس، وه شه و وابو ملاس ناپلین بیت، ملاسیش به جزیی پویه پوی بژه وه که نه وی ناپلین بیت.

نه مساوییه کان خویان له بهشی خورناوای به ندهری ژهن جیگیر کردبوو، مه لاس وینای نه وی نه ده کرد، ناپلین سه ختیرین پیگا که ده که و ته وه سه رخاکی سويسراو به تنگه بهری (سن برنا) دا ده هاته وه، بقیه ژور گرنگی به و لایه نه دا که چی کنسولی یه که مه مان شه پنگایه ی گرت بهر، سه رمای قه لاته پر به فره کان وینه لولی به فرو جومگی پنوی که له ژور پیتی سه ریاژه کاند قلیشیان دابو وکرا بو نه وه، په هیل و ترفان وگه رده لولی باو سه رما، نه مانه شه به لایانه بوون که هاته پیش سوپای ناپلین و بهر که شیانگرت، ته نها سه ریاژه کانی ثانیپال دووه زار سال له مه و بهر و پیش سوپای سفیر و ناپلین بهرگی شه و سه ختیره ی شه پنگایه یان گرتبوو، به جیاوازی نه وی وه که پوزگاری ثانیپال فیله کان خلوری دۆل وچه مه کان نه ده بو نه وه، به لکر نه مجاره یان تزه کان بوون، ژنرال لان پیشره وی سوپا بو وه دوی نه وه سوپا به پرینکی بی کۆتایی له جوله دابوو، برینی پنگای چیاکانی ئالپ پژی (16) ی تکزوست ده ستپیکردو له پژی (21) ی مه مان مانگدا ناپلین به سوپا که یه وه گیشته ته نگه بهری سن برنا، ته نها شه پژی سوک پوویدا له که ل یه که یه کی سهریازی نه مساویدا که پاسه وانی ته نگه بهری ناوبرویان ده کرد، له ماوه یه کی که مدا شه سه ریاژه نه مساویانه هه لاتن وراسته وخ سوپای فره نسی بی کات به فریادان به ره و خوارو پزیشن و که و تنه پشتی سوپا سه ره کییه که ی نه مسا.

ناپلین راسته وخ به ره و شاری میلان پزیشن وه (1800/6/2) دا پایته ختی لمباردی داگیر کرد، ئینجا شاره کانی (پاوی وکره مون وپلیزاس و بهر چیاو هه موو شارۆچکه و گونده کانی شه و ناوچه یه ی خسته ژور پکینی ختی وه له مه مان شویتدا سوپای نه مساویه کانی تیکشکاند، تانه و کاته ش سوپای نه مسا هه ره له ده و پویه ری ژهن دا مابوون که ماوه یه که له مه و بهر سوپای فره نسیان له ویدا تیکشکاندبوو، به لام هانتی ناپلین شه سه ره که و تنه ی نه مانه ی به ریادا و به های نه میشت.

ملاس به په له پویه پوی سوپای فره نسی بژه که به شیوه یه کی چاوه پوان نه کراو له سه رووه وه سه ریان ده ره ئینابوو، له نیوان پانتایی ده شته کانی نه لکساندراو تر توندا گوندیک هه یه به ناوی مارنگو، له سه ره تای زستاندا ناپلین له کوشکی کۆماری فره نسادا له سه ره نه خشه ی پلانی شه پی داهاتووی به په ندجه ئامازه ی به و گونده کردبوو و به لپرساوانی بالای ده وه تی نیشاندابوو و گوتبووی (پتویسته ئیمه لیره دا نه مساوییه کان تیکشکیتن) لیکدانی گه و ره ی هه ردو سوپا له پژی (14) ی ژرنیق پوویدا.

شه په به گشتی له ناو کاروباره کانی سیاسه تی نیوده وه تی و به تاییه ت له پۆلی میژویی ناپلیندا کاریگری گه و ره ی هه بوو و وه دی هینا.

بارودۆخیکی پرگومان و دودلی بالی به سه ره پاریس و هه موو فره نسادا کیشابوو، لایه نگرانی سیستمی شانشین پژی به پژی چاوه پوانی هانتی هه والی له ناو چوونی ناپلینیان ده کرد، چونکه هه موو لایه که ده یانزانی سوپای نه مسا له و په پی به میزیدایه و

تۆپخانه کانیسی له تۆپخانهی سوپای فەرهنسا به تواناتر، ههروهها پروپاگاندای ئهوه بڵاویقوه گویا سوپای بریتانیا بهم زووانه له (وانده)⁽¹⁰⁴⁾ دا داده به زیت، پا به ره گانی (شوان) کان، واته: کادودال و دۆسته کانیان تهواو دلتیابوونه که بورینه کان بهم زووانه دینه وه سه ر ته ختی ده سه لاتای فەرهنساو ئه مهش ته نها به بیستنی مه رگی ناپلین- یان تیکشانی سوپای فەرهنسا.

له ئه وروپادا ته نانه ت ئه و ولاتانه ی که بێ لایه نیش بوون، به نینگه رانییه وه چاودیری پووداوه کانیان ده کردو له چاره پوانی سه رکه وتنی سوپای نه مسادابوون، هه تا ئه مانیش بێن په یوه ندی به هاوپه یمانی ئه وروپا له دژی فەرهنسا بکه ن، بورینه کان⁽¹⁰⁵⁾ خۆیان بۆگه پانه وه بۆ پاريس ئاماده کرد، ناپلین و فەرمانده سه رباریه کان ئه فسه رو سه رباریه کان به وه پهی جدیدییه وه سه یری ئه م شه پیه یان ده کردو وه ک پێگای هات و نه هاتیان له قه لم ده داو چاره نووسی خۆیان پێوه به ند کردبوو، نه مجاره یان نه مساوییه کان له پووی ژماره و پچه کی ویشوداوه تهواو ئاماده بوون، له کاتیگه سوپای فەرهنسا به وه پهی دیژواری وماندوویییه وه ئه و پێگا سه خت و دوو درۆیه یان بریبوو، کۆی گشتی سه رباریه کان ناپلین بیست هه زار کس بوو، له گه ل هه ندیک تۆپخانه که هینابوویه نه پێشی شه په که، چونکه زۆریه ی تۆپه کانی تری بۆ گه مارۆدانی قه لا سه رباریه ناسیکانی سوپای نه مسای جیگه ر له سه ر به رباریه کان دانا بوون، تانه توان به هانی به شه سه ره کییه که ی سوپای نه مساره بێن و پێگه ریان لێکات- یان به لانی که مه وه دویان بخت.

له به رامبه ردا ملاس سی هه زار سه ربارو (100) تۆپی ئاماده و که ره سه تی جه نگی تهواوی له ده سته دابوو، جگه له مهش ناپلین هه ندیک له تۆپه کانی خۆی خسته بوونه ژێر فەرمانی ژنرال دزه ک، چونکه بۆ پوو به پوو بوونه له گه ل (100) تۆپی سوپای نه مساویدا نه یانده توانی (15) تۆپ بێننه مه یدانی شه په، ئه وشه په ی به ره به یانی پلۆی (14) ی یۆنیوی سالی (1800) له نزیگ گوندی مارنگردا پوویدا، توانا و زالی په که سه رباریه کان نه مساوی ئاشکرا کرد، فەرهنسییه کان به وه پهی دلێرانه ده جه نگان، به لام شه په که دیژوارتر ببوو و سه رباریه کان ناپلین که وتبوونه پاشه کشه کردن زیانی زۆریان لێکوت، له نزیگ کاتژمێر (2) ی پاش نیوه پۆدا ئاراسته ی شه په که پووی له ئه گه ری تیکشکانی سوپای فەرهنسا ده کرد، سێ سه عاتی پاش نیوه پۆش به شه په کردن به سه رجوو و ملاس که سه رکه وتنی خۆی به مسۆگه ر ده زانی، ته ته ریکی بۆ فیننا ناردو له وه پیه مه یدا پایگه یانده بوو که سه رکه وتوویه و ده سته که وتی زۆریشی ده سته که وت و ژماره یه کی زۆریشی دیلی سه رباری فەرهنسی ده بن.

سوپای فەرهنسا که وتبۆ حاله تی بێسه رو به ره یی و په شۆکاوی، ناپلین ئارامی خۆی پاراستبوو و ناوه ناوه ده یگوت پتویسته خۆراگه ر به رگری بکه ن چونکه ئیستا شه په که کۆتایی نه ها تووه، چه ند ده قیقه په که له کاتژمێر سێ پاش نیوه پۆ تپه پیبوو، له پپ دۆخی شه په که گۆرا، ئه مهش به هۆی گه پانه وه ی له شکرێ دوزه که سه رتا بۆگرتنی پێگای پشته وه ی سوپای نه مسا دانا بوو، هه تا له کاتی تیکشکاندنیاندا پمالتیان بکه ن، له وساته وه خته ناسک و چاره نووس سازه دا ناویراو ها ته ناو گۆره پانی شه په به تۆپه کانی خۆی دۆژمینی شه په ره کرد، له وساته وه خته دا نه مساوییه کان به ئاستی له سه رکه وتنی خۆیان دلتیابوون ته نانه ت

104 - وانده - ناوچه یه کی باشووری فەرهنسیه.

105 - به مهالی شانیینی پێشووی فەرهنسا. (و- کوردی)

هەندێك لەیەكە سەریازییەكانیان خۆیان بۆپیشوودان وناخواردن نامادەكردبوو، سوپای نەمسا لەژێر ئەو زەبرانییە كە لەشكری تازههاتووی مەیدانی شەپێ دوزەو بەهۆی هێرشههێنانی تەواوی سەریازەكانی تری فەرەنسا، نەمساویەكان بەجارێك وەیان بەردا خۆیان رانهگرت وتیكشكان، لەساعات (5)ی ئیوارەدا سەریازەكانی نەمساوی هەڵدەهاتن وسەریازەكانی فەرنسیش سەریانكردبوونە سەر و دەیانكوشتن، ژنەل دوزە لەهەمان شەپدا كوژرا، ئەوشەپە گەورەیی كە یەكێكبوو لەوشەپە ناودارانەیی ئەو، نابلۆن بەچاوی فرمێسكاویەو گوتی (مخابن... بۆ دوزە .. ئای چەند پۆتێکی خۆشەدەبوو ئەگەر من ئەم ئیوارەییە دواي ئەم سەرگەوتنە، لەمەیدانی شەپدا بارەشم بەدوزەدا كردبا - بۆچی من حەقەم بگرم ؟).

پێش كۆتایی هاتنی شەپو تیکشكانی سوپای نەمسا، نابلۆن كەهەوالی كوژرانی دوزەیی بیست ئەم قسانەیی كردن، جگەلەم جارەیان تەنها جارێكتر نابلۆن فرمێسکی لەچاوان باریون، جاری دوهمیش چەند سال دواي ئەم سەرگەوتنەیی لەشەپتیکتردا مارشال لان كەگولە تۆپ هەردوو قاچی پەڕاندبوون ولەبارەشی ئەودا مرد، نابلۆن فرمێسکی بۆ هەلوەراندن ویهكۆل گریا. ئەو پەيامەیی كە مەلاسی بۆ فیننای ناردبوو، ئەوپەیی شادی وخۆشی خستبوو دای دەسەڵدارانی نەمسا، بەلام ئەو پەيامەیی كەتەتەری دووم كەیانیدی، ئەوێ گەیانیدی جارێكتر ئیتالیايان لەدەست چۆو و دوزمەنە هەراسانكەرەكانیان سەرگەوتوو، شەش پۆز دواي سەرگەوتنی نابلۆن هەوالەكە گەیشتنە فەرەنساو حكومەتی فەرەنسی، لەپەر نیووەپۆی پۆز(20/ی یایۆ، تۆپێکی شادی تەقیندراو دواتریش دواترینیان سییەم تۆپ تەقیندرا، تەنەرتێکی تازه گەیشتنو هەوالێکی پەسەمی لەنابلۆنەو هێناو و لەپەيامەدا نووسرابوو، نەمسا تەواو شكستی خوارد، نیووی تۆپخانهكانی لەدەستداو و هەزاران سەریازی نەمساوی كوژراو دیلن وئێستا ئیتالیا كەوتۆتەدەست نابلۆن، ئەمجارەیان خۆشی و شادی نەك هەر بالایی بەسەرگەپەكە دەولەمەندەكانی شاردا كێشا، بەلكو گەپەكە هەژارەكانیش لەخۆشیاندا وەجۆش وخرۆش هاتبوون، دەمێكبوو گەرەکی(سەنت ئانتوان) خۆشی وشادی ئاواي بەخۆیەو نەبینیبوو، ئەو كۆركارە تائەو كاتەش نەیاندهتوانی پێشبینی ئەو بێكەن سەرگەردە تازهكەیان ئەوان دەخاتە دەستە پۆلایەنەكانی خۆیی و بەدەست بەستراوی دەیانخاتە بەردەست خاوەن كارخانهو كارەكان، نەیاندهزانی ئەو دەسەلاتەیی كەپێشەنگەكەیی دیارگەوتوو و شۆپشی لەناوێرد، خەریکی پتەوکردنی یەك سیستەمی كۆمەلایەتی تاییبەتی بەناو قانونییە كە لەسەر بنەمای پەنج بردنی بێ وەستان وفرۆشتنی وزەیی کاریانە بۆ بژوویی سەختی خۆیان ، لەپاریسدا، لەسەرایی سەنتەری بۆرسەدا، لەبەردەم بانكەكاندا، لەگەڵپەپانەكانی شاردا، خەلك پۆابوونەسەر شەقامەكان و بەدەربڕینی خۆشی وشادمانی مۆنچاوی دەدایەو، ئەمەش هەمووی لەخۆشی سەرگەوتنەكەیی نابلۆن بوو كە لەلایەك كۆتایی بەو پەرپوگەندەو بێ سەر بەرەییە دەهێناو لەلایەكی تریشەو چەپەكەوانەییەكی توندیشی لەدەمی ئەوانەدابوو كەئومیدیان بەگەپانەوێ پۆیمی شانیشینی هەبوو، زۆر لەژاكوبنەكان بەبێ دەنگی تۆپەیی خۆیان حەشاردابوو ولایەنگرانی شانیشینی (بۆرینەكان) خۆیی هیوایان كەوتبوو ئاوابوون، بەلام هەردوو ئەم لایەنانە خۆیان لەوشەپۆلەیی خۆشی و شادی خەلكی پاریس لاچەپەككرد، ئەم شادی دەربیرنە كاتێك گەیشتنە ئەوپەیی لوتكە كەنابلۆن گەپایەو پاریس، هەرگە خەلك مالتێکیان دەبینی چرای تێدا هەلنەدەكراو خۆشی وشادی و دیوار پازاندەوێ نەكردبوو، هاواریاندهكرد ئەم ماله لایەنگرانی ئەشرافیەتی تێدان، دەستبەجێ پەنجەرەو دەرگای ئەو مالاڵەیان دەشكاندو دەردەپەڕاند.

هەندێك لە خەلك لە بەردەم كۆشكى كۆماریدا ئاھەنگ وشادیان دەكردو بەھاوار داوايان دەكرد ناپلین خۆیان نیشانبدات، بەلام ئو نەھاتە بەرھەیانەكە مەتا خەلكەكە ببینن.

(2)

دوای سەرکەوتنی لەشەپى مارنگو، ناپلین دەیویست پەیمانی ناشتی لەگەڵ نەمسادا بێستیت، ئیتیر لێرە بەدواوە دەیویست ناشتی لەگەڵ بریتانیا و ھەموو ھاوپەیمانی ئوروپایدا بکات، سەرئەنجام دەشى ویست خەریکی دانان و جێبەجێکردنی ئو دەستورەبێت کە بۆخۆی بۆ ولاتی دانابوو و بەھۆی شەپى ئیتالیاوێ دوخرا بوو، تەواوی بکات، بەلام شتێکیتر تانە و کاتەش ھۆشی ناپلینى گرتبوو و بەدرێژایی سەردەمی کونسولیشی بەقولى بیری لێدەکردەو، ئویش شەپکردن بوو لەگەڵ ژاڤینەکان و لایەنگرانی پڑمی شانیشینی، فوشە: پای وایو لایەنگرانی پڑمی شانیشینی لەم کاتەدا مەترسیان زیاترە، بەلام ناپلین لەگەڵ ئو بۆچوونەى فوشەدا نەبوو و پیتی وایو ناویراو لەترسی گەرانەوێ سیستمی شانیشینی ترسی لەدۆستە کۆرنەکانى خۆی (ژاڤینەکان) کە مەترە، جگە لەمانەش پاستی ھاتنەو سەرکاری ژاڤینەکان ئەگەری نۆر کە مەبوو، بەلام دوای شەپى مارنگو ناپلین تەواو گەشتبۆ و بۆپەیاى ژاڤینەکان مەترسی گەورەیان ھەپەو دۆزینی سەرسەختن.

ھەر لەسەرەتای ئو پڑزانەى دەسەلاتی ولاتی گرتەدەست ئو ھەبوو دەبێ حسابی خۆی لەگەڵ چەپ و راستەکاندا بەکلاى بکاتەو، واتە ژاڤینەکان و لایەنگرانی پڑمی شانیشینی، دیارە شێوانی بەگژداچوونەوێ ئو لەگەڵ ئو دوانەدا جیاوازبوو، چونکە دەیویست لەگەڵ لایەنگرانی پڑمی شانیشینیدا ناشتی بکات، بەناشکرا خۆی بۆ دانوستان لەگەڵیاندا نیشاندا، دەركردنی لیبوردنیش بۆھەندێك لە لایەنگرانی پڑمی شانیشینی ئو ھەى دیاردەخست نایەوێت گزێی دروستبکات و چاپوێشى لەنۆرشت دەکرد، سەبارەت بە لایەنگرانی پڑمی شانیشینی. بەلام دەربارەى ژاڤینەکان ھاوکیشەكە تەواو جیاوازبوو، لەپاستیدا ناپلین نەفرەتی لەوانە دەكردو ئازارو ئەشكەجەشى دەدان، ناپلین ھێچ كاتى كەسێكى شۆرشگێژنەبوو و دۆستایەتى كردنیشی لەگەڵ بۆ پەسپەرو ژاڤینەکاندا تەنھا خولای بەدەست ھێنانی دەسەلات بوو لای ئو، ناپلین كەسێكى خۆپەرست و تاسەر ئێسكان سەركوتكەریو و دوای كۆدە تاكەى (18/ی بروم) لەھەول و تەقەلای ئو ھەو دابوو حكومەتێكى سەركوتكەر دروستبکات، ئو ھەم حكومەتەش مەرامى چینی بالای برژوانی بوو و گوتیشی بوو واقیعە مێژووییە نەدەدا كە ژاڤینەکان شۆرشیان كۆدبوو، لەساتەوختى نۆر ناسكدا شۆرشى كۆماریان پزگاركر، ناپلین لەگەڵ ئو برژوانیەتە دەھاتەو كە پارێزەرى بەرژەندییەكانى بوو، لەدیكتاتۆریەتى ژاڤینەکاندا، تەنھا لایەنى سەختگیرو توندوتیژی ئو وانی دەبینی، بەلام لە لایەنەى كە پزگارکەرى فەرەنسائو شۆرشى كۆماری بوون، خۆی لێگێلدەكرد، وەك چۆن لەسالى (1821)دا بەروستوچین⁽⁶⁻⁷⁾ كە ھۆكاری سوتاندنی مۆسكۆ بوو و یەتوانجەو بە (مارای پوسی)⁽⁶⁻⁷⁾ یان ناودەبرد، بەم جۆرە ئو پیاو ھەى لەپێتائو شۆرشى فەرەنسادا گیانی خۆی بەختكۆدبوو و بەیەك كۆلاكى ئەشرافى خاوەن گوندو كۆیلەدارى بەراورد دەكرد،

¹⁰⁶ - رستوچین: كەسایەتییەكى سیاسى رۆبۆ (1763 - 1826) لەسالى (1812) دا لەوكاتەى ناپلین ھێرشى كۆدەسەر رۆسیا، فەرماندارى مۆسكۆ بوو، كاتى فەرەنسیەكان وێستان بچەناو ئەوشارەو، ناویراو ناكۆرى لەمۆسكۆ بەردا. كچى رستوچین (كتنى دۆسكۆر) بۆبە نووسەرو بەكێك لەو ئەدیە خۆشەویستانەى كەلى فەرەنسائو زۆر كتنی بۆ منداڵان نووسون. (و- فارسی)

¹⁰⁷ - مارا ژان بۆل: فیزیایەكى ناسراو و سیاسەتەدارێكى گەورەبوو، ئەندامى دەستەى كۆمیسوون بوو و بەكێك بوو لەوكاتەى كە بۆبە ھۆى كوشت وێرەبە خۆتوانیەكەى مانكى دێبەمەر، مارا لەدادكایی كردنی لویس شانزەھەمدا بەشاربوو، مارا خاوەنى كتنییكە بەناوى (دەستى مێلەت) و داویدی نیکارگینى بەناوبانگ، تابلۆى كۆززانى ئوێ كێشاو. (و- فارسی)

که پزگارکردنی پوسیا به لای شه و به مانای پاراستنی پژی می نیمپراتوری بوو، به رگری کردنیش له ولات تنها به به پخستن میتری کولاک ونه شرافه کانکدایه، به لام له گال شه و شدا نابلیون چاره ی ژاکوبنه کانی نه ده ویست که چی جارتیکان له کاتی باسکردنی دیکتاتوری ژاکوبنه کان، گوتی: به پاستی ژاکوبنه کان له سالی (1794-1793) دا کوماریان پزگارکردو فریایکه و تنه وه.

بیستوبویه که مادام بوسنال، زور چه نه بازی ودم درژی ده کات، گوتی (به ژنه بلین من لویسی شازده هم نیم) شه باش ده یزانی سر سه خترین دوزمنانی شه له گال ژاکوبنه کانی، بویه به بین به زه بیانه سر کوتی شه مانه ی ده کرد، کوشتن وگرتن وپاوه دونانی ژاکوبنه کان که له دای کوده تاکه ی (18- بروم) وه ده دستپنکرد، جگه له وه ی ماوه ماوه ی که مکهم پاده گیردا، ده نا به درژیایی نیمپراتوری نابلیون برده و امیو، برژوازیه لوکالیسه کان، جاسوسیان له سر ژاکوبنه کان ده کردو زه یرو زه نگیان له سر به کارده مینان، شه زولم وسته مه گیشته پاده یه ک چوارکس له ژاکوبنه کان به خویان وکترده کانیانه وه ویستیان له ناو نژپترادا خویان بگه یه تنه نابلیون و بیکوئن، به لام پیاوانی ناسایش شه پلانن یان ناشکراکرد، ثیر نه که هر شه و چوار که سه یان له سیداره دان و به س، به لکو برپاری ده ستگیرکردنی ژاکوبنه کان ده ستی پیکردو پۆلپول بۆتاراوگه یان ده ناردن^(۸،۹)، زور له مانه نه یان نتوانی بگه پینه وه فره نسایان شه گهر هه ندیک له مانه بشگه پابانه وه له پزاره وه مه یه نه تی دورخراره بیاندا پیروپه که و ته بیوئن، هه ندیک له مانه له زیندانه کاند ده مردن، شه وکات خۆکوشتنی زیندانییه سیاسییه کان باو بوو، هه ندیک له مانه له دورگی (کاین) ی فره نسیدا گیانیان سپارد، دای یه ک مانگ له پووداوه ی (18/ی توفه مبه ری) ی^(۹،۱۰) سالی (1800) پژیسی نه یی فوشه توانی که سیک به ناوی شوالیه ده ستگیربکه نه که خریکی دروستکردن ونانه وه ی بزمبیک ی که و ره بوو، جارتیکتر شالوی کرتن و دورخستنه وه سرانسه ری ولاتی گرتوه، به پاست وچپ ده ستگیریان ده کردن، هه رچه نده شه ده ستگیرکراوه ژاکوبنه کان که سیکان به ناوی شوالیه نه ده ناسی و هیچ ناگاداری شه پلاننه ی شه نه بیوئن.

جگه له مهش له دیسه مبه ری هه مان سالدا پلانتیکتر بۆکوشتنی نابلیون ناشکراوو که ژاکوبنه کان ده ستیان تییدانه بوو، نابلیون شه مه ی کرده به هانه جارتیکتر داگرایه وه سر ژاکوبنه کان و ده ستیکرد به پره شه بگری و دورخستنه وه یان. هه ر که سیک بیه ویت بچیتنه ناو ناخی ره فتاره کانی نابلیون و به ی به هه لسوکه وتی واقعی شه و به ریت، نابلیون هیچ کاتیک فریو به وگو تانه بخوات که پیتیه لاگو تانه باسی ده که نه و نه مانه ده یانه ویت نابلیون به پیاویکی نیچه شقشگتی بناسینن.

چونکه سه ره تا دوزمنه کانی نابلیون دواتر پیتیه لاگو تهره کانیشتی له نیوه ی یه که می سه ده ی نۆزده هه مندا ناویاننا بوو (رویسپیری سوارچاک) به لام شه و هیچ کاتیک نه بوو به رو یسپیر، شه که سه رکوتکه ریکی بیهارتاو خۆپه رستیک سکو مانگی بوو، نانی به نرخی پۆز ده خوارد، له پۆزانی سه ره تای گرتنه ده ستی ده سلات، ناچار بوو هه ندیک ده سه لاتداریه تی حکومت بداته ده ست برژوازییه کان- یان وه که حکومتی پیشوو هه ندیک شت به یلینه وه، به لام هه رکه هه لی بۆره خسا، هه مو شه مانه ی ماشت و فره نسای کرده ده وله تیک سهرکوتکه رو سه ریازی ونه روپاشی کرده چنه ولاتیک سهریه شه حکومت سهربازییه ی خۆی، له حکومتی په های نابلیوندا شوین نه بۆ ژاکوبنه کان ونه بۆ نایدۆلژییه که شیان هه بوو، به م

108 - تاراکه: لیره دا مه بست لهو شوتنه به که فره نسایا گری کردبوون و ناو خاکی شه و ولاته نه بوو.

109 - ۱- کاین: دورگی کۆتانه له شه ریکی باشورو دورخراره سایه کانیان له فره نساه بو نوئی ده نارد.

2- مه بست له پووداوه که ناو نۆزیابه. (و- کوردی)

جڙه خه وني زڙپني (کوماريه کان) و تڙپوانيني په کسانو ونازادي، له ناوړېدو ته فروتوناي کرد، به وې بريتانيا به په کگه يشتني شازاده خانمي نه مساري وناپليوني به پښتني ميژوئي له قه لمد، پاستي کرد، چونکه له ونيژوه به دواوه نيم پراخه سهرکوتکه ره کي ناپليون ده ستي به گڼتڼه رداني هه موو شانشينه سهرکوتکه ره کون و تازه کان کرد، به لگه نه ويسته که حکومت سهرکوتکه ره کون و تازه کان، به هڅي ژاکوبنه کان و کاريگه رييه کاني برژواني فهره نسي کوماريخواز کردبونيه دوزمني سهرسخت وناشتي نه که، نه و فشاره درندانه يي دژبه ژاکوبنه کان بووک سهره تا به پووکش به پني قانون به پښه ده چو ويه کيکيو له خه سله ته کاني حوکم پاني ناپليون، فوشه ش دواي کوده تاکي (18- ديسه مېر) ورده ورده هاته سهر نه و باوه پي ژاکوبنه کان له لايه نگراني هاتنه سهرکاري پښمي شانشيني مه ترسيدارتن، نه گهر بگوتريت فوشه له لږساروه کي زياتر کورتبيني نيشانده دا، نه و پاسته، کنت دوپروانس، که خڅي به پاشاي فهره نسا ده زاني ويراکشي شارل وهه موو سهراني لايه نگرې پښمي گه پانه وې شانشيني که له غه رييا به تيدا ده ژيان، گه يشتنه نه و قه ناعه ته ي نيتر دواي پوداوه کي (ديسه مېر) هه ل گه پانه وې پښمي شانشيني په خساوه، باشه نه گهر واپا نيايا باشتر وانه بوو فهره نسا له جياتي نه وې ملکه چي يک شه رانگيزي خه لکي کړسي بن، مليان بڼ پښمي شانشيني ديري خويان نابا؟ شلپش دواي ده سال سه ننگه ساري و خڅپاگري له (18 و 19) ي برومردا له ناوچو بوو، نيتر ليره ودا بڼ نه و ده ستي که له مانگي يازده ي سالي (1799) دا حکومت ديرکوتاري له ناوړېدو له مانگي يونيقي سالي (1800) تيشدا له مارنگو سوپاي نه مساي تڼکشانده، هيچ کارک له پيش نه مابوو چکه له وې لويسي هه ژده هه م، پاشاي نيماندار به نابني مه مسيح، که تا نه وکاته ش پتيانده گوت، کنت دوپروانس، بگتريته وه سهر ته تخت و تاراجي باوک وياپيراني، مه علوم نيه داخوا دوپروانس بڅخې نه و بيرکي هاتېل ميشکه وه - يان به هڅي ناموژگاري براکي شارل (که سروش، بېرو هڅي که مي پتيابو) نه وکاره ي کرد، هر چونيکيت نه وې پويدا نه وې لويسي له (ميتر) دا که نه زلگي نه وکاتي خڅي بوو، نامه يکي بڼ ناپليون نارو له و نامه يه دا داواي له نه و کردبوو، بنه مالې بورين بگتريته وه سهر ته تخت و تاراجي فهره نساو پيشنياريشي بڼ ناپليون کردبووک هه چي بڅخې وهاره له کاني داوابکات بڼ دريغي ده ياندرتت، هه روه ها تانکيد له سهر نه وې ش کرابووه (دوعاي خيري نه وې کاني تابنده ش ده بڼته پووناککه ره وې پڼگي نه و)

ناپليون وه لامي نه م نامه يي نه دايه وه، دواتر نامه و په ياميتر بڼ نه و وجوزفين نيردران، له هاويني سالي (1800) دا دواي سهرکه وتنه کي مارنگو، کاتي نه و ناشکرايوو ناپليون ده سلاسي ته واري به سهر فهره نسا داهه يه، جاريکي تريش لويي نامه يکي بڼ ناپليون نارده وه، نه مجاره يان ناپليون بڼ يه کم جاري دواچار وه لامي دايه وه به م جڙه ي بڼ نووسي (به پښ- نامه کي نيوه م پڼگيشت، سهاره ت به وپښو شکرمه ندي ي بڼ متان داناره، سوپاستان ده کم، نيوه نابي به نوميدي گه پانه وې فهره نسا بن، نه گهرنا ده بڼ به سهر سهدان هه زار تهرمد تپه پڼ، به رژه وه ندي خڅت به قورياني خوشگوزه راني وپه ختيازي فهره نسا بکه، ميژو چاکي نيوه ده داته وه) کاتي ناواره کاني لايه نگرې شانشيني و نه وانيتر په يان به وې برد ناپليون له وکه سانه نيه فهرمان له که سانيت وېرگرت، به لکو له وکه سانه يه که حکومت به سهر که ساني تروه ده دکات وله نيازو نامانجي نه وگه يشتن، برياري کوشتياندا. دياره له هه مان نه و کاتانه دا نه م بيرکي يه ش لاي ژاکوبنه کان دروستبوو، به لام چونکه نه مانه چنه کوده تايه کيان له لايه ن فوشه وه ناشکراکرايوو ته واپه شيو وپه شړکاو بېبون، فوشه له پڼگي

جاسوسه کانی خۆیه و ئاگادارکرا بۆوه کە پلانێک بۆ کوشتنی ناپلین ههیه و بپارێه له ئۆپێرادا له شهوی (10/ی ئۆکتۆبەر)دا بکڕێت و له وکاتهی ئێوه کە دارا نه بهر و نزیکنه وه له ناپلین ده چوون⁽¹¹⁾، دهستگیرکران، دواتر ئێوه ئاشکرا بوو ئێوه کانه له لایه خودی فوشه وه به و چوار کسه دراوه، ئهوانه له سێداره دران و به و هۆیه وه فوشه زیاتر کسه سایه تی زیاده کردو خۆشه و یستریبوو،

دهستهی دوژمنانی ناپلین ده گه ران و سهریان به هه موو شوێنێکدا ده کردو دهیان و یست له ناخافان و به نهێنی زه بری خۆیان بوه شین، له پۆلی (3) نیوزدا، واته (25/ی دیسه مبه ری سالی (1800)دا کاتێ ناپلین ده یو یست به کۆلانی سن نیکر⁽¹¹⁾ دا بچێت بۆ ئۆپێرا، ته قینه وه یه کی گه ره له وێ رویدا، ئه و گالیسه کی ناپلینی تێدا بوو نزیکی (10) چرکه بوو به و شوێنه دا تێپه ری بوو که ته قینه وه که پویدا، سه رجا ده و شۆسته که له خۆیندا شه لالیو، له هه مان کاتیشدا ئه و گالیسه کی نیوه ی خراپ ببوو به سه لامه تی ناپلینی هه رگه یانده ئۆپێراکه و ناپلین زۆر به ئاسایی چووه شوێنه دیاریکراوه کی خۆی، ته نانه ت ئه وانه ی ناو ئۆپێراکه چه ند ده قیقه یه ک دوا ی ئه وه هه والی ته قینه وه که یان زانی، له ولێکۆلینه وه پۆلیسیانه ی به پێوه چوون هه یج کومانلێکراوێک ده ستگیر نه کرا، ناپلین دانیابۆوه و باوه ری خۆی له سه ره ئه وه ساغ کرده وه که ژاکۆینه کان ئه م کاره یان ئه تجماده، ناپلین فۆشه ی به وه خه تبار کرد، له بهر سه رقانی له گرتن و راوه دوونانی لایه نگرانی سیستمی پاشایه تی، ئاگای له ژاکۆینه کان نه ماوه و فره مان ی پێدا ئه وانه یه کجاری یه کلابکاته وه، فره مانیدا لیستیکێ (130) که سی له ژاکۆینه کان و لایه نکره کانیان بنووسریته وه و ده ستبجێ ئه وانه ده ستگیر بکړن و راسته و خۆ دوور بخړینه وه بۆ کویان - یان دوورگه ی سشل⁽¹²⁾، که به ده گمه ن که س له و دوورگه یه به زیندوویی ده گه رایه وه، پارێزگاران ی هه موو شاره کانی فره نسا که و ته گرتنی ژاکۆینه کان و لایه نکره کانیان، ئه وانه ی ناویان له لیسته کی فوشه نووسی بوو هه بوو، دوا ی ده ستگیر کردنیان دوور نه خرا نه وه بۆ تاراوگه، به لکر خرا نه زیندانه کانی ده ولت له فره نسا، پێشه وه ی لێکۆلینه وه - یان دادگایی بکړن، ته نانه ت کاتێ راستیی به کان روون بوونه وه و تاوانبار ه راسته قینه کانی ش دۆزانه وه ئه مانه ئازاد نه کران.

ئه وه ی ئه و پلانه شی ئاشکرا کرد هه ر فوشه بوو و نه مه شی له وکاته دا ئاشکرا کرد که ژاکۆینه کانی خه ستبوونه زیندان و بۆ تاراوگه ی نار دیوون، له راستیدا فوشه یه که م که سبوو که ده یزانی ژاکۆینه کان ده ستیان له و کاره دانییه و نه مه شی ته نها بۆ هێوړ کردنه وه ی ناپلین کرد، دووه فته دوای ئه م روودا وه ی گه ره کی سن نیکر، له به ره به ری کۆتایی هاتنی گه ران و ده ستگیر کردنی ژاکۆینه کان، که سێک به ناری (کارن) ده ستگیر کرا و دوا ی ئه وه هه ندیکێ تر به م ناوانه گیران، سن رژان و بۆرمون و نزیکی دوانزه که س که لایه نگرانی رژیمی شانیشینی بوون و له پارسییدا نبشته جێ ببوون، کابن و سن رژان، یه کسه ره دانیان به وه دانا که ئه وان ئه و ته قینه وه ی گه ره کی ناو براویان ئه تجماده بۆ کوشتنی ناپلین، دیاره ئه م پلانه ش له لایه سه رانی لایه نگرانی شانیشینه وه نه خشه ی بۆ کێشرا بوو هه تا بنه ماله ی بۆینه کان یته وه سه ره ته خت و تارا جی

¹¹¹ - 1 - ئه و چوار کسه به م ناوانه بوون: سراسی و ئارنا و دهرویل و توینو لوبون.

¹¹¹ - سن نیکر: گه ره کیکه له پاریس و ده که وێنه خۆه لانی باکوری ئه و شاره .

¹¹² - 1 - کۆمه له دوورگه یه که ده که وێنه ئۆفا نووسی هندییه وه سه رووی دورگی ماداسکار، که ئه وکات سه ره فیره نسا بوون و دواتر له سالی (1813)دا که و ته زۆر ده سه لانی

بریتانیا، (و- فارسی)

2- بۆرته کان: مه به ست له بنه ماله ی شانیشینی فره نسا یه، که ئیست له تاراوکه دا ده زین، (و- کوردی)

پاشايه‌تې، ناشکرايوونې پلانگيره‌کان هېچ فشاره‌کانې سر ژاکوبنه‌کانې کم نه‌کرده‌وه و پريادرا به‌همان توندو تيژتېش ه‌لمه‌ت بېرته‌سره‌لايه‌نگراني گه‌رانه‌وه‌ی رژيمی شانشينی، تاپليڼ ويستی به‌يکه تير دوو نيشانه بېټکې، دواتر که‌به‌نه‌ويانگوت: فوشه‌گرتنو دورخسته‌وه‌ی ژاکوبنه‌کان به‌ناړه‌وايي ده‌زانی، تاپليڼ له‌وه‌لامدا گوتی: فوشه‌سه‌يره... نو ه‌ميشه‌ناوایرده‌کاته‌وه، ه‌رچې نيکبېت تازه‌زگرنگ نييه، من له‌شری نه‌مانه‌پشتم کرده‌وه و دنيا بووم) زورجاریش لایه‌نگراني رژيمی شانشينی پلانی کوشتنی تاپليڼيان دانانو سرکه‌رتوو نه‌بوون، به‌لام له‌گال نه‌وه‌شدا تاپليڼ به‌نه‌ندازه‌ی ژاکوبنه‌کان کينه‌ی له‌لايه‌نگراني رژيمی شانشينی نه‌بوو، وه‌ک خه‌ک ده‌يانگوت: تاپليڼ چې رق وکينه‌ی ه‌م‌بوو به‌ژاکوبنه‌کانې رشتو له‌به‌رامبه‌ر لایه‌نگراني سيستمی شانشينيدا کينه‌دڼی نه‌وتی نه‌مايوو تادربه‌نه‌وانيش بيکات، واته: که‌فوکولی دپندنه‌ی سريپوه، تاپليڼ ده‌يتوانی له‌کاتی پټويستدا بې به‌زه‌ی بېتو له‌همان کاتيشدا خوڼ ساردی و نارامی خوی بپاريزت، به‌لام راستيه‌که‌ی نه‌وه‌بوو تاپليڼ ده‌يويست لایه‌نگراني رژيمی شانشينی بينځته‌ی ژيرياری فهره‌نسای نوې و ناشتی نه‌ويان له‌گال دابکات له‌به‌ره‌ی بورينه‌کان جيا بېنه‌وه، به‌واتايه‌کی روونتر، تاپليڼ ده‌يويست ناشتی له‌گال نه‌ولایه‌نگرانه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی سيستمی شانشينيدا بکات که‌قانونی بوونی حکومتی تاپليڼ به‌ره‌سمی ده‌ناسنو نه‌که‌ری ملگچ کردنيان بقحکومت له‌نارادايه‌و نه‌ويش چاوپښی له‌رابورديويان ده‌کاتو ده‌يانبه‌خشيت، به‌لام له‌گال نه‌وکه‌سانه‌ی که‌ناشتيان نه‌ده‌کردو ته‌نها له‌بيرو کاری نه‌ودابوون بورينه‌کان بگه‌ږته‌وه‌سره‌تختی پاشايه‌تې، به‌وپه‌ری بې به‌زه‌ميانه‌ی له‌گال ياندا ده‌چولانه‌وه و کوشتو بې ده‌کردن.

پټش‌شری مارنگو تاپليڼ فهرمانی به‌فوشه‌دابوو ليستېک بکاته‌وه به‌ناوی نه‌وکچ کردوانی که‌نه‌که‌ری ريگانديان بق گه‌رانه‌وه‌ی فهره‌نسايان پېدرت، ده‌ستوو‌سه‌کانی سهرتايی نه‌وانوانه‌نزيکه‌ی (100) هزار کس بوون و (52) هزاريشيان به‌پټی فهرمانی ميژوی يکه‌می واده‌مري (1800/10/20) گه‌رابوونه‌وه فهره‌نسا، له‌وليسته‌تازه‌ی که‌ناوی نه‌وانه‌ی بډيان ه‌م‌بوو بگه‌ږته‌وه فهره‌نسا زورلوه زياتيوو که‌پټشېني کرابوو، له (125) هزار کسې ناواره (141) هزار کس موله‌تی گه‌رانه‌وه‌ی فهره‌نسايان پېدرابوو به‌مه‌رج له‌ژير چاوديري پوليسدا بې، ته‌نها (3373) کس له‌م ليپورده‌گشتيه‌بيبه‌شکران. به‌لام تاپليڼ به‌وه‌وه نه‌وستاو به‌پټی نه‌وپرياره‌ی که‌له‌سالی (1802) دا ده‌رچو، هر په‌ناه‌نده‌يکه‌ی فهره‌نسی ناواره‌ی ولاتير سوڼد به‌به‌نه‌م‌کی بق رژيمی تازه‌ی فهره‌نسا بڅوات، بقی ه‌يه‌يه‌بگه‌ږته‌وه و ليپورده‌ی ده‌يگه‌ږته‌وه، به‌وپرياره‌ه‌ندېک له‌وپه‌ناه‌نده‌ی تريش که‌باری گوزهرانيان خرابوو گه‌رانه‌وه فهره‌نسا. بډماوه‌يکه‌ی ولات نارامی به‌خويوه‌گرتو تاپليڼ به‌شوق وزه‌وقه‌وه خه‌ريکی جيبه‌جیکرني کاروباره‌سیاسيه‌ی که‌ناوی ده‌ولت بوو، هېچ کاتې نه‌له‌پټشرو نه‌دواتريش تاپليڼ نه‌وه‌نده‌حزنی نه‌ده‌کرد ناشتی له‌گال هاوپه‌يمانانی نه‌وروپايدا⁸¹⁹ بکات، نه‌وپټويستی به‌ناشتی کردنه‌بوو، له‌لايه‌ک بډنه‌وه‌ی گرنگی به‌باری نيداری و نابووری ولات بدات وله‌لايه‌کی تريشه‌وه ده‌يزانی گال فهره‌نسا تينوی ناشتی کردنه، سهره‌نجامی کار به‌تايه‌ت بډنه‌وه پټويستی به‌م ناشتی کردنه‌بوو ه‌تا کاروباره‌کانی ده‌ولت به‌گشتی و بوری نابووری ته‌واو پټکاخته‌وه.

113 - فهره‌نسا خوی به‌نيکه‌له‌نورویا: به‌لام ليره‌دا مه‌بست له‌هاوپه‌يمانانی نه‌ورویا نه‌وپه‌نه‌و ولاتانی دزی فهره‌نسا هاوپه‌يمانان دروستکردوو،

(3)

ناپلین له هه لېږاردنی دهستیارنکی سیاسیش، به هه مان لیزانی له هه لېږاردنی فوشه سرکه وتووبوو، چونکه پرنس تالیران نیشانیدا که له هونری دیپلوماسیدا که سیکي ته پرده ستو کارایه، به لām تېروانی نی ناپلین له هه یه که له فوشه و تالیران جیاوازیوو.

ناپلین که لکی له فوشه و ده زگا پزلیسه که ی ئو و ده گرت، له هه مان کاتیشیدا به که سیکي خراپه کارو دلوین پیسی له قه له م ده دا، چونکه ته و او متمانه ی به فوشه نه بوو، جاسوسی تاییه تی خزی بچاودیری کردنی ئو دانا بوون و له م بواره شدا ناپلین نه یده توانی به سر و ه زیړه که ی⁽¹⁴⁾ خزیدا سهریکه ویت، له م رووه و نه ناپلین بونا پارت و نه ئه لکمه نده ری ماکدونی ش نه یانده توانی شان له شانی فوشه بدن، چونکه فوشه له چاوتروکانیکدا ده ی توانی یه که به یه که هه موو ئو که سانه بناسیت که ناپلین به جاسوسی له سره ئو ی دانا بوون.

له بواری ئاسایشی ناوخل ناپلین پیویستی به فوشه بوو، چونکه وه که گوتمان ناپلین له م رووه و تزی فوشه ی نه ده شکاندو ناچار بوو پشت به فوشه بیه ستیت.

به لām له رووی دیپلوماسیه و ناپلین له تالیران که م توانا تر نه بوو، ته نانه ت له هه ندیک رووه و نه ئه ویشی تیده په راند، هه رچه نده تالیران وه زیری ده ووه بوو و به که سیکي به پز هه ژمارده کرا، وه لئ ئو نه ناپلین بوو که هه میشه فه رمانو ریشوینی بچ تالیران داده نان.

یه کیک له که و ده ترین سرکه و تنه کانی ناپلین ئو ووه بوو، توانی گورانکاری بته رته تی بخته ناو سیاسه تی روسیا، ناپلین په یامیکی ناراسته و خزی بچ پلی ئیمپراتوری روسیا ناردو تییدا ئاماده یی فه ره نسای ده ری له ئازادکردنی هه موو ئو سه ریازه رووسیانه ی له جه نگی کورساکفی سالی (1799) دا به دیل گیرابوون، بچ هیچ مه رج و خواستیک له به رامبه ر ئه مه دا، له و کاته دا هیچ دیلیکی فه ره نسایی له روسیادا نه مابوون و ئه مه ش بووه جیگای دلخو شی ئیمپراتوری روسیا و بچ به دوا دلوچوونی ئه مه ئیمپراتوری روسیا، ژنرال سپرنگپورتنی بچ پاریس نارد، سپرنگپورتن له ناوه راستی مانگی دیسه مبه ردا که یشته پاریس، ناپلین له یه که م دیداری له که ل ژنرالی ناوبراو که رمتترین سۆزو خۆشه ویستی ووژی بچ پلی ئیمپراتوری روسیا ده ریچی و جوانمیری و شکله ندی ئو ی ئامازه پیکرد، ناپلین نه که هه ر لریاریدا ئو (6) هه زار سه ریازه دیله ی روسیا ئازاد بگرتن، به لکو فه رمانیشیدا له سر خه رچی ده ولته تی فه ره نسا جلوه برگی تازه ی یه که سه ربازییه کانی خویان به دته و پیلووی تازه و چه که کانیشیان به نه وه، له پای ئو هه لسوکه و ته دۆستانه یه دا له نیوان دوو دوزمنی سه ره ختی یه کتری ئه مه پیشینه ی نه بوو، نامه یه کی تاییه تیش له لایه ن ناپلینه ووه بچ ئیمپراتریه تی روسیه نیردراو له ناوه رکی ئه نامه یه دا نووسرابوو (هه رگاتی ئیمپراتوری روسیا بالیزی جیگای متمانه ی خزی بچ پاریس بنیتریت، گرتیه ستی په یمانی ناشتی له نیوان فه ره نسا و روسیادا له ماوه ی (24) سه عاتدا ده به ستریت، پل، ته و او سه ری سورمابوو، ئو که دوزمنی خوین خوری فه ره نسا بوو، له پچ بوو

به دوست و دوستی به نام یه کی وه لایم بلی ناپلین نارد وه و تئیدا باسی ئه وه ی کردبوو که پیوسته ناشتی بکین و ناماژه شی به وه کردبوو که به ناو له ناپلین ده توانن ناشتی و نارامی بگینه وه (ئوروپا) دوی سه رکه و تنی له م کارهیدا ناپلین کاری بۆن وه ده کرد، نه که هر په یمانی ناشتی له گه ل روسیادا مۆریکات، به لکو ده یویست یه کیتی سه ریازی له گه ل روسیادا بیه ستیت.

بیرۆکی هاو په یمانیتی کردن له گه ل روسیادا له بهر دوو هۆبوو: به پله ی یه که له ده ست نه چوونی هیچ به رزه وه ندیه که له نیوان ئه م دوو دهوله ته دا، دوو میش: بۆنه گه ری ئه وه ی به به سه رچوونی کات به کۆکردنه وه ی هه موو هیزی خوی بتوانیت ده سه لاتداریتی بریتانیا له سه ر هیندستان له ریگای روسیای خۆرشاوا و ناسیای ناوه راسته وه بخاته ئیز هه ره شه وه، ئه م بیرۆکی به هه ره له کاتی داگیرکردنی میسره وه تادواین رۆژگاره کانی فه رمان په وایی کردنی ناپلین، هه ره له خه یالیدا بوو وره گ وریشه ی دا کو تابوو، ئه م بیرۆکی به مایه وه و هه ره سه ری نه گرت، به هۆی ئه و خیرا پیشکه و تنه ی په یوه ندی نیوان روسیاو فه رهنسا، بریتانیا کچی که و ته که وه وه.

ناپلین نه خشی ئه وه ی ده کیشا پئی خۆشکهری بۆناردنی له شکرێک له ئیز فه رمانده یی خوی بۆ خۆشناوی روسیا بچیت و له ویشدا په یوه ندی به سوپای روسیاوه بکات و له وێه هه ردو سوپا به ناسیای ناوه راستدا به ره و هندستان بیات، ئیمپراتۆری روسیا بیرۆکی ناردنی سوپا بۆ هندستان وه ترشکردنه سه ر سوپای بریتانیا له و ولاتهیدا به شادمانی پیشوازی لیکرد، ته نانه ت بۆنه م به به سه ر پێش ناپلینیش ورده ناماده کاری کردن. ئیفا نوفیچ پلاتوف، که سه رکرده یه کی کارا خستانی بوو وشه ش مانگبوو به فه رمانی ئیمپراتۆر زیندانی کرابوو، له پپ ناویراویان له قه لاتنی پتر که تئیدا زیندانبوو، هێتایه ده رۆیو پاسه و خۆ بریدیان بۆ لای ئیمپراتۆر و ناویراویه که سه ره ئه م پرسیاره ی له پلاتوف کرد: ئایا تۆ ریگای هندستان شاره زای؟

پلاتوف که سه ری سورما بوو هیچ له مه سه له که نه ده که یشت، به لām ئه وه ی زانی ئه گه ره وه لām که به نه خیر بداته وه ئه وا ده یبه نه وه زیندان، بۆیه یه که و ده ردوو، گوئی: به لئی شاره زام، ئیتر یه که سه ره کردیان به فه رمانده ی له شکر (دن) که پێکها تیبو له (32) هه زار سه ریا زو فه رمانیان بۆ ده رکرا خویان ناماده بکه ن بۆچوون به ره و هندستان، ئه و چوار له شکره به ره و هندستان که و تنه پئی، به لām ریگا به رینه که یان زۆر درێژه ی نه کیشا...، ئه روپا به دلنیگه رانیه وه سه ری ئه و دقستایه تی به نیوان فه رمان په وای فه رهنسا و ئیمپراتۆری روسیا یان ده کرد، چونکه ئه گه ره ئه م دوانه به جددی په یوه ندیه کانیان پته و بوو یا، ئه واده بوونه فه رمان په وای هه موو ئه روپا، ئه مه ته نها بلی چوونی ناپلین و پیل نه بوو، به لکو هه موو سیاسه ته دارانی ئه روپایی ئه و رۆژگاره ش له و پیراویه دا بوون، ترس وه ریژی ته وای بالی به سه ر بریتانیا دا کیشا.

پاسه چه که و ته قه منیه کانی فه رهنسا له ی بریتانیا که م توانا تر بوون، وه که چۆن هیزی ده ریایی بریتانیا له هیزی ده ریایی فه رهنسا به هیزتر تۆکمه تر بوو، هیزی ده ریایی پوسیا ش به به راورد له گه ل هیزی ده ریایی بریتانیا دا ئه سلن حسابی بۆنه ده کرا، به لām ئه و پلانه ی ناپلین به ناردنی سوپای فه رهنسا و پوس بلی هندستان (ویلیام بیٹی)، سه رۆک وه زیرانی بریتانیا مه زنی گرۆ ده هریکرد، له هه موو کۆشکه کانی کۆماری و شانیشینی ولاتانی ئه روپادا به ترس و له رزه وه چاره پوانی هاتنی به هاری سالی (1801) یان ده کرد، چونکه له و که ژه دا دوو هاو په یمانه گه رده کی ئاینده ده یان توانی هه موو شتیکیان له ده ستبیت، به لām یه که م رۆژی به هاری (11 ی مارس) پیشهاتیکی تر پوویدا، کاتی هه والی کوژانی پل: ئیمپراتۆری روسیا

گیشته پاریس، ناپلین به وره نجه‌ی چند مانگیو دابووی و به‌وپه‌ی ژیری و رویاییه ده‌سته‌بری کردبو و لیبیه باجو، ده‌ری بو و به‌توره‌ییه و هواوی کرد (نه و تیره‌ی بریتانیا له‌کولانی سن نکیزدا تیمی گرت، نامانجی نه‌پیکا، به‌لام له‌پترسبورگدا نامانجی پیکا) ناپلین گومانی له‌وه‌نه‌بو کوژدانی پل له‌ژیر ساری بریتانیا دایه، نه و هاوپه‌ییمانیه‌ییه‌ی نیتوان نه و ولاته له‌شه‌ویکی مانگی مارسدا که‌کوده‌تاچی‌کان چووبوونه ژووی خه‌وه‌که‌ی نیمپراتوری کوشتیان، هه‌لوه‌شایه‌وه.

(4)

ده‌بوا ناپلین هه‌موو نه‌ونه‌خشانه‌ی داپه‌شتیون بگرت، به‌لام نه و ده‌یتوانی وه‌ک چوئن تۆرخانه‌که‌ی به‌ته‌ده‌ستی به‌کاربه‌یتیت له‌م بواره‌شدا کارابو، نیت ده‌بوا به‌ئاراستیکیت که‌له‌گه‌ل هه‌لومه‌رجی هه‌نوکه‌یدا هاتبا‌یه‌وه، پوه‌په‌و بوپایه‌وه، نیت مه‌سه‌له‌ی شه‌پکردن له‌گه‌ل بریتانیا دا وه‌لانراوا ناشتی کردن هاته‌پیش، به‌لام له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندا ده‌میکبوو گفتوگویی ناشتی ده‌ستی پیکردبو له‌(9/ی فبرایه‌ی سالی 1801) دا، کوپنستل وه‌زیری دیاریکراوی نه‌مسای پهمانی ناشتی له‌لونه‌ویلدا مۆرکردبو و نه و پیکه‌وتنه‌ش له‌لایه‌نی فهره‌نساوه، جوزیف بۆناپارتی برای ناپلین و وه‌زیری ده‌ره‌وه تالیران مۆرکراو، به‌لام له‌پاستیدا نه‌م دوانه‌ ته‌نه‌ا فهرمانه‌کانی ناپلینیان جیبه‌جی کردبو و به‌ده‌ر له‌پنماییه‌کانی ناویراو هه‌چی تریان نه‌کردبو، نه‌مسا چونکه له‌خه‌ره‌لات و خۆرئاوایه‌وه که‌وتی ژیر هه‌په‌شه‌ی هیرشکردن، ناچاربوو قبولی هه‌موو نه‌مه‌رجانه‌بکات که‌فهره‌نسا داینبوون، نه‌وه‌ی ناپلین نامانجی بوو توانی له‌و ناشتی کردنه‌ی له‌گه‌ل نه‌مساییه‌کاندا به‌ده‌ستی به‌یتیت، جیاکردنه‌وه و داپرانی به‌لجیکا له‌نه‌مسا و ده‌سته‌لگرتن له‌لوکسامبورگ و هه‌موو نه‌و خاکه‌ی نه‌لمانیا که‌نه‌مسا داگیری کردبو و که‌تبل سه‌رلای چه‌پی روپاری (رن) به‌په‌سمی و ناساندنی کۆماری باتاو (III) و هل و تیل (III) و کۆماری سیزالین و لیگوری، که‌نه‌مانه به‌شیکبوون له‌خاکی ژیر ده‌سه‌لانداریه‌تی فهره‌نسا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌(په‌مون) نه‌م ولایه‌ته سه‌ره‌تا سوپای فهره‌نسا داگیری کردبو و هه‌روه‌ک خۆی له‌ژیر پکیتی فهره‌نسادا مایه‌وه، کوپنستل له‌و نامانه‌یدا که‌له‌ژیر ناویشانی خود کولوردو دابوون: به‌م جۆره‌ی نووسیوه (نیستا نه و پیکه‌وتنه‌نامه سه‌رشۆپه‌ی که‌من به‌ناچاری مۆرمکرد، نه‌م په‌یمان له‌هه‌ردوو پوهی شیوه‌و ناوه‌پۆکه‌وه شیوه‌ نابوو چوانه‌یه‌...)

کوپنستل زیاتر له‌و پوه‌وه حه‌قی بوو توپه‌بیت، که‌ده‌یزانی تالیران له‌دانوستان له‌گه‌ل شانیشینی نه‌مسادا، توانیبووی به‌نه‌یتی دیاری ژۆر وه‌ریگرت بئ نه‌وه‌ی کاریک له‌به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسا نه‌نجامیدات، چونکه نه و پیکه‌وتنه‌نامه‌یه هه‌ره‌سه‌ره‌تاوه تاکۆتایی له‌لایه‌ن ناپلین نه‌وه سه‌رافه‌تی و پینمایی ده‌کرا، هه‌رچۆنیکه‌یت نه‌مسا باری که‌وته لیژی، به‌لام دیاربوو نیمپراتوری نه‌مسا له‌به‌رگه‌گرتنی نه‌و زیانه‌گه‌وره‌دا چاوه‌پوانی ده‌رفه‌تیکبوو بۆ پیکه‌وتنه‌وه‌ی خۆی و نه‌م نویمیدی هه‌ل په‌خسانه‌شی دابۆ ده‌ست پیکه‌وت و پۆژگار، به‌م جۆره له‌کاتی کوژدانی پل، نیمپراتوری پوسیدا، تاکه ولات له‌وده‌وله‌ته زله‌یزانی له‌حاله‌تی شه‌پکردن له‌گه‌ل فهره‌نسادا مابۆه بریتانیا بو، ناپلین نه‌خشه‌کانی خۆی گۆڕین و پیرایی نه‌وه‌یدا

115 - باتاو: واته هۆله‌نای نه‌مۆ.

116 - هل و تیل: خاکی سوپرای نیستا (و- فارسی).

به لجیکاو هژلنداو ئیتالیاو به شی چپی سر زئی دن وپیه مون، وهك پیشوو هر له ژیر دهستی ناپلیوندا مابوو، هه موئه و شانشینه داگیرکراو- یان نیوه داگیرکراوه که هیز ناپلیون به شیوه یهکی پاسته وخق- بیان ناپاسته وخق له سیبیری خزی کرتیون، بازار پیکبون بق فریشتنی کالاکانی بریتانیا- یان کالای ولاته ژیر دهسته کانی بریتانیا، له دهست چوویون، هه موو هه ول وکوشه کانی نوینه ره هه لیزیردراوه کانی بریتانیا له پیمانی ناشتی شاری نامی، ن بق پیکه و تنیکی بازگانی بوو، تاهه رنه بی که مێک له بهرزه وهندی بریتانیا دا بیت، به خزیایی نه بوو سهری نه گرت، بهو جۆره بازاره پم بهرکه ته که ی ناوخی فره نسا وهك پیشگرتن له دهسه لاتی ناپلیون به پووی کالاکانی بریتانیا دا داخرا بوو هه روا ده مایه وه، جگه له مانهش له پووی سهریازی و سیاسی و ناسایشی بریتانیا ش له بهرام بهر هیرشه کانی سوپای فره نسا دا وهك پیشوو جیگای دلنایی بوونه وه نه بوو.

ئه وکاته ی ناپلیون هژلنداو به لجیکاو ته ووا خسته ژیر پکیتی خزی زلرجار ده یگوت (به ندهری ئانورس ده مانچه یهکی له سر پتی ئاراسته کراوه بق دلی بریتانیا...)

ئه که ری ئه وه نه بوو پیکه و تنامه که ی شاری نامین درژه بکیشیت، چونکه بریتانیا خزی هه تانه وپه پی به دپواو ده زانی، کاتی خه لک له پاریس وشاره کانی تری فره نسا دا هه والی ورده کاریه کانی ئه م پیکه و تنه یان زانی دلخوشی ئه مانه که یشته لوتکه و ده یانگوت گواپا ئه و دوژمنه سه رسه خته ناشتی نه کردنه ی له گه ل فره نسا، دانی به شکستخواردووی خۆیدا ناوه و داگیرکردنه کانی ناپلیونی به دروست داناه، ئه م شه په دووو درژه له هه موو بهر کاندای به سهرکه و تووی ته ووا که و ته وه.

(5)

چاره نووس وانه بوو که له سه رده می حوکمرانی ناپلیوندا فره نسا و ئه روپا بۆماوه یهکی دوو درژ ناشتی بالی بکیشیت، دوا ی ئه و دووساله که له به هاری (1801)، دوا ی ناشتیکردن له گه ل نه مسادا تابه هاری سالی (1803) واته: ماوه یهکی که م دوا ی ناشتییه که ی نامین له گه ل بریتانیا دا درژه ی نه کیشار دوویاره شه پ له نیوان فره نسا و بریتانیا دا هه لایسایه وه، له و ماوه یه دا ناپلیون به وپه پی زالییه وه توانی هه موو کاروباره کانی ناوخی فره نسا پیکه خاته وه، به تاییه تی گرنگی به ده ستووو پیککردنه ویدا، ناپلیون بقخی پاسته وخق سه رافه تی کۆبونه وه کانی په رله مانی ده کردو له کۆبونه وه کانی ئه جومه نی بالای ناسایشیدا ناماده ده بوو، که خزی دروستی کردبوو، له کۆبونه وه کانی په رله ماندا تاوتویی پا پۆرته کانی ده کرد ئه و گله یی وگا زاندانه ی هه بوون له وه زیرو لپرسراوانی تری ده ولت، بانگه یشتی ده کردن بۆ په رله مان و لپپچینه وه و پرسپاری ئالۆند ته ماری لیده کردن، ناپلیون چه زیده کرد گوئ له که سانی ده سته نگین و هونه رکار بگریت وشتیان لپوه فیرییت، ئامۆزگاری زپکوپه که ی خزی ئاوژن دوپوهانه ⁽¹⁷⁾ ی به وه ده کرد که مرۆ له شار پکی غیرییدا پتویسته له بری ئه وه ی بیکار بسوپته وه

117 - 1 - ئاوژن: گوری ویکت ئه لکساندهر دوپوهان و خانوو جوزفین بوو و دوا ی ئه وه ی ناپلیون خانوو جوزفینی کرده هاوسهری خزی. به ئاوژن ده کوت زپکوری ناپلیون،

ئاوپراو زۆر فاره مانیه تی ئواند له شه ره کاندای،

2 - ئاوژن: بوویه لپرسراوی ئیتالیا، که نه وکات له ژیر پکیتی فره نسا دا بوو، (و- فارسی)

کاته‌کانی خلی به‌خویندنه‌وه به‌سه‌ره‌ریت باشته، دواتر ناوبراو یوو به‌سه‌لاتداری به‌که‌می ئیتالیا، ناپلین هه‌موو شتیکی له‌م پسته‌یه‌دا چپرده‌کرده‌وه،

(زیادکردنی زانیاری بۆکه‌ک وه‌رگرتن لێی له‌بواری پراکتیکیدا)

ناپلین له‌گفتوگۆکردن له‌گه‌ڵ لێپرسراوانی ده‌ریایی فه‌ره‌نساو بریتانیادا که‌باسی هه‌ردوو جیاوازی که‌شتیه‌ جه‌نگیه‌کانی نێوان ئه‌ودانه‌ی بۆده‌کردن، ئه‌وانی توشی سه‌رسامی و واق و په‌مان ده‌کردنه‌وه، دواتر ده‌بینن ناوبراو چۆن گزنگیه‌کی تڤی به‌بواری ئابووریدا (لێره‌دا مه‌به‌ست له‌ئابووری به‌پێوانه‌ی ئه‌و گزنگی دانێو به‌به‌ره‌وپێشبردنی به‌ره‌می پێشه‌سازی)

ئێستا دوو‌سال به‌سه‌ر گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لاتی فه‌ره‌نسا‌دا تێپه‌رپێبوو، که‌فه‌ره‌نسا له‌بواره‌کانی بازگانی و‌گومرگ و گواستنه‌وه‌ی ده‌ریایی و‌خاکی و‌تڤرتر، شاره‌زایی ته‌واوی وه‌رگرتیوو، ناپلین نه‌ک هه‌ر ده‌یتوانی کێشه‌ی سنووری نێوان ئه‌لمانیاو داواکاری و‌لايه‌ته‌ خودموختاره‌کانی ئه‌مریکا به‌ملکداریه‌تی بکات، به‌لکو ده‌یتوانی پای خلی به‌پشتبه‌ستن به‌مێوو به‌سه‌لمێنیت و‌هه‌لا‌مگزی ئه‌وانه‌ بداته‌وه‌ که‌پروپاگه‌نده‌ی ملکداریه‌تی ئێره‌و ئه‌وتیاند ده‌کرد له‌نێوان خۆیاند، ناپلین گوتی له‌پاو بۆچوونی هه‌موو ئه‌وکه‌سانه‌ده‌گرت که‌شایسته‌ی گوتی لێگرتن بوون، به‌لام سه‌ره‌نجام هه‌رکاری به‌بۆچوونه‌کانی خلی ده‌کرد- ئه‌و پایه‌ی خلی باوه‌ری پێبوو، زۆرجار ده‌یگوت (که‌سی سه‌رکه‌وتوو له‌شه‌پدا ئه‌وکه‌سه‌نیه‌ په‌ند و پێنمایی باش بێت، به‌لکو ئه‌وه‌یه‌ که‌لێپرساوه‌تی جێبه‌جێکردنی ئه‌و په‌ند و ئامۆزگاریانه‌ بگرتته‌ ئه‌ست) له‌نێوان ئه‌وکه‌سه‌ شاره‌زاییه‌ی قسه‌یان بۆده‌کرد به‌ده‌گمه‌ن قسه‌ی به‌کێکیانی وه‌رده‌گرت و‌جێبه‌جێده‌کرد- یان باشته‌ و‌ابه‌ بێتین باوه‌ری ته‌واوی پێی هه‌بوو بۆجێبه‌جێکردنی، سه‌باره‌ت به‌سیاسه‌تی ناوخۆش هه‌ر به‌م شێوه‌یه‌ به‌ده‌رکردنی به‌یار ته‌واونا‌بیت، به‌لکو به‌جێبه‌جێکردنی ده‌کریت، ئه‌و پێی وابوو چاودێریکردنی جێبه‌جێکردنی به‌یاره‌کانی حکومه‌ت له‌به‌یاره‌کان که‌مه‌ترنیه‌، کاتێ به‌یاره‌کانی حکومه‌ت خاره‌خواه‌یان پێده‌کرا - یان باش جێبه‌جێ نه‌ده‌کران، پاسته‌وخ و‌ه‌زیری لێپرساوی جێبه‌جێکردنی ئه‌و به‌یاره‌ی ده‌خسته‌ ژێر لێپرسینه‌وه‌و داوی لێده‌کرد لێپێچینه‌وه‌ له‌گه‌ڵ لێپرسراوانی و‌ابه‌سته‌ به‌مه‌ بکات، خزمه‌تکردن¹¹⁸ له‌داموده‌زگا‌کانی ده‌وله‌دا شتیکی مه‌ترسیداریوو، ئه‌وکارمه‌ندانه‌ی له‌ده‌زگا‌کانی ئه‌ودا کاریان کردبوو، به‌پیری ده‌یانگێت‌پایه‌وه‌ که‌ده‌بوا کارمه‌ند دره‌نگ به‌خه‌وتیار سه‌بی زووش له‌خه‌هه‌لسابا.

به‌پای ناپلین پێویسته‌ ده‌وله‌ت تائه‌وپه‌ری توانا هه‌وله‌بدات کار به‌کارمه‌نده‌کانی بکات، خۆکه‌ له‌سیستمی ئه‌و حکومه‌ته‌دا زوو کارمه‌نده‌کان به‌ردبان، به‌لای ئه‌وه‌وه‌ زۆر گرنگه‌بوو، ته‌نانه‌ت ناپلین پای خلی له‌م باوه‌وه‌ به‌م پسته‌یه‌ی خواره‌وه‌ ده‌رده‌بێت (نابین به‌ئێت پیاوه‌کان پیربێن) و‌به‌بۆچوونی ئه‌و نیشانه‌ی حکومه‌ته‌کردنی سه‌رکه‌وتوو له‌واتای ئه‌و پسته‌یدابوو، ناوبراو هه‌ولی ده‌دا هه‌تائه‌وپه‌ری توانا موچه‌و ئیمتیاز به‌کارمه‌ندانی ده‌وله‌ت بدات، به‌لام له‌به‌رامبه‌ردا هه‌رچی له‌توانا‌یدا‌بوو فشاری ده‌هێنا بۆئه‌وه‌ی کاری زیاتریکه‌ن، ناپلین بۆخۆی شه‌ه‌رێز خه‌ریکی نیش و‌کاری ده‌وله‌ت بوو، ته‌نها چه‌ند سه‌عاتیکی بۆخه‌وتن و‌ته‌رخانه‌کردنی چاره‌که‌ سه‌عاتیکیش بۆ ناخواردنی ئێواره‌و که‌مه‌تریش له‌چاره‌که‌ سه‌عاتیک بۆناخواردنی به‌یانیا‌نی

¹¹⁸ - مه‌به‌ست له‌وه‌یه‌که‌ له‌سه‌رده‌می ناپلیندا کارمه‌نده‌کانی ده‌وله‌ت نه‌ک‌ر پێان خواردانا‌یا - یان که‌مه‌ترین که‌مه‌ترخمی و‌که‌نده‌یان له‌سه‌ر سووت بوو، سزای توند ده‌کران.

دانابوو، ئووه ئووهی به پیتویست نه ده زانی چاودیری حالی که سانیتر له خۆی زیاتریکات، وهك چۆن پهفتاری له گهڵ سهربازه کانیدا دهکرد، ئاواش ههلسوکەوتی له گهڵ کارمهندانى دهولهتدا دهکربو ههپهشهى دادگایکردن و سزادانی لێدهکردن، (ترموک) ی پیر که له سهردهمی پژی می شانشینییدا کارمهتدبووه، دهگێژتهوه دهلیت: ناپلین دهیتوانی نیازهکانی خۆی بهشیوهیهك بلیت و بهجۆرێك دهراوی زاری خۆشبوو وهك ئووهی له گهڵ هاوکارانی خۆیدا قسهبکات ده دوا، بهوجۆره خۆشهویستی خۆی لای کارمهتدەکانی وهك سهربازهکانی زیادهکربوو دهچوو دهلاتهوه، کارمهتدەکانیش له زۆری کارکردن و ماندوو بووندا دهمردن، وهك چۆن سهربازهکان له مهیدانی شهپدا تێدادهچوون، خزمهتکارهکانی ئو چ له مهیدانی شهپو چ له قهرمانبهری دهولهتدا، بهوپهپی سۆزو شهیداییهوه کاریان دهکرد تانیشانهیهکی شانازی- یان زهردهخه نهیهکی لامسهللای ناپلین وهبرگیر، بهحوکمی پای گشتی که دواى ناشتی کردنه که بهرێوهچوو و بهپیتی بپاری پۆژی (12 تۆکۆستی سالی 1802)، ناپلین (3568885) دهنگی به لیتی له بهرامبهر (8374) دهنگی نهخێر ههبوو و بهکنسولی ههمیشهیی ههلبژێردرابوو و به سهزۆك کۆمارى فهرهتسا، له مهوه وه دیارکوت له کۆمارى فهرهتسا دا حکومهتیکی سهروکتکه رها ته سهزاکوو زۆر درێژه ناکیشیت که کنسولی به کهم ده بێت به پاشا- یان ئیمپراتۆر، ناپلین به هه مان شیوهی سهپاندنی دیکتاتۆریه کهی خۆی کردی، دهویست دهسلاتی نایندهشی له سهز بنه مای درێژه دان بهر پهوشهی بگریته بهر، واته: لایهنگری برژوازی گهوهی شارو گوندهکان وچینی ورده برژوازی کۆلاک و... هیتری، هاوشیوه بگریته، ئینجا پهیمانی به بازرگاناندا حکومهتی فهرهتسا دهتوانیت و دهیهویت بازاری ناوخل له بهرامبهر رکه بهرێ دهرهکییهکاندا پارێزگاری لێبکات و بهشیك له ئهوروپا، تهنانهت هه مو ئهوروپاش بکاته شوینی که لک لیوه رگریتی سهرمایه گوزاری و پيشه سازى فهرهتسا، بهمانای بازاری ساغکردنهوهی کالاکان و بازرگانی کردن، ئو دهیزانی به مکاره ی برژوازیهتی فهرهتسی چاوپۆشی له درێژه پێدانی حکومهت سهروکتکه ره که یی که به درژایی میژوی شانشینی بهم قزناغه ناههواره دا تینه په پیبوو، بکهن.

(6)

ناپلین سووربوو له سهز نه وهی ههر له مه پرتیکی بهردهم په یوه ندیه کانی سهرمایه داری و پته و کردنی هیزی خۆی بێت لاهه ریت و نه هیلیت، له مهش زیاتر نهخشه ی ناشتی کردنی دهولهتی فهرهتسای به په سمی له گهڵ کلێسای کاسۆلیکا کیشاو زه مینه ی بێخۆشکرد، له میژوی (18- ی بومر) به دواوه، رێپه سمی مه راسیمه کانی مه زه بی نازادکرد، ئینجا بپیارده رکرد ئه رکی دینی یهك شه ممانیش بگریته و زۆر له که شیشه کانی که دور خرابوونه وه گه پانده وه فهرهتسا وه ندیکیشیان که زیندانی کرابوون نازادکرد، دواتر له گهڵ پاپدا که وته گفتوگو، سه بارهت به چۆنیهتی ئه مه و به پیتی پيشنیا ره کانی پاپی مهن، مه زه بی کاسۆلیک وهك ئایینی په سمی زۆرینه ی گه ل فهرهتسا ده ناسراو کلێسای کاسۆلیکیش ده که وته ژیر پارێزگاری ده ولهت، ئو گفتوگو کردنه نه پتکه و تننامه به ناوبانگه که ی به کنکوردی لیکه وته وه، که به پای میژوونووسانی برژوازی (شاکارێکبوو له گرتنه بهری پتکای دروستی دهولهت)

له پاستیدا ئه م پتکه وته نه پاشه کشه کردنی به شیکی سه ره کی بوو که شۆپشی فهرتسا له بهرژه وه ندی نازادی فکریدا به دهر له ده سه لاتی کلێسای هیتشبوویه وه.

شورش کاریگری پراکتیکی کلیساو نفوزی په رسمی رځانیه کانی به سهر میله تی فهره نسادا نااستیکي زږد که مکړدېوه، به لام ناپلین جاريکتیر نه وې دایه وه ده ست کلیسا، هژکاری هم هه نځاوه ی ناپلین چی بوو ؟ وه لامه که ناشکرایو هیچ گومان وغوباری له سهرنییه، بڼ گومان ناپلین بڼ دین نه بوو، به لام نیمانیکی لاحسه لالی و سهرتویژی به خواهه بوو، به درژیای ته منی خوی که مترین کاتی به قسه کردن له سهر مه زه ب به فیر دده، هیچ کاتن گویی به قسه ی نه وپیاوه ناپینیانه نه ده دا که پېتیانده گوت پشت به خوا بیسته، کنت کپارامونتی، له سالی (1799) دا به پاپی گوره ی حوته می فاتیکان دانرا که وه ک نویڼه ری خواوایو له سهر زه وې، ناپلین نه وې به پیره میردیکي فیلباز سهر دده کرد، چونکه پاپ ناماده بوو ده سیسه و نویڼکات بڼ گپانه وې به مالې بورینه کان بڼ سهر ته ختی پاشایه تی فهره نسا بڼ نه وې نه و سامانه ی کلیسا که له سهر دده می سهر ته ای شورش وه ده سستی به سهر د اگیرابو بگپته وه، به لام ناوبراو به پوځ له ناپلین ده ترسا، چون ته وای نیتالیا که وتیوژیر پکینی فهره نساو دای شه پی مارانگوش شاری پښم و پاپ خویان به گرفتاری ژرچنگی کنسولی په که م ده زانی، پاپی حوته م زنده قی چوبوو وبه چاوی زیاده و وچه ته سهری ناپلونی ده کرد، ناپلینیش باوه پی به هیچ قسه یکی پاپ نه بوو نه وې به که سڼکی درون وده سیسه چی ده زانی، نه م پای هریک له م دوانه بوو که له به رامبه ر یکترياندا هه بوو، چ پیش ناشتی کردن و چ دواتریش، هیچ یه که له م دوانه تاسهره مرگیش هم تیروانینه ی خویان نه گپې، که سایه تی خودی پاپ به لای ناپلین نه وه گرنگه بوو، به لکو هیزی کلیسا گرنگبوو که له به ر چاو نه گرتنی نه م نه ده کرا، نه م ش تنها له به ر نه ونا مانه وې هیزه سهر یازیه کانی فهره نسا له نیتالیا دا زیانی پیده که یشت، به لکو له به ر نه وې نه کرا بتوانیت کلیسای کاسولیک بخاته گڼ لایه نگرې خوی که لکی زږی هه بوو، ناپلین که (بالساموی)^(۱۹) پیشبینی که رو کانتی^(۲۰) فیهل سوفی به گپالتیک ده په تاند، ده یگوت (که شیشه کان به به هاترن له کالیوسترویه کان وکانتیه کان وه موو خوش^(۲۱) خه یالاته کانی تری نه لمانی) دریزه ی به قسه که ی ده داو ده یگوت (چونکه سروشتی مرؤ وایه و حزه که ن شتی نا ناسایی باوه پیکن بزیه باشت وایه ده رگای کلیسایان له پودا بکه نه وه، تابچن گوی له پتیمای ودانای ساخته ی مه زه بی بگرن، به لام بارنگایان پینه دین زږد فله سه فه چیه تی بکن، ناپلین له وې بویه دابوو بڼ وېکردن وده به نگرکرنی خه که کلیسا بیران لاچه پ ده کات، به واتایه کیتر: پو به پو بوونه وه له که ل نه وپیره فیلباز ده (واته: کنت کپارامونتی، که خوی ناوناوو پاپی حوته م و خه لکی که مژه بوون نه وانه ی باوه پیران به وده کرد، که ناوبراو نویڼه ری خوایه له سهر زه ی)، سیخوپو پیاوانی ناسایشی سهر به فوشه به نه یتي که لکی باشیان له که شیش وپیش نویژی که ران ده کرد بڼ به رزه وده ندی ده ولت (حکومت) جکه له م ش له وده باشتر بوو ده سه لاتدارانی حکومت خه که بخه نه او نه و نالژییه ی گوته ی فیهل سوفه کان که که س سهری لیده رناکات، هه روه ها ناپلین له وې بویه دابوو هم پؤلیسه په شه ی کاسولیک، بڼ هتورکردنه وې شالوی هه لچونی سهر دده می پؤشنگری وېرکری

¹¹⁹ - یازوف بالساموی: په کیکه له پزیکه کانی نیتالی و نه له که یارتکی به ناویاک بوو (1734-1795) و په کیکه له پیره وانی باومر دار به زانستی کیمیاو نیتال وفاتکرته و جادوگری، له کونکی پاشا به تی لویسی سازده همدا سنگ و به ای زوی هه بوو، نه و له م سه له ی که رنده نده که ی سازنده تپوه کلایو و شان رقی لپه لساو له فهره نسا ی دور خسته و (و- فارسی)

¹²⁰ - فیهل سوفیکي نایدیالستی نه لمانیو له کونیکسرت له دابکروه (1721-1804)

¹²¹ - خوش خه یالاته کانی: خه یال پانونه کان، (و- کوردی)

شوق‌شکینگی‌اشترین پنگاچاره‌یه کاریگری راسته‌وخری‌هیه. پښککه‌وتننامه‌ی نیوان پاپ وناپلیون که‌به‌لنکورددا به‌ناوبانگه له‌یولیژی سالی (1801) دا مۆرکراو له (15/ی ئیبریلی سالی (1802) دا ئه‌وقانونوت‌ش که‌به‌هۆی ئه‌و پښککه‌وتننامه‌وه ده‌رجو کاری پیکرا، پښکخراوه‌یی تازه‌ی کلێسای کاسۆلیکی له‌فهره‌نسادا دیاریده‌کرد، ئه‌مه‌ش چه‌ند بڕگه‌یه‌کی ئه‌و پښککه‌وتن نامه‌یه‌یه، نابلیون مه‌زه‌به‌ی کاسۆلیکی به‌مه‌زه‌به‌ی ژۆرینه‌ی خه‌لکی فهره‌نسا ناسیبوو، نه‌ک وه‌ک ئه‌وه‌ی مه‌زه‌به‌ی په‌سمی ده‌ولت بێت، که‌له‌پیش شۆپشدا مه‌زه‌به‌ی په‌سمی ده‌ولت بوو، هه‌روه‌ها مۆلته‌ی ئه‌وه‌یده‌دا مه‌راسیمه‌ ئاینیه‌یکان به‌نازادی بکێرن، له‌به‌رامبه‌ردا پاپا پابه‌ندبوو به‌وه‌ی هه‌رچی ئه‌و ملکومه‌اله‌ی کلێسای کاسۆلیک که‌له‌سه‌رده‌می شۆپشه‌وه ده‌ستی به‌سه‌ردا گیرابوو، ده‌ستی لێهه‌لگرت.

نابلیون به‌که‌یفی خۆی ئه‌سقه‌فی گه‌وره‌ی ئه‌سقه‌فه‌کانی هه‌لده‌بژاردو دیاری ده‌کرد، دوا‌ی ئه‌مه‌ پاپ حوکمی به‌شه‌رعی ناسینی ئه‌وانه‌ی ده‌رده‌کرد، ئه‌وکه‌شیشانه‌ی له‌لایه‌ن ئه‌سقه‌فه‌کانیشه‌وه داده‌نران، چونکه‌ ده‌ولت دایه‌نابوون وه‌له‌پښکای ده‌نگدانه‌وه‌نه‌بوو نه‌یانه‌توانی هه‌تاسه‌ر گرێنتی مانه‌وه‌یان له‌سه‌رئهم پیشه‌یه‌ ده‌سته‌به‌ر بکێرت وده‌ولت ئه‌مه‌ی نه‌ده‌گرته‌ ئه‌ست، ئه‌و فه‌رمانانه‌ی له‌لایه‌ن پاپه‌وه ده‌رده‌چوون کاریان پێنه‌ده‌کرا، مه‌گه‌ر پێشتر مۆلته‌ی له‌ده‌ولته‌وه پێدرا، ئه‌مه‌بوو پښککه‌وتننامه‌ی کنکورددا که‌زیاتر له‌سه‌د سال دوا‌ی نابلیونیش هێژو کاریگری خۆیان هه‌رمابوو، نابلیون له‌لێکدانه‌وه‌کانیدا هه‌له‌ی نه‌کردبوو، چونکه‌ ماوه‌یه‌ک دوا‌ی ئه‌و پښککه‌وتننامه‌یه‌ پڠحانیته‌ی کاسۆلیکه‌کان له‌هه‌موو قوتابخانه‌ ئاینیه‌یکاندا وانه‌ی تاییه‌تیا‌ن به‌قوتابیه‌یکان ده‌گرته‌وه‌و له‌و وانه‌دا که‌وشه‌ به‌وشه‌ نووسرا‌بووه، ده‌بوو خۆینه‌دکاره‌کان ده‌رخیانکردباو ئه‌مه‌ش بریتی بووله‌:

یه‌که‌م: خوا‌ی گه‌وره‌ نابلیونی وه‌ک نوینه‌ری رووخساری خۆی ئاردۆته‌ سه‌رزه‌وی.

دوهم: ئه‌و که‌سانه‌ی له‌ئهرکه‌کانی سه‌رشانی خۆیان سه‌باره‌ت به‌نابلیون که‌مه‌ترخه‌می ده‌کەن، ئه‌وا سه‌رپێچی له‌ده‌ستوری خاوه‌ند ده‌کەن وشایسته‌ی نه‌فهرت لێکردنی هه‌میشه‌ین.

ئهم‌ه‌ پوونکردنه‌وه‌یه‌ هه‌ندێک راستیتر له‌گه‌ڵ خۆیدا دیتنیته‌ پێش.

له‌مه‌راسیمه‌کانی مه‌زه‌به‌بیدا له‌سه‌ر منه‌به‌ره‌کانی وتاریژی ئاینی ده‌یانگوت: پڠحی موقه‌ده‌س به‌شێوه‌یه‌کی کاتی چۆته‌ناو له‌شی نابلیونه‌وه‌ له‌گه‌لیدا تیکه‌لاوبوو، هه‌تا ئهم‌ بێ سه‌رو به‌ره‌یه‌وه‌ بێ دینی شوق‌شکینگی‌هه‌کان⁽⁹³⁾ پێشه‌کێش بکات، پاسنی ئه‌وقسه‌یه‌و لێکدانه‌وه‌ی دوا‌ی ئه‌وه‌ی، نابلیون بوو به‌ ئیمپراتۆر، ئهم‌ قسه‌یه‌ بۆبوژمانانی ده‌ره‌کی وه‌هاته‌ناوه‌وه‌ی پڠحی پیرۆز بێ ناوله‌شی نابلیون له‌کاروباری سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپاکه‌یه‌وه، له‌ماوه‌ی ئه‌وچه‌ند مانگی پښککه‌وتننامه‌که‌ی کنکورددا، نابلیون بیرۆکه‌ی ئارمی (لژیون دوسنور) که‌تا ئیستاش له‌فهره‌نسادا باوه‌ جێبه‌جێکرد، ئه‌و له‌سه‌ر تاکانی سالی (1801) وه‌ که‌وتبێ بیری ئه‌وه‌ی نیشانه‌یه‌کی شانازی بێ پاداشته‌دانه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی له‌سوپادا خزمه‌تی دیار- یان ئازایه‌تیا‌ن نواندوه‌- یان خزمه‌تی به‌رچاوی ده‌وله‌تیا‌ن کردوه، بدات، ئهم‌ نیشانه‌یه‌ چه‌ند جۆری هه‌بوو وته‌نها له‌ژۆر ئاگاداری فه‌رمانه‌وه‌ی په‌هادا ده‌درا.

له سهرده می ناپلیندا په پړو بڼه مای خویندن داپژړاو تابه نه مړش^(۱۲۳) هر بهوشپوه په ماوه توه، پاسته نه مه له سر خویندنگه سره تاییه کان نه بوو، به لام خویندنی ناوه ندی ودواناوه ندی وخویندنی بالا هروک خوی ماوه توه به چهند ورده گرپانکاریه که وه، له سهروی هه مووشیا نه وه کاروباری زانکوکان کرایه ژیر ده سالاتی وه زیری پړشنیبری، زانکوکان له سهرده می ناپلیندا، له م به شانه ی خواره وه پیکهاتیوون:

1 - خویندنی بالا.

2- ناوه ندی ودواناوه ندی، (دهرچوانی ناوه ندی ودواناوه ندی).

کاری سره کی خویندنگا تاییه تییه کانیش (که وابهسته به گهرتی تاییهت بوو، له سهرده می ناپلیندا دامه زرا) ده بوا له پشته کانی نه اندازیاری وه ونه ی وقازی وکسانی ئیداری و... هیت، په روه رده بکات.

چاودیزی کردنی سهختی نه کولیزانه شپوه ی سهریازی به خویوه گرتبوو، تاقیکردنه وه کانی کلزایی سالی نه م خویندنگارانه زړه سخت وقورس بوو، به لام قوتابخانه کانی ناوه ندی ودواناوه ندی زیاتر بقی په روه رده کردنی خویندکاری بواره کانی نه فسرربوون، دوی دهرچوونی هر خویندکاری تاقیکردنه وه پکیان ده کردو ده یانداره کلزایی سهریازی، نه وانه ده یانتوانی له فرمانگه کانی ده ولتیشدا کاریکن، به لام هه مان ئیمیتازی نه وانه یان نه بوو که زانکویان ته واوکردو وپشته که یان دیاریکراوبوو، ناپلین حه زیده کرد خوی به پاریزه ری زانست وفیرکردن نیشان بدات، شاره زایانی بواری ماتماتیکی وکیما ونه ستیزه ناس وفیزناییه کان و... هیت، پاسته وخو خرابوونه ژیر چاودیزی خویی وناگاداری ده کردن وگرنگی تاییه تی به زانایانی بواری میژویی ده ده، به تاییهت میژویی میسر، چونکه میسر ناسی به چه مکه زانستییی که ی له سهرده می له شکرکشییبه که ی نه و بزر سر میسر وداگری کردنی نه و خاکه سهری هه لدا بوو، ناپلین له زانست نه خجای باشی ده ویست وده ویست لایه نه کانی قابیلی درک دیداری نه و گرنگی بدات به ده سته وه.

نه و لو نامه یی سالی (1812) ی که له شاری فیتسبکی^(۱۲۴) پوسیواوه بقی لاپلاس^(۱۲۵) ی نووسی، به پاشکای ده لیت: پئویسته زانست پش هه موو شتیک له پښکای شانازیکردن به ئیمپراتر به کاریه پتیرت، له م هه لومه رچه دا، هه تا زانستی نه بسترکی وه نه ستیزه ناسیش ده توانیت خزمهت بکات، به لام ناپلین زانستی گپانه وه ی خوش نه ده ویست وپشتی به مانه نه ده به ست، بقی نمونه: نه یده توانی بونی تاسیت^(۱۲۶) به یی پزی به قه یسره کانی پرم کردبوو به رگه بگریت، فله سله ی سهرده می پړشنگه ری (لیره دا مه به ست له سهرده می شلر شه) بیرۆکه ئایدولژییه کان به لای ناپلین نه وه چیگای نه فرهت لیکردن بوون.

¹²³ - تابه لمرغوش: ئیشاش نه و قانونه هه رماوه - یان زوری تر مه بهستی له سالاتی نووسی نه م گتیبه که یی نویی به کهمی سده ی یست ده که پرتوه نه که نه م ئیشا. (و- کوردی)

¹²⁴ - فیتسک: شارتکه له ولاتی یلاروسیای ئیشا، نه وکات سهره رووسیابووو ده که وخته سهر رووباری دقتا. (و- فارسی)

¹²⁵ - لاپلاس: بیرمه ندگی ماشاتیکی ونه ستیزه ناسیکی به ناویانگی قهر نه به (1749-1820) و زور توژی نه موو لیکدانه وه ی سه بارت به نه ستیزه کان هه یو به تاییه تی ش دهریاری مانگ وزه وی ومشتری وزوخل، تیز به که ی لاپلاس که سه بارت به جیابوونه ی هه ساره کانی ده وری خوره که له خورخوی جیابوونه، به ناویانگترین تیوری زانستی نه ستیزه ناسیه، له بواری فیزیشا به تاییهت له لیکولینه وه له نه لگتر و مکناتیسیدا تیورییه کی هه به، ناوبرا و نه نامی نه نجومه یی زانایانی فرانسابوو. (و- فارسی)

¹²⁶ - تاسیت، میژوو نویسی به ناویانگی لاتینه، له شاری پرم له دایکبووه (55-125-میلادی) نه و داهیتی سالتامو زور میژوو تره له هه مووشان به ناویانگتر (میژوو داب ونه رتی میله تی جیرمه ن) (نلمان او قسه ی رهوانیترانه. لایه نی مروژ دوستی وه ونه ریانه ی نه و بژه هزی نه و ی شتواری میژوو نویسه که ی جیالوی هیت له که ل کساننی تر دا، له زمانه وانیشدا زور به توانابووو نویسه کانی زور پوون وناوازم. (و- فارسی)

له تابووری سیاسیشدا به تاییه تئوریه کی فیزیوکراته کانی^(۱۲۷) به زمان لوسی وته فره ده رانه ده زانی وه ره به وچوره ش سیری کانتی فیهل سوفی ده کرد.

ئامانجی نابیلین پیش هه موو شتیک شه بوو هه مووچوره یاده وری سرده می شقوش وئایدوللژیاکی له ناومیشکی خه لکدا په ش بکاته وه، چونکه به لای شه وهه پۆزگارێکی نه فره ت لیکراو بوو، ته نانه ت ده یویست یادی هه ندیک شتی مێژوویی بوو ده و کانی شه پۆزگار شه بیر خه لک بیاته وه، نووسین له سر شقوش ته نانه ت ئامازه کردن به شه و پیاوانی شه پۆزگار شه قه دهغه بوو، نه رویسپر ناوێک هاتبێ شه م مارا و با بۆف وه تا خودی میرابیش، له م دنیا یه دا نه ژیاون.

کاتی له سالی (1807) دا له شه جمعه نی بالای زانستی پارس، که سێک که زۆر چاکه و باشی له گه ل ده زگا کانی حکومه تدا هه بوون، به هۆی شه وای میرابوێ هینابوو، نابیلین توپه بوو و نامه یه کی بۆ وه زیری ناوخۆ نارده و تێیدا نووسیبوو: باسکردنی میراب، بۆ ده ملیکوتانی سه رۆکیکی شه جمعه نی بالای زانستی نه ماته وه، هه تا وشه ی شقوش له بلۆکراره کاندای نه ده نووسرا و لایراییو، نابیلین هه رله سه ره تای گرتنه ده سستی ده سه لات، بۆرۆکی خۆ قایمکردن و چه سپاندنی ده سه لاتی له سه ر شه و داپشتبوو که داموده زگا کانی را که یاندنه کان پتیوستان به دارکاری وته مین کردن هه یه و شه می جێبه جێکرد. ئیستا دوومانگ وچه ند پۆزیک به سه ر کوده تای (18- بروم) دا تپه پیبوو، به پیتی بریارێک که له (27/ی مایۆ دا ده رکرا، شه ست پۆزنامه ی داخستن، بێ شه وای ناگادار بکړنه وه - یان سه رپنچیان کړدبیت، ته نها (13) پۆزنامه مابونه وه، شه م (13) پۆزنامه ش ماوه یه ک شوای شه م بۆچار دانه که مکرابه وه، شه مچار پۆزنامه نه ش (که بریتانیا کان ناویانابوو ده سه تهری باخه ل) جگه له شتی هیج و لاوه کی هیجی تریان بلۆنه ده کرده وه، بۆیه خوینه ریشیان نه مابوون.

ته نانه ت نابیلین پێگای به و پۆزنامه نه ده دا که دژی لایه نگرانی شقوش هیج بلۆیکه نه وه، به مانایه کی ساده تر شه سلنه نه یه یوست وه بیر خوینه رانی بیتیته وه که پۆزگارێ شه مانه هه شبوون، بۆنومه نه: هه ندیک له پۆزنامه کانی شه لمانیا دژی شقوش وئایدوللژیه که یانی ده نووسی و به شکله مندی وه زنی شه ویا نه هه لاده کوت وگه یاندبوویه که شکانی فه لکه، چونکه شقوش له ناویرد، که چی شه و پۆزنامه نه شی له ناو ئیمپراتۆریه کی خۆیدا قه دهغه کردن.

شه بۆیه شه و پۆزنامه نه ی قه دهغه کرد، چونکه ناوی شقوشیان ده نووسی - یان هه ندیک که سایه تی شه و پۆزگار، ته نانه ت سالنامه ی شیره ده فته ری به ریاخه لیشی قه دهغه کرد که باسی پۆزگاری شقوشی به گوته ی دوو په شته تێدا نووسرا بوو و نه وانه ی چاپیش کرابوون کزیا نکرده وه، له گوتارو مه قاله کانییدا باسکردنی سويسرا و هۆله ندا و کۆمارین قه دهغه کرا، هه رچه نه ده نابیلین کۆمار ی هۆله ندا ی له سالی (1806) دا له ناویرد، له سالی (1810) دا که سێک به ناوی باروول بوو، کتیبیکی به ناوی (کرده وه ی فیهل سوف و کۆمار یخوازه کان نووسی) و خه ریکی چاپکردنی بوو، شه وپیاوه له کتیبه که یدا به ناشرینترین شیره باسی شقوشه کانی کردبوو و به دزبوترین شیره ش به شان ویا لی نابیلین هه لاگرتبوو وکلکه سوتو و ماستاوکردنی بۆ شه و کردبوو، ناویرا و دنیابوو له وه ی کتیبه کی بێ کیشه بلۆده کړنه وه و له لایه ن حکومه ته وه په زامه ندی

پیدهدریت، به لام به هله داجوونی شو له وه دابوو، نه وکتیبه له ژیر سانسور دهرنه چوو و چاپکردنه کی پاکیراو هژی پاکیرانه کشتی به م جزره نووسرابوو (یاده وهری دیژواری پژگاری پایدووی به بیره یئانوه).

(ژاکوبینیسمی نهینی) گوناهاکیبو ده ولته تی ناپلین چاپقشی لیته ده کردو نه دیبه کان ده بوا شو هله یه نه کهن، نیشانه کانی ثم ژاکوبینیسمیه نهینی ش له سر خویندنه وهی سه یرو سه مه ره ی نووسینی نه دیبه کان لیگه دایه وه، بقنموونه: نه کهر نووسه ریک باسی پاکدامینی ئاریتیدی (III) کردبا، یان باسی شرافه ته ندی (کاتن) ی کردبا، به کسه ره گومانیان لیته کرد، چونکه نه سیناو پوم، کوماری بیوون (III)، سه ریچی شه و یان ده خسته پال نووسه ره که گویا ویستویه تی ستایشی حکومتی کوماری بکات، ناپلین چاپه مه تی وبلوگراوه کانی شو ولاتانه ی داگیری کردبوون - یان له شه پره کاندایه دایبوون له باربرد، نه کهر مترین ئاماژه یان به داگیرکه ر - یان ژئرده سته یی ولاته که ی خویان کردبا، شو شو و نه و پوژنامه یه داده خراو نووسه ره کانیشتی ده سته به سه ره ده کران، ته نانه ت وکسه ی نووسیبووی گیانی ده که وته مه ترسیبیه وه، چاره نووسی پالمار که کتیب فروشیکبو له سه بریاری ناپلین له نورنبرگدا گولله بارنکر، ته نها تاوانیشی شه و بوو ئاماده نه بوو ناوی شه و نووسه ره ئاشکاربکات که نامیلکه به کی بلوگرده بوو و بیووه هژی هه راسانبوونی ناپلین، شه شه و ده ی ده که یاند نه کهر نووسه رو بلوگره و کان که من دلسترزیان بژ ولاته داگیرکراوه که یان نیشاندایا چ چاره نووسی که پو به پوویان ده بژوه، نه هیشتنی هه موو یانو یاداشتی پژگاری شقش وینه ماکانی شو، شه و په پی چاودیری ده کراو به توندی لیکولینه وه ی له سه ره کرا، ئاماژه به پژگاری نیشتمانی و مافی ئوتوتومی میلله ته کانی شه و روپای ژیر پکیفی خوی قه دهغه بوو، شه مه بوو ره وشی سیاسی ناپلین له بواری چاپه مه نیدا.

(7)

دومانگ دواي شه پی مارنگو وچه نه هغه دواي گه رانه وهی له ئیتالیا، کنسولی به که م به پیی شو بریاری له (12/ ئوگوستی سالی) (1800) ده رجوو، شه نجومه نیکي بژ په شنووسی قانونه کانی مه ده نی دیاریکرد، تاده ستوریک که بیته بناغی ره وشی قه زایی فهره نسو هه موو شو خاگانه ی له ژیر ده سه لاتی فهره نسوادیبوون، به هژی بوونی چه ند گرفتیکي گه وره له دارپشته وه و جیبه جیکردنی شه مه دا، ناپلین شه ندامانی شو شه نجومه نه ی که مکرده وه بژ چوارکس، چونکه شو تاقه تی بوونی شه نجومه نیکي شه ندام نژوو ده مه ته قتی نژوو کربوونه وهی دورودریژو نه پراوه بگریته، به لام شه م چوار که سه هه موویان له قانون زان و مافیه ره وری دیارو به توانابوون، شو ده سته یه که بنه ماکانی شو قانونه یان دارپشت و دواتر ئاونرا، قانونه کانی ناپلینی، به پیی بریاری (1852) په سه ندکراو تائیتاست شو قانونه به هایان ماوه به ناوی قانونه کانی مه ده نیه وه و ناوی قانونه کانی ناپلینیشیان پیده گوتریته وگراوانکاری شه و ترشیان به سه ردا نه ها تووه، له نووسینه وهی قانونه کانی مه ده نیدا که به هیمه تی

¹²⁸ - 1 - ئاریستید: سه ردارو سیاسه شه داری ئه سبانیو نازناوی داده به رومری هه بووه (540-460، پیش میلاد) و شه رفترین پیای ولاته که ی خوی بوومو له شه ره کانی یونان له که ل خشارناشی پاشای هه خامه نشینه کاندایه - به تاییه ته له شه ره کانی ده ریایی سالامین و پلانه دا نازاییه ی زوری نیشاندوو به ره که به ری تیتوکل هه زمار کراوو ئه خاره ی ئه سبانی به یه کسانێ کردوو، (و- فارسی)

2 - کاتن: په وانیژو سیاسه شه داری رومی وکسه یکی باوه ر جیکرو دزاییه ی جوانه رستی رومیانی کردوو زور نووسینی سه رنج راگیشینی له دواي خوی جیئینوون (149) - 234، پیش میلاد

¹²⁹ - کوماری بیون: مه به ست له وه یه پژگاریک کوماری بوون . (و- فارسی)

ناپلیون داپېژان: ده بوا قانونی حوکمی مافی له بنچینه دا زالی برژوازیته به سهر فیودالیته ویت ویتګو و دسته بالایی خاوه نداریه تی له کومه لګادا چه سبا ویت ونه هیلد ریت بنه مای خاوه نداریه تی برژوازی بکویتته بارودخی ناسکوه، له مانه ش فیودالیت که له لیواری ګرډر ابو زه فوری پینه بریت هه تا نه و کرټکارانه ی که ده شیان ویت زحیره کان بپسین، له عده ی نه یه.

ناپلیون پتی و ابو و هی سهره لدانی شلپش له فوره نسادا بق خواستی نازادی نه بووه، به لکو له ووهه بزوک خوازیری په کسانو بوون، به پای نه و په کسانو و به یه کچاوسه برکردنی خه لکبووه له مافه مده نیه کاند، نه ک بارودخی کومه لایه تی و نابووری ژیا نی خه ک، نه ووه ولیدا نه و نایه کسانیه له ناو قانونی مده نی، که خوی دانری سهره کی بو، بوه نیتته ووه بیخاته حاله تی جټیه جټکرده ووه دریزه ی پټیدات، سه بارت به شلپش ده یګوت (نازادی ته نه ده دسته وازه یه ک بووه) نیت نه و نازادی سیاسی نه میت ویه کسانیش به ومانایه ی که خوی درکی پټده کردبوو به شتواری قانونی خستیه پوو.

له و ګرځه نیګایه وه که پوځیه تی سیستمی لژیکی به ویه به رګری ده وله تی برژوازی ده کرد بویه (قانونی ناپلیون) بټه جټګای پټه لاګوتن وستایشی ولاته سهرامیه داره کان و تانیستاش هریه و شیره یه یه.

به لام له کال نه ووه شدا بین ویزدانترین په خنه ګریش ناتوانیت نوکلی له و بکات نه م قانونانه به به راورد له کال قانونه کانی شلپشدا پاشه کشه ی کردبوو ووه نه و باش نه ده هاته وه، هه رچه نده نه م قانونه به به راورد له کال قانونه کانی تری هه موو ولاتانی تری نه و روپادا پټشکه و توتوبوو، جټګای ناماژه بټکرده که له م قانونه دا چاپویشی له زړ ده سته و ته کانی شلپشکران، له قانونی ناپلیونیدا ژن سهره پیاووه له مده له ی میرا تګره ویشدا کچ له کور که تری به رده که ریت، له قانونه کانی شلپشدا که له سهر بنه مای مړو دستانه بوو (بیژوه کان و حالان زاده کان) له به رامیه ر قانوندا په کسانو بوون، به لام قانونه کانی ناپلیونی نه م خالی لا برد.

(نه میتشتنی مافه کان) ^(۸۰) هه موو سزادانه په زیلکرده کان دویماره له سهر مه حکومداروه کان جټیه جټکرانه وه، نایا له ده رچونی نه م قانونه و کار پټکرده نیدا خه ک ناپه زایی ده رپری ؟

به دلنیا ییه وه به لئ، ته نانت له کاتی ناردنې بق نه نجومه نی تربیونا، هه ندیک له نه ندامه کانی ناپه زاییان ده رپری، به لام کاریګری نه بوو که س ګویی پټنه دان، نه و ناپه زاییانه ی له سهر وه باسما نکر زوو په کلایکریه وه نه بوو به له مپه ر له به رده م نه م قانونانه ی ناپلیوندا (واته: قانونی مده نی) ناپلیون به جټرئ نه نجومه نی تربیونه کانی ته ته له کرد، که ته نه (50) نه ندامی بټ زما نی ^(۸۱) میتشته ووه فره مانی ده رکر نابت نه و نه نجومه نه ژماره ی نه ندامه کانی له (50) که س تټیه ریت.

کاتئ نه م چاکسازیه له نه نجومه نی تربیونه کاند پوویدا نیت هه موو شټیک به پټی زه وقی ناپلیون به پټوه ده چوو، له مانګی (مارسی - 1803) دا قانونه کانی ناپلیونی که پټشتر له نه نجومه نی بالی ده وله تدا تاوتوی کرابوون، درایه نه نجومه نی

¹³⁰ - نه میتشتنی مافه کان: نومه په کټکبوو له سزاګان که له به رامیه ر تاوانداراندا ګراوو له پټش شټوشوه هه بووو له قانونی شټوشدا لاپرا، نومانه ی دادګا بریاری له سهرده دا، نوکسه له مافه کومه لایه تی به یی ده ګراو به مروو له قلم ده دراو به برجاوی خویوه نیشانه کانی مردنی خوی ده یی، واته: میرا ته که ی دابشه ګراو هاوسره کشی به نه لاقدر او هه زمارده ګراو ده یوانی شو بګانه وه. (و- فارسی)

¹³¹ - بین زمان: مه بست له ویه نه و نه ندام تربیونانی مابوونوه که سانی ملکه چ وباریه ربوون و رای راسته قیته خویان دمرنه ده پری و نه م کارتونی بوون، (و- کوردی)

یاسادانان ونه ویش بڼ قاقیله یه ک به یه ک هنگی بڼ ماده کانیدا، قانونی ناوبرلو که له (مارسی، 1804) دا نیمزای کوتایی لیدرا، بوبه بڼه مای قانونی فدره نسا، نیستا و ابرژوانی گه وړه ی فدره نسا گیشته ناره نووه کانی خوی، شوقشی برژوانی دوی مه رگیشی به رو نامانجی خوی مایه وه و نیتر نه وه پوونیلوه قسه کردن له سره درژده دان به شورش دوی (18/ی بروم) شتیکی نابجییه، به لام هیچ میژو نووسیک مافی نه وړه ی نییه نه وخاله فدرامتشبکات که نه م قانونه بویه هکارتکی گه وړه بڼ پیتشکه وتنی نه و ولاته نه روپاییانه ی ناپلیون داگیریکردن .

به به سرچوونی پوژگار هندی پرگه یتر بڼه و قانونه زیادکران و به پشتمه ستن به مانه ناپلیون چینی کریکاری زیاتر ده خسته ژوربار، نه ک هر ته نه ا قانونی شاپلیه که مانگرتنی هتا و ازله کارکردنی ده سته یه کی به یه که وړه ی به سره دجه وه سیرده کړیو لیکولینه و یان له گه لدا ده کردن ونه و کریکارانه ده نیردرانه دادگا، ته نانه ت له مهش زیاتر، ده فترچه ی کاریشیان دروستکرد، که له ده ست خاوه ن کاره کاندابوو، به بڼ نه و ده فترچه یه کریکار نه یده توانی له هیچ شوینیکدا کاریکرتی ده ست بگه ویت، له سر نه و ده فترچه یه خاوه ن کاره که هوی و ازهینان و ده رکردنی نه و کریکاره ی ده نووسی، ده توانین نه و به یینینه وه به رچاوی خومان که خاوه ن کاره کان تاچ ناستیک له م نازادیه بڼ سنووره ی خویان بڼ بیبه شکردنی کریکاران له کرتی پوژانه یان به په یداکردنی پاروه نانیکي مه مره مئی کردوویانه، قانونی بازرگانیش که له لایه ن ناپلیون نه نووسرا بڼوه، مه موو قانونه کانی بانکداری و نالوگرې و بڼر سه و ... هیت، به ته واره تی به هه مان شیوه ی سرخ دانرا بڼو، به کووتی ناپلیون به دانانی قانونی سزادانی کاری یاسایی به یه کجاری ته و اوکړد، له سیداره دانیشی هیشته وه و سزای شه للاق لیدانیش که له سره ده می شوقشدا نه مابوو، هیثایه و کایه و له سر که تنکهره کان جیبه جیده کرا، قانونی داخکردن ونه وانه ی زیاده ویشیان له قانونه کانی مافی خاوه نداریه تی تاییه ت ده کرد، سزای توندی بڼ دیاری کرابوو، نیستا نه م کاره مه زنه ی دانانی قانون ته و او نه ببوو که له مانگی مارسی سالی (1803) دا شه پکردنه وه له گه ل بریتانیادا سره له نوئ ده سستی پیکرده وه، ناپلیون دوپاره شمشری له کالان ده رگیشایه وه و نیتر تاکرتایی دوو درژئی قاره مانیه تیبه خویناویه کی خوی نه یخسته وه ناو کیفه کی.

هه لایسانه وهی شه ری تازه له دژی بریتانیا و تاج له سهردانانی نابلیون (1803-1804)

(1)

دوای وەستانیکی کورت، دووباره شه پی گه وه ده ستیپیکرده وه دوژمنه کانی نابلیون به ناشکرا مه ترسی نه وه یان ده رده بپی و حسابی جدیدان بۆ ده کرد، له فهرنسا و هه موو نه و خاکی که وتیونه ژیر پکیفی ده سلاتی نابلیون، سوپای به توانا دروستکرا بون و ناماده ی جهنگبون، نابلیون به درژیایی ته مەنی خۆی له وه هه راسانبوو ناشتی له گه ل نه و هاو په یمانانه بکات که ده وله ته کانیان حکومتی سه رکوتکه رو دواکه وتوو و فیودالی بون، له سه رووی هه مووشیان وه بریتانیا که له و پۆزگاره دا به هیزترین ده ولته ی دنیا بوو، به تایبەت له پووی نابورییه وه، شه ره کانی نابلیون ته نها بۆ هینانه دی نیازی برژوانیه کانی فهرنسا بوو بۆ له ناویردنی ده وله ته کۆنه په رسته کانی نه وروپا و پاکیشکردنیان بۆ ناو هاوکیشه کانی پاراستنی به رژه وه ندیه کانیان، به لام له گه ل نه وه شدا نه م شه په ی فهرنسا، که تازه که وتبۆ سه ر پێ و بریتانیاش ژۆر له م له پێشتر که وتبۆ قۆناغی پیشه سازیه وه، واته: له م پوه وه بریتانیا ژۆر پێشکه وتوو تر بوو که به هه یج کلزجیک له گه ل فهرنسا دا به راوړد نه ده کرا، جیکای خۆیه تی لێره دا ئاماژه به وشه پانه ی نابلیون بکه ین که ته واول له شه په کانی سه رده می شۆپش جیا بون، لینین: له م باره وه ئاوا ده لیت (یه که جهنگی میلی نه گه ری نه وه ی هه یه ببیته شه پۆکی نیمپریالیستی که نه مه پێچه وانه که شی راسته، بۆ نموونه: شه ره کانی شۆپشی گه وه ی فهرنسا سه ره تا وه که شه پی میلی سه ری هه لدا، له پاستیشدا هه ر میلی بوو، نه م شه پانه شۆپشگێرانه بون چونکه به رگریان له شۆپشی مه زن ده کرد، له به رامبه ر هاو په یمانی حکومت ته کۆنه په رست و سه رکوتکه ره کانی نه وروپادا، به لام کاتێ نابلیون ژۆر له و ده ولته تانی نه وروپای خسته ژیر پکیفی خۆیه وه، شه پی میلی فهرنسا گۆرا بۆ جهنگه کانی نیمپریالیستی و نه ویش به تۆبه ی خۆی شه پی میلی تری به مه به ستی ئازادی میلیله ته کان له چنگ نیمپریالیستی نابلیون سه ری هه لدا) (لێره دا مه به ستی لینین نه ویه له به کاریردنی نیمپریالیستی به تپروانی گشتی به تالانبردنی سامانی ولاتانی تره و واتای چنگی نیمپریالیستیش له مه ی دوا یاندا نه وه یه که بۆ به تالانبردنی ولاتانی تره) ئیمه لێره و دایش له شوینیترا ئاماژه به مه ده که ینه وه.

سه رمایه داری بریتانیاش به پۆلی خۆی له شه پکردن له گه ل پکه به رێ سه ره خته کی خۆیدا، واته سه رمایه داری فهرنسا دا که وته پێکدادانیکی خۆیناری، له و شه په دا بریتانیا به ژیرانه که لکی له وشوێتانه وه رده گرت که داگیری کرد بون و سوپای نه وانه شی به خه رجی خۆیی و چه ک و تفاق په رداخ ده کردن، هه روه ها ویلیام پیت، به ملیقنه ها لیره ی وه که هاوکاری ده دایه پوسیاه و مه سا - یان ده دایه پروس هه تا نه واته دژیه فهرنسا شه پیکه ن، هه مان نه وکاره ی ده کرد که باوکی (40) سال پێشتر یارمه تی تیره ی ئایروکی و هه مو تیره کانی تری سوپیتستی ده دا هه تا نه وانه دژی فهرنسییه کان له که نه دا دا هانبدات، به لکه نه ویسته جیاوازی نیوان نه م دووشته ته نها نه وه بوو له مه ی دوا یاندا پاره ی زیاتر ده درا.

بق ج بریتانی له سالی (1802) دا ناشتی نامینی له گه ل فەرهنسادا کړد؟ تهنه اگرتنی شه پیو به شیوه یه کی تاکتیکي بق ماوه ی سالتیک، چونکه نه و کف و کول و شادمانی ی له کزتا یه اتنی شه پ پویدا پاش ماوه یه ک ژر له برزو ایه کان و کزلانه کانی بریتانی به ناشکرا په یان به و ه بر د ناپلیون سرکه و توه و بریتانی شه پ د ژراند، ناپلیون تهنه نه وه ی قه ده غه نه کړد کالاکانی بریتانی له بازار په کانی فەرهنسادا ساغ بکړینه وه، به لکو له وشو یتانه ی که که و تپونه ژر ده سلا تی خړشی، چونکه ه لاند او به لیک کاشی له ژر ده ستدا بو ه مو کاتی ده یتوانی ه په شه له ده ریوانی بریتانی بکات، به تاییه ت له سالی (1802) به دلو له ت و او زالبو به سهر نه وه دا که ژر له و ولاتانه ی به ناو سهر یه خق ه ژمار ده کران نه و بریاری سهر وه یان به سهر دا به سپینیت و ه او په یمانی نه و و پاش هیچی له ده ست نه ده هات، ناپلیون دوی په یمانی ناشتی نامین ژر له لویسی چورده ه م مترسیدار تریو که له و په پی به میزی دبو و به شی چپی پوویاری رنی ه یتایه وه سهر خاکی فەرهنسا، نه گهر نه وه به راورد بکین تهنه له گه ل نه و خاکی ناپلیون ه یتایه ژر ده سلا تی ولاتی فەرهنسا، تهنانه ت له گه ل خق رناوای خاکی نه لمانیش که خستیه سهر خاکی فەرهنسا ش به راورد ناکریت، حوکی ده سلا تریه تی دیکتاتوری سهر یازی ناپلیون به ناشکرا ه ژمونی به سهر نه و و پادا کیشابو و ه سستی پیده کراو نه و دیار که و تنه شی له شه پکړنی له گه ل بریتانی ده سستی پیکرد، سهاره ت به و شو یتانه ی فەرهنسا ش داگری کړد بوون ه مان په پیره و ی ولاتانی نه و و پی دو شنی له گه لدا ده کړد، هیچ به هایه کی بژ نه و بریاری که له سهر ده می دیرکتواره کاند ده رکا بوو، به و ی ده می کویله کان نازا دین، دانده نه ا. به پتی ریککه و تننامه کی نامین له گه ل بریتانیادا ناپلیون ه مو نه و شو یتانه ی بریتانی داگری کړد بوون له ژر چنکی فەرهنسای ده ر ه یتا بوون، خستیه وه ژر پکیفی خقی، واته: سن دومنگ و دورگه کانی نانتیلی بچو و دورگه کانی ماسکارونی و گزیان) له وشو یتانه دا خقی له بریاری نازا دبوونی کویله کان که م بوارد، به لام نه و شو یتانه ی که له بریتانیای ساندبوونه وه په پیره و ی نه وه ی نه ده کړد، ناپلیون بق سهر کونکړنی شق پشی توسن لوفرتور له سالی (1802) دا له شکرکی (10) ه هزار سهر یازی نارو توسن لوفرتور که به به هانه ی خیانه تکر د ه یتندرا بق ه ژردوی سهر یازی فەرهنسا له (7/ یونیوی سالی 1802) دا به ده سته سهر کرای نیردرا بق فەرهنساو ده سته بچ ناپلیون فهرمانیدا قاره مان وسهر کړده ی نازادی خوازی پش پیسته کان به نه یتنی به نه له یه کیک له زیندانه ژر زه مینه کانی قه لاتی ژودا به ندبکین، ناسازگاری ناو وه وای نه و شو یتنه شیدارو کیتو ستانیو ه ه ل سوکه و تی خراپی لیپرسراوانی نه و زیندانه له به رامبه ر توسن لوفرتور، تهنانه ت موله تی نه وه شیان نه ده دا که س سهر دانی بکات و نه یانده ه یتشت دهر وه ش بیینی له ماوه ی دو مانگدا له ژر نه و فشاره بییه زه بیانه ی له به رامبه ریاند ا کړد ناویراو مرد، ناپلیون پلانی سهاره ت به وشو یتانه ش گه لاله کړد بوون که له ژر ده سلا تی فهرنسادا بوون، به لام دوو باره شه پکړد نه وه ی له گه ل بریتانیادا نه م نه خشه یه ی نه و ی داوخت، هتا به ه ی دووره ده سستی و ه خق پانه گه یتشتی ناپلیون له به ر شه پو چرانی په یوه ندی له گه ل ناوچه ی میسی سپی که که و تبق نه مریکای سهر و ه مو ه ریمی لویزیانی له (30/ ی نیبریلی سالی 1802) دا به نه مریکا فرشت، نه و ده سته برزو ایه بریتانیه ی له به هاری سالی (1803) دا به ناشکرا هاواری ده کړدو ده یگوت: له ریککه و تننامه ی ناشتی نامیندا فەرهنسا سهر که وت، دوو باره بانگه شه ی نه وه یکرد پتویسته نه ه یتلدریت ناپلیون ده سستی به وشو یتانه پابگات که داگری کړد بوون و پنگای پینه دریت شو یتیتی داگری بکات، ناپلیون، پتی و ابو دوی

پیکه و ننامه‌ی ناشتی نامین نیتر بریتانیا دورره‌په‌ریزو ده‌سته‌وستان پاده‌وستن وسه‌یری شو پیشهات وکارانه ده‌کات که ده‌یه‌ویت بیانکات.

گفتوگری دیپلوماسی ئالوز ده‌ستی پیکرد، هه‌ردولا نه‌یاندیه‌ویراو ونه‌شیان ده‌ویست ئیمتیار به‌یه‌کتری بده‌ن وه‌ردوو فهرنساو بریتانیا‌ش باش ئه‌مه‌یان ده‌زانی ودرکیان پیکردبوو.

له‌مانگی ئیبریلی سالی (1803) به‌دواوه ئه‌م دانوستانه به‌رده‌وام بوو وواچاوه‌پوانده‌کرا زوو کۆتایی بیئت، له‌پاریس و له‌نده‌ندا هه‌ردولا گومانیان هه‌بوو، وه‌زیره‌کانی بریتانیا هیچ یه‌کێکیان پاکانیان یه‌ک نه‌ده‌کوت له‌سه‌ر شو‌شه‌په‌ی که‌سه‌ره‌تا بئ هه‌وپه‌یمان ده‌مانه‌وه، له‌کاتی‌کا فه‌رنسا له‌وکاته‌دا له‌گه‌ل هه‌موو ده‌وله‌ته به‌هیزه‌کانی ئه‌وروپا‌دا ناشتی کردبوو، هه‌روه‌ها له‌فه‌رنسا‌شدا برژوازیته دژی شه‌ر بوو، چونکه هه‌ره‌شه‌ی له‌به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ده‌کرد، لێره‌دا جینگای خۆیه‌تی نامازه به‌ر په‌فتاره‌ی نابلیون بکه‌ین که‌ببوه جینگای سه‌رنجی چاودێرانی سیاسی، گومانی تێدانییه شو که‌سایه‌تییه خۆیه‌زلزان ومۆن وتوپه‌و تۆسنه، رقی له‌هه‌موو که‌س ده‌بژوهه ویتی ترپه‌یی به‌سه‌ره‌موواندا ده‌پشت، به‌لام پتیوسته تێبینی ئه‌وه‌ش بکرت، ئه‌و له‌پاستیدا ته‌واو به‌سه‌رخۆیدا زالبوو وله‌بنه‌په‌تدا که‌سیکی هیدی و هیمن بوو، نابلیون به‌ئه‌کته‌ری تراژیدی تالما¹³² سه‌رسامبوو نژدگوتی شاتۆکانی ئه‌وی له‌به‌رکه‌دبوون وله‌کاتی نمایشکردنی شاتۆکانیدا گرنگی پێده‌داو په‌یامه به‌رژه‌کانی مزیی ده‌بوونه‌وه جێای سه‌رنجی، به‌مه ئیمپراتۆر¹³³ ئه‌وه‌ی به‌یبرده‌هاته‌وه که رۆژجار ئه‌وانه‌ی دین بق کۆشکه‌که‌ی، شازاده خاتمن که‌عه‌شیه‌که‌ی خۆیان له‌ده‌ستداوه، فه‌رمانپه‌روایان ده‌بینیت که‌ولته‌کانیان له‌ده‌ستچوه، پاشایان ده‌بینیت له‌ئنجامی شه‌په‌وه ته‌ختی پاشایه‌تیان سه‌رو ژێربوه، ئه‌و سه‌ردارانه ده‌بینیت که‌ئومیدی گه‌یشتیان به‌ته‌ختی پاشایه‌تی تێدا به‌دی ده‌کرت وبق پاپانه‌وه کلکه سوته هاتوون، نابلیون هه‌میشه ئه‌وه‌ی به‌نمونه ده‌هێنایه‌وه ده‌یگوت: تۆ ده‌توانیت له‌نمایشه‌کانی تالما‌دا هه‌ست به‌ده‌وربه‌ری خۆت بکه‌یت که‌چۆن که‌سایه‌تییه‌کان له‌ژێر پێکاندا پلپه‌وانه‌وه و پکه‌به‌ری ومله‌لانێی دیژوارو غه‌مگین له‌قولایی ده‌کانه‌دا هه‌شاردراوه ئه‌مه به‌روونی هه‌ست پێده‌که‌یت وده‌بینی، ئینجا درێژه‌ی به‌گوته‌که‌ی ده‌داو ده‌یگوت: ئه‌و نمایشانه‌ی تالما به‌لای منه‌وه تراژیدین، ته‌نانه‌ت منیش گه‌وره‌ترین قاره‌مانی تراژیدی پۆژگاری خۆم، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌مانه‌شدا ئایا هیچ کاتێ بووه من وه‌موو ئه‌و ئه‌کته‌رانه ده‌ست به‌رزکردنه‌وه بق ئاسمان لایه‌ین؟

یان له‌جوله‌ سه‌ره‌وته‌کانی خۆماندا وده‌کارو پێک بین؟ ئایا قه‌ت بووه ره‌فتاری سه‌یرو نامۆ بکه‌ین وپێگا له‌خۆیه‌زلزانی و پێشمه‌ی بق هه‌لسانه‌کانمان بگرین؟ هاوارنه‌که‌ین؟ به‌دلتیاییه‌وه نه‌خێر، ئیمه هه‌موومان که‌سانی ئاسایین و وه‌ک که‌سێک هه‌لسوکه‌وت ده‌که‌ین که‌زه‌وق — یان بق پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ده‌دویت، هه‌موو ئه‌وانه‌ش له‌سه‌ر ئه‌م شاتۆیه‌ی ژياندا هه‌ن شتیکیان خستۆته‌سه‌ر ده‌سه‌لاتدارییه‌تی تراژیدیای دنیاو پۆلی خۆیان گێتپاوه، جگه‌وه‌ی ئاویان نه‌کردوه ئینجا که‌پۆلیان لاچه‌په‌ک بووه که‌وتونه‌ته پێنمایی ونامۆژگاری تراژیدیانه که‌په‌ندوباو له‌م سه‌رمه‌شقییه‌یان وه‌ریگردریت. به‌رده‌وام

132 - تالما (فرانسوا جوزیف تالما : نه‌کته‌رنگی به‌ناوبانگی تراژیدییه‌و بۆته جینگای سه‌رنجی نابلیون، ئه‌و نه‌کته‌ره به‌جوله‌کانی سه‌رشانۆی و نمایشه‌کانی باومری به‌راسته‌ی مێژویه‌کان هه‌بوو، شاتۆکاره‌کانی له‌سه‌ر جوله‌ی سرونشی رامکردبوو (1763-1826) (و- فارسی)

133 - ئیبرراتۆر: مه‌به‌ست له‌ نابلیونه (و- فارسی)

ناپلین به سەر نه خشه و پلانه کانی خۆیدا زال بوو، ئه و ته نه ا که موکوپیه کی هه بوو ئه ویش زوو هه لچوونی بوو، که نه یده توانی دان به خۆید ^(۱۴) بگریت، کارگه ری توپه بیه کانی ناپلین ژۆر توندو تیزبوو وه ژمونی ده خسته سهر دهوور به ره کهشی و دهی ترساندن، به و توپه بوونه هونه رهنه دانه یه ی پای هه موو ئه وانه ی ده گکری به وهی ئه م له سهر حه قه و به رامبه ره که ی ناهه قه، ته نه ا ئه و که سانه ی ناخی ئه و یان ده ناسی ده یانزانی و په یان به و پۆله پیاپییه ساخته یه ی ده برد، ته نانه ت ئه و که سانه ش هه ندیک جار په یان به و پاستیی به ده برد به هه له دا ده چوون، ویزورس، بالونیزی بریتانیا له فهره نسا له وپه واپه دابوو هیچ کانی ناتوانریت ولاته که ی ناشتی راسته قینه له گه ل ناپلیندا بکات ودرژده بکیشیت، ئه مه ش له بهر ئه وه نا که فهره نسا له ناشتی کردنه که ی ئامیندا ژۆر ئیعتیازی ده سته که وتبوون، به لکو له بهر ئه وه ی ناپلین له و ولاتانه ی هاوسنوویری فهره نسا بوون واهه ل سوکه وتی ده کرد وه ک بلتی ژۆر ده سته نی، بۆنموونه: له پایزی سالی (1802) دا ناپلین ئاگاداری سوپسرای کرده وه به وه ی هه زده کات له و ولاته دا ده ستورکی تازه بنووسریت وه و حکومه تیک بیته سه رکار دقستی فهره نسا بیته، ئه و وای به سوپسراییه کان نیشانده دا ولاته که یان که وتۆته نئوان سنووری ئیتالیا و فهره نسا و ده ست نیشانی فهره نسا یه و به گرتنه بهرچاوی ئه م تیبینییه جوگرافیا یانه سوپا یه کی (30) هه زار سه ریازی له ژۆر فهرمانده یی ژنرال (نی) ئارده سه ره مرزی سوپسرا، سوپسراش ملکه چی ئه و فهرمانانه بوو، دواتریو به گوپراپه لی ته ولو، هه ره له و پۆزگاره دابوو ناپلین به شیتی ژۆری له ولاتی په یمونی خسته سهر خاکی فهره نسا، ولاته بچوک و میرنشینه ئه لمانی، دوا ی پیککه و تنفامه ی ناشتی لونه ویلی سالی (1801) ئیتر نه یانده توانی ئومیدیان به یارمه تییه کانی نه مسا هه بیته و ته واپو لیترا بوون و له به رامبه ره ناپلیندا هه لده له ریزین و په فتاری ژۆر ده سته یی و تۆکه رانه یان ده کرد، سه ره نه نجام هۆله نداش سه خت گرفتاری چنگی فهره نسا ببۆوه و دیاریو ئیتر نه یده توانی خۆی پزگاریکات، بریتانیا ئه م بارودۆخه ی لاگرانپوو و نه شهیده توانی خۆی لیده ریا زیکات، ناپلین له یه که م دانیشتنی له گه ل بالونیزی بریتانیا له (8/ ی فبرایه ری سالی 1803) دا کردی به قاوقیله و شیره شپو خۆی به توپه یی نیشاندو به ناشکرا هه په شه ی ده کردن وگوتی: ئه گه ره بریتانیا ده ست بۆ شه پکردن بیات ئه و کارنکی خۆکوژییه، هه روه ها گوتی: هه میشه بریتانیا خه ریکی دروستکردنه وه ی هاوپه یمانیه تییه و ئه مه ش بیهوده ییه چونکه نه مسا ئه و ده ولته به هیزه نه ماوه . دواتر ویزورس، له و نامانه ی که وه ک بالونیزی بریتانیا له فهره نسا بۆ هه لسه ری و هه زیری ده ره وه ی ولاته که ی ئاردن، به م جۆره نووسیبوو (پیمانابوو نه عه رته ی یه که ئه قسه ری سوپای دیراگویمان گوتی لیده بیته، نه ک قسه کردنی سه رۆکی به هیزترین ولاتی ئه وروپا).

ناپلین به م خۆ توپه کردنه ی وایده زانی ده توانیت له لایه ک ناشتی له گه ل بریتانیا دا بکات و له لایه کی تریش ئاغایه تی خۆی به سه ره ئه وروپا دا به یلته وه، به لām ئه و له گه ل دوژمنیکی سه ره سخته دا پوه یه وو ببۆوه، هه رچه نده له و پۆزگاره دا له هه موو بریتانیا دا ئاکۆکی توند له نئوان برژوازیته و توژی ئه شرافدا هه بوو، به لām هه موویان له سه ره ئه وخاله کزکیبون نابن ئه وروپا بیته کۆیله ی ده سته ی ناپلینی دیکتاتور.

دوای ئەو هەپەشەیی نابلیۆن، بریتانیا سوپایەکی سەت هەزار کەسی خستە ئامادەباشی و تەواو پەرداخی کرد، لە (13/ی مارس) دا، نابلیۆن دواین تواندنی خۆی نیشاندان و واتر پایگە یاندو گرتی (ئێو⁽⁴⁰⁾) بپاری شەرتانداوه). دووبارە دەتاتەوێت (15) ساڵ شەپکە نەو و منیش بۆ ئەو ناچاریکەن؟.

نابلیۆن ئەوێ لە بریتانیا دەخواست دورگی مالتە (کە پێش پێگە و تننامە ی ئامین داگیری کردبوو و بپاری دابوو ئەو خاکە بداتەو و شوالیەکان و واتر دەستی بە سەردا بگرتەو، بە لām بریتانیا بە بەهانی ئەوێ نابلیۆن بپارەکانی پێککە و تننامە ی ئامینی پێشیلکردوون، بە پەلە گەرموگر دەستی لە کشانەوێ لە مالتا نیشان نەدا، نابلیۆن بە دەنگێکی بەرز هاواری کردو گوتی (بریتانیا شەپی دەوێت، بە لām ئەگەر ئەوان لە پاکیشانی شمشیر لە کالان دەستپێشخەری بگەن، من دواین کەس دەبم شمشیرە کەم بخەمەرە کالان ... ، لەوانە یه ئێو بتوانن فەرەنسا لە ناویەرن، بە لām قەت ناتوانن بپرسین، سلا لەوانە ی پەیمان شکینی دەگەن، ئەگەر ئەوانە پێیانواوە مالتە لە ژێر دەسەلاتی خۆیاندا دەهێلنەو، ئەوا شەپکی بێ ئاستیکردن پوودەدات).

ئینجا نابلیۆن ئەو مۆلە ی جێهێشت کە بالونیزی ولاتانی ئەروپایی و لیتیرسراو خاوەن پلەوپایە بەرزەکانی تێدا میوانبوون، لە سەرتای مانگی ئیبریلی سالی (1803) دا ویزۆرسی بالونیزی بریتانیا، فەرنسای جێهێشت و بەم جۆرە شەپی ئێوان بریتانیاو نابلیۆن کە تاکۆتایی دەسەلاتاریەتی درێژە ی کێشا، هەلاپسا.

(2)

لە بریتانیادا دەیانزانی ئەم شەپە مەترسیدارو دیژۆردەبێت، لە هەمان سەرەتای شەپ دەستپێکردندا (ویلیام پیت) کە لە سالی (1801) دا دەستی لە کار کێشابۆو، دووبارە دەستبەکاربۆو و هۆی دەست لە کار کشانەوێ (پیت) ی سەرۆک وەزیرانیش ئەو بوو هەموو برێوازیەت و ئەشرافەکانی بریتانیا پێیانوابوو ئاستیکردن لە گەڵ نابلیۆندا دەستی و شتیکی مومکینە، ناویراویش دژی ئەوپایە بوو، ئێستا دووبارە پۆلی ویلیام پیت دەستی پێکردەو ئەوپایە نۆسالی تەواو لە گەڵ شۆپشی فەرنسادا شەپی کردبوو و دەبوو لێرە و داوای لیتیرسراوێتی شەپکردن لە گەڵ نابلیۆندا بگرتە ئەستۆی خۆی کە ژۆر لە شەپەکانی پێشوو مەترسیدارتر بوو، هەرچەندە ویلیام پیت لە وێبواوە دابوو شەپکردن لە گەڵ نابلیۆندا ژۆر لە سەر دەمی شەپکردنی شۆپش دیژۆرتەدەبێت، بە لām ئەو شەپە بەر چاگریتیو ئەم شەپە نابیته جیگای دنیگەرانی سیاسی ناوخری بریتانیا، بە دڵنیاییەو فەرەنساش لە سالی (1803) دا زیاتر زالبوو بە سەرئەو خاکانە ی کە داگیری کردبوون و باری ئابووری ژۆر لە پێشوو باشتربوو و سوپایەکی بەهێز تەیارتری هەبوو و لە سەر تزییی ئەو دەولەتەش سەرکەدەیهکی بە تواناو پەوانیژیکی ژیری هەبوو، بە لām لە لایەکی ترەو کارخانە پیشەسازیەکان⁽⁴¹⁾ و دروستکردنی کەلوپەلی زیاتر کاریگەری خراپی بۆ سەر بریتانیا هەبوو، بە تاییەت لە پووی دروستکردنی چەک و تەقەمەنی. ویلیام پیت شۆپشی ملوانەکانی سالی (1797) ی باش بە بیرمابوو و ئێستا

135 - ئێو: بریتانیا.

136 - مەبەست لە بەرمو پێشووێ پیشەسازی فەرەنسا: بە تاییەت چەک و تەقەمەنی. (و- کوردی)

له‌فره‌نسادا فره‌مانپه‌وایه‌کی سه‌رگوتکه‌ر له‌سەر کاره‌و حکومت ده‌کات، که‌ژاکوبینه‌کانی زۆر به‌دپنده‌یی کوشت وپه‌کردو شویتنه‌واری هه‌موو جۆره‌ ئازادییه‌کی له‌ناویردبووه، ئه‌م پاستیانه هه‌موویان له‌ئاردابوون، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، هه‌ژده مانگی سه‌ره‌تای ئه‌و شه‌په زۆر په‌ودای س‌ه‌خت و دی‌ژواری تێدا‌بوون. دوا‌ی ئه‌وه‌ی چینی بریتانی بریتانیا به‌خۆشییه‌وه پێشوازی له‌پێککه‌وتنه‌نامه‌ی ناشتی ئامین کرد، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی بۆیانده‌رکه‌وت نابلین پێگانادات به‌هیچ جۆرێک کالای بازرگانی بریتانیا بۆ فره‌نسایه‌وه شویتنه‌وه‌ی داگیریشی کردوون بچیت^(۱۳۷). به‌لام تووژی ئه‌شراقی بریتانیا ته‌واو داوا‌ی شه‌په ده‌کردو لاری لیتی نه‌بوو، چونکه ده‌یزانی ئه‌گه‌ر شه‌په‌یه‌یت ئه‌واده‌یه‌ن حکومتی بریتانی چاکسازی بکات به‌به‌رزه‌وه‌ندی برژوا له‌پێگای هه‌لبژاردنه‌کانه‌وه، به‌مه‌ش ده‌بوا خۆی شه‌پێکی مه‌ترسیداری ناو‌خ سازیکه‌ن، ئه‌مه‌ ئه‌و هه‌لومه‌رجه بوو که‌ بریتانیای تیکه‌وتبوو، جگه‌ له‌مانه‌ش ترسی یه‌ک پا‌په‌پینی شۆپشگێپانه‌ی چینی کرێکاریش هه‌بوو، بۆیه هه‌ردوو تووژی ئه‌شراق وچینی برژوا ئاماده‌ی شه‌پکردنیوون، له‌گه‌ڵ فره‌نسادا.

ویلیام پیت، بۆ پێگاکرتن له‌داب‌ه‌زاندنی سوپای نابلین له‌سەر لی‌توارة‌کانی خاکی بریتانیا، خه‌ریکی نه‌خشه‌و پلان دانان بوو. نابلین سه‌ره‌تا سه‌رتاسه‌ری خاکی هانور^(۱۳۸) که‌یه‌کێکبوو له‌لایه‌ته‌ گه‌وره‌کانی ئه‌لمانیاو له‌ژێر ده‌سه‌لاتی بریتانیا‌دا‌بوو داگیر کرد، ئه‌ونا‌وچه‌یه‌ش له‌ژێر فره‌مانپه‌وایی مینشینی ئالکتور دابوو^(۱۳۹)، ئینجا نابلین فره‌مانیدا جارێکی‌ته به‌ته‌وا‌وه‌تی خاکی ئیتالیا داگیربکاته‌وه، که‌تا ئه‌وکاته‌ش هه‌ندێک له‌هێزی سه‌ربازی فره‌نسای تێدا‌ما‌بوو، ئینجا فره‌مانی به‌هۆله‌ندا‌و به‌لجیکا کرد سوپاکه‌ی خۆیان به‌خه‌نه‌ژێر ده‌سه‌لاتی حکومتی فره‌نسی، پاش ما‌وه‌یه‌کی‌تر فره‌مانیدا هه‌موو کالاکانی بریتانیا له‌نا‌و فره‌نسایه‌وه‌ و لاتانه‌ی له‌ژێر ده‌ستی خۆیدا‌بوون، ده‌ستیان به‌سه‌ردا بگه‌ردێت و هه‌موو ئه‌وانه‌ی سه‌ربه‌ بریتانیاش بوون، زیندانی بکړن هه‌تا ئه‌وکاته‌ی ناشتی له‌گه‌ڵ بریتانیا‌دا ده‌کړت، دواتر سوپایه‌کی مه‌زنی له‌سەر به‌نده‌ری^(۱۴۰) بولونی، که‌ده‌که‌وێته سه‌رده‌ریای شمال کۆکرده‌وه بۆ ئاماده‌باشی په‌پینه‌وه‌یان وچوونه‌سه‌ر خاکی بریتانیا، نابلین له‌یۆنیقی سالی (1803) دا، مانگی‌ک دوا‌ی هه‌ل‌یسانی شه‌پ، گوتی: ئه‌گه‌ر هه‌وا‌ی ته‌م و مژاوای بریتانیا سێ پۆژ بواری‌دا‌ت و هه‌وریه‌یت، ئه‌وا له‌نده‌ن و په‌رله‌مانی بریتانیا داگیرده‌کات، له‌کاروباره‌کانی خۆسازکردنی هۆردووی سه‌ربازی به‌نده‌ری بولونی، له‌کۆتایی سالی (1803) و سه‌ره‌تای سالی (1804) دا به‌چالا‌کانه‌ که‌وته جموجۆلی ته‌وا‌و له‌هه‌موو به‌نده‌ره‌کاندا به‌رده‌وام بوو، به‌بوونی سێ پۆژ هه‌وا‌ی ته‌مومژاوای بواری بۆ سوپای فره‌نسا خۆشه‌ده‌کرد خۆیان له‌یدی سوپای ده‌ریایی بریتانیا به‌دوو‌ریگه‌ن ویتوان پێ بنێنه‌سه‌ر خاکی بریتانیا، ئیتر نابلین هه‌موو له‌مه‌په‌ر هه‌وا‌ی تیکه‌ده‌شکاندن و خۆی ده‌که‌یانه‌ په‌رله‌مانی بریتانیا، زۆرجار نابلین و زۆر له‌ها‌ولاتیانی بریتانیاش وایان بیرده‌کرده‌وه.

(زۆر له‌بریتانییه‌کان که‌له‌و پۆژگاره‌دا ژیا‌ون دواتر ده‌یانگون، له‌مانگه‌کانی سه‌ره‌تایی شه‌پدا، پلانی دابه‌زاندنی سوپای فره‌نسا له‌سه‌رخاکی بریتانیایان به‌گه‌لته‌جایی سه‌یرده‌کرد، به‌لام له‌کۆتایی سالی (1803-1804) دا ئیتر هیچ بریتانیه‌ک به‌ه‌ولانه‌ی نابلین پێکه‌نینی نه‌ده‌هات و بیه‌و شه‌تیکی جدیدی، بریتانیا هه‌رله‌پۆژگاری سالی (1588) دا که‌له‌چا‌وه‌پوانی

137 - بچیت: کالای پێشه‌سازی بریتانیا بچیت بۆ با‌زاره‌کانی فره‌نساو شویتنه‌کانی ژێر ده‌سته‌ی، بۆ سا‌غکر دهنه‌ویان، (وکوردی)

138 - هانور: ولاته‌ دێرینه‌که‌ی ئه‌لمانیا به‌که‌له‌سالی (1866-1946) به‌شیکبوو له‌ولایه‌تی پروس و ته‌مه‌رۆش به‌شیک س‌اکسونی خواروو یه‌ک ده‌ه‌یه‌ت.

139 - ئالکتور: له‌ئه‌لمانیا‌دا به‌و شاره‌دا‌نه‌یان ده‌کوت که‌مافی هه‌لبژاردنی ئیجرا‌تۆری ئه‌لمانان هه‌بوو.

140 - مه‌به‌ست له‌پۆلۆیا نیه، ئه‌و به‌نده‌ره‌ ده‌که‌وته با‌کووری خۆرئا‌وای ئه‌وروپا، (و- فارسی)

که شتی (نارماد) که شتی نیسپانیا که ده یویست بیته لیواره کانی خاکی بریتانیا و له نگرینگز، هیچ کاتیکیتر توشی نه م ترسییه ی ئیستای نه بیووه، نابلیون به سرکیشی له به نده رو شارو شاروچکه کانی سهرلیوار ده ریای ده گوت و پایدیه گ یاند پیویسته و ابگن روانه که ن و سه رکه و تنمان مسوگره به سه ر دوزمنی هه میشه یی⁽⁴¹⁾ فره نسادا.

سه بارت به سوپا و ناماده کاری جهنگی فره نسا، هه والی ترسناک و زیاد پیوه نان و سه یر ده گیشته بریتانیا و نه م هه والانهش پیویستی به و ده کرد حکومه تی بریتانیا هه نگاری جدی بنیت، نه و پیاوه ی توانیبوی له سالی (1798) دا خزی له چنگ هیزیکی ده ریایی به توانا و سوپایه کی به هیزی وه ک بریتانیا قوتاریکات و بیچیت میسر داگیرکات و له سه ر ینگای خزشیه وه ماته بخاته ژیر پکیفی خزی، نه و پیاوه باش ده یترانی که لک له هه وای ته مومزوی ده ریای مانش وه ریگریت.

نیتر کانی ده ستپیکردنی شه ی نابلیون له مانگ وهفته دا نه مابوو، به لکو که وتبێ سه ر پێژو سه عات و ده بی نه و چپیکات؟ بریتانیا دورپنگا چاره ی له به رده مدابوو:

یه که م: نه و ده بوو به مشت زتی بریژن و به په له پروزاوان هاوپه یمانیه تیکی نه روپایی پابه یه نن و نه و هاوپه یمانیه تییه ش له خوره لاتی نه روپاوه هیزش بکه نه سه ر نابلیون، به و جوړه بریتانیا له ده ست داگیرکردنی نابلیون پزگاریک، به لام نه مسا که له به رامبه ر نابلیوندا تیشکابوو له پتیکه و تننامه ی ناشتی (لونه ویل) دا نه و هه موو باج و زیانه ی دابوو ولیکه و تپوو، نه یده توانی به و زوانه له وتیشکانه ی پاست بیته وه، نه مسا هزی له شه پوو، به لام نه یده ویست خزی تپوه بگلپیت، پروس دودلپوو وروسایش مه سه له که ی گابه سوک وگا به قورس نیشاندده دا، گفتوگۆ له ئارادابوو، ویلیام پیت له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه ناویمد نه بوو و باوه یی به سه رکه و تووی خزی هه بوو، له دورستکردنی نه و هاوپه یمانیه تییه، هه رچه نده کاره که به خا و خلیچکی به ره و پیتشه چوو و نه گری نه وه ی هه بوو به لاکه لاک سه رنه گریت.

پنگای دوه میش وابهسته به خودی نابلیون بو، ویلیام پیتی سه رۆک وه یزانی بریتانیا و هاكسبری، ده میكبوو ده یانزانی جورج کادودال، نه دما ده ستی شوانیه کانه و له نده ندا ده ژیت و په یوه ندی له گه ل کنت دارتوادا هیه، به تپوانینی گشتی ده یانزانی کۆچ کردووانی فره نسی خه ریکی پلانی کوشتنی نابلیون، زۆری نه برد حکومه تی بریتانیی له ورده کارییه کانی نه وه گیشته که په نا هه نده کانی فره نسی، لایه نگری گه پانه وه ی پژی می شانشین، خه ریکی چ پلانیکن. لایه نگری پژی می شانشین به هزی تیشکانیان له شقپشی واندده دا، ته واه گیشته بوونه نه و بره وایه ی له ناویردنی نابلیون به پنگای شقپشی چه کرداری نه سته مه، بۆیه بریاریاندا بوو به پنگای تیرکردنی خودی نابلیون نه خشه و پلان داپش و وه سالی (1800) بۆمی بۆ دابنن، به شپوه یه کی چاوه پواننه کراو ئومید که وتبێ دلی ویلیام پیته وه، ده ولته ی بریتانیا ده یویست به شپوه یه کی وریایانه ده ست بخاته نه و کاره وه، باشترابوو وه ک پلانه که ی کوشتنی پلی یه که م ئیمپراتۆری روسی، که خه ریکی له شکرکیشی بوو شانه شان له گه ل نابلیوندا بۆ سه ر هندستان، کاریکات، وات: له پشت په رده وه یارمه تی نه و پلانه بدات و به پروکه شیش ته شریفاتی ده ولته ی پاریزگاری بکات و نه و هه له ده ست نه دات که ته سه لکردنی دلی خزی به باشترین شپوه ده ریپیت، چونکه کاتی بالونیزی روسیا (فروننسوف) حکومه تی بریتانیای له مردنی ئیمپراتۆری روسیا ئاگادارکرده وه و پیتی

پاڭه ياند گوايا به خوښنږي دده ماغ مردوه، بهو جوره هه لسوکه وتيش له گه ل کوراني ناپليقندا بکات و وايده ريخات ناگای له هيچ نه بوه.

به لام له دده وروپه ناپليقن پاريزگارو نه نه فسه ري سهر يازي ناپازي نه بون ونه (کنن پالن) و(بنگن)^(۱۴۱) و(پلاتن زيوو) هه بون، که نه ماته پلانی خوښنږي ټيمپراتوري پوسيان نه نجامدا، نه م جاريان مه سه له که نه وه نه بوو که به هاوکاري په ک خاتوني جوان و دلگرو نه شراف زاده و وه ک ټولگا نه ليکساندرونا ژريتو، که خوشکي پلاتن زيوو بو و فيزورسي بالوښي بریتانيا له پترسبورگ له پنگای نه وکچه وه ناپه زايه تي خوي له هه لسوکه وتي ټيمپراتوري پوسيه دهر پيوو وده ستي له وپلانددا هه بيوو، به لگو نه مجاريان ده بو له پنگای په ک لاديني دپنده په کله په ق، که نه له تقوچي ناگادار کړنده وي که له که و نامازه تيده کات ونه له تواجه کاني که ساني تروش سره درده کات، به هيچ جورک ناگاداري نه وه نه بوو که مه سه له که ته نها پوسه ري کنسولي په که مه، به واتايه کي ساده تر، کادودال باش درکي به و نه ده کرد چنچوني ده توانريت سرکي ده و له تیک له پايته خته که يدا ليدريت، نه و نه يده زاني ناشنایي له نايونوني ديپلوماسي وگفتوگوي پاروي ناوکوشک نه بوو و به و پي گه ورانه ي ناوچه که کاني راوکردن، نه يده تواني له سر ته ختايي هولي کاني سيقلي و ته لاره کانداهه باشي هه نگاوينيت، ويلام پيتي سرکي و ه زيراني بریتانيا هه رچه نده پوسيشي نه ده زاني، به لام هر نه و پنده پوسيه ي دوپيات ده کرده وه که ده لیت (دوسه ت گوته نيو کردار ناهينيت).

پلانه که له لنده نده نه خشي بې کيشراو ده بو جورج کادودال ناپليقن بکوزيت، واته: له وکاته ي ناپليقن له مالمنزودا، وه ک عاده تي خوي پوزانه به ته نها له دده وروپه ري مه نزلگا که يدا سوري نه سپ ده بيت و ماوه په ک ده گريت، له وکاته دا چنه د که ستي که کردار له گه ل کادودالدا بن ورمالي بکن و بيکوژن.

جورج کادودال، به ماناي وشه که ستي کړنه په رست بوو و زرجار له وانددا گياني خوي خستې مه ترسيپه وه له پوداري سه يرو سامناکدا به ساغي دهر چوويو، ټيستاش به وپه پي بويپه وه ناماده بوو ناپليقن بکوزيت، چونکه نه وي به پيشه ننگي شلپش ده زاني و زړيش داخ له دلېو له شلپشي کوماري و به داگير که ري ته خت و تاراجي پاشاي قانوني فهره نسا(لويس دويوريني) ده زاني.

له شه ويني نه نکوست له چاري مانگي ټوکوستي سالي (1803) دا کادودال وهاوه له کاني به که شتيپه کي بریتاني له سر رجي ده رايي نرماندي دابه زين وله ويوه په کسر بې پارس چرون، نه واته هه م پاره ي ټډو زه و نه ديان پيوو هه م په يوه نديان له گه ل هه نديک که سايه تيدا هه بو له پايته خت و هه م شوينگو و جاي نهيني وقايميان هه بوو، به لام له گه ل هه موو نه مانه شدا ده بو په يوه ندي له گه ل نه و که شه دباک نه که دواي کوشتنی ناپليقن ده بي ده ست به سر کورسي ده سه لاتدا بگريت ويورينه کان بگيرتته وه سر ته خت و تاراجي باوک وياپيرانيان، لايه نگراني پزيمي شانشينی ژنرال موريان به شايسته ي شوکاره دانابو و ژنرال پيشگرو شيان ديار کرد، بکويته نيوانيان بې پيکه تاني هه ردو ژنرال مورق و کادودال، پيشگرو که دواي پوداره که ي (18) فروکتيدور^(۱۴۲) دورخرابووه بگزيان و توانيپوي له وي ه لیت و بگريته وه پارس و به نهيني له ويدا

¹⁴² - بنگن: نه و سن که ساني سره وه ده شيان له کوشني پي په که مي نژاري پوسيدا هه بيوه. (و- کوردي)

¹⁴³ - (18) ي مروکتيدور نه و هولي ټوکوشني ناپليقن درا، له مانگي سينمري سالي (1800) دا (و- کوردي)

بمبینه‌تیره، نه‌که به خرقه‌ش ناسرابوو و سزای دورخراوه‌یی به‌سردا درابوو، هیچی له‌ده‌ست نه‌ده‌دا تاسل له‌کردنی نوم کاره‌بکاته‌وه، به‌لام ژنرال مورو شتیکی تربوو و به‌پنجه‌وانه‌ی پیشگرو له‌بارودوختیکی باشدا ده‌ژیا، نو به‌ککبجو له‌سورداره بالاکانی فره‌نسارو زور حه‌زی له‌گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لات بوو، به‌لام که‌سیکی ئیراده سستیوو، ده‌میکبجو نه‌فره‌تی له‌ناپلین بوو و کینه‌ی لیه‌لگرتبوو، چونکه ناپلین به‌بوژانه له (18/ی بروم)⁽¹⁴⁴⁾ دا ده‌ستی بۆ کاریکرد که‌ئو نه‌وژابیکات، ئیتر له‌وکاته‌وه له‌دلی خۆیدا کینه‌ی له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا له‌دل گرتبوو، هه‌ندیک له‌ژاکوبنه‌کان ئه‌ویان به‌یه‌ک کۆمارپه‌خوانی دورپه‌گ ده‌زانی و لایه‌نگرانی پۆشی پاشایه‌تیش به‌وه‌ی ده‌یانزانی پتی له‌ناپلینه‌ دلتیابوو له‌وه‌ی هاوکاریان ده‌کات و ده‌ستیان له‌گه‌ل تیکه‌لاوه‌کات بۆ پلانی کوشتنی ناپلین، له‌پاستیدا بوغز له‌دلی ئه‌و له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا، هۆکاری سه‌ره‌کی بوو بۆ به‌شداریکردنی له‌پلانه‌دا، به‌لام نه‌مه‌ ئه‌وه‌ی نه‌ده‌گه‌یاند و پنه‌ی ئه‌وه‌ بکرت ئاماده‌بیت بوورینه‌کان به‌پنینه‌تیره‌سه‌ر ته‌خت و تاراجی پاشایه‌تی، بۆیه‌ کاتێ نه‌خشی کوشتنی ناپلینیان به‌ئو گوت، ئاشکرای نه‌کردن، پیشگرو که‌په‌یوه‌ندی به‌حکومه‌تی بریتانیاوه‌ هه‌بوو، هه‌والی ئه‌وه‌ی بۆ بریتانیا نارد که ژنرال فو ئاماده‌یه به‌شداری له‌پلانی کوشتنی ناپلیندا بکات ئه‌و به‌راشکاو به‌پیشگروی گوت ئاماده‌نیه‌ گفتوگۆ له‌گه‌ل کادودالدا بکات و بوورینه‌کان پنه‌تیره‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تیو خه‌زمتیان بکات، له‌وکاته‌وه‌ی ئه‌م گفتوگۆ ئاینوئۆینه له‌ئارادابوو، جاسوسه‌کانی ناپلین له‌ناو ئه‌وانه‌دابوو و هه‌ر زانیاریه‌کی تازه‌یان چنگ ده‌که‌وت پۆ به‌پۆ ده‌یانگه‌یانده‌ ناپلین.

له‌پۆزی (15/ی فبرایری ساڵی 1804) ژنرال مورو له‌ماله‌که‌ی خۆیدا ده‌ستگیرکرا، هه‌شت پۆز دوا‌ی ئه‌مه‌ شه‌و پیشگروشیان ده‌ستگیرکردو باشترین دۆستی خۆی که‌په‌نا‌ی دابوو ئه‌وی له‌به‌رامبه‌ر (300) هه‌زار فرانکدا به‌پۆلیسی نه‌پنی فرۆشتبوو، لیکۆلینه‌وه ده‌ستی پێکرد، به‌لام پیشگرو ئاماده‌نه‌بوو دان به‌هیچ دابنیت و چ ئاشکرا بکات، به‌ناوی ناپلینه‌وه به‌پیشگرویان گوت ئه‌گه‌ر دان به‌وه‌ دابنیت له‌گه‌ل کادودالدا گفتوگۆی کردوه، ئه‌وا ده‌یه‌خشن و ئازادی ده‌که‌ن، ئه‌م جاره‌شیان مورو نوقه‌ی نه‌کرد، پاش (40) پۆز له‌ده‌ستگیرکردنی پیشگرو ناوبراویان له‌ژووری زیندانه‌که‌یدا به‌مردووی دیته‌وه که‌به‌پۆین باغه‌که‌ی خۆی خنکاندبوو، دواتر بویه‌ پڕوپاگه‌نده‌ی ئه‌وه‌ی گوا‌یا پیشگرو خۆی خۆی نه‌کوشتوه، به‌لکو به‌فرمانی کاربه‌ده‌ستانی بالا خنکینه‌دراوه، ناپلین ئه‌م پڕوپاگه‌نده‌ی به‌درۆخسته‌وه‌و گوتی (من هه‌م دادگام هه‌بوو بۆ دادگایی کردنی ئه‌و وه‌م سه‌ربازیش بۆ گوله‌ بارانکردنی و به‌درۆژیی ته‌مه‌نی خۆشم کاری بیهوده‌ییم نه‌کردوه)

به‌لام هه‌ر چۆنیکبیت ئه‌م پڕوپاگه‌نده‌یه زه‌مینه‌ی له‌باری هه‌بوو بۆ باوه‌پکردن پتی، چونکه چه‌ند پۆزێک پێشنه‌وه‌ی پیشگرو به‌مریت، پووداویکی چاوه‌په‌وانه‌کراو هاته‌پیش، ئه‌ویش له‌سێداره‌دانی یه‌کێک له‌ئنده‌امانی خه‌ی‌زانی بوورینه‌کان⁽¹⁴⁵⁾ به‌ناوی دوک دانگین بوو.

له‌وکاته‌ی مورو و پیشگرو ده‌ستگیر کران، گرژی له‌سه‌روچاوی ناپلیندا به‌دی ده‌کرا، چونکه جگه‌له‌وه‌ی به‌ئاشکرا ده‌ستی بریتانیای له‌پلانه‌دا ده‌دی، پۆلی بوورینه‌کانیشی ده‌زانی له‌مه‌وداوه‌ ئه‌و پاستیه‌شی لاپوونبوو که‌بریتانیا جورج کادودال

¹⁴⁴ - (18 بروم) هه‌به‌ست له‌کوده‌تا‌که‌ی ناپلینه‌ که‌به‌سه‌ر دیرکواوه‌کانیدا کردوو ده‌سه‌لاتی فره‌نای کرت‌ده‌ست،

¹⁴⁵ - بوورنه‌کان : واته‌ به‌ماله‌ی پاشای فره‌نسا، که‌ئوکات له‌فره‌نسا هه‌لاتبوون، (و- کوردی)

له کورتایي هاوینی سالی (1803) دا به پاره و کشتی خوی ناردقته فهره نساو ناوبراویش هرله پاريسدايه و هرته و ده توانیت
بوخوی- یان به تاقمیکه و ده ست بۆ کوشنی بیه ن.

ناپلیون جارنکیان له کاتی توپه بووندا گوتی (ئه گه ر بورینه کان پښان وایی من ناتوانم تۆله ی نه و پلانانی بۆ کوشنی من
دایده پیژن بکه مه وه، نه و ته و او به هه له داچوون).

تالیرانیش کاتی گوتی له م قسه یی ناپلیون بوو بوخۆده رخستن و بۆ شه و ی به بی ههچ ده ستپاراستن و ترسیک تۆله ی خوی
له لایه نگرانی پژی می شانیشینی بکاته وه، که زۆر پقیان لیبوو گوتی (به دلناییه وه بورینه کان واده زانن خوینی تۆ له پرهنگی
خوینی نه وان نییه) نه م قسه یی ناپلیونی ده هریت کردوو بۆیه که مجار ناوی دوک دانگینی هیتا و ده ستبه جی فهرمانی
به دروستکردنی یه که نه جومه نی تاییه تیدا و، که فوشه و تالیرانیش تیییدا به شداریبون، نه و نه جومه نه پای به ده ستگیرکردنی
دوک دانگیندا، به لام دوو گرفت هه بوون: یه که م دانگین له فهرنسا نه ده ژیا، به لکو له ولاتی نه لمانیادا بوو، نه و کیشیه به لای
ناپلیونه وه ههچ بوو، چونکه نه و کاته نه و وه ولاته که ی خوی هه لسوکه وتی به سه ر خاکی نه لمانیای باشووردا ده کرد،
دووه میش: نه وانه ی به شداری نه و پلانه ی کوشنی ناپلیونیان کردبوو، به ههچ کلچجی دانگین له که لیاندا به شدارنه بوو
ونه سلنه هر ناگاشی لینه بوو، نه مهش به لای ناپلیونه وه زۆر گرنگه بوو، چونکه پښتر پیراییدا بوو ناوبراو له دادگایه کی
سه ربازی که زۆر پابه ندی به لگو و گه وای نه بیته دادگایی بکات، بۆیه ده ستبه جی فهرمانی ده ستگیرکردنی ناوبراو ده رکرا، دوک
دانگین له یه کێک له شاره بچوکه کانی ولاتی (باد)^(٤٦) دا ده ژیا به ناوی تننهام و ناگای له وه پره شه که ورده به نه بوو که له سه ر
سه ری ده خولایه وه، له شه و ی (14/ له سه ر 15/ ی مایۆ سالی (1804) دا تیبی سواری پاسه وانانی سنوور چونه ناو خاکی
نه لمان و دانگینیان ده ستگیرکردو هیتایانه فهره نسا، وه زیره کانی نه لمانیا دلخۆشبوون به وه ی نه وانیشیان له که ل دوک دانگیندا
ده ستگیرنه کردوون، ته نانه ت ده سه لاتدارانی ده ولته ی نه لمانیاش ههچ نا په زاییه کیان ده رنه بوی.

له (20/ ی مایۆ دا دانگینیان گه یانده پاريس و ده ستبه جی بۆ زیندانی (نسن) یان گواسته و، له ئیواره ی (20/ ی مانگی مایۆ دا
نه جومه نی دادگای سه ربازی بۆ دادگایکردنی ناوبراو که تاوانی ده ستبوونی له که ل بریتانیای شوقشی چه کداری له دژی
فهره نسای درابۆ پال، به سترا و له سه عات (245) ده قیقه ی شه و دا فهرمانی له سیداره دانی ده رکرا، دوک نامه یه کی بۆ ناپلیون
نووسی و تکای کرد نه و نامه یه بده نه ده ست نه و، سه رۆکی دادگای سه ربازی که ناوی (هولن) بوو ویه کیکبوو له قاره مانه کانی
داگیرکردنی (باستی) ده یویست به ناوی دادگاوه داوای که مکردنه وه ی سزای دوک بکات، به لام ژنرال ساواری، که به تاییه ت
له کۆشکی توپلره وه ناردرا بوو، قه له مه که ی له ده سته ی هولن ستاندو گوتی: ئیتر نه م کاره وابهسته به منه)
له کاتژمیر سیتی شه و دا، دوک دانگینیان برده چالێکی نزیک قه لاکه و^(٤٧) گولله بارانیان کرد.

کاتی ناپلیون ناوه پۆکی نامه که ی دانگینی خوینده وه وای نیشاندا نه گه ر زووتر نه و نامه یه ی به ده ست گه یشتبا نه و
ده بیه خشی، نه و به درێژایی نه و پۆژه مۆن و ملچ بوو و کهس نه ده وێرا قسه ی له که لدا بکات، به لام دواتر گوتبووی
له له سیداره دارنی دوگدا ته و او له سه ر هه قبووه، چونکه پاراستنی به رژه وه ندی ولات وای پښویستکردبووه، سه رنه نجام چه ند

146 - یاد: ناوه کۆنه که ی نه لمانیایه.

147 - قه لات: هه به ست له قه لاتی سه ربازییه که له کوردستانیدا هه یه: وه ت قه لاتی سه ربازی پیره مگرون و چوارقورنو زۆری تر، (و- کوردی)

پۆژ دواى له سیداره دانى دوک دانگین، کادودالیشیان دهستگیرکرد، هه چهنده کاتى وىستویان شو له سهر شه قامه که دا دهستگیربکه دهستی کردبووه و چهنده پاسه وانیکی کوشتیوون و بریندارکردبوون، دواتر شو وهاوله کانیا ناردنه بهر گیوتین و ملیان قرتاندن و ژنرال موریشیان له فهره نسا دورخسته وه و ناردیان بۆ تاراوگه.

(3)

له مانگی مارسدا پێش له سیداره دانى دوک دانگین وه و کاتهى دادگایکردنى کادودال دهکرا، له پاریس وشاره کانى تردا پروپاگهندهى ئه وه بلۆبۆوه، گوايا دوک دانگین، ئه وکسه دهستنیاشانکراوه بووه که کادودال وهاوله کانى وىستویانه دواى له ناوبردنى نابلین شو بکه به پاشای فهره نساو تهخت و تاراجی پاشایهتى پێیسهین.

ئهم پروپاگهنده ده درۆیو وهیج راستیهکی تهنا ته که میشى تێدانه بوو، به لام خزمهتیکى نۆی به نابلین کرد، ئه نچومه نه کانى تریبون و په رله مان و نه نچومه نى یاسا دانان که به حساب نوینه رى میله ته بوون، له پاستیشدا ته نها که رهسته یه کى دهستی نابلین بوون، کۆبوونه وه و بریاریاندا ئه وانهى هه ولده دن نابلین بکوژن شو و به دوژمنی گه لى فهره نسا له قه لم ده درۆن، گه لاله ی پرۆسه ی ئه وه شیانکرد، نابلین به درۆزایى ته مهنى هه ره رابه رو سه ردارى فهره نسا به مێنێته وه و ده سه لاتدارییه په ها که شی بگوێدێت بۆ حوکمرانى بۆ ماوه یی و کوپو نه وه کانى دواى خۆى حوکمى فهره نسا بکه ن.

به مجۆره دواى بنه ماله کانى مرو نژین، که له سه ده ی پێنجه وه تاسه ده ی هه شت حوکمى شانشینی فهره نسا یانکردو دواتر بنه ماله ی کارولئزێنه کان که له سه ده ی هه شته وه تاسه ده ی ده هم حوکمى شانشینی فهره نسا یانکردو دواى ئه وانیش هه ردو بنه ماله ی والوده کان و بۆرینه کان که له کۆتاییه کانى سه ده ی ده هه مه وه هه تا سالى (1792) حوکمى شانشینی فهره نسا یان کردو له و ساله دا لویسی چوارده هم، که له سه رده مى شۆریدا پێیاند هگوت لویسی کاپه، له سهر تهختی پاشایهتى لاهراو دواى ئه و سێ شانشینییه ی حوکمى فهره نسا یان کردبوو ده با شانشینییه کى تریش به ناوی بنه ماله ی بۆناپارت بێته کۆپه، ئه و کۆمارییه ی که له (10/ ی ئۆگۆستی سالى 1792 دا) دروستبوو، ده بوا دووباره جیگا که ی خۆى بۆ سیستمى شانشینی په های بۆناپارته کان چۆلبکات، له گه ل ئه وه شدا زنجیره ی بۆناپارته کان ناوی پاشانشینیان له خۆیان نه نابوو، بۆیه پاشای تازه ^(٤٨) هه زیده کرد پێى بگوتریت ئیمپراتۆر، چونکه ئه و ناوه بۆیه که م جار شارلمان له سالى (800) له کاتى دانانى تاج له سه رى، ئه و ناوه ی له خۆى نابوو، هه زار سال دواى ئه و مێژووه، واته: له سالى (1804) دا نابلین به ئاشکرا پایگه یاند که لاسای شارلمان ئیمپراتۆرى خۆرئاوانشین ده کاته وه، ئیتر ئه و خۆى به جێنشینی پاشاکانى فهره نسا نه ده زانى، به لکو خۆى به جێنشینی ئیمپراتۆر شارلمان له قه لم ده دا.

جگه له مه ش ئیمپراتۆریه تی شارلمان بۆه ولوته قه لای ئه وه بوو درۆه به دروستکردنى ئیمپراتۆریه تیکى گه وره تر بدات، واته ئیمپراتۆریه تی پۆم، نابلیۆنیش خۆى به جیگره وه ی ئه و ئیمپراتۆریه تیه ده زانى و خۆى به رابه رى ئه و ولاتانه هه ژمارده کرد که شارستانییه تی خۆرئاوایان هه بوو، دواتر نابلین سه رکه و تۆبوو له وه ی ده سه لاته کى به رفروانتر بکات، به جۆرى شارلمان

هه‌رگیز حوکمی ئه‌پانتاییه‌ی زه‌وی نه‌کردبوو، که‌به‌شیوه‌ی ولاتی سه‌ریه‌ده‌سه‌لاتی خۆی - یان له‌ژێر ده‌سه‌لاتی پاسته‌وخۆی خۆیدا حوکمی ده‌کردن، پێش شه‌په‌که‌ی پوسیای سالی (1812).

هێزو توانای ناوبراو له‌په‌وی به‌راورد به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌تی پۆمی که‌له‌سه‌روی ئه‌فریقا و هه‌ندێ له‌ئاسیای میانه‌ و ئه‌وروپای هه‌بوو، ناپلین زیاتری له‌ده‌ستدا‌بوو، به‌شیوه‌ی پاسته‌وخۆ و ناپاسته‌وخۆ که‌له‌په‌وی ئاوه‌دانی و به‌پیتی ئه‌و خاکانه‌ زۆرله‌ سه‌رده‌مانی پۆم باشتربوو.

کاتێ ئه‌وروپا هه‌والی ئه‌وه‌یان بیست ناپلین ده‌یه‌وێت ئیمپراتۆریه‌تی شارلمان زیندوو بکاته‌وه‌، زۆرله‌وانه‌ به‌که‌سیکی خۆبه‌زلزان و داگیرکهری به‌ره‌لابوو له‌قه‌له‌میانداو دژیه‌ دنیای شارستانیان ناوبرد، که‌شه‌پخوای ده‌وێت، هه‌موو بالوێزه‌کانی ولاته‌ زله‌یزه‌کانی ئه‌وکاتی ئه‌وروپا به‌وردی چاودێری پووداو گه‌ڕانکارییه‌کانی سه‌باره‌ت به‌مه‌یان ده‌کردو گوێه‌له‌خه‌ری هه‌واله‌کان بوون، لو (18/ی ئه‌یریلی سالی (1804) دا په‌رله‌مان به‌یاریکی ده‌کردو به‌پیتی ئه‌وپه‌راره‌، ئیمپراتۆریه‌تی فه‌ره‌نسییه‌کان به‌وابه‌سته‌یی به‌جێئشینکردنی ناپلین بۆناپارت ده‌سپێدری و مه‌سه‌له‌ی گه‌ڕانه‌وه‌ش بۆ پای گشتی هاوڵاتیان له‌سالی (1799) دا ئاساتر به‌په‌وه‌چوو، خه‌ک به‌مه‌ شادبوون، هه‌رچه‌نده‌ هه‌رله‌سالی (1802) و ده‌وه‌ هاوڵاتیانی فه‌ره‌نسی چاره‌پوانی ئه‌مه‌یان ده‌کرد، به‌ژوازیه‌تی فه‌ره‌نسا به‌توندی پشتگیری سیاسه‌ته‌کانی ناپلینی ده‌کردو گه‌ڕانه‌وه‌ بۆسیستمی شانشینی بۆینه‌کانی به‌شتیکی ئه‌سته‌م ده‌زانی، به‌لام کۆماریه‌خوازه‌کان دژی ئه‌م هه‌لومه‌رجه‌بوون و یادی ئه‌و پۆگارانیه‌یان ده‌کرده‌وه‌ که‌شۆڕشی کۆماری چۆن بۆنازادی و به‌کسانی ئێده‌کۆشاو کێردو خه‌جهری و زه‌جهری به‌هێزی له‌سه‌رکوکه‌ران ده‌سه‌ره‌واند، هه‌ندیک پێشانیابوو که‌به‌ناپلین بگوتریت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌م ناوه‌ له‌شانا‌زی و مه‌زنیه‌یه‌کانی که‌م ده‌کاته‌وه‌، پولوی کوریه⁽¹⁴⁹⁾، له‌و پۆگاره‌دا گوته‌بوی (ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌که‌سه‌ ناپلینیته‌ت و به‌یه‌وێت ناوی خۆی بنیت فه‌رمانه‌وه‌ی بالا، ئه‌وا له‌په‌وپایه‌ی خۆی که‌مه‌ده‌کاته‌وه‌)

به‌تۆڤن، که‌له‌به‌ر سه‌رسامی به‌ناپلین سه‌مفۆنیاکه‌ی خۆی به‌ناوی (سمفۆنیای قاره‌مانیه‌تی) دانا‌بوو و ده‌یویست پێشکه‌ش به‌ناوبراوی بکات، کاتێ ئه‌و هه‌والی بیست (هاوشاریه‌تی ناپلین گۆپاوه‌ بۆ ئیمپراتۆریه‌تی) ئه‌و دیاریه‌که‌ی پێشکه‌ش نه‌کردو هه‌لی په‌ستارت، له‌وکاته‌نه‌ی که‌کۆمه‌لیک ئه‌شراف و سه‌رداری ولاتان و میرو ئافه‌ره‌تی ناسک و نازدار به‌جلوبه‌رگی ئالو‌الو‌وه‌ بۆیه‌که‌مجار له‌ناو کۆشکی توێلدا کرونۆیان بۆ ئیمپراتۆری تازه‌ ده‌بردو پیرۆزیا‌ییان لێده‌کرد، ته‌نها چه‌ند که‌سی نه‌پیتی زان وخوا ده‌یانزانی، بۆ چ ناپلین مه‌راسیمی به‌ئیمپراتۆریه‌تی خۆی به‌دلساردیه‌وه‌ سه‌یر ده‌کات و هه‌ر له‌خه‌پانه‌یه‌ که‌ناوی شارلانی بردوه‌، ناپلین خه‌زیده‌کرد پاپیش به‌شداری مه‌راسیمی تاج له‌سه‌ر دانانه‌کی بکات، وه‌ک چۆن له‌سالی (800) دا پاپ ئه‌مه‌ی بۆشارلمان کردبوو، به‌لام ناپلین ده‌یویست گۆپان له‌وشیوه‌ تاج له‌سه‌ردانانه‌دا بکات، به‌و مانایه‌ی شارلمان بۆخۆی چۆته‌لای پاپ تاتاجی ئیمپراتۆری بڤاته‌سه‌ر، به‌لام ئیستا ناپلین ده‌یه‌وێت خۆدی پاپ بیت بۆپاریس.

¹⁴⁹ - بول لوئیس کوریه: نووسه‌ریکی فه‌ره‌نسیه (1772-1825) ئه‌و دژی بۆینه‌کانی ده‌نوووسی و کتییکی له‌هه‌واجیه‌وه‌ به‌ناوی (نامه‌کان) که‌په‌ر له‌یروکه‌ی به‌رزو جوان، جاپیه‌خاندنه‌وه‌و وه‌رکێرانی، دافینشی وکلوه‌ - ئی به‌کیکه‌ له‌شاکاره‌ جوانه‌کانی ئه‌و، ئه‌م نووسه‌ره‌ به‌ده‌ستی لێرساوی ده‌سته‌ی راوچه‌یه‌کانی خۆی به‌گوشجوو. (و- فارسی)

پاپی هه وته م هه والی نه و مه یله ی ناپلیونی پتیکه یشت وگرځو هه راسانېوو، نه وانه ی له پاپ نزیکیبون دلنه وایان دایه وه و
 نامازه یان به میژووکرد که چه ند جارک شتی و پرویداوو و پاپ لئونی یه که م، چه ند جارک ناماده بوو بچیت سهردانی ناتیلا
 سهرداری هیاتیل بکات، له کاتیکا ناتیلا له پووی که سایه تی و نه دهب و شکومه ندییه وه به راوړد ناکریت له که ل نیمپراتوری تازه ی
 فهره نسپه کان، له لایه که ی تره وه، نه و سه ریازانه ی که له سه رووی ئیتالیا دا جیگیربوون هه په شه له هاوالاتیانی ئیتال ده که ن.
 دوا ی نه وه ی پاپ خزی ساغکردو وه نه م خواسته ی ناپلیونی قبولکرد، به لام وازی له چه نه کردن نه هیتاو ده یو یست به شیک له و
 ملک و مالانه ی پاپی که که وتب سهروی ئیتالیا، ته نانه ت که هه ندیکیشیت دهستی بکه ویته وه، به لام پاپی هه و ته م وکار دینال
 کنسالی و هه موو نه دمانی نه نجومه نی پڅاحی، که له که ل پادابوون، نه یانده توانی وه ناپلیون پو لی سیاسه ته دارییه تی
 به رجه سته ببینن، پاپ به ی هه ده یی ده ستیکرد به قسه کردن و فرت و ژین، ئینجا ده می له شکایه ت ونا پازی و گرفتاری کوتا،
 دووباره په نای بؤفرت و ژین برده وه و سه رنه نجام دهستی کرد به پارانه وه، چونکه نه مانه هیچ که لکیان نه بوو له به ده م
 ناپلیوندا، پاپ ده ستیکرد به پیا هه لاگرتی شان و بالی ناپلیون، به لکو شتیکی بداتی.

ناپلیون پیش له سهرنای تاجی نیمپراتوری له لایه ن پاپ وه، ههستی به وریاکاری و هیچ له باراندا نه بوویه ی پاپ با شترکرد،
 نه و له لایه که وه پتویستی به پاپ بوو، چونکه له و پڅرگاره دا سه دان ملیقن که س له سه رانسه ر گزی زه ویداو به تاییه ت
 فهره نسپه کان باوه پی مه زه بیان به پاپ هه بوو، بزیه ناپلیون پاپی به یه کتک له پایه سه ره کییه کانی تاج له سه ردانانه که ی
 ده زانی، به تاییه ت به وه ی باس له زیندو کردنه وه ی په وحی شارلمان له گورچ دابوو، به لام له لایه که تره وه ناپلیون پاپی
 هه و ته می به وچاوه سه یرده کرد که سکی جانوگرو فیل بازو و به وکه سانه ی هه ژمارده کرد که به پوپا گنده ی نه وه ده که ن پڅی
 خوا له له شی مه سجدایو و ده له سه و پاگنده ی خورافات و تراویله کی له ناو کلنساکاندا ده که ن وکه لک له ده به نگي هه ندک که س
 و ه رده گرن، له کاتی هاتنی پاپدا ناپلیون قه ولی به کار دیناله کان دابوو که به پیشوازییه وه بچیت، به پیریشیه وه چوو، به لام
 ناپلیون به جلی راوکردنه وه بوو و له حاله تیکدابوو که ده ستوپتو ه ندو سه گ و تازی پاوی له ده ورو به ر دابوو و له دارستانی فونتن
 بلودا چه ند هه نگاوک دور له کژشکه که ی خزی که که وتب لیواری شاری پاریس چاوی به پاپ که وت، داوا له پاپکرا
 له گالیسکه که ی خزی دابه زیت و چه ند هه نگاوک بق نه و به ری شه قامه که به پی بھوات و سواری گالیسکه که ی نیمپراتورییت،
 ته نانه ت ناپلیون زه حمه تی دابه زینیشی له گالیسکه که ی نه کتشا، به درژیایی نه و ماوه یه ی پاپ له پاریسدا مایه وه، ناپلیون
 به هه مان شتیه په فتاری له که لدا کردو و پڅی که می لیده گرت.

له پڅی (2/ دیسه مبه ری سالی، 1804) دا مه راسیمی تاج له سه ردانانی ناپلیون له کلنسیای نردام ویا ریدا به پتو ه چوو، کاتی
 پڅک گالیسکه ی زپین که سایه تیه دیاره کان و میرنشین و پاشاو پاپ و کار دیناله کانیا ن ده هیتایه کلنسیای ناربراو، خه لکیکی
 ژور له وناوه کڅبونه وه و سه یریا نده کرد، گوايه له و پڅر دا رسته یه کی به ناویانگ گوتراوه، له وانه یه له ده م یه کت له کژمار ی
 خوازه کانه وه گوترا ب، نه ویش نه وه بوو، گوايه ناپلیون له وکه سه ی پرسپوه: ئایا نه م مه راسیمه ت پی خوش بوو؟

نه ویش له وه لامدا گوتویه تی: به لئ که و ره م، ژورم پتخوشبوو، به لام مخابن جیگای نه و (300) هه زار پیاره خالیه که گیانی
 خویان فیدا کرد بژنه هیشتنی مه راسیمی ئاوا).

نۆز کەشیش پیشبینی ئەوەیاندەکرد ئەم پستە ئەفسانەییە سەبارەت بەمۆرکردنی پەیماننامەى کنگورد⁽¹⁵⁰⁾ گوتراوە، هەرچۆنیکەیت لەهەریەک لەم دوو شتانەدا گوتراوە، شتێکی پڕماقايە، بەپێچەوانەى ئەوەى پاپ پیاو و پوانى دەکردو بەرنامەى بۆداپۆزراو، ناپلین گۆرانکاری پڕمانای لەنۆزشتدا کرد، لەوساتەوهختەى پاپ بەوپەڕى شکۆمەندییەوه تاجەکەى هەلگرت تالەسەرەسەرى ناپلینى دابنیت، وهك چۆن نزیكەى (10) سەدە لەهەوێر پاپى یەكەم نابووێه سەرەسەرى شارلمان، لەوکاتەدا لەپەر ناپلین تاجەکەى لەدەستى پاپ پفاندو خستییە نایە سەرى خۆى، ئینجا هارسەرەکەى جوزفین لەبەرامبەر ناپلیندا کرنوژى بردو ناپلین تاجە بچوکهکەى خستەسەرى ئەویش، ئەم هەلسوکهوتە مانایەکی توانج نامۆزى هەبوو، ناپلین ئەیدەویست لەم مەراسیمەدا گرنگى نۆز بەپاپ ئەدریت، ئەو حەزینەدەکرد جگە لە دەستى خۆى بەدەستى کەس تاجى بخەیتەسەر، جاچجای ئەوەى لەدەستى پیشەوایەکی پۆلحانی وەرى بگرت کەئامادەبوونی ئەوى لەم مەراسیمەدا بەبەكەك دەزانى وهیچ نرخیکیشى بۆ دانەدەنا.

جەژن وشادی لەپایتهخت وشارەکانیتر بەچراخان وئۆپ تەقاندن ولیدانی زەنگەکانى کلێساکان ومۆسیقالیدانی بەردەوام چەند پۆزێکی خایاند، لەو پۆزانهدا ناپلین هەستى بەو مەترسییە تازەیهکرد کەلەپەلەى وەرگرتنى ئیمپراتۆریەتەکهیدابوو، پیش مەراسیمی تاج لەسەر دانانەکه، هەوالی ئەوەى پێگەیشتبوو دواى شکستخواردنى پلانى کوشتنى ئەو لەلایەن کابودال وهاو لەکانییەوه، ویلیام پیت⁽¹⁵¹⁾ هەولە دیبلۆماسیەکانى خۆى زیاتر وهگەپخستبوون هەتا هاوپەیمانیەتێکی تر دروستبکات، کەلەدواى شەرەکانى شەرشى کۆمارییەوه بەهاوپەیمانیەتى سییەم هەژماردەکرا، دەیانویست دژیە فەرەنسەا دروستى بکەن، ئیستا ئەو هاوپەیمانیەتییه بەشیۆهیهکی پراکتیکی دروستبووه.

150 - کنگورد: ئەو پەیماننامە ناستەیه کەلەتیوان ناپلین وناپدا بەسترا بۆ کۆتێنەوهى کەشیشەکان بۆ فەرەسا،

151 - ویلیام پیت: سەرۆک وەزیرانى بریتانیایە، (و- فارسی)

تیکشکانی هاوپهیمانی سیهم (1806-1805)

(1)

یه کهم هاوپهیمانی گوردی ولاته زلهیزه کانی ئه وروپایی دژیه فرنسا، له سالی (1792) دابوو که له گه‌ل فره‌نسادا که‌رتنه شه‌رو تیکشکاو سه‌رته‌دجام پێککه‌وتننامه‌ی کامپوفورمیوی سالی (1797) ی لێکه‌وته‌وه، که له‌نیوان ژناله‌کانی نه‌مساوی وناپلیۆندا مۆرکریو، ئه‌مه‌ش به‌هۆی له‌ناوچوونی ئه‌و هاوپهیمانییه‌ ئه‌وروپاییه‌.

هاوپهیمانییه‌تی دووه‌میش: له‌کاتی مانه‌وه‌ی ناپلیۆن له‌میسردا، له‌ژێراره‌ ئه‌و هاوپهیمانییه‌تییه‌ ته‌نگه‌ی به‌فرنسا هه‌لجێبێو وکه‌ناپلیۆنیش له‌میسرگه‌پایه‌وه‌ دووباره‌ تیکشکاننده‌وه‌ و دوا‌ی بێ‌لایه‌ن بوونی پلای یه‌که‌می، پوسیا، نه‌مسا‌ش ناچاربوو ناشتی لونه‌ویل له‌سالی (1801) دا مۆریکات و به‌م‌جۆره‌ هاوپهیمانی دووه‌میش هه‌لوه‌شایه‌وه‌، له‌سالی (1805) دا بۆ‌جاریکیتر ناپلیۆن پویه‌پووی هاوپهیمانی ئه‌وروپایی سیهم بۆ‌وه‌ هێزه‌کانی هه‌ردوولا که‌رتیبوونه‌ خۆ‌ئاماده‌کردن بۆ‌شه‌پ، ناپلیۆن له‌سالانی (1804 و 1805) دا بیری له‌شه‌پێکی ئیمپریالیستی گه‌وره‌ ده‌کرده‌وه‌ له‌سه‌رخاکی بریتانیا و داگیرکردنی له‌نده‌ن و بانکی ناوه‌ندی بریتانیا، ئاگای له‌وه‌نه‌بوو که‌ده‌بێ‌ ئه‌وشه‌پ له‌گه‌ل هه‌مان دۆژمنی سه‌رسه‌ختیدا بکات، به‌لام نه‌ک له‌نده‌ندا به‌لکو له‌پشتیه‌وه‌ له‌فینندا ئه‌نجامی بدات.

ویلیام پیت، به‌چنگان زۆپی ده‌رشت بۆ‌ دروستکردنی هاوپهیمانییه‌تی سیهم، چونکه‌ به‌پاستی ترس و سامی ته‌واو‌هالی به‌سه‌ر ولاتی بریتانیا دا کێشابوو له‌به‌رامبه‌ر ناپلیۆندا، ئه‌و هۆ‌زدوویه‌ی بولونی که‌له‌کۆتایی سالی (1804) و سه‌ره‌تای (1805) دا به‌ده‌ستی ناپلیۆن دروستکرا‌بوو، ببوو سه‌ریازگه‌یه‌کی به‌هێزو مه‌ترسیدارو سوپایه‌کی گه‌وره‌ و ته‌یارکرا‌وی ئاماده‌ی تێدا‌بوو و ته‌نها چاره‌پوانی فره‌مانی ده‌کرد هه‌تا به‌ده‌ریای مانفدا بپه‌یخته‌وه‌ و بچێته‌سه‌ر خاکی بریتانیا، له‌بریتانیا‌شدا خه‌ریکی دروستکردنی له‌شکری میلی بون، به‌م‌جۆره‌ هه‌موو ئومێدی بریتانیا به‌دروستکردنی هاوپهیمانییه‌تیکی ئه‌وروپایی بوو دژیه‌ فره‌نسا.

نه‌مسا به‌چا‌وێکی دووربێ‌ و ورده‌وه‌ سه‌یری شه‌پی ده‌کرد، ئه‌و قوربانیا‌نه‌ی که‌به‌ناچار ی له‌پێککه‌وتننامه‌ی ناشتی لونه‌ویلا به‌رگه‌ی گرت، ژێر به‌قورسی له‌سه‌ری ته‌وا‌وبوون، به‌تایبه‌ت له‌دوا‌ی ئه‌رکاته‌وه‌ ناپلیۆن ببوو هێزێکی زۆر گه‌وره‌ و ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر ولایه‌ته‌ بجوکه‌کانی خوارو و با‌شوری خۆ‌رئا‌وای ئه‌لمانیا دا هه‌بوو، ئومێدی نه‌مسا ته‌نها به‌هه‌لایسانی شه‌پێکی تازه‌بوو، هه‌تا ئه‌و له‌ده‌وله‌ته‌ دێ‌پاوه‌کانه‌وه‌ به‌پێنێته‌وه‌ پێ‌زی دووه‌م ولاته‌ زلهیزه‌کانی ئه‌وروپا، ئیستاش ئه‌و هه‌له‌ بۆ‌ ئه‌م شه‌په‌ به‌پاره‌ی بریتانیا هات‌ته‌پێش.

ویلیام پیت، له‌هه‌مان ئه‌رکاته‌نه‌ی له‌گه‌ل نه‌مسا دا که‌وتبۆ‌ گفتوگۆ بۆ‌ دروستکردنی ئه‌و هاوپهیمانییه‌تییه‌، له‌گه‌ل پوسیا‌شدا که‌رتیبۆ‌ پاوێزکردن، ناپلیۆن ده‌یزانی بریتانیا ئومێدێکی گه‌وره‌ی به‌وه‌هه‌یه‌ شه‌پیکات و نه‌مسا و پوسیا‌ش له‌وشه‌په‌دا به‌شاردی بکه‌ن دژ به‌فره‌نسا، ده‌یشزانی نه‌مسا له‌وه‌ی هه‌ندێک خاکی ئه‌لمانیا‌ی ژێر ده‌ستی خۆ‌ی له‌پێککه‌وتننامه‌ی ناشتی لونه‌ویلا له‌ده‌ستداره‌و ئه‌مه‌ش بۆ‌ته‌ هۆ‌ی تو‌په‌یی وکه‌نه‌فتی وگو‌په‌په‌لی پێ‌نماینه‌کانی حکومه‌تی بریتانیا ده‌کات.

نیتەر له‌سالی (1803) به‌دواوه‌ ئه‌و قسانه‌ی ناپلین جارچاره‌ ده‌ریده‌برین - یان به‌گوته‌ی خۆی هه‌تا لایه‌نگرو به‌کرێ گه‌راوانی بریتانیا له‌ئه‌وروپادا له‌ناو نه‌بات، سه‌رکه‌وتنی به‌سه‌ر بریتانیا دا به‌شتیکێ ئه‌سته‌م ده‌زانی، ئه‌و به‌تالیرانی گوت: ئه‌گه‌ر نه‌مسا به‌شداری شه‌پکات ئه‌واخودی بریتانیا چه‌زده‌کات فه‌ره‌نسا ئه‌وروپا داگیرکات.

ئیمپراتۆر ئه‌لکسه‌نده‌ر هه‌رکه‌هاته‌ سه‌رته‌ختی پاشایه‌تی روسیا، هه‌موو ئه‌و گفتوگۆ دیپلوماسیا نه‌ی باوکی له‌گه‌ل فه‌رنسادا کردبوونی وشێوه‌ هاوپه‌یمانه‌یه‌تیکێ به‌ستبوو، هه‌له‌وه‌ شاندنه‌وه‌ وه‌لانیان، ئه‌و بۆخۆی باشی ده‌زانی ئه‌و پلانه‌ی بۆ کوشتنی باوکی داڕێژا، چۆنیوو، چونکه‌ خۆی پۆلێکی گه‌وه‌ری گێژاپوو بۆله‌ناوبردنی باوکی، تزاری گه‌نج ئه‌وه‌شی باش ده‌زانی ئه‌شراف وکۆلاکه‌کانی⁽¹⁵²⁾ روسیا، به‌رووبومه‌ کشتوکالییه‌کان ده‌به‌ن له‌بریتانیا دا ده‌یفروشن و ئه‌مانه‌ تا چ ئاستیک به‌دۆستایه‌تی کردنی ئه‌و ولاته‌ پابه‌ندن، خالێکی گرنگی تریش هه‌یه‌، ئه‌ویش نابێ بیرمان بجێت، له‌به‌هاری سالی (1804) دا بریتانیا و نه‌مسا ئومێدی ئه‌وه‌یان هه‌بوو- یان باشر وایه‌ هه‌ولیاندا ولاته‌ی شانشین (ناپول)⁽¹⁵³⁾ وپروس که‌ ناکۆکیون له‌گه‌ل ناپلیندا، به‌پێننه‌ ناو ئه‌و هاوپه‌یمانه‌یه‌، بۆناو روسیا بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ل دیکتاتۆری فه‌رنسادا، چاوه‌پوانی نه‌کریو هه‌لیکی باشی بۆهاته‌پێش، به‌ چ دیاره‌ که‌ ناپلین بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ل ئه‌و هه‌موو دوژمنانه‌دا که‌ ره‌سته‌ وه‌یزی سه‌ریازی ده‌بیت، کوشتنی دوک دانگین هه‌موو ولاتانی ئه‌وروپای شانشین وروژاندبوو وخریانی بۆشه‌پ ئاماده‌ده‌کرد، بۆ ئه‌وی دژی دێوه‌ زه‌به‌لاحه‌کی کرس⁽¹⁵⁴⁾ بوه‌ستنه‌وه‌.

ئه‌مانه‌ ده‌یانویست که‌ له‌ پێژانی خۆینی دوک دانگین وه‌ریگیر له‌په‌وی سیاسیه‌وه‌، چوونه‌ ژێر کلێشه‌ی فه‌رمانپه‌رای ئه‌لمانیاو، پاستی پوودای ده‌ستگیرکردنی دانگینیان هه‌تیاه‌وه‌ پێش وئاماژه‌یان به‌وه‌کرد ناپلین ده‌ستدریژی کردۆته‌ سه‌ر خاکی ئه‌لمان وپێویسته‌ ناوبراو ناپه‌زایی ده‌برپێت، به‌لام ئه‌و فه‌رمانپه‌رایه‌ی ئه‌لمانیا که‌ له‌ ترساندا چه‌قوچێ گرتبوو، ورته‌ی نه‌کرد، ته‌نانه‌ت به‌په‌له‌ش به‌نێنی ته‌ترکی بۆلای ناپلین نارده‌بوو وایی پرسیبوو، ئایا هه‌لسوکوته‌ی حکومه‌تی ئه‌لمان له‌کاتی ده‌ستگیرکردنی دوک دانگیندا باشبووه‌ له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و پاسه‌وانانه‌ی سنوور که‌ هاتیبوون بۆ ده‌ستگیرکردنی ناوبراو و به‌پێژتان نا‌پازی نین؟ ئه‌و پاشایه‌ له‌کۆپو کۆپوونه‌ نه‌نێیه‌کان که‌ متاکۆرت ناپه‌زایی خۆی ده‌رده‌بێ له‌به‌رامبه‌ر ناپلیندا، به‌لام چون سنووری ولاته‌کی هاوسێی فه‌رنسابوو، که‌مه‌تر ده‌وێرا به‌ئاشکرا ناپه‌زایی ده‌برپێت، به‌لام شێوازی ناپه‌زایی ده‌برپێنی تزاری روسیا به‌ئاشکرا له‌ناپه‌زایی هه‌موو پاشاکانی تری ئه‌وروپا دیارتوو کاریگه‌رتیبوو، ئه‌لکسانده‌ر ئیمپراتۆری روسیا له‌یاداشتیکێ تاییه‌تیدا به‌په‌سه‌می ده‌ستدریژیانه‌کانی فه‌ره‌نسا یۆسه‌ر خاکی ئه‌لمانیا، مه‌حکومکریو ئاکامی خراپی ئه‌مه‌شی له‌په‌وی مافی نێوده‌وله‌تیه‌وه‌ خسته‌پوو.

ناپلینیش به‌وه‌زیری ده‌ره‌وه‌یدا ئه‌م نامه‌ به‌ناوبانگه‌ی بۆنارد که‌ ئه‌لکسانده‌ر به‌دریژی ته‌مه‌نی خۆی هیچ کاتێ بیری نه‌چۆوه‌، چونکه‌ به‌هه‌موو ته‌مه‌نی خۆی که‌س بوختانی واییه‌زه‌بیانه‌ی به‌ئه‌و نه‌گوتبوو، له‌ناوه‌ پۆکی ئه‌و نامه‌یه‌دا نووسرابوو، دوک دانگین بۆیه‌ ده‌ستگیرکرا چونکه‌ به‌شداری له‌پلانی کوشتنی ناپلیندا هه‌بوو، خۆ ئه‌گه‌ر بلێن تراز ئه‌لکسه‌نده‌ر زانیاری

152 - کۆلان: خاوه‌نداریه‌ی زه‌وی کونده‌کان.

(و- کوردی)

153 - نابولی: له‌و پۆژکاره‌دا وه‌ک شانشینووه‌و شێوه‌سه‌ره‌خۆ.

154 - کرس: دورگی کرس ناپلین له‌وتدا له‌دایکبووه‌و ئه‌و کات ئه‌و دورگی به‌سه‌ربه‌ ئیتالیا بووه‌، (و- فارسی)

ئەوێ بە دەستکەوتبا بکوژانی خوالیخۆش بوو باوکی (ئیمپراتۆر پل) لە دەره‌وه‌ی ولادتان و ئەگەری دەستگیرکردنی‌شان
هەیه، ئەگەر ئەلکساندەر ویستبای ئەوانە دەستگیر بکات، ئەوا ناپلین پێگای ئەوێ بەخۆی ئەدەدا لەبەر خاتری ئەمە
ناپەزایی لەبەرامبەر ئەلکساندەر دا دەریپێت.

هەموو ئەوروپا دەیزانی بکوژانی ئیمپراتۆر پل، بە پەزەمانەندی کۆرەکی ئەنجام دراوه‌ و تزاری گەنج بوای دانیشتی لەسەر
تەختی پاشایەتی، ئەوێرا یەك موو لەسەری بکوژانی باوکی هەلگێشت و پالان وینگیسن و نوبوف و تالیزین و ئەوانیتر بەو پەری
ئاسودەییەوه لە پەتەرسبورگدا⁽¹⁵⁵⁾ دەژین و جار جارەش دەهاتن سەردانی کۆشکی زستانە‌ی ترازیان دەکرد (بەم نامە‌یە ئاگری
پق و کینە لە دای ئەلکساندەر دا کێپێ کرد لەبەرامبەر ئەو کەسی ئەم بوختانە‌ی بۆ دەکات و ئەمەش لە کۆپو کۆپوونەوه‌ گاندا
پەنگی دەدایەوه، ئەلکساندەر کە ئامادەبوو بچێتە ناو هاو پەیمانە‌ی سێیەمی ئەوروپا دژیە فرەنسا، بەمەبەستی
بەرفراوانکردنی بنگە‌ی کۆمە‌لایەتی ناوخر و دەرەکی و سازدانی سەریازی ولاتە‌کی خۆی و دەست بەڕکردنی هاو دەرە‌ی لە گە‌ل
لایەنگرانی ئازادیخوازی بە ئاشکرا، ناپەزایی خۆی لە نیازە نامە‌شرووعە‌کانی ناپلین بەوێ دەوێت دنیا داگیرکات دەریپێ و
داخ و مە‌خابانی بۆ لە ناوچوونی کۆماری لە فرەنسادا پ‌اگە‌ یاند، ئەمە خۆی لەخۆیدا شتێکی پ‌یایی بوو و پاش پەردە‌پۆشی
نە‌کرابوو، چونکە تزاری پوسیا هیچ کاتێ کە‌ترین خەمی ئەمانی کۆماری فرەنسای نە‌خواردبوو، بەلام دەریپێنی ئەوه
بە ئامانجی سیاسی بوو، کاریگە‌ری دە‌کرده‌سەر کە‌سایەتی ناپلین لە لایەن ئەو کە‌سانە‌ی تائە‌ و کاتیش لایەنگری کۆماری بوون،
ئەم پە‌خنە‌گرتنە‌ ئازادیخوازانە‌ی ئەو (تزاری) لە دیکتاتۆریە‌تی ناپلین، کاریگە‌ری هە‌بوو، ویلیام پیت، بێ دودلی دەستگیرێ
پوسیا کردو ئەوێ بە دیارخست ئامادە‌ی یارمە‌تی هە‌موو ئەو دە‌وله‌ تانە‌ بدات کە‌ دە‌یانە‌وێت، شمشێر لە‌ پ‌ووی ناپلین
پ‌ا‌ب‌کێشن.

لە‌ و کاتانە‌دا ئیمپراتۆری فرەنسا چی دە‌کرد؟ ئەو ئاگاداری کە‌مە‌ دیپلۆماسییە‌کانی دۆزمنە‌کانی بوو، بەلام بە‌پ‌ای ئەو
دروستکردنی ئەو هاو پە‌یمانە‌ی لە‌ژێر سەرافە‌تی ویلیام پیتدا بە‌خواه‌خوا به‌ره‌و پێش‌دە‌چێت و پێی وابوو ئەمسا هە‌تا پ‌ایزی سالی
(1805) ناتوانێت خۆی بۆشە‌پ ئامادە‌ بکاتە‌وه‌، بۆیە لە‌ لایە‌ ک‌وه‌ سەر‌ق‌الی ئامادە‌کردنی سوپاکە‌ی بوو بۆ ناردنی بە‌دە‌ریادار
د‌ابە‌زاندنی لە‌سەر خاکی بریتانیا و لە‌ لایە‌کی ت‌ریش و‌ا‌ه‌ (سوکە‌وتی) دە‌کرد و ک‌ ئەوێ لە‌ ئە‌وروپادا جگە‌ لە‌ خۆی کە‌ سیت‌رنە‌بی
حسابی بۆ بک‌رت، بۆ ئە‌وه‌: وای پ‌ی‌باش بوو پ‌یە‌م‌ون، بخاتە‌سەر خاکی فرەنسا و کردیشی، ئینجا پ‌ی‌ی باش‌بوو شارە‌کانی
ژە‌ن و لوک بخاتە‌سەر فرەنسا، ئەمە‌شی ئە‌نجام‌دا، ئەوێ بە‌پ‌ی‌ویستزانی خۆی بە‌پ‌اشای ئیتالیا پ‌ا‌گە‌یە‌نێت و لە‌ شاری میلاندا
تاج بخاتە‌سە‌ری، ئەمە‌شی لە‌ (28/ی مای‌ی سالی 1805) دا کرد، پ‌ی‌ی باش‌بوو هە‌ندێک لە‌ میرنشینە‌ بچوکه‌کانی ئە‌لمانیا
بە‌ لایە‌نگرانی - یان باش‌تر وایە‌ بلێین بە‌نۆک‌ره‌ ئە‌لمانە‌کانی خۆی بدات هە‌تا حوکمرانی ئە‌و شوێنانە‌ بکە‌ن، لە‌مانە‌ش
میرنشینێکی دایە (باویر) شازادە‌کانی ئە‌لمانیا کە‌ ملک‌وم‌الیان کە‌وت‌بێ ئە‌وروپای خۆڕ‌ئا‌واوه‌ و نە‌مساش د‌وای پ‌ێک‌ه‌ و ن‌ن‌نامە‌ی
ناشتی ل‌ونه‌ویل بە‌ت‌واوه‌تی ل‌و ناوچانە‌دا دەر‌کرابوو، جگە‌ لە‌ پ‌ە‌ن‌ا‌بردن بۆ ناپلین ئە‌مانە‌ هیچ پ‌‌نگا چاره‌یە‌کی ت‌ریان بە‌دی
نە‌دە‌کرد، هە‌موویان پ‌ۆ‌ل‌پ‌ۆ‌ل دە‌هاتنە‌ پارێس و لە‌ ژووی چاره‌‌پ‌و‌انی کۆشک و‌ه‌ زاره‌‌ت‌خانە‌ گاندا دە‌مانە‌وه‌ و خ‌زمە‌ت‌کردنی خۆیان

155 - پ‌ت‌س‌روک: ئە‌وک‌ات ئە‌وش‌اره‌ پ‌ا‌تە‌ختی روسیا و‌ه‌و د‌واتر بۆتە‌ مۆسکۆ و‌ د‌وای شۆ‌رشێ ک‌ه‌ و‌ه‌ری ئۆک‌تۆبە‌ریش پ‌ت‌س‌روک ناوه‌ک‌ی کۆ‌رد‌را بۆ ل‌ین‌ب‌ر‌گ‌داو ئ‌ستا دووب‌اره‌ ناوه‌
کۆ‌نه‌ک‌ی ل‌ئ‌راوه‌ت‌ه‌وه‌ (و - ک‌ورد‌ی)

دەردەبەری وەندیکیان جاسوسیان بقی فەرەنسا دەکردو پاپیرتیان لەسەر یەکتەری دەنووسی و خەریکی پاشقوگرتن لە یەکتەری و دەورووخول و کلکە سوتەیان بۆ نابلین دەکرد.

بەرتیل و دیاری و داواکاریان دەدایە تالیران و دڵسۆزی و کۆیلەبەتی خۆیان بەیان دەکرد، لەناو کۆشکی نابلیندا سەرەتا بەکەم سلیمینەو و شەرم هەلسوکەوتی نۆکەرانیان دەکرد، یەکتە لەوشازادە نەفس نزمە ئەلمانەیان دەبینی کە چۆن لە پشت کورسیەکە کە نابلینی لەسەر دانیشبوو و کۆتکانی دەکرد، پلۆستابوو و لەوکاتەئ نابلین دەستی بەرزەکردەو و بقی پەرگرتنی وەرەقەکان ئەو لیکلیک دەستی نیمپراتۆری فەرەنسای ماچ دەکردو نابلینیش هیچ گوتی پێنەدەدا.

(2)

پایزی سالی (1805) مات و نابلین بە لێپرسراوانی گوت: ئەکە هەرسێ پۆز بە لێک دوو، تەنانەت پۆزێکیش بەسە دەریای مانس تەمومز بیگریت و سوپاکەمان بپێنددریت و سەرخابی بریتانیا، کاتی تەمومزی گەورە دەریای مانس نزیکە بۆو، لەمەوبەر نابلین فەرمانی بە لێپرسراوی سوپای دەریایی فەرەنسا ویلنوف دابوو کە لە دەریای سېی ناوەراستەو بچیت بقی دەریای مانس و پەڕەندی بە سوپای فەرەنساو بکات لە بولونداو دواتر بە نەیتی تەنگەبەری مانس بچێ و سوپا لەسەر خاکی بریتانیا پیادە بکات.

بەلام لە پەر لە پۆزێکدا دوو هەوال گەشتە نابلین، کە ئەو کات لە بولونداو، یەکتەیان ئەو بوو لێپرسراوی دەریاوانی سەربازی فەرەنسا ویلنوف، ناتوانیت لە ماوە یەکی کەمدا فەرمانەکی ئەو جێبەجێ بکات، دوو میس ئەو بوو: سوپای پوسیا بقی گەشتن بە سوپای نەمسا کە وێتە پێ و نامادە ی ئەو ن دەستەو بچێ شەر لە دژی نابلین و لایەنگرانی ئەلمانە ئەو دا بکەن و ئیستا هێزەکانی دوژمن بەرەو خۆراوا لە پیشە و ویدا، نابلین پاستەو و پلانەکی گۆپی، چونکە زانی ویلیام بیت، بەسەر گۆشتەکاندا زالبوو و بریتانیای لە دەست داگیرکردن پزگاکرد، فەرمانیدا نەخشەی شەڕ بگۆڕدیت و مەسە لە یارێنی سوپا بۆ سەرخابی بریتانیا رابگریت و پلانی هێرشکردنە سەر نەمسا و پوسیا جێبەجێ بکرت، فەرمانی بە ژنرال دارو فەرماندە ی گشتی سوپای فەرەنسادا ئەم بپارە بگە یە نیتە ئەفسەرانی هەموو یەکە سەربازییەکان، ئەمەش لە مانگی نوگوستی ئەو سالە دا پوویدا، ئیتر هۆردوی سەربازی بولونی کە دوو سال بۆ پەنجی تێدا دەدا بقی پووبە پووبوونەو لە گەل دوژمنێکی سەرسەخت و کەوتی ئەو بەری دەریاوە وەلانرا، هەرچەندە پێش گەشتنی ئەم هەوالەش نابلین گوتیبوو (ئەگەر تاپازدە پۆزێتر لە ئەندەدا نەبم، ئەوا لە سەرەتای مانگی نوڤەمبەردا لە فیننا دەبم)

ئێستا لە ئەندە پزگاری بوو، بەلام دەبێ فیننا بپێتە قوربانی سەرفرازیوونی ئەندەن، نابلین چەند سەعاتێک تاوتوێ ئەو نەخشە تازەیی کرد، فەرمانی دەکرد دەستبکرت بە گرتنی سەربازی تازە هەتا زیاتر پشتی سوپا قایمبیت و کەلوپەلی سەربازی و خۆراکیش نامادە بکرت و بکە و پێنددریت پێ بقی پووبە پووبوونەو لە گەل دوژمندا، نابلین بە پەلە تەتەری پەيام هەلگری دیپلۆماسی و پەیمانی فریودەرمانەو پێشنیارو داواکاری بقی هەریەک بۆ بەرلین و مەدرید و دڕسدو ئامستردام نارد، لە پارسیشدا دۆخەکە کەم جەنجال و نالەباربوو، دەسەڵاتدارانی حکومەتەکی نابلین لە پارسیوە پاپیرتیکیان بۆ ناردبوو و تێدا نووسراو کە بازەرگان و پیشەسازان و... هتر، لە گرتە بەری سیاسەتی دەرەکی ئەو ناپازین و لە بەرخۆیانەو و سکاڵایان

همه یو خودی ئو به لئپر سړوی ئو شه پدی ئو اروپا د ژبه فره نسا ده زانن، پاسته ئو وانه پرته و بۆله و نا په زایی خویان به دزی دهرده بیری، به لام هر چوئی بئ نا پازی بوون، نابلیون توانی له ماوه ی چنه پوژنکا ئو هژدووه سهریازیه گورده ی بولونی کوبکاته وه و سوپاکه ی به شیوه یه کی ناماده به پنگا بخت وئو له شکره شی که لویدا مابووه به به هژی و تواناوه جیبه یلئیت، ئینجا له سهر لیواری دهریای مانشه وه به سهر خاکی فره نسا دا خوی بگه یه نیتته سهر خاکی (باویر) که هاوپه یمانی خوی بوو. نابلیون به خیرایی به روه پیشچوو، هیزه کانی نه مسا که که وتبوونه سهر لیواری پروواری دانوب و قه لاتی قایمی سهریازی ئولمیان¹⁵⁶ که وتب د ه سته چه پ، ئینجا له خوره لاتوه و هرسوپایه وه سوپاکه ی جیگیر کرد.

یه کیک له وه کاره بنه په تیانه ی بچی هاوپه یمانیه تی سیتیهم؟ دروستکردنی ئو هاوپه یمانیه تییه له نیوه ی دووه می سالی (1804) دا که وتب بیری لئپر سړاوانی ئو هاوپه یمانیه ی؟ تاماوه ی سال و نیو یکیش ئه مانه ناها تنه وه مه دانی شه پ!

بزیه ده یانویست ئه م جاره یان به ته واوه تی خویان سازیکه نه وه و هرنه بئ ئومیدی نیمچه سهر که وتن بۆ خویان ده سته بهر بکن، سوپای نه مسا هیچ کاتی به م جوره ی ئیستا سازو په رداخ نه بوو، یه که سهریازیه کان له ژور فره مانده ی ژنرال ماک دابوون وهیوایه کی ژور به سوپایه هه بوو، دیاره ئه م تیکه چوونه سهریازیه چاره پوانکراوه ی نه مسا و فره نسا ژور ناکام و هاوکیشه ی له که له خویدا ده هیئان، له بریتانیای ووسیای هه موو ئو روپادا چاره پوانی سهر که وتنیان ده کرد له و شه پ داو ئو بچوونه ش له بهر نه وه نه بوو سوپای نه مسا به شیوه یه کی باش سازوته یاره، به لکو له بهر نه وه بوو سهرانی ئو اروپا گومانیان له وه هه بوو نابلیون به یه کجار سوپای بولونی بئیتت و لویدی بهر و خواووی خوره لاتبیتت، خق ئه گهر گرمیانش بکات ناتوانیتت ئو هه موو هیزه ژور بئیتت و به خیرایی جیگیری بکات، کاتی ماک¹⁵⁷ گیشته باویر ده یزانی لویدا پوه بپووی سوپای ئیپمراقری فره نسا ده بیته وه، بئ لایه نی ولاتانی پله نو ته نها نوو سړوی سهر کاغه زیوو، چ پیش¹⁵⁸ نابلیون و چ له کاتی نابلیونیشدا، شازاده ئالکتور، باویر که وتب نیوان دوو به رداش یه کیکان هاوپه یمانی سیتیهم و دووه میشیان فره نسا و نه یده زانی چی بکات، به نه ینی له که ل هاوپه یماناندا نیمچه قه ولدانیک درابوو، ئه گهر شه ربوو بهوپه یی تواناوه یارمه تی نه مسابادت، به لام دوا ی چنه پوژنک، به خا و خیزان و وه زیره کانیه وه چو بۆ لای فورسبورگ، که له شکرکی فره نسی بوو وله ژور چاودیری فره مانده یی برناردوتدا بوو، شازاده ئالکتور و دوکی گورده ی ئه لمانیاش پوو یان له هاوپه یمانان وه رگیترا، به پیی ئو وانه میژویانه ی که له قوتا بخانه کانی ئه لماندا ده خویندریت، به تایبته هی ناوه ندی که به داخه وه ناراست باسی ئو پووداره ده کهن و ده لئین (له کاتیکا پییان له جهرگی خویان ده ناو له ترسان بیده نگی خویان له ئه لمانی بوونیان بئ نوتقه هیشته وه) شازاده کان ئالکتور باویر و ورتمبرگ، چون بۆ پاریس و به هژی ئو پایه داریه نازایه یان که بق هاواری ئه لمانی بوونیان کردبوویان، به فره مانی نابلیون کرانه وه پاشای ولاته کانی خویان وئو وانه هه تا کوده تایی سالی (1818) هه ر فره مانپه وایی ولاته کانیان ده کرد.

156 - نولم: یه کیکه له شاره کانی ئه لمانیا و ده که وینه ولایه تی وورتمبرگ و زادکای زانی کوره ی فیزیایی ئه نشایه، له قه لاتی (سهریازگه) ی ئو شاره دابوو که ماک سهرداری

سهریازی نه مساوی به هه موو هیزه که یه وه خوی نه سلیمی نابلیون کرد، (و- فارسی)

157 - ماک: سهر کرده یه کی نه ساویه (1752-1828) به کوناهی خۆبه ده سته وه دانی خوی و (30) هه مزار سهریاز له دادکایه کی سهریازیدا حوکی له سیناره دانی به سهردادراوه

دواتر لیووردن و نازادکرا. (و- فارسی)

158 - چ پیش نابلیون: هه به سته له سهرده می شوژی کۆماره، (و- کوردی)

دوکی گورهش که وک نو دوپاشایه‌ی سهره‌وه تازه ده‌سه‌لاتی که وتیق ده‌ست، له‌سهر حسابی خاکی نه‌مسا هه‌ندێ خاکی خسته‌سهر ولاته‌که‌ی خۆی وداگیری کرد، ئەم پاشایانه داوایان له‌تاپلیقن کرد پاره‌یان بداتن، به‌لام ناوبراو وه‌لامی نه‌وه‌ی نه‌دانه‌وه.

په‌گی سهره‌کی باویر ئازادبوو، فهرمانده سهریازییه‌کانی فهره‌نسی فهرمانیان پێدرا به‌زویی به‌ره‌وپی‌شچن وه‌هه‌موو لایه‌ک چادر هه‌ل‌ده‌ن و به‌خێرای به‌ره‌و پووباری دانوب سهره‌و ژێر برۆن، برنادوت دلوو، سولان، نی، مارمون و ئوژێ، به‌خۆیان ویه‌که سهریازییه‌کانیانه‌وه، هه‌روه‌ها موراش به‌سهریازه سواره‌کانی خۆیه‌وه، هه‌موو فهرمانه‌کانی تاپلیقنیا به‌وردی وه‌ک میلی سه‌عات جێبه‌جێده‌کرد، له‌ماوه‌ی که‌تر له‌سێ هه‌فته‌ ته‌نانه‌ت بیست روژیشی نه‌خایه‌ند، ئەو سوپایه‌ی که‌ به‌مه‌زن ناوده‌برا به‌بێ ناخۆشی وکه‌موکوری له‌لیواره‌کانی ده‌ریای مانشه‌وه بۆ لیواره‌کانی پووباری دانوب گوازا بۆوه، تاپلیقن له‌وکاته‌نی باسی هونه‌ری شه‌پکردنی ده‌کرد جارێکیان گوئی: (پێویسته به‌جۆرێ هه‌لسوکه‌وت بکریته سوپا به‌جیا جیا بژێت وکومه‌ل به‌نگیت) سهرکرده سهریازییه‌کان خه‌ریکی جێبه‌جێکردنی ئەو فهرمان نه‌خشانه‌بوون که‌ ئیمپراتور بۆی کیشابوون وه‌کاتی دیاریکراودا هه‌موو ئەو یکه‌ سهریازیانه له‌ده‌ورووبه‌ری قه‌لاتی سهریازی ئولم سهریان ده‌ره‌فتایه‌وه، ماک که‌ به‌سه‌ر مشق وپی‌شه‌نگی هێزی سهریازی نه‌مسا له‌ویدا دانرابوو، به‌جۆرێک که‌ مارۆدرا وه‌ک بلێی که‌ وتی‌بته ناو گونیه‌که‌وه، تاپلیقن له‌(24/ی دیسه‌مه‌ردا پارسی جیه‌یت وه‌(26/ی هه‌مان مانگدا گه‌یشه‌ ئه‌ستراسبورگ، تاپلیقن به‌ده‌ستپێکردنی ئەم شه‌په‌ له‌وکاته‌ی که‌ له‌ئه‌ستراسبورگوه به‌ره‌و مه‌یدانی شه‌پ ده‌چوو سوپاکه‌ی پێک‌خسته‌وه و لێپرساویه‌تییه‌کانی دابه‌شکردو فهرمانده‌کانی پۆلێن پۆلێنکرد، ئەو له‌شکری که‌ ده‌ه‌وا پایه‌گاو چاودێری ئەو شوێنانه بکات که‌ داگیرده‌کران جیای کرده‌وه، ئەو سوپایه‌ش که‌ ده‌ه‌وا له‌پی‌شه‌وه‌ی شه‌پیت و ناوی نا سوپای مه‌زن ویه‌سه‌ر (7) له‌شکردا دابه‌شکردو لێپرساویه‌تی هه‌ریه‌ک له‌و (7) له‌شکهره‌شی درایه‌ده‌ست ئەو که‌سانه‌ی پێش تاج له‌سهر دانانه‌که‌ی تاپلیقن به‌رزکرا بوونه‌وه بۆله‌ی مارشال، کزی گشتی سه‌بازه‌کانی ئەم سوپایه (186) هه‌زار که‌س بوو وه‌ه‌موو پێکهاته‌کانی سهریازی تێدا بوو، وه‌ک تۆپخانه و سهریازی سوارو پێپۆ. هتر، زۆرینه‌ی هێزی سهریازی سوارو تۆپخانه‌ش راسته‌وخۆ له‌ژێر فهرمانی خودی تاپلیقندا مابۆوه، بۆ نمونه: مارشال مورا، که‌ به‌لێپرساوی گشتی سهریازی سوارو دانرابوو، له‌پاستیدا ته‌نها فهرمانه‌کانی تاپلیقنی ده‌گه‌یاند هه‌یه‌که‌ سهریازه سوارانه، تاپلیقن هه‌ر کاتی ویستبای ده‌یتوانی ئەو سوپا سواره و تۆپخانه، بۆ یاره‌تیدانی له‌شکرێکی بنێرت، جگه‌ له‌مه سهریازه‌کانی لێپرساوی که‌ ره‌سته‌کانی تۆپخانه و گاردی تاییه‌تی ئیمپراتوری که‌ نه‌یه‌که‌ی (7) هه‌زار سهریاز ده‌بوون، لێره‌دا باس له‌سالی (1805) ده‌که‌ین که‌ گاردی ئیمپراتور پێکهاتبوو له‌تیپی ئارنجۆک هاوژێر سهریازی پیاوه‌و سوارو دوو تیپ پاسه‌وانانی سنوورو له‌شکرێکی ئیتالی، چونکه‌ ئیمپراتوری فهره‌نسا به‌پاشای سه‌روی ئیتالیاش هه‌ژمارده‌کرا له‌و له‌شکری ئیتالییدا که‌ له‌گه‌ڵخۆیدا بوو، ژماره‌ی سهریازه فهره‌نسییه‌کانی زیاتریبوو، له‌هه‌ل‌بژاردنی گاردی ئیمپراتوریدا ئەو سهریازانه‌یان ده‌ستیشان ده‌کرد که‌ دلێری و ئازایه‌تیان نواندبوو، ئەو سهریازانه موچه‌ی باش و خوارینی خۆشیان ده‌داتن، جلوه‌یگی جوان وپوخته‌یان له‌به‌ریبوو وکلای به‌رنی په‌شمه‌که‌ داریان له‌سهرده‌کرد، ئیمپراتور زۆری له‌مانه ده‌ناسین و ئاگاداری بارودۆخی ژانیان بوو و چاودێری ده‌کردن، تاپلیقن تێبینی تاییه‌تی سه‌باره‌ت به‌فهرمانده سهریازییه‌کانی خۆی هه‌بوو وگومانی له‌دانی پله‌وپایه‌ی سهرله‌شکرو ئەفسه‌ری پله‌بالا نه‌بوو، که‌ ته‌مه‌نیان له‌خوار چل سالییه‌وه‌بوو، ته‌نانه‌ت هه‌ندێک له‌سهرکرده

سەربازییەکانی لە ئەمەنی (34) سالتیدا گەشتبوونە پلە ی ماشال، لە پۆزگاری ناپلیندا گەنجیەتی بۆ بەرهەویشچوون و سەرکەوتویی گرنگیو و پزنگای لێندە گێردرا، بە پێچەوانەی هەموو سوپاکانی ئەر پۆزگارە کە گەنجیەتی دەبوو پزنگ لە بەردەم پلە و پایە بەرزکردنەوەی سەربازی، ئەر سەربازانەی بۆ پێکخستنەوەی سەربازەکانیتر دائران، ناپلین داھێنەری ئەمە بوو، تەنھا بۆ تەمبێ کردنی و ھێنانەو سەربازی سەربازەکان نەبوو، بە لکو شۆرای دادگای تاییەتی سەربازی حوکمی لە سێدارە دانیشی ھەبوو لە بەرامبەر ئەر سەربازانەی تاوانی گورەیان دەکرد، ئەمە جگە لەوەی حوکمی زیندانی کردن و کارکردن بە زنجیر... ھیتیشی دەگرتەو، ئەرە ندیکیتی دادگایکردن ھەبوو کە پێیان دەگوت: دادگای شەرف و تەنھا لێ پێچانەوێ لە کاری ئاسایی دەکرد، ئەر دادگایە بە پێی ھێج قانونیک دروستنە کرابوو و تەنھا بە فەرمانی ناپلین بوو، لێرەدا گوتهی شایە تھائیک دەگێرەو: دوو سەرباز لە مەیدانی شەپ خۆیان دزیبۆو و دواتر وە دیار کە و قسەو پاساویان بۆ نادیارە کە ی خۆیان ھێناوە، کاتێ ئەفسەری ئەوتیبە دانیادەبوو لەوەی ئەر دوو سەربازە لە ترسی شەپ خۆیان شاربۆتەو، دەستبەجێ سێ کەسیان وەک سەربازی قازی لە نێوان سەربازەکان ھەڵبژاردو ئەم دادگایە دوا گۆنگرتن لە تاوئباران حوکمی لە سێدارە دانیان بە سەردا دان و گولە باران یکان، فەرماندە سەربازیە بالاکان لەو ھەوالانە ئاگادار دەکرانەو، بەلام ئەر ھێچیان نە دەگوت، نە دەبوا ھێج ئەفسەریک لەو دادگایکردنەدا بە شداری بکات، ئەک ئاگاداری سزای حوکمە کە بێت - ھەرنا بە شێوەیەکی پەسمی.

سەرداری خۆ پەرست کە خۆی بە ئیمپراتۆر ھاگە یاندو تاج لە سەرنانە کە ی لە لایەن پاپەو پیرۆزیایی لێکرا، لە سالی (1810) بە دواو ھاوسەریکی لە خێزانی پاشایەتی ئەمسا ھێناو توانی قەناعەت بە سەربازەکانی بێتێت بەوەی ھەموویان وەک پێشوو بەرەنگاری بوربەکان و دەستپێوەردانی دەرەکی بنەو بەرگری لە نیشتمان بکەن و پۆخۆشی ھەمان ئەر سەربازە ی سەرەتایی فەرەنسایە، لە راستیدا سەربازەکان بە تێروانیی ئەر تەنھا پلە گۆشتی دەم تۆپەکان بوون و ئەمە گوتهیە کبوو ئەر زنجار دووبارە ی دەکرەو، ئەر سەربازانەش ملکچی فەرمانەکانی ئەر بوون و کوێرانە ببوون گۆتێرپایەلی، ھەمیشە ناوی ئەر یان بە خۆشەو یستییەو دەھێنا، قەیسەری پوسیا کە ھەموو ئەر یووپا لە بەری دەلەری بە لای ئەر سەربازانە ی ناپلین وە ک یەک سەربازی سادە سەیر دەکراو لە ناو خۆیاندا بە (سەر جۆخی ^{۵۵۹} بچوک) و (کەچە لۆکە) ناویان دەبرد.

ھەر ھەما لەو باوەرە دابوون گوته کە ی ناپلین راستە کە دەلێت: ھەموو سەربازیک گرتە دەستی داری سەر لە شکر ی لە جوعیە کانی ^{۵۶۰} دایە، سەردارانی وەک موراو برنادوت و لوفەر... ھیتەر، ئەر ئەستێرانە بوون وەک بازنە ی دەوری ئەستێرە ی زوھال دەوری ئیمپراتۆریان دابوو، خزمەتی سەربازی خۆیان لە چ پلە یە کەو دەست پێکەربوو، ناپلین باوەر پێ تەواوی بە سەربازو ئەفسەرە کانی ھەبوو، بەلام پشٹی بە ھەموو ژنرال و مارشالە کانی نە دە بەست خۆ ئەگەر کرد باشی دەریەست نەبوو، سەبارەت بە پۆلی ژنرالە کانی ش پتییستە ئەو بلیین: ناپلین کۆمەلێ کەسی بە تواناو بەرجەستی سەربازی لە دەوری خۆی کۆ کردبوونەو، ئەر سەر کردە سەربازانە ھەموویان لە یەک شتدا یەکیان دەگرتەو، ئەر ویش ئەر بوو لە جولە ی سەربازی خێراو

¹⁵⁹ - سەر جۆخی : واتە دەستی کولە بارانکردن، لە سویدا چەند سەربازیک دیاری دەکۆن بۆ ئەمە.

¹⁶¹ - جوعیە: مەبەست لە فێشە کدانە (قایش مەخزەن) - ناپلین لێرەدا بە مەبەستی ئارامیەتی بە کاری ھێناو. (و- کوردی)

پلاندانانی ده سته چي وهلمه تي سريزي كورچكي يه بچونيان هه بو وپه پره وي نه مه يانده كرد، ئينجا ناپليون فيري نه وي كردبون مه بهست له وي ده ليم به يه ك ناماره تينگن و به ليزاني خويان جيبه جتي بكن.

تواناي پيشه وي وپه پگاخستني سريزي ناپليون به جوري مارشاله كاني راهيتابوو، بي نازادي ته واو كاره كاني خويان له مه ياني شهردا له ده ست نه ده داو به وردی ده سوره كاني نه ويان جيبه جیده كرد.

شمشير وه شينكي نه خوینده وار وشيردلي وهك (لوفه ر) و نه جيب زاده يه كي سه رسه خت و موني وهك (داوو) سوارچاكي بي باكي وهك (موراو) نه فسه ريكي وهك (برتيه) كه وهك له داكيكي پلانداپژه ري سريزي وياو كيكي نه فسه ر بویت، نه مانه تاكتيك دانه رو نه خشه دانه ربوون، دليراني وهك (ني) و (لان)، له كه ساني وهك (برنادوت) ي فيلبانو ليزان و (ماسناي) پيخه ري سريزي و (مارمون) كه مترنه بوون، به دلتيابي وه نازايه تي نه كه سانه پتيويستبو، چونكه ده بو لپرسراويه تي سريزه كان له نه ستريگن، هه مو نه مانه نمونه ي نه فسه ري قاره مان وديارو نازابوون، چاريكيان كاتي له يو به پوي (لان) دا ستايي نه ويانده كرد به وي زورچار له گه ل سريزه سواره كانيدا بي ترس هيرشي كرد ته سه ر دوژمن: نه به ده نكيكي به رزگوتي: نه و سواره ي هه تا سي سالي به كوشت نه چيت، سريازنييه.

لان له و كاته دا ته مه ني (34) ساليو و دو سال دواتر له مه ياني شهردا به نارنجوك كوژا.

لان ته نها سوارچاكيكي ببياك نه بوو، به لكو سه ركرده يه كي ليوه شاهه ش بوو، نه فسه ره كاني ئيمپراتور نه مانه بوون، نه و نه فسه رانه ي ناپليون بۆخوي هه لي بژاردبوون و به رزترين پله ي سريزي پيدا بوون، هه مو نه و سه ركرده سريازانه له سالي (1805) دا له شه پي دژيه هاوپه يمانی ستيه م ناماده بوون، جگه له (دزي) كه له شه پي مانگودا كوژدبوو، هه روه ها سه رداريكي تريش له گه ليانده بوو نه ويش (موراو) بوو كه ناپليون له هه مو سه ركرده سريازيه كاني زياتر به هاي بۆنه و داده ناو دوور خرابۆه بۆنه مريكاو له تاراوگه دا ده ژيا.

به نه و له شكه مه زنه و ياريدهي هه نه فسه ره دليرانه بوو كه ناپليون له و پۆژگارده دا گيشته لوتكه و ده دره خشايه وه.

يه كه سريازيه كاني (سو) و (لان) و (مورا) له پوياري دانوب تپه پين و له ناكاو له پشتي سه ري هيزه كه ي (ماك) وه وه قوت بوونه وه.

هه نديك له سريزه كاني نه مساوي هه كه چاويان به وه ترسيه گوره يه كه وت، به ره و خۆره لات هه لاتن، به لام زۆريني هيزه سريازيه كيان به هوي له شكه كه ي مارشال (ني) يه وه گيتپدرانه وه ناو قه لاتي سريازگه كه، له هه مو لايه كه وه چواره وي قه لاتي نولم گيرا، به لام تانه و كاته ش پيگايه ك بي هه لاتن مابلۆه، كه چي نه و سه ركرده سريازيه نه مساويه فريوي نه و جاسوسانه ي خوارد كه ناپليون په وانه ي كردبوون، له مانه ش (شولمستر) كه له هه مويان ديار تريوو، نه و جاسوسانه پيش ماك كه وتن پيتماي و نامۆزگاري نه وه يانكرد شه پبكات¹⁶¹ باشته ره گوتيان ناپليون ناچار ده بيت ده ست له گه مارۆدانه كه ي هه لگريت، چونكه له پاستيدا شۆپشيك له دژي نه و له پاريسدا هه لساوه، هه رچه ند ماك به گومانه وه گوتي

¹⁶¹ 1 - شه پبكات: مه بهستي ناپليون له ده بوو ماك به پيگايه ي كه تا نه و كاتيش ده تاراو پيدا هه ليت، هه له بيت، نه و جاسوسانه ي هه ري نه و مه بهستي به كار هيتاوه، ده تا دواتر

كه له واو ده وري قه لات سريازيه كه ده گرن داواي خۆبه ده ستوه داني لپنه كن.

2 - له وه ده چيت نه و پۆژانه ي زامره و پرواره كه ي ده ستكاري كرايت هه تا ماکي پي فريويتمن. (و- كوردي)

له پای نه مانه ده گرت، نو جاسوسانه به نېټنی په کیکیان بڅرځوړووی سهریازی فهره نسپیه کان نارډو نه م هواله یان گه یاند، نه وانیش ژماره یه کی تاییه تی پڅژنامه یه کی پارسیان نارډ که هوالی پاپه پین وڅو پشاندانی له پاریس تډابلو کرابووه، ښنجا شولمستر نو پڅژنامه ی دایه ده ست ماک وناوبراو دواي خو یتندنه ووی دلی ناسوده بوو، له پڅژی 15/ ی ټوک ټبردا له شکرې (نی) و (لان) توانیان به ریاضیه کانی سه روی قه لات که بگرن، به مهش پیگه ی ماک دیڅواتریوو.

ناپلیون ته تری نارډنه لای ماک وپیشنیا ری خڅبه ده سته وه دانی بڅرځوړو وه پشی نه ووشی کړدبوو، نه گه ر شپیکات نه وا قه لات که ده گرت وهرچی سهریازی نه مساوی هه یه ده یانکوژتت.

له پڅژی (20/ ی ټوک ټبر ی سالی 1805) دا قه لاتی ټولم خڅی به ده سته وه داو له شکرې ماک بټ هیچ مه رجیک به هه موو باروینه وه خڅی ته سلیمی ناپلیون کړد، نیمپراتر ماکي نازاد کړدو سهریازه دیله کانی نه مساشی یق کار کړدن نارډنه فهرنسا، که مټ دواي خڅبه ده سته وه دانی ماک، ناپلیون هوالی نه ووی پیگه یشت که ژنرال (مورا) توانویه تی (8) هه زار سهریازی هه لاتووی نه مساوی ده سته گریکات، دواي ټیکشکانی ټابو به رانه ی قه لاتی ټولم که له پاستیدا هاوپه یمانی سیټیم شهره که ی دټراندبوو وته نها هه ندیک له نه فسره بالا کانی سوپای نه مساو پوس نه م هاله یان بیست وپه یان به و پاستیه برده که شهره که یان دټراند، سوپای ناپلیون بټ نه ووی وه دره نگی گټپن پاسته وڅخ به وه و ټیننا که وخته پټ وپه څی گه پان و پاوه دوونانی سهریازه هه لاتووه کانی نه مسا توانیان کڅمه لټ سهریازیتر ده سته گریکون وژماره ی نه و سهریازه دیلانه ی نه مسا نزیکه ی (29) هه زار که سبوون، هه روه ها ژماره ی نه وانه ی له ناو قه لاتی ټولمیشدا گرابوون (32) هه زار سهریازبوون که نزیکه ی (41) هه زار سهریازی نه مساوی بوون، له م ناماردا ژماره ی نه وانه ی توانیو یان خڅیان قوتاریکون ونا دیاربوون هه ژمارنه کراوه، ناپلیون له گوته یه کیدا که بقیه که سهریازیه کانی گوت و سه رنه نجای نه ووشه پهی تډا ناشکر اکړد، ناوای باسکړد (دوسه د ټوپ نه ووت نااو... هه موو فهرمانده سهریازیه کانیش ده سته گریکراون وله سوپایه گه وره یه نڅر به یان نه یان توانویه خڅیان پزگاریکون وه لټین).

سوپای فهره نسپیه کان به خڅیرای به وه و ټیننا ده چوون، به لام له گه ل نه ووشدا له شکرې کوتر ټف توانی له (تڅه مبهردا له نزیک دورنشتاین، که ده که وټته به شی چه پی پوویاری دانوب، میژش بکاته سر په که سهریازیه کانی مورته یه و ټیکي بشکیتیت وزیان ټیکي نڅری لټیدات، له پڅژی 13/ تڅه مبهردا ناپلیون که له پیشیه ووی سهریازانی سوار ده پڅیشت وگاړده که شی له ده وروپشتیدا بوون وگه یشته ټینناو کڅشکی پاشایه تی (شون برون) ی بټ مه نزلی خڅی هه لټرارد، فهره نسپیه کان پیشنه ووی نیمپراتری نه مسا هه لټیت پیشنیاری نه وویان بڅرځوړو وازله دژایه تی کړدن وشه پ له گه ل ناپلیوندا بیتیت، به لام نه و قه بولی نه کړدبوو. ټیتر لټره و دواو ټومیدی هاوپه یمانی سیټیم ته نها به سوپای پوسیواو خودی تزار مابوو، ناوبرا ویش دلی خڅی به وه وڅشکر دبوو پروس هاتبق ناو هاوپه یمانه تیه که وه، هه رچه نده نه مه نڅر درټووی نه کټشاو هه موو نه و ټومیدانه وه ک دوک ل به ناسمان هه لاچوو.

(3)

له هه مان شو پۆژانه ی (ماك) له قه لاتی ئولمدا كه مارۆ دابوو وخه ريكی خۆیه ده ستوه دان بوو، ئه لكسه نده ری به كه م، له به رلین بوو وفشاری خستبۆ سه ر فریدریك ویله لمی سییه م پاشای پروس تاشه پكرنی له گه ل ناپلیندا پابگه یه نیت.

فریدریك ترس وله رزی هه مان ئه وشازادانه ی خواروی ئه لمانای لی نیشتبوو كه له مه به ر با سمانگردن، ناویراو له ئه لكسه نده رو ناپلین وه ك یه ك ده ترسا، ته نانه ت ئه لكسه نده ر به توانجیكی هه په شه ئامیزه وه وای تیگه یانده كه سه ریا زانی پوسیا ده توانن پێگایه ك له سه رخاكی پروسه وه بۆخوایان بگه نه وه، به لām چوون پاشای پروس به سه ختی پێداگری كردوو ئاماده یی به ره نگاری كردنه وه ی نیشاندا، ئه لكسه نده ری ئیمپراتۆری پوسیا وای پێباشبوو به زمانی خۆش له گه لیدا بگه وێته قسه، به پێكه وت هه وائیك گه یشت كه بۆ پلانه كی ئه لكسه نده ری پوسیا رۆر به كه لكبوو، ئه ویش ئه وه بوو ناپلین فه رمانی به مارشال برنادوت كردبوو بۆپیشپه وی به ره و نه مسا به سه رخاكی ئانشبخدا تێپه رت، كه یه كێكبوو له ولایه ته كانی ئه لمانیا.

پاشای پروس له لایه ك له م كار ه سه ریه خۆیه ی ناپلین دلگران ببوو وله لایه كیش چاوه پوانی ئه وه ی نه ده كرد سوپای مه زنی فه رنسا سه ركه وتوویت، له پێش گه مارۆ دانی قه لاتی ئولمه وه ویده ویده به لایه نگری هاو په یمانان خزایه ناو شه په وه (III)، به پیتی یه ك پێكه و تننامه ی نه ئینی له نتوان فریدریك ویله لم وئه لكسه نده ری پوسی، پروس په یمانیدا نا په زایی ده رپێت وشه ر له دژی فه رنسا پابگه یه نیت، نیتر سیناریۆیه كی پێكه نیناوی ها ته پێش، ئه ویش ئه مه بوو: فریدریك ویله لم وشانن لویز ئه لكسه نده ری پوسیا، چوونه سه ر مه زاری فریدریك دووه می پاشای پروس و سوێندیان به گۆپه كه ی ئه و خوارد كه بۆ هه میشه هه ردۆست و هاو په یمانی یه كتریین.

(لایه نی پێكه نیناوی وگاته جاپی ئه مه له وه دابوو پۆژگاری پوسیا بۆ ماوه ی حوت سال شه پی له گه ل هه مان ئه م فریدریكه ی دووه مدا كردبوو وله ماوه ی ئه و شه په دا ده مێك پوسیا ئه ری تێكه ده شكاندو ده مێكیش پروس پوسیا ی تێكه ده شكاند، ته نانه ت ماوه یه ك پوسیا به رلینیشی داگیركردو شتیکی وایانكرد خه ريكبوو فریدریكی دووه م خۆی بكوژیت) دوا ی ئه مه ئه لكسه نده ر پروسى جێپێشت وراسته وخۆ گه راپه وه نزیک به ره كانی شه پ له نه مسا، له نه مساو بریتانیا دا هه موویان كه وتبوونه خۆشی وشادیی وه، پۆژنامه كان هه وائی هاو په یمانیه تی هه میشه یی پوسیاو پروسیا ن به مانشتی گه وروه خۆشییه وه بڵاوه كرده وه و ده یانگوت: هه ركاتى سوپای پروس به كێه كانی قتالیدا تێپه رت و خۆی بگه یه نیته مه يدانى شه پ، ناپلین⁽¹⁶²⁾ له ناو ده چیت. ده بوا ناپلین به هه ر نرخیك بێت پێش گه یشتنى سوپای پروس سوپای هاو په یمانانی پێشه وه ی تێكشكێتن، له گه ل داگیركردنی فینلندا هیزه كانی فه رنسا توانیبوو یان ده ستبه سه ر پردی گه وره ی ئه وشاره دا بگرن كه ده چۆه سه ر ئه و په ری لای چه پی پووباری دانوب وئه مه یان تاكه پردبوو كه نه مساوییه كان فره انه كه وتبوون بیه قیننه وه، به سه رها تی گرتنى ئه م پرده گێرانه وه ی ئه فسانه یی به خۆیه وه گرتوه، كه هه ریه ك له مگێرانه وانه نادروست وئاوێزان به ئه فسانه، پوسه كان له به شی دووه می كتیبی شه پ⁽¹⁶³⁾ ئاشتیدا خویندیانه ته وه و باش ئه مه ده زانن، به لām له پراستیدا مه سه له ی گرتنى ئه و پرده به م جۆره ی خواره وه بوو: موراو لان و رتران و یه ك ئه فسه ری هه نده سی به تاوی دود، دوا ی ئه وه ی رۆر به وریایی یه ك تیپی

¹⁶² - والله: مزله ناپلین،

¹⁶¹ - ناپلین: لێره ده زیاتر مه به ست له سوپای فه ره نسا یه.

¹⁶⁴ - كتیبی شه پو ئاشتی: شاكارنگی به ناو بانگی نووسه ری كه وره ی روسی توکیتۆیه (و- كوردی)

سەريازى نارىجۆك ھاۋىزىيان لەنىو دىك ودالى بەرىزى ويدا جىگىر كىردىون، بۆخۇيان بەناشكرا بەرەو پردەكە چون كەسەريازى نەمساۋى كۆنئۆلىان كىردىبون ۋەفرمانيان پىدرا بوبو ھەركە دوڭمىنيان لىدىار كەوت پردەكە بىتەقنىنەو، بەلام موزو ھاۋەلەكانى ھاۋاريان لىكرىدون وگوتىانە: ئىستا پەيمانى ئاشتى لەگەل نەمسادا مۆركراۋە شەرمەكەن، ئوانە بىن سلىنەو ۋە بەناسايى بەپردەكەدا پەپنەو داۋاي ۋەرماندە سەريازىيەكە ئوانىيان كىردىون كەناۋى (كەنت ئوريشپىرىگ) بوبو دووبارە دىكەى خۇيان بۆنەۋىش دووبارە كىردىتەو، ئىنجا پىششەۋەى كەنت ئوريشپىرىگ فرىابكەۋىت ۋەلامى ئوانە^(۶۷۰) بىداتەو، لەپەر نارىجۆك ھاۋىزەكانى ۋەفرەنسايى لەناو دىك ودالەكاندا ھاتونەدەرى ۋەفرىشان كىردىتەسەر ئەو سەريازە نەمساۋىيانەى كەلەدەۋرى پردەكەدەبون ۋەلاموۋى يەك دەقىقەدا پردەكەيان خستەدەست خۇيان، نەمساۋىيەكان ھەۋلىياندا شەپكەن، بەلام تازە كارلەكار ترازو كەلكى نەبو، كاتى لەلايەن موراۋە ئەم ھەۋالە بەناپليڤون گەپشت ناۋىراۋ دەستەۋىجەن ۋەفرمانىدا چەند يەكەيەكى سوپاي ۋەفرەنسا لەپەردە بپەنەۋە ھىرش بگەنەسەر سوپاي پوسەكان.

لەۋكاتەندا سوپاي پوسيا لەحالەتلىكى دىئوردابوبو، ناپليڤون بەزۆرىنەى سوپاكەى خۇيەۋە لەپوۋبارى دانوب پەپىۋە ۋەدەيىست پىڭگاي پاشەكشە كىردى سوپاي پوسيا بگىرت، كوتزۇف ۋەفرماندەى گشتى سوپاي ھاۋپەيمانان باشى دەزانى تاكەپىڭگاي پىڭگاريبون كىرتەبەرى پاشەكشەى خىرايە لەكرەمسەۋە لەۋىشەۋە بۆ ئولخان كەدەكەۋىتە خۇرناۋاي ئۆلموتز. ئەو (35) ھەزار سەريازى لەگەلدا بوبو، ناپليڤونىش سوپاكەى نىزىكەى (100) ھەزار سەريازىبون، پوۋداۋەكەى پردى فېنا لەلاى سەريازەكانى پوسيا بوبەجىڭگاي گومان ۋەناشكرا دەيانگوت خىانەت كرلەو، لەدەستدانى پردى ناۋىراۋ بەجۆرى جىڭگاي سەرسوپمان ۋىرسىاربوبو تەنانەت دەيانگوت نەمساۋىيەكان بەنھىتى ئاشتىان لەگەل ناپليڤوندا كىردەۋە ئەمەش بۆتەۋى ئەۋەى سوپاي ۋەفرەنسا بەخىرايى بپەپتەۋە ئەۋەرى پوۋبارى دانوب ۋەناكامى ئەو خىانەتەش لەناۋچوۋنى سوپاي پوسى لىدەكەۋىتەۋە، لەپاشەكشەى بەھەلەداۋانى سوپاي پوسىادا كوتزۇف ناچار بوبو بەناشكرا ژمارەيەك سەريازىنئىرت بۆدواخستنى ھاتنى سوپاي ۋەفرەنساۋ بىيانكات بەقورىانى، داۋى ئەۋەى لەكۆى گشتى (35) ھەزار سەرياز (12) ھەزار سەريازى تىدچوۋن، سەرئەنجام تۋانى سوپا شىرەكەى لەچىنگ دىلى پىڭگاريكات ۋخۇى بگەيەنئە ئۆلموتز، كەپىشتەر دوو ئىمپراتۆرى لىببون ۋەھەلاتىبون، واتە: فرانسۋاي نەمساۋى ۋەلەكسەندەى پوسيا.

لەۋكاتەدا بارودىخەكە بەم جۆرەى خوارەۋەى لىھات: بەسەريازەكانى گاردو ھەموو ئەو سەريازانەى بۆ يارمەتى نىدرا بوبون كۆى گشتىان گەپشتى(75) ھەزارو سوپاي تەمساش تەنھا نىزىكەى (15- 18) ھەزار سەريازيان لەۋىدا ھەبو، بائەۋەشمان بىرنەچىت پىش داگىركىردى فېننا يەك لەشكىرى گەۋرەى نەمسا لەلايەن ناپليڤونەۋە لەناۋىرا بوبو، ھەروەھا لەشكىرىكى تىرى نەمسا كەناپليڤون ۋەفرمانى بە(ماسنا)دابوب لەخۇرەلاتى ئىتالىا بەگىزىاندا بچىتەۋە پاكىسازيان بكات، كەتوبونە ھالەتى تىشكان ۋەپاشەكشە.

بەجۆرە ھىزەكانى ھاۋپەيمانان كۆى گشتى سەريازەكانىيان دەگەپشتە (90) ھەزار كەس كەلەئۆلموتزدا جىگىر كىربوبون، بەلام لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كوتزۇف لەھەموو كەس باشتەر دەيزانى ئەستەمە بىتوانىت ئەو (75) ھەزار سەريازەى كەتەنھا

ژماره‌یان له‌سەرکاغەزەییە، پووبەپووی شەپبەنەو و ئامادەیی بە‌گێرکردن، بۆیە ناویراو^{١٦٦} لە‌شە‌پکردن دە‌ترساو پێی ولبوو دە‌بە‌ن درێژە بە‌پاشە‌کشێ کردن بدرێت و شەرە‌که‌ دو‌ابخێرت هە‌تائە‌وکاتە‌ی بێ‌یاری کۆتایی لە‌ولائی پروس وەر‌ده‌گێرت و سوپاکە‌ی بێ‌تە‌ناو جەرگە‌ی شە‌پ‌ه‌که‌و.

بە‌لام ئە‌و لە‌لایە‌ن ئە‌لکسە‌ندە‌ری ئیمپراتۆری پوسییە‌وه‌ فشاری خرایە‌سەر ناویراو دە‌یویست دە‌ستە‌وبە‌جێ شە‌پ‌ه‌کێرت، ئە‌لکسە‌ندەر هیچی لە‌هونە‌ری شە‌پ‌نە‌دە‌زانی، هەر تە‌مە‌زۆی تۆمارکردنی داستانێ گە‌وره‌بوو و سەرکە‌وتنی بە‌شتێکی لە‌قە‌لم دا‌بوو، چونکە‌ گومانی لە‌و‌نە‌بوو پروسیش دێ‌تە‌ناو شە‌پ‌ه‌که‌و بە‌شداری دە‌کات، شە‌پ‌کردن لە‌شوێنێکی بایەر و کێ‌ستانێ و پا‌کردن لە‌بە‌رده‌م سوپاکە‌ی ناپلیۆندا، بە‌لای تزاری پوسیا‌وه‌ بە‌شتێکی شە‌رمە‌زارکەرانه‌ دە‌هاتە‌بەرچار، رالۆ‌ژکاری سە‌ریازی^{١٦٧} خۆ‌شە‌ویست و لاوی ئیمپراتۆر، شازادە‌ (دولگروکوف) کە‌خۆ‌شە‌ویستی تزاری بە‌مە‌ بۆ‌خۆی دە‌ستە‌بەر کردبوو لە‌گە‌ڵ پا‌کە‌ی ئە‌و‌دا‌بوو بۆ‌شە‌پ‌کردن، کۆرتۆف دە‌یزانی خۆ‌ی تزاری شازادە‌ دولگروکوف، هە‌موو ئە‌و دا‌رو دە‌ستە‌یە‌ لە‌پووی سە‌ریازی‌یه‌وه‌ وە‌ک کە‌سێکی مە‌دە‌نی شارە‌زاییان هە‌یە‌و بە‌س، بە‌لام کۆرتۆف بە‌دە‌نیایی‌یه‌وه‌ دە‌یزانی ئە‌گەر سوپای پوسیا بکە‌وتە‌شە‌پ‌ دێ‌یه‌ سوپای فە‌رنسا، ئە‌وا کارە‌ساتێکی گە‌وره‌ بە‌سەر سوپاکە‌ی‌دا‌دێ‌ت و پێ‌ویستە‌ خۆ‌یان بە‌دووربگێن لە‌زە‌برە‌کانی ناپلیۆن و لە‌دە‌ست پێ‌گە‌یشتنی ئە‌و بە‌دوورین، بۆ‌یە دژی شە‌پ‌بوو، بە‌لام ئە‌یدە‌توانی سەرە‌پۆ‌یی بکات و سە‌نە‌جامێکی پە‌شی توشیبت، چونکە‌ تزار فەرمان‌پەرە‌ی پە‌ها‌بوو.

لێ‌ره‌دا هە‌رکۆرتۆف پیا‌ویکی سە‌ریازی پاستە‌قینە‌بوو، کە‌لە‌ناو هە‌ردوو سوپای پوسیا و نە‌مسە‌دا‌بوونی هە‌بوو، ئە‌و‌ناکە‌ سە‌رداری شارە‌زابوو لە‌پێ‌شە‌کە‌ی خۆ‌یدا، هە‌رچە‌ندە‌ هە‌ندێک لە‌وانە‌ی گۆ‌ییان لە‌پا‌کە‌ی کۆرتۆف دە‌بوو شێ‌وه‌ با‌وه‌پێکیان پێ‌ده‌هێنا، بە‌لام کە‌سێکی^{١٦٨} گە‌وره‌تر لە‌خۆی هە‌یە‌و کۆرتۆف ناتوانیبت سە‌رپێ‌چی لە‌فەرمانە‌کانی بکات، هە‌رچە‌ندە‌ ئە‌و پێ‌شبینی پلان و نە‌خشە‌کە‌ی ناپلیۆنی ئە‌واو درکیش پێ‌کردبوو.

ناپلیۆن بە‌دوای سوپای پوسیا‌وه‌بوو هە‌رکە‌ سوپای دو‌ژمن وە‌ستاو چێ‌تر پاشە‌کشە‌ی نە‌کرد، ئە‌و‌یش سوپاکە‌ی پا‌گرت و لە‌(برون)ی نزیک ئۆلموتزدا هۆ‌ردووی سوپاکە‌ی خست، تاکە‌ شتێک کە‌ناپلیۆن لە‌وکاتە‌دا بە‌پاستی لێ‌ی دە‌ترسا ئە‌و‌ه‌بوو پوسە‌کان شە‌پ‌نە‌کە‌ن و درێژە بە‌ پاشە‌کشە‌کە‌یان بکێ‌شن.

بە‌و‌ی ناپلیۆن لە‌فەرە‌نسا دو‌ور کە‌تبۆ‌وه‌و دە‌یزانی هۆ‌گۆ‌یتز - لە‌پێ‌گا‌دا‌یە‌ هە‌تا نا‌پەرە‌ی دە‌ولە‌تی پروس بداتە‌دە‌ست ئە‌و، بۆ‌یە دە‌یویست هە‌رچی زووترە‌ ئە‌م شە‌پ‌ه‌ یە‌کلایی بکاتە‌وه‌ و کۆتایی بێ‌ت، لە‌وکاتە‌دا ئیمپراتۆری فەرە‌نسییە‌کان توانا دی‌پلۆ‌ماسی و نواندە‌نە‌کە‌ی گە‌یشتە‌ ئە‌و‌پە‌ڕی درە‌وشا‌وه‌یی، هە‌موو ئە‌و کارو پێ‌شە‌تازانە‌ی لە‌ناو سوپای پوسیا‌دا پو‌وید‌ا‌بوو، پێ‌شبینی کردبوون و بۆ‌یاریدە‌دانی پا‌پە‌کە‌ی تزار کە‌دە‌یگوت دە‌بێ‌ شە‌پ‌ه‌کێرت دە‌ستی کردبە‌ رێ‌گێ‌ترانی دی‌پلۆ‌ماسی کاریگەر بۆ‌ئە‌و‌ی پوسیا تێ‌ژیکات بۆ‌ شە‌پ‌کردن.

١٦٦ - ناویراو: واتە، کۆرتۆف، سەرگە‌ردە‌ی سە‌ریازی پوسیا فەرماندە‌ی گشتی سوپای ها‌و‌پە‌یمانانە‌.(و-کوردی)

١٦٧ - رالۆ‌ژکار: لێ‌ره‌دا مە‌بە‌ست لە‌هە‌ندێک کاروباری سە‌ریازی، بە‌رێکای کە‌سی جو‌وه‌م دێ‌ت، بۆ‌فەرماندان و جێ‌بە‌جێ‌کردنی کارە‌کان.

١٦٨ - کە‌سێکی گە‌وره‌تر: مە‌بە‌ست لە‌تزار ئیمپراتۆری پوسیا.(و-کوردی)

ناپلین و اینیشاندان ترقیوه و له‌حاله‌تی لاوازی وشه‌پرئوی دابه، ده‌بوا و له‌دوژمنه‌کانی بگه‌یه‌نیت له‌دارماندایه‌وه‌لی شه‌ویان بۆ په‌خساوه‌ هئرش بگه‌نه‌سه‌ر سوپای فه‌ره‌نساو تیکیشکین، بۆ جیبه‌جیکردنی شه‌م پلانه‌شی سه‌ره‌تا فه‌رمانی به‌به‌ره‌ی پیشه‌وه‌ی سوپاکه‌یدا پاشه‌کشه‌بگه‌ن، ئینجا ژنرال ساواری نارده‌لای شه‌لکسه‌نده‌ر به‌مه‌به‌ستی پیشنیاریکردنی ناشتی، به‌ژنرال ساواریشی گوتبوو بۆ: ناپلین داوای دانیشتن له‌گه‌ل شه‌لکسه‌نده‌ر ئیمپراتوری پوسایدا ده‌کات، شه‌گه‌ر تزاریش به‌مه‌ ناپازی بوو، شه‌وا شه‌وتکای لیبکات که‌سیکی جیگای متمانه‌ی خۆی بنیزیت بۆ گفتوگۆکردن له‌گه‌ل ناپلیندا، له‌هۆردووی سه‌ریازی پوسه‌کاندا: هاوارو قریشکه‌ی شادی و سه‌رکه‌وتن به‌زربۆوه‌و هاواریان ده‌کرد، ناپلین ترقیوه، بۆناپارت له‌ناوچوو! پیش هه‌موو شتیک نابین لیکه‌پین هه‌لبیت.

هه‌موو شه‌و مانقپانه‌ی ناپلین پێچه‌وانه‌ی نیازه‌کانی بوون.

کوژنۆف بووبه‌ که‌سیکی بێ ئیعتبارو تپۆو ترسنۆک وه‌یج نه‌زان، شه‌لکسه‌نده‌ر پازی نه‌بوو چاوی به‌ناپلین که‌وێت بۆ ناشتی کردن و له‌به‌ری خۆی شازاده‌ دولگروکوفی نارد، ناپلین پاش به‌سه‌رچوونی شه‌وشه‌په‌ ژۆر به‌پیشی شه‌و ژنراله‌ی کۆشک پێده‌که‌نی و له‌نوسراوه‌ په‌سمییه‌کانیدا ناوینابوو(کوپه‌ گه‌مزه‌ قوشمه‌چییه‌که‌).

دولگروکوف، به‌قه‌سه‌کردنی شیوه‌ فه‌رمان کردنانه، وه‌ک شه‌وه‌ی له‌گه‌ل که‌سیکی ژۆر ده‌ستی خۆیدا بدوێت، له‌گه‌ل ناپلیندا که‌وته‌ گفتوگۆ، به‌قه‌سه‌ی ناپلین که‌دواتر باسی شه‌و دانیشتنه‌ی له‌گه‌ل شه‌و ژنراله‌ گه‌مزه‌یه‌دا ده‌گێرپایه‌وه‌ ده‌یگوت(وه‌ک شه‌وه‌ وابوو له‌گه‌ل نه‌جیبزاده‌یه‌کی مه‌حکوم به‌دوور خستنه‌وه‌ی بۆسیییریا بدوێت، ئاوا هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد).

ناپلین به‌جیدی درێژه‌ی به‌و پۆله‌ کۆمیدییه‌ی خۆیداوای ده‌رخست که‌سیکی مه‌لول و به‌ده‌خته، به‌لام له‌هه‌مانکادا هه‌ستی به‌وه‌کرد نابین له‌م پۆل بێنینه‌یدا ژۆر زیاده‌په‌وی بکات چونکه‌ هه‌موو شتیک له‌م دنیا به‌دا ته‌نانه‌ت گه‌مزه‌یی شازاده‌ دولگروکوفیش سنووری خۆی هه‌یه‌و له‌کۆتایی دانیشه‌نه‌که‌دا گوتی مه‌رجی پیشه‌وه‌ ختم قبول نییه، چونکه‌ دولگروکوف داوای لیکردبوو ناپلین له‌ئیتالیاو هه‌موو شه‌و شوێنانه‌ی داگیر کردوون بکشیته‌ره، داوی شه‌و پاپۆرت له‌خۆشکه‌ره‌ی که‌دولگروکوف به‌نه‌قلی خۆی خستیه‌پوو، هه‌موو گومان و دوودلیه‌کی له‌دلی هاوپه‌یماناندا ته‌هیشته‌ و به‌ریاریاندا هه‌رجی زووتره‌ هئرش بگه‌نه‌سه‌ر ناپلین چونکه‌ که‌وتوته‌ حاله‌تی ناویمیدی و لاوازی و خێرا ته‌فروتونای بگه‌ن.

پۆزی دووی دیسمبه‌ری ساڵی 1805، پێک یه‌ک ساڵ داوی تاج له‌سه‌ردانانی ئیمپراتۆریه‌تی ناپلین له‌لایه‌ن پاپه‌وه، له‌ده‌شتاییه‌کانی سه‌ر به‌رزایی پراتزندا که‌ده‌که‌وێته‌ خۆرئاوای گوندی ئوسترلیتز⁹⁶⁹، شه‌پۆکی خۆپناوی ده‌ستپێکرد، که‌له‌پووی گرنگیه‌وه‌ یه‌کێکه‌ له‌شه‌په‌ گه‌وره‌کانی میژویی و گه‌وره‌ترین شه‌په‌کانی ناپلین.

ناپلین هه‌رله‌سه‌ره‌تای شه‌په‌که‌وه‌ هه‌تاکۆتایی سه‌رافه‌تی شه‌په‌که‌ی کرد، هه‌موو مارشاله‌کانی له‌میدانی شه‌په‌دا ئاماده‌بوون، تیشکانی سوپای روسیاو نه‌مسا، هه‌ر له‌به‌یانییه‌وه‌ دیاربوو، به‌لام شه‌گه‌ر سوپای نه‌مساو روسیا گرفتاری شه‌و به‌رزاییانه‌ نه‌بووبانه‌وه‌ که‌ناپلین سه‌ریازی لێدانابوون، به‌م جۆره‌ توشی شه‌وکاره‌ساته‌ سامناکه‌ نه‌ده‌بوونه‌وه، ناپلین پێشبینی شه‌وه‌ی کردبوو پوس و نه‌مساوییه‌کان ده‌یانته‌وێت پێگای ئینناو پردی دانووبی لیبگن، هه‌تا گه‌مارۆی به‌ده‌ن-یان

¹⁶⁹ - ئوسترلیتز: ناواییه‌که‌ ده‌که‌وێته‌ خاکی چیکوسلواکیا و که‌بێ ده‌کوژیت (دۆلی مورای) و ناپلین له‌وێدا سوپای روسیاو نه‌مسا یه‌سه‌ختی تیکشکاند.(و- فارسی)

بهره کټوستانه کانی څخه لاتې بره ټټن، بږیه به پوکش لای چه پی څو وانیشاندا سربازی فهرنسی ټیدنن، به لام کاتې پوسه کان له لای چه په وهره وپټشهان، ناپلین به ټږینه یی په که سربازیه کانی څو په وهره پامالی کردنن وټیکشکاندن. سربازه کانی فهرنسی دوژمنیان به ره و گولای نیوه به ستله که په تاندن وټږ تپیی سربازی پوسی له و گولوانده مردن وهندیکشیان به ناگری ټپه کانی سوپای فهرنسا کوژان وټوانی تریش څویان دابه ده ستوه، سربازه سواره کانی گاردیش له بهرهمه تی نارنجوک هاوټه کانی سوپای فهرنسا څویان پانه گرت وټږ به یان کوژان، نه فسره کانی فهرنسی له نازایه تی سربازه کانی پوسیو ده به نگی وگه مژمیی فهرمانده سربازیه کانیان که هیچ نه خش وپلانتیکی شاره زایان له هونری شه پدانه بوو سریان سوپامبوو، به تاییه ت له وهی (بوخوودن) فهرمانده یی بالی چه پی سوپای پوسیو که (29) له شکرې له ده ستدابوو، له جیاتی نه وهی بچیت به هاواری میزه سهرکیه که یانه وه که وټبټ ټیکشکان، همو نه وکاته خهریکی میژشکرده سهر بنکه ییکی سربازی فهرنسی بوو که هیچ گرنگه بوو وټنه ا چه ند سربازیکی ټیدابوو، سهرنه دجام کاتې بووخوودن، پاشه کشه یکرد، ټږ دره نگبوو وټږیش نه زانانه شو پاشه کشه یی نه دجامادو چه ندچین هزاره کس له یه که سربازیه کانی که وټنه ناو گماره کانه وهو څنکان، که ناپلین نه می یینی فهرماندا ټپبارانیان بکن وټه وهی کوژا کوژاو څنکا څنکاو سربازه کانی به زیندویش مابوونه وه څویان به ده ستوه داو به دیلگیران.

هردوو ټیمپراتر: واته فرانسوای نه مساو نه لکسه ندری پوسیو، ټږ پټش یه کلایی بوونه وهی شه په که هه لاتیبوون، ته نانه ت هندی له ده ستوپیوه نده کانیشیان⁽⁶⁷⁾ له بگره وهرده ی شه پدا هه لاتیبوون ونازادیبوون، نه و دور ټیمپراتر ده ماوه یه ک دوی نه مه، له یه کتری جیابوونه وهو هره یه که یان به لایه کدا ټږیشتن، نه و ټږه کورته ی زستان له ته اوو بوندابوو، څږ که له پرشنگی به یانه وه به رده وام هه تاوه که ی دهره څضایه وه ناوایوو، له وکاته دا نه لکسه ندر وفرانسوای ټیمپراتر له لاپانتیکی دورده ده ست له تاریکیدا خهریکی دورکه وټنه وهو ټیقوچانبوون وترس ولریز دایگرټیبوون.

نه لکسه ندره که هه وټیبوو له ترساندا ده له رزی به بابهر ټږ ده گریا، ټږانی دواتریش هه لاتن و دورکه وټنه وه درټزه ی کیشا. کوتزوف⁽⁶⁸⁾ برینداریبوو وپه زه حمت توانی څو پزگاریکات له چنگ به دیلگیرانی، که شه واداهات همو شتیک کرتایی پټهات، ناپلین له وکاته ی همو ژنرال وهرمانده پله به رزه کانی سوپا له دوری بوون و سربازه کانیش له دوروه ده هاتنه لای به شادیه وه سه لامیان لیده کرا، سواری نه سپه که ی بوو وچوو مه یدانی شه په که و سهری لاشی سربازو نه سپه کانی کرد که پانتایی مه یدانی شه په که یان داپټشیبوو، نزیکه ی (15) هزار سربازی پوسی و نه مساوی کوژدایوو، ژماره ی دیله کان (20) هزار که سبوو، همو ټرپخانه و چه ک و تفاق سربازیشیان لټجیمابوو، سوپای فهرنسا ش له کوی گشتی (80)⁽⁶⁹⁾

هزار سربازه که یان (9) هزاریان کوژدایوو. سبه ی په یامی ناپلین به م شتوه یه ټاگه ټندرا:

(سربازه کانم من لیتان پازیم، نه مټ له نوسرلیتزدا نه و نازایه تییه تان نیشاندا که من لټم چاره پوان ده کردن، ټیوه نالای هه لټنیشانی څو تان بټ شانازی همیشیه یی شه کانه وه، نه و سوپایه ی له ژیر فهرمانده ی ټیمپراتر یه تی پوسیو نه مسادابوو

170 - دستویوه ند: لټرده مه به ست له وکسانه یه که شتوه کوټله بوون وده بو له خدمت ټیمپراتر دا بووان.

171 - کوتزوف: په راوټی ټیشوو.

172 - له موبهر گوشان کوی گشتی سربازه کانی سوپای مه زنی ناپلین نزیکه ی (100) هزار کسه، به لام لټرده شو (20) هزار سربازه ی له سهر ټیابا بوون همزارنه کراوه.

(و- کوری)

له ماوه ی که متر له چوار سه عاتدا ټیکنان شکنندو ته فروتونانان کردو شه ی له بهر هلمه تی شمشیره کانی نیوه ش ه لاتی له گزلاوه کاند^(۱۷۲) خنکان

ټیمپراتوری نه مسا په یامیکی بقی له کسه نده ر ناردو ټییدا رایگه یان دیوو، درېژده دان به شه پ کاریکی سره شیتانه به، ټیمپراتوری پوسیا ش، نه مه ی به پاستزانی وړایوو، ټیمپراتوری نه مسا نامه ی که نکا کاري بقی گفتوگر کردن بقی ناپلین نویسی و ناوړلویش پازیبوو له نزیك نوسترلیتزدا چاوی به ټیمپراتوری نه مسا بکه ویت.

هه لسوکه وتی ناپلین له بهر رامبر فرانسو دا به نه ده بانه وو، به لام په که م قسه ی شه وو سوپای پوسیا خاکی نه مسا جیبیلنیت، شینجا پایگه یان د جگه له نه مسا ناشتی له گه ل هیچ لایه نیکي تردا ناکات، به دلتیاییه وه ټیمپراتوری نه مسا هه موو مه رجه کانی ناپلین قبول کردن، به م جوره هاوپه یمانیه تی سټیم ته مه نه که ی کولتایی هات.

(4)

له نیوه ی دووه می مانگی ترقه مبرو سه رته ای مانگی دیسه مبردا ویلیام پیتی سه رړک وه زیرانی بریتانیا چاوه پوانی هه والی شه پی ده کرد، ویلیام پیت که دامه زړینه ی هاوپه یمانی سټیم وو، ده یزانی شیت بریتانیا بژاوه ی که نیچه دوو رتر پووه پوی شه پی داگیر کردن بریتانیا له لایه ن ناپلین نه وه نابیته وه، چونکه جگه له مه ش له (21/ی) ټوکتوبه ری سالی (1805) یشدا له شه پتکی ده ریایی ترافالگار^(۱۷۳) لټپرسوای ده ریایی بریتانیا (نلسن) هیرشی کرد بقر سه هیرزی ده ریایی هاوپه ش فرنساو ټیسپانیاو ټیکیشکاند بون، ناوړلویش^(۱۷۴) له وشه په دا ټیدا چوو وو، شیت ناپلین که شتی جه نگی ته وای نه ما بون، به لام ویلیام پیت له شتیر ده ترسا، هه موو برژوازیه تی بریتانیا ده یانگوت کاره که نه که پشقتو ته بنه ست و به به ری وه ماوه، چونکه ناپلین ده ی ویت بازو گانه کانی بریتانی له ناوړا زاره کانی ولاتانی شه روپایی که به شتیه ی پاسته و خ و نا پاسته و خ ده سلاتی به سه ریانداهیه ده ربکات، جگه له مانه ش ولاتانی پ پیت و به ره که تی شه روپا که خاوه تی که نندار و به نده ری و کاخانه جاتی ده ریایی ده توانیت که ره سته ی جه نگی و که شتی تازه دروستبکات و جاریکتر ناپلین سوپا بټینته وه هژدووی بژلنی.

کاره ساتی خله به ده سته وه دانی ماک له ټولمداو که یشتنی ناپلین به فیتناو ده سته به سه رداگرتنی پردی دانوب وپاشه کسه کردن^(۱۷۵) کرتزوف له بهر رامبر سوپای قهره نسادا، به توندی کاری کرد بقر سه ویلیام پیت، به لام له گه ل هه موو شه مانه شدا پازیبوونی پروس بقی هاتنه ناوه وه ی هاوپه یمانی سټیم وشه پ کردن دژی ناپلین تروسکایی ټومیدی له دلی ویدا دروستکرد بوو، له ولاتی دوره ده سته (مروای) له نزیك ټولموتزدا، ده بوا شه وشته ټالوزو ته ماوپه پوونیتته وه داخوا ټایا ټیمپراتریه تی ناپلین له داگیر کردن نیوه ی شه روپا وه سه ر ونگون ده بټت- یان نیوه که ی تری شه و کیشوه ره ش ده که ویت

173 - کوټاو: مه به ست له کومی فولی راسوه تاوه همدنیکیان په نداو ده ده نه وه، واته هیچان له بهر ناوړا، (و- کوردی)

174 - ترافالگار: ناوی شو شونډیه که شه ره که ی ټا کراوه،

175 - ناوړا: مه به ست له (نلسن) ه فرمانده ی که سه ریاری ده ریایی بریتانیا پووه که سه رداپه تی شه ری ترافالگاری کردووه،

176 - پاشه کسه کردن: سه رړک وه زیرانی بریتانیا ټاوه وگانه ش هه والی ټشکانی سوپای نه مساو روسی نه زانیوه، یان یاشتر وابه بلټین یشته که بشنوه. (و- کوردی)

دهست ئو؟ سەرئەنجام پۆزنامە یەکی هۆلەندی ئەم پووداوە شومە ی سەرکەوتنی سوپای فەرەنسای بلوکرەبۆوە، گەشتە لەندەن.

لەگۆبونەوه کانی پەرلەماندا بەتوندی سەرزنشتی ویلیام پیتیان کردو و سەرکۆنە ی ئو بۆچوونە عاقیبت خرابەیانده کرد، هەندیک لەوئەندام پەرلەمانە ی دژی ویلیام پیت بوون، داوی دەست لەکارکشانه وە ی ئو یان دەکرد و سوریشبوون لەسەرئەمە، هەتا شکۆمەندی بریتانیا لکه دارنەبێت، ئو پارە و زۆرە ی بریتانیا کە بەملیقن ملیقن درابوو بۆ دروستکردنی هاوپەیمانی سییەم و ئیستا لە دەست سەرداری نالیۆە شاوہ دایە و دەبێ بگێردێتەو.

ویلیام پیت کە بەرگە ی ئەم فشارو نامرادیە ی نەگرت نەخۆش کەوت و کەوتە سەر جێگا و داوی چەند هەفتە یە کە (23/ی) یەنایەری سالی (1806) دا مرد.

شەپی ئوسترلیتز - وە ک خەلکی ئو پۆزگەر بە دەمیانه وە گرتبو و دە یانگوت (سەر سەختترین و لیۆە شاوہ ترین دۆژمنی ناپلیونی لە ناوێرد)

کابینە تازە کە ی حکومەتی بریتانیا ش کە بە سەرکایەتی (فوکس) پێکھێنرا، بریاریدا پێشنیاری ئاشتیکردن بۆ ناپلیون بکات، سەرکەوتنی ناپلیون بێگەم و گۆپی بوو، ئو مەرجی ئاشتی کردنی خۆی نووسرا و دیاریکراو بوون و چ ئوانە ی لە شەردا دۆربووون و چ ئو و لاتانەش بە بێلایەن بوون، بە دەست وە ستانی لە بەردەمیدا کەوتبوونەو، ئو زۆر بە وریاییە وە کەلکی لە سەرکەوتنە کانی خۆی وەردەگرت.

سەرئەنجام هوگویتز، دیپلۆماسی پروسە کە پەیمانی نا پەرە زایی دەری پێنی فریدریک ویلهلمی پێبوو، داوی برینی پێگایەکی دوو درۆژ گەشتە ئینناو یە کەم شتی کە ویستی بیرخۆی بیاتەو، نەگە یاندنی پەیمانی کە ی بوو، ئو بە زەردە خەنە کردنەو و چوە لای ناپلیون و کێنۆی بۆ بردو بە بۆنە ی سەرکەوتنی لە شەردا پێرزایی لێکرد، ئویش وە ک پاشاکە ی خۆی کە ئو کردەو گەمژانە ی داوی خۆی بە سوێند^(۷۷) خواردن لە سەر گۆپی فریدریکی دوو، ترسی لێنیشتبوو، هوگویتز، بەم جۆرە کەوتە دوان: (من پێرزایی لە سەرکەوتنی بەرێژتان دەکەم ۰۰) بەلام ناپلیون قەسە کە ی پێ بری وگوتی: (پێکەوت پێرزایی کردنە کە ی ئیۆە ی گۆپی) ناپلیون سەرەتا دەستیکرد بە هاوار و توپە بوو وگوتی ئاگام لە هەموو هەست و خوستیکی پاشای پروسە، بەلام دواتر ئامادە یی خۆی نیشاندان لە گورنا هەکانی ئو بیوریت و رابردو و لێرێکات، بە مەرجێک دەولەتی پروس بەم مەرجانە ی خوارە وە پەیمانی یە کێتی لە گەلدا ببەستیت، دەبێ دەولەتی پروس، دوک نشینی ئانشپاخ بداتە باویر و خاکی شازادە نشینە کانی نوشتاتل و کلوو شاری وزلیش بداتە فەرەنسا، لە بەرامبەر دا ناپلیون ولایەتی مانور کەمێزە کانی فەرەنسا هەر لە سالی (1803) وە لە وێدان و ئو ولایەتە بە ئەسل ملکێ پاشای بریتانیا یە، دەداتەو پروس.

هەر وە ها دەبێ دەولەتی پروس شەپ لە دژی بریتانیا پابگە ی نیت، هوگویتز، هەموو ئو مەرجانە ی ناپلیونی لە ئەستێر گرت و پاشاکەشی بە مەخۆشە لێبوو کە ئاوا بە وەندە، لە دەست ناپلیون پزگاری بوو، دەولەتی (باویر) کە هاوپەیمان بوو لە گەل فەرەنسا و ولایەتی تیرۆل لە ئەمساو دوک نشین ئانشپاخیشی لە پروس ستاند، بەلام ناوچە ی بە پیت و پیشە سازی (برگی) دایە

177 - مەبەست لە سوێند خواردنە ی ئیمبراتۆری رۆسیا و پاشای پروسە کە یۆ هەمیشە هاوپەیمانی یە کتری

ناپلین، سهرته نجام نه مسا سهرتاسهری ولایهتی ونیزی دایه ناپلین پاشای ئیتالیا^(۹۷۸)، به مجزوره نه مسا یه که لهره شاهی دانیشتونانی خوی که ده کاته (4) ملیون کهس له (24) ملیون له ده ستدا، یه که لهره حوتی داهاتی خویی و خاکیکی ندری ولاته که ی له ده ستدا، نه مه جگه له وهی ده بوا (40) ملیون فلورینیش زیز بداته ناپلین، په یمانی ناشتی له بهرواری (26/ای دیسمامبهری سالی (1805) له پرسبورگدا مۆرکرا.

چهند پۆژیک پیش نه م پۆککه و تننامه به هاوپه یمانیه که له نیتوان ناپلین ویاویرو ورتبرگ و باد دا مۆرکراوو. نه و کاروانه بیکرتاییه ی که له نه مسادا وه ده ست که ورتبوو به ره و ئیتالیا و فهره نسا که ورتپۆ، له م ده ستکه و تانه ش: (2) هه زار توپ و زیاتر له (100) هه زار تفهنگ که له عه مباره کانی ده ولته ی نه مسا ده ره ئندرابوو- یان له به ره کانی شهردا ده ست سوپای فهره نسا که ورتبوو، به لام ناپلین خوی بۆنه نجامدانی کاریکیت یه کلایی نه کرده وه نه مسای له ده ستوپی که ورتوی جینه هیشته.

له تۆکتۆبهری سالی (1805) دا دوا ی شه پره که ی ترافالکار^(۹۷۹)، فریدینان پاشای ناپول وهاوسهره که ی کارولین، به بیینی نه و خه و نه خۆشه ی که سهرته نجام ناپلین تیکشکاوه، په یوه ندیان له گه ل بریتانیا و پوسادا به ستبوو، بنه مالهی بورینه کانی ناپول ستمی ناپلینیان به مه لولی و سه نگه سارییه وه به رگه گرتبوو و نه فهره تیان له نه و ده کرد، ماری کارولین شاژنی ناپول و خوشکی ماری ئانتوانیت^(۹۸۰)، ده میکیوو داخ له دلی فهره نسا و کینه یان له ناپلین هه لگرتبوو، ته نانه ت له پوه یه پوهی ئالکیه ی نوینه ری فهره نسا له ناپول ده یگوت: هیوادارم ده ولته ی ناپول بییته کبریت وئاگریتی گه و ره به ریابکات.

ئالکیه ش جارێکیان ئاوا وه لامی دایه وه گوتی: نه گه ر وای پش هه موو شتیک شخارته که خوی ده سوتیت، له پاستیدا دوا ی سهره که و نه گه و ره که ی ئوسترلیتز، نه که کبریت^(۹۸۱) له چاو تروکانیکدا سوتا، شانشین ناپول باجی نه و هه له یه ی به شپوه یه کی کاره ساتاویدا، ناپلین گوتی نابی بنه مالهی پاشایه تی بورینه کان له ناپولیدا بعین فهرمانی ده رکرد خاکی نه و ولاته داگیربکرت، بنه مالهی پاشایه تی ناپول به په له پره زوان له ژیر چاودیری هیزه ده ریاییه کانی بریتانیا بۆ سیسل هه لاتن و ماوه یه که دوا ی نه و ناپلین براکه ی خوی جوزیف به پاشای ناپول ده ستدیشانکردو پله و پایه ی سهریازیشی دایه، هه ندیک له وسه ر یازانه ی که قاره مانیه تیان له گرتنی ناپولیدا نواندبوو، ته نانه ت چهند که سیکی دووپله ش به سه رخست، ئینجا به ره و پاریس درێژه ی به پۆیشتن داو له (26/ای په نایه ری سالی (1805) دا له ناو ئاپۆره ی پشوانی کردن و شادمانی ده ره پیرنی خه لکدا گه یشته وه کۆشکی توپلری، که م دوا ی گه یشتنه وه ی هه والی نه وه یان پینگه یاند که دوژمنی سویندخوری سهره سختی، سێ پۆژیش گه پانه وه ی بۆ پاریس مردوه و^(III) بریتانیا ده یه ویت ناشتی له گه ل فهره نسادا بکات.

178 - ناپلین پاشای ئیتالیا: لیره دا نووسه مه به ستی له به کاره تانی نه م رسته به به که نه وه ووهیر خۆتەر بییته وه که نا پلین له مه وهر خوی به پاشای ئیتالیاش دا نا بوو و نه مه ی

به ره مسی وایگه یاندبوو.

179 - ترافالکار: په یراوژی پشوو، (و- کوردی)

180 - ماری نه ئوانیت: شاژنی فهره نسا یه و زنی لویسی شازده هه مه که له سهرده می شۆرشی که و ره دا به گیوتین میان په راند.

181 - کبریت: مه به ست له نا پۆیه. هه رووها وشه ی کبریت: له بری وشه شخارته دا ئراوه نه که به مانا کانه یه که ی.

182 - مردوه، مه به ست له ویلام پشی سه روک وهریزانی بریتانیا به. (و- کوردی)

ئىتر لەمەودا ناپلېن دەيتوانى خۆى بەشارلمانى ئىمپراتورى خۆرئاوا بزانىت، جەژن وئاھەنگ وميواندارى وشەوگار بەسەرىدن وشادى بەردەوام لەكۆشكەكەى ناپلېندا بەرپابوو، ژرە مېرو شازادەى ماستاوى كەحەزىاندەكرد بېنە جىگەى سەرنج وسۆزى ناپلېن، وەك خوا دەيانپەرست وتوزەلەى بىن شەرمانەى بەشان وياڻ ھەلاگوتنى ناپلېنئيان لێدەدا.

(5)

دواى مردنى وىليان پىتېش ناپلېن ئومىدى بەگپرانی سياستى برىتانىا نەبوو، بەلام كاتى فوكس كەلەبەپۆھەبردنى سياستى دەرەكيدا رەبەرى پىت بوو، گەيشتە ئوئاستەى وردەوردە لەئەوروپادا دەماودەم خەك مەقۇمقى ئوھيان دەكرد ئاشتى ئۆوان برىتانىاو فەرەنسا نەزىكۆتەو، لەپراستيدا دانوستان دەستى پېكردو فوكس لورد يارموتى بىق درۆژەپېندان بەگفتوگۆكردن نارد بۆپارىس، ناپلېن بەھىچ جۆرەى باوھەپى بەپاستى ئاشتى كردنى برىتانىا نەدەكرد، لەمانگى فەبرايەرى سالى (1806) دا پروسى ناچاركردبوو پەيوەندىيەكانى خۆى لەگەڻ برىتانىادا بېسىنئى، تەنانت ناپلېن خەرىكى ئوھبوو پروس پەيوەندىيەكانى لەگەڻ پوسياشدا نەھىلئىت، ھەتا لەپى زەبرىكى گەورە لەپروس بوەشپنئىت، پاشاى پروس لەھەمان سەرەتای سالى (1806) دا وردەوردە ھەستى بەوھكرد پەنجەى خستۆتە ناو چ لانەى زەرگەتەپەكەو.

بىن گومان ناپلېن لەئەو بوردبوو وواشى نىشاندابوو پروس لەگەڻدەپېت بەھاپەيمەن وپەيمانىشى دابويە ولايەتى ھانورىشى بخاتەژىر دەسەلاتى، بەلام كاتى برىتانىا لەمە ناپەزايەتى خۆى دەرپى شەپى لەگەڻ پروسدا پاگەياند، ناپلېن دەستى لەولايەتى ھانور ھەلەنگرت ھەيزە سەربازىيەكانى خۆى لەویدا ھىشتنەو، لەوكتانەدا فریدريك وىلھەم ھوانى چوونى لورد يارموتى بىست بۆپارىس وئەوھى بىست ناپلېن بەو نۆينەرەى برىتانىاي گوتووە ئەگەر ولاتەكەى ئەو^(۹۸) پازىبىت بەومەرجانەى ناپلېن ھەيەتى، ئەوا ولايەتى ھانور دەداتەو پاشاى برىتانىا، پاشاو دەولەتى پروس بۆياندەركەوت تا چ ئاستى فریویان خواردوو، ئىتر تۆپەيى ونەفرەت بەتايبەت لەبەرەمبەر ئەو كەسانەى كەپېشنيارى ئوھيان بىق فریدريك كوردبوو نەچۆتەناو ھاپەيمەنى ستيەم، ئەو دەستەپە دەيانگوت ئەگەر بىانتوانيا پېگىر لە روودانى كارەساتەكەى ئوسترليتز بگەن ئەوا تانەوكتەش پروس لەتوانايدابوو وئەوا ئەمىق دوچارى ئەوھەدەبۆو بەتەنھا پوو بەپووى ناپلېن بێتەو.

لەو پۆژانەدا ناپلېن بپاريدا ھاپەيمەنى (رن) دروستبكات و دەسەلاتى پەھای خۆى بەسەر خۆرئاواى ئەلماندا بچەسپنئىت وشپوھى قانونى پېتيدات، لەنيوھى سالى (1806) دا ئەم ھاپەيمەنىتيە دروستبوو وپەپرەو دەستورى ئەو لە (12) ى ژوئەدا ئەو مېرنشيانەى ئەلمانىاي خۆرئاوا لەژىر پېتەمايى ناپلېندا، مۆركرا.

ئەم ولاتانەش برىتى بوون لە: باویر، وورتمبرگ، پاتسېن، دوك نشينى گەورە بادوھس ودارمشتات و دوك نشينى ناسو وھەشت مېرنشيني ترى ئەلمانى، ئەو ھاپەيمەنىتيە ناپلېنئيان وەك ئىمپراتورى پارۆزەرى خۆيان ئاساندبوو وپەلتياندابوو ئەگەر شەپ پوویدا ئەوا (63000) سەرياز بچەنە ژىر دەسەلاتى ناپلېن، زۆر مېرنشيني سەربەخۆ، كەلەژىر دەسەلاتى راستەوخۆى بئەمالەى ھابسبورگدا بوون، ئىتر لەمەودا سەربەھاپەيمەنى (رن)بوون كەملكو مالەكانيان كەوتبى خاكى ئەو دەولەتانە، بەوجۆرە فەرمانپەوايى ئىمپراتورىيەتى ئەمسا لەسەر ئەلمان وچەندىن شانشيني سەربەخۆش كەبە(ئىمپراتورى

پیرلنی پۆم وئەلمان) ناودەبران، بەشیۆههکی واقعیی چۆنایهتی خۆیان لە دەستدار ئیمپراتۆری نەمساش کە نابلیۆن بەپاشاکاوانە داوای لابردنی ئەم ناوەی لیکردبوو قبوڵیکرد، کە ئەم نازناوە هەزار سالیۆو هەبوو.^(٩٨٤)

ئەم زیادپەویە نابلیۆن کە ژۆر خاکی تری بەبەهانی هاپهیمانیەتی (نن) هینایە ژۆر پکیتی خۆی تەواو ئەلمانای گژۆ توپەکرد، ئەو هاپهیمانیەتیە نابلیۆنی هینایە ناودلی خاکی ئەلمانیاو هەپەشەیهکی پاستەوخۆبوو بۆسەر هەموو خاکی پروس.

بەتایبەت مەترسییە کە لەو هەوێ زیاتر تینی هینا، نابلیۆن لەگەڵ دروستکردنی هاپهیمانیەتی (نن) کۆمەڵێ دەسەلاتداری لەچەند شوێنێکدا وەک میرو پاشا دانان، ئەمەش ئەوێ دەگەیان دەیهوێت بەشیۆههکی شاراو پانتایی ئیمپراتۆریەکی بەرفراوانتر بکات، لە (15/ی مارس 1806) دا مورا بەفەرمانرەوای خاکی دۆکی گوردە دانرا، لە (30/ی هەمان مانگا جوزیف بوناپارت کرابە پاشای ناپولی و مارشال برتیش بوبوێ فەرمانرەوای دۆک نوشتا، لە (5/ی یۆلیۆدا، یەکیکێتر لە براکانی بەناوی لوئیس بوناپارت کرابە پاشای هۆلەنداو تالیرانی و هیزیری دەرەو کرابە پاشای بنوان و مارشال برنادوتیش کرابە شای پونتەکورو، کە دەکەوێتە خوارووی ئیتالیاو، هەموو ئەو پاشا و میرانە تەنانەت وەک میرنشینەکانیش لە ژۆر پارێزگاری نابلیۆندا نەبوون، بە لێکەر ئەوانە نوێنەر-یان دەسەلاتدارانێک بوون کە پاستەوخۆ سەرە نابلیۆن و ملکهچی فەرمانەکانی ئەو بوون و هەموو ئەو روپاش ئەم پاستیە دەزانی، لە وکاتەدا نابلیۆن خۆی بۆشەپ ئامادەکرد، لە مانگی یۆلیۆدا، دوا دروستکردنی هاپهیمانیەتی (نن) بەپەرلەمان و ئەنجومەنی جێبەجێکردنی پاگەیان کە ئێستا خاوەنی یەک سوپای (250) هەزار کەسی و کەلوپەل و پێداویستی ئەوانیش، بێنەوێ قەرزیکرێت-یان لەبۆدجە کە مەبکرێت وە دابین کراو، نابلیۆن پێویستی بەو هەبوو (200) هەزار سەریاز ئەم بەروایی پەویاری نە وە دەوڵەتە هاپهیمانیەکانی ئالزاس و لۆریندا جێگیربکات، پڕوپاگەندە و ئەو بۆلابۆرە گوايا نابلیۆن دەیهوێت خاکی رداگیربکات و ببخاتە سەر ئیمپراتۆریەکی، لە شەشی یۆلیۆدا دیپلۆماسیکی پوسی بەناوی دوبریل لەلایەن ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیاو بۆپاریس نێردرا بەبەهانی دەستپێکردنەوێ گفتوگۆ سەبارەت بەکێشە بەندەری کاتارو.^(٩٨٥)

بەلام لەپاستیدا ئەو تەتەرە بۆئەو نێردراو داخوا ئەگەری ناشتی کردنی نابلیۆن لەگەڵ بریتانیا هەیه-یان نا؟ دوو هەفته دوا گەشتنی ئەو دیپلۆماسە روسیە، تالیران بەو پەڕی وریایی وە توانی پەیمانی ناشتی کردن لەگەڵ روسیەدا بەئیمزای ئەو دیپلۆماسە روسیە مۆریکات و بێنیتەپێش، ئیتر ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا کەوتە چاوەپوانی ئەوێ بۆ پوونبیتەو داخوا ئەو پێککەوتننامە سەرەتاییە لەنێوان دیپلۆماسەکی لۆدیارموت و فەرنسادا بەستراوە قبوڵبکات - یان نا.

بەلام ناشتی کردن لەگەڵ بریتانیا ئەستەم بوو، بەرژەوێدییە ئابوریی و سیاسییەکانی چینی دەسەلاتداری بریتانیا بەهیچ جۆرێک نەیدەتوانی لەگەڵ ئەو دیکتاتۆریە نابلیۆن کە دەسەلاتی بەسەر نیوێ ئەو روپادا هەبوو بسازێت، نابلیۆن لەگفتوگۆکاندا ئەک هەر ئامادەنەبوو ئیمتیازیدات بەبریتانیا، بە لێکەر وینای ئەوێ کرد بریتانیا میسرو سوڕیاو.. هیت، دەست لێهەلگرت.

184 - مەبەست ئیمپراتۆریەتی نەمسایە کە لەهەزار سال لەمەوبەرەو ئەو نازناوەی هەبوو، بەلام نابلیۆن ناچاریکرد ئەو نازناوە لەسرخۆی لابێت،

185 - کاتارو: بەندەری ئەلکسەندەری نادرینیک و سەربە ولاتی یوگسلاقیایە.(و-گوردی)

که فوکسی سه رۆک وه زیرانی بریتانیا له (13/ی سێپتەمبەر)دا مرد، له ماوهی یەک پۆژدا ئەم هەواله بەسەر تاپای ئەوروپادا بلایبۆوه، له روسدا حزبیەک که خوازیاری شەپکردن بوو له گەڵ ناپلیۆندا سەری قوتکردەوه، نیت پوونبۆوه نیت نەپوسیای نەبریتانیاش ئامادەنین ناشتی له گەڵ فەرەنسادیبەکن، فریدریک ویلهلم که تەواو سەری لێسوپمابوو ونەیدەزانی چی بکات، له بیستنی هاتنەوه گۆڕی هاوێیمانیەتی دژی ناپلیۆن خۆشحالیوو، له هەمان پۆژی مردنی فوکسدا بریاریدا سوپاکە بنێرت بۆ ساکس، سێ هەفته دواي ئەمە هەموو ئەو هەواله یان زانی ئیسپانیاش بۆ سەرکەوتنی ئەم هاوێیمانیەتییه ئامادەیه پەڕیەندی بەو هاوێیمانیە چاوه‌ڕوانکارەوی نێوان پوسیای پروس و بریتانیا بکات و گفتوگۆی نهنی له نێوان دەریاری ئیسپانیای فریدریک ویلهلمدا دەستی پێکرد، پۆ و کینه و داخ که وە دای نەجیبزادەکان و هەندیک له برۆوازییهکانی مەملەکتی پروس و پاشایان بەخیانەتکار و ترسۆک و دەبەنگ ناودەبرد، ئەرستۆکراتەکان نەفرەتیان له ناپلیۆن دەکردو ئەویان بەبەرپرسی نەهێشتنی شاو میرنشینی له ئەوروپادا دەزانی، برۆوازیەتی پروس بەوردی تێبینی ئەوەیان دەکرد چۆن ناپلیۆن له بەرزەوهندی برۆوازیەتی فەرەنسا قۆرخێ بازارپەکانی ئەو شوێنانە کردوو که وەتەنە ژێر دەسلاتی خۆی، له ناو ئەفسەر و سەربازەکانی فەرەنسادا، پۆچی بوغزو کینه سۆزی و تۆڵەسەندنەوه و خیانت و ... بلایبۆوه.

شاژن لوئیز پاپەراییەتی ئەو حزبه ئەرستۆکراتی و سەربازیەتی دەکرد، له پوسیای بریتانیایە که له وکاتەدا خەریکی گفتوگۆی ناشتی بێ ئاکام بوو، پیرۆزیایی و بێلێن و پەیمانی دڵخۆشکەرە دەگەشتنە ئەو حزبه.

هۆی سەرەکی خۆیه کلاهی کردنەوهی پروس بۆ شەپکردن له گەڵ فەرەنسادا ئەوەبوو دەیانگوت - یان پێیانوابوو چەند زیاتر ئیمتیازبەدەن بە ناپلیۆن ئەو زیاتر هەپەشه دەکات و پێککەوتن له گەڵیدا که لکی نییه، بریاریدا نامەیهک بۆ ناپلیۆن بنێن و داوای ئەوەی لێبکەن سەبارەت بە دەولهتی پروس چ نیازی له دایه؟ ئیمپراتۆری فەرەنسا وەلامی ئەو نامەیهی نەدایەوه.

سوپای پروس که وەپێ، ئەو تیپه سەربازیانە که بەرە و خۆراوا دەبۆوه بە ناو بەرلین و ماگدبورگدا تێدەپەڕی و سرودی نیشتمان پەڕوهرانهیان دەگوتەوه و شاژن لوئیز بەپێشوازیانەوه دەچوو و وەرە زیاتری وەبەردەهێنان، فریدریک ویلهلم پاشای پروس بۆ پەڕوهراندنی بەسوپاوه که لە دەورووبەری ملکدبورگدا دامەزرا بوو، چوو و له ویدا یاداشتێکی بۆ ناپلیۆن ناردو له نامهیهدا داوای له ناپلیۆن کردبوو دەبێت یه که سەربازییهکانی فەرەنسایی له سەر خاکی پروس پاشەکشە بکەن، له وەلامی ئەو نامهیهدا ناپلیۆن بەسەر مەزنی ساکسدا تێپەڕی و زیاتر هاته ناوی.

تیکشکانی پروس و ملکه چوونی ته واری ئالمان (1806-1807)

(1)

ناپلین له (8/ی ئۆکتوبردا) فرمانی داگیرکردنی ساکسی دهرکرد که ماوپه یمانیو له گه‌ل پروسدا، سوپای مه‌زن له‌سهرده‌می پێککه‌وتنه‌نامه‌ی ناشتی پروسبورگه‌وه له‌باویردا جێگیربیوو، له‌سێ قۆله‌وه سنووری ساکسیان به‌ری وله‌پیشه‌وه‌ی سوپا سه‌ریازه‌ سواره‌کانی مارشال مورا ده‌پۆشتن و ناپلیۆنیش به‌هموو هیزه‌که‌یه‌وه له‌پشتیه‌وه ده‌پۆشت، ژماره‌ی سوپای مه‌زن له‌وکاته‌دا نزیکه‌ی (195) هه‌زار که‌س بوون، به‌و سه‌ریازه‌ تازە گیراوانه‌ی که‌له‌پشتی به‌ره‌ی شه‌په‌وه به‌په‌له‌ مه‌شقیانداوه‌ درا، به‌لام هی‌زی سه‌ریازی پروس (175 - 180ه‌زار که‌س بوون).

بێ درک‌کردن به‌و کاره‌ساته‌ی که‌به‌سه‌ر سوپای پروسداهاات له‌چهند پۆتێکدا مه‌سه‌له‌که‌ پێژه‌ی زۆرت‌ری سه‌ریازی ناپلیۆن نه‌بوو که‌ (15ه‌زار) هه‌زار سه‌ریازیو، نه‌فرمانده‌یی و نه‌خشه‌ بۆکێشانی سه‌ریازی که‌وه‌و سه‌ردارانی سه‌ریازیش، به‌لگو شه‌په‌یو له‌نیوان دوو سیستمی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری لێک‌جیاواژ، دوو پۆتیمی سیاسی و دوو تاکتیک و دوو پێکهاته‌ی سوپا، به‌لگو ئه‌مانه‌ دوو شتی دژیه‌ک بوون، لێدانی ده‌وله‌تێکی شانیشینی فیودالی سه‌رکۆتکه‌رو دواکه‌وتوو له‌په‌وی پێشه‌سازیه‌وه‌و خواوه‌ن ته‌کتیکی سه‌ریازی بیدایی، له‌به‌رامبه‌ر ده‌وله‌تێک که‌به‌یارمه‌تی شوێنیشی برژوانی زۆر گۆرپانکاری بنچینه‌یی له‌پێکه‌پێتانی پۆتیه‌که‌یدا دروست‌بوون و به‌په‌ی شانیشینی و فیودالی له‌ژێریان ده‌ره‌پشاه‌وه‌ نه‌ه‌پشتوو، ئیمه‌ پێشتر باس‌مان له‌شیوازی پێکهاته‌ی سوپای ناپلیۆن کرد، به‌لام سوپای پروس ئاوێنه‌و په‌نگدانه‌وه‌ی ده‌وله‌ته‌که‌ی بوو که‌له‌سه‌ر بنه‌مای سه‌رواژ دامه‌زرا‌بوو، سه‌ریازه‌کانی پروس دیهاتی بوون نیه‌و کاری زه‌ویه‌کانی فیوداله‌کان بوون وله‌ژێر زه‌بروزه‌نگی ئاغا‌کانیانه‌وه‌ هات‌بوون بۆژێر فشاری مه‌شقی سه‌ریازی و زۆر سته‌می مه‌شقه‌ سه‌ریازییه‌کان به‌به‌کاره‌ینانی شمیشیری ده‌م پان و...هه‌تر، ئه‌و کۆیلانه‌بوون به‌زه‌بری تێه‌لدانی پۆتینی ئه‌فسه‌ره‌کان و ملکه‌چی فرمانی سه‌ریازی بکێین و ده‌کران، ئه‌وانه‌ ده‌یانزانی چهند به‌نازایه‌تی دلێرانه‌ شه‌پکه‌ن هه‌چ له‌نازاره‌کانیان که‌م نابێته‌وه‌و هه‌رده‌چه‌وستێندریته‌وه، ئه‌فسه‌ر ده‌بوا نه‌جیبه‌زاده‌با ده‌نا ئه‌و په‌له‌یه‌ی نه‌ده‌درا‌یه، جگه‌ له‌مانه‌ش هه‌تا ئه‌و ئه‌فسه‌رانه‌ پیر نه‌بووبان نه‌ده‌گه‌یشتنه‌ په‌له‌ی ژنالی.

تانیوه‌ی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌هه‌م ئه‌م دابوونه‌ریته‌ کۆلانه‌ نه‌ک هه‌ر له‌سوپای پروسدا به‌لگو له‌هموو سوپای ده‌وله‌تانی ئه‌وروپادا باو‌بوو، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا فریدریک⁽⁸⁷⁾ ی دووه‌م توانیبوو له‌ماوه‌ی ئه‌وه‌شه‌په‌ حه‌وت سه‌له‌ی فره‌نسی و پروس و نه‌مساویه‌کاندا خ‌زی به‌سه‌رکه‌وتوبی بێلێته‌وه، هه‌رچه‌نده‌ جار‌جاریش توشی شکستی گه‌وره‌ ده‌بۆوه، فریدریکی دووه‌م تیبینی ئه‌وه‌ی کردبوو مه‌شق و پراهمێتانی بێ به‌زه‌بیانه‌ی سه‌ریازه‌کان و سته‌م‌کردن لێیان، ده‌توانیت به‌رق و کینه‌وه‌ ئه‌مانه‌ بچنه‌ مه‌یدانی شه‌پ: جارێکیان ناو‌براو به‌یه‌کێک له‌نزیک‌ترین فرمانده‌ سه‌ریازییه‌کانی خ‌زی گوتبوو (سه‌یرترین شت به‌لای منه‌وه

186 - فریدریکی دووه‌م: باوکی و پهلای پروس و پێش شوێنی فره‌نسی جوگه‌رانی پروس کردوه.

(و- فارسی)

ئەو یە مەن وتل لە ناو هۆردووی سەربازگەکانی خۆماندا ئاسایشمان پارێزدارە) ئیتر ئیستا چل سال بەسەر ئەو پۆزگارەدا تێپەڕیبوو و لاوتی پروس هەمان لاوتی پروس بوو و تەنھا جیاوازیی ئەو یۆ فریدریکی گەرە ئەمابوو و لەجێگای ئەودا (دوک دو برونسویک) ی نالیۆە شاووە بە ناو ژنرالەکانی کە کەسایەتیەتی لاوازیا ئەبوو، فەرمانرێوە وابوو.

ئەڕێ ئەو دەسەلاتدارانی پروس، لەو پۆزگارە ئاقیبت پەشەدا چیان لێهاتووە؟ فریدریک ویلهلمی سێیەم کەسالتیک لەمەوبەر، لە شەپکردن لەگەڵ فەرەنسادا، شانەشان لەگەڵ بریتانیا و پوسیدا زەندەقی چوو، ئیستا چۆن و اغیرەتی جولاو و دەیهوت شەپ لەگەڵ نابیلیندا بکات؟ پتویستە ئەو ئازایەتی و اغیرەتی ئەو پێش هەموو شتێک لەپووی مەینەتبارییەو سەیربکرت، چونکە ئەو بارودۆخی ئەو تێدبابوو بۆخۆشی دلتابوو لەو ی بەردەوام بوونی لەسەر ملکەچ کردنی تەواوی بۆ نابیلین ئاقوانرێت درۆزە بکێشێت و پزگاریبێت و هەرچۆنکێت نابیلین هێرشەدا کاتە سەری، بەلام ئەفسەرە ئەرستوکرەتە پلەیکەکانی پروس خۆشحالی خۆیان دەردەبێ و لاوتی ئەو یان لێدەدا دەرسێکی تالی ئەوپاوە شەپانگێزە خەلکی کرسی ^(۸۷) دادەدەن کە بکۆژی دوک دانگین و سەردەستی (دەلینگ شۆرەکان ^(۸۸) ۵.

ئەوانە لە ناو خۆیاندا دەیانپرسی بۆ نابیلین تائێستا بەسەر کێدا سەرکەوتووە؟ ئەمساوی ترسنۆکی هەمەنەزاد؟ وەحشیەکانی وەک تورکی عوسمانی و شانشین میسر؟ ئیتالیایی ئەفس نزم؟ ئایا ئەو سەرکەوتنە ئەو کەشانی پتووە دەکات لەکاتی تێکەڵچوون لەگەڵ سوپای پروسدا نابێتە دوو کەل و بە ئاسمان هەلاناچێت؟ پاشای پروس و ئەفسەران و فەرماندە پلە بەرەزەکان و ئەشرافەکان و خودی شائەن لوئیزیش، هەموویان بەهۆی گەجی و خەیاڵ پلاویان و کەش و فشی باوەڕپێتە کراو پتووەخت مەحکومی تێشکان ببوون، ئەمانە ئامادەنەبوون دان بەو واقعەدا بنێن کە تەنھا فەرەنسایە بویستە سەرچاوەی بەهێزی سەربازی و ساماندارێ نابیلین، بەلکو ئەو چەندین لاوتی گەرەو دەولەمەندی ژێر دەستی خۆی هەبوون کە دەیتوانی هێزێ توانای لێوەربگرت، ئەمانە پتیا ناوایو هەرکە سوپای پروس هێرشێکی بەهێزی کردەسەر نابیلین و تێکیان شکاند، لایەنگرانی پتیمی شانشین لەپاریسدا ڕادەپەن و بۆرینەکان دەچنەو سەرتهختی پاشایەتی، دوک دو برونسویک فەرماندە گشتی سوپا، واتە ئەو کەسە کە لە سالێ (1792) دا شەپی درۆی فەرەنسای کردو دەستی لە کاروباری شەپش وەرەداو ئیستاش لە بەرامبەر نابیلینی هەمیشە سەرکەوتو وایە و هیچ ئومێدێکی لە دای ناگەڕێت بۆ سەرکەوتن بەسەردا و پۆ و کینە کۆنیشی لە دایا هەلگرتووە، لە کلتیساکانی شاری بەرلینیشدا کە شیشەکانیش بە نۆرە ی خۆیان پڕویا گەندە ی ئەو یاندە کرد، پەرەردگار لە دیز زەمانەو پششت و پەنای بێ مەالە ی هۆنرورنەکانە، بلۆدە کردەو، هەموو لایەک بە بێ تۆتکە یی چاوە پوانی هەوالی مەیدانی شەپبوون، کەس نەیدەزانی کام یەک لەم دوو ^(۸۹) هێزە تێکدەشکێن، سێ بەشەکی سوپای نابیلین لە پششت جەنگە لەکانی فرانکونیەو بەرەو پڕویاری دامین ئەلب دەپۆیشتن بۆ ئەو ی پششتی سوپای پروس بگرن و نەهێلن یارمەتیان پتیکات.

187 - خەلکی کرسی: مەبەست لە نابیلینە،

188 - دەلیک شۆرەکان: لەسەردەمی شۆرشێ فەرەنسادا ئەشرافەکان ئەم ناویان بەخۆشکێرەکان دەکووت، چونکە ئەمانە پانتۆلی کورتی باویان لەبەرنەدە کردو پانتۆلی درۆیان

دەکردەبەر و وەرە و وەرە شۆشکێرەکان ئەم لەقەبەیان بەکەسانی نیشتمان پەرەردە کووت. (و- فارسی)

189 - ئەم دوو هێزە: مەبەست لە سوپای پروس و فەرەنسایە. (و- کوردی)

یه که م شه پ له نژیکی شلایتسا له پژی (9) ی تۆکتۆبهردا پوویدا، واته پژی تۆک دوی گه یشتنی ناپلین به ساکس، پیتشه وانی سوپای فره نسا به فرماندهی موروا برنادوت - نژیکی یه که یه کی سهربازی پروس بوونه ووه به فرمانی ناپلین هیرشیان کرایه سه رو له وشه په لوه کیبه دا سوپای پروس ته فروتونا بویون و (700) سهربازان له ده ستدان که (300) یان کوژدان و نه وانی تریش هه لاتن و برینداریبون و ونبون، پژی (10) ی تۆکتۆبه ریش شه پژی کیتر که له می یه که م گرنگتوبو پوویدا، هه رکه مارشال لان گه یشته نژیکی زالفلدو گه یشته پیگه یه که شازاده لوئیزی پابه ری حزبی شه پخوانی ده رباری پروس به خوی و له شکر نژیکی (9) هه زار که سییه ووه له ویدا جیگیر بویو، مارشال لان یه که سه ره هیرشی کرده سه رو نه م شه په ش فره نسپییه کان تیتیدا سه رکه و توبویون، سوپای پروس دوی شه پژی خویناوی هه لاتن و نژیکی هه زارو پینج سه ت کوژداو برینداریان له دوی خویان جیتیشته و له کۆتایی نه و شه په شدا شازاده لوئیز به سه ره نیزه به کوشتچوو.

سهربازه هه لاتوووه کانی زالفلد خویان گه یانده ووه سوپای سه ره کی پروس که به فرماندهی شازاده هوهنلوهه له نژیک ینادا بویون، سوپایه کی سه ره کیتر که له ژیر فرماندهی خودی دود دو برونسویک دابوو و به ره و خۆره لات و بۆلای ناومبورگ که و توبونه پاشه کشته، چاره نووس وای هیتا نه مانه نه توان بگه نه نه و شاره ی نامانجان بویو، کاتی یه که له دوی یه که هه والی شه پی شلایتس و زالفلد و کوژانی شازاده لوئیزی گه یشت، هه موو لایه که سه رسام بویون، له لایه که نه و سه سیریوو نه و دوو شه په لوه کیبه دقپای سوپای پروس توانی کاریگری گه ووه له سه ره مووان^{۹۹۰} جیتیه لیت، نیت له بری که ش و فش و لاف و گه زافکردن کش و مانی بالی کیشاو ترس و په شکار ی بویو فرمانپه روا، ته نها شائن لوئیز به سه رخوی نه ده هیتا و له که ل نه ووه به شتیوازی قاره مانانه ی مه رگی شازاده لوئیزی خۆره لات - ده شی گوت شه پی گه ووه مان له پیتشه ووه ماوه و هه موو شتیک به یه که جار چاکده بیت و تیی هه لدیننه ووه، ناپلین پیتشبینی نه ووه ده کرد هیزی سه ره کی سهربازانی پروس له نژیک ویماردا جیگیر کرابیت، تابتوان درژه به پاشه کشته کردنی خویان به ره و به رلین بده ن، هه روه ها وای بۆده چوو که شه پی یه کلایکه روه له 15/ ی تۆکتۆبهردا له نژیک ویماردا پوویده ات.

ناپلین داووی^{۹۹۱} به ره و ناومبورگ ناردو فرمانی پیکرد چه ند ده توانیت فشاربخاته سه ر سوپای پشته ووه ی پنگای گه پانه ووه ی دوژمن، هه روه ها فرمانی به مارشال برنادوتیشکرد خوی بگه یه نیتته ووه نه و.

به لام نه میان نه ی توانی فرمانه که جیتیه جیتیکات، ناپلین بۆخشی به هاوه لی مارشاله کانی سوو و نی و موروا به ره و ینا پیتشت، ئیواره ی پژی 13/ ی تۆکتۆبه ر گه یشته نه وشاره، له که ل دیاریکردنی به رزایی و شویتنه ستراتیژییه کاند چاوی به سوپایه کی گه ووه ی پروس که ووت که له ویمار دورده که ونه ووه له حاله تی پاشه کشته دان، شازاده هوهنلوهه بوو که به سوپاکه یه ووه هه لده مات و زانیبوی سوپای ناپلین شاری ینا ی داگیر کرده، به لام پیتشبینی نه ووه نه ده کرد که خودی ئیمپراتۆری فره نسا له ویدابیت، له شه وی (13/ له سه ر 14/ ی تۆکتۆبهردا هوهنلوهه، سوپاکه ی گپاپه ووه له و نژیکانه دا جیگیریکرد، ناپلین چاوه پوانی نه ووه نه ده کرد، به لام راسته و خۆ بریاریدا شه پ ده ستپیکرت.

پیش پرشنگی به یانی نابلیون به سربازنه کانی خوی پاگه یاند، ثم شه پری پیشمان هه موو مهله که تی پروس ده خاته ژیر دهستی فره نسو چاره پوانی دلیری و نازایه تیانه بۆسهرکه وتن و دواتر نه خشی شه پره که شی بۆشیکردنه وه، سهر نه نجام به ره به یانی (14/ی نوکتوبری سالی (1806) واته: نه و پۆژی که ده بوا چاره نویسی پروس یه کلایی بکۆتیه وه، هات، دوی پرشنگی هه تاو شه پ دهستی پیکرد، شه پکی دیژوارو خویاری و دریز خایانبوو، به لام هه رله سهر تاره فره نسویه کان توانیان زالی خویان بیه لمینن و دوژمن نه توانیت تومیدی سهرکه وتنی هه بیت، پروس و ساکسییه کان ورده ورده که وتنه پاشه کسه کردن و به سه ختیش به رگریان له خویانده کرد، به لام نیمه پراتری فره نسو که هه لیزارده ی هیزه کانی واته هیزه کانی مارشال- سو و لان و ناوژه رونی و سواره سربازنه کانی مورای به وریاییه وه نه خشی شه پری بۆ کیشابوون، به ره و شه پ قایدان، پلانه کانی خوی موبه موو پی جیه جیده کردن، کاتی سوپای پروس تیشکاو که وتنه هه لاتن، پاونانی نه مانه زۆر له شه پی نوسترلیتز دیژوارتریوو.

(2)

پاشماوه ی نه و سوپا تیکشکاوه به ره و ویمار هه لاتن و سواره کانی مارشال مورا هه تا له ناو نه وشاره شدا پلوه نویی سربازنه هه لاتوه کانی پروس ده نا، له وکاته دا پروسه کان زیانی گیانی زۆریان لیکه وت، سربازنه سواره کانی فره نسو هه ر سربازنکی هه لاتوو پروسه کان یان ده بینی سریان به شمشیر ده په پاند، ته نانه ت نه وکه سانه ی خۆشیان به ده سته وه ده دا ده یانکوشتن، ته نها هه ندیک له و سوپایه توانیبوو هه لیت و خوی پزگاریکات، زۆرینه ی سوپای پروس تارومارو ده سترگرکان و زۆرشیان سهرنگون بوون.

هوهنلوه، که له کاتی شه ردا ته واو په شوکابوو ویستی بجیته ناومبورگ، چونکه تومیدی نه وه ی هه بوو خوی بگه یه نیتته سوپای سهره کی پروس که له ژیر فرمانده ی دوک دو برونسویک دابوو، به لام له پیر به ره به یاری ئیواری سربازی هه لاتوو تر هاتن وله گه ل سربازنه هه لاتوه کانی ییادا یه کیانگرتیه وه هه والی شومی نه وه شیان گه یاند چ کاره ساتنکی سامناک به سهر سوپای پروسدا هاتوو، دوک دو برونسویک پیش نه وه ی بگاته ناومبورگ له شوپینیکدا به ناوی ناوړشتات به هوی تیکه له چوونی له گه ل یه که یه کی سربازی فره نسو به فرمانده یی داوو و تیکشکانی له به رامبه ریدا، دوک دو برونسویک، به م جۆره سربازنه هه لاتوه کانی ئورشتات وله گه ل سربازنه هه لاتوه کانی هوهنلوه دا تیکه لار بوونه وه وه ک لافاو له یناو ویماره وه سهر و ژیر هه لاتن و دورکه وتنه وه، به مجۆره پاشای پروس له وه ناگادارکرایه وه سوپاکه ی له دوو شه پی جیاواز له گه ل نابلیون و مارشال داوودا تیکشکاوه ته نانه ت له به یین چوون.

هیچ که سیک له نه و روپادا ته نانه ت دوژمنه سهر سه خته کانی پروسیش چاره پوانی نه وه یان نه ده کرد ثم شه پره له ماوه ی شه ش پۆژدا یه کلایی بیتته وه، کاتی دقاره کان له سهر زمانی یه کتره وه هه والی تیکشکان وله ده سته چوونی هه موو شتیکان ده بیست وئیتتر شتیک نه ماوه ناوی سوپای پروس بیت، هه موو واق ووماو سهر سام ببوون.

پاشماوهی سوپای پروس به بئ سهره به رهیی ته واره دره یزه یان به هلاتنه که یان ده دا، سوپای فره نسا که له دوی نه مانه وه بیون چی شتومک وچه و تۆپی له نه مانه به چی ده ما کۆده کرده وه، ناپلین پاسته و خق به ره و به رلین که ته پئ وله پنگادا فره مانیدا مرنشین دوی که و ره و هس و کاسلی و ده سه لاتدارانی نه و هه ریمانی له سه ر کارلایدن و شاره کانی برونکسویک و یماو ئارفور و ناومبورگ و مال و ویتمبرگی خسته ژیر پکینی خقی، شازاده هوهنلوهش توانیبوی به زه حمه ت نزیکه ی (20) هه زار سهریاز کۆیکاته وه که ژۆر گوئیایه لی ویتسه رو به ره بیون، کۆیکاته وه و به ره و سهرو پاشه کشه بکات، به لام چون نه له شکره هه لاتوه به ره و خوره لات پۆز به پۆز له ژیر فشاری سهریازه کانی مارشال مورادابیون، و ره و ده له که مبون وه دا بیون، دوی نه وه ی هوهنلوه له پرتتسلا په په وه تاخقی بگه به نیتته ناشتین، چواره دوی گروا ناچار خۆیدا به ده سته وه، چه ند پۆلژیک پیش نه م پووداوه قه لاتی سهریازی ناشپانداو که پرپوو له نازوقه بئ هیچ به رگریه ک خۆیدا بو به ده ست ژنرال لان، قه لاتی سه ختی ناشتین که سهریازگه یه کی که و ره بو (6) هه زار کس به رگریان له شویتنه ده کرد، هه ر دوی ئاگادار کردنه و یان به شه رنه کلردنیان ویت نه وه ی یه ک گولله تۆپ به تهنیدریت خۆیان به ده سته وه دا، سهریازی پروس هه زار هه زار خۆیان ته سلیمی سوپای فره نسا ده کرد، نه وانی دوو هه فته له مه ویتش که ش و فشیانده کرد به وه ی ناپلین له ناوده به ن دیارنه مابیون، له (27/ای تۆکتۆبه ری سالی 1806) دا نۆزده پۆز دوی ده ستپیکردنی شه پو (13) پۆز دوی شه په کانی یناو ناو رشتات، ناپلین به خۆیی و چوار مارشالیه وه له نیتوان له شکری ناردجۆک هاوژان وله پیشه وه ی سوپا که یدا گه یشته شاری به رلین.

سهرۆکی شاره وانی بورک ماستر کللی نه و شاره ی پتیشکه ش به ناپلین کردو داوی لیکرد نه م شاره له باج ببه خشیته، ناپلین فره مانی ده رکرد خه لک دوکانه کانیا بکه نه وه و ژیا نی ئاسایی خۆیان ده ست پتیکه نه وه، دانیشتوانی شار به سالو وکرنۆزه وه که هاوه لبوو له گه ل ترس پیشوازیان له نیمپراتۆری فره نسا کرد، دوی نه وه ی ناپلین له به رلیندا نیشته چی بو، پیش هه موو شتیک خه ریکی ده ستگیرکردنی سوپا په رته وازه که ی پروس بو، به گشتی جگه له سهریازه کانی ژیر فره مانده ی ژنرال بلوخری پروس که فره مانده یه کی لیوه شاره ی پروس بو، سوپای پروس هیچی تری لینه مابۆوه، بلوخر توانیبوی نزیکه ی (20) هه زار نه فسه رو سهریاز له سوپای تیکشکاو پروس کۆیکاته وه و له وکاته ی که ژناله کانی ناپلین واته سو و موراد برنادوت به دواپه وه بیون به ره و خوره لات هه لیت، کاتێ گه یشته لویک و سنووی دانیمارکی لیده وکه وت شادمان بو، به لام دانیمارک که له ناپلین ترقیبو به په سمی پنگای نه دا سوپا شه پرتۆه که ی بلوخر بیتنه ناو ولاته که یان، خق نه گه ر پنگاشی پیدراپا جوویا ناو خاکی دانیمارک نه و هه ر پزگاریان نه ده بو، چونکه ژناله کانی ناپلین به دواوه ی بیون، له پۆزی (7) تۆقه مبه ردا سوپای فره نسی گه یشته لویک و له شه قام وکولانه کانی نه م شارده پاوه دوی سهریازه کانی بلوخریانداو نه مانه شه پتکی بیتۆده یان کردو سهرته نجام (6) هه زار سهریازی پروس به کوشت چون و دواتر بلوخر به خۆیی و (14) هه زار سهریازه ی که مابۆوه له وشاره هه لیت، به لام هه ر نه وشه وه مارشاله کانی فره نسیای توانیان له ده شتایی لوبکدا پیی بگه نه وه و گه ماریی بدن و بلوخر به ناچاری به خۆیی و نه فسه رو سهریازو نازوقه که یانه وه خۆیان به ده سته وه دا.

له وکاتانه دا سوپای فره نسا گه ماریی قه لاتی کوسترینیان داو دوی ئاگادار کردنه و یان به وه ی خۆیان بدن به ده سته وه، بئ شه پکردن نه مانیش ته سلیم بیون و (4) هه زار سهریازی پرچه ک لاره مل خۆیان به ده سته وه دا، ته سلیم بیونی قه لاته

سەریازییه‌کان یەك لەدوای یەك پێشینهی نه‌بوو و دوایین سەریازگەش كەخۆیدا بەدەسته‌وه، سەریازگەي ماگدبورگ بوو، تەنانەت خۆبەدەسته‌ودانی ماگدبورگ زۆر جیگای سەرسوپمان بوو، بەجۆرێ كەه‌والی ئەمەیان بەناپلین گەیاند سەرەتا باوهری نەکرد، ماگدبورگ قەلاتی سەریازی زۆر سەخت بوو و پەناوەندیکی بازەرگانی زۆر بەپیت و پەڕەكەتیش هەژماردەكراو پەرلە لەكەلوپەلی سەریازی و ئازوقەبوو و نزیكەي (22) هەزار سەریازی تەیار تێدا بوون، كە لە ژێر فەرماندەي ژنرال كەلايست دابوون، دوای خۆبەدەسته‌ودانی بلوخر، قەلاتی سەریازی ماگدبورگ تاكە شوێن بوو كە سوپای پروس تێدا ما‌بوو، دوای شەپتی كەم ژنرال كلايست لە (8) ئۆفەمبەردا خۆی تەسلیمی مارشال نی كروو كە ناوبراو گەشتە شار ئازوقەي بێ ژمارو ئامێری سەریازی و عەمباری چەك و شتومەكی سەریازی زۆری لەگەڵخۆیدا مێنان، دواتر ژنرال كلايست فەرماندەي سەریازی پروس بەم‌جۆرە باسی خۆبەدەسته‌وه دانەكەي دەكات و دە‌لێت: گرایا خەلكی شار زەنده‌قیان لەتێپەكانی سوپای فەرەنسا چوو و پەيوەندیان پێوه‌كردم و لەبەرم پاپانەوه شەپنەكەم، منیش ^{٩٢} لەبەر خاتری خەلكی ئەوشارە شەپم نەكردو خۆم بەدەسته‌وه‌دا، هەر كە ه‌والی خۆبەدەسته‌وه‌دانی ماگدبورگ ب‌لۆبێوه، ناپلین و فەرەنساو هەموو ولاتانی ئەوروپا ئەو‌ه‌یان لاروونبۆوه ئیتر دە‌وله‌تی پروس و پیرانبوو، واتە: سوپای پروس ئە‌ماو هەموو سەریازگە سەخت و ئاسیكان تەنانەت قەلاتی سەریازی دان‌تزیكیش بەهەموو چەك و ئازوقەو بێ هیچ شەپ‌كردنێك خۆیان بەدەسته‌وه‌داوه، هەر‌وه‌ها پایتەخت و زۆرینه‌ی شارە‌كانی پروسیش فەرەنسییه‌كان بە‌پێوه‌ی دە‌بەن و دانیش‌توانە‌كانیشی مل‌كە‌چی فەرمانی ئە‌وان.

پاشای پروس و شارن لویزو مندالە‌كانیان و دە‌ست‌پێوه‌ندە‌كان دوای ئە‌وه‌ی ماوه‌یەك بە‌ره‌زیلی لەم شار بۆئە‌شار بە‌ئاو‌ه‌ری دە‌پێشتن، سەرئە‌نجام پە‌نایان بۆ مل برد كە دە‌كه‌وێتە كۆتایی سنووری خۆرئاوای پروس، هە‌موو ئە‌و ئومێدانە‌ی فریدریك ویله‌لم بۆ ئاشتی‌كردن و پێك‌ه‌وتن لە‌گە‌ڵ ناپلیندا وەك ب‌ل‌قی سەرئاو و‌ابوو، چون‌كە ناپلین لە‌مه‌وێریش مە‌رج و خواستی لە‌توانا بە‌ده‌ری داوا‌دە‌كرد.

بە‌ فەرمانی ناپلین لە‌زۆر ئامە‌كانی فەرەنسا دا نووسینی گ‌الته‌جاری و ر‌خ‌نه‌گ‌رانە‌یان لە‌سەر شارن لویز دە‌نووسی و ك‌ردبو‌یانە جیگای گ‌الته‌ پێ‌ك‌ردن و سو‌كایە‌تیان پێ‌دە‌كرد، هەر‌وه‌ها ئە‌ویان بە‌بەر‌رسی ئە‌و ^{٩٣} سەر بروسادا هات لە‌قە‌لم دە‌دا. ئە‌م كۆتە‌ و سو‌كایە‌تی پێ‌ك‌ردنە‌ نه‌بوو ر‌ێگر لە‌بە‌ردە‌م ئە‌وه‌ی فریدریك ویله‌لمی سێ‌یه‌م، نامە‌ی بە‌و‌پە‌ری پێ‌زە‌وه‌ بۆ ناپلین بنو‌سی‌ت و لە‌نامانە‌دا ئومێدی خواستبوو ئیمپراتۆری فەرەنسا لە‌كە‌لوپە‌لە‌كانی پ‌ش‌ودانی ناو كۆش‌کی پ‌ت‌س‌دام ر‌ازی ب‌ی‌ت و هە‌موو ش‌ت‌ێك لە‌گە‌ڵ زە‌وق و خۆشی ئە‌ودا گ‌ون‌جاو بو‌ب‌ی‌ت، بە‌لام ناپلین و‌لامی ئە‌و نامانە‌ی ئە‌دا‌یه‌وه.

ئیمپراتۆر بە‌در‌ژایی دە‌سه‌لات‌داریه‌تی و سەر‌كه‌وتنە‌ یەك لە‌دوای یە‌كە‌كانی بە‌قە‌ت پای‌زی سالی (1806) ئە‌گە‌یشت‌بۆ لوت‌كه‌ و دواتریش نە‌یتوانی ب‌گ‌اتە‌وه‌ ئە‌و ئاقارە‌، ئە‌و لە‌ماوه‌ی یە‌ك مان‌گ‌دا توانی یە‌كێك لە‌چوار دە‌وله‌تە‌ بە‌م‌یزە‌كە‌ی ئە‌وروپای ئە‌و‌كات تێ‌ك‌ش‌ك‌ی‌ن‌ی‌ت، سەر‌كه‌وتنی ئە‌و بە‌سەر بروسدا یە‌ك‌تێ‌بوو لە‌وسەر‌كه‌وتنە‌ بە‌ر‌چاو و مە‌زنانه‌ی تائە‌و زۆر‌زگ‌اره‌ش بە‌دی نە‌ك‌رابوو، هیچ بە‌ر‌گرێ‌ه‌ێ‌كی ئە‌وت‌ق نە‌ك‌را، مل‌كە‌‌چی و فەرمان‌گ‌یری خە‌لكی ئە‌و ولاتە‌ بە‌جۆ‌ری‌كی سە‌رج‌راك‌ت‌ش‌انە‌بوو، پاشای می‌س‌ر و ئە‌م‌س‌اوییه‌كان و شە‌پو بە‌ر‌ه‌نگ‌اری‌ان‌ك‌رد، لە‌بە‌ره‌ام‌بەر ئە‌ودا، روسە‌كانیش بە‌د‌ل‌ی‌زانە‌ شە‌ری سوپای فەرەنسا‌یان دە‌ك‌رد، تە‌نانە‌ت هە‌ندێك لە‌یه‌كە‌ سە‌ریازییه‌كانی روسیا لە‌شە‌ری ئوس‌تر‌لی‌ت‌زدا بە‌جۆ‌ری قارە‌مانانە‌ جە‌نگ‌ان، كە‌ دواتر ناپلین ستایشی ئازایه‌تی و

چاونه ترسی ئه مانى کرد، به لام ئیستا سوپایه کی گه وره و خاوه ن میژوویکی دیرین له شهرو سه رکه و تن و شانازییه کانی که فریدریکی گه وره تۆماری کردبوون و خاوه نى سیستمیکی ئیداری زۆر به زو گه لی بوو وله بووی فره نگیشه وه میچی له ولاتانی تری ئه روپا که متره بوو، له پێ ته فروتونا بوو و یوبه که لاکیکی بێ گیان، سه رتاسه رى ئه روپا واقیان و پمابوو، ده وله ته کانی ئه لمانى هه ر یه که و بالوینی خۆیان بۆلای نابلیون نارد، تاملکه چی و ده ست له سه رسینگی خۆیان به ئیمپراتۆری فره نسا رابگه یه نن.

له ژۆه کانی مانگی نوکتۆبره نو تۆمه به ردا که نابلیون گه یشتی ئه و په رى ده سه ته بالایی و دهنده می و زۆرداری و له کۆشکی پتسدامدا ده ژیا، لێک لێک هه والی خۆیه ده سه ته وه دانی سوپای په رته وازه ی پروسى لێره وله وێ پێده گه یشت، له و کاتانه دا که هه موو میروشاو... هتد، له به رده میدا ده که و تنه سه رته ژێر و داوا ی به خشین-یان گرتنه ژۆرسیتییه رى خۆیان لێده کرد، شازاده کانی ئه لکتۆرو دوکماو پاشاکان له به رده میدا کړنوژیان ده بریوو ده سه ته وه ستان به ملکه چی ده وه ستان و خۆیان به به نده و تۆکه رى به وه فا ده ناساند، نابلیون بریاریدا زه بریکی به هیز له دوژمنی سه ره کی خۆی بدات، چونکه دوا ی دلگیرکردنی برێس، کردنی ئه م کاره ی به سه رکه و ترو و گونجاو ده زانی، دووه فته دوا ی ته سلیم بوونی ماگدبورگ، ئیمپراتۆری فره نسا له (21/ی تۆمه به رى سالی 1806) دا، فره مانه به ناویانگه ی خۆی به ناوی فره مانى به رلین ده رکرد.

(3)

که بریتی بوو له گه مارۆدانی خاکی بریتانیا، گه مارۆدانی خاکی له میژووی ئیمپراتۆریه تی نابلیون و سه رتاسه رى ئه روپا و هه تا کاریگه رى گه وره ی له سه ر میژووی ئه مریکاش جێهێشت.

ئه م شته به درێژایی فره مان په وایی نابلیون، بووه بنچینه ی سه ره کی هه موو شه په کانی ئابووری و سه رته نجامیش سیاسى. بپیاره بنه په تییه کانی فره مانى به رلین چی بوو؟ قه ده غه کردنی کړین و فرۆشتن، واته: ئالوویزی بازرگانی له گه ل بریتانیا دا، دیاره ئه مه له سه رده می شۆرشى فره نسا وه هه بوو و داوتر به دانانی له بپرگه کانی قانونی سالی (1794) دا نووسرا بۆوه، له سه رده می حوکمرانی نابلیوندا ئه مه نه که هه ر کارى پێنه کرا له (22/ی فبرایه رى سالی 1806) دا جارێکتر هێنان و کړینی به روپومه کانی بریتانیای قاچاغکرد، ئه مه ش ئه و کات بێ پاراستنى پێشه سازی فره نسا بوو. به ده رکردنی بریارى به رلین له (21/ی تۆمه به رى سالی 1806) دا بازرگانی کردنی هه موو ئه وشوێتانه ی له ژۆر پکیفی خۆیدا بوون له گه ل بریتانیا دا قه ده غه کرا، ده یو یست به م کاره ی ئابووری بریتانیا توشی ته نگژه ی کوشنده و قاتوقه ی بکاته وه، ئه م جاره یان ته نها به ده سه ته لگرتنى بریتانیا له فره نسا کۆلی نه دا، به لکو ده یو یست ئه وان له هه موو بازرگانی کردنیکی ئه روپا دووربخه نه وه و ته وای بریتانیا په راوێژ بکات.

ماده ده ی یه که می ئه و بپیاره به م جۆره نووسرا بۆوه: دووگه کانی سه ره به بریتانیان ده بێ گه مارۆ بدرێن. ماده ده ی دووه میش بریتی بوو له: هه ر جۆره کړین و فرۆشتنێک به دووگه ی بریتانیا قه ده غه یه، هه روه ا فره مان درابوو هه رکه سیکی بریتانی له هه ر شوێنێک ببینن ده سه ته جێ ده ستگیری بکەن و ماله کانیان ده سه ته به ردا بگرن، هه رچه نده زۆر ئه م ماددانه شى نه کرابوونه وه.

به لام پتویسته له خودی ئه و بریاره ی به رلین وردبینه وه هتا به ی به چه مکی میثوی ئه و بریاره بهین، که مارۆدانی ئابووری سر بریتانیا ته نها له کانتیکدا ئه کتیف بوو، ئه گه ر ئاکامی باشی لیگه وتبایه وه ئه روپا که وتبا- یان به لانی که مه وه له ژیر جاودیری وردی ده سه لاتداره یتي ناپلیۆندا با.

ئه نجامه که ی پوون و ئاشکرا بوو، ئه گه ر بۆ به چه کدا میتانی بریتانیا هه موو ولاتانی ئه روپا په پیره یی بریاره که ی ناپلیۆنیان کردبا، ئه و ده و با ناپلیۆن هه موو ئه روپای داگیرکردباو پیش هه موو شتیکیش گشت پۆخی ده ریاکانی سه رکیشوه یی ئه روپای خستبایه ژیر ده سه لاته سه ر یانه کانی خۆی و پیکای نه دابا به قاجاغ کال له بریتانیا و هینرا با و پیچه وانه که شی، بیرۆکه ی نه خشه کانی ناپلیۆن پتویستی به که سه نه ده کرد بیرۆکی لیکهاته وه لیکی بداته وه، چونکه که مارۆدانی ئابووری بریتانیا ئاکامی خراپیشی هه بوو بۆ سه ر خه لکی ئه روپا که به روپومی بریتانیان به کار ده میتا و ده خوارد، وه ک قاوه و شه کرو... تاد، ناپلیۆن پیشوه خت ده یزانی قاجاغچییه کانی بازرگانه کانی بریتانیا چه ند قازاجی لیده که ن، هه روه ها مامه له چییه کانی فره نسایش که مه و دای خامی خۆیان له بریتانیا دا ساغ ده کرده وه، به لام به پای ناپلیۆن بۆ وه لام دانه وه ی هه موو ئه و شتانه یه ک وه لامگزیی هه بوو، ئه ویش درێژه دانبوو به داگیرکردنی هه موو ئه روپا هتا به توانیت پلانی که مارۆدانی ئابووری بریتانیا سه ریگرت، هه روه ها ناپلیۆن به ی به وراستیه ش بر دیوو که له هه موو ئه روپا دا ته نها یه ک چین له و بریاره ی شادمان بوون، ئه ویش برژوازی سته تکار بوو که له شه پی رکه به ری بریتانیا پزگاریان ده بوو، دای تیشکانی ده ولته ی پروس، ولاتی ساکس هه موو په یوه ندیه کانی خۆی له گه ل هاو په یماناندا چه راندو په یوه ست به ناپلیۆنه وه بوو و سته تکارانی ساکسی به شه وق و ده وه وه پیرۆزباییان له یه کتری ده کرد.

به لام بازرگان وجوتیاران خه لکی زۆری کال به کاره یته ر سه خت دلنیکه ران بوون و خۆیان به مالوێزان ده زانی، پتیشتر ناپلیۆن درکی به مه ش کردبوو که ته نها به زۆرو ترس ده توانیت ده ولت و میله تانی ئه روپایی ناچار بکات پرگه ماده کانی بریاری که مارۆدانی بریتانیا جیبه جت بکه ن و سه ریچی نه که ن، دای بریاری (21/ی تۆقه مبه ری سالی 1806)، دامه زواندن ئیمپراتۆریه تی شارلمانی⁽⁹⁴⁾، به رفراوانبوون و فره مانه وایی په های ئه و دای بریاری که مارۆدانی ئابووری سر بریتانیا، بۆ به پتویستییه کی په هاو بۆ چه ندوچون.

تالیران وه زیری ده ره وه ی فره نسا هاته لای ئیمپراتۆر له کۆشکی پتسداو فره مانی پیکرا ده قی ئه و بریاره ی ناپلیۆن به هه موو ولاتانی ژیر ده سه لاتی فره نساو نیوه ژیر ده سه لیدا بلاویکاته وه، ئینجا ناپلیۆن فره مانی به مارشاله کانی خۆیکرد هه موو پۆخی ده ریاکانی شمال و به لئیک داگیر بکه ن، ناوبراو باش ده یزانی چه نه خشه یه کی دا پشتوه، ئه و له و په یامه دا که بۆ په رله مانی فره نسای ئار د ناوی نووسیوه: شه پو ملعانی پاشایان بۆ پاراستنی به رژه وه ندی تایبه تی خۆیان ئیمه یان و الیکر بووه دای چه ند سالی که کاروانی به ره ویتشچونه کانی شارستانییه ته که مان بگه رتینه وه سه رتا که نموونه ی ژیا نی دپدانه ی میله ته سه رتا ییه کانه، به لام ئیمه بۆ پاراستنی به رژه وه ندی که له که مان و هاو په یمانه کانیان، ناچار بوون به هه مان چه ک بچینه شه پی

دوژمنی هاو بهش که نو تانیستا دژبه ^(۹۴) نیمه ی به کارمیتاوه) بروری شم په یامه له هه مان پوژدا نووسراوه که بریاره به تاو بانگه کی (21/ی نوله مبهری سالی (1806) ی تیدا ده رکرا.

نه اروپا بریاری که ماروژدانی تابووری سر بریتانیای به ترس و گومان وه قبولکرد، نیستا زامی نو پوځان و نه فرو تونابوونه ی پروس نه سربیزوه که ده سلاتدارانی دهوله ته کانی تری به دهوله ژیر ده سلاتی ناپلیون، پوژیان بق کوتای خویان ده ژماردن، بریتانیا له وه که یشتبوو نیر شپړی مان ونه مانی له پیتشه وه به، بریتانیا جارتیکتر هانای برده وه بهر نو دهوله ته ی که پیتشر دوچاریت له سالانی (1798 و 1805) دا په نای بژیردبوو، دوباره نه لکسهنده ی به کم، له لایه ن بریتانیا وه به لینی وه رگرتنی پاره و یارمته ی وه رگرت به مخرج فریای پروس بکویت، کابینه ی دهوله تی بریتانیا داوی نه مساشکرد بیتنه او شم هاوکیشه ی و یارمته ی پاره له بریتانیا وه ریکرت بژشه پکردن له گال ناپلیوندا، به لام نو دهوله ته تانه و کاته ش له تیشکانه سهخته کی نوسترلیتز خوی نه گرتبزوو به چاوی بژغو کینه وه له دهوله تی پروس ده پوانی، چونکه له سالی (1806) دا په یوه ندی به هاوپه یمانیبه تی سنبه مه وه نه کردبوو، له بهرامبه ردا ناپلیون له پترسبورگدا ثاماده کاری بژشه ی ده کرا، له هه مو پایته خته کانی نه اروپا داو به تاییه ت له پایته ختی پوسیا دا جاسوسی هه مجوری خوی دانابون که هر له شازاده و بانوانی نار کژشکی پاشایه تی و دوکاندارو که شتی وان و کارمندان پوشت ویزیشک و... همیتریان تیدابوون، به هوی شمانه ناگاداری گفتوگوی نهینی نیران پوسیاو بریتانیاو هه مو دهوله ته کانیتر بوو، ده شیزانی پاره و ژیر له لایه ن بریتانیا وه دراوه به تزاری پوسیاو چ به رنامه به کیش له بهرامبه ر نو دا له نارادایه، داوی نه وه ی ناپلیون به شتو به کی کاتی به رلینی کرده ناوه ندی نیداری کاروباره کانی نیمپراتوریه ته کی، بریاریدا له یه ک کاتدا دریزه به که ماروی تابووری سر بریتانیابادت له لایه کی تریشه وه سوپایت رسازیکات بق پویه پوو بوونه وه ی نو شه په چاوه پوانکراوه ی پیتشی.

ناپلیون فرمانی ده رکرد شاره کانی پوځ ده ریای وه ک هامبورگ و برم و لویک، که ناوه ندی بازرگانی بوون، داگیربکرتن، په که سهریازیبه کانی فره نسا به دریزایی پوځی ده ریای مارش و ده ریای نه تلانتیک به ره و پیتشه چون وشارو شاروچکه و گوندو ناوه دانیبه کانیا ن داگیرده کردو نو بریتانیاییان به که دریشیان ده وه ستانه وه له ناویان ده بردن و ده ستیان به سر مال وکالاکانیا دا ده گرت وکالای بریتانیاشیان ده گرت، له هه مو شوینتیکی سر نو ده ریایه شدا بنکه و زالگی سهریازیان داده نان و که شتی و به له میشیان خستبوونه گپ بق نه وه ی قاچاخچیبه کانی بریتانی بگرن، ده بو پروس و ساکس و هه مو شانشینه کانی تری نه لمانیا خه رچی سوپای مه زنی فره نسا شیان کیشابا، نو شارانه ی که پیگه ی بازرگانیا ن هه بوو و وابهسته به هاوپه یمانیبه تی بازرگانی نه اروپا بوون ناچاربوون، خه رچی پاسه وانان و پیاوانی گورگ و به له مه کانی چاودتیریکردنی نه هیشتنی هاتنی کالای بریتانی بده ن.

له ورژدانه دا ناپلیون خوی بژشه پی پوله ندا که سهریازانی پوسیا له ویدا جیگیربوون ثاماده ده کرد.

(4)

ئەم جارىيان دەستىۋەردانى پوسيا ئۆز لەسالى (1805) مەترسىدارتريو، چونكە ناپلېن پاستەوخق ھەپشەى لەسنوورەكانى پوسيا دەكردو يەكە سەربازىيەكانى بەردەوام بوون لەپېشەرەويان بەرەو خۆرئاوا⁽⁹⁵⁾، لەلايەكى ترەو، لېپرسراوانى پۆلۇنيا يەك لەدواى يەك دەھاتن بۆ كۆشكى پتسدامى بەرلېن و ئو شاو مېرنشېئانە لەبەر ناپلېن دەپارلەو سەربەخۆى پۆلۇنيا بېارېزىت، ئېمپراتۆرى فەرنسا كەپاشاى ئىتالىا و پارېزەرى يەكئىتى ن بوى، خەزى دەكرد ناوئىشانى پلەو پاىەيەكى بەرز بختەسەر ناوى خۆى، لەبەر ئەمانە پوسيا كەوتېل ژېر مەترسىيەو، ھەرەھا لېتوانيا و بېلاروسيا و تەنانت ئۆكرانىاش كەكەوتبۇنە بەشى پاستى پوويارى دنىپر، لەدەستېدات. جگەلەمانەش بېرارى گەمارۆدانى ئابوورى بەرتانىاش وایدەكرد پوسيا ناچارېكات پەپەوى ئو بېرارىەكات، ئىتر پىگاكەرتن لەناردنى بەرېوومە كشتوكالىيەكان بۆ بېرتانىا كارىگەرى ئۆزى لەسەر بەھاى دراوى پوسيا جېدەھېشت كەتازە خەرىكېو بەھاى پەيدادەكرد، نيازى شەپكەردن جگەلەوى ئارەزوى ئۆلەسەندەنەوى شەپى پىسواى ئوسترلېننى لەپشتەو بوو، لەلايەكى ترەو پوسيا لەتېشكانى خېترامى پروس و خۆپانەگەرتنى كەوتېل گومان و ترس و دەيزانى لەپووبەپووى چ سوپايەك و دوژمنىكى گەورەدايە، ھەرەھا نابۆ چاوەپوانى يارمەتى لەھېچ لاىەئىك بكات و دەبىئ شەپكات، چونكە پروسىش لەئەروپادا لەگەل دەولەتە بەھېزەكان نەمايو لەپترسبورگدا بېراردرايو لەھېلى يەكەمى بەرەى شەپدا(100) ھەزار سەرباز بەچەك و تفاقى سەربازىيەو دابنېن، دواتر دەبىئ دواى چەند بۆلۇك گاردى تاييەتېش بکەوتتە جموجۆل و بەرەو شەپچېت.

ناپلېن بېرارىدا دەستېشخەرى بكات، لەمانگى ئۆفەمبەردا سوپاى فەرەنسا چووبوونە ناو خاكى پۆلۇنيا و ئەرستۆكرات و بېرۇزانىيەتى ئو ولاتە، بەتاييەت بازگان و پېشەوەرەن، بەخۆشى و شادىيەو پېشوازيان لېدەكەردن و پېش وەخت دروويان بەسەر ناپلېندا دەگەرتن و بەرزگارەرى سەربەخۆى پۆلۇنيايان ناودەبرد، پۆلۇنيا لەكوتايى سەدەى ھەژدەھەمەرە دابەش ببو بەسەر سى بەشدا، بەلام ناپلېن ئۆز گەنگى بەيەكگەرتەو سەربەخۆى ئو ولاتە نەدەدا، ئو دەيوست پۆلۇنيا وەك قەلغانىك لەبەرامبەر ھېرشى پوسىادا بەكاربھېننىت، بەلام بۆ ئەم كارە دەبو لەسپاسەتى دەرەكى خۆيدا دەستورى شۆپشى بېرۇزانى فەرەنسا نیشان بدات و بگەرتتەبەر.

پاستى ناپلېن بېرى لەلەناوبردنى ئېمپراتۆرىەتى پوسيا نەدەكردەو پۆلۇنياشى تەنھا بۆ بەھېزكەردن و دابىنكەردنى ئازوقەى سوپا و پېداوېستىيەكانى ولاتەكەى پېدايېن بكات، دواى ئاشتى كەردنى تېلسىت، دەبو ناپلېن پۆلۇنيا بەشېوەيەكى تازە دابەش بكاتەو بەشىكى ئۆزى وابەستەبە پروس بكات، بەناوى دوگ نشىنى گەورەى وارش و بېخاتەسەر ھاوېەيمانىيەتيەكى خۆى، پاشاى ساكس، دوگ نشىنى گەورەى وارسۆ بېرىتى بوو لەنيوہى بەشى خۆرئاواى خاكى پۆلۇنيا و ھاوالتىيانى ئووتېش بەپەگەز پۆلۇنى ئەسلى بوون، جگەلەناوچەى بېلەلەستوك، كەلەژېر چەنگى ئېمپراتۆرى پوسىادا ماپۆو، دواتر ناپلېن توانى

195 - بەرەو خۆرەلات: وەركېرە فەرەنسىيەكە كەلەروسىو وەركېرەو، بەمەلەدا چووە لەپرى بەرەو خۆرەلات نووسىوئەتى بەرەو خۆرەلات - فارسى)

یەك حزبی لایەنگری خۆی لە نێوان ئەشرفەكانی پۆلۆنیا دروستبكات، هەرچەندە ئەوانە زۆر لەوە دەترسان پوسیا خزم رەگس و كارەكانیان لە لیتوانیا و بیلاروسیا و ئوكرائیدا بكوژیت و دەستگیربكات.

و هزیری بەرگری دەوڵەتی تازە ی پۆلۆنیا، شازادە جوزیف پونیا تووسکی بوو، دواتر بوو بە مارشال لە سوپای فەرەنسادا، خۆی بە لایەنگری ناپلیۆن ڕاگەیاند. گرتە بەری سیاسەتی ناپلیۆن لە پۆلۆندا ئەوە بوو ئەو وڵاتە یگوریت بە یەك حكوەتی برژوانی هاویشووی فەرەنسا، ماددە یەكەمی یاسای بنچینەیی كە بۆ دوگ نشینی وارشۆ داپۆزابوو بەم جۆرە بوو (هەموو كەسێك لە بەرامبەر قانوندا یەكسانە) بەلام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم بریارە هەریە پوالت هەبوو و ئەگەر جوتیارێك لە گوندەكە ی خۆی پۆشیتبا ئەوا دەبوا زەویەكە ی بداتە ئاغا ی گوندەكە، لە نێوان گوندەشینەكانی پۆلۆنیا ی بەشی سەریە پروس، بەهۆی جوتیارانی ئازاد كە شوێنەكە ی خۆیان جێدەهێشت، لە ژێر پێنمای وپشتگیری ناپاستەوخۆی سەریازەكانی فەرەنسا كە مەم موزدە ی سەرھەلدانی یەك راپەرین وە ئاشاخانەرە دژیە كۆلاكەكان سەریەلدا، بەلام ئەم راپەرینە بەهەتیوی و بێ پشتیوانی مایەو و كۆلاكەكانی بێهێز نەكرد، بەزیندوو بوونەوێ ئەو ئومیدە ی پۆلۆنیا لە دەست زۆلم و ئۆدی پروس پزگاربیت، بەو تێپوانینە دلفرێن و شیرینە، هارپەیمانەتیەك لە نێوان لیتوانیا و بیلاروسیا و ئوكراین دروستبوو و بەباوەشی كراره پششوانی لە سوپای فەرەنسا لە پۆلۆنیا كرا، و لایەتی پزنانی پششوانی سەرگەوتوانە ی لە مارشال داوو كرد، لە سەر تاسەری ئەو و لایەتەر تەنانت ئەو شوێنەكانی كە سوپای فەرەنسا داگیرى نەكردبوون، كار بە دەستانى پروسیان لا بردن و كارەبە دەستی فەرەنسیان لە جیگاكانیاندا دانان، ئەم دژایەتی كردنە ی پروس بەهۆی پۆلگيرانی راپەری شۆرش و راپەرین (فی بیکى) بوو كە تازە لە فەرەنسا هاتبۆو و لایەنگرانى شۆرشى كوچبوتسكو⁽⁹⁶⁾ بوو، راپەرین دژی پروس و دەوێدە بەرفراوانبوو لە نوار سوپاییەكاندا و شۆرشییەكان، كە لە لایەن ئەرسۆكراتەكانەرە یارمەتی دەردان تینیان هینابوو و لە زیادبووندا بوون، بەلام لە كۆتایی مانگی یەنایەری سالی (1807) بەدواوە یەكە سەریازیەكانى ژنرال دومبوفسكى كە لە ئیتالیا گە راپوونەو و بۆ پزگار كردنى دانتزىك دەچوون، كەوتبوونە ریزی پششەوێ سوپا.

لە مانگی فەریەری سالی (1807) دا ژمارە ی سوپای پۆلۆنیا گەیشته (30) ھەزار كەس، ئەو سەریازانە لە ژێر فەرمانى ئەفسەرانى پۆلۆنیدا بوون و لە لایەن ناپلیۆنەرە لە شەپەكانى سالانى (1794 و 1797) دا دروستكرابوون، سەرافەتیان دەكرا، لەگەڵ ئەوەشدا بە تێپوانینی گشتى سوپای پۆلۆنیا بۆ یارمەتیدانى سوپای فەرەنسا زۆر گرانگ و پراكتیکى نەبوو، مارشال لان لە پۆلۆنیا رە نامە یەكی بەم جۆرە ی بۆ ناپلیۆن نارد كە ناویراو لە بەرلین بوو، پۆلۆنیا سروشتیكى ھەلە پۆراو بێ سەریەری ی ھە یەو چارە پوانى ئەوە ناكۆرتە بتوانریت پەوشتیكى درۆخایەن بۆ ئەوانە داپۆژیت.

لە كۆتایی مانگی ئۆفەمبەردا، ناپلیۆن ھەوالی ئەوێ پێگەیشته چەند یەكە یەكی سەریازی سوپای روسیا گەیشترتە وارشۆ، ناپلیۆن فەرمانى بە موراو داو دا پاستەوخۆ بەرەو وارشۆ بكوونە پۆ، مورا لە (28/ی) ئۆفەمبەردا بەخۆی و سەریازە سوارەكانیەو شارى پوزنانى داگیركرد، دواتر ناپلیۆن بۆخۆی ھاتە پۆلۆنیا و چوو وارشۆ بە ئەرسۆكراتەكانى كە بۆ پششوانى كردنى ھاتبوون گوت: پتۆستە سەرەتا شكۆمەندى و سەریەخۆی پۆلۆنیا بگێرێو، تەنانت ناپلیۆن ھەتا دەشیویست

196 - كوچبوتسكو: ژنالیكى پۆلۆنى نیشمان پەرورە (1746 - 1817) لەشۆرشكردن دژی روسیا بەشداری كرەو و خۆی بەدیكەتۆزى پۆلۆنى ناساندووە، دواتر روسیا دەستگیری كرەو و ئیمپراتۆر بلی یەكەم ئازادی كرد، دواين رۆژەكانى ئەمەنى لە تاراوكە و غەریبەتیدا بەسەربرد. (و- فارسی)

داکوپوتسکوی قاره‌مانی میلی ئو پۆزگارە ی پۆلۆنیاو پابەری شۆپشی دژیە دابەشکردنی پۆلۆنیا کە لەوکاتەدا لەپاریسدا دەژیا بگێریتەو وڵاتەکە ی خۆی، کوچپوتسکو پازی بوو بگە پیتەو وڵاتەکە ی خۆی، چونکە ئو ناپلیۆنی بەچاوی فرمانپەرەوای کامل سەیردەکرد، فوشە کە لیتپرساویەتی ئەم گفتوگۆکردنە لەئەستۆدابوو، بەنهیانی لەئیمپراتۆری پرسی ئایا چ وەلامیک شایستە ی کوچپوتسکو بدەنەو ؟ لەو لامدا ناپلیۆن بەپاشکاو ی گوئی ناویراو کە سیکێ گەرچە، چونکە ناپلیۆن دەیزانی ئومیدنییە لیتوانیاو بیلاروسیا شۆرش سەرتاسەری دژی روسیا بگەن، بۆیە بریاریدا پشت بەخۆی ببەستیت.

شەپ لەگەل پوسیادا هەلایسابوو، ناپلیۆن وارشۆی جێهێشت و هێرش کردەسەر سوپای روسیا، دوا ی چەند سەرکەوتنیک ی لاوەکی سەرئەنجام شەپ ی گەرە پۆنی (24/ی سێتەمبەری سالی (1806) لەپلنوسک کەدەو ویتەسەر پوواری نارەو پوویدا.

فرماندە ی سوپای روسیا بنینگ بوو، کە ئەلکسەندەری ئیمپراتۆری روسیا وەک هەموو بکوژەکان ی باوکی لیتی دەترسار پق وکینە ی لێداگرتبوو، هەرچەندە ئو بکوژانە بەفیتی ئو ئوکارەیان کردبوو، بەلام چونکە کەس نەبوو لەبنینگ لێو هاشاوەتر ئو یان بەفرماندە ی گشتی دانابوو. مارشال لانی سوپای فەرەنساش لیتپرساویەتی فرماندە یی ئو سوپایە ی ئەستۆدابوو کە لەپلنوسکدا شەپیان دەکرد، بێ ئو ی هیچ لایەک سەرکەوتن بەدەست بهێنیت ئو شەپە کۆتایی هات، وەک چۆن باوە فرماندە ی هەردوو سوپا لەپاڤۆرتەکانیاندا کە بۆ سەرۆکەکانیان بەرز دەکردەو، پایگە یان دبوو سەرکەوتووبوون.

مارشال لان، پاڤۆرتیک ی بۆ ناپلیۆن نووسیوو و تیدا گوئیوی روسەکان زیانیکی زۆریان لیکەوتو و لەپلنوسکیشیان بەدەرانان، هەرەو ها بنینگیش بە ئەلکسەندەری پاگە یان دبوو کە خۆی ناپلیۆنی تیکشکاندو و، لەکاتیگ ناپلیۆن هەریق پلنوسکیش نەهاتبوو و هەتاری ئو ناوچە یەشی پینەکەوتبوو، بەلام هەر لەوشەپەو، فەرەنسییەکان لەو گەشتن ئوانە وەک پروسە چەقاوەسو و گەندەلەکان نین و شەپیان لەگەل سەریازی پروسیدایە کە دلێرانە دەجەنگن.

ناپلیۆن زستانی لەپۆلۆنیادا بەسەربردو سوپاشی لەفرەنسارە داواکردو هینای، سوپای پوسپاش کۆمەکی پینگەشت، ناپلیۆن لەپۆلۆنیادا کۆی گشتی سەریازەکانی (105) هەزار کەس بوو کە لەو ژمارە یەش نزیکە ی (30) هەزار سەریاز پاسەوانی شارو شارۆچکەکان بوون.

بنینگیش نزیکە ی (80-90) هەزار سەریازی لەگەل دابوو، هەردوولا ئامادە ی شەپکردن بوون، ئەم شەپە لە (8/ی فەبرایەری سالی (1807)) لەنزیک ئایلو ی خاکی خۆرەلاتی پروسدا پوویدا، شەپ ی ئایلو یەکیکبوو لەشەپە خۆتێناویەکانی ئو پۆزگارەو لەهەموو شەپەکانی تری ناپلیۆن سەختربوو و یەبێ یەکلایکردنەو کۆتایی پێهات، نینگس سن یەکی سوپاکە ی لەدەستدابوو، سوپای فەرەنساش زیانی گەرە ی لیکەوتبوو، روسەکان تێرخانە ی زۆرتیان هینابوونە مەیدانی شەپو هەندیک لەمارشالەکانیشیان نەگەشتبوونە مەیدانی شەپ، یەکە سەریازیەکی ژنرال ئۆژەرەو لەژۆر ئاگری تۆپەکانی پوسیادا نیچە فەوتابوون، تەنانت خۆی ناپلیۆنیش کە لەگەل سەریازە پێپەرەو هەکانی خۆی لەگۆرستانی ئایلو واتە لەناوەندی کارزاردابوو خەریکبوو لەژۆر بارانی تۆپەکانی روسیا کە لەدەوروپەریدا دەکەوتنەو بەکوشت چیت، ناپلیۆن هەمیشە لەو پوابەدابوو پتویستە فرماندە لەکاتی زۆر پتویستدا نەبیت گیانی خۆی نەخاتە مەترسییەو، بەلام لەئایلو شەپەو کە چۆن لەلودی وگرتنی پردی ئارکولدا کردی ئەمەشی بەپتویست دەزانی، تاکەجیاوازی لەنتیوان شەپ ی لودی و ئارکول لەگەل ئایلو دا نەو بوو

له شه پي پيشودا ده بوا بخځي پيش نارنجك هاوژه كان بگويټ وټستاش ده بين له ناو سوپا پياده وه كه پياده بځ نه وي وره يان به رزبكات وه وچند سعاتيك خځيان له بهر تڼباراني سوپاي پوسيداا پايگن وپه رت وازه نه بن. نه وانه ي ده وروپه ري ناپليڼ به چاري خځيان بينيان ته نها بووني ټيمپراتر سوپاي پياده ي به وه ناچار كړد خځيان له ژير گرو ناگري تڼپه كان ي پوسيداا پايگن، ريزي پيشه وي يه كه سه ريزا زيبه كان ي فوره نسا بېوونه تليت له ژير ته قينه وي تڼپه كان ي پوسيا له ناويانداو سه ريزه كان ي گاردو نارنجك هاوژه كان جينگاي نه وانيان ده گرت وه، له گډل نه وده ناپليڼ به وپه پي ناراميه وه سه رافه تي شه په ك ي ده كړد، به لام له چاره پوان ي نه وه دابو سه ريزا زاني سواي سوپا ك ي بڼ هيرشېكه نه سر سوپاي پوسياو كه ميگ ديژوري وسختي نه وشه په كه مېكه نه وه، سه رنه نجام گروپستاني ټايلو له ده ست فوره نسپيه كاندا مايه وه و مه داني شه په كه بځ شوينيكتر له وشا كه ده شته پان وپه رينه گوازي او وه، كات ي تاريخي شه و بالي به سه ر مه داني شه په كه دا كيشا، فوره نسپيه كان خځيان به سه ركه وترو وله قه له مدا، چونكه پوسه كان مه داني شه پان جيتيشتبوو، ناپليڼ له ياداشته كاندا خځي به سه ركه وترو ه ژمار كړد وه، به لام نه و له ه موو كه س باشر ده يزاني له وشه په دا سه ركه وتني واقعي به ده ست نه هاتبوو، زيان ي ټوري ليكه وتبوو ه رچه نده زيانه كان ي سوپاي پوسيا ټوډتروو، ناپليڼ ده يزاني كه بنيكسن سوپاي به هيزو شه پك ي له ده ستداما وه نه ك هر پروپاگنده ي نه وه ده كات ټيكنه شكاه، به لكو له ه موو شوينيك باس له سه ركه وترو ي خځي ده كات.

كولنكور ^(۹۷) (ويسانس) كه نيده ويست پځيه تي خځي له ده ست بدات، ټاراي نويسيوه (له ماوه ي چار مانگدا فوره نسپيه كان هيچ نه نجاميكيان له شه پكړدن له گډل پوسه كاندا ده ستنه كوت وخواش ده زاني ك ي سه رده كه وټ) دواي شه پي ټايلو، دابه زينكي له نكاري به هاي دراوي فوره نسي له بقرسه كاندا پويده، دور له فوره نساو له بهراميه ر سوپاي پوسيداا زه بري گوره ي پيڅه وترو، به لام گورزي كوچك بپيشي له سوپاي پوس وه شانديبو، ده بوا ناپليڼ خځي بځيك شه پي گوره ي يه كليا كه روه سازبكات - يان ټيشكان - يان زه بروه شانديكي هاوشپوه ي ټايلو ده يتواني بپيټه پيڅينه يه بځ فوره مانپه واييه تي نه و له سه ر ه موو نه وروپا.

(5)

له زستان يكي ساردو ته م وژاويدا ناپليڼ ناچار بوو سوپا ك ي خځي له پځلوني ي ويران وپروسي خځره لاتدا جينگريكات، نه خځشخانه كان پړيوون له سه ريزا نه ي له شه پي ټايلو دا بريندار بېوون، بځگه نيوي نه و ته رمانه ي كه له مه داني شه پدا جيتامبون بځ چند كيلومه تريك بلاوه بځوه و خلك ناچار بوون نه و ناچه به جيتيڼ وي شوينيك دور بچن، ناپليڼ برياريدا چاره پوان ي ه تا كه ژي به هار، ټينجا هيرش بكات سه ر پوسيا، نه مش جځريكيو له سه ر كيشي.

سه رداني نه خځشخانه كان ي ده كړد، چاوډيري كارواني ټازوقه كه لوپه له كان ي ده كړد شويني چولي سه ريزه ټيډاچوه كان ي به سه ريزا ي تازه گه يشتو له فوره نساوه پړه كړد وه، نه و له وپوايه دابو پوسه كان، واته: سوپاي پوسيا هر له سه ر

مهرزه‌کانی ولاتی خویاندانین ونزیکن، له‌کاتیکدا له‌ننویان فهره‌نساو پوسیادا چهند ولاتیکی به‌رفراوان هه‌بوون که‌به‌پوک‌ش له‌ژێر ده‌سه‌لاتی نه‌ودابوون، ده‌بوا که‌لوپه‌لی سه‌ریازی و‌خ‌زراک له‌پنگایه‌کی دووره‌وه بهاتبا، نه‌و گونشو ناواییانه‌ی که‌به‌ده‌ستی سوپای فهره‌نسا تالان و‌پو‌ج‌ک‌رابوون، خه‌لکه‌که‌ی له‌برساندا ده‌مردن و‌به‌ژن و‌منداله‌کانیانه‌وه له‌ده‌ووبه‌ری ه‌ژدووه‌کانی سه‌ریازی فهره‌نسادا سوالیان ده‌کردو داوای خ‌ی‌رو نان‌یان ده‌کرد، ناپلیقن جه‌زی نه‌ده‌کرد نه‌و زستانه به‌ناسوده‌یی له‌شاره‌کانی داگیر کردبوون وه‌ک: درپوزنان و‌پرسلاو ک‌وش‌کی وارش‌ق‌دا به‌سه‌ریه‌رت، نه‌و ده‌یویست ب‌ی‌تته سه‌رمه‌ش‌ق‌یک ب‌ی نه‌وه‌ی پ‌خ‌یه‌تی سه‌ریازه‌کانی له‌و شه‌په‌ی پ‌ش‌یان به‌به‌ه‌یزی به‌ی‌تته‌وه.

له‌نامه‌یه‌کی که‌ب‌ی ج‌ز‌یفی برای پاشای ناپولی نووسیه‌تی ده‌ل‌یت: ز‌ج‌ار ب‌وماوه‌ی پازده پ‌ژ چ‌که‌ سه‌ریازییه‌کانم له‌پ‌م داناکنم، یه‌که سه‌ریازییه‌کانی فهره‌نسا له‌ناو به‌ف‌رو گ‌ل‌دان ب‌ی شه‌راب و‌ب‌ی نان ده‌ژین خ‌زراکیان ته‌نها په‌تاته‌و گ‌ز‌شته، هه‌میشه له‌پ‌ش‌په‌وی جم‌و‌ج‌ل‌دان ب‌ی نه‌وه‌ی پ‌شو‌یده‌ن، به‌رده‌وام خه‌ریکی گ‌ول‌له‌ته‌فاندن، له‌به‌رام‌به‌ر د‌و‌ژ‌م‌ندا به‌ت‌و‌پ و‌تفه‌نگ، برینداره‌کان به‌عه‌رم‌بانه جه‌نگیبه سه‌ریه‌تاله‌کان ده‌ن‌یرد‌نه پشت به‌ره‌ی شه‌ر، سه‌ریازه‌کان به‌هه‌موو ه‌یزو تواناییانه‌وه به‌ب‌ی به‌زه‌بیانه شه‌پ‌ده‌کن، نه‌و چ‌هند مانگه ب‌ی شه‌پ‌کردنه ناچار به‌لای ناپلیقنه‌وه ناخ‌وش بوو، هه‌رس‌ن چوار پ‌ژ جارێک نامه‌و پ‌ش‌نیار له‌لایه‌ن مارشال و‌م‌ی‌رو شان‌ش‌ینی شو‌پ‌نه‌کانی ژ‌یر ده‌ستی خ‌زی وه‌ک ناپولی و‌نه‌م‌ست‌رام و‌میلان و‌ به‌رلینه‌وه پ‌یده‌گه‌یشت، نه‌مه ج‌گه‌له‌و نامانه‌ی که‌له‌وه‌زیرو کاربه‌ده‌ستانی پارێسه‌وه ده‌گه‌یشتن، چونکه ناپلیقن چ‌هندین ولاتی له‌ژ‌یر ده‌ست‌دابوون و‌ئیداره‌ی ده‌کردن، هه‌میشه وه‌ک یه‌ک سه‌ریازی سه‌رک‌وت‌که‌ر به‌شه‌خ‌سی خ‌زی ب‌ریاره گ‌رن‌گه‌کانی ده‌رده‌کردن.

نه‌و ز‌ج‌ار وه‌ک چ‌و‌ن له‌ئ‌وس‌ت‌ودا که‌جار هه‌بوو له‌ناو عه‌م‌بارێکی ئازوقه‌دا - یان له‌ناو مالی لای‌ب‌یه‌کدا - نامه‌و پ‌ا‌پ‌و‌رت‌ه‌کانی ب‌ی ده‌هاتن ده‌یخ‌و‌ینه‌وه‌و نه‌و نامه‌و فهرمانانه‌ی ده‌ریشی ده‌کردن ده‌ین‌و‌س‌ینه‌وه، نه‌و له‌لایه‌ک پ‌ی و‌شو‌ین و‌به‌ه‌یز‌کرد‌نی خاله‌کانی گومرگی و‌زالگه‌کانی چاود‌یری گه‌مار‌ی ئابووری سه‌ر‌بر‌تانیای ده‌رده‌کردو له‌لایه‌کیش پ‌ت‌نمای و‌پ‌ت‌س‌ای که‌ب‌ی وانه‌خ‌و‌ینه‌نی سه‌ریازی ک‌پ‌و‌ ک‌چ دان‌رابوون م‌ژ‌ده‌کرد، هه‌م نامه‌ی سه‌ر‌زه‌نش‌تاری ب‌ی براکه‌ی که‌پاشای م‌ژ‌له‌ندابوو ده‌نووسی و‌ هه‌م به‌نامه داوای له‌پاشای باویر ده‌کرد، پ‌شت‌گ‌یری و‌یارمه‌تی چاود‌یرانی تیرو‌ل‌ بدات، فهرمانی به‌سوپای ئ‌ی‌س‌پ‌انیاش ده‌کرد ژ‌ماره پاسه‌وانه‌کانی سه‌ر ده‌ریا زیاده‌ب‌کن، له‌لایه‌کی ت‌ریش ش‌تی نه‌ده‌بیاتی ده‌خ‌و‌ینه‌وه‌و سه‌رنج و‌ت‌ی‌ب‌ینی خ‌زی له‌سه‌ر گ‌و‌ف‌اری (مرک‌وردو فرانس) ده‌رده‌ب‌ی و‌یابه‌ته ب‌ل‌و‌ک‌راوه‌کانی نه‌و گ‌و‌ف‌اره‌ی به‌خ‌راپ و‌هیچ له‌قه‌له‌م ده‌داو نامه‌ی ب‌ی ف‌وش‌ه‌ی وه‌زیری ناو‌خ‌زی فهره‌نسا نووسی چاک‌س‌ازی له‌و‌گ‌و‌ف‌اره‌دا ب‌ک‌ر‌یت و‌سه‌رن‌و‌سه‌ره‌که‌ی ب‌گ‌ر‌د‌ر‌یت و‌یه‌ک‌یک‌ی ژ‌یرتر له‌شو‌ینی نه‌ودا داب‌ن‌یت.

هه‌روه‌ها ئاگای له‌هونه‌رو شانت‌وش بوو و‌ده‌یزانی چ‌و‌ن هونه‌رمه‌نده‌کان د‌ژی یه‌ک‌تر خه‌ریکی پ‌لان و‌ده‌سیسه‌ن، ب‌ویه ب‌ریاردای خات‌وو دوستال، به‌ه‌زی باوه‌پ‌ی ئازاد‌یخ‌وازان‌ه‌ی له‌پاریس ده‌ریک‌رت، هه‌روه‌ها ئاگای له‌ژ‌م‌ی‌ریاری و‌پ‌ا‌پ‌و‌رت‌ه‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی بوو و‌ناد‌روستی وه‌له‌ی ژ‌م‌ی‌ریاری نه‌وانه‌ی پ‌است‌ده‌کرده‌وه، هه‌ند‌یک له‌کارمه‌دانی ده‌وله‌تی ئ‌ی‌تالیای ده‌ر‌کردن ه‌ی‌تری له‌ج‌یگایاندا داده‌نانه‌وه، فهرمانیدا به‌وشیارییه‌وه چاود‌یری هه‌لس‌و‌که‌وته‌کانی ده‌وله‌تی نه‌م‌سا ب‌ک‌ر‌یت و‌ئاگاداری ه‌ی‌زی

سەریازی بکریت، فەرمانی گەپان وپشکنینی شارەکانی پروسای دەرکرد، نابلیون بەم ھەموو شتاتە پادەگەیی ویتدولخستن و ھەدرەنگەگەپان وەلامی پۆشن وپاشکای ئەمانەیی دەدایە وە.

ئەوتەنھا بەو پاپۆرت وپیشنیارانەیی کە وەزیرو سەرداران و بالوێژەکانی بۆیان دەنارد وازی نەدەھێنا، بەلکو بۆخۆشی پشینیاریو بۆچوونەکانی خۆی دەخستەپوو وداوای دەکرد پاستەوخۆ وپن دواخستن سەرچەکانی خۆیان لەسەر ئەمانە دەرپەن وپەپاپۆرت بۆی بنێن، تەتەرەکان وەک شەبەبا نامەکانیان دەھێناو دەگیاوند، نابلیون ھاوتە لەگەڵ کارە سەرەکییەکی خۆیدا کەخۆسازکردن بوو بۆشەپی بەھاری داماتوو، ئەم کارانەشی دەکردن وئەخامدەدان.

نابلیون ئەو نیازەیی کە لەکۆتایی سالی (1806) دا ھەیبوو، توانی بەو پەیی سەرکەتوانە بە دەستی بویتیت، پاشای عوسمانییەکانی ناچارکرد شەپکردنەکی کە لەگەڵ پوسیدا ھەیبوو توندوتیژتريکات، لەمانگی مارس (1807) دا نامەپەکی بۆ پاشا سەلیم نووسی و ژۆر بەژیرانە ئەو نامەپە کاریگەری پەیداکرد، دیارە پشتریش سەرکەوتوو بوو لەو پەییوئەندی نیوان دەولەتی^{٩٩٨} عوسمانی و بریتانیا تیکدات، بەوچۆرە بەشیک لەسوپای پوسیا دەپوا لەبەرەیی ویتتولەو سەرقالی شەپکردن بیت، ئەو بەرەپەش بەشیک نیو سەرەکی چارەنوسی شەپی دیاریدەکرد، نابلیون ماوہەک خەریکی گھوگھوکردن بوو لەگەڵ پاشای پروسا کە پەنای بۆ کونیکسبرگ بردبوو، مەرجی نابلیون بۆ کە فریدریک ویلھەم پشینیاریکراپوو ژۆر بەگراپی لەسەردەگەوت و لەژۆر فشاری ئیمپراتۆریەتی پوسیدا فریدریک ویلھەم دەستی لەدانوستان لەگەڵ نابلیوندا ھەلگرت، ئەو واتە فریدریک ویلھەم لە (26/ی ئیبریدا لەپارتنشتایندا چاوی بەتزاری پوسیا کەوتبوو.

تۆپ وچەک و تەقەمەنی بەلێشاو دەھات بۆ ھۆردووی سەریازەکانی نابلیون و بۆخۆی ئەمانەیی بەسەر پەکی سەریازییەکاندا دا بەش دەکرد، ترس لە نابلیون لە ئەوروپادا گەیشتبۆ ئاستیک ناوبراو ھەرچی ویتتبا دەیکرد، ھەتا لەگەڵ ئەو دەولەتانەیی کە قەت نەشەپیان لەگەڵ فەرەنشا دا کردبوو فشاری بۆ دەھێنان، داوای لە ئیسپانیا کرد (15) ھەزار سەریازی بۆ بختیژت، لەکاتیکا ئیسپانیا نەشەپی لەگەڵ پروس و نە لەگەڵ پوسیا دا ھەبوو.

دەستبەجێ نامەپەکی بۆ پاشای مەدرید نارد ناپاستەوخۆش سەرۆک وەزیرانی ئەو ولاتەیی ئاگادارکردبوو کە ئەم (15) ھەزار سەریازەیی ئیسپانیا سەبارەت بەسوپای فەرەنسا ئەوئەندە گرنگ نییە، بەلام نابلیون لەو لامدا بۆ (گودوی) سەرۆک وەزیرانی ئیسپانی نووسی، بەپنچەوانەو ئەو پازدە ھەزار سەریازە گرنگی تاییەتی خۆیان ھەپە، دەستەو بەجێ دەولەتی ئیسپانیا ئەو (15) ھەزار سەریازەیی بەدووبەش ناردن بۆ پروسای خۆرھەلات و بەشەکی تریشی بۆ ئەلمانای خۆرھەلات، لەمانگی مایۆی سالی (1807) دا نابلیون (8) مارشالی لە دەست داپوون کە کۆی گشتی سەریازەکانیان (228) ھەزار کەس بوو، ئەمە جگە لە (170) ھەزار سەریازەیی پروسیان داگیرکردبوو و لە ولاتەدا جیگەپوون و ھەتائە کاتەش لەگەڵ پەکتیدا و ھەک ئەکەوتبوونەو بۆشەپکردن لەگەڵ پوسیدا، لە (26/ی مایدا) دانتزیک نوای بەرگری کردنیکی توندو تیژ، تەسلیمی مارشال لوفەر بپوو و لەو قەلاتە سەریازەدا کەلۆپەلی زۆری سەریازی و خۆراک بە دەست ھاوتبوو.

شەپ نزیک ببۆو، سوپای پوسیا بە ھەرورد لەگەڵ سوپای فەرەنسا دا، چ لەپووی ژمارەو چ لەپووی تەپاری کە مەتربوو.

دیاره له ناو سوپای فهره نسا دا که من گنده لی و دزی و ده ستیری دروستیوو و ناپلین بقی بنپرکردنی نه مه زدر سرکه و توه نه بوو، وک له مه و بهر گوتمان سر ریازانی فهره نسا له ناو دوو ولاتی ویرانی داگیرکراودا (پروس و پولندا) به چ دهرده سوری و سهختی ده ژیان و زستانی سالی (1807) یان چۆن به سه نکه ساری به سهریرد، به لام سوپای روسیا له نه مانیش سهختر ده ژیان، سهریازه کانی روسیا له سهرمان وله برساندا وک میثوله دهمردن.

نیتر نه لکسه نده ری یه که م له نوسترلینزیکیت^{۹۹۹} نه ده ترسا، له ناو ده سه لاتدارانی حکومت وکلشکی پاشایه تیدا ده میکیوو که و تبق حوی وییری له وه کردبوه ده بی گلی روسیا نیمکاناتی ماددی بقی نه وشه په گوره ی پیشیه وه بدات وکله که له مه وهریگردریت. نه م چۆره بیرکندنه وه ی نیمپراتوری روسیا زدر نا کامی سه یوو پیکه نیناوی هه بوون، نه م بیروک پېشنیاری نه نجومه نی که شیشانی نرندوکسی روسیا کرلو دوی نه وه ی نه مانه نه میان پیکوترا نه وانیش به ده ستیپشخه ری وده پینانی خویان فتراهه کیان دهرکرد که سه بارهت به و پیکوگاره شتیکی سه یوو گالته جاپی بوو، نه ویش نه وه بوو: پوچانییه کان وک نوینه ری مه زه بی نه رندوکسی مه سیحی، ناپلینیان به سه ره مشقی دجالان و دوژمنی دیرینی مه سیحیهت وده زرنه ری دادگایی کردنی جوله کان پایانگه یاند، که ناپلین نوکلی له ناینی مه سیحی ده کات وده یه ویت بیته که شیشی مسولمان، نه مه نامازه یه کبوو بقی شه په کانی میسرو سوری، ته نها بقیه ش له گه ل پوسیدا ده جه نگیته بقی نه وه ی کلیسای نرندوکسی ویران بکات.

له سه ره تای مانگی مایو دا هه موو نه و یه که سهریازیانه ی که له گوندو ناوایی وشارو شاروچکه کاندای جیکیریوون، به فهرمانی ناپلین گه پانه وه سهریازگه کان وماوه یه ک دوی نه مه سوپای فهره نسا ته واو ناماده ی شه پکردن بوو.

به لام بنیگیس فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا، بریاریدابوو له سه رتای مانگی یو نیو دا ده ست بقی شه پو تیکه له جوونی سهریازی بیات، نه لکسه نده ری یه که م فشاری خستبوو سهر فهرمانده ی گشتی سوپای روسیا ده ست بقی شه پکردن نه بات تاجه ند پوژیکیت، به لام بنیگسن، به و شاره زاییه ی خوی له شه پو نه زموون وهرگرتنی له شه پی نایلو که زه بریکی کوشنده یان له سوپای فهره نسا، نیمپراتوری روسیای پازیکرد نه م هه له ده ده ست نه دریت وهرچی زووتره هیرش بکریته سهر سوپای ناپلین و سه رماو سوله ش له به رزه وه ندی سوپای روسیا دایه.

سوپای روسیا له پوژنی (5/ی یونین) دا ده ستیکرد به شه پ، به فهرمانی بنیگسن، هیزی باگتراتیون، هیرشیا نکرده سهر هیزی مارشال (نی) که لایه کی به ره ی شه پی گرتبوو وکله من دوووتر له سوپای سهره کی فهرنسا جیکیریو، له وکاته شدا پلاتوف، نه میر تومان قزاقان، له پوویاری نال ده په پییه وه، مارشال نی له به رامیه ر نه و هیرشدا که مکم پاشه کشه ی کرد، سوپای پروسیا له هه موو شوینه کاندای ده ستیانکرد به شه پ.

ناپلین بریاری دابوو له پوژنی (10/ی یونین) ده ستبکات به شه پ، به لام نه م ده ستیپشخه ری یه پوسه کان وایکرد ده ستبه جن نه خشه ی شه په که ی بگوریت، کاتی گه شته شوینی شه په که بینی سوپای روسیا شه پریان پاکرتووه دوی له شکری مارشال نی نا که ون، نه مه ته نها (24) سه عاتی خایاندو دوویاره پوسه کان ده ستیانکرده وه به شه پکردن، ده ستبه جن ناپلین شه ش

له شكري سوپای خوی په ك خستن و سربازه كانی كارديشي له گال خستن كه ژماره يان (125) هزار كس سوو و فرماني به مارشاله كی خويده په ك زه بری كورچكې له سوپای پوسيا بدات.

له وكتا ده بنگيسن، فرماندهی گشتی سوپای پوسيا، له بهر په كی شه پدا (85) هزار سربازو له لايه كی تريشدا (10) هزار سربازی له ده ستدا برون و ناماده ی شه پرون له نزيك هایلېسبرگدا، بنگيسن توشی شه پښی سه ختېووه له گال سوپای فرانساداو هم شه پدهش چند سعاتی كی خایاند، له وشه په دا سوپای فره نسا (8) هزار سربازو سوپای پوسياش (10) هزار سربازيان تېداچوون، ته نانه ت خودی بنگيسنیش برينداریوو، ئینجا ناپلیون دوو له شكري خوی نارد سهر پښگی کونیکسبرگ ولته نجامی شه و دا بینگسن ناچارېوو بهر وبارتشتاين پاشه كشه بكتا، به بېچوونی بینگسن، شه پی خایلسبرگ ده بېهووی دواختنی ناپلیون، ئیمپراتوری فره نسا زږینه ی میزه كی خوی په كسره به پښگی تایلودا بهر و کونیکسبرگ برد، پېشبینی شه وشی ده كرد دوژمنه كی ده په ویت، پایته ختی پروسی خوره لات پزگار بكتا، له پښی (14/ی یونی) دا له كاتو میتر (3) ی شه و، مارشال لان بینی سوپای پوسيا كه پېشتر له شاری كی بچوكی فریدلندا جیگړېووون ده یانه ویت بهر و خورثاوی پوویاری ئال بړون تابه ر و کونیکسبرك بچن، لان ده سته بچ له شكره كی بې پېشگری شه و نارد.

به مجوره شه پښی ترسنا كی پښی (14/ی یونی) سالی (1807) كوتایی به وچه نكه هینا. مارشال لان چند شه فسری كی خوی بولای ناپلیون ناردن تاشیوه ی شه په كه به ناپلیون بلین، شه و فرمانیدا هم موو توپخانه كی ان بگ ویت په وې و بېخوشی چوه مه پدانی شه پی كارزار، شه و په ی به و هله ناكام خراپه ی بینگسن بر دېوو كه زږینه ی سوپا كی بې په پینه و له پوویاری ئال كز كړدېووه، ناپلیون هم شه ركه مه ترسیداره ی به مارشال (نی) سپارد هه تابجیت هیرشبكتا سهر به شه سهره كیبه كی سوپای دوژمن، پوسه كان به تاییه ت گارده سواره كانی ژیر فرمانده ی (كولگری قوف) به دلیرانه شه پانده كرد و برگریان له خویانده كرد، هه ندك له سربازه كانی مارشال (نی) یان له ناوېردن، فره نسیه كان كه به زږو سخته فریدلندیان گرتیوو، هه موو پرده كانی سهر پوویاری ئالیان پووخاندن، ناپلیون بېخوی پاسته وخ سرافه تی شه په كی ده كرد، هه ركه گولله توپك به سهر سهری ناپلیوندا به وزه تپه پی، سربازنكی بینی پایكړوو دواتر كه ناپلیونی بینی سهری شه و كړوو پاوه سستا، ناپلیونیش پووی تېكړو كوتی شه ر چاره نوس وایا شه و گولله تږپه به رتو كه و تبا شه و كه سته پېش له ژیر زه ویدا بای هه ربهرت ده كوت.

زږجار به ئازایه تی جه نكانی پوسه كان سهر سامېوو، هه رچه نده بینگسن هه له ی سربازی گوره شی ده كردن، فره نسیه كان دوچاری شه گری زږ مه ترسیدار ده بونه ووه، په كه سربازنیه كانی پوسيا ناچار له بهر گړی تږپه كانی سوپای فره نسا خویان به پوویاره كه داده دا، هه ندك هه لاتن، هه ندكیشیان خویاندا به ده سته ووه، به لام ژماره ی شه و سربازوه پوسیان له ئاوه كه دا خنكاوون له دیله كان زږتربوون، هه موو توپخانه ی پوسه كان كه و ته ده ست سوپای فره نسی، بینگسن، كه زیانی زږی دابوو وژماره ی سربازوه كورثاو و دیل و برنیداره كانی له (25) هزار زیاتریوو، له پې بهر و پره گل كه و ته پاشه كشه كردن و سوپای فره نسا ش كه و تنه دواپان.

هه لاتن تاکه پښکابوو بڼ له ناوته چوونيان، ماوه يه ک دواى شه پى فریدلند، مارشال (سو) کونیکسبرگى داگیرکړدو نه وشاره نازوقه کلوپه لى سهریازی نڅی تڼدا به جتن مابوو که بریتانیا له پښکای دهریاوه گه یاندېووه نه وشاره بڼ یارمه تی دانى سوپای پوسیا.

سوپای فهره نسا له پڅی (19/ی یونیډا، واته: پښج پڅ دواى شه پى فریدلند، گه پشته پوویاری نیمن، پاشماوه ی سوپای هه لاتووه که ی پوسیا له پوویار په پښپڼوه، نابلین گه پشته سنووری نیمپراتوریه تی پوسیا، واته: تیلیست. شه ودره نگان، له نزیک تیپیکى سهریازی فهرنسی که پاسه وانی پوویاری نیمن بوون، نه فسه رڼکی له شکری باگراتیون به په پڅیه کی سپی که له دوروه و پایدوه شاند به دیار که وت، نه و نه فسه په یامیکى پڼوو وده ویوست بیگه یه نڅته فرمانده ی سوپای فهرنسی مارشال موراء، نه ویش نه وده بوو بنیگسن پښنیاری پاگرتنى شه پى کړدبوو، موراش ده سته جتن نامه کی بڼ نیمپراتور ناردو نابلینیش پازى بوو نه م شه پره خوڼناووه کڅتایی پښیت.

(6)

نه لکسه ندر تادواين ساته وخته کان گومانی له و نه ده کرد که شه پ بد پښیت.

له (12/ی یونیډا هه والى شه پى هایلسبرگ به تښکانى سوپای پوسیا گه پشته تیلیست، کنستاننننى برای نیمپراتوری پوسیا به گفتولفتیکى تونده وده پښى داگرتبوو له سهر نه ووه ی نه لکسه ندر سازش له گال نابلیندا بکات، نه و به براکى گوتبوو گوردم نه گره ناته ویت ناشتى له گال فهره نسییه کاند ا بکیت، نه و هه ریه که له سهریازه کانى خوت ده مانچه یه کیان بده یه و باخلیانی پښکڅون، نه وکاته ناکامه که ی هه مان نه وده بیته که تر بته ویت شه پښکڅر بکیت، ته ناته ده روزه ی نیمپراتوریه تی تڅش ده که ویت ده ست سوپای فهره نسا، گوتی نه لکسه ندر به وچڅره قسانه پانه هاتبوو، نه و شه ووه ی (14/ی یونیډ، واته له وکاته ی سوپای پوسیا له فریدلندا تښکابوو، بڼ پښسوازی کردن له خڅراک وکلوپه لى سهریازی تیلیستى جڼه پښتېوو، به پښکوت به یانى پڅی (15/ی یونیډ، ورده ورده هه والى تښکانى سوپای پوسیا له فریدلند گه پشته شارى تیلیست، نه وکاته زانیان سن له سهرچواری سوپای پوسیا له شه پى فریدلندا له ناوچووه و نه وانه ی توانویشیانه خلیان پڅراریکه ن ناماده نین بچنه وده به ریه شه پ، بنیگسنیش سهرى لښتیاووه و نازانیت چى بکات.

له دواى نه م پروپاگهنده و مقومقیانه هه والى دروست گه پشته، نه ویش نه وده بوو: سوپای پوسیا له فریدلندا تښکاره و که متر له تښکانه گوره که ی نوسترلیتز نییه و نابلین و سوپای مه زنى نه و ناماده ن هیرشېکه نه سهر خاکی (III) پوسیا، نیت ترس له دلى فرمانده پله به رزه کانى ده ولت گه پا.

دنيس دافيدوف، پارتیزانى به ناویانگى سالى (1812) دواى پوداره که ی شه پى فریدلند، که سوپای پوسیای تڼدا ته فروتوناوو به مچڅره ده نووسیت (من له 18/ی یونیډا گه پشته باره گای گشتى فرمانده ی سوپای پوسیا، له وڼ کڼمه لڼک خه لکى هه مه پره گزی لڼبوون، نینگلینز سویدى و پروسى و بته مالیه پاشایه تی فهرنساو خاوه ن پله وپایه کانى ده ولت تی

پوسی و سەرله شکرو که سایه تی بیانی و برنوازی و فرمانیه رانی سوپا و فرمانیه گه کانی پوسی و پاپو پوتکه ران و⁽¹⁾ ده لانی سیاسی و ... هیت، که ده ستخه پۆ و سه رگه دان مابونه وه و تیکهانه وه ده هاریشت و وهره و پۆ و ژاوه ژاویان بوو، هات وهوت و ترس و سام و یگره و به رده شه پۆل ده دان و ده تگوت نیوسه عاتیر دنیا خراپه بیته

بنیگسن داوی له ئەلکسه ندهر کرد پۆککه و تننامه ی پاگرتنی شه پ له گه ل نابلیوندا مۆریکریته، ئەم جاره یان ئەلکسه ندهر ناچار بوو بۆ ئەم نابلیون و هه که مه و بهر باسما نکرد هه رکه پیشنیاری پاگرتنی شه پ به ده ست گه یشت پازی بوو، ئیت درێژ دهانی شه پ له گه ل پوسیادا به پتویست نه ده زانی، چونکه ئەمه خۆ ئاماده کردنه وه ی سەرله به ی ده ویست.

ده ولته ی پروس له به ی چو بوو، پوسیاش ئاماده بوو که ماری ئابووری سەر بریتانیا جیبه جی بکات و بیته گه ل گروپی سیاسی ژێر ده سه لاتی به یاره کانی وابهسته به گه ماری ئابووری سەر بریتانیا که نابلیون ده ریکردبوو، له م کاته دا نابلیون هه یی تری له ئەلکسه ندهر داوا نه ده کرد، له (22/ی یۆنی) دا ئەلکسه ندهر ژنرال کنت لباتوف روستوفسکی وه که نوێنه ی خزی ناردە لای نابلیون که ئەوکات ناوبراو له شاری تیلیست دابوو، نابلیون سەر ده تای گفتوگۆ کردنی له گه ل نوێنه ی ئیمپراتۆری پوسیادا به مجۆره ده ستپێکرد (له مۆیژه نزیکبۆوه که نه خشه یه کی جوگرافیایی پانی له سه ر پاخرابوو و پووباری یستولی نیشانی پستوفسکی داو گوتی: ئیتره سنووری نیوان دوو ئیمپراتۆره، به کیکیان ئیمپراتۆره که ی تۆیه و ئه ی تریشیان منم) به مجۆره نابلیون نیازی خزی که سپینه وه ی پروس و دابه شکردنی خاکی پۆلانیای در ده خست خسته پوو.

له و پۆژانه دا ئەلکسه ندهر له ئاویدا نیشته جی بیوو، له و پۆژه مه تر سیدارانه دا، له کاتی پاگرتنی شه پ وه هه تا که پانه وه ی لباتوف، ئیمپراتۆری پوسیا له حاله تیکی پۆخی خرابوو ته نانه ت به درێژی ئه و ماوه یه وه که ئه وساته و هخته په شۆکا بوو که هه والی تیشکانی سوپای پوسیایان له ئوسترایتزا پێگه یاند، نابلیون ده یقوانی له ماوه ی (10) پۆژدا بکاته⁽²⁾ وینو. ئەلکسه ندهر دانی به وه دانا که ژۆر سه ر یازو ئه فسه رمان تێدا چوون، ژۆر له فه رمانده پله به رزه کاشان - یان نه خۆش که وتوون - یان بریندارن، به دلناییه وه پۆژگاریکی ناهه موارو سه خت به سه ر پروسدا هاتبوو، به لām له ژاندا پۆژگاری وابه سه ر دیت پیویسته مۆف پیش هه موو شتی که بیر له شانسی خزی بکاته وه و ئاگاداری خزی بکات، جگه له وه ی ده بی له سه ریه ک به نه مای سه ره کی لانه دات ئه ویش ئه وه یه په یڕه وی کاری خێر خۆشی کردن بیته له پێناو ولاته کهیدا) ئینجا بیر له به خت و پارێزگاری کردنی خزی.

له چاوپێکه وتنیکی تاییه تی پۆژنامه ی پرنس کوراکین دا که له شاولی له گه لیدا سازکرا بوو، ئەمە ی به سه ر زماندا هاتبوو که ناچاره دای (24) سه عات له گه یشتنی هه والی تیشکانی سوپای پوسیا له فریدلندا، گۆپانکاری سه ره کی له سیاسه ته کانی خۆیدا بکات و به یاری دات ناشتی بکات، خۆ نه گه ر پیویست بکات ئه و له گه ل نابلیوندا هاو په یمانیش به سه ستیت، دیاره به یی ئەم تیشکان و ناشتی کردنه ی پوسیا له گه ل فه ره نسادا ئیت در ده ولته ی پروس به ته واهوته تێدا ده چوو - یان ئه و په یی پارچه یه کی بچوکی ده مایه وه، ئەمەش مه سه له یه ک بوو له گفتوگۆکانی ناشتی کردندا به پله دوو ده هات،

ئەو ده رباریه تی که له ده وریه ی تزار دا بوو له رزو تایان گرتبوو له ترساندا، له ترسی زه بری پیش سوپایانی نابلیون.

²⁰¹ - پاپو پوتکه ران: ئیتره دا مه به ست له و که سانه که به روو کهش شه رده کەن وه یی ده سه لاتیکن، به لām له راستیدا دای ده ستکوونی ماددی که وتوون. (و- کوردی)

²⁰² - بکاته: به سوپای فه ره نسا داگری بکات. (و- کوردی)

کاتی ئەلکسەندەر لەو ئەگادارکرایەوه نابلیون پازی بوو بە ئاگریەست، خۆشی وشادی بالی کیشاو هەموویان هەڵبەرانەوه، دەستبەجێ ئەلکسەندەر فەرمانی دەرو کرد پەيامێک بنێرت بۆ ئیمپراتۆری فەرەنسییەکان و دڵنیای بکاتەوه لەوێ تزار تەواو حەزەدە کات هاوێ پەیمانێ تێکە توندوتوتڵ لەگەڵ نابلیوندا بپەستێت و تەنها پەییوەندی باش وێکدیگیری نێوان فەرەنسائ و پوسیا دەتوانێت بەختیاری و ناشتی لەدنیادا بەرپابکات، تزار دواي مۆرکردنی ئاگریەست حەزیدە کرد بە شەخسی چاوی بە نابلیون بکەوێت، ئیتر ئەلکسەندەر نەیدەتوانی دۆخی خۆی لە فردریک ویلهلم بشارێتەوه کە تا دواي سەتەوخت دلی بەئەو خۆشکردبوو، تزار هەموو پێنمایی و پوونکردنەوه کانی خۆی بەئەو گوت و پاشای پروسیش داواکاری وازەینانی لەشەپی بۆ نابلیون نارد، ئەو دەیویست هاردنبرگی وەزیری خۆی کە نیشتمان پەرستێکی توندپەویو بۆ بارەگانی گشتی هیژی سەریازی فەرەنسائ کە تەلیسیت دابوو بنێرت، بەلام کاتی ئەم ناوەیان لای نابلیون هێنا، ناوبراو توپەبوو و هاواری کردو پیلایەتی بەزەویدا دان وگوتی: ئیتر کەس ناوی هاردنبرگ لای من نەهێنێت.

لە 25/ی یۆنیوی سالی (1807) دا یەكەم دیدار لەنێوان هەردوو ئیمپراتۆردا پوویدا، بۆ ئەوەی ئەلکسەندەر پێ بنێتەسەر خاکی ژێر ئیمپراتۆریەتی فەرەنسییەکان و ئە نابلیونیش پێ بنێتەسەر خاکی ئیمپراتۆریەتی پوسیا، کە لەکێکی گەورەیی تەختە کە چارێکی پاراوەی لەسەر هەڵدەریو، هێنایانە ناو پاستی پووێارە کە لەویدا ئەنگریان پێگرت، هەموو ئەو کەسانەیی گاردی تاییبەتی نابلیون بوون لەم بەری پووێارە کە بەرێزە ستابوون و لەو بەریش ئەوانەیی لەگەڵ ئەلکسەندەر دا هاتبوون بەهەمان شێوە راوێستابوون.

دنيس داویدوف، ئەم پووداوەی بە چاوی خۆی بینێوه و لەیادداشتەکانیدا نووسیویەتی و لەهەموو میژوو نووسان باشتەر باسی ئەمە دەکات و دەلێت: ئێمە چووین تا چاومان بەوسەردارە گەورەیی، ئەو سیاسەتەدارە مەزنە، ئەو پاشادانەرە، ئەو سوپاسالارە جوامێرە بکەوێت کە یەك لە دواي یەك سوپای و لاتانی ئەوروپای تێکشکاندبوو و ئیستا گەشتەسەر سنووری ولاتی ئێمە، ئێمە دەچووین بۆ بینینی پیاویک کە توانای ئەوەی هەبوو هەموو ئەو کەسانەیی سەروکاریان لەگەڵ ئەودا یە بەشێوە یەکی پەها ملچەکی خۆی بکات، پیاویک کە پەلچە تێکی نااسایی و لە پادە بە دەری هەبوو... و کاتی گەشتینە لیۆاری پووێارە کە، نابلیونمان بینی لەنێوان گاردە کانی خۆیدا سواری ئەسپە کە ی ببوو و ئاوسارە کە ی بە دەستەو گرتبوو، هاوارو تلیلی و خۆشی وشادی دەربێینی ئەوانەیی لە دەوری بوون، لەو بەرێیەوه گوتی ئێمە کاس کردبوو، ئەوانەیی لە پێشێوە دەپێشتن نزیکە چوار سەت کەس دەبوون... لەو ساتەوه ختە دا هەستکردن بە مەزنی ئەو پیاو هۆشی هەموو لایەکی داگیرکردبوو، دواتر هەموو خەلکە کە پووین بۆ خوارێت وەرگێژاو سەیری ئەو بەلەمەیان کرد کە پیاو مەزنە کە، ئەوسەردارە بێ هاوتایەیی دەهێنایە ناو پاستی پووێارە کە، ئەو سەردارەیی کە نەزیری ئەو لە پێژگاری ئەسکەندەری مەزن و قەیسەرەوه، نە کەس بینیبویی و نە کەس بیستبویی، ئەوسەردارەیی کە بەرپە وانبێژی و ژیری خۆی بە هۆی ملدانی گەلێکی خارەن کۆنترین و پێشکەوتوترین شارستانیەتی خستبۆ ژێر دەسەلاتی خۆیی و سەرکردایەتی دەکردن، کەوتبۆ پێش ئەسکەندەر و قەیسەر، بەلام (دنيس داویدوف)، بە هۆی بوونی سانسۆر لەسەر بڵاوکراوەکان نەیدەتوانی لەیادداشتە کانی خۆیدا ئەم هەستەیی خۆی بنووسیتەوه، کە ئەو هەرتەنها ئەو بەلگۆ ژێرینەیی ئەفسەرانی پروسیش سەبارەت بە ئیمپراتۆری پوسیا تێبینیان کردبوو، ئەو

ئىمپراتۆردى كەبەپنى گوتى ئىو ھەلچوونى دەرونى بەپويەش ئارام شارىدېقو، بەلام لەگەل ئەمانەشدا ئىمە بەھلى ئىو كەسانەى كەدواتر باسيان كىردو ھەلويىدېوون ئاگادىرىن.

لەناو كۆپو كۆپوونەھەگەنى پوسىادا ئاشتى كىردەكەى تىلىست - يان زۆر بەتەنگىتەر لەتەشكانەى سوپاي پوسيا لەئوستىلەت سەيىردەكردو بېوای ئەستىكراتە گەنجەكان وئازادىخوازەكان لەگەل بۆچوونى ئەوانەى پاستەوخق بەشدارى شەپيانكردېو، يەكەيان دەگرتەو، لەيەكەك لەشەرىكى پۆشكىندا (1824) بناوى (ئەلكەسەندەر جارىكىتەر لەخەويدا ناپليۇن دەينىتەو) دەلەت:

بەو شىۋەيەى كەلەمەيدانى شەرى ئوستىلەتزا دياركەوت،

لەوى كەبائى پاستى ئىو لەشەرى خۆرەھەلاتى شكارەكرد،

ئىنجا روسەكانى^(۱)، فەركرد چۆن لەتەداچوون ھەلەين.

دووبارە بەو شىۋەى كەدەستى داگىرەك، ئاشتى بەنەنگىيەو قىوئەكەت،

(لەتەلىستدا لەبەرچاوى تزارەو گەنجەك بەدياركەوت)

دوای شۆرشى ئۆكتۇبەر دەقى ئەوشەرە بەتەواوى بەچاپ گەيندرا، لەچاپەكانى كۆندا كەمى دەستكارى دەكرار بەشى دووەمى دىرى پىش كۆتايى بەم جۆرە بلو دەكرایەو (ئاشتى ونەنگى ....) ئەمەش ئاكۆكېو لەگەل خۇدى مەبەستەكەى پۆشكىندا، ھەرچۆنىكەيت ئەوپالەى خستىانەسەر لىوھەكانى ئەلكەسەندەر ئەرەندە تالەنبو كەو ك بۆخۇى چاۋەروانى دەكرد، ھەركەئەو دوو ئىمپراتۆرە چوونەسەر ئەو شۆينە ديارىكراو، ناپليۇن باۋەشى بەئەلكەسەندەردا كىردو ھەردووكيان چوونەزىر خىمەكەو گەتوگۇ دەستى پىكىردو نىكەى دوو سەعاتى خاياند، ھىچ يەك لەم دوو ئىمپراتۆرە وردەكارى ئەم گەتوگۇو پىكەوتەننەيان باسەكرد، بەلام دواتر ھەندى لەو پىكەوتەننامەيە ئاشكرابو وداوى چەند پۆژىك ئەو ئاشتى كىردە مۆركراو زياتر شتەكە پوونىو، ناپليۇن لەتزارى پرسى: بۆدەبى ئىمە لەگەل يەكتىدا بچەنگىن؟

ئەسكەندەر گوتى:

بەپىز منىش بەبارتەقاوى تۆنەفرەم لەبرىتانيايە، ئىتەر لىرەودوا بەياۋەرى ئىو، شەپى برىتانيا دەكەين. ناپليۇن ۋەلامى دايمەو گوتى: كەواتە ئاشتى كىردن لەنىوان ئىمەدا مەيسەرە.

بەدريزايى ئەوكاتەى ئەو دوو ئىمپراتۆرە خەرىكى دانۇستان بوون، پاشاي پروس لەم بەرى بەشى خۆرەھەلاتى روبرارەكە لەچاۋەروانىدا ماۋو، بەلكو بانگەيشتى ئەويشكەن، ناپليۇن ھەتارپۆژى دواتر قىوئە نەكرد ناوبراو بەشدارى گەتوگۇكانى ئاشتى بكات.

له وکاته ی خه ریکی بوو لیکجیابینه وه، نیمپراتوری فهره نسا داوای له نیمپراتوری پوسیارد بڅخوانی نیوه پڅ لای شو بمینتته وه، به لام پاشای پروسى ده عوه ته کرد، ته نانه ت به قورسیشه وه سرى خواحافیزی کړنى بڅ له قاندو پشتی تیکرد، له پڅڅی (26/ ی یڅنڅ) دا له سره داوای ناپلیون نه لکسه نده ر له پوویاره که په پیه وه تاجپیت له تیلیستدا خوانی نیوه پڅ لای ناپلیون بخوات. تیر له و پڅه به دواړه هم دواړه هم موو پڅڅیک په کترین ده بیینی، له سره تای شو دیدارانه دا ناپلیون پڅگای نه ده دا هیچ په ک له وه زیره کانی له ودانیشنانه دا ناماده بن.

ناپلیون به نه لکسه نده رى گرت: من ده به باش کاتبی تل و تڅش بیه باش کاتبی من

له هه مان شو قسانه ی ناپلیونه وه، پوونېوه به پاستی پروس که وتڅته چ دڅڅیکى خرابه وه، ناپلیون به پاشکای پتیشنیاری دابه شکردنی ده ولته ی پروسى ده کرد، به رمانیه ی نه و خاکه ی که وتڅ به شى خڅره لاتى پوویاری ویستول بخڅته ژیر ده س لاتى نه لکسه نده ر نه وه شى ده که وته خڅرناوای پوویاری ویتولیش بخرابیه سر نیمپراتوریه تی فهره نسا، ناپلیون حه ی نه ده کرد په ک وشهش له گه ل فریدیک ویلهمدا بدویت، له هه ندیک شتى ده گه ندا که موله تی به نه وده دا بیته لای، نه ویش زیاتر بڅ سرکڅنه کړدن وسو کایه تی کردنبوو به شو، ته نانه ت نیمپراتوری فهره نسی قسه ی نابجڅ وسوکیشى له پووی نه لکسه نده ردا به دڅسته که ی شو ده گوت و پتی ده گوت: پاشای په زیل وسوپای په زیل و شو ده ولته تی که هه موو دنیاى فریوداوه شایسته ی نه وه نییه بمینتته وه و بوونی هه بیت، نه لکسه نده ریش ته نها به زه رده خه نه په ک وه لامى هم قسانه ی ناپلیونى ده دایه وه و جارچارهش ده یگوت هه رچه نده پاشای پروسیان شایسته ی سرزه نشت کردنه، به لام پڅگابه هه رنه بیت هه ندیک له خاکی پروس بڅ پاشایه تی کردنی فریدیک ویلهم بمینتته وه.

پاشای تڅقیوی پروس ناماده ی کردنی هه موو کارکېوو، ته نانه ت هه تا عشو هه گری وزیایى هاوسره که شى له پووی دلسڅزى بڅ وه ده تېننایى نیازه کانی به کاربېنیت، بڅیه فهرمانیدا شازن لویز که جوانیه کی بیتاوتای هه بوو، بهین بڅ شارى تیلیست، هم شابانونیه هه مان شو که سېوو که ناپلیون له سره تای شه پکردنی له گه ل ده ولته ی پروسدا، به چاوی دوژمنى سره کی خڅى سهری ده کردو فهرمانی دابو له بلاوکراوه کانی فهره نسادا شتى ناشیرین له سره په فتارو هه لسوکه وتی شو بنووسن، به لام له گه ل نه مانه شدا له دهریاری پروسدا هه موویان نومیدی نه وه یان هه بوو په ک دیداری نه پتی هم خاتونه له گه ل ناپلیونى سرکڅش وسهرکه وتودا، که من تڅپه یی و که لله په قى نیمپراتوری فهره نسی که مېکاته وه به زه یی بجولیت. بڅیه به په له شازن یان سازکردو په وانه یانکرد، هه رچه نده نه وکارهش ته و او جیگای دلڅوشى نه بوو، چونکه ده یانزانى ناپلیون نڅو سهروکارى- یان شهیدانى ثافره ت نییه، هه رچه ند دلشى پتده دان، هه رچه تڅکیت چاوپیکه وتنه که له ناو کڅشکى تیلیستدا پڅکخرا، ده بوا شازن هه ولېدات هه رنه بیت ماگدبورگ وچه ند شویتیکیت بگڅرتته وه سر پروس، له وکاته ی ناپلیون به جلوه رگی پاوکردنه وه که پایه وه له به رده م ده روزه ی کڅشکدا دابه زى، شازن لویز به پیه پى خڅپازاندنه وه و شکمه ندانه به پیره وه چو، هم دیداره دووڅلویه ماوه په کی دووو درڅی خایاند، هه تا پاشا فریدیک ویلهم تیر ته تڅگه تاوویو وچیت نه یتوانى به رگی هم نه نگیه و چاوکسکه و سهرکردنه پرمانا کانی که سانى دهریاری خڅى بگرت، غیره تی وه به رڅى هیناو چوه وروى دانوستانى نیتوان شازن و ناپلیون، پتیش نه وه ی دانیشننه که بگاته نه نجام وختوو لویز هیچی ده سته ویت، کڅتایى هات.

دواتر ناپلین به دهم گالته کړدنه وه به مارشاله کانی خځی کوتیو: نه گه پاشای پروس که من دره نگر هاتبايه ژورې نه وامن ناوچې ماگدبورگم به شازن ده به خشی، پروسې قه دیم و پومرانی و براندمبورگ و سلیزی له ده ست بنه مالې شانشینې موهنزلرندا مانوه، به لام ولایه ته کانیتړ چ له خځره لات و چ له خځرئاویدا لیتستیندرانه وه، جگ له مېش به نووسینی پسته به ک له مادده ی چواری ریککه و تننامه ی تیلیستدا، شکرمه ندی میلی پروسې خسته ژیر پې، ناوه پوکې نه و پسته به ش نه مېبوکه، نه م چوار ولایه ته ش تنها له بهر خاتری نیمپراتوری پوسیا ده ده موه شای پروس.

هموو خاکی خځرئاوای پویاری نه لیبی پروس، خرایه ژور ده سه لاتی پاشای وستغال که تازه به ده سستی ناپلین دامه زرابو، ولایه ته کانی دوک نشینی گه وره (هس)ی هاتوریش کراته شانشینیکې تازه و خړانه ژور ده سه لاتی برای ناپلین ژوم، نه و خاکې پڅلونیایه که له ده وله تی پروس ستیندرابڅوه - ولایه ته کانی پزنان و وارشی خسته ژور ده سه لاتی پاشای ساکس، نه لکسه نده ی نیمپراتوری پوسیا ش له سر داوای ناپلین به شیکې بچوکی بیه لوستوکی خسته ژیر پکینی خځی، یه ک په یمانی به رگری و یه کده سستی له نیوان نه و دوو نیمپراتوره دا مځکراو به مځی نه موه پویابوو به لایه نی جیبه چې کړدنی گه ماروی نابوری له سر به ریتانیا که ناپلین بریاری له سر دابوو.

له رځی (8/ی یولیوی سالی 1807) ریککه و تننامه ی تیلیست، که سه باره ت به پروس وه موو خاکی نالمانیا ناهه موو او بو، مځکرا.

له تیلیستدا هه تا خځرئاوایوونی نه ورځه ناهه نگ وشادی ده ستیپکړد. به درځیای نه و رځانه هه رځو نیمپراتور خځیان به دوو دځست وهاوپه یمانی په کگرتویی هه میشه یی نیشاندا، ناپلین هه موو هه ولیکې خځی خستېوگر بځنه وه ی خوشه ویستی خځی بځنه و دوژمنه ی دوځینی، به دیاربخت. له رځی (9/ی یولی) دا ناپلین و نه لکسه نده هه رځو هڅی گاردی فوره نسی و روسیان به سه رکړدوه، کاتی له یه کترجیابوونه وش له بهر چاوی نه وه موو که سانه ی که له مېه راوبه ی روویاره که دا راوه ستابوون، به یه کتریانه وه ماچکړد. جگ له و دوو نیمپراتوره که سیتړ هه سستی به و گځرانه گه وره یه ی بارو دځی دنیا دا نه ده کړد، که له م چه ند رځه ی ریککه و تننامه ی تیلیستدا روویدابوو.

له تیلیسته وه هتا فاگرام

(1)

له وکاته ی له سهرتاسه ری نه لمانیادا به خوپیشاندانی شادییه وه پيشوازيان له ناپلین ده کرد، له تیلیسته وه بۆپاریس گه رایه وه، نیستا نه به پووکش گیشتنق نه وپه پی به میزی، به جۆرک به درژایی میژو هیچ سه رکرده یه نه یه توانیبوو بگاته نه و ناسته، ئیمپراتۆری سه رکوتکه ر که به رفراوانیه تی ئیمپراتۆریه تی فره نسا بریتی بوو له: به لچیکا ونه لمانیای خۆرئاواو پیه مون و ژن و پاشای ئیتالیاو پارێزه ری نه و هاوپه یمانیه تی زن، که دواتر ساکسیش هاته ناو نه و هاوپه یمانیه، و فره مانپه وای هۆله نداو ناپولی، که براکه ی پاشای نه وئ بوو. ههروه ها له پانتایی ئیمپراتۆریه ته که ی خۆیدا فره مانپه وای په های هه بوو، ده سه لاتیه به سه ره موو نه لمانیای ناوه پاست و به شیک له نه لمانیای خۆره لات که به ناوی شانیشینی وستفالی به براکه ی خۆی (ژروم) به خشییبوو، به شیکی زۆری هابسبورگیش که له نه مسا ستنندرابوو و درابق پاشای باویر که ده ستنیشانکراوی خۆی بوو، ههروه ها سه رده ریای سه رووی نه وروپا که له ویدا شاره کانی هامبورگ و برم و لوبک و دانترنگ و کونیکسبرگ له ژێر ده سه لاتیه سوپاکه ی نه ودابوون، پۆله نداش که تازه خه ریکی دروستکردنی سوپای تازه بوو له ژێر ده سه لاتیه مارشال داوو بوو و به ناو فره مانپه وای نه وئیش پاشای ساکس- به له قه بی دوگی گه وه ده ستنیشانی ده ستی ناپلین بوو، ئیمپراتۆری فره نسییه کان فره مانپه وای هه موو نه و پانتایی به رفراوانه ی نه وروپای ده کرد.

جگه له مانه ش دورگه کانی ئایلین^(٤٠٤)، شاری کاتارو^(٤٠٥)، به شیکیش له خاکی سه ره ریای نه دراتیک له ژێر ده سه لاتیه ناپلیندا بوو، پروس که ته نه ها خاکی که م و دیاریکراوی مابوو وه خۆپه چه ککردنی سنووردارکرا بوو، که وتبێ ژۆریاری چه ندين جۆر باجدان و به چه نه قسه یه ک که له ده می ناپلین وه هاتبا ده ری له ترساندا چه ق وچۆی ده گرت، نه مساش قه راقبی لیکردبوو و ده م له کوت مابوو و ملکه چی فره مانه کانی ناپلین بوو، پوسپاش هاوپه یمانیه تیه کی به میزی له گه ل فره نسادا مۆرکردبوو، ته نه ا بریتانیا مابوو که درێژه ی به شه پکردن ده داو که وتبێ به ره ره کانی کردن، دوا ی گه رانه وای ناپلین بۆ پاریس به هاوکاری گودن وه زیری ئلبووری و مولین وه زیری مالییه، کۆمه لێ چاکسازیان له دامه زراوه ئیدارییه کان و باجی ده رامه ت و گوهرگ و.. هیترا کردو به مۆی شه وه داهاتی ئیمپراتۆری گیشته نزیکه ی (750-70) ملیۆن که له وه به ره میانی بیبه زیه یانه ی گه لی فره نساو گه لانی تری ژۆرده سه ته کیشرا بۆ وه ره گیرابوو، شه م به ره پاره یه ش به س بوو بۆ بودجه و خه رجیه کانی ده وله ت، یه کێک له تاییه تکمه ندیه کانی ئیداره کردنی ناپلین نه وه بوو خه رچی سه ریازی له گه ل بودجه ی

204 - دورگه به کی یۆنانیه.

205 - شارنکه له یوگسلافا. (و- فارسی)

دهوله تدا داده نا، نهك بودجهی تاییهت، ثیمعتباری دهولت نهو نهده بهره و پیش چووبوو بانکی فره نسا که له سه رده می ناپلیوندا دامه زرا، دانی قهرزی به بری (4%) ی لئوه رده گهرا، واته، به سود، که له سالانی 1804 و 1805) دا (10%) بوو، سالانه باجی به ریژه ی (36) ملیون فرانکی زیږه ی ده دایه فره نسا نه مه نهو پاره یه بوو که پاشای ئیتالیا پیشکesh سالانه به ئیمپراتوری فره نسا ی ده کرد.

به لاهم خه رجیه کانی ئیداری ولاتی ئیتالیا له داهاتی ناوخوی نهو ولاته وه فره اهم ده کرا، که سیک فره مانږه وایی ئیتالیا یی ده کرد که زرکوپه که ی⁽⁶⁻⁷⁾ خوی بوو واته: ئون دو به وارنه.

پتویست ناکات نهو هوش وه بری به ئینه وه که سوپای فره نسا له ئیتالیا دا جیگه ربوو و خه رجیان له سه ر حکومتی ئیتالیا بوو، شانشیننه کانی تری ژیر ده سه لاتی ئیمپراتریه ی فره نسا ش به هه مانشږه خه رجی نهو سه ر یازانه ی سوپای مه زنیان ده کیشا که له و دهوله تانه دا جیگه ر کرابوو، به وه رگرتنی نهو باج و سه رانه یی که له و مه مله که تانه ی ژیر ده سه لاتی ئیمپراتریه ی فره نسا وه رده گیردان، ناپلیون له فره نسا دا سکه ی پیدروسته کردن و نهو دراوانه ش له بازپه کاندانا ئالو ویری پیده کرا، نهو زاراوانه ی ئیداری که له ریژگاری کنسولیه تیدا له لایه ن خویه وه دا پتږابوو له سالی (1807) دا لابران، ناپلیون ده بویست ده ست بږ چاکسازی و ابیات که ئاستی پیشه سازی فره نسا به ره و پیشتر بیا، به لاهم له و پوه وه زه مینه له بارنه بوو، چونکه نهو چاکسازیانه ی که گفتوگویان له سه ر ده کرا، ده بوا هاوتا له گه ل درژده دان به گه ماروی نابووری سه ر بریتانیا به پتوه بچیت، که مێک دوا ی گه رانه وه ی له تیلیست ناپلیون ده ستپیشخه ربیه کی سیاسی گه وه ی کرد که به پای خوی بږ کردنی نه م کاره درژده دان به گه مارقدانی نابووری سه ر بریتانیا ئاکامی نه ده بوو، ئیتر ناپلیون هه موو کارو چالاکیه کانی خسته بواری نابووری، پیش نه وه ی کاریگه ری نهو گه ماروی نابووری سه ر بریتانیا له سه ر چینه کانی کومه لایه تی ئیمپراتری فره نسا و سیاسه ته کانی ناپلیون به دیارکه ون، پتویسته سه رتا هوی سه ره کی نه مه، واته: نه خشه ی داگیرکردنی شږوه دورگه ی ئیبری⁽⁶⁻⁷⁾ بزانه ن. جیگای وه بریته نانه وه یه له پایزی سالی (1807) و زستانی سالی (1808) دا چوره ناکوکبوونیک له بږچونه کانی مارشال و وه زیره کانی و خاوه ن پله و پایه به رزه کانی ده ولت له گه ل ناپلیوندا سه ری هه لدا، کژشکی ئیمپراتریه ی ناپلیون له جوانی و پاژاوهیدا نفرو ببوو، نه جیبه زاده کزن و تازه کان برژوازیه گه وه و کزن و تازه کان، له ئاههنگ و میوانداری و شه و خونیه کاندانا له پووی زیږو باقی و برقه وه له گه ل یه کتیریدا رکه به رتیان ده کرد، سیلای زیږو زیوی هه له پژاو ده که و ته به رچاو، چونکه شازاده کانی بیانی و پاشایانی ده ستیشانکراو له لایه ن ناپلیونه وه، بږ نیشاندانی خزه تکردن به ئیمپراتری فره نسا ماره ی دوورو درژ له پاریسدا ده مانه وه، پاره یه کی زوریان خه رج ده کرد، هه ره وها ئاههنگی شږوه جابویی په ریانیش له کژشکه کانی توپلری و فونتن بلو و سن کلو و مال مزینشدا به ریاده کرا، هه رگیز پژی می شانشیننی کونی فره نسا نهو چوره شکمه ندیه ی به خویه وه نه بینبوو و نه نهو هه موو ژن و پیاوه دا پږشراو به زیږو زیوه ی تیدا بوو.

206 - وهك له مهوهر باسمانکرد، ناپلیون بیوه ژینکی هاوسه ری نهفسه رنکی فره نسی هتاوه که له شه ره کانی له سه رده می شوږی فره نسا دا کوژرابوو ونه م ژنه کوژنکی هه بوو به ناوی نوژن و ده کاته زرکوری ئیبریاوژ.

(و- فارسی)

207 - به دهوله ته کانی ئیسیانیاو پورتوگال ده کوترت، که به شږوه دورگه ی ئیبری نیاوده بریت. (و- کوردی)

به لأم همو و نه وانه ده یانزانی له یه کۆک له و ژورانه ی دهنگی ژاوه ژاوی پیناگات گه و ده که یان. به سه ره نه خشی جوگرافایی شیره دورگی شیریدا نوشاوه ته و سهیری ده کات.

زۆر له و نه فسه رانه ی له واته ههنگانه دا خه ریکی پابواردن و سه ماکردن بوون، نه گه ری نه وه هه بوو به یه ک ناماژه ی ئیمپراتۆر ده سته جێ ئه م همو خۆشی وشادییه جێبهێلن و جارێکیتر گیانی خۆیان بکه نه وه خۆراکی کولله تۆپه کان و تفهنگه کان، به لأم ئه مه له بهر خاتری چی؟

له پۆی شه په که ی ئوسترلینزه وه به پای زۆر له جهنگاوه ره کان پتیویست بوو کۆتایی به شه پکردن بهینریت وئیت فرهنسا گه یشتۆته لوتکه ی به هیزی وله ناستی ویناکردن و خهون و خهیاڵ چۆته ده ری، بێگومان همو دانیشتوانی ژۆر ده سه لاتدریتی ئیمپراتۆری فرهنسا بێ چه ندو چوون ملکه چی فره مانه کانی ئه بوون، گوندنشینه کان بهرگه ی سه ربازی کردنیان ده گرت، بازرگانه کان که وتبوونه حاله تیکه خۆشییه وه کاروباره کانیان باشبوو، خاوهن پله و پایه بهرزه کانی ده ولت و مارشاله کان ئیدی ترسی نه و یان نه مابوو شۆپشیک به رباییت و نه م پۆیمه له ناو به ریته، نه وان ده یانزانی په نجه ئاسنینه کانی ناپلین فشاری توندیان کردۆته سه ره ناوچه ی کرکارنشینیانی پایتهخت، به لأم نه وان له شتیر ده ترسان، نه وان زهنده قیان له درۆ ده دانی بیکۆتایی شه پو به رفراوانکردنی ئیمپراتۆریه ی فره نسابوو له لایه ن ناپلین وه، هیزی په های ناپلین زۆر به رفراوانبوو، به لأم که م شاره زایی مارشال وکاربه ده سته بالا کانی حکومت له مژۆبوو ده یانگوت ئه م جۆره ئیمپراتۆریه جیهانییه پایه دارناییت وشتیکی ئاسایی نییه، چونکه ئه مه ده بیته هۆی زالی هیزی مژۆویی له پاده به ده رو له ناو ده چیت، نه مانه په یان به مه بردبوو و جار جاره ش ده یان نه یانیه سه ر زمان و ده یانگوت: نه وه ی ناپلین له سه ره تاوه هه تا ناشتی کردنه که ی تیلیست نه نجامی داوه، زیاتر له موعجیزه ده چیت نه ک واقعی مژۆویی.

هه ندیک له مانه که تالیرانیش پای وایوو، ده یانگوت: درۆ ده دان به نووسینه وه بوونی ئه م جۆره داگیرکاریه ده بیته نه فسانه یه ک له لاپه په کانی مژۆوداو پۆر به پۆر دیژوار تر ده بیته و مه تر سیدار تر ده ی، ناپلین له بهرامبه ر هاوکاره کانی خۆیدا، به سوپاشه وه، به شیره یه کی ده سترکراوه سه خواوته یارمه تی ده دان، بوای پیکه و تفتنامه ی تیلیست، یه ک ملیۆن سه کی زۆری به دیاری دایه مارشال لان. بۆ مارشال (نێ)ش موچه یه کی سالانه ی به پری (300) هه زار فرانک بپه ره، به ششی (بیرتیه)ش سالانه موچه ی (405) هه زار فرانکی هه بوو، زۆر به ی مارشال و ژناله کانی ئه و به خشیشیان پێدراو موچه یان بۆ پرایه وه، وه زیره کان، به تاییه ت گودن و مولین و تالیران و فوشه، به نه ندازه ی مارشاله کان گرنگیان پێدراو پاره یان درایه و موچه یان بۆ زیادکرا، هه موو ئه و نه فسه رانه ی گاردو سوپا به خشیشیان درایه که له وشه پدا جیده ستیان دیاریوو و قاره مانیه تیان نواندبوو، زۆر له مانه ش موچه ی مانگانه ی زۆر، ئه و سه ربازانه ی له شه پدا برینداریبوون سێ بهرامبه ر پاداشتیان وهرگرت، ئه م ده سته بلایه ته نانه ت به یه ک فرانکیش زیان به خه زنه ی ده ولته ی فره نسا ته واه نه ده بوو، چونکه جگه له وه ی ئه و ولاتانه ی که وتبوونه ژۆر ده سه لاتنی فره نسا باجی سالانه ی زۆریان ده دا، ناپلین باجی تاییه تی له و ولاتانه ده ستاند که بپه که ی ده گه یشته ده یان ملیۆن فرانک، بۆ نومونه: دبوا شانشین و ستفالی (40) ملیۆن فرانک له باجی زه وییه کانی کشتوکالی وهریگریت و بیدات به فره نسا، پۆلۆنیاش ده بوا (30-35) ملیۆن فرانک بدات، زۆری تریش ....

ناپلین به زهوقی خۆی ئه پارانێی خه جده کرد، ئه وهی که له دانی به خشیش به وکه سانهی لێیه وه نزیکیبون زیاد ده بوو، ناپلین لهعه مباری کۆشکی توپلری ده هاویشته، به پیتی گوتهی ناپلین له سالی (1812) دا ئه وه پارهیه بره که ی که یه شته (300) ملیۆن فرانکی زێر، ئه وه خه رجیهی ده ستوپیته و نه دانه کانی کۆشک و چه رجی سالانهی کۆشک نزیکی (25) ملیۆن فرانک بوو، به لام له چاوه وه وه موو پاره و زێره زیوهی که به دیاری ده هیندرایه کۆشک، وه ک دلوپه ئاوێکیوو له ده ریایه ک، به م جۆره داهاتیکی زۆر له وه شوێنانه وه بۆ ناپلین ده نێردرا که داگیرکرا بون، بری ئه وه پارهیه ده که یه شته ملیۆنه هاو ناپلینیش بێ درێنی به شیکێ له و پاره و زێره به سه ر سوپا و کارمه دانی ولاته که ی خۆیدا دا به ش ده کرد، ئه وه وه موو پاره و موچه ی که ده درایه ئه مانه، نه ده بووه هۆی ئه وهی ئه و بێرکه یه له دلی خۆیاندا ده ریاوێژن که ئه م هه موو خۆشی و ده وله مه ندیه له ناشتی و ئارامیدا خۆشه و ده بی ته مه نی خۆیان له شه پی بیکرتایدا به مه ده ر بدن، هه موو لایه ک ده یانزانی ئیستا ناپلین ته واو له تیلیست نه که پابۆوه که خه ریکی خۆ سازکردن بوو بۆ شه پی پورتوگال به سه ر خاکی ئیسپانیدا، زۆرینه ی ئه وه که سانه ش نه یانده زانی ئامانج له وه شه پکردنه چیه، له وه پوره وه پتیویه جارێکیتر تێبینی گه مارۆدانه ئابورییه که ی سه ر بریتانیا بکرتیه وه، چونکه ئیتر له وه مێژوه به دواوه هه یج کاتیگ ناپلین له مه سه له ی گرنگیدان به وه گه مارۆ ئابورییه ی سه ر بریتانیا خا فله گیر نه بوو، لێره وه ئامانجی ناپلین ئه وه بوو ئابوری بریتانیا بخته گێژا و ته نگزه ی تونده وه، ته وا و بۆچوون وه نگاری لوژیکیا نه بوو.

ناپلین نه یه ده توانی باوه پ به نه مه مالی شانشینی براگانشی⁽⁸⁾ پورتوگال بینیت و پشیتان پتیبه ستیت، نه به به مه مالی بورینه کانی ئیسپانیا ش، ئه سته م بوو ناپلین به وه باوه ریکات ئه م دوو به مه مالی شانشینییه، ئاماده بن به ربه وومه کشتوکالییه کانی خۆیان به بریتانیا نه فرۆشن و نه شه یلن کالو به ربه وومی بریتانیا بێته ولاته که یانه وه، ئاشکرا بوو هه ر دوو ک پاشا چاپووشیان له بریاره که ی به رلین که سه به رته به گه مارۆدانی ئابوری سه ر بریتانیا ده رکار بوو، ده کردو هه زار به و به مانه و پاساویان ده هێنا یه وه، به وهی به رفراوانبوونی سنووری ده ریای خاکی شێوه دورگی ئیبری زۆر بوو و به رده وامیش ده ریا وانه کانی جه نگه ی بریتانیا به سه ر که ندای بیسکه و⁽⁹⁾ سه رتاسه ری ئرقیانوسی ئه تله سی و ده ریای سپی ناوه پاستدا زالبوون و له سه ر خودی خاکی شێوه دورگی ئیبریشدا قه لاتی سه ربازگه یه کی گه رده ی بریتانی له سه ر ته نگه به ری جه به ل تارق هه بوو، به دله نیا ییه وه هه تا ناپلین ئه وه دوو ولاته ی نه خسته بایه ژێر ده سه لاتی خۆی، نه ده توانرا بریاره کانی گه مارۆدانی ئابوری سه ر بریتانیا جیه جێبکێژن، به مه ای ئه م مه سه له یه له ناو هۆشی ناپلیندا به م جۆره پێگا چاره ی بۆ دۆزدا بۆ وه، ئه ویش ئه وه بوو ده برا ته واوی سنووری ده ریای ئه وروپا⁽¹⁰⁾ که وتبایه ژێر ده سه لاتی سوپا که ی خۆی، ئینجا گه مارۆی سه ر بریتانیا کاریگه ری ده بوو، ئه وه که سه ی ملکه چی ئه مه ش نه بوو یا ده بوو به زۆر وه لا خرابا.

بورینه کانی ئیسپانیا له به رامبه ر ناپلیندا خۆیان به پاستگ نیشانداده و درۆشیان ده کرد، چونکه نه ده یانویست و نه ده شیانتوانی دژی بریتانیا ببه وه و به شێوه یه کی پراکتیکی په یوه ندی بازرگانی له گه لدا بپچێژن، به مه مالی شانشینی

208 - به مه مالی پاشا به نی پورتوگاله، که له ئالفونسو کوره یژووه که ی ژان - ی په که مه و ئازوای مه زنی هه یه،

(و- فارسی)

209 - له سه روی شێوه دورگی ئیبریدا یه وه ده که وتیه تیان فره و ساو نیسپانیا، (و- کوردی)

210 - لێره دا ژێر له ناو بریتانیا له که ل ئه وروپادا هه زمار نه کراون، (و- کوردی)

براگانسیش له پورتوگالدا به هه مان شپږه په فتاریان ده کرد، واته: خویان له ناپلین هه لده کردو به ملکه چی فرمانه کانی ناپلین خویان ده خسته پوو وه ولیشیانده دا چاپویشی له جیبه جیکړنی بریاره کانی که مارقدانی نابوری سر بریتانیا بکن. له گه ل هه موو نه مانه شدا بریتانیا که دواي پوډلوه که ی تیلیست تاک وته نها مابږوه، به جددی بریاریدا به توندی به ربه ره کانیه کانی خوی دريژه پيښتات، له سره تاي پږژانی مانگی سپته مبري سالی (1807) دا هه ندیک له که شتیبه جه نگیه کانی بریتانیا به به هانای نه وای دانیمارک ناماده یه بچته گه ل گروپی که مارقدانی نابوری سر بریتانیا، شاری کزنپهاگنیان تږپ بارانکرد، که ناپلین نه وه واله ی بیست زور توپه پوو وپیاریدا هرچی زووتره ده ستبکات به جیبه جیکړنی نه خشه که ی خوی، نه ویش داگیرکردنی نیسپانیای پورتوگال پوو، له مانگی توکتوبری سالی (1807) دا سوپایه کی (27) هزار کسی له ژیر فرمانده یی مارشال ژونژدا، به فرمانی ناپلین به سر خاکی نیسپانیادا به ره و پورتوگال که وته پږ، ماوه یه ک دواي نه وه له شکر ټکیر که پټکها تپوو له (24) هزاره سربازو له ژیر فرمانده یی ژنرال دوپن دابوو به دواي له شکر ی په که مدا پږیشت، جگه له مانه ش ناپلین نزیکه ی (5) هزاره سربازی شمشیر وه شین وسه ریازی سوارو تفهنگ به ده سستی پږ مهیدانی نه و شپه چاره پوانکراوه نارد، پاشای پورتوگال داواي یارمه تی له بریتانیا کرد، هرچنده پاشای پورتوگال چند له ناپلین ده ترسا نه وندش سلی له بریتانیا ده کرده وه،

ته نانه ت ناپلین نه یو یست به پږنگای دیبلوماسی په زامه ندی له نیسپانیا وه ریگریته هه تا سوپاکه ی به سر خا که کیدا پږین بږشه پږ پورتوگال، ته نها فرمانی به مارشال ژونژکرد له کاتی په پږینه وه بږ ناو خاکی نیسپانیا په یامیک بږ نیسپانیا بنیریت وله پږنگای ته تر ټکه وه مه درید ناگاداریکاته وه، مه دریدیش دواي که یشتنی نه م په یامه جگه له پږی پوون هیچ پږنگه چاره یه کی تری نه پوو.

له کږشکی ناپلیندا، کامباسره سی خاوه ن متمانه ی نیمپراتر، به وپه پږی پږزه وه ناږه زایی خوی له سر نه م هه نکاره ی ناپلین ده ربږی، به پټچه وانه ی تالیران که نه م کاره ی نیمپراتوری ته و او به پاست ده زانی، نه م سیاسه ته داره، له مانگی توکتوستی سالی (1807) دا دواي ناشتی کردنه که ی تیلیست، ده سستی له کار کیشابږوه، به هانای ده ست له کار کشانه وه که شی نه وه پوو ناپلین به نامه له به رتیل خوی وده سته که وتی نامه شروعی نه و ناگاداری کرد پږوه، چونکه تالیران له وپوه وه که موکوپي زوری هه پوون، به لام راستیه که ی هزی ده ست له کار کیشانه وه که ی ناویراو نه وه پوو، تالیران نا کامی خراپی له سیاسه ته جیهانیبه کانی ناپلیندا ده دی، بږیه بریاری دابوو وده وده خوی له هه موو کاروباریکی سیاسی به دوور بگریته. له گه ل هه موو نه مانه شدا له ناو کږشکی ده ریادا خاوه نی پږزی خوی پوو، به لام له م کاتانه دا دوویاره ده یو یست جار ټکیر بیتوه جیگای سرنج وگرنگی گوره که ی، هرچنده نه و سرکه شیبه ی داگیرکردنی پورتوگال ونیسپانیاشی به مه ترسیدار ده زانی، به لام به ریایی وایده رده خست نه و هه نکاره ی نیمپراتوری فره نسا پاست ودروسته و زور له جیگای خویدا یه تی، له شکر ی مارشال ژونژو که یشته سر خاکی نیسپانیای په کسره به ره و پورتوگال ملی نا، سربازو کانی فره نسا نه و ولایتیان به وشکه سال دیتوه و تالانی جوتیاره کانیان ده کرد، جوتیاره کانیش له هر شو ټټیکدا سربازی هه لپړاو وه نواکه وتوویان بینیان ده یانکوشتن وتوله ی خویان لیده کردنه وه.

سهرنه نجام دواي پښتنيكي دوو دريژ كه شش هفتي خايداند، مارشال ژوبل له (26/ي توفه مبري سالي (1807) دا گيسته پايتختي پورتوگال وداگيري كړد، دوو پښتنيش شو ميژووه، بڼه مالې شانښيني بيهك كه شتي برتانيايي هلاتيون، نينجا نړوي نيسپانيا مات.

(2)

له نيسپانيا دا بارودوخه كه بهم شپوه يي خواره وه بو، شارلي چواره م كه فرمانپوه وي شو ولاته بو، پياويكي نه فسنزم و ژيړيو و ته واو كه وتبږ ژيړ كړن تر ټولي هاوسره كي گړوي، پاشاو شانن گړوي، دژايه تي فرديناني ميرانگړه وي ته خت وتاجي پاشايه تي بوو ده كړد كه له سالاني (1805 و 1806 و 1807) دا چيني برژوازي و نه رستقرا ته كاني نيسپانيا نوميدى نذريان پښيو، بڼ سهره يي وگنده لي له ناو دامودوزگا كاني ولاتدا ه بوو وسياسته تي ناوخوش زيانى به بواري بازرگاني وكشتوكال گه يانديو، كه پيشت له گه شس سندندي زياتر دا بو، ته نانه ت برژوازيه ت و نه رستقرا ته كاني له يه ك بهر وي دژدا كړ كړد بوو نه وه، بهر اي نه مانه بهر پوخاندني پياوه خوخه ويسته كي كړشكي پاشايه تي، "واته: ميردي شانن گړوي"، نه گري نه وه ه بوو جاري كيت نيسپانيا بگه ونيته وه سهر پتي خويي و بيوژيته وه.

بيړكي پيښكه و تن وگونجاني گه لي نيسپانيا له گه ل شيمپراتوري فهره نسيه كاندا كه وتبږ سهرزاران ونيانې نه ويان ده كړد به لاي كه موهه ببيته هو چاكسازي كړدن وپاريژه ري سهره خويي نيسپانيان له بواره كاني ثابووي وسياسته تي دهره كيدا ناسوده بن، فردينان، خوازيپتي يه كيڅ له برازا كاني ناپليوني كړد، به لام داواكاريه كي په تگرايه وه.

له پاستيدا شيمپراتوري فهره نسا پلانكي تري دا پشتمبوو، شو ده بويست بڼه مالې پاشايه تي نيسپانيا لابي ات ويه كيڅ له براكاني - يان يه كي له مارشاله كاني بكا ته پاشاي شو ولاته، له ماوه ي كه ژي زمستان ويه هاري سالي (1808) دا يه كه سهر يازيه كاني سوپاي فهره نسا يه كه له دواي يه كه بهر وه نيسپانيا ده اتن، هه تا مانگي ماري نه وساله نزيكي سته هه زار سهر ياز له نيسپانيا دا جيجر كرا، كه ناپلن له سوپاكي خوي دنيا بڼه ثاماده يه، بريارو نه خشه كاني دان وكه لكې له وډوبه ركه يي ناو بڼه مالې پاشايه تي نيسپانيا وه رگرت، مارشال مورا كه فرمانده ي له شكړيكي (80) هه زار سهر يازي بو، هيرشي كرده سهر مه دريد، شارلي چواره م هاوسره كي گړوي سهره تا بريارندا ه لپين، به لام له وكا ته دا خه لك پا په پيوو و نه يانه پيشت نه مانه ه لپين له ناراندخونزه دا ده سترگريان كړدن، شق پشيه كان ده ستيان گه شته شانن گړوي و بهر يه زه بيانه نازار يانداو خستiane زيندانه وه، دواتريش پاشايان ناچار كړد ده ست له پاشايه تي بڼ فردينان بگيښته وه، نه ه له (17/ي ماري سالي (1808) پوويده، شش پږ دواي نه وه، واته: له (23/ي ماري) دا، مارشال مورا گه شته پايتختي نيسپانيا، به لام ناپليون پاشاي تازه فرديناني بهر سمي نه ناسي وداويكرد پاشاي تازه و پاشاي كړن و هه موو نه نداماني بڼه مالې پاشايه تي، بڼ بڼ شاري بايون بڼ لاي خوي، شو مافي داوه ري ده سله اتداره يتي په هاي دهر پپني پاي خوي له سهر نه ه بهر ه قې خوي ده زاني، له (30/ي شيريلي سالي (1808) دا شارلي چواره م وگړوي هاوسره ري و فرديناني هه و ته م، پيښكه وه چون بڼ بايون بڼ لاي ناپليون.

به‌لام ناپلین دوايکړد همو شازاده‌کاني نيسپانيا بڼن بڼنم شاره چوون مه‌دريد شله‌قاره، ورده‌ورده مه‌بستي ناپلین پروتېږوه، نو ده‌ويست دواي شوه‌ي همو بنه‌ماله‌ي شانشيني نيسپانياي پاکيتش شاري بايڼن کرد، پووخاني ثمانه رابگه‌په‌نيت همو نه‌وانه ده‌ستبه‌سهر بکات وئينجا په‌هانه‌ي بکه‌ويته ده‌ست ونيسپانيا بخاته‌سهر ده‌سه‌لاتدريه‌تي فوره‌نسا. له‌به‌رواري (2/ي مایق) دا خه‌لکي مه‌دريد دڼي سوپاي فوره‌نسا پاپه‌پييون، مارشال مورا نو پاپه‌پينه‌ي شهلثاني خوڼن کرد، به‌لام نه‌وتروسکه سهره‌تاييه‌کاني ناگري شه‌پي ناوخڅي نيسپانيايو، ناپلین له‌گل بيستني هم هواله‌داو له‌وکاته‌ي تازه بنه‌ماله‌ي شانشيني نيسپانيا گه‌يشتبوونه نار ته‌لاري نيشته‌جن بووني ناپلین وجه‌جالي وقهره‌بالتغيه‌کي څږيو، شارل چوارم به‌گوجانه‌کي ډاگڙايه فرديناني خه‌وتهم وناپليڅنيش له‌توپه‌بيدا به‌سهریدا شیراندن وگوتی: ده‌بن هره‌يوکتان ده‌ست له‌ده‌سه‌لاتي خوتان بکيشنه‌وهو چاوله‌ته‌ختي پاشايه‌تي نيسپانيا بپوشن، من به‌فرمانپه‌واي نيسپانيا بناسن. هه‌رواشي لښت، چونکه شارل چوارم وهامه‌سهره‌کي وفرديناني خه‌وتهم، به‌ده‌ست سوپاي فوره‌نساوه گرفتاريوون، نينجا ناپلین گوتی: بڼ پاراستني ناسايش وخزمه‌تکړدن وخوشگوزه‌راني شتوه، پښگانان پښاده‌م بگه‌پنه‌وه نيسپانيا، به‌لکو ده‌بن پاشا²¹¹ شاون بچن له‌کوشکي فونتن بلودابن، کړشکي پرسن دوتاليرانيش که‌له والانس‌دابوو بڼ فردينان وشازاده‌کاني تري ديارۍ کرد. هم برياره پاسته‌وخو جڼبه‌جکړا، چهند پڅڅک دواي هم له (10/ي مانگي مایق) دا ناپلین فرماني به‌براکه‌ي جوزف کرد، که‌پاشاي ناپولي بوو، بجيت بڼ مه‌دريد وله‌سهر ته‌ختي پاشايه‌تي نو ولاته دانيشيت. مارشال موراش فرماني پکړا بجيت بڼ ناپولي وبڼپته پاشاي نو ولاته.

نيمپراتڅي فوره‌نسيه‌کان به‌وه‌ي نوکاره‌ي څږ به‌ناساني به‌ده‌سته‌وه‌هات وبه‌تدرده‌ستي بنه‌ماله‌ي پاشايه‌تي نيسپانياي به‌ساويلکه‌يي هاتنه‌څير ده‌ستي و بڼ نه‌زيه‌تي څږ ده‌ستي به‌سهر نيسپانيا دا گرت، څږ دلخوشبوو، به‌لام له‌پېر شتي چاره‌پواننه‌کړاو، نه‌که هه‌ر ته‌ننا سه‌پاره‌ت به‌ناپلین، به‌لکو به‌لای همو نه‌ويوپاوه که‌له‌ترس وله‌رژدا ده‌ژيان پووداويکي گرنگيو، نوويش نه‌وه‌بوو يک شه‌پي خوڼناوي له‌نيوان سوپاي فوره‌نساو شرق‌شگيږه پارتی زانه‌کاني نيسپانيا دا پوويدا، بڼ په‌که‌مجار ناپلین پوويه‌پووي دوژمنک ده‌پوره که‌پيشينه‌ي لای نه‌ونه‌بوو، نو دوژمنه‌ي له‌ميسرو سورياشدا هاوشيوه‌ي نه‌مه‌ي نه‌بينيوو.

گوندنشینه ناستوريه²¹²، توپه‌وخه‌نجر به‌ده‌سته‌کان، شوانه پووت وږه‌جاله‌کاني سرامورفا، به‌تفه‌نگي ژه‌نگاوييه‌وه، سنعه‌تکاره‌کاني کاتالوني به‌نيزه‌ي دريژده‌وه (ناپلین که‌ناوي نه‌وانه‌ي نابوو، خوڼپي) وفه‌رمانپه‌واي په‌هاي نه‌ويوپاوو وله به‌رامبه‌رياندا سوپا مه‌زنه‌کاني پوسياو نه‌مساو پروس به‌چړکدا هاتبوون و به‌ده‌ريپيني وشه‌يه‌ک نيمپراتڅي کڅني له‌سهر کارلاده‌بردن وهي تازه‌ي له‌جڼگيدا داده‌نانه‌وه (له‌ده‌ست کڅمه‌لن) به‌ره‌لای نيسپانيايي²¹³. هه‌راسان بيوو؟ به‌لام له‌وکاتانه‌دا نه‌ناپلین ونه‌هيچ که‌سيکيت نه‌يانده‌زاني هم ترپيه (بڼ سه‌رويه‌رانه) په‌که‌مين گږپه‌لکه‌ني نيمپراتڅيه‌تي مه‌زني ناپلین وله‌ناوي ده‌بن.

211 - مه‌بست له‌شارلي چوارم وکودوي هاوسه‌ريه‌تي. (و-فارسي)

212 - مه‌بست له‌لايه‌نگراني پاشايه،

213 - مه‌بست له‌شورڅنگيزه‌کاني نيسپانيا په‌که‌پيشويه‌ي پارتی زان شريان ده‌کرد. (و-کوردی)

کاتن ناپلیون له سالې (1808) دا نه خشه ی داگیرکردنی نیسپانیای کیشاو دهستی پیکرد، هه میشه تیښینی یه ک پوډاوی میژویی ده کرد، که به پوکش ببوه جیگای گه شیبینی شو، نه میش نه وه بوو: پټک ست سال له موبه لویسی چوارده هم که فهرانپه وایی فهرانسای ده کرد، نه وه یه کی خزی به ناوی فیلیپ کرده پاشای نیسپانیا و ناوبراو هه مان نه وه که سه بوو که پشتاو پشتی بنه مالې شانشینې بورینه کانی نیسپانیای لیکه و ته وه، له و پزگاره دا گه ل نیسپانیا، پششوانیان له و پاشا تازیه کردو به رگریان له ته ختی پاشایه تی فیلیپ ده کرد، هه رچه نده له و پزگاره شدا نیوه ی دهوله ته کانی نه وروپا که و تنه شه ی له گه ل لویسی چوارده هه می فهرانسادا، بژنه وه ی فیلیپ له سه رته ختی پاشایه تی نیسپانیا لایریت، له سه ر نه م بنه مایه بچی ناپلیون به گرتنه به رچاوی پزگاریش له لویسی چوارده هه م به هیزتربوو، ناتوانیت نه م بکات؟ بژ نه و ناتوانیت شانشینیکې بژناپارتي له نیسپانیا دا دابه زرنیت و دروستبکات؟ جگه له مه ش پتویستی نه ده کرد وه لویسی چوارده هه م شه ریش له گه ل نه وروپا دا بکات له سه ر نه م کاره ی چونکه پشتر نه وروپا خرابوژر ده سه لاتی خزی و پوسپاش ببوه هاوپه یمانی.

به لاهم ناپلیون به شپوه یه کی گشتی دلی خزی به مه خوشده کردو ته و اویش به هله دا چووبوو، نه وه نه یده ویست درک به و جیا وازیه ی دانانی فیلیپ دو بورین له سالې (1700) دا له گه ل دانانی جزیف بژناپارت به پاشای نیسپانیا له سالې (1808) دا بکات.

بازرگانان وکه شتی دروستکه ران و نه رستو کراته کان مه سه له ی دانانی فیلیپ به پاشای نیسپانیانان به وپه ی خزی و شادی به وه پششوانی لیکردبوو، چونکه نه مانه ش وه لویسی چوارده هه م وینای نه وه یان کردبوو نه و شوپنانه ی نیسپانیا داگیر کردبوو ده بیته ملکی فهرانسا، به لاهم نه وانه هه له یه کی گوره یان کردبوو، چون نه مانه به کلې گشتی هه موویان دژي نه وه بوو نه سه رمایه و بازرگانی و پیشه سازیه کانی فهرانسا به یته نه و شوپنانه و فیلیپی پتېنجه م ناچار کردبوو مافه کومه لایه تییه کانی هاو لاتیانی نیسپانیایی بدات به هاو نیشتمانه کانی خزی، واته: فهرانسییه کان، هه روه ها نیسپانیا نه وکات باجی نه ده دا به فهرانساو ته نها نه و نه ده بوو بنه مالې بورینه کان و فیلیپ بیته پاشای نیسپانیا، به لاهم له و پزگاره دا جزیف بژناپارت، له ژر شانلی پرشکزی پاشاکانی نیسپانیا دا ته نها فهرانپه وایه کی ساده بوو که له لایه ن ناپلیونه وه دانرا بوو، به مانایه کی باشر، جزیف ته نها که سیکوو که له لایه ن ناپلیونه وه نه رکی نه وه ی پشپتو درابوو که مارزی نابوری سه ر بریتانیا توندتربکات و نیسپانیایش به شپوه یه کی پراکتیکی وه ک ژر ده سه ته یه کی فهرانسی بژ به ره ینانی برژوانیه کانی فهرانسا دایینکاو زه مینه بژ نه م پره خستینیت، له نیسپانیا دا باش ده یانزانی هه ر له سه رته ی کوده تاکه ی (بومری سالی 1799) وه هه زاران سکا و خواست وداوا له لایه ن پیشه کاران و به زازو... هیتری، فهرانسای خرابوونه به رده م ناپلیون و نه مانه به رنامه ی نابوری خزیان له م دوا بیانه دا ناوا خستبې به رده م ناپلیون:

1- پتویسته بازا په کانی نیسپانیا تاییه ت به به رویوم و پیشه سازیه کانی فهرانسا هه بیته،

2- ده بیته دهوله تی نیسپانیا خوری مه رپه مریتوسه کان (له و پزگاره دا نه و خوریه له دنیا دا هاوتای نه بوو بژچاکی) تاییه ت به کارخانه کانی فهرانسا بفرو شیت.

3- ئيسپانيا به گشتي به تاييبت له ننه د لوسدا، ده بڼ هه موو چوره كاني لوكه بچيتريت، كه بڼ كارخانه كاني پستن و چيني فهرنسا نذر زه رووي بوو و ناپليون كپيني لوكه له برتانيا قه ده غه كړدبوو، هره به فهرنسا بغر شريت.

سهرته نجام، بڼ ياريد د داني هه موو پيشه سازاني ئيسپانياو بڼ گوندنشينه كاني شم خاكه كه بڼيوي ژيانان پاسته وخځ و ناپاسته وخځ وابه ستبي نځري به بهرهمي موو و خوري ولوكه وو.

له همدېك به شي فهرنسادا كه تا نه وكاته ش به ميرنشين لو كال و خپله كي مابونه وه، به تاييبت له و شارو چكانه كي كه خه ريكيوو نه و سيستمه كڼمه لايه تيه به ره و نه مان ده چوره، هه موو كولاكه كان كه په يوه ندي نزيكيان له گه ل برتانيا و شويته ژير ده سته كاني ئيسپانيا دا هه بوو، ملكه چي ناپليون بوو، ثيت پاسته وخځ برتانيا شه پي پاگه ياند له گه ل ئيسپانيا دا و كه چون نه و دورگانه كي فهرنسا كه له دنيا دا هه بوو ده چنگي و دزيه تي ده كړد له گه ل ئيسپانيا دا به هه مان شيو كه و ته جموچول، هه موو نه و شويته كي له دست داگير كړد و نولم و نځري ناپليون دا توشي زيان ببونه وه، ده ستيانايه ياخي بوو و شق شكر دڼ دڼي فهرنسا، گوندنشين و پيشه كاراني ئيسپانيا هه رله سهره تاوه نه و ه يان سه لماند كه ده تواش بهر ه نكاري فهرنسا ببته وه و شق شبكه ن؛ به لام به پوكه ش له و نځرانه دا ناپليون له كار ه كانيدا سهر كه وتو ديار بوو، بوريته ده ستبه سهره كاني ئيسپانيا كه له ژير پاسه واني پوليسه كاني فهرنسادا به ره و كوكه كاني فونتن بلوو والانسه، بران بڼ جيتنشين كړدنيان له ويداو جڅر تڼ بڼا پارتيش چو بڼ مه دريد.

پاسته ناپليونيان له همدېك پور دوي لاره كيش ناگا دارده كړده وه، له مانه ش گوندنشينه ئيسپانيا ييه كان غيره تي نه و ه يان كړدوه شه وانه ده سته ده سته هڅر شبكه نه سهر بازر گانه كاني ئيسپانيا يي و گولله بارانيان كړدوون و كاتنه نه مانه ده ستگير ده كران و گولله بارانيشده كران به بیده نكي-يان به دروشم گوتنه وه به ره و مهرگ ده چوون، هه روه ها پاپرتي نه و شيان بڼ ناپليون بهر زكړدبوو خه لكی مه دريد دڼي سهر يازه كاني فهرنسا پاپه پيون و مارشال موراي فهرماني به سهر يازه كان كړدوه گولله بارانيان بكن، به لام خه لكه كه هه لته هاتوون و چوونه ناو ماله كان و له په نجه ره و ده رگا كانه وه ته قه يان له سهر يازه كاني فهرنسا كړدوه، كاتنه سهر يازه كاني فهرنسيش بڼ پاره دووناني نه مانه چوونه ته ناو نه و ته لارو مالانه، ئيسپانيا ييه كان تادواين فيشه ك شه پيان كړدوه و ئينجا به شه په كڼدو مست و چنگه كړكه و ددان و هر كڅاونه سهر يازه كاني فهرنساو شه پكي خويناوي نذر ديوار ده ستي پيكر دوه و ته نانه ت سهر يازه فهرنسيه كان نه و شق شگرتانه يان به رده دانه وه خوارې بڼ سهر سهر نځري سهر يازه كاني تري كه له ده ره وه ي نه و مال و ته لارانه دا پاره ستا بوون.

فهرنسيه كان له يه كم هه نكاوي گه يشتنيان به سهر خاكي ئيسپانيا، هه ستيان به وكيته سڅري و نه ته وه پرستيبي خه لكی نه و ولا ته كړد، په كه يه كي سهر يازي چووبوه ناو گونديكي چڼل كه پيشتري دانشتواني نه و نځيه چنگيان و ده چنگه ل دابو، له ناو خانويكا كه ته نها نځيكي گنج و منداله كي تيدا مابوون، سهر يازه كان، هه نديك خوار دنيان ده سته و توه، فهرمانده ي نه و يه كه سهر يازيه كه و تڼي گومان و پيښ نه و ي پڼگا به سهر يازه كاني بدات نه و خوار دنه بخڼ له وژنه ي پرسيبوو تڼ بلتي شم خوار دنه ژه هراوي نه كرابيت؟ بڼ نه و ي دنيا ببته وه نه فسره كه ژنه كي ناچار كړدبوو پيشان نه و كه من له و خوار دنه بخوات، نه و ژنه جوتياره ش بڼ دودلي داواكي نه و ي جيبه جيكر دبوو، به لام نه فسره كه هه ر گوماني مابو و به ژنه كي گوتبوو ده بڼ هه نديكيش له خوار دنه بده يته منداله كت، دايكي منداله كه نه و شي كړدبوو، ئينجا سهر يازه كان كه و تڼوونه خوار دني

ئەخۇراکە و پاش ماوەیەك دایك و منداڵەكە و سەربازەكانی خواردنەكەیان خواردبوو بە ئازاریكى نۆرەو و مردن و فریودانەكە سەری گرتبوو.

لە یۆزانی سەرەتا ییدا ئەمجۆرە پووداوانە سەربازەكانی فەرەنسایى توشى سەرسوپمان كەردبوو، بەلام پاش ماوەیەك كەمى دۆخەكە ئارامبۆو كەس ئەوێ بەلاو سەیرنەبوو و بەشێوەیەكى ئاساییان وەردەگرت، ناپلیون سەری لەم پووداوانە ئەستووردەبوو و تەواو هەراسانبوو، ماوەیەكى دوورودۆزى خایان تالەچۆنبەتێ ئەم شەپە گەشت.

بەلام لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا لەنیوێ زستان بەدواو وەردەوردە هەندێك لەدەولەتە دۆراوەكان بەچاوی ئومێدەو سەیری ئەو تروسكاییە ناگرى كێوكانى پیرەیان⁽¹⁴⁾ دەكرد، پڕوپاگەندەى پڕچەكبوونەوێ سوپای ئەمسا بلاوبۆو، كەسێ سائ بەسەر شەرى ئۆستریلیتەدا تێبەپیبوو و ئەمسا پشوو دابوو و بێرینە قۆلەكەى ئەوشەپەى ساریژبۆو، ئومێد لەدلى شانشینی ئەمساو چینی برێواو ئەستۆكراتەكاندا پەیدابوو كە خۆیان لەچنگ زولمى ناپلیون بزاڕبەن، جێگای ئامازە بۆكردنە لەپوسیاو هەنگاریا و بۆم و ئەمسادا ترسی ئەوێان هەبوو فەرمانپەرەى ناپلیون درێژە بکێشێت و ئەمسا ناچاربێت دەستورى مەدەنى ناپلیون پەپەرەبكات، چونكە ئەم بەمانای پووخانى یەكجارەكى سیستەمى كۆنى پاشا و میرەكانبوو.

ناپلیون پێى باشبوو هێزى هاوێیمانیەتى پوسیاو فەرەنسا نیشان بەدیت، هەتا لەوكاتەى خەریكى سەركوتكردنى شۆپشگێرەكانى پیرەنەى خۆى لەهەرجۆرە جموجۆلیكى سەربازى ئەمسا بەئاسایش ببینیتهو، لەپۆزناوەكانى ئەوروپاییدا بەپێژەو بەم شێوەیان دەنوسى، بەپێژ ئیمپراتۆرى فەرەنسا لەنزىكەو هەندێك لەخەلكى ئیسپانیای دێنە دینێتەو سەر هۆشى خۆیان، بەلام زۆر لەدانشتوانى ژۆر دەسەلاتدارى فەرەنسا، بەگوێى یەكتریاندا دەچریان و بەنەتێ دەیانگوت: سەرئەنجام ئەم پێگەرە زەوالى خۆى بۆ پەیدابوو، هەتا ئەوكاتەى پاگەتندرا كە هەردوو ئیمپراتۆرى پوسیاو فەرەنسا لەپازى سالى(1808)دا لەفورتدا چاویان بەیەكترى دەكەوت.

(3)

دەمێكبوو ناپلیون دەبوو توندوتلى هاوێیمانیەتى ئێوان فەرەنساو پوسیا نمایشبكات، بەلام لەناوەراستى مانگى یۆلیۆدا، پووداویكى چاوەپواننەكراو هاتەپێش و ناپلیونى ناچاركرد پەلە لەچاوپێكەوتنى لەگەڵ ئیمپراتۆرى پوسیاو بكات، ئەویش ئەو بوو ژنرال دوین كە داگیركردنى خۆرئاوای ئیسپانیای پێشپێردرابوو، گەشتێك ئەندەلوس و داى داگیركردنى و درێژەى بەپێشپەرەى خۆى دا، بەلام لەپ سوپاكەى لەدەشت و بیابانىكى چۆلەوانى بێ ئازوقەدا ببینیبوو و لەهەموو لایەكەو دەستەى بێ ژمارى گوندنشینە پارتیزانەكانى ئیسپانى گەمارۆیاندا و هێرشیان كەردبوو.

لە(20/ى یۆلیۆ)دا ژنرال دوین لەنزىكى بلن چەكى داناو و خۆى تەسليم كەردبوو، دیارە ئەم پووداوە بەمانای دەستە شلكردى زولم و نۆزى فەرەنسانەبوو لەسەر ئیسپانیا، بەلام پەنگەدانەوێ ئەم پووداوە كارىگەرێكەى گەورەى لەسەر ئەوروپا جێبەجێشت.

لهشکری هرگیز تینه شکاوی ئیمپراتوری فەرهنسا شکستی خواردبوو، شکستێک که سه ره کی نه بوو، به لام دیارو بهرجهسته بوو.

به بیستنی ئه مه واته ناپلین توپه بوو و دویینی بۆ دادگا کردنی سه ریازی نارد، ناپلین له مه سه له ی په وشت وناکۆک له گه ل نه خلاقدا بۆ چوونی تایبه تی خۆی مه بوو، به پای ئه و گه و ره ترین کاری ناکۆک له گه ل نه خلاقدا قبو لکردنی شتیکیبوو که به لێوه شاییه وه نه نجام بدریت، کاتێ فەرمانده ی سه ریازی نالێوه شاهه کاروباری وابهسته به جهنگ قبو لگه ک، نه مه ناکۆکه له گه ل نه خلاقدا ده گۆر دیت بۆ تاوان، ژنرال دوین بۆ هه میشه له بهر چاری ناپلین که وت، ئیمپراتۆر زوو ههستی به ناکامه خراپه کانی پو واده که ی بلن کرد، ئه و له گه ل نه و دهیدا که به خوێن ساردییه وه باسی زیانی بلنی ده کردو ده یگوت: له چار مه زنی ئیمپراتۆریه ته کهیدا شتیکی چشه، به لام ده یزانی په نگدان وه ی ئه مه ده بیته مۆی ئه وه ی نه مسا زیاتر په له بکات له پرچه ککردنی خۆی، نه مسا پێی وابوو ناپلین ناتوانیت له دوولاره درێژه به به ره ی شه پکردن بدات، ئه وشه په ی که له خواروی ئیسیانیادا هات بۆ پیش ده بوا له به ره ی دانویدا لاوازی بکات.

بۆ ئیگارتن له گومانی شه پکردن ده بوا ناپلین له نه مسا ی گه یاندا ئه لکسه نده ری پوسیا خه ریکی داگیر کردنی خاکه ژێر ده سه کانی خۆ ره لاتی نه مساده بیته هاوپه یمانه که شی، واته: ناپلین له خۆر ئارایه وه به ره و فیننادیت، ئه مه بنچینه ی کۆبوونه وه ی هه ردو ئیمپراتۆری فەرهنساو پوسیا بوو له ئارفورت.

ئیمپراتۆری پوسیا دوا ی پێکه و تننامه ی تیلیست، که وته هه لومه رجێکی ناله باره وه، هاوپه یمانیه تییه تی کردن له گه ل ناپلیندا پساندنی په یوه ندیه کان له گه ل بریتانیادا زیانی تۆری به نه رستو کرات و توێژی بازو گانی پوسیا گه یاندا، تیکشکانه کانی سوپای پوسیا له فریدلندو تیلیستدا ته نها به یه ک به ده بختی ساده هه ژمار نه ده کرا، به لگو نه نگ و پرسیای بوو. تزار به پشتیبه ستن به به لێنه کانی ناپلین که به به سه رجوونی کات پێکا بۆ نه وه خۆ شه ده کات، هه ندیک له خاکی ئیمپراتۆریه تی عوسمانی بخریته ژێر دهستی ئیمپراتۆریه تی پوسیا به مه که مئ سیویری توێژی نه رستو کرات و بازو گانه کانی ده دایه وه، به لام پۆژه کان ده پۆیشتن و ناپلینیش هه یج هه نکاوێکی له و په ووه نه نان، به پێچه وانه وه ورده ورده له پترسبورگدا پروپاگه نده ی ئه وه بلاویوه ناپلین هانی تورکه کان ده دات زیاتر درێژه به شه په که یان بدن له گه ل پوسیا دا.

له ئارفوتدا هه ردو ئیمپراتۆری پوسیاو فەرهنسا ده یانیست ئه و مه رمانه ی به کاغه ز له مه گبه ده ییلۆماسیه کانیا دا بوون، زیاتر له دانوستانه کانیا دا وه که به لگه بیخه نه پوو و لێی دلتیا بیخه وه، هه ردو ئه و هاوپه یمانانه ئه و یان ده زانی

خه ریکی یه کتر فریودان بوون، هه ردو ک لایان له یه کتری به گومان بوون و پێویستی شیان به یه کتری بوو، ئه لکسه نده ر ناپلینی به که سیکی ژۆر ده زانی و ناپلینیش به دیپلۆماسیه ت وریایی ئه لکسه نده ر سه رسامبوو، ئیمپراتۆری فەرهنسی سه باره ت به نه لکسه نده ر ده یگوت: ئه و په ک یۆنانی گوازا وه ی ئیمپراتۆریه تی بیزیس) ه، دووباره هه ردو ئیمپراتۆر له (27/ای دیسه مبه ری سا لی 1808) له ئارفوتدا چاریان به یه ک که و ته وه به بهر چاری کۆمه لێ خه لکی تۆره وه به یه کتریانه وه ماچکردو بۆ ماوه ی دوو هه فته که پێکه بوون و له یه کتری جیا نه ده بوونه وه پێکه وه له ناو سوپای، خۆشگۆزه رانی و سه ما دیتنه کان و شانۆ و شکارکردن و گه رانه کانیا دا پێکه وه بوون، ئه گه ر نه مساوییه کان ئه مه هه واته یان نه بیستبا به لای ناپلین وه جێگای هه راسانی

بوو، بەلام ئەگەر تورکەکان بێ هەواییان لەم چارپێکەوتنە یان ئەم دوو ئیمپراتۆرە هەبە، بەلای ئەلکسەندەرەوە نۆد کرنگەبوو.

لەو مەودەی کە کەوتە نێوان پێککەوتننامەی تیلیست و ئارفوروت، سائیکی خایاند، ئەلکسەندەر بۆی مەلومبوو بە ئێنی ناپلیۆن بەوەی خۆرەلاتی بداتە دەست و خۆرئاواش بخاتە ژێر دەستی خۆی، تەنها فریودانبوو، ئیتر ئەو پوون بێزۆه کە ناپلیۆن ئەو هەر پێکای ئەو بە تزار نادات قستەتینی بەخاتە ژێر دەسەلاتی خۆی، بە لکو مولداڤیا²¹⁵ و الاسیش کە بە تەخابوو لە ژێر دەستی تورکەکاندا دەریبنێت، ناداتە ئەلکسەندەر ئیمپراتۆری روسیا. لە لایەکیترەو تزار ئەو هەشی دەبینی دوا (12) مانگ لە ناشتی تیلیست، ناپلیۆن سوپاکەی خۆی لەو بەشە ئەگوازتۆتەو کە پێڕاویابوو بیداتەو پاشای پروس، واتە: فریدرک ویلهلم، بەلام ئەو بەلای ناپلیۆن ئەو گرنگبوو ئەو بوو هەتا کۆتایی بەشە پێ پارتی زانەکانی ئیسپانیا نەهێنێت خۆی لە هێرشێ ئەگەری نەمسا پاریزێت، بۆ ئەوەی ئەلکسەندەریش لەو پووەو یاری دەت، دەبێ بە ئێنی ئەم بەدات هەركاتی نەمسا هێرشێ کردە سەر سوپای فەرەنسا روسیا دژی بۆهستێتەو لەگەڵیدا بچەنگێت، ئەسکەندەر نەیدەویست پەیمانێکی لەم جۆرە بێهستێت و جێبەجێبکات، بۆیە ناپلیۆن نامادەبوو یاری دەی سەربازی روسیا بیدات و هەموو خاکی گالیسی هەتا دەگاتە کارپات "ناوچەیە کە لە پۆلۆنیا"، بداتە ئەلکسەندەر، دواتر نوێنەرانی دیاری لایەنگرانی ئیسلا نوێنەرانی (ئەنجومەنی مێژوو نووسانی نیشتمانی و میلی پوسی، نۆد بەسەختی سەر زەنشتی ئەلکسەندەر یان کرد بەوەی بۆچ ئەو پێشنیارە ناپلیۆنی قبولنە کردووە ئەو هەلە باشە لە دەستداوە کە ئیتر هەرگیز بە دەست نایەتەو، بەلام ئەلکسەندەر پاش هەندێک بەرگریکردن لە بۆچوونە کە خۆی دانی بە هەلە کە داهێناو تەسلیمی پای ئەو رستۆکراتەکانی روسیا بوو، چونکە ئەم ئەو رستۆکراتانە کە دوو جار لە سالی (1805 و 1807) سوپای روسیا یان لە بەرامبەر سوپای مەزنی فەرەنسادا تیشکابوو، ئەمە یەیان بە نەنگی کە گەورە هەژمار دەکرد بە قبولکردنی پێشنیارە کە ناپلیۆنیش بۆ ئەلکسەندەر ئەم نەنگی پاک دەبۆو. لەگەڵ ئەمانەشدا ئەلکسەندەر لە ناپلیۆن دە ترساو حەزی نە دەکرد پە یۆهەندیەکانی لەگەڵ ئەو دا بچێت، ئەو بە هاندانی ناپلیۆن کە دەریوست سوید تەمبێ بکات لە بەر ئەوەی پە یۆهەندی لەگەڵ بریتانیا هەبە، لە مانگی دێسەمبەری سالی (1808) وە دەستی کرد بە شەپکردن لەگەڵ سوید، تزار هەموو خاکی فریلاند هەتا پوویاری تونیوی داگیرکردو خستە سەر خاکی روسیا، ئەلکسەندەر دە یزانی بە داگیرکردنی فریدلاندیش نەیتوانیوە

تو پەیی خاوەن زەوییه فیودالەکانی روسیا هێوریکاتەو، چونکە ئەمانە بەرژەو هەندی خۆیان پێگرنکترە لە داگیرکردنی خاکی پەپەفر ساردی بېپیت، هەرچۆنێکبێت داگیرکردنی فریلاند بە لگە یەکی تازەبوو بە دەست ئیمپراتۆری روسیاوە کە پساندنی پە یۆهەندی لەگەڵ ناپلیۆندا مە ترسیدارەو زیانی زۆری لێ دەکەوتەو.

²¹⁵ - کە بەشی خۆرەلاتی ئەو ناوچە لە سالی (1945) خرایە سەر ئۆکرایناو بوو بە بەشی ئەسۆڤیەتە مولداڤیا و الاسی: دوو وڵاتی دانوین و ئەمرۆ کە وێنە نەسەر خاکی رۆمانیا. (و- کوردی)

تالیران به نهیانی بۆ یه که مچار له گه‌ل ئه‌لکسه‌نده‌ردا که وه‌ت قسه‌و به‌وه ئامۆژگاری کرد خۆی له‌به‌رامبه‌ر به‌رزه‌فریه‌که‌ی ناپلیۆندا پابگریت ویه‌مه‌ش خیانه‌تی له‌ئاغاکی کرد، دواتر پاساو مینانه‌وه‌ی تالیران له‌و په‌فتاره‌ی ئه‌وه‌بوو گویا هۆی کردنی ئه‌م کاره‌ی ئه‌وه‌بووه له‌چاره‌نووسی فره‌نسا ترساوه‌وه‌ستی کردوه‌وه‌و خۆبه‌زلزانی وه‌سهرکێشیه له‌سنووبه‌ده‌رسیه‌ی ناپلیۆن فره‌نسا به‌ره‌وه‌له‌دێر ده‌باته‌وه، ئه‌م ده‌سیسه‌بازه‌ پیره ^(١٦) سه‌ره‌تا ئاوا له‌گه‌ل تزاری پوسیادا که‌وتبۆ قسه‌، که‌جۆره‌ پێته‌لاگرتنێکی پێوه‌دیاره‌(که‌ل فره‌نسا شارستانییه، به‌لام فره‌مانپه‌وای نییه، فره‌مانپه‌وای پوسیاش شارستانییه، به‌لام میله‌ته‌که‌ی هه‌ونیه، بۆیه‌ پێویسته‌ فره‌مانپه‌وای پوسیا له‌گه‌ل میله‌ته‌ی فره‌نسادا یه‌ک بگریت)

ده‌لێن تالیران به‌دریژی ته‌مه‌نی خۆی ئاغاکانی خۆی فروشتبوون، ئه‌و پۆزگاری ئیرکوتاری به‌ناپلیۆن فروشتن، ئیستاش له‌ئارفرودا ناپلیۆن به‌ئله‌کسه‌نده‌ر ده‌فروشت و دواتریش ئله‌کسه‌نده‌ریش به‌بریتانیا، به‌لام به‌وه‌ی ناوبراو بریتانیاشی به‌که‌سیتر نه‌فروشت، هۆکه‌ی ئه‌وه‌بوو بریتانیایه‌که‌ن ته‌نها که‌سانیکه‌یون که‌کپاری ئه‌ویوون، ئه‌گه‌رچی تالیران زۆجار زۆجی خۆی ده‌خسته‌ مه‌ترسی، دواتر به‌های خۆی له‌ئله‌کسه‌نده‌ر وه‌رگرت، مه‌رچه‌ند ئه‌وه‌نده‌شه‌نبوو که‌ ناوبراو چاره‌پوانی ده‌کرد، به‌لام جینگای گرنگیه‌ لێره‌دا ئامازه‌ به‌م دوخاله‌بکه‌ین.

یه‌که‌م: ئه‌و شتانه‌ی که‌له‌سالی (1808) دا ورده‌ورده‌ ببووه‌جینگای دانیگه‌رانی له‌لای مارشال وکاربه‌ده‌سته‌ بالاکانی ده‌وله‌تی فره‌نسا، له‌هه‌موو که‌س زیاتر درکی پێکده‌بوو،

دووه‌م: ئله‌کسه‌نده‌ریش په‌ی به‌و پاستیه‌ برده‌که‌ ئیمپراتۆریه‌تی ناپلیۆن به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی به‌په‌وکه‌ش دیاره، نه‌ئه‌وه‌نده‌ پته‌و ودریخایه‌نه‌و نه‌ئه‌وه‌نده‌ش یه‌کگرتوو و خۆپاگر، بۆیه‌ ئیمپراتۆری پوسیا له‌و پێشنیاره‌ی ناپلیۆن کردی که‌سه‌باره‌ت به‌وه‌بوو ئه‌گه‌ر نه‌مسا ویستی له‌گه‌ل فره‌نسادا شه‌پکات ده‌بێت پوسیا دژی ئه‌مه‌ به‌وه‌ستێته‌وه، ناپازی بوو، له‌کاتی گفتوگۆکردن له‌سه‌ر ئه‌مه‌ ناپلیۆن توپه‌بوو وکلاره‌که‌ی خۆی به‌زه‌ویدا کێشاو به‌پیلانان که‌وته‌سه‌ری، ئله‌کسه‌نده‌ر له‌به‌رامبه‌ر ئه‌م په‌فتاره‌ ئابه‌جێیه‌ی ئه‌و دا گوتی: تۆ توپه‌و تۆسنی ومنیش شه‌پانگێز... یان ئه‌وه‌تا به‌لۆژیک و به‌لگه‌ بابدوین- یان من ده‌پۆم)

هاوپه‌یمانیه‌تی له‌نیوان پوسیاد فره‌نسادا هه‌رمابوو، به‌لام ناپلیۆن نه‌یده‌توانی دلی خۆی پێخۆشبه‌کات، له‌پوسیادا هه‌موو لایه‌که‌ هه‌ست و خوستیان پاگرته‌بوو داخوا دانیشتنی ئارفرود، به‌خێر کوتایی دیت- یان نا، ئایا ناپلیۆن چوار مانگ له‌مه‌وه‌ر به‌ماله‌ی پاشایه‌تی ئیسپانیای بانگه‌یشتکردن بۆ بایون و له‌ویدا ده‌ستبه‌سه‌ری کردن، ئله‌کسه‌نده‌ریش ده‌ستبه‌سه‌ر ده‌کات؟ کاتی ئیمپراتۆری پوسیا له‌ئارفرود گه‌پایه‌وه، ژنرالیکی پیری پروسی به‌پاشاکاوی به‌شیوه‌یه‌کی به‌په‌وکه‌ش کاره‌کان سه‌رکه‌وتراوه‌ دیاربوون، به‌دریژی ئه‌وه‌ماوه‌ی هه‌ردوو ئیمپراتۆر له‌ئارفرودا پێکه‌وه‌بوون، پاشاکانی که‌ناپلیۆن داینابوون وه‌مه‌موو میرو فره‌مانپه‌واکانیتر له‌وپه‌یه‌وه‌ندییه‌ توندوتلێی نیوان ناپلیۆن و تزاری پوسیا چێژیان ورده‌گرت، به‌لام کاتی ئیمپراتۆری فره‌نسا له‌ئله‌کسه‌نده‌ر جیاپه‌وه، مه‌لول و غه‌مباربوو، ئه‌و ده‌یزانی ئه‌و پاشایانه‌ی خۆی داینابوون و میرو فره‌مانپه‌واکانی ژێرده‌ستی، خۆشیان پڕوایان به‌پایه‌داری ئه‌و هاوپه‌یمانیه‌تییه‌ نییه، ته‌نانه‌ت نه‌مسا ش باوه‌پی به‌مه‌نه‌بوو، بۆیه‌ ده‌بوا مه‌رچی زووتره‌ کێشه‌ی شۆرشگێزه‌ یاخیه‌ه‌کانی ئیسپانیا، یه‌کلایی بکاته‌وه.

(4)

له وکاته دا ناپلیون (100) هه زار سهربازی له سرخاکی ئیسپانیادا هه بوو، فرمانیدا (150) هه زار سهربازیتر په وانه ی ئیسپانیا بکړت، شورششی گوند نشینه کان پڅو به پڅو به رفراوانترو به گورترو ده بوو، به زارو ه ی ئیسپانی که پتی ده لاین گریلا، به وانه ی شه پی بچو کدیت، بق تیکه یشتن له و پوودا وانه ی که له ولاتدا پوویده دا ته واکاریگه ریوو.

نه وشه په که له لایه ن گوند نشین و سرخیل و شوان و... هیترو وه ده کرا، زور زیاتر له شه په گه وړه کانی سوپای فره نسا ناپلیونی هه راسانکړدبوو، دواى ملکه چکردنی پروس، به رهنکار بوونه وه ی سره سختی شورشگتیره کانی ئیسپانیا به شتو په یکی سره سوپهینه رانه زیادیکردوو هیچ کاتى ناپلیون وینای نه وه ی نه ده کړد نه و ناگړه ی پارتي زانه کانی ئیسپانیا شاوا دريژه بکیشیت و نه گړی نه وه هه بوو کاریگری له سر نیمپراتور جیبیلایت له سرکه شی له خوبایی بوونی که من بسرنیتته وه، به لام کاریگری له سر که سیکى وه ک نیمپراتور ناپلیون، که نه وروپای خستوته ژیر ده سه لاتداریه تی خزی، که مېوو،

ناپلیون به وه ی متعانه ی به یاریده ده رانه سهربازی پوسیانه بوو وده یزانی نه مسا ده ی ویت هتیشی بکاته سر، له کوتایی پایزی سالی (1808) دا له وکاته ی ته واک له یی بېوو، له ده ست پارتیزانه گوند نشینه دزقوو چلکته کان وکوتبى جوش، برخزی چوو بق ئیسپانیا.

له وکاته نه دا بریتانیاییه کان توانیبوویان له پایته ختی پورتوگال دابه زن و سوپای فره نسا له ویدا تیکبشکیتن، نیت پورتوگال په ک پایه گای سهربازی فره نسا نه مابوو، به لکو بریتانیایی بوو. فره سیه کان ته نها سره ووی ئیسپانیا هه تا پوویاری نابریان له ده ستد مابوو، ئیسپانیا له شکریکی به چک و تفاقى بریتانی سازکردبوو وناپلیون له گال نه و له شکره تازه په ی ئیسپانیادا که وته شه پو له (10/4) تڅه مبه ری سالی (1808) دا له دربورگوسدا تیکیشکاندن، به موی دوشه پی تروه که دواتر پوویدا، نیت له شکری ئیسپانیا ته واک له بېن چوو.

له (30/4) تڅه مبه ردا ناپلیون به وه مه درید که وته ری، جیکای وه بیرمینه نه وه په که ناپلیون بق زالبون به سر ئیسپانیادا سوپای پۆلونی که خزی دوستی کردبوو هتیا بوو. له گال سوپای فره نسا دابوو، به فره مانى ناپلیون پۆلونییه کان ملی شورشگتیره ئیسپانییه کانیا ن ده پ پاندو به بى شهمانه سرکوتی پاپه رینه کانی ئیسپانیایان ده کړد.

ناپلیون به نه مانى ده گوت: بۆسه به خزی وه رگرتنى پۆلونی پتویسته لیوه شاره یی زیاتر نیشانبده ن ویتستا پۆلونییه کان له کوششی نه وه دابوون به داگیرکودنى نیشتمانى ئیسپانیاییه کان نیشتمانه که ی خویان نازادېکن، له (4/4) دیسمبرى سالی (1808) دا ناپلیون که شته مه درید، پایته خت به خاموشیه کی مه رگبار وه پيشوازی له نیمپراتور کرد، نیمپراتور ده ستبه جى له مه دریدو سه رتاسه ری ئیسپانیادا حکومتی سهربازی پاگه یاندر دادگای سهربازی دوستکردن، نینجا هتیشیکرده سر بریتانیا. واده اته به رچاو که نیت سر به خزی بوونه وه ی ئیسپانیا جارتیکتر له ده ست چوه و چه ند فشاری زیاتر ده خرايه سر نه و میلله ته به رهنکاری بوونه ویا ن دڅبه سوپای فره نسا به هتیزترده بوو.

شاری ساراگوس که سوپای فره نسا که مارزی دابوو، چه ند مانگیک به رگریانکرد، مارشال لان چوارده وری شارى گرتبوو له (27/4) په نایه ری سالی (1809) دا چوه وناو نه وشاره وه داگری کرد، نیت له وشاره دا پوودای واده اته پيش که پیشینه ی نه بوو، هه موو مالیک بېوو سهربازگه، سوپای فره نسا ناچاربوو هه موو هڅده ته ویله کادین وشوینه کانی تری نه م شاره

به شه‌پی ده‌سته‌ویه‌خه داگیریکه‌ن، ئه‌م کوشت وکوشتاره دپ‌دانه‌یه س‌ن هه‌فته‌ی خایاند، ئه‌وشاره‌ی که‌تا ئه‌وکاته‌ش به‌ره‌نگاری ده‌کرد، سه‌ریازه‌کانی مارشال لان، ژن و مندالیان ده‌گوشتن و ده‌سستیان له‌هیچ نه‌ده‌پاراست، به‌لام ژن و منداله‌کانیش هه‌رکه بواریان بۆده‌په‌خسابا سه‌ریازه‌کانی فه‌ره‌نسیان ده‌گوشتن، سوپای فه‌ره‌نسا (20) هه‌زار شۆڤریشکیو (32) هه‌زار هاوالاتی ئه‌وشاره‌یان له‌ناویردن و په‌شه‌کوژیانکردن.

مارشال لان، ئه‌وسواره بێباکه‌ی له‌دنیا دا له‌هیچ نه‌ده‌ترسا، ئه‌و ئه‌قسه‌ره‌ی که‌له‌مه‌ترسیدارترین شه‌په‌گانی ناپلیوندا به‌شداری کردبوو و نه‌یده‌زانی به‌زه‌یی و ده‌ستپاراستن چیه‌، له‌ببینی ئه‌وه‌مه‌وو ته‌رمه‌که‌سه‌ر هه‌موو مال و کۆلان و شه‌قام و سه‌ریان به‌ریازییه‌کاندا که‌وتبوون، که‌وته له‌رزین و له‌وکاته‌ی که‌به‌کۆلانه‌کانی ئه‌وشاره‌دا ده‌پۆیی به‌وسه‌ریانه‌ی ده‌رووبه‌ری گوت: چ شه‌په‌یکه‌ حه‌یفه‌ مرۆڤ ناچاریکرت میله‌تیک ئاوا ئازا بکوژیت، ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ جگه‌له‌هه‌تانی په‌ژاره‌و سۆز چ کاریگه‌رییه‌کی تری هه‌یه‌؟

گه‌مارۆدان و داگیرکردنی شاری ساراگوس له‌لایه‌ن سوپای فه‌ره‌نساوه‌ کاریگه‌ری و په‌نگدانه‌وه‌ی له‌هه‌موو ئه‌روپا به‌گشتی و نه‌مساو هه‌موو ده‌وله‌تانی ئه‌لمانی نه‌ژاد به‌تابیه‌تی جێهێشت، ئه‌و به‌رگریه‌ دلێرانه‌ی ئیسپانییه‌کان به‌سه‌ر دانه‌وه‌اندیان، کاریگه‌ری ته‌واوی کرده‌سه‌ر شه‌رمه‌زاری و ملکه‌چی بۆ ناپلیون و ورو ته‌کانی به‌دلی ئه‌مانه‌ به‌خشی، ناپلیون ده‌وله‌تی داگیرده‌کردن، به‌لام نه‌یده‌توانی تاماوه‌یه‌کی دوورو درێژ چینی برژوانی و لاتیه‌ژیر ده‌سته‌کانی به‌بێ کاردانه‌وه‌ به‌هێڵینه‌وه‌، برژوانیه‌تی ئه‌وروپا که‌به‌ده‌ستی خودی ناپلیون ته‌واو که‌وته‌سه‌ری و له‌کۆت و به‌ندی میرو شانشینه‌کانی پزگاری بوو و که‌وتبو سهر پێگای به‌ره‌و پێشچوون و ئازادی سه‌رمایه‌، ئه‌میش به‌تۆره‌ی خۆی ده‌بو پێگاچاره‌یه‌کی تازه‌ بدۆزێته‌وه‌ بۆ پزگاربوونی له‌م گیرۆده‌ ئابوورییه‌، که‌سیاسه‌ته‌کانی ناپلیون له‌دولاره‌ فشاری کردبو‌سه‌ر، هه‌رکه‌ ورده‌ورده‌ پاپه‌ینه‌ میلییه‌کان دژی ناپلیون لێره‌وله‌وێ زیاده‌بانه‌کرد ئه‌مه‌ هه‌مان ئه‌وپێگا چاره‌یه‌بوو که‌برژوانی ئه‌روپایی له‌م گرفته‌ ئابووریه‌ ده‌ریازه‌کرد، پهرنجکی ئه‌و به‌رگریه‌ میلییه‌نه‌ هه‌رله‌ سالی (1803) وه‌ به‌دیاره‌کوته‌، له‌و شوێنه‌ی که‌له‌ژیر ده‌سه‌لاتی ناپلیوندا بوون، به‌لام له‌سالی (1813) دا له‌هه‌موو ئه‌ورلاتانه‌دا وه‌ک ناگریکی مه‌ترسیدار گرۆکلپه‌ی په‌یداکرد، ناپلیون له‌سالی (1806) دا ته‌نانه‌ت پێش تیکشکانی پروسیش ئه‌وه‌ی نیشاندابوو که‌بچوگرترین هه‌ولدان بۆ به‌هێزکردنی گیانی نه‌ته‌وه‌یی له‌ناو دلی میله‌تی نه‌لماند، چۆنچۆنی به‌ره‌په‌چی ده‌داته‌وه‌، هه‌ر له‌دوای پێککه‌وتنه‌نامه‌ی ناشتی تیلیست، ناپلیون وای بیرده‌کرده‌وه‌ ده‌توانیت له‌ته‌واوی شانشینه‌کانی ئه‌لمانی نه‌ژاددا چۆنی بویت وایکات.

ناپلیون نه‌یده‌زانی که‌فیخته ^(iv) له‌به‌رلیندا له‌گه‌ڵ وانه‌ گرتنه‌وه‌کانی خۆیدا توانج و پلاری نیشتمان په‌روه‌رانه‌ بایه‌سه‌کات، نه‌یده‌زانی له‌زانکۆکانی ئه‌لمانیادا ده‌سته‌و گروپ دروستده‌بن، هه‌رچه‌نده‌ ئانه‌وکاته‌ش نه‌ده‌وێران دژی فه‌رمانپه‌روا سه‌رسه‌خته‌که‌یان پاپه‌ن، به‌لام به‌نه‌ی کینه‌و نه‌فره‌تیان له‌ئه‌و له‌دل گرتبوو، ناپلیون په‌ی به‌م پاستیه‌ نه‌بردبوو. ئه‌گه‌رچی برژوانیه‌کانی ده‌وله‌ته‌کانی به‌نه‌ژاد ئه‌لمانی، له‌هه‌تانه‌ و جێهێکردنی قانونی مه‌ده‌نی ناپلیون و نه‌هه‌شتانی پۆمی میرو شانشینی دلخۆشبوون، به‌لام به‌رگه‌ی سته‌می سیاسی و مالی فه‌ره‌نسیان نه‌ده‌کرد، که‌پاچی

²¹⁷ - فیخته، یوهان کوئپ (1762-1814) قه‌بله‌سۆفیکی ئه‌لمانی و قوتابی کاتو مامۆشای شیکه‌، سه‌ره‌تا قه‌له‌قه‌ی ئه‌و به‌شیکوو له‌قه‌له‌قه‌ی کانت، به‌لام له‌کۆتایدا بووبه‌یه‌ک قه‌بله‌سۆفی نایدیالی په‌ها.

خوښدانيشيان ددها، واته دهبوا ئه لماننيه كان بېوونا سهرياز له سوپاي مه زندا، به لام ناپليون همه ي نه ده زاني و نه يده ويست بشزانيت.

له نارمورتدا، شانشينه كانى ئه لمانياو هارسره كانى ئوران، به پتي كوته ي ئوكه سانه ي له ويډابوون، پټك وهك توكه رو كزيه ي نه ربابيكي توپه و تۆسن واپوون، ئه و توكه رو كزيلا نه ي بى ماجكردى ده ستى ناپليون به پهرقشبوون و ئيمپراتوريش ده ستى بى به رزده كرده وه تاماچى بكه ن.

دارا له كوته ي شاعري كه وړه ي ئه لمانيا كرابوو، جارتك بچيت بى سهردانى ناپليون، ئاكام كه ناپليون له نارفورتدا پيشوازي له كوته كړد بيرى چوه كورسييه ك بى دانيشتنى ئه و شاعيره پيره دابنيت، به لام كاتى ناپليون ده ستخوشى له نووسينى كتيبي فارتيري ئوكرد، كوته له خوشى وشاديدا بالى كرتن، به كورتى چينى بالى كومه لايه ي ئه لمان كه ناپليون هر له كهل ئه وانه دا په يوه ندى هه بوو، ته نانه ت كه ميكيش ناپه زايان دهرنه برى، ميله تيكي بيده نگ وملكهچ بوون له به رامبه ريده، ئه و هارالانه ي له نه مساره ش ده گيشتن پوز به پوز هه راسانكه رتربوون.

له نه مسادا پروپاگنده ي ئه وه بلاويېوه ناپليون ته نها ده توانيت به يه ك ده ست شهريكات، چونكه ناچاره به ده سته كه ي ترى بارى كراني شه پى نيسپانيا دابن بكات، له نه مسادا ده يانزاني ناپليون به هيچ نرخى پازى نابيت ده ست له نيسپانيا شلېكات وحه زى ئه و ته نها له به رنه و نه ييه پانتايي ژير ده سلا تى ئيمپراتوريه كه ي زيادبكات، به لكو لايه ينى ترى هه ن و له به ر ئه مه بؤماوه يه كى دورو دريژ له ومه مله كه ته دا ده مينيت هره، له و پوزانه دا سياسه تى كه مارؤدانى ئابوورى سهر بریتانيا له ژير فه رمان و پښمايه كانى ناپليوندا توندو تيژتر ده بوون، به چاپووشيش له شيوه دورگه ي ئيجرى كه بریتانيا له هه نديك له وخاكه دا جيگريېوو، به ماناي ئه وه ي سياسه تى سهره كى وئامانجى ناپليون دريژه دانېوو به سياسه تى كه مارؤدانى ئابوورى ⁽¹⁸⁾ سهر بریتانيا.

(5)

خيانه تكدن - يان به لانى كه موره گوماني خيانه تكدردنى تاليرانى پاره پهرست وفوشه ي جاسوس، واته: ئه و دوو بيشه ره فه ته و او بيو هوى ناپليونيان به نه ندازه ي ئه گه رى شه پ له گه ل نه مسادا جه نجال كړدېوو، چونكه ئاگادارى ئه وه شېوو مارشاله كانى له نيسپانيا دا بېبوونى ئه و نيوه ي وړه و تواناي خويان له ده سته ده ن، به ئوميدى براكه ي جؤزيق، كه به بى خوى كه سيكي ده سته ره ستان وه يچ بوو، نيسپانيا ي جېه يشت وېلخوى كه پايه وه پارس و فه رمانى به هه مو وه زيړه كانيدا له كوشكى توپلردا كزېب نه وه، ئينجا له پوژى (28/ي يتيه رى سالى (1809) دا به توپه ييه وه تاليرانى سهر كونه كړدو سزايدا، ناپليون به مجوره پويكرده تاليران وئم گوتانه ي ئه و به ناويانگن: (ئه ي دن، تؤدزى، تى پياويكى بى باوه پى! تى باوه پت به خوانييه! تزه دريژايى ته مه نى خوت سهر پيچيت له ئه ركه كانى خوت كړدوه، تى هه مو لايه كت فرېوداوه و خيانه تت به هه مو لايه ككړدوه، هيچ شتيك لاي تى پيرؤز نيبه، ئه گه ر بؤتكرابا باروكيشت ده فرقشت...، بؤچى من، تؤم بى مه يدانى

²¹⁸ - تيره دا كه ده ئين كه مارؤى ئابوورى، ده قاده ق به ماناي كه مارؤى ئابوورى به شيوازي ئه مړؤتبه، به لكو به ماناي وېتكا كرتن له نالوكؤبو نالووتري بارزكايه له كهل ئه و ولاندها.

مه‌شقی‌کردنی کاروزل²¹⁹ نه‌نارد؟ نه‌تق پټک وه‌ک بژگه‌نی گزده‌وی ناوری‌شمی ناو پټلاو (ایت) ناپلین ته‌وار ناگاداری خیانه‌ته‌کانی تالیران نه‌بوو، ده‌نا ده‌ستبه‌جی فرمانی گولله‌بارانکردنی ده‌رده‌کرد، به‌لام نه‌و کاری گزنگتیری له‌پیشبوون، تابه‌که‌سیکی به‌سک ومانگ خیانه‌تکار خه‌ریکبیت، نه‌ویش نه‌وه‌بوو شه‌پکردن له‌گه‌ل نه‌مسادا بووه‌هوی که‌مکردنه‌وی هه‌په‌شه‌کانی خوی له‌سەر تالیران.

له‌ئیسپانیادا له‌ژێر زه‌بره به‌هێزه‌کانی سوپای فره‌نسا نیمچه وێراننبوو، بۆجاریکتیر شۆپشی گوندنشینه‌کان وپا‌ه‌پینی شاره‌کان له‌هه‌موو لایه‌که‌وه سه‌ری هه‌لدا‌یه‌وه، بۆ نه‌وه‌ی ئیتیر هه‌رگیز خامۆش نه‌بیته‌وه، نه‌و خه‌لکانی که‌له‌زه‌وییه‌وه شین ده‌بوونه‌وه له‌زه‌ویشدا خۆیان حه‌شارده‌دا- یان به‌واتایه‌کتیر له‌زه‌وی هه‌لده‌قوان، سوپای (300) هه‌زار که‌سی ناپلیونیان شپه‌زه کردبوو، به‌لام له‌وکاتانه‌دا ئیمپراتۆری فره‌نسا به‌قوت نیوه‌ی نه‌و سوپایه‌ی هه‌بوو له‌لایه‌کی تره‌وه سه‌ریازی مه‌شقی‌ده‌کردن وئاماده‌ی شه‌پی نه‌مسای ده‌کرد، به‌گرتنی خه‌ک بۆ سه‌ریازی له‌خاکی فره‌نسادا توانی (100) هه‌زار سه‌ریاز دا‌بین بکات، نه‌مه جگه‌له‌وه‌ی له‌و شوێنه‌ی که‌وتبوونه‌ژێر ده‌سه‌لاتی خوی وه‌شانشینه‌کانی به‌په‌گه‌ز نه‌لمانیدا فره‌مانیدا (100) هه‌زار سه‌ریاز بۆ نه‌و کۆبکه‌نه‌وه، نه‌مانه‌ش به‌بێ هیچ نا‌په‌زایی وپه‌رتو بۆله‌یه‌ک فره‌مانه‌کی نه‌ویان جێبه‌جێکرد، ئینجا له‌نیوان سه‌ریازه‌ کۆنه‌کانی خوی به‌تایبه‌ت نه‌وانه‌ی متمانه‌ی پټیوون (110) هه‌زار که‌سی هه‌لبژاردوو (70) هه‌زار سه‌ریازی له‌مانه‌ ناریدی ئیتالیا، بۆ نه‌وه‌ پټگا له‌ئه‌گه‌ری مێرشی نه‌مسا له‌وشوێنه‌دا بگرن، به‌مجۆره نه‌و له‌به‌هاری سالی (1809)دا زیاتر له‌(300) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ی له‌ده‌ستدا‌بوو بۆ پوو به‌پوو بوونه‌وه‌ی شه‌پی ئه‌گه‌ری نه‌مسا، نه‌مساش له‌لای خۆیه‌وه هه‌موو هێزه‌کانی خوی نه‌یارکردبوو، له‌ده‌ریاری ئیئتناو هه‌موو نه‌و برژوانی و نه‌رست‌کراتانه‌ی به‌ریاکه‌ری نه‌م شه‌په‌بوون، له‌گه‌ل په‌کدا کۆکیوون، نه‌شراف و نه‌رست‌کراته‌کانی هه‌نگاریاش نه‌م جارهیان وه‌فاداری ته‌واوی ته‌خت و تاراجی پاشابوون، له‌پاستیدا مه‌سه‌له‌ی به‌رگریکردن بپوو ئامانه‌تییکی پیرۆزو له‌نیوان هه‌موو ئامانه‌دا هاویه‌شیبوو، نه‌م ئامانه‌ته پیرۆزه‌ش پزیمتییکی سروا‌ژیوو که‌پانتایی سنووری نه‌و له‌سه‌ر نه‌خشه‌ی جوگرافیایی به‌زه‌حمه‌ت دیاریده‌کرا، له‌په‌وی سیاسیشه‌وه به‌هوی سن شه‌پی نا‌کام خراپی (1794 و 1797 و ده‌-1800 و 1805) به‌سه‌ختی هه‌له‌پژاو بێ سه‌رویه‌ره‌ببوو، ناوه‌دانترین خاکی بنه‌ماله‌ی شانشینی هابسبورگ درابۆ فره‌نسا، برژوانی سعه‌تکار که‌که‌لکی له‌گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا وه‌رده‌گرت، له‌ئیمپراتۆریه‌تی نه‌مساشدا زۆر کاریگه‌ری په‌یدانه‌کردبوو، بۆیه نه‌وشه‌په‌ی له‌سالی (1809)دا له‌لاین نه‌مساهه‌ به‌ریاده‌کرا، زیاتر لایه‌نی میلی په‌یدا‌کردبوو، به‌واتایه‌کتیر به‌هوی گه‌مارۆی ئابووری سه‌ر بریتانیا تو‌ژی به‌کاره‌ینی کالو بازرگانه‌کان فشاریان که‌وتبۆ سه‌ر و نه‌مه‌ش ببوه‌هوی نه‌وه‌ی شه‌پی نه‌مسا لایه‌نی جه‌ما‌ره‌ری وه‌ریگرت.

له‌نه‌مساو نه‌لمانیدا نه‌وه‌یان دووباره‌ ده‌کرده‌وه‌که دراین تیشکی پرشنکی خۆر له‌ئیسپانیاره به‌دیاره‌کوت، هه‌موو دنیا که‌وتبوونه چاوه‌پوانی، ناپلین به‌خۆیی و سن مارشال به‌توانایه‌وه، واته‌ لان و داوو و ماسناوه ئاماده‌ی شه‌پبوو، نه‌و چاوه‌پوانی نه‌وه‌یده‌کرد سه‌ره‌تا نه‌مسا ده‌ستپیشخه‌ری بکات و شه‌په‌که‌ داگیرسێنیت، چونکه به‌م کاره‌ی به‌لگه‌یه‌کی تری

²¹⁹ - کۆره‌بانی مه‌شتی سه‌ریازی کاروزل، که‌وتۆته‌ نیوان موزه‌ی لوئرو کۆشکه‌کانی توپیری که‌لوسی چواره‌هه‌م له‌ (5 و 6) یۆلیۆی سالی (1662)دا جووه سه‌ری نهابنی سه‌ریازی خوی وه‌وشوێنه‌شدا په‌یگه‌ری سه‌رکه‌وتن دروستکراوه. (و- فارسی)

ده دایه ده ست، به وئی نهو به جدی له گفتوگوانی له گهل نه سکه ندره دا ناماژه ی پیکردبوو وله مه ناگاداری کردبووه، واته: هه تا نه وکاته ش ناپلین به نومیدی نه و به پور پوسیا هیرش بکاته سر نه مسا، له (14/ی نیبریل) دا شارل، باشترین فرماندهی سربازی نه مساوی هاته ناو خاکی باوی ره وه، ناپلین له کاتی وه جوله خستنی سربازه کانی رایگه یاند بوماوه ی دو مانگیتز واله نه مساوییه کان ده کات چه که کانیا ن به ده سته وه بده ن ونه وکات نه گهر پتویستی کرد جاریکیتز ده گه پینه وه نیسپانیا، بیگومان نه وسه هه زار سربازه نه لمانیه ی که سن یه کی سوپاکه ی نویان پیکده هیتا زور جیگای متمانیه ی نه و نه بوون، نهو ده یزانی چهند یه که یه کی سربازی کارای خوی له نیسپانیا دا چهند زیانی لیکه وتوووه، به لام ته نه ناپلین نه مه ی هستینه کردبوو، به لکو نه مساوییه کانیش نه مه یان ده زانی و به وپه ی وده به رزییه وه ناماده ی شه پیوون، یه که م شه پی گوره له نزیک نابنسبرگ پوویدا، نه مساوییه کان سه رکو تکران زیاتر له (13) هه زار سربازیان لیکوژا، نه واته زور دلیرانه تر له شه په کانی نارکول و مارنگو و نوسترلیتز جه نگان، شه پی دووم له (22/ی نیبریل) له نالمودا پوویدا، نه مه شیان به سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واو بوو، نارشیدوک شارل زیانیکی زوری لیکه وت و به ره و نه و به ری پوواری دانوب هه لات، له م شه په دا مارشال لان به گرتنه به ری ماتوپتک له پاتیسبندا هیرشه که ی خوی ده ستپیکرد، ناپلین که خه ریگی که مارژدانی نهو سوپاییه ی نه مساوییه له گهر مه ی شه په دا قاچی بریندارکراو چه که که ی نیمیراتقریان له پتی داکه ندو به په له برینه که یان پیچاو ناپلین فرمانی ده رکرد سواری نه سپه که ی بکه نه وه و به ده ورو به ره که ی خوشی پاگه یاند، نابن به هیچ شیوه یه که نه م برینداربوونه ی ناشکرابکریت بۆ نه وه ی سربازه کان وده یان به رنه دهن.

کاتی گه یشته نه وشاره ی خستبو یانه ژیر پکیفی خویان دانی به نازارو نیشی خوی داگرت و به پیکه نینه وه سه لامی له وسه ریزانه ده کرد که به هاوارو شادییه وه ده سستی سه رکه وتن وسه لاویان بۆ نه و به رزده کرده وه، شه په کانی شاکمول و پاتیسبن، که به یزانی (50) هه زار کوژاو ویریندارو و نیو ی سوپای نه مساو سه رکه وتویی سوپای فره نسا ته واو بوو، ناپلین له ماوه ی پینچ پۆژا له پینچ شه پی گوره دا سه رکه وتوو بوو، له درژده ی به دواکه وتن سوپاتیکشکاوه هه لاتوو که ی نه مسادا، ناپلین له و به ری پوواری دانوب له شوینیکدا به ناوی نابرسبرگ گه یشته وه له شکره که ی نارشیدوک شارل ونه وه یزه ی ته فروتوناکردو نه وشاره ی ناگرداو به پتی گوتی نه مساوییه کان ناپلین نیوه ی دانیشتوانی نه وشاره شی سوتاندن، ژنرال ساواری دوک دورفیگو، سه باره ت به په پینه ی سربازه سواره کانی فره نسا یی بۆ ناو ویرانه ی نه م شاره ناوای نووسیوه (نیمه به ناو کۆلینه ی له شی هه لپوکاوی خه لکدا تیده به رین، سمنی نه سپه کان له ناو لاشه ی هه لپوژخاوی نهو تهرمه سوتاواندا نقوم ده بوو که که ی کردبوو، نه م پووداوه له (3/ی مایق) دا پوویدا.

له (8/ی مایق) دا ناپلین بۆ جاریکیتز وه که سالی (1805) له کۆشکی شونبروندا خه و ته وه له (13/ی مایق) دا سه رژی شاره وانی فیننا (بورگماستر) کللی پایته ختی نه مسای بۆ ناپلین هیتا، به پوهه که ش شه په که کۆتاییهات، به لام شارل زۆریه ی سربازه کانی خوی پژگارکردن و یواری نه وه ی بۆر خسابوو به سه ر پرده کانی فیننادا بیانه پینتیه وه، نه و به ری پوواری دانوب وینجا هه موو پرده کانی ته قاندبوونه وه، له وکاته دا ناپلین بپاریدا ده ست بۆرکیتی یه کجار پرکیشه و دیژوار بیات، له به شی خوارووی پوواری دانوبی پایته خت، هه ندی ته نکایی له لاین به دیاره وه بوون که درژده بۆه دورگی لوبایی ناوه پاستی پوباره که، ناپلین فرمانیدا پردیک له که شتی هه تا نهو دورگیه دروستبکن بۆ نه وه ی سربازه کان به سه ریدا

به پهنه، چونکه ئو له وېره دابو له دورگه که وه سربازه کان به ئاسانی له پانتایه که می مابو له ئاوه که به پهنه، دواتر فرمانیدا پردیکی تریش⁽²²⁾ درستبکېن بڼه وهی زووتر سربازه کان بڼه وهی پوویاری دانوب به پهنه، سره تا به که سربازیه کانی مارشال لان پهنه وه، شینجا به که سربازیه کانی مارشال داوو دهستیانکرد به پهنه وه و ئو دوو مارشاله هردوو گوندی سر پڅ پوویاره که یان داگیرکرد (ناسپرن و واسینگ) به لام له پڼه و دوو به که سربازیه و ئو سربازانه تری که خریکی پهنه وه بوون که وخته بهر میژشی سوپای ئارشیدوک شارل، شه پڼکی خویناوی پوویا، له وکاته می مارشال لان دهجنگی بڼه وهی له شکری نه مساوییه کان دووربخاته وه، پرده که ی به شی پاستی دانوب، که به که شتی دورسکرا بوو تیڅو و نژد سربازو که رسته می سربازیش که وخته ناو ئاوه که، ناپلیون فرمانی به مارشال لان کرد دهستبه جڼ پاشه کشه بکات و نه مه بووه هڅی ئو وهی زیانیکی نژد له سوپای فرمانسا بکه ویت.

له ماوهی شه په که دا گولگه تیڅپڼکی نه مساوییه کان له نژد مارشال لان ته قیه وه و هردوو قاچی ئو ی په پاندن، لان له سر کڅی ناپلیون گیانی له دهستدا، بڅجاری دووهم فرمیسک به چاوه کانی ناپلیون وه بینران، سوپای فرمانسا که وته پاشه کشه بڼه دورگه کی لوبو، ناپلیون دلخو شخی بڼه ده دایه وه فرمانسییه کان له (10) هزار سرباز زیاتر زیانیان لیکه ووتوه، به لام له راستیدا ئه م پڼه به نژد له و زیاتریو، پاشه کشه کردنی فرمانسییه کان هیچ کومان وودلیه کی پڼه نه بوو که زیانی نژدیان لیکه ووت، ئه م شه په له (21 و 22) می مایقدا پوویا.

له دهر بارو ده ولته می نه مسا شادمان بوون وڅویان بڼه وه سازه کرد ئو پایته خته می که لیکه وه هلاتوون جارکیت به خنه وه ژیر چنگی څویان، ئارشیدوک شارل که پیاوړکی سهنگین ولپوه شاوله بوو و به م شه په ی له څویانی نه بوو وته نانه ت له وه ش ناپه حه ده بوو که پڼیان هه لاده گوت.

هرچونکې ئه م پووداوه هاوتای که مارژدانی عکای سالی (1779) و هه تا ناپلونی سالی (1807) ش نه بوو، ئه م سټیه مین تیڅکانه می ناپلیون نژد دیوارترو به رچاوترو، ناپلیون ده یزانی له نه لمانیادا به که سهرهنگی پروس می به ناوی شیل به څوی و سربازه کانی وه، دهستی کردو به شه په ی پارتی زانی دڅی سوپای فرمانسا، هرو هه گوندنشینکی (تیرویل) یش به ناوی ئاندراس هوفر، شه پڼکی هاوشیوهی ئو وهی سه زه وه یانی له کڼه کانی تیرویدا دهستیپکړدوه، ده یزانی تیرت ئاسایشی ئیتالیدا بوونی نامینتیت وله نیسپانیا شدا شه ری پارتی زانی واپه ریخی خه لک زیاتر فشار دینتیت دوو بهرامه ر زیادده کات. هوالی شه ری ئاسلینگ وابلایوه، گویا ناپلیون له دورگه کی لوبادا گرفتارو که مارژدراو ماوه ته وه، نه مه به پڼی گوته می خه لکی نه وروپا که نارهنووه کانی څویان به شپوه به کی واقعی ده رده به ی.

له گه ل نه مانه شدا ناپلیون ئارامی څوی له دهست نه دابو، به پوه که شته نه غم و په زاره می ئو له م پووداوه ترسناکه دا مه رگی مارشال لان بوو، نه ک تیڅکان له شه پڼکی بچوکدا، ئو ده یزانی سوپای نه مسا له ناسینگدا یزانی نژدیان لیکه ووتوه، له قزاغی به که می شه په که می فیننا شدا نژیکه می (50) هزار سربازیان له نارچوه، ناپلیون له گه ل وده به رزکردنه وه به میژکردنی سوپاکه می خویدا، نه خشی تازیه داده پشتن و به گرتنه به رچاوی ئو واپه رتانه می که له پانتای

نیمپراتریه ته که یوه پټی دهگېشتن، بېسەر سوپماوییه وه. نو وه والی خوینده وه که پاپی حوتم وکار دیناله کانی لهگل هواره کانی خویاندا کوتویانه. نو شه پدی ناسلینگ سزای خواجه بوسر ستمکاری جیهان وسه رکوتکری. نو م پوزگار و بوختانکې بازار دهری کلنيسای مه سیح، ناپلین لهگل. نو م هه موو گرفتاریانه ی هه بیوون، نه مه ی بیرخوی نه برده وه و بلی نوینه ری خوی سر زهوی هیل و سنووی دیار یکرد، به دیر زایی هاوینی سالی (1809) هه والی هه راسانکر له لایه ن بریتانیایه کانه وه به ناپلین گه یشت، نو هه والتهش بریتیبوون له وه ی، بریتانیا یهک سوپای گه رۆکی به مبهستی بهر په کی شه پی دوو مه می ساز کردو وه له سه رووی به لچیکاداو (40) هه زار سه ریازی پیاده و⁽²⁾ هه زار سه ریازی ده ریایی له دورگی والشردن دابه زیون، بریتانیایه کان توانیوانه بوماو په کی کهم فلسینک داگیر بکن، به لام سه رنه نجام بریتانیایه کان ته مبن کران و بهر وه ولاته کی خویان چاروکی که شتیبه کانیا ن هه لداو هه لاتن، ناپلین بهر ده وام له نیوان فینناو کوشکی شونجرون و دورگی لوباردا له هاموشدا بو، نو زو توانی پیشینی یهک سه رکه وتنی گوره به سه ریاز ه کانی بگه یه نیټ، له نیوه ی مانگی یولیژدا سوپا که و ته پشودان و دورگی لوباو ته و او قایمکرا، ناپلین دلنیا بو له وه ی نارشیدوک شارلی فرمانده ی سوپای نه مسا نه و ماوه دور دریزه ده سته وستان ماوه ته وه و توانای نه وه ی نیبه هیر شبکاته سه ر سوپای مه زنی فهره نساو نیستا ته نها بلیخوی ده توانیت فهرمانی یه کلایکه ره وه ی شه پیکیتی ده ریکات دزی شو، دوی نه وه ی ناپلین شوکارو نه رکه سه ریازیانه ی کردن، ته نها چند پوزیکتی به ده سته وه مابوو بلی پشودانی خوی، پاسته و خق خه ریکی چاره سازی مه سه له ی پاپ بوو بلی نه مه که و ته جو له، پاپی حوتم سزای شو هه له شه بییه ی که سه باره ت به شه پی ناسلینگ له وتاره نایینییه کاندای دابووی وه رگرت، جگه له مه ش له (17/1 مایوی سالی (1809) وه شاری پوم وه موو خاکی کلنيسا به پټی شو و بریاره ی که ناپلین نیمزای کرد بوو خرابوسه ر خاکی فهره نسا.

نو م فرمانه که له ژیرییه وه نه مه نو سربا بوو (ده رچو له هژدرووی سه ریازی نیمپراتری نیمه، فیننا، نیمزای ناپلین) شو خاکی که پاپ به به لگی (به خشین نامه ی درزی هه لبه سترو درابق پاپا کانی سه ده کانی ناوه پاست و شو خاکی که نیمپراتری قسته نئینییه ی مه زنیش له سه ره تای سه ده ی چواره مدا دابویه پاپ سیلوستری یه کهم، هه موویان لیده ستند ریتنه وه، ماوه یهک دوی ده رچوونی شو م بریار، سوپای فهره نسا له به رواری (10/1 یولیژ) دا پزمیان ته و او داگیر کرد پاپیان^(III) له وعلکو ماله بیبه شکرد که نزیکه ی (1500) سال بوو له زور ده سستی خویدا بوو، پاپیش به به هانه ی پاراستنی گیانی، که ده که ویتنه سه رووی نیثالیا گوازیایه وه.

ناپلین دوی نه وه ی پاپی به و مه رده گه یاند، ده سستی کرده وه به جیبه جیکردنی کاروباری سه ریازی له پوزانی (23/4 ی مانگی یولیژ) دا ناپلین سوپای تازه ی هینایه دورگی لوباو و زیاتر له (550) تزیی بلی نوئی هینا، له (5/1 مانگی یولیژ) دا فرمانیدا ده ستبکرتت به پهرینه وه ی سه ریاز ه کان بلی نه ویه ری پووباری دانوب، له شکری ماکدونالد که له نیثالیایه هاتبوو که و ته وه گل سوپا به هیزه کی ناپلین، له (5/1 مانگی یولیژی سالی 1809) دا شه پی ده سستی پیکردو نارشیدوک شارلسیش پیشینی نه وه ی کرد بوو و ناپلینیش له وېروایه دابوو نابی به پټی پیشینییه کانی نوژمن شه پیکرتت و ته و او په پیره و ی نه مه شی

دەكر، فەرنسىيەكان نىزىكى (550) بى (560) تۇپيان ھەبو ونەمسايىيەكانىش (500) تۇپيان ھەبو، ھەردىولا پىداوئىستىيەكانى تۇپخانەى خۇيان فرامەم كىرەبو، پەپنەو ھەدانۇب بەشئەو يەكى پىكۇپىك دەستى پىكرى، خۇئىناوئى وسەختى شەپى پۇژانى پىنچ وشەشى يۇلىق ئۆر ساتەو ەختى مەترسىدارى بى ناپلىقۇن ھىئانەپىش كەئەو لەناو ەپاستى سوپاكەيدابو، مارشالەكانى ئەر واتە داو و ماكدونالدو ماسنار وژئال درونوى فرماندەى تۇپخانە، بەوردى ودروستى دەجولانەو، دواى تۇپبارانكرىدىكى ئىرد لەشكرى ژىر فرماندەى ماكدونالد كەپىكھاتىبو لە (26) تىپ، لەچار لاو ە ھىرشىيان كىرەسەر دلى سوپاى نەمسائى تىكىانشكاند، ئىنجا دواى سەربازەكانى كەوتن، كەمى دورىر لەبەرەى باكوورى خۇرەلاتىشەو ە مارشال داو كەناپلىقۇن كوندى واكرامى سەرتەپۇلكەيەكى بۇئەو دىارى كىرەبو، خىستىيە ژىر ەلمەتى خۇيەو ە لەماو ەيەكى كەمدا ئوكوندەى داكرىكردو بەمچۆرە تىشكانى ەتمى سوپاى نەمسا بەدىاركەوت، لەشەوى (6/ى مايقى سالى 1809) دا ەموو شتىك كۇتايىيات، سوپاى نەمسا لەپىگەكانى خۇيان دەپەپىندرابوون، بەلام بەتپروانىنى گشتى تەواو پەرتەوازە نەببوون وبەشىك لەيەكە سەربازىيەكانىيان بەشئەو يەكى كۇنرۇلكراو پاشەكشەيان كىرەبو، تىكشكانى نەمسايىيەكان لەشەپى واكرامدا خراپىبو وچى لەشەپى ئوستىرلىتز كەمترەبوو، چونكە لەپۇژى دوو ەمى ئوشەپەدا نىزىكى (37) ەزار كۇژاو وېرىندارو كۇمبووان ەبوون، فەرنسىيەكانىش زىانى كەمترىان لەدوژمن پىگەيشىبو، بەلام ھى نەمانىش بەشئەو يەكى بەرچاو ئۆر بوو،

سەركەوتن بەسەختى دەستكەوتىبو، بەداكەوتنى سوپاى تىشكاوى نەمسائى بۇماو ەيەك ەفە نىزەى كىشا، ناپلىقۇن سەربازە سوارەكانى خۇى دەنگىدبوو كەدواى سەربازە ەلاتو ەكانى نەمسا بكون وبىانكون، لە (11/ى يۇلىق) دا كاتى ناپلىقۇن گەيشە زىناىم، لەو ئاكا داركرايەو ە شازادەى لىختنشتاين پاوژۇكارى ئىمپىراتورى نەمسا تازەگەيشقۇتە ئىرەو دەيەوى پىگای بەن بچىت بۇخزمەت ناپلىقۇن، ئىمپىراتورى نەمسا پىشنىارى راكرىتى شەپى كىرەبو، ناپلىقۇن بەمەرجى ئۆرگران بەمەپازىبوو كەبرىتى بولە: دەپى ەموو ئو شوتىئانەى لەكاتى شەپدا سوپاى فەرەنسا كىرتوبەتە دەست، تەنانەت ئەگەر يەك يەكەى سەربازى بچوكىشى تىداپىت، لەژىر دەسەلاتى سوپاى فەرنسادا بىئىتەو ە، ەتا ئەوكاتەى پەيمانى ئاشتى نىوانىان مۇردەكرىت وئەمش وەك سەنەد دەپىت وپىئوستە سوپاى نەمسا ش ەموو ئو شوتىئانە بىئىتلىن، لىختنشتاين ەموو مەرجەكانى قىولكرىن، دانۇستان دەستى پىكرى، ئىمپىراتورى نەمسا كەقۇحبىتەى خۇى لەدەستدابو، ئىستاتف ونەفرەت لەوكەسانەدەكات كەسال ونيوتىك لەمەوبەر چو بوونە بىكلىشەپەو ە بى ئوشەپە عاقىبەت خراپەيان ەاندەدا(شەپىك كەنەمسا لەپۇژكارى شەپى سى سالەو ە تابەئەمپۇ خۇئىناوئىر لەمەى بەخۇيەو ە نەدىو ە) ئىستاتف نامادەبوو قورىانى وفىداكارى گەورە لەپاى ئەمەدابىت، ناپلىقۇن پىش شەپى واكرام سزای پاپى دابو وئىستاش بەترس وەرزەو ە باسى دەكرىت، دەيانگوت ئەى دەپى سزای چۇنى نەمسا بدرىت دواى شەپى واكرام؟ مەرجەكانى ناپلىقۇن ئۆر لەوانە زىاتىروون كەدواى شەپى ئوستىرلىتز بەسەر نەمسايدا سەپاندن، ناپلىقۇن داواى لەولايەتەكانى، كارىنتى و كارىنول و ئايسىرتى و ترسىست ەموو شوتىئەكانى تىر خۇرەلات وخورئاواى ئىمپىراتورى نەمسا كىرە (132) مىلقۇن فلورنى ژىر باج بەدن، ەرجەند نەمسايىيەكان چەنەيانكرىو پاپانەو ە دىپلۇماسىيەتبان بەكارھىئا كەلكى نەبو، داكرىكەرى بى بەزەىى وىلەرەق تەنھا ئامادەبوو ئو باجە بۇ (85) مىلقۇن كەمبكاتەو ە دەستەلگىرتىشى لەوخاكەى دىارى كىرەبو بىخاتەسەر ئىمپىراتورىەكەى

پانتاییه کی ژور که مېو، به درېزایی ماوه ی گفتوگوزکردنی ناشتی، ناپلین له کوشکی شونږوندابوو، ملکه چی رگوپرایه لی له فیننار هه موو شوینه کانی تری نه مسادا به رقه راریوو، نه و تروسکاییه ی ئومیده ی له دلی نه مساو ی ونه لمانییه کاند ا په یدابوو کوژابه وه، ناپلین له پره شنووسی پڼکه وتننامه که ی له گه ل نه مسادا نووسیپووی، نه مسا مافی نه وه ی نییه له (150) هه زار سه ریا ز زیاتری هه بیت، ئیمپراتور فرانسوا هم مه رجه شی قبولکرد.

له (12/ی) ئوکتوبره دا ناپلین له بهرده م کوشکی شونږوندا کومه لی له گارده کانی خزیی وخه لکیتری بیینی که نه مانه له یونه و نامه نگه تاییه تیه کاند ا ئاوا به ناپیکی کړده بته وه له شوینی دوریشه وه دین وتامه زلی بیینی ئون، ناپلین به چاری سه رسوپمانه وه سه یری نه میگرد، چونکه هانتی نه وه موو خه لکه بقی نه وشوینه و کړبونه وه ی سه ریا زه کانی به خوشه ویستی نه و لاخوشبوو، به تاییه ت له لایه خه لکی شاری فینناره که کوپرایه لی و ملکه چی نه وار و یونه و بوزیان خواردبوو. نه و مه راسیمه خه ریکی کوژتاییه تانی بوو که له پپ کورپکی پښاک وجوان توانیبوو خوی بگه به نیته نزیک ناپلین و له وکاته ی کاغه زکی سکالای به دهستی چه پیه وه گرتبوو له ئیمپراتور نزیکبووه، پښ نه وه ی نه وکړه بواری بقی بهر خسیته چه قوه تیژو درېزه که ی له بهر یاخه لی ده ریپنیت، ده ستگریان کردبوو.

کاتی هم نامه نگه کوژتاییهات، ناپلین داوایکرد نه وگه نجه ده ستگریکراوه بیینه لای، کوپه که ناوی شتایس بوو ویه کتکبوو له خویندکاره کانی زانکوی ناومبورگ.

ئیمپراتور لیتی پرسى: بقی ده وتیست ئیمه بکوژیت ؟

له وه لامدا گوتی: من له وېروایه دام هه تا به پڼزتان بمپنن، نیشتمانه که ی من ودنیا نازادی وشاشتی به خویه وه نابینیت.

ناپلین لیتی پرسى: کئی تزی هانداره ؟

شتایس گوتی: که س.

ئیمپراتور گوتی: نایا له زانکوکانی ئیوه دا هم وانانه تان داده ده ن ؟

کوپه که له وه لامدا گوتی : نا به پڼز.

ناپلین لیتی پرسى: تو ده وتیست ببیته بروتوس ^(۴۴).

شتاپس، وه لامی نه دایه وه.

دواتر ناپلین گوتبوو نه یزانیوه بروتوس کتیه بۆیه هیچی نه گوت،

ناپلین له وکوپه ی پرسى: باشه نه گه ر من تو نازادبکه م چی ده که یت؟ نایا دووباره هه ولی کوشتنی من ده ده یته وه ؟

شتاپس: دواى ماوه یه ک بیده نکى گوتی: به لی، به پڼز.

ناپلینیش بیده نگبوو و به گری به ده م بیرکردنه وه له ژوره که چۆده ری و هه مان شه دادگای سه ریا زى دانیش و شوی دواتر

شاپس گولله بارانکرا.

²²² - کوړی ناشه رعی سیزاره په کتیه له وکسانه ی که له ناو بهر له مانى رۇمدا به شاری له کوشتی سیزادا کردو له پشته وه خه نجه ری لیدان وسیزایش له کیا نه لادا کوئوبه تی(بروتوس هه تا توژ) بۇ زانیاری زیاتر سه یری کتیبی که نزه ی شاراده ی میر بکه بهرکی دوو،(و-کوردی).

دوویژ دوی ئەم پووداوه که نابلیون باسکردن و بلاوکردنه وە ی ئەمە ی لە پۆژنامەکاندا قەدەغەکرد، واتە لە (14/ی نوکتوبری سالی 1809) دا، نیمپراتۆری ئەمسا فرانسوا پرپاریدا پێکەوتننامە ی ناشتی شونجرون نیمزایکات، ئەو ناشتییه ی که ملکومالی ئەوی بەبێ بەزەبیانە لێدەستیندراو هیزو توانای دیکتاتۆری ئەوروپای تانەوپەوی زیاد دەکرد.

ئەمسا باجی ئاوا گرانێ ئەوشە پە ئاکام خراپە ی وەهە که ی بق دورخستنه وە ی سته می نابلیون بەدانی بەهای گیانی سەدان هەزار مرۆڤ و ویرانی ولات و دانی سامانیکی زۆرو لە دەستدانی سێ لە سەر چواری ئاوه دانتیرین ولایە تهکانی خۆیی و دانی چەندین ملیون سکە ی زێڤو سەردانه واندن و خۆبە دەسته وەدانی لە بەرامبەر نابلیوندا، قبولکرد.

نەپەرى بەھیزی (1810-1811)

(1)

ماوە يەك دواى ئىمزاكردنى پېككە و تىننامەى ئاشتى شونبون، ناپليۆن ئىننای جېھىشت، وەك ئەو پۇژانەى كە لەشە پەكانى مىسرو مارنگو و ئوسترليتز و تيليست، بەسەرکە وتووی بۆ پاريس گەراپەو، پانتايى ئىمپراتورىيە تەكەى ئەو جارىگىتر سنوورەكانى بەولاه تەربردبون، بى باکەكان و چاونە ترسەكان، نۆر بەين رەحمانە سزادرايون، دەسەلاتدارىتى پاپ بەسەر مولك و مالى مەملەكەتە كەيدا لىتى ستاندرابو، شۆرشەكانى تىبول تەفروتوونا كرابوون، پارتيزانە سەرەپۇكانى شىل بەفەرمانى ناپليۆن لەلایەن يەك دادگای سەريازى پروسەو، دادگای كرابوون و بپارى گولە بارانكردنيان جېبە جېكرابو، لەبريتانياو مەوالى خۆكۆزى بازىرگانان و سىنەتكاران و ناپەزايى مىللەت دەگەيشت، گوايا ئەو چاوە پوانىيەى لەگەمارۆدانى تابوورى سەر بریتانيا دەكرا، سەرى گرتبوو.

وادياربوو ئىمپراتورى جيهان گەيشتۆتە نەپەرى هیزو توانا سامان و شانازى و سەرورەى. ناپليۆن دەيزانى بەزەبرى نۆر ئەوروپاى خستۆتە ژىر فەرمانى خۆى و بەين هیشتنەوێ ترس لەسەر ئەوروپا ناتوانىت لەچنگ خۆيدا بپلێتەو، بەلام بریتانيا خۆى نەدەدا بەدەستەو، ئىمپراتورى پوسپاش بەناشکرا خەرىكى هەلپەو کلکە سوتەبوو، چونکە لەوشە پەى كە تازە کوتاىى هاتبوو جێدەستى ديارنەبوو و تەنها بەپووكەش وایدەردەخست خەرىكى شەپکردنە لەگەل نەمسادا، ئيسپانياىيەكانىش كە پەشە كۆزى لەناودەبران، هەر بەردەوامبوون لەشەپو بەسەر سەختى بەرگرياندەكرد، بېتەوێ سەرکەوتنى شەپى واگرام و تېكشكاندنە نەمسا، هېچ كاريگەرييەكى خراپ لەسەر درۆژەدان بەشۆرشى پارتيزانىيەكەيان جېبېلېت وېسلەو نەو دەست لەبەرەنگارىکردنى سوپاى مەزنى ئىمپراتورى جيهان شلېكەن.

دەوروپەرى ناپليۆن بەفیداکارانى وەك ژونق و پياوانى دانای وەك برنادوت و خاىنانى زیرەكى ئەسرافزادە يەكى وەك تالېران و موریدی وەك ساواری كە ئامادەبوو بە يەك ئامازەکردنى ناپليۆن باوكى خۆى بکۆزىت، گېرابو، هەرەو ما سەرکەردەى سەريازى وەك داو و لەدەورى ناپليۆن بوون كە لەكاتى پتيويستدا ئامادەبوون ئاگر لەپاريس بەرىدات لەبەر خاترى دلخۆشکردنى گەورەكەى، هەرەو ما هەندىك لەكورسى پەرسى بى پەوشتى نەفس نزميشى لەدەورە بوون، واتە: خوشك و براكانى ئىمپراتور كە تەنها بېوونە مايەى دەردەسەرى بۆ ناپليۆن و هەميشە لەبەر يەكدا بوون و خەرىكى كېشە و مەملانن بوون لەنتوان خۆياندا. بەوێ پۆژگارى شەپ ئاوا زوو بەسەردەچوو، مەسەلە يەك بوو نە ناپليۆن گومانى لەمە پەيدا كۆردبوو و نەكەسى تريش، بەلام ئەگەرى ئەو شەپ بوو ئەو گوللانەى كە ئىمپراتور لەناودەبەن دەبىن هەل پۇژاين.

ناپليۆن ئەوێ بۆ ولاتى فەرەنسای ئەنجامدا بوو، بەوێ بېوو ئىمپراتورى خۆ ئاوا و پاشاى ئىتاليا و پاريزەرى شانشينەكانى ماو پەيمانىيەتى پڻ و نۆدريت، جياوازی نۆدى هەبوو، مانەوێ دوو مەيشى بەژيانى خۆيەو و ابەستە كۆردبوو، پتيويستبوو يەك

شانسینى بۆماوهدى دوستىكات وجىگرهدهى خۇى كهله خۇىنى خۇيىت هه بىت، جۆزفینى هاوسهرى مندالى نهده بوون وله سهر ئه م به مايه پتويست ئافره تىكىتر بگاته هاوسهرى خۇى.

ئىستا بريندارى شهرى پاتيسبن وكتردى شتاپس، هه موو كاتى ئه و پاستيهى وه بېرده هينايه وه، ئه وهى ناپلېن كرديوپه تى له سهر يه ك موو بهنده مه سه لهى دوستكردى يه ك زنجيرهى شانسینى به لای ناپلېن وه يه ك كارى زۆر گرنگ وبنچينه یى بوو.

نوسهره كانى فره نسا سه دان كتيبيان له سهر ناپلېن وئوكاتهى ئيمپراتورى فره نسا به جوزفين-ى هاوسهرى گوت ناچارم ده ست ليه لگرم نوسيه ، ئه م پاستيهى كه جوزفين له هاوسهره تيه كه پدا خيانه ت- يان كارى نابه جيئ كرديوون، به لای ئيمه وه گرنگ نيه، چونكه ئه مه يه كيكه له و پووداوانهى كه دواى شهرى واگرام يه ك له دواى يه ك پوويانده دا، بۆيه ئيمه ته نها به كورتى ئامازده بۆنه مه ده كين، ئه كهر ناپلېن عاشقى ژنيك بويىت نه و بى گومان هه مان جوزفينه كه له سهره تاي هاوسهره تيدا شه يدای بوو، هه رچه نده ناپلېن شش سال له هاوسهره كهى بچوكربوو، ئيتى ئه و هيج كاتى به نه ندازهى جوزفين عاشقى هيج ئافره تىكىتر نه بووه، ته نانه ت كنتس والوسكاش، جاجاي ئافره تير كه كه م و زۆر په يوه ندى له كه لدا به ستون، ئه مپۆ چهند سالىك به سهر شهرى سالانى (1796-1797) دا تتيه پيوو كه نه وكات ناپلېن نامهى سۆزدارى بى جوزفين بنووسيت، ناپلېن ده يزانى ئوكاتانهى ئه و له پارسيدا نه بوو، جوزفينى هاوسهرى سهرگره مى خۇى هه بوون، سالان پۆيشتن و هاوسهره كهى به ترس وله رزه وه ده هاته لايى وناپلېن قه ده غه يكرد جوزفين شفاعت بۆكه س بگات.

ناپلېن به لايه وه سه يره بوو جوزفين سروشتيكى سهرچلى وگه مژه يى هه بىت وجگه له ئارايش كردنى خۇيى و سه ماكردن وشه ونخونى وكات به خۇشى گوزه راندن هيجيتى نه زانيت، له ناو خودى كه ساپه تى جوزفيندا شتيك نه بوو ببيت جىگاي سهرنجى ناپلېن، به لگه و نووسراوه كان ئه مه نيشانده ده ن كه ناپلېن به ئاره زوى راسته قينهى خۇى جوزفينى ته لاق نه دا، ئيمپراتور له تۆقه مبه رى سالى (1809) دا كه مه سه لهى ته لاقدانى هاوسهره كهى له گوپى بوو به جوزفينى گوت (سياسه ت دلى نيه و ته نها ميتشكى هه يه) به لام له كه ل ئه مه شدا هه ر ئه وى خۆشه ويست وپيكه وه پۆزيان به سهر ده بېردن، سهره نجام له (15/ى ديسمبه ردا، ته لاقنامه كه به هه موو خاوه ن پله و پايه به رزه كانى ئيمپراتورى كه يشت، ئيتى ئه و دوانه له يه كترى جياپونه وه، به لام پۆزانى دواتر ناپلېن نامهى خۆشه ويستى ئاميزى بۆكوشكى مالمزون كه به جوزفينى به خشيبوو وئو به گۆشه گيرى له ويدا ماپۆوه ده ناردن، داوا له پاپكرا به ناوى كلتيساى كاسۆليكه وه پشتگيرى ئه م ته لاقنامه يه بكرىت، كه شيشه كانى تر له جىگاي پاپى حه وته م ئه مه يان گرته نه ستق، چونكه واپتويستى ده كرد زوو ئه م كاره بكرىت وله ماوه يه كى كه مده نه نجامدرا.

يه كه نه نجومه نى تاييه ت له خاوه ن پله و پايه به رزه كانى كۆشك پيگه يتراو دواى پيداچوونه وه له مه بريايراندا داوا له ئيمپراتورى فره نسا بگه ن له به رختارى به رزه وه ندى بالاي ئيمپراتورى، ناپلېن هاوسهرىكىتر بۆخوى هه لېزىت، بىگومان زۆرينه ي نه دمانى ئه و ليژنه يه له كه ل مه به سه كهى ناپلېندا كۆكبوون، له پوى بوونى پارو و خۆشگوزه رانى ئه مانه پاسته وخۆ چاره نوسيان به بېرده وامي ئيمپراتورييه وه بوو وه زيانده كرد ئه م پۆيمه له زير ناوى بنه مالهى شانسینى بۆناپارت بۆه رگيز بمينيتته وه و ببيت شانسینىكى بۆماوهدى، چونكه له كه پانه وهى بنه مالهى بورينه كان هه راسانبوون، له لايه كيتره وه هه مرويان ته نانه ت تاليرانى خاينيش، پيش ئه وهى بكه ويته به ر پق و توپه يى ناپلېن، هه زيانده كرد خزمه تى له كه ل يه كيك له و دوو

دهوله ته زلهیزانه بگردیت، واته - یان بریتانیا - یان روسیا، بقیه یی کورتایی به وشه په بیت که چاره پوانی ده کړاو له نارادابوو، گروپیک که فوشه لپرسروایانېو ه زیانده کړد ناپلیون له گال خوشکه گورنه کی شلکساندهری پوسیدادا که ناوی ناناپاوا لونا بوو بیتته هاوسه رو بیهیتیت، نه وانی تریش ه زیانده کړد ماری لویزی کچی نیمپراتوری نه مسا بکاته هاوسه ری خوی، دوا به دوا یی شوه یی تلاقده که ته وایو یی که سر ناپلیون که وته بیرکړده وه له وه یی نافره تیک بقی خوی ه لېژتیت و دیاریبکات، جگله نیمپراتوری ته فیره نسا ته نه سئ دهوله ت، شهره ف وشایسته کی شوه یان ه بوو ناوی نیمپراتوری مه زن ه لگرن، نه وانیش پوسیوا نه مساو بریتانیا بوون، به لام فیره نسا له گال بریتانیا دا له حاله تی شهردابوو، بویه ته نه پوسیوا نه مسا ده مانه وه.

نیمپراتوری ته پوسیوا له نه مسا به هیژتربوو له شه په کانی له گال فیره نسا دا دوابوو، له بهر نه مه ده بوا پوسیوا ه لېژتیت وخوازیبئی یه کیک له دور خوشکه کانی نیمپراتوری پوسیوا بکرت، نیستا ده بقی کام یه که له م دوانه ه لېژتیت؟ نه مه شتیکیو که به پله دوو گرنجیو، چونکه ناپلیون هیچ یه که له م دوو کچانه یی نه بینیبوو، له وکاتانه دا ناکاترینا پاولونا له ژرجیدو لدمبورگ، ماره کرا، به بالویزی فیره نسا له پترسبورگ کوترا ده رباره یی خوشکه کی تری نه لکسه ندهر بکه ویتته گفتوگو بیخاته پوو، له مانگی دیسمبری سالی (1809) یی بیتنا یه ری سالی (1810) دا خوی وشادی له ناو کوشکی نیمپراتوری ته پوسیوا دابلووه، نه لکسه ندهری یه که م به زمان لوسی وگفتولفتی خوش به کولونکوری ده گوت: تانه وپه پی خوشحال خوه که کی خوی بداته ناپلیون، به لام به بقیوونی شازنی دایک (ماریا فدورفنا ثانا، نیستاش منداله و ته منی ته نه شازده سالو... هیت، شازنی دایک به ته وای دئی شوه بوو که که کی بیتته هاوسه ری ناپلیون وقرر له که سانی ناو کوشکی لایه نگری شویان ده کړد، هه موو خاوه ن زهوی و نه رستزکراته کان نه فیره تیان له ناپلیون ده کړد، چونکه که مارقدانی نابوری سر بریتانیا پڅ به پڅ کاریگری خرابتری په یاده کړد، له (28/ یی بیتنا یه ری سالی (1810) دا ناپلیون له کوشکی توپلیردا کزبونونه وپه کی شکرداری سازکړد که کار به ده ستانی پایه به رزی دهوله تیتیدا به شداریوون، له مانه ش کامباسده سی موداری نیمپراتوری و ورا پاشای ناپولی و فوشه وه زیری ناوخر، له گال نه مانه دابوون، نه مانه یی سهره وه پایانابوو ناپلیون خوشکه گوره کی نیمپراتوری پوسیوا بکاته هاوسه ری خوی، به لام نه وانیتر پیتیانابوو ناپلیون ماری لویزی کچی نیمپراتوری نه مسا بیتیت، به لام خودی نیمپراتور له وه لیسوکه و ته یی پوسیوا توره بوو و به ناشکرا پایگه یانده که ه زده کات کچی فرانسوا نیمپراتوری نه مسا بکاته هاوسه ری خوی، شورش له م باره وه بریاری کورتایی خویدا.

(9) پڅ دوا یی نه مه له پترسبورگ وه هه والی شوه که یشت شازنی دایک ه زده کات بقی شوکړدنی که که کی به ناپلیون مارویه که موله تیان پیتیدیت، له هه مان پڅدا له مترخی بالویزی نه مسا له پاریسا دپرسیان، نایا نیمپراتوری نه مسا رازیبه که که کی خوی ماری لویز بدات به ناپلیون؟ ناوبراو ده یزانی له وباره وه گفتوگو له گال بنه ماله یی نیمپراتوری پوسیوا د کراوه و تریش نه مه یی به باش ده زانی شم هه له بقزیتته وه شانشینی نه مسا ش بیری له م کړد بقیو و ناوبراو یه کسر گوتی: نیمپراتوری ته نه سا رازیبه، له هه مان پڅدا واته (6/ یی فبرایه ردا شورا کزبونونه وپه کی ناواسایی له کوشکی توپلیردا به ست وپه کوی کشتی ده نگ بریاردراو ره زامه ندییاندا به وه یی ناپلیون کچی پاشای نه سا بکات به هاوسه ری خوی، له پڅی (7/ یی فبرایه ر) دا گرتبه سستی

هاوسریه تیبه که دروستکرا، کردنی ئەم کاره زۆر زەحمەتی نوویست، چونکه عەقەدی هاوسەریەتی لویسی شانزەهەم لەگەڵ ماری ئەنتوانیتا^(۲۲) لە ئەرشیف دەریانەتێنا بوو و وەک ئەو لەبەریان گرتبوو.

ئەمە بۆ ئیمپراتۆری ئەمسا نێردراو ئەویش لەسەری پازیبوو و لە پۆزی (21/ی فەریای) دا پارێس لەو پەزەمەندییە شانیشتی ئەمسا ئاگادار کرایەو، لە پۆزی (22/ی فەریای) دا مارشال برنیە سەزۆکی ئەرکانی گشتی سوپای فەرەنسا، بەو کالەتی لەلایەن زاوای، واتە: ناپلیون، بۆ بەشداریکردن لە تەداروکانی گرتەبەستی هاوسەریه تیبه که کە دەبوا لەکوێشکی پاشایەتی ئەمسا دا کرابا، بەو فێننا کەوتە پێ. لە فێننادا ئەم بێریارە لەبری ناپلیون بەشادییەو پێشوازی لیکرا، داوی تێکشکانە یەک لە داوی یەکەکانی ئەمسا لە بەرامبەر فەرەنسادا ئەم ژەنوازییە بپوێ پرە بەزای پزگاریبون لە دەست فەرەنسا، ئەو پووداوە لاوەکی و بچوکانی شادی خۆشییەکیان کەمێ دەشتواند، لە بەرچاوە نەگێرابوون، لەگەرماو گەرمی بە پێوە بردنی تەشریفات، ناپلیون فەرمانی دەرکرد سەزۆکی پارتیزانەکانی تێرۆل کە دەستگیر کرابوو، گوللە باران بکەن، هوفری سەردەستی پارتیزانەکان پێشێوەی گوللە باران بکێت، هاواری کردبوو (بۆی ئیمپراتۆری مەرەبانی ئێمە، فرانتز، بەلام ئیمپراتۆری ئەمسا قەدەغەیکرد بە هیچ جۆرێک ناری ئەو گوندنشینە گومناو بە ئێندریت کە گیانی خۆی لە پێناو ئەودا بەختکرد.

لە (11/ی مارس) سالی (1810) دا کلێسای گەورە ی فێننا کە خەلکی زۆر لە حەوشە کەیدا کۆبپوونەو، مەراسیمی مەرەپانە ی ماری لویزی 18 سالی بۆ ناپلیون بەو پەپێ شکۆمەندییەو بپێ و لەو مەراسیمە دا بێمالە ی پاشای ئەمساو نوێنەرانی سیاسی و لاتانی بیانی و خاوەن پلە و پیاپەکانی دەوڵەت و... هیت، بە پێوە چوو. بۆک زاوای ئەبیبیبوو تەنانەت لە پۆزی مەرەکردنە کەشدا نەیتوانی شوێنێکی بپێت، وەک گوتمان ناپلیون مەتا ئەوێشی بە زەحمەتە زانی و تاقەتی نەبوو بچێت لە فێننادا ئامادە بێت بۆ ژن لەخۆ مەرەکردنە کەشی، مارشال برتیە بەو پەپێ پێزەو لەبری ناپلیون ئەو مەراسیمە ی ئەنجامدا. لەوانە یە بیستبێت، ئەمە جیگای سەر سوپمان نییە، ئەگەر بێت وێت بپرسی چۆن دەبێ دوو کەس جیگای ئەو زاوایە بگرنەو کە لەوێ نەبێت؟ ئەم نەریتە لەو پۆزگەرە دا پێوە سەمی شاهاانە نەبوو لێرە دا جیگای سەر سوپمانە.

برتیە لەلایەن ناپلیونەو نێردرابوو مەتا بە پە سەمی خواربێنی ماری لویز بکات و ئێستاش نەرشیدۆک^(۲۳) لە ژێر داوی ناپلیون دەبوا بە نوێنەراییەتی ناپلیون لە کلێسادا ئامادە بوو لەوێدا برتیە، دەستی ماری لویزی دابایە دەست نەرشیدۆک شارل لەبری زاوای بۆکی بردبا بەردەم محرابی مەرەپانە ی قەدیس و مەراسیمی مەرەپانە کە لەوێدا ئەنجام دراوای تاکلیتایی لە تەکیدا مابایەو. داوی ئەمە شارنی تازە ی فەرەنسا بە جیهازو دەستوپیۆندە گانییەو بەو پەپێ پێزەو بۆ پارێس مێندرا.

ناپلیون مەتا سەرچادە ی کمپینی کە دەکەوێتە نزیک پارێس بە پێر بۆکیۆهات و بۆیکە مجار بۆک و زاوایە کتیران بینی، ئەم پووداوە کاریگەری زۆری کردە سەر ئەو پیاو بە زۆر شتوێ لیکە درایەو، بازگەنەکانی شارەکانی ئەوروپا (هانزە ئاتیک) لەو بپوایدابوون داوی ئەوێ بریتانیا بپێهیبوو لە پارێزگاری کردنی ئەمسا ناچار دەبێت سازش لەگەڵ فەرەنسادا بکات، دەیانگوت ئێتر پۆزگاری شەپ بە سەرچوو و سەردەمی خۆشەختی و خۆشکۆزە رانی هاتووە، بەلام سیاسەتە داران لەو بپوایدابوون ناپلیون دەکەوێتە شەپ لەگەڵ مەردو دەوڵەتە زەهێزە کە ی تری ئەوروپا، واتە: بریتانیا و روسیا، بەگرتنە

221 - شارادێکی تری ئەمساوی کە پووری ئەم ماری لویزە ی نیشانە کراوی ناپلیون بوو. (و- فارسی)

224 - شارل نەرشیدۆک فەرماندە ی گشتی سوپای ئەمسا یە. (و- فارسی)

به رچاوی ئهم دۆخه ئالۆزهى دنيا، ئه وهى پۆشن ده كرده وه كه هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كه وه ستنى هاوپه يمانيه تى به هه زتر له نۆيان پوسياو فره نسادا هه په شه بوو بۆ سه ر بوونى ئيمپراتۆريه تى نه مسار هه رچۆره نزيكبوونه وه يه كى زياترى ناپليۆن له نه مسا ده سته وه ستانكردى پوسيا ده گه يه نيت، هه ندېك له ئه شرافه كانى نه مساوى، له مانه ش شازاده مەرنېخ بالۆيزى نه مسا له پاريس به بيستنى ئه وهى ماره برانه كه كۆتايى هاتوو فرميسكى شادى له چاوان دابارين.

ته نانه ت كۆره كه شى كلمان ئهم شادييهى خۆى نه ده شاردوه وه، له كۆشكى پاشايه تى شونبروندا ژۆر ئه وه پسته يه ده بيسترا كه ده يانگوت: نه مسا پزگاريبوو.

له پترسبورگدا واق وپمان ونيگه رانى بالى كيشابوو، ماريما فدورشنا، له خۆشى ئه وهى له جياتى دانى كچه كى خۆى كچى ئيمپراتۆرى نه مسا يان داوه ته ئه وه تۆتكهى ليه له گيرابوو، به لام ئه لكسه نده رى يه كه م و پومياننسف و كوراكين وه تا سه رسه ختري ن درۆمنانى هاوپه يمانى كردن له گه ل فره نسادا، كه وتبوونه ترس و گومانه وه، به پاى ئه مانه نيت نه مسا ته واو ده چيته په هه ندى سياسى ناپليۆن وه وه له سه رتاسه رى ئه وروپادا ته نها پوسيا له به رامبه ر داگيركەرى بى ئامانى ئه وروپادا ده ميئنه وه. هه ردواى به هاوسه ري بوونى ناپلۆن، هه وله كانى دوو به رامبه ر كرده وه بۆ دريژه دان به سياسه ته ئابووريه كانى.

(2)

به بى درك كردن له سياسه تى ئابوورى ناپليۆن ناتوانريت به شيوه يه كى پوون په ي به وه بریت كه ئيمپراتۆريه تى ناپليۆن له سه ر چ پايه يه كه ماوه ته وه، ناشتوانريت وه لامى ئهم پرسياره بدریته وه ئه گه ر هۆى پووخانى ئه وه جيبوو، كه مارۆدانى ئابوورى سه ر بریتانیا ته نها به شيكه له قانونى ئابوورى كه ناپليۆن دايرشت، گرته به رى سياسه ته كانى ئه وه له م بواره دا هاونا هه نگه له گه ل سياسه ته گشتيه كانيدا، ئه وه له دريژه ي ئه وشه په سه ركه وتوانه يدا توانى خۆى له ئيمپراتۆرى فره نسا وه بكات به ئيمپراتۆرى ئه وروپا وه ده ويست ده سه لاتى خۆى به سه ر هندستان وميسرو سورياشدا به سه پيئى و شوينيتريش بخاته ژير ده سه لاتداريتى فره نسا كه به به رژه وه ندى ئه وولاته بشكيته وه، ئه مه ش جياوازی هه بوو له گه ل خاكى ده ولە تى فره نساو ئيمپراتۆريه تى فره نسا، فره نسا به هۆى پيگه ستن وسيستم دانانى قانونى ناپليۆن ببوو يه كه ولاتى به ره م هين، به لام ئيمپراتۆرى فره نسا ببوو خاكى هينانى مه ودای خام و به زه برى چه ك پيگري له به ره وپيشچوونى پيشه سازى ئه وولاتانى ژير ده سه لاتداريتى ئيمپراتۆريه تى فره نساى ده كرد، ناپليۆن له يه كه م سالى گرته ده ستنى ئاوسارى ده سه لاتى فره نسا نووسينگه يه كى تايبه تى خۆى هه بوو، كه هه تا كۆتايه اتنى فره مانپه وايه تيه كه ي هه ر هه بوو، به به روى ئه وه به رژه وه ندى هه بوون: يه كيكيان فيداكارى بۆ به رژه وه نديه كانى ميللى و ئه وى تريشيان مانه وه به ره وپيشبردنى به رژه وه نديه كانى ولات، پانتايى ئيمپراتۆريه كى فره نسا ژۆربوو وگه ره كى يوو برژوازی گه وده ي پيشه سازى و بازرگانى به رژه وه نديه كانيان پاريزاوبيت، ولاته ژير ده سته كانى خۆشى بۆتالان و بۆ بوو، كه ئه م دووانه ي سه ره وه وابسته يى تونديان به يه كه وه هه بوو، ئه مه گرته به رى بنچينه ي سياسه ته كانى ئه وروپا وه پاراستنى به رژه وه ندى ميللى ده زانى.

ولاتانى به لجيكا و به شى چه پى سه ر پوويارى زن كه به به ستنى بۆ هه ميشه يى داگيركرايوون و پاسته و خۆ خرابوونه سه ر خاكى فره نسا، هه رچه نده به سه ر چه ند ولايه تيكيشدا دابه شكرايوون به لام به خاكى ميللى هه ژمارنه ده كران، به لكوبه ركه به رانى

برژوازیه‌کانی فره‌نسا له‌قلم ده‌دران و پیکادراپو و برژوازیانه لی‌بدرین و برژوازیه‌ی فره‌نسی سه‌رتاپا له‌خاکانه‌دا سه‌رمایه‌گوزاری بکات.

هه‌موو و ده‌وله‌ت و شوێنه‌ی هه‌تا باجی و سه‌رانه‌یانداباو خه‌رجی و سه‌ریازانه‌یان بکیشابا که‌سه‌ریازی فره‌نسا تێدایه‌بون و له‌گه‌ل ئیمپراتۆریه‌ی ئیمپراتۆری ناپلیۆندا‌بون، به‌کورتی هه‌موو و له‌ولاتانه‌ی داگیرکرا‌بون و له‌ژێر پکیتی ناپلیۆندا‌بون، ده‌بوا بینه‌بازاری فرۆشتنی که‌لوپه‌لی فره‌نسابی - یان سه‌رچاوه‌ی دابینکردنی مه‌واده‌ خاوه‌کان بۆ کارخانه‌ پیشه‌سازییه‌کانی فره‌نسان، و که‌سه‌نه‌ی داهێنان و دۆزینه‌وه‌ی پیشه‌سازیان به‌نه‌یتی هێنابا بۆ پیشه‌سازکارانی ئیتالیا زیندانی ده‌کران، چونکه‌کردنی ته‌مکاره‌ له‌لایه‌ن ئیمپراتۆره‌وه‌ قه‌ده‌غه‌کرا‌بوو سته‌مه‌ت و داهێنانی پیشه‌سازی له‌فره‌نساوه‌ به‌یئدریت، ناپلیۆن به‌وریاییه‌وه‌ فشاره‌کانی خۆی زیاده‌کرد، بۆ شوونه‌: قه‌ده‌غه‌یکرد تیغ و پرپه‌رو کێرد به‌یئدرینه‌ بازارپه‌کانی فره‌نسا، قوماشی ساکسونیش به‌ریت بۆ وستفالی، نارده‌ی ناوریشمی خاوی له‌ئیتالیاوه‌ بۆ ئیسپانیا قه‌ده‌غه‌کرد چونکه‌ ده‌بوا بۆخاوه‌ن کارخانه‌کانی رستن و چینی لیون که‌ره‌سته‌ی خاوه‌راهم بکری، و له‌کالایانه‌ی که‌به‌پێگای ترانزیت له‌پێگای ولاتانی سه‌ربه‌خۆ ده‌پۆشیت گومرگی تایبه‌تی ده‌خسته‌سه‌ر، به‌لام ته‌گه‌ر به‌ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتداریتی راسته‌وخۆی خۆیدا تێپه‌رپیا و له‌گومرکی لینه‌ده‌ساند.

له‌نوسینگه‌ی ئیمپراتۆره‌وه‌ پۆزانه‌ لی‌شاویک فره‌مانی قه‌ده‌غه‌کردن و پرپارو ناگادارکردنه‌وه‌... هیت، و ده‌رده‌چوون و به‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا باڵوده‌کرایه‌وه‌، گرته‌به‌ر ته‌م سیاسه‌ته‌ خه‌زمه‌تی زۆری برژوازیه‌تی فره‌نسی ده‌کردو به‌هێزی ناپلیۆنیشی له‌فره‌نسادا جێگیرترده‌کرد، به‌لام دیاره‌ به‌لگه‌نه‌ویسته‌که‌ ته‌م سیاسه‌ته‌ ده‌بووه‌هۆی زه‌ره‌رو زیانی سته‌متکاری بچوک و خه‌لکی به‌کاربه‌ری⁽²⁰⁾ کالاکان له‌پانتایی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌یدا، ناپلیۆن دامه‌زرینه‌ری ئیمپراتۆریه‌تی گه‌وره‌ له‌په‌وری ئابوریه‌وه‌ ته‌نها یه‌که‌ فره‌مانه‌ره‌وایی نه‌توه‌یی درێژه‌ده‌ری پێگای لویسی چوارده‌هه‌م و لویسی پازده‌هه‌م و جێبه‌جێکاری ئامانجه‌کانی کلبر⁽²¹⁾ بوو، و به‌پشتگیرکردنی چینی برژوازی گه‌وره‌ی ولاته‌کی توانی چهندین سال فره‌مانه‌ره‌وایی په‌های خۆی بکات، ئاشکرایه‌ به‌نه‌هێشتنی هێزی به‌ره‌م هێنانی ولاتانی ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی، ته‌م بنیاتناوه‌ مه‌زنه‌ی به‌ی شوقی میلیلی هاولاتیانی ئیسپانیا و سوتاندنی موسکۆ خیانه‌تی مارمون⁽²²⁾. له‌په‌نا دیواره‌کانی پاريس- یان دره‌نگ گه‌یشتنی گروشی، به‌مه‌یدانی شه‌ری واته‌رلو، ته‌نها ته‌چاره‌توسانه‌بوون که‌هه‌ره‌سه‌هێنانی ئیمپراتۆریان نیشانداده‌، به‌کورتی هه‌تا ته‌گه‌ر نه‌خشه‌ی سیاسی و سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپا که‌ناپلیۆن به‌دریژایی ته‌مه‌نی خۆی له‌مانه‌دا کارابوو.

له‌سالانی کۆتایی فره‌مانه‌ره‌وایه‌تییه‌که‌یدا ته‌گه‌ر به‌وجۆره‌ش و به‌پێکۆپیکیش به‌پێوه‌چووبا، و له‌هه‌ردیواره‌ چاره‌نوسه‌که‌ ته‌مه‌ده‌بوو که‌په‌ویدا.

²²⁴ - دیاره‌ لێره‌دا پۆسته‌ ناعازه‌ به‌وه‌بکه‌ن، چینی پرۆلیتاریای فره‌نسا به‌به‌راورد له‌گه‌ل شوێنه‌کاتی تری ژێرده‌لاتی ناپلیۆن باری گه‌وره‌وایان باشتربوو. (نوسه‌ر)

²²⁶ - ژان باپتست کلر: گه‌وره‌ترین وه‌زیر له‌سه‌رده‌می لویسی چوارده‌هه‌م و پازده‌هه‌م (1619-1683) که‌پێشکه‌وتنی گه‌وره‌ی به‌پیشه‌سازی و ئابووری فره‌نسا به‌خشی وباری ئابووری پشخت. (و- فارسی)

²²⁷ - نوکوت فرديک لویس: مارشالکی فره‌نسا به‌که‌شه‌ره‌کاتی ئوستریزو لشیۆنه‌و لایزیک و عارنفا دلێزانه‌ چنکا، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی پاريس له‌لایه‌ن هاویمیانامه‌ داگیرکرا، خبانه‌تی له‌ناپلیۆن کردو پاشه‌کێشه‌کردنی و ده‌سه‌ت له‌کارگاهه‌ی ناپلیۆن، ناوبراو کێشکی یادشته‌کاتی خۆی هه‌یه‌و هه‌ولیاره‌ پاساو بۆ نوکرا‌ی پشته‌وه‌. (نوسه‌ر)

نه گهر واپس بکړي ته وه گوايا ته نها ئيراده ي برژوازي گوره ي فره نسا پيشمعي ده سلا تي دايه ده ست ناپليون پاست نيبه ،
نه مه پاسته که ناپليون بناغي سياسي ته کاني ناوځ ودره کي له سر پاراستني به رژه وندي سرمايه داري فره نسا
داپشتبوو ، به لام له همان کاتدا ده يو يست نو برژوازيه ش ملکه چي ئيراده ي ځوي بکات وناچاري بکات خزمه ت به ده ولت بکا ،
نو ده ولت ه ي بې به رژه وندي خودي ځوي ده وي ست بژنه وه ي فرمان په وايي نو وروپاي پيښکات ،

نور له برژوازيه کان سر پيښيان له فرمانه کاني ده کرد که به لاي نه وانه وه ستم کارانه بوون وپه نايان ده برد بې زورکاري
ناقانوني وه ک ساخته کاري کړدن له لارې دنې نرخه کان و... هيتړ ، به مجرړه که وتبوونه به رهنکاري کړنه وه يکه جدي بې دنگ
وهات وهاوړو قره ، ليړه دا ناتوانين گوته يکي مارکس فراموش بکه ين که له کتبي (بنه ماليه پيرون) دا ده لیت: (به تيپوانيني
گشتي کو ده تاي (18/ي برومر راپه پيني شلر شگړپانه نه بوو ، به لکو برژوازيه ت له نازاد يخوازي ده وي ست...)

له شونډي کي تر دا نوو سيويه تي (به لام نه وه ناپليونه چونه تي واقعي ده ولت ي ديار ي کړد بوو وده ي زاني بنه ماي نو ده ولت ه
له سر پاراستني به رژه وندي برژوا به نازادي پاراستني به رژه وندي به کاني ځوړا ده گریت ، نو سوړ بوو له سر نه وه ي نه م
په وشه به په سمي بناسني ت و پاريزگاري ليکات ، ناپليون که سيکي څه يالپلاوي تير وي ست نه بوو ، به لام له همان کاتدا
ده ولت ي وه ک نامانچيکي شخسي ځوي سه يړه کړو سرمايه داره کاني وه غزنه داري ځوي ، به به کاره ي نه ري ئيراده ي ځوي
سه يړه کړد ، نو بنه ماي مه ترسي تير وي به شه پکړدن هه ميشه يي له بري شلر شي هه ميشه يي گوړ پيو؟ غروړي گه لي
فهره نسا ي گه يان د بې نه په پي تيري وپه زامه ندي ، به لام له همان کاتدا چاو په واني نه وه ي له برژوازيه تي فره نسا ده کرد چي ژ
وه رگرتن وځوشي و سرمايه کي ، نه گهر پيوي ستی کرد له پي تاو نامانچي سياسي به کاني جيهان گرياني ځوي ا بکه نه قورياني ،
ناپليون جه زي نازاد يخوا زانه ي چيني برژوازي که نايد ياليسي سياسي ژناني هه نو که يي نه و کړمه لگايه بوو ، په کسه ره
سه رکوتده کړو گرنگ ترين به رژه وندي مادي ، واته : بازرگاني وسنه ت ، که دواتر نه مه له گال به رژه وندي به کاني نه ودا په کيان
نه ده گرتنه وه ره تکر دنه وه ، کينه ي نو له بازرگانان ، له پاستيدا ته واکه ري نه و کينه يه ي بوو که له نايد يولو ژبه کاني بوو ،
له ناوه وه ي چيني برژوازي هه روه ک درژمني ده ولت که ځوي بې يک نامانچي شخسي ځوي دروستي کړد بوو د ژايه تي ده کرد ،
چونکه نايد يولو ژباي د ژه ځوي تي دابه دي ده کرد ، بې نمونه : به په رله ماني پاگ يان د ناتوانيت به رگي نه وه بگريت خاوه ن زه وي
و زاره گه وره کان ، که ک له وزه ويانه يان وه رگرتن - يان وه رنه گرتن و به که يفي ځويان نازاد ين ، سه باره ت به بازرگاننيش نامانچي
پلانه کاني نه وه بوو ، به کون تر ټول کړدن ک ره سته و ناميره کاني هيتان و گواستنه وه ، بازرگاني بخاته ژي ده سلا تي ده ولت .
بازرگانه کاني فره نسا يي به هيتانه پيشي واقعي ک توانيان ميژو تواناي ناپليون پاته کي نن : نه وانه به به هانه ي وشکه سالي و
نه ماتي توانايان ناپليون ناچار بکه شري روسيا بې دو مانگ دوا بخنو به مجرړه شهر له که ژنگدا ده شتي پي کړد که زور
وه دره ننگ گه رابوو).

نه مه بوو ليکدانه وه کومه لايه تي و سياسي به کاني ماکس له سر ناپليون که ناوړاو له کتبي (خيژاني پيرون) دا نوو سيويه تي ،
به مشيره يه نه و بليمه ته به جوري کي لوري کيانه نيشانمانده دات وپيمان ده لیت ، نو ميژو نوو سي به ماکاني کومه لايه تي
وسياسي پزگاري ک ليکده داته وه ، نابې په فتارو که سا يه تي نه و که سانه له به رچاو نه گريت که رابه رايه تي - يان به پتوه به ري نو
سياسه ته ن .

کاتی مارکس ده لیت برژوازیه خوازیاری نازادخوایی بو، مه بهستی له وهیه شه به دهستی ناپلین نه هیلدراوه که حکومت دیکتاتوری خۆی له پرله ماندا ده بییه وه، پرله مان ده یویست هیزی په ها له دهست ناپلیندا به یئیتته وه و هه مو نه مجۆره نازادیانه ی که شۆرشی برژوازی له سالی (1789) به ناوی نه وانه وه هاتیقارار له ناو به ریت.

مارکس وه بیرمان دیتیتته وه لیبرالیزمی برژوازی که له نه حومه نی شورای دامه زیتنه رانی سالی (1789) دا دروستیبوو، واته: له کاتی شۆرشی کۆمیتیه ی پژگاری میلی تیکشکاو هه مان نه و کۆششانهش که له سه رده می دیرکتورادا بق ژنانه وه و جیگرکردنی نه وه ده کران پووبه پووی هه مان کوده تای (18/ی برومر یقوه و ناپلین له ناوی برد، له م دووانه ی که له سه رده و ناومان بردن، نه وه ی پتویستیبوو بق به ره و پتیشچوون و به رفراوانتریبوونی پانتایی سه رمایه داری هاتیقپیش، واته: برژوازیه به شیوه یه کی کاتی پشتگیری دیکتاتوریه تی ژاکوبنه کانی کرد که کاریان بق نه هیتشتنی پژی می شانشینی وفیودال ده کرد، ئینجا دیکتاتوریه تی ناپلینیان پاریزگاری لیکرد چون حکومتیکی به توانابوو بق دهسته بهرکردنی ده سه لاتداریتی سه رمایه و شایسته بق شه په کانی وکرانه وه ی⁽²⁸⁾ جیهانی.

ناپلین به پیتی پیدایستییه کانی پاراستنی به رژه وه ندی برژوازی حکومتی ده کرد، نه و به رژه وه ندیانه ی که خودی نه و به های بق دانه ده نان و به پلوتوکراسی ناوده بردن و نه م پسته یی ژۆر دووباره ده کرده وه: (سه رمایه له پژگاری ئیمه دا به هۆی نزی و تالانه وه یه).

دیکتاتوریه تی ناپلین که به به رژه وه ندی ده وله تی برژوازی به پتوه ده چوو و نامانجی نه وه بوو هیزی خۆی له سه ر باج دانی ولاتانی هاوسه به رفراوانبکات، که وته ناکوکی له گه ل هه ندیک⁽²⁹⁾ چینی برژوازیه تی فره نساه، نه م دیکتاتۆره برژوازیه به چاری بۆرنه بوون سه یری خۆی ده کردو پتی واپوو ده بی برژوازیه تی فره نسا به پیتی به رژه وه ندیه تاییه تییه کانی نه و هه لسوکه وت بکات، نه م به شه ی برژوازیه تی فره نسی که له پووی سیاسییه وه دواکه وتبوو وته نها چاری له ده ستکوت و هه بله خه رجی خۆیی بوو، ژۆرجار له گه ل ناپلیندا ده که وتنه ناکوکی.

مارکس ناماژه به وه ده کات، له و پۆژانه دا پیش ده ستپیکردنی شه پی پوسیا، ناکوکی توند له بۆچوونه کانداه سه ری هه لدابوو و نه م ناکوکییانه ی به ناو چاکسازیبوون درزیککی گه وره و قولی نه ک هه ر له سه ر ناپلین و پژمه که ی ته نانه ت هه موو نابوووی برژوازیه به مه پشته ستوبوو هه ره سپه ئینا، بۆیه پتویسته له گه ل باسکردنی هۆکاره کانی له ناوچوونی ئیمپراتوریه تی ناپلیندا نه و هه لومه رجه ی دۆخی نه وکات و به بیربه یئینه وه.

(3)

پیشته وه ی په رده له سه ر نه م رووداوه مه زته میژوویییه لاید ریت که نه وکات هه موو له به رامه بهر نه و فره مانپه وا به هیزه دا ملکه چ بوون، میرو پاشاکان له به رده م ناپلیندا ده که تنه سوژده و نۆچاوانیان له زه وی ده داو هه موو لایه ک که وتبوونه ترس و له رزه وه، جگه له گوندشین و پیشه کارانی پووت و په جالی ئیسپانیایی، که سیتر له کیشوه ری نه وروپادانه بوو دریزه

²²⁸ - مه بهست له کرانه وه ی بازاره کانی دنیاو ناوۆری بازارکانیه. (و- کوردی)

²²⁹ - لێره دا به تاقیته مه بهستی له بواره کانی بازارکانی ویشه سازیه. (و- کوردی)

بەشەپەدات لە بەرامبەر ناپلیندا، یەکەم نیشانی تۆقانی کە بەسەر ئیمپراتۆری فەرەنساداهاات ئەوەبوو لەسالی (1811)دا قەیرانتیکی ئابووری پوویدا، ئەوپاوەی بەپووکەش لەتۆپکی پووداوەکانی جیھانیدابوو نەیدەتوانی هۆی سەرھەلانی ئەو تەنگرە ئابوورییە دیاری بکات، قەیرانە ئابوورییە کە لەقۆناغی دووەم، واتە: لەکانی زیاتر فشارھێنان بۆسەر گەمارۆی ئابووری سەر بریتانیا و دواتر بوو، بۆیە وچاکە لێرەدا بەکورتی ئاماژە بکەین، گەمارۆدانی ئابووری سەر بریتانیا ئیتێ لەسالانی (1810- بۆ 1811) وەک سالی (1806) نەبوو و دەرکردنی بریارەکی بەرلین ئەو گزنگییە نەمابوو وەک ئەوکات، لەنیوەی دووەمی سالی (1809) بەدواوە، دواى شەپى واگرام و پۆککەوتننامەى ناشتی شونبرون، لەناو کلێشەى سەری ناپلیندا دوو بیرۆکە ھەبوون کە پێشتر پۆشووینیان بۆدانرابوون و پەوشی سیاسى خۆی لەسەر ئەم ئاراستەى دیاری دەکرد، یەکەم: بەچۆک دامەزنانی بریتانیا لەپێگای درێژەدان بەگەمارۆی ئابووری لەسەری، دووەم: بریتیبوو لەم پستەیی کە ناپلین دەیگوت (من ھەرچیم بویت دەتوانم بیکەم) لێکدانەوی لۆژیکیانەى ئەو بۆ ئەم قسەیی ئەوەبوو (بۆیە من دەتوانم ھەتا ئەگەر ھەموو ئەروپاش داگیربکەم و بیخەمەژێر دەسلەتداریتى خۆم، لەپێناو درێژەدان بەنەخشەى گەمارۆدانی ئابووری سەر بریتانیا).

ئەو ھەرچى ویستبا دەیکرد (ناتیل لەسەدەى پێنجەمی میلادیدا دەویست کچی مینشین و شانشینە بچوکەکان و سەرخیلە بێ ژمارەکانى ئەلمانى بەزۆر پاکێشی کۆشکەکەى خۆی بکات، کەچی ئیستا تەنھا بەئاماژە بەکی ناپلین کچی ئیمپراتۆری نەمسا کە سازادە سالان و خانمێکی زۆر لوتبەرزو لەخۆپازى و سەركێشی ھەموو بنەمالە شانشینەکانى ئەوروپابوو، بۆ ئەو ناردوویانە بۆ پاريس، ھەموو ئەم پاستییەیان دەزانی، ئەو ئیمپراتۆرییە گەورەى نەمسا کە ناپلین بچوکی کردبۆوە و بۆچەند شارو شارۆچکێک، ئەمەش ببوو جێگای شانازی فەرەنسییەکان، بەجۆرێ ملکەچی وکۆیلەیی خۆی نیشاندەدا کە بۆ یەکلایکردنەوی یەكجارەکی مەسەلەکە تەنھا دوژمنى ماو بریتانیایە، ھەموو دوژمنەکانیتر ئەسلەن شایستەى ئەوەش نەبوون ناویان بھێندەرت.

ئیسپانییەکان، بەگوتەى ناپلین (ئەو چەتە شەپەزەشە) ھەریە مرقفیش ھەژمارنە دەکران و نامادەنەبوو بەدوژمنیشیان ناویبات، ھەتا ئەو شانازییەیان پێندەرت، تادواى پەشەبکۆژیەکەى سالی (1809-1810)ش وای نیشاندان ئیتێ لەگەڵ ئەوانەدا شەپى نییە و تەنھا فەرمان دەردەکات ئەوانە بەدیلیگن وگولەبارانیان بکەن، بەلام لەگەڵ ئەمەشدا ئەو نەیدەتوانی بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ ئاسودەبێت، تەنانت لێرەشدا ھۆکاری ئەمەى دەگەراندەووە سەر بریتانیا، چونکە یارمەتیەکانى بریتانیا تەنھا چەك و تفاق نەبوو بۆ ئەو پارتیزانە ئیسپانیاییانە، بەلکو تیپی سەربازی دەھاتن دەکوتنە گەڵ ئەمانە.

تاکە لەمەپەر لەبەردەم ناپلیندا تەنھاو تەنھا بریتانیابوو، کۆتایی ھاتنى ئەم شەپەى ئیوانیشیان بەلەناوچوونی یەکیکێان و دەسەبالیی تەواى ئەوى تریان بوو، لەگەڵ ئەوەشدا ناپلین ھەلیدەدا ئەم شەپە بگۆرێت بەشەپى ھەموو ئەوروپا لەگەڵ بریتانیا، و دەور دەچەند گەمارۆی ئابووری زیاتر درێژەى دەکێشا، زیانی زیاتر لەبریتانیا و کیشوهرى ئەوروپا دەکەوت، ناپلین ئەمەى دەزانی و دلخۆشکەرى ئەویش تەنھا ئەوەبوو وەک پۆزانی پێش تیلیست گەیانددبوو ئەوپەى دەھری و قین ھەلسان.

ناپلین به درېزایی نه و سالانه کینه‌ی دلی خوی به که سانیټک ده پشت که سرپېچیان له فەرمانه‌کانی که ماروی سر بریتانیا ده کرد، له سرتاسری له اروپادا به ناشکرا که س نه‌ده ویرا سرپېچی له مہ بکات جگه له حکومتی نیسپانیه کان له خورنارای شیوه دورگی نیپریدا دوستیان کردبوو.

سزادانی نه و که سانه‌ی سرپېچیان له بپاره‌کانی که ماروډانی نابوری سر بریتانیا ده کرد، خیرا جیبه جیده کرا، به مانایه‌ی قاچاغچیه‌کانیان گولله باران ده کردو کلا بریتانیایه‌کانیان ده سوتاندن، نه و میرو پاشایانه‌ی ده ستیان له گه‌ل قاچاغچیه‌کاندا هه‌بوو له سرکار لاده‌بران، له سالی (1806) دا ناپلین براجوکه که‌ی لویسی کرده پاشای هۆلندا، لویس ده‌یزانی پساندنی په‌یوه‌ندی ته‌وای بازرگانی له گه‌ل بریتانیا دا هه‌ر شه له توئی بازرگانی وکشتوکالی ولات ده‌کات و نه‌مه زیاتر له هه‌موو ولاتانی تری نه‌روپا زیانی پیده‌گه‌یه‌نیت، چونکه له وکانه‌وه‌ی بریتانیا شویته داگیرکراوه‌کانی ژیر ده‌سه‌لاتی هۆلندای خستبوژیر ده‌سه‌لاتی خوی، بازرگانی کردنی هۆلندا به‌شیوه‌یه‌کی به‌رفراوان و کاریگر وابه‌سته‌بوو به بریتانیا و هیتانی مه‌وادی خام له‌خاک ژیر ده‌سته‌کانی بریتانیا.

لویس بوناپارت تبیینی نه‌مه‌ی کردبوو وکه متاکورټیک چاپوچی له قاچاغ‌یکردنی سر به‌نده‌ره‌کانی نئون بریتانیا و هۆلندای ده‌کرد، ناپلین دوی نه‌وه‌ی براکی چه‌ند جار له‌مه‌ ناگادار کرده‌وه، سر نه‌نجام لویسی له‌سرتختی پاشایه‌تی هۆلندا لابر دوو پایگه‌یاند نیت ولاتیک نییه به‌ناوی هۆلندا و به‌سرچه‌ند ولایه‌تیکدا دابه‌شیکردوو خستیه‌سر خاکی فهره‌نسا، به‌پتی نه‌و پاپورتی به‌رزکراووه‌و نه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند که‌شاره‌کانی هاوپه‌یمانییه‌تی نه‌روپا (هاتنزه‌ تاتیک²⁴⁴) به‌پگی‌ی قاچاغ‌ تالووی ده‌کن (بورین) نویته‌ری ناپلین و ده‌سه‌لاتداری هامبورگیش چاپوچی له‌م کارانه‌ده‌کات و به‌رتیل وهرده‌گرت، ناپلین په‌کسر نابو برای له‌سر کار لابر دوو هه‌موو نه‌و شارانه‌ی (هاتنزه) شی خسته‌سر نیمپراتوریه‌تی فهره‌نسا.

نیمپراتوری فهره‌نسیه‌کان نه‌و شارانه‌ی که وتیونه‌سر ده‌ریاکان خستیه‌سر نیمپراتوریه‌ته‌که‌ی خوی، نه‌مه‌ش نه‌ک له‌به‌ر نه‌وه‌ی سرپېچیان کردووه، به‌لک له‌به‌ر نه‌وه‌ی ناپلین متعانه‌ی به‌که‌سته‌بوو. که ماروډانه نابوریه‌کی سر بریتانیا کاریگری خرابی له‌سر هاولاتیانی ژیر نیمپراتوریه‌تی فهره‌نسا حیثیت، به‌تایه‌ت به‌کار به‌رانی ناسایی، نا‌په‌زایی ده‌رېرین له‌و بلاکراوانه‌ی که له‌ژیر کونټرولی ناپلینویشدا بوون جار جار به‌پوونی و ناشکرا بلاوده‌کرانه‌وه.

له‌پاپورتیک و ه‌زاره‌تی ناو‌خوی سالی (1810) دا هه‌والکړه‌کان به‌کورتی ناما‌ژه‌یان به‌وه‌کردبوو له‌گرفارو بلاوکراوه‌کانی نه‌لمانیا دا به‌رده‌وام وتاری شیوه‌ نا‌په‌زایی ده‌رېرین بلاوده‌کړنه‌وه، هه‌روه‌ها له‌و پاپورت دا هاتبوو نه‌لمانیه‌کان جگه‌له‌ خویندنه‌وه و چون بژ شاترکان وخویندنه‌وه‌ی پ‌قمان که‌نوسه‌ره‌کانیان سر‌ریاه‌ت به‌هاوپه‌یمانیه‌تی رن نووسیویانه‌ی وکړه‌له‌یی ته‌وای پټکه‌وتنی نئون نه‌مساو فهره‌نسا به‌لاوازی هه‌ردوکیان ده‌خه‌نه‌پوو و بریتانیاش به‌دوژمنی نه‌به‌زیوو وپوسپاش

²⁴⁴ - هاتنزه تاتیک: نه‌مای دروستوونی نم هاوپه‌یمانیه‌ بازرگانیه، بژ پاراستی بازرگانی نه‌لمانی به‌کشی وشاری کلن بوو، نم وټکراوه‌ بازرگانیه (به‌مانیانه‌ی بازرگانی سالی 1436) ای نئون ه‌میزنی چاره‌م و بریتانیای لیکه‌وته‌وه، هاتنزه، وټکری زترنی له‌سه‌ده‌ی (15 و 14) ده‌ستی پکړد، که‌رور شاری نری کرته‌وه له‌سرووی هه‌پویش‌نوه شاری لوبوکی نه‌لمانیا و ژور به‌شی له‌شاره‌کانیز دا کردنه‌وه که‌به‌ناوی نویتری کوزوره، بوون. ده‌سته‌وته‌ کړنه‌کانی نه‌و وټکراوه‌ بریسیون له: به‌ره‌ویش‌یر دنی عافی توده‌وله‌نی به‌تایه‌ت لرووی نازادی ده‌ریاکان بژ بازرگانی ونه‌نیتنی که‌ماروډی نابوری هه‌مه‌لایه‌نه‌و عافی نه‌وانی بڼ لایه‌ن له‌مه‌رکافا، به‌تایه‌ت له‌هاموشوی ده‌ریاینا، هه‌روه‌ها داویری بازرگانی. (و- کوردی)

به میرانگروهی حکومتی پاما (III) نشانده دهن، حزشیان له توژیته وه و باری سیاسی به گشتی، ههروه ها گزفاری بـ ژماری هه فتانه و مانگانه و سالنامه کانی ولاته کی خویان به تامه زرقوه ده خوینته وه ..

دیاره بارودخی هژله نداشت به هژی توندکردنی گه مارژی نابوری سه بریتانیا له خراپبوونی زیاتردابوو، چونکه نه و ولاته بنه مای ژیا نی که پشتی پیده به ست بازرگانی وئالویری ده ریایی بوو، له هژله نداشت که موکوپیه که بدی ده کرا وه که نه وهی له نه لمانیای سه رودا هه بوو، له پاپورتیکی تری هه مان وه زارعت، ناماژه به وکراوه که (لیره دا پۆژنامه ی ژۆر ده رده چن).

به لای نابلیونه وه هیچ له وه ئاسانتنه بوو پۆژنامه کان وه موش خلی بینیتنه وه و ئویش له م جۆره کارانه دا هیچ دهستی نه ده پاراست و نیگه ران نه ده بوو، به لام دلتیابوونه وه له وهی گه مارژی نابورییه کی سه بریتانیا به پتیکوپیکی به پتیه بجیت گرفتیکی له مه گه وده تربوو، دانانی که سانی ده ستپاک له سه رسنوو ده ریاییه کان و دروست به پتیه بردنی نه رکه کانیا ن ژۆر له وه پرکیشه تربوو له کار به ده ست و میرنشین و پاشایانه ی ده ستیان هه یه له گه ل قاچاغچیه کاندایان خویان کلیده که ن وچاوپۆشی لیده که ن،

خه لکی نه وروپا بق کرپینی کا کاو و بیبه رو داو ده رمان دوا زده به رامبه ر نرخی جارانیانده دا، که گه مارژی نابوری نه خراپه سه ر بریتانیا، کارگه کانی دروستکردنی قوماش له فهره نساو ساکس و به لجیکاو چیک ... ، نرخی لۆکه یان ده قات به گرانتر له جارن ده کپی و ناچاریشبوون بق له کارنه که وتی کارخانه کانیا ن بیکهن، ئه ی ئه وه هه موو قازانجانه بۆکو ی ده چوو؟

به پله ی یه که م ده چق باخه لی پاسه وان و بنگه گومرگییه کانی سوپای فهره نسا، دووه میش ده چق باخه لی خاوه ن که شتییه کانی بریتانی که به قاچاغ کالایان ده مینا، کاتن بری پاره یه کیان بق لپرسراوژیکی خالیکی گومرکی فهرنسی پشنیارد ده کرد که موچه ی پینج سالی بوو، ته نها له به رامبه ر نه وه دا یه که شه و به ئارامی بخن، به خق شحالییه وه پازی ده بوون، یان که تلبییک قوماشی نایابیا ن پشکه ش به یه کن له مانه ده کرد که به هاکی (500) سه کی ژۆریو، پاسته وخق پازی ده بوون شه ویک چاوپۆشی له نه رکه کانیا ن بکه ن، به بارته قای ئه و به رتیلش سوپاسیا ن ده کردو به قوریانی ده بوون ته نها له به رخا تری نه وه ی سن سعات ینگایدات که شتییه کانی قاچاغیا ن بارکردوه بین وئه مانیش به ره و لایه کی تری ده ریا برقن، نابلیون ئه مه ی ده بیینی و ده یزانی ئه م به ره ی شه ره ژۆر له شه په کانی ئوسترلیتز و اگرام و میتر، سه ختره، ژۆر ئه فسه رو پشکیتنه ری و پیاوانی گومرگی تازه ی ده نارده نه ئه و شویتانه، به لام که لکی نه بوو و پاش ماوه یه که ئه وانیشیان ده کپی و به رتیلیان وه رده گرت، هه رچه نده ژۆر له مانه ی ده دایه دادگا و سزاده دران، به لام نه وه ی دوا ی ئه مانه ش داده نران دووباره بو زیان بق قاچاغچیه کانتن ده خواردوو له به رامبه ر وه رگرتنی پاره دا نه رم ده بوون، ئیتر ئیمپراتۆر که و ته بیری ینگاچاره یه کی تر، ئویش ئه وه بوو نه که هه ر له وشارانه ی که له سه ر ده ریا بوون، به لگو له دورترین شوینی سه رده ریای ژۆر ئیمپراتۆریه تی فهرنسادا، ده سترکا به ده سته سه ردا گرتنی ئه و کالایانه ی بریتانیایی بوون و ده بوا خاوه نه کانیشیا ن ئه و که سانه یا ن ئاشکرا کردبا که لیتیا ن کرپون، ئه وانه ی له و خاکنه ی ژۆر ده سه لاتداریتی فهره نسای شویتنه کانی غیره ئه وروپایی کالایان ده مینا، هه ولیانده دا

بیسه لمېټن که ټم کالایانه یان ټه مریکاییه نهک بهریتانی، له پاستیدا ټه مریکاییه کان مورو نیشانه ی بازرگانی خویان له کالاکانی بریتانیای ددهاو بهوجوره بازرگانی کردنه قازانجی زږدیان دهکرد،

ټینجا ناپلېون هه ندیک یاساو پټسای گومرگی تری قانونی له سالی (1810) دا ده رکود سه بارهت به بازرگانی کردنی به روبرومه کانی شوټنه داگپرکراوه کانی خاکی ژیر ده سلاتی فهره نسا، له دهره وهی ټه وروپادا په کجاره کی قه ده غه ی کرد، ټیتر به مه له سرتاسه ری ټه وروپادا ناپه زایی مونجای ده دایه وه و کپی توپه یی له ناودلی خه لکدا په تداوی ده دایه وه، ناپلېون فهرمانی ده رکود هه موو ټه کالایانه ی ده ستیان به سهردا گپراوه له لکوپه پانه گشتیه کاند ناگری ټیتر ده ده ن، خه ک به مه لولی وپیده نگ، به پټی گټپانه وهی ټه وکه سانه ی له و پڅرگا ده دا زیاون، به چای خویان ده یانینی که توپ توپ پارچه قوماشی نایاب وکشمیر دۆلکه و کلټیسی شه کر قاوو و کااو وقتوی چاو فهره ده لۆکو... هیتریان ده میناو به بهرچای خه لکه و ناگریان ټیتر ده ده دا، دواتر ټم بارودوخه زږ دريژه ی نه کیشاو ټیتر ته نها ټه کالایانه یان ده سوتاند که مورو نیشانه ی بریتانیای پټوه بوو، ټه کالایانه ی تریان ده گرت وده یانبرده عه مباره کانی ده ولت، نه یانده سوتاند، پڅرنامه کانی بریتانیای به هو ی کاریگری ټه مه - یان به لانی که موه له سر ټه نجامی ټه هوالانه ی که سه بارهت به مه پټیان ده گیشته به مجوره یان ده نووسی وپلاو ده کرده وه (قهیسه ری ټیمپاتری پوسیا، عه قلی خوی له ده سنداوه.

ناپلېون که یشتبڼ ټه قه ناعه ته ی به م کاره ی هتوانټ پټکا له هاتنی ټه کالایانه بگریته مه ترسی بخته سر ټه وانه ش که له ده سستی دووم و سیټیم ده یکره وه بق قازانج، هه ندیک له برژوازیه کانی ناو فهره نساو ولاتانی ژیر ده سستی ټیمپراتوریه تی ناپلېون توانیبویان قازانجټکی زږبکه ن، ته نانهت ټه مانه به پړوکه ش پشتکیریشیان له که مارق نابوریه که ی سر بریتانیا ده کرد، به تاییهت کارخانه کانی ټاسن وکانزاکان زږ پازی بوون، وهلی خاوه ن کارخانه کانی پستن وچنن، چونکه دروستکرنی قوماش به بن لۆکو په نگرودنیشی به یی خم نه ده کرا، به لام له ناو ټه بازرگاننه ی که میکیاج وشتی جوانکاریان دروستده کرد (لۆکس) زیاتر ناپه زاییان ده ده بپری، چون کاتنی دوی پټکه و تننامی ټاشتی ټامین، که بهریتانیه کان پڅانه ناو پاریس ودریو وگوهرو شتی جوانکاری پاریسیان زږ کز کرده وه و کریان ویردیانه وه بق بریتانیا، ټه مانه ټه پڅرگا ده خۆشه یان وه بیر خویان ده مینایه وه به ناسقورییه وه سهیری ټه وشه په بن کوتاییه ی ناپلېونیان ده کرد، هه روه ها ناپه زاییه کانی خه لکی ټاسایش له وهی کالاکانیان به نرخ خه یالی ده کپی، وه ک قاوو و شکر تاد، له پای ټم بارودوخه وه بوو که قهیرانی نابوری سالی (1811) پرویدا.

(4)

له کزتابی پایزی سالی (1811) دا هیواش هیواش دتخی فرق شتنی کال فهره نسییه کان دابه زی، چونکه ټه مه به خیرای بلایووه کاریگری زیاتری کرده سر خه لکی فهره نسا، سنه تگرو بازرگانه کان به ټه ده به وه سکالایان ده کردو ده یانگوت که مارقدانی نابوری سهریتانیا ته نها زیان به وولاته ناگه ی نټت، به لکو بڅویشیان زهره ده کهن، هه روه ها ده یانگوت مه وادی خامیان ده ستناکه ویت وپریز ټیمپراتریش به وه بهریتانی که له ژیر ده سته کانی، توانای کپاری کالاکانی هیناوه ته خورای، له سرتاسه ری ټه وروپادا ټه وته کڅه نابورییه مانگ به مانگا قشاری زیاتر ده مینا، بق نمونه: له دامه زراوه کانی پستن وچنیندا پټیشه و قهیرانه نابورییه نزیکه ی (12) هه زار کرټکار کاریان تیدا ده کرد، به لام به هو ی ټه قهیرانه وه کرټکاره کانی به پریزه ی (50٪) که مکرانه وه.

له مانگی ماری سالی (1811) دا ناپلیون فرهانی دهرکرد بپی یه ک ملیون ونیو فراڼک یارمه تی خاوهن کارخانه کانی نامین بدریت وکالاکنیش له کارخانه کانی پوان و سن کانتن و کان بکېدریت، هه روه ها یارمه تیبیه کی گه ودهش درایه کارخانه کانی لیون، به لام هه موو نه و یارمه تییا نه دلۆپه یه کبیون له ده ریایه ک.

به پشتبستن به وبه لگه یه ی که نووسری نه م کتیبه له نه رشیفی میلی فرهنسا دهستی که وتوو و میکانیزمی وسره کی نه م ته نگۆه نابوورییه دیاری ده کات، له هه موو نه و نووسینانه سهرنجپاکیشتره که ده ریاری هۆکاره کانی نه م ته نگۆه نابوورییه نووسراون.

وه زیری ناوخوی فرهنسا له بپوری (19/ی ئیبریلی سالی 1811) دا نه م گوزارشه ی به ناپلیون پاگ یاندوو که: زۆریه ی کریکارانی یه که پیشه سازیه کان له بیکارییدا ده نالینن وه نه دیکیشیان کۆچیانکردوه و زۆریش به ته مان کۆچبکه ن، بیکاری و باری خراپی کارخانه کان نه و نه ده خراپوو، ناپلیون ناچاروو (15) ملیون فرانک به وکارخانه بدات، بۆ بوژانه وه ی نابووری وکه مکرنه وه ی پۆیه ی بیکاری، خاوهن پله و پایه کانی ده ولت غیره تیان جولار به پۆیه به ری بانکی گشتی فرهنسا له (7/ی مایۆ سالی 1811) دا به راشکاری راپۆرتیکی بۆ نیمبراتور به زکرده وه و تییدا ناماژه ی به وه کردبوو ولاتانی ژیر دهسته ی فرهنسا توشی قه برانی کوشنده بوونه وه کالاکانی فرهنسا پیش داگیرکردنی نه و ولاتانه باشت ده فرۆشران، نه وکارخانه ی پاریسیش که خه ریکی دروستکردنی (لۆکس)ن⁽⁴²⁾ مایه فوت بوون وکالاکانیان بۆ ساغ نابیتته وه، ناپلیون یارمه تی پاره ی ده دا، به لام دهستی له درێژده دان به گه ماری نابووری سهر بریتانیا شلنه ده کرد، کالاکانی بریتانیایی ده گیردان وقاچاغوو، بازپی (بوکر) دهستی به سهرداگیراو یه ک کۆلان که پپیو له شه کړو کاکاو وداوده رمان و.. هیت، گوازیایه وه بۆ عه مباره کانی ده ولت، ناپلیون جگه له وه ی ملیونه ها فرانکی وه ک دهستگیرایی یارمه تی ده دایه کارخانه کان، له سالی (1811) دا فرهمانیکی باشی بۆ خه زانه ی ده ولت دهرکرد، که قوماشی مخمه ل له کۆمپانیاکانی پستن و چینی لیون بکپن بۆ پێداویستییه کانی پۆشاک سهریازی، هه روه ها فرهانی به هه موو شانشین و مېرنشین و فرهمانپه واکانی ژیر دهسه لاتی خوی کرد قوماش له کارخانه کانی لیون بکپن، به مکاره ی توانی پۆیه ی کارخانه کانی قوماش که له مانگی یۆنیۆی سلی (1811) دا ژماره یان (5630) کارخانه بوو زیادبکړین بۆ (8) هه زار کارخانه .

زستانی نه و ساله زۆر ساردو سۆله بوو، جموجۆلی نااسایی له گه پره که کرێکار نشینه کانی پاريسدا وه جۆشها، بئ گومان جاسوسانی ده ولت گوئیان له هه موو قسه و رازو نیازه کانی کرێکاران نه ده بوو ونه شیانده توانی کرێکاران ناچاربکه ن دهردی دلی خویان هه له پۆئن، هه ر چۆنیکبیت بارودۆخی پۆخی کرێکاران له و ساله دا له بارته بوو و وه ک میثوو نووسانی نه و پۆزگاره و میثوو نووسانی تازه ش ده لئین، کرێکاری کارخانه کان کێچیان که وتبۆ که ول و له بیرى پاپه پین و شلاخانه وه دابوون زۆرجار ناپلیون ده یگوت (تا که کوده تاي مه ترسیدار شۆپشی برسییه کانه - یان به ده قی گوته که ی، پاپه پینی سک به تاله کانه).

شاتپال که نه پښتوګاره وه زیربوه له یاداشته کاندې نارای نووسیوه (تالپین چه ندین جار پټی ده ګوتم نهو کرکړه ی بیکاره همیشہ نه ګری نه وه ی هیه فریوی ناشوبګه رانېخوات ومن نهو ترس ی که له پاپه پینی برسپیه کانم هیه نذر له وه زیاتر پوو به پووری سوپایه کی (200) هزاره کسی بیمه وه.

هرچه نده ګوزارشتی مه ترسیدار له لایه ن جاسوسان وده سه لاتدارانی حکومت سه بارت به پاپه پینی کرکړکاران وخه لک بز تالپین به رزده کرانه وه، به لام لهو پښتوګاره دا هیچ ګیره شتوینن و پاپه پین دژبه نیمپراتوریه تی تالپین پوینه دا، نه ګر چی وه رګرتنی په ند له تنګه نابوریه کی سالی (1811) پوه جیګای تیبینی، به لام تالپین به په له نه مه ی به شتویه ک ګری ولیدکدایه که به به رزده ونه دی خوی بشکیته وه ده یګوت: مادام ګه مارژدانی نابوری سر بریتانیا کاریګری په یداناکات، نهو ولاته توشی هره سس نابوری ناکاته وه، نهو دهریا به پووی فهرنسییه کاند ناکرتیه وه باری بازرګانی ویشه سازی فهرنسا خرابترده بیت وه همیشہ نه ګری سره لدانه وه ی تنګه یه کی نابوریتر هه یوو، بزیه ده بیت کاری ګه مارژی نابوری سر بریتانیا درژه پتیدریت هه تا نه ګر بزیه نه نجامه یاندنی نه م کاره دا ګرکردنی مؤسکوش پتویستیت، نهو ده بن مؤسکو دا ګریکه یین.

تالپین باش نه وه ی له بیربوو که خاوه ن کارخانه کانی نارویشم، رستن و چینی لیون، نهو تنګه نابوریه یان هندیکی مؤکریان ده ګه پانده وه بز نهو بریاره ی نه لکسه نده ی نیمپراتوری روسیا که فهرمانی دابوو، تعریفه ی ګومرگی تازه و نذرت بخه نه سر نهو کالایانه ی له فهره نساره ده میندرین، وه ک پارچه قوماشی نارویشمی وه خمه ل وشتی جوانکاری و شراب و... هتد، تالپین نه م هسه له یه شی له دوی پوودای نارفورت به نیمپراتوری روسیا ګوتبوو، به لام دواتر به درژیایی سالی (1811) له بیری نهو دابوو رینګاچاره یه ک بزیه مه بدوزیته وه یه کلایی بکرتیه وه، نه م یه کسه ره کړده ش ده بوا له مؤسکو دا بکرت.

تایا تالپین چ به ربه رچدانه وه یه کی له به رامبه نهو دڅخه خراپه ی نابوری نیمپراتوریه کی نیشاند؟ زه مینه ی سره لدانی قهرانی نابوری ده میکبوو هاتبق ناراو تالپین به چاوی خوی ده بیینی.

نیمپراتوری فله ره نسپیه کان لهو پښتوګاره دا پوو به پووی کیشه ی مالی بېژوه، که سره تا له هلاوسانی دراوه وه یوو که سکه یان به بن پشتیوان لیده دا، سر نه نجام که وتبق ګیژای کوده تای سره مایه دارانی ګوره، که هه ولیانده دا به رنګای دانی قهرزی نذر به سودی ګران وقازانچي نذر، نه مه ش ده بپوه هزی به تالپوونی خه زنه ی ده ولت.

بارونوخی نیستای تالپین وه ک سالی ګرتنه ده سستی ده سلات له فهره نسو واپوو، به لام نهو نهو کات به هزی وه رګرتنی باجی نذر له وشوینانه ی له ژیر ده سلاتیداپوون وه رګرتنی ملیونه ها دراو لهو ولاته تیشکانوانی دهو ابیدن و سندنه وه ی پاره ی نذری دزواو له لایه ن سره مایه داره ګوره کان، توانی به سر ګرفته نابورییه کاند زالبیت، له کوتایی مانگی یینایه ی سالی (1806) دا نهو کاته ی تازه تالپین له شه پی ئوسترلیتزوه بؤپارس ګه پاپوه، داواکړد پاپورتیکی سه بارت به باری نیداری وخه زنه ی ده ولت پتیدن و دوی پتیدچوونه وه به کاروباره نیداریه کانی حکومتی فهره نسو، بوی ده رکوت که (نورای ملیقنیری به ناروانګ و سره مایه داری چاچنوک، ګومپانیایه کی بازرګانی به ناوی یه کیتی بازرګانان که خوی به رتوبه یی پوو دروستکردوه به زنجیره یه ک ساخته کاری زیره کانه و ده غه لی وده سترپی و دزی که به پووکش به رنګای قانونی نه نجام

دراپوون، پاره یه کی زږد له خه زنه ی دهلوت پاکیشی وزیانیکې گه وړه ی پټیگه ټنټ، ناپلیون نورارو کارگېرانی شو پټیکیتیبه بازگانیه ی بډ کڅشکی توپلری بانگېشتنکرد، بټ شم لاولا پټی گوټن هرچی له م دواپساندا له خه زنه ی دهلوتتان پفاندوه بیگه پټننه وه، نورار زږد هولیدا پڼگایان بدریت مامه له ی تازه- یان به لټنده رایتی تازه یان له لایه ن دهلوت ته وه پټیدریت ونه مه ش قازانجی زږد دهکات بډه دهلوتی فوره نسا، به لام ناپلیون پټی گوټن باشتیرین قازانج وه رگرتنی خه زنه ی دهلوت نه وه یه، تز وهاوکاره کانت له قه لاتی نسندا زیندانی بکرین ودواتر پاکیشی به رده م دادگایه کی گه تنقان بگن، شیتر نورار هاوکاره کانی که وتنه پارانه وه و مه رایې کردن وکلکه سوتو و پاش چهند پلاژتک نه مانه (87) ملیون فرانکی زږپان بډخه زنه ی دهلوت میناو به بټ زیندانی ودادگایې کردن باجی خویاندا.

ناپلیون له ونامانه ی که بډ براکې جږزیتی نووسیوه (ده دوازده دزی باخه لېرمان ناچارکردن نه وپاره ی له خه زنه ی دهلوت دزیبویان به ټننه وه. (۴۲۲)

دراو که وتبډ باریکی باشوه، زږپ به نه اندازه یه کی باش له خه زنه ی دهلوت داهه بوو، دیاره سیستمی نالوویری کاروباری نیداری له هه موو به شه کانی تری ژیر پکیتی ده سه لاتدریتی نیمپراتوری ناپلیون به قازانجی فوره نسا شکاند اراپووه، له پډ که لټنیکې گه وړه ی عاقیبه ت خراپ له په یکه ری گه وړه ی نیمپراتوریه تی فوره نسا کرایه وه، ناپلیون نه زمونی له قه یرانی سالی (1811) وه رگرتبوو و زوو پهی به و پاستیبه پردکه به ربه ره کانی کردنی یه ک قه یرانی نابووری گشتی چهند پډکیشته تره له نه نگږه ی هه لاسانی دراو، چهند کاریگه ری خراپ ده کاته سه ر نیمپراتوریه ته که ی، نه وکه لټنه گه وړه یه نه وه رگرتنی باجی تازه و نه ملیونه ها فرانک که له گه وړی سه رمایه دارانی تالانکر ده مینرایه وه درټ و نه بوونی یه ک ژمیریاری زیره ک- " نمونی ی: مه به سستی له وه زیری نابووری دهلوت ته " نه یانده توانی چاره سه ری نه مه بگن، قه یرانی سالی (1811) پټش هه مووشتنیک ته نگږه ی نه بوونی بازپری ساغکردنه وه کالا پیشه سازیبه کان بوو که به پله ی یه کم سه رچاره - یان برپړه ی نابووری فوره نسا بوو، نه وشاکاره جوانانه ی گه وهر سازانی پارسی کټ، که س نه بوو بیکرټ؟ نه و موبیله جوان وناپابانه ی که له کارخانه کاندا که وتبوونه وه به کټ بغرڅش؟

نه و میکیاج و شی لږکسی، که ژیانی دانیشترانی سن مارسوی له سه ریوو بډکوټی بنټن تابیفرڅشیت؟ نه و هه موو جلویه رگه مډه یه ی که کارخانه و ناوه نده کانی دروین وه به یران مینابوو بډ کوټ بنټن؟ چډن ده یانترانی نرخ ی قوماشی ناوریشمی و مه خمه لی لیون وکوتالی پډچینی سدان و... هیتد، به ټلنه وه و فرڅشی نه بیت؟ هه موو نه وشته لوکسیانه ی له فوره نسادا دروستده کرا بډه موو بازپه کانی دنیا بوو وټیستاش بازپه کانی دنیا کالاکانی فوره نسیان لیساغ نابټته وه- یان به لانی که مه وه ناتوانریت بنټدریت، چونکه بریتانیای کیشوه ری نه مریکای سه رو وخوارو که شتیوانانی دهلوت مه نده ی دورگه کانی ناننیل و ماسکاره بینی، هه موویان ده ستیان له بازرگانی کردن له گه ل فوره نسادا هه لگرتبوو، له خودی نه وروپاشدا بارودڅخه که ناله باریوو، هه موو نه و ولاتانه ی له شه پدا دږابرون ونه وانده ش که خویان دابږ به ده سه ته وه له ژیر ده سه لاتدریتی ناپلیون دابرون، چون ده بوا یاساو پټساکانی گه ماروی سه ر بریتانیایان جټیه جټیکردبا، بډیه

دراړه که یان بهای کرپنی له ده ستداوې، کاتې خاوه ن زه وییبه که وره کانی پوسیا نه یانده توانی به روپوومه کشتوکالیه که یان به بریتانیا بفرقش، بهای درای بریتانیا زیادی کړیو و له همان کاتیشدا بهای ریلی پوسی دابزی بڼه (26) کړیک، هه مان هم به لایه به سر نه شرافه کانی پوژنیاو نه مساو ئیتالیا ش هاتبو، له خاکی نه لمانیا ی خورواو اشدا ته نانت ته رویشدا، فیوداله کان که وتیوونه حاله تی شیوه هه ژاری نه مه ش ته نها به هژی که مارژدانی نابوری سهری بریتانیا وه بو، مه سه له که ته نها به له ده ستدانی سامانی فیوداله کان نه بو له سایه ی پژی می نابلیون، به لکو برژوازیه تازه کانیش که به هژی به روپیشچوون رکه وره بوونی سهرمایه دارانه وه دروستبوون درژیه یان به پیشکه و تنه کانی خویانده دا.

قاتی بوونی مه وادی خام که یشته ناستی ته نانت له سالی (1811) دا ژور کارخانه ناچاریوون ناستی به ره مه کانیا ن ژور که م بکه نه ره، له بهرامبر نه ره په شانه ی که دیار که وتبوو وین کاری ویرسییه تی له گه په که کورکار نشینه کانی پایتخت و لیون و روان و نه و ولایه تانه ی شه را بیان به ره هم ده هینا ژور زیادی کړیو، نابلیون ناچاریوو موله تی نه وهدات هه تا ناستیک برگر پړیسا کانی که مارژی نابوری سر بریتانیا پیشیلکه ن.

بڼه شونه: موله درایه هه نديک که س تاسنووړیکي دیار که راو کالای بریتانی بهینن بفره نسا به مخرج به قهت نه رکا لایانه ی ده یان هینن نه وده ش کالای فره نسی به دهره وه بفرقش.

هم موله تدانان هه رچه نده کار به ده ستانی ده ولت به ناپتیکی ته وایوان ده کړیو گران له سهر خاوه ن موله پندراوه کان ته و او ده بو، به لام له گه ل نه وده شدا بڅه لکی ناسایی سود به خش بو، دانی هم جوره ئیمتیا زانه نه وده نیشانده دات قهیرانی نابوری سالانی (1810-1811) چه ند کاری که ریان کړیو ته سر نابلیون ونی که رانی کړیو، راسته موله تدان وئالوو ییبه که سودی ژوری بڼه بریتانیا نه بو، به لام له نه بوونی باشتربو، نه و موله تدانان نه یده توانی کاری که ری ته وای له سر به روپیشچوونی بازاره کانی فرقشی کالای فره نسا هه بیت.

ئیراده ی نابلیونیش نه ره بوو ده سه لاتدرانی حکومت وئوانه ی کژش وکار مه ندانی خاوه ن پله وپایه ش ده بیت باشتربین و نایا بترین جلوه برگ بپوشن و زووش نارایشی خویان بکن ریگپن و ... هتد، هم فرمانانیه ئیمپراتوریش نه ی توانی بازار پتیکی باش بڼه شومه کی نارایش دابین بکات، له سالی (1811) شدا وه ک سالی (1806) که جموجولی بازار لاوازیو، به لام نه مه ژور درژیه ی نه کیشا، نابلیون رای که یانده نامانجی نه وده نییبه بازار گانه کان توشی نه هامه تی بکاته وه، کاتې ره زیری ناوخو یارمه تی نه رکارخانانیه به په سمی ده دا، نابلیون داوای له ناویراو ده کړد پسه له کانی خه رج کړدنی نه وپارانیه ی نیشاندات ویسه لمینیت که نه یارمه تییه ی داو ته کارخانه کان، له زستانی سالی (1811-1812) قهیرانی نابوری که مکم به ره و باشبوون چو، به لام نابلیون ده یزانی هیچ له میکانیزمه کانی سه ره لدانی قهیرانی نابوری له ناو نه براون وماو یه کیتر به شیوه یه کی توند تر ژر قهیرانی نابوری سه ره لده داته وه، هه روه ها ده شیزانی مژکاری سه ره کی هم ته نگوه نابوریانه ش ده که رپته ره بڼه مارژدانی نابوری سر بریتانیا، بڼه ده یوا پیش کورتایی هینان به گه مارژی نابوری سر بریتانیا کاریکی کړد با بریتانیا چه کی دژایه تی کړدنی فره نسای دانا با، به لای نه و ئیستا بارشترین کات بوو بڼه زالبوون به سر بریتانیا داو پتویسته په له بکات وئمه شی به تاکه مژکاری مانه وه ی ئیمپراتوریه ته که ی خوی ده زانی، هه روه ها له رپوایه دابوو گه مارژی نابوری توانیویه تی نابوری بریتانیا لارازیکات وئله که سه نده ری ئیمپراتوری پوسیا ش باشقولی لیده کړیت و فریوی ده دات

و په درېژای سنووری څرثاوی پوسیاو له سنووره کانی ده ریایی نه مساو نه لمان و پروس و پلونیایو... کالای بریتانیایی به قاچاغ ده میندریت، نه مهش ده بویه هوی شکست پېښتانی گماروی نابووری سر بریتانیایو نه نومیده نه ده ما بریتانیا به چوکدایت.

هوالی نه وه به نابلیون ده گیشته که کالاکانی بریتانی به پښکای قاچاغ له ده ریای سه رووه نه که هره ده گاته نه شوینانه ی له ژیر نیمپراتوری تی نابلیون دان، به لکو بق خودی فوره نساش ده میندریت.

نابلیون به درېژایی ته منی خوی ته نانه نه وکاتانه ی به ره و ښتنار به رلین ومه دریدیش ده چو بوشه پو شلې، چاویکی هر بریو له ندهن، به لام نه مجاره یان ورده ورده چای بریه دورترین پایته خته کانی کیشوهری نه وروپا،

پڅه کانی سر ده ریایی کیشوهری نه وروپا له ژیر ده سه لاتاریتی نه و یاناییه ساخته یی نیمپراتوری بیرانس، اته: تزاری پوسیا...، واز له شه پکردنی به م زوانه ی له گه ل بریتانیا دایتیت وچیت قرقراگه ی نه لکسه نده ر بگریته وناچاری بکات نه و به لئانه ی که له تیلیستدا دانی جیه جییان بکات؟ نه م پرسیاره بوو که نابلیون له سالی (1810) به دواوه له خوی ده کرد.

هر له سالی (1810) به دواوه نابلیون فرمانی ده رکود کتیبی سه بارت به میڅو و تاییه ته مندییه کانی پوسیا ی پو وه ریگپنه سه زمانه ی فوره نسی، له و قسانه ی که نابلیون چارچاره ده ری ده هاویشتن، له سه رینه مای نه و زانیاریانه بوو که نه وانه ی ده وروبه ری به مه له و که موکوپیه وه پښیان گوټبوو وده ورده که وت نیازی وایه هیڅی په کلایکه ره وه وروسک ناسا بکاته سر پوسیا له مۆسکوه زه بری که وره تر له برتانا بوه شینیت، که یشتنی سوپای مه زنی فوره نسا به مۆسک، وانا ملکه چکردنی ته وای نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیاو جیه جیکردنی ته وای گماروی نابووری سر بریتانیایو سر نه نجام سه رکه وتنی به سر بریتانیا دلو کژتابه اتن به شه پو قهیرانی نابووری ویکاری ودامه زرانندی نیمپراتوری جیهانی، دواچار قهیرانی نابووری سالی (1811) نیمپراتوری فوره نسی که یانده نه و بریوایه ی سه ره وه.

دواتر له ویتبسلا له سه ره تاي له شکرکیشی بۆ سه مۆسک، کنت دارو، به پاشکای به نابلیونی گوت: نه م سوپایه و نذر له وانه ی له ده وروبه ری به پښتدان، ناکامی نه و له شکرکیشیه پرده ورده سه رییه ی سر مۆسک نازان، چونکه له به رختاری بوونی کالای بریتانی له سه رخاکی نیمپراتوری پوسیا هیڅی ده کرتته سه ر. وای نه مجره قسانه به لای نابلیونه وه جیگای قبولکردن نه بوون.

نه و ته نها مۆکاری مانوه ی نه و نیمپراتوری ته ی که خوی بنیاتی نابو به نیفلیجکردنی نابووری بریتانیای ده زانی و به درېژده دان به و به رنامه ی خوی دایرېشتبوو سه رکه وتوانه ی ده بیی، نابلیون هاوپه یمانییه ته ی له گه ل پوسیا دا به ست نه مهش له به ر نه وه نه بوو نه لکسه نده ر ناره زایه له داگیرکردنی پلونیایو پروس له لایه ن سوپای فوره نساوه، به لکو له به ر نه وه نه بوو پوسیا له ناینده دا نومیدی زوری به بریتانیا هه بوو، وه ک چو بریتانیاش نومیده واری زوری به پوسیا هه بوو، به لام راسته وخو نابلیون ده سستی نه ده گیشته بریتانیا بویه ده یویست له پوسیا داباو سه رکوتی کردبا.

تارمایی لیکدانیکی چه کدارانه ی تازه و سامناک وخویناوی بالی ده کیشاو که ورده ده بوو.

پساندنی په یوه نډی له گه ل روسیادا (1811-1812)

(1)

دوای نارفورت، په چاودتیری کردنی پروکشی هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیایو فرنسا، نه لکسه نده ووده ووده له پره هندی سیاسته کانی ناپلین لایدا، زور له میژو نووسان له پووی سیاسی وناپووی وکومه لایه تی له تیپوانین له ناینده، به شی زوریان زیاتر له سر سالانی ناشوب وناهه مواری هیژشی ناپلینیان بوسر پوسیایو نویسیوه له سالی (1812) دا، نیمه ده بینین له ماوه ی نهوچار ساله شه په نالوزه دا له نتوان مه لپیچه ناکوکیه کانی کومه لایه تی هاتوونه ته پیش وکسایه تیبه کی وه ک نسپرانسکی سری هه لداوه دواتر له ناوچوه. نه مه شتیکی به لکه نهویسته له وپژگاره دا مه سه له ریفرمکردنی نیداری نیمپراتوری تی روسی برده وام له نارادابوه. تیشکانه کانی نورستریانو فریدلندر تیلیست بیبونه هژکاری هاتنه پیشی نه و پایانه ی که پیژیسته چاکسازی بکرت، به لام نه و تیشه نابو به رانه ی سالانی (1805 و 1807) به چاوپوشین له پرسواش، بیبونه هژی دروستیوونی هاوپه یمانیه تیکی سودمه ندی نتوان داگیرکری جیهان و پوسیایو که ماوه یه ک دوای نه مه پوسیایو خاکی به رفراوانی فنلاندی خسته ژیر ده سلاتی خویه وه. بیگومان تزاری پوسیایو هیچ هژکاریکی ته نانه ت لاه کی و پروکشی و سه رتوییشی به پیژیسته نه ده زانی بچاکسازیکردن. له و پژگاره دابو که نیسپرانسکی وه ک که سایه تیبه ک سریعه لدا، نه م پایوه په ندر نه زموندارو ژیرو لیوه شاهه په که سیکو دورین بو، ناویرو په کیکیشیو له وکه سانه ی له گه ل نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیادا چووبو بژنارفورت له ویدا به توندی سه رسامی ناپلین بیو.

نیسپرانسکی گرانکاری له پیکیه ته ی کلنسیای نه رسیدو کسیدیا نه کرد، هه ولیدا گرانکاری له سیستمی نیداری ده ولندا پکات، به لام نه شراف و فیوداله کان دهنگی ناره زاییان دریه تزارو نیسپرانسکی وه زیر به زرکده وه، له گرته به ری نه و سیاسته، نه مه ش بووه هژی نه وه هاوپه یمانیه تی نتوان پوسیایو فرنسا دروزه نه کشیت، له کپو کپوونه وه ی نه شرافه کانداس باس له وه ده کرا، داپرانی خاکی فنلاند له سویدو خسته سه ر خاکی پوسیایو به فیتی ناپلین کراوه له سه ر داوای نه و پوسیایو نه مه ی نه نجامداوه. نه وانه ده یانویست که مکم دوژمنکاری خویان به بالویزی فره نسا له پوسیایو نیشاندن، هه رچه نده نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیایو زیاتر مهره بانی ونه رم و نیانی له به رامبه ر کولنکوردا نیشاندده، به لام نه شرافه تازه کانی پترسبورگ وموسکو به ناشکرا دوژمنایه تی کردنی خویان له به رامبه ر کولنکور بالویزی فره نسا له پوسیایو نیشاندده، سه رنه نجام له کوتایی سالی (1810) دا نه لکسه نده له به رامبه ر نه وه لمه ته پر ته وژمه دا ده سستی شلکرد، به پله ی یه ک نه لکسه نده په ی به وه بردیو نه مه کارنکه تییدا به هه له چوه، نه و قسانه ی ناپلین گوتیووی پژا خوشده کات پانتایی خاکی پوسیایو به ره و ناسیایو خاکی تورکیا زیاده کات. ته نها قسه ی سه رزاره کی ولامسه لایی بوون. دواتر ناپلین سوپاکه ی له پروسدا پاشه کسه پیته کردو پلوتینییه کانیشی وه ک یاری به کارده میتا به شومیدی نه وه ی سه ربه خویان وه برگرته وه. نه مانه ش سه رتاپای سنووی پوسیایان ده خسته ژیر مه ترسیبه وه هه په شه بوون بوسری. جگه له مانه ش نه گری نه وه ش هه بوو خاکی لیوانیشی له ده سنجیت، له لایه کی تره وه

ناپه زاییه تی ناپلیون بوو له وری پوسیا ته واو کار به گمارډانی نابوری سر بریتانیا ناکات. هه روه ها خستنه سهری خاکی تازه بژسر نیمپراتوری ته فهرسا. نو هیزو توانیه زږوهی ناپلیون خود به خود هه په شهیه ک بوو بژسر پوسیاو دواي پیکه وتننامه ی تیلیست هه موو لایه ک نه لکسه نده ری پوسیا یان به ملکه چی فرمانه کانی ناپلیون له قه له مده دا. گشت لایه ک نو به خشنده ییه هیچی که ناپلیون دابوویه نه لکسه نده ر، به دانی شاری بیه لوستوکی پروسا و پارچه خاکیکی تری نیمپراتوری ته نه مسایان کردب ګالته جاپی وده یانگوت: شتواری هه لسوکه وتی ناپلیون له ګال نه لکسه نده ری پوسیا دا له هه لسوکه وتی باوک و باپیرانی نیمپراتوره کانی جارانی پوسیا ده چیت له ګال ده ستوپیه نده کانینا دا. کاتی مه سله ی دانی ناناپالونواو که کچی فرانسوا ی نیمپراتوری نه مسا درایه ناپلیون، ده یانگوت هاوپه یمانیه تی نیوان پوسیاو فهرنسا ګرپاوه بژهاوپه یمانیه تی نیوان نه مساو فهرنساو جیکره وه ی تی.

نو زانیاریانه ی که له مانگی بیتایه ری سالی (1811) به دواوه هن، نه وه نیشانده دن نه ک هر باسی نه ګه ری شه پی نیوان فهرنساو پوسیا ده کرا، به لکو به ناشکرا ناپلیون نه خشه ی بژنه وه داده پشت. په کیکیش له و هژکارانه ی که پنگاخخشکه ربوو بژنه مه نه وه بوو نرخی کالاکانی فهرنسا که ده ناردرانه پوسیا به شتیه یه کی به رچا و ګومرګیان زیادکرابوو. ناپلیون دلنیا بوو له وری پوسیا پنگاده دات کالاکانی بریتانیا بیتنه ناو خاکی روسیاوه.

ناپلیون ناپه زایی خوی به په سمی به نیمپراتوری پوسیا پاګه یاندو داوا یکرد کاریه پښاکانی که مارډانی نابوری سر بریتانیا بکړیت.

نه لکسه نده ریش ده یزانی شه پ له پیتشه وه یه و ناتوانریت خوی لیلابد ریت، بژیه که و ته بیری شه وری هاوپه یمانان بژخوی په یدابکات و په یوه ندی به مارشالیکی ناپلیون نه وه کرد که فرمانه وای سویدبوو ویبوه دوژمنی که وره کی خوی و په نه پنی گفتوګویان ده کرد. له پازده ی توګوستی سالی (1811) ده دا، له یه ک میوانداری په سمی که به بژنه ی جه ژنی له دایکبونی ناپلیون نه وه پتخرا بوو، نو پنه ران و بالویزی خاریجی و ده سه لاتدارانی حکومی به شداریانتتیداکر دبوو و داعوه تکرابوو. ناپلیون پوویکرده شازاده کوراکین، بالویزی پوسیا له فهرنساو به شتیه یه کی هه په شه نامیز گوتی: نه لکسه نده ر په یمانه کانی خوی سه بارت به گمارډانی نابوری سر بریتانیا شکاندوه و به توپه ییه وه لئی پرسی: نو که وری نیوه بیر له چی ده کاته وه؟ دواتر پتشنیاری مۆرکردنی پیکه وتننامه یه کی بژ کوراکین کرد، که هه موو لیکتیکنه که یشتنه کانی نیوان پوسیاو فهرنسا وه لانرین و نه مه نیمزباکات. پرنس کوراکین به په شژکای وه راسانی وه لای دایه وه و گوتی: من ده سله لاتی نه م کاره م نییه. ناپلیون به ده نگیکی به رز گوتی: ده سله لات نییه؟ زږد باشه داوا له ګه وره که تبکه، ده سله لاتی شه مت بداتی، من حزم له شه رکردن نییه و نامه ویت سر به خوی پژلونی بکپرمه وه، به لام نیوه ده تانه ویت میرنشینه کانی وارشف ودانتزیک بخه نه سر خاکی پوسیا، مادام نه خشه نه پنییه کانی ناو کرشکی پاشایه تی نیوه پوون وناشکرانییه، نو ا من هه دریزه به خو به هیزکردن وچه سپاندنی سوپاکم ده دم له خاکی نه لمانیا دا. ناپلیون بیتنه وه ی گوی بژسه کانی بالویزی روسی بکړیت، که ده دیویست بوی پوونبکاته وه و پاساوی به جیی بژ بیتنه وه. دریزه ی به قسه کانی خویده دا، دواي نه مه نیر که س له شه وروپادا نه بوو چاوه پوانی شه پیکي به م نزیکانه ی نیوان پوسیاو فهرنسا نه کات.

ناپلیۆن ووده ووده سەرتاسەری خاکی ئەلمانیا ی گۆری بۆ سەربازگە یەکی گە و دە ئامادە بۆ هێرشکردن. هەروەها نەخشە ی ئەوەشی داپشت بە ژێر هەردوو ئەو هێزە ی کە بە پووکەش بیلایە ن بون بە ئینتە ئا و هاو پە یمانییە تە کە ی خۆ ی. واتە: پروس و نەمسا، هە رچە نەدە پروس لە پووی سیاسییە وە ژێر دەستی ناپلیۆن بوو، بە لām دە بوا ئەم هاو پە یمانییە سەربازییە پیش هێرشکردنە سەر پوسیا پیکبە ئندرێت.

(2)

دە و لە تە ی پروس لە ژێر زوڵم و زۆری ناپلیۆندا زۆی چێشتبوو، لە سالانی سەرە تایی داگیر کرانیدا، بە هۆ ی بە دیارکە و تەنی شتاین و حەزی پیفۆرمخا زان، هە رچە نەدە پۆ ئیمی شانیشینی تە واولە پروسدا لانە برابوو، بە لām بنجینە ی پایە کانی ئە و بە سەختی لە بەر یە ک ترازابوون و نە مەش وای کە ریبوو مە سە لە ی چاکسازی بێ تە پیش. ئەم نیشتمان پەروەریە پر شە و و شەیدایی شتاین کە بە ئاشکرا یاسی شوێشی ئیسپانیای دە کرد، ببوو چێگای سە رنجی دە سە لاتدارانی حکومە تی فەرەنسا، چونکە یە کێک لە و نامانە ی ئە و بە پێکە و ت کە و تێر دە ست پۆ لیس ی ئە ئینی ناپلیۆن، ئە مە گومانی لای ئی مپراتۆری فەرەنسا دروست کردو دە ستبە جێ ناپلیۆن داوای لە فریدیک ویلهلم کرد، شتاین لە و لاتە کە ی خۆ ی دە ویکات، پاشای پروس بۆ نیشاندانی دلسۆزی خۆ ی لە بەرامبەر ناپلیۆن، ئە ک هەر ئە و سیاسە تە دارە توپە یە ی لە و لاتە کە ی خۆ ی دە ویکرد، بە لکو دەستی بە سەر ملک و ماله کە ییدا گرت.

مە سە لە ی پیفۆرمکردن لە پروسدا دواکە و ت، بە لām نە وە ستا، شائۆن هورستی وە زیری بەرگری و گنا یز نو ی مارشالی پروس و هاو ئە کانیان بە و پە یی جەدی خەریکی پێکخستە وە ی سەربازی سوپای پروس بوون، بە پێی بپاری ناپلیۆن دە بوا سوپای پروس لە (42) هە زار سەرباز زیاتری ئە بێت، بە لām دە و لە تە ی پروس بە پە نابردن بۆ چە ندین فرتوفیلی وە ک کە مکردنە وە ی خەزە تی سەربازی لە ماو یە کە کە مە دا، ژمارە یە کە ی زۆری سەربازی مە شقی پێکراوی⁽²⁴⁾ سازکردن، بە مە جۆرە پروس لە بەرامبەر فەرمانە کانی ناپلیۆندا مە لکە چی دە کردو مە رای ی و کە لکە سوتە ی دە کردو و خۆ ی بە بچوکی نیشاندە دا، بە لām لە ژێر وە خۆ ی بۆ ئایندە ئامادە دە کردو ئومیدە واری ئە وە بوو لە و دۆخە ی کە لە ئە نجامی شە رە دێ و اوە کانی (1806) و ناشتی کردنی تی لیس تێ یی کە و تێو پزگاریکات.

لە سالی (1809) دا شە پی نیوان نە مسا و ناپلیۆن دەستی پێ کرد، پروس مە و لیدا خۆ ی لە دە ست سە م ی دۆژم پزگاریکات. سە ر مە نگ شیل بە سەربازە کانییە وە کوژواو لە لایە ن دادگایە کە ی پروسیشە وە بپاری لە سێ دارە دانی دە رچوو و بە فەرمانی ناپلیۆن گولە بارانکرا، بۆ یە پاشای پروس لە ترسی ئە و توپە ییە ی ناپلیۆن لە بەرامبەر شیلداو لە ناو بردنی ئە و پروس کە و تێ ترس و لە رزە وە، بە لām دوا ی دووبارە تێک شکانە وە ی سوپای نە مسا لە شە پی فاگرا مە دا مە لکە چ بوونی تە واری نە مسا لە پێکە و تە نامە ی ناشتی شونبرون، ئیتر پروس دووبارە ئومیدی لە دە ستدایە وە.

24 - ئێرە دا مە بە ست لە وە یە ئوسەربازانی کە مە شق دە دران و دواتر لە خەزە تی سەربازیان لادە بردن و نە مە نش هە موو کاتی بۆ خەزە تکردنە وە ی سەربازی ئامادە بوون کە دە و لە ت داوای کردیانە وە (و-گوردی)

له لایه کی تره وه واده هاته بهرچا نه مسا ته وراو که ورتته گه ل په هه ندی سیاسه ته کانی ناپلیون، بژیه پروس نیتز چاوه پوانی یارمه تی له کئی بکات و دل به چی خۆش بکات؟ هه روه ها نو دو روویییه دهوله تی پوسیاش که گه یشتی لوتکه و دوا ی شه یی ئوسترلیتز، هیزی سهریازییه که ی بۆنه وه نه ده بوو پشتی پیبیه ستریت، سه ره تایی سالی (1810) پروپاگه نه دی نه وه بلاویوه گوا یا ناپلیون به ته مایه دهوله تی پروس به بی شه پ له ناو به ریت و ته نها به ده رکردنی بریاریک پروس به سه ر ئیمپراتریه ته که ی خۆیی و وستفال و سارکسدا دابه شبکات و یه کئ له مارشاله کانی -یان ده ست نیشانکراوئیکی خۆی له جیگای نه وانه دا دابنیت. کاتی ناپلیون له یونیوی سالی (1810) دا به ده رکردنی بریاریک دهوله تی هۆله ندای خسته سه ر خاکی فه ره نسوا نو دهوله تی بۆ (9) ولایه تی تازه ی ئیمپراتریه ته که ی دابه شکرد. هه روه ها شاره کانی هامبورگ و برل و لویسک و میرنشین لاونبورگ و فاو لدنبروک و نارنبرگ و رۆر له ده وله تی بچوکی تری خسته سه ر خاکی فه ره نسا. نیتز پاشای پروس له وه گه یشت کۆتایی فه رمانپه واییه که ی له نزیگبو نه واده یه، ته نانه ت سه ریه خۆیییه که ی نه و ته نها شتیکی پو له تی بوو و ده یزانی ناپلیون له تیلیستدا گو تیبوی له بهر خاتری ئیمپراتری پوسیا، دهوله تی پروس له سه ر نه خشی نه وروپا ناسرپته وه، به لām له سالانی (1810 - 1811) دا نیتز په یوه ندی نیوان ناپلیون و تزار به خیرایی به ره و تلخ و تاریکی ده چوو و مه سه له ی خاترو خواش له ئارادانه مابوو. له کۆتایی سالی (1810) دا ناپلیون به بی نه و ی حساب بۆکه سبکات، شانشین دوک ئولدنبرگی له سه ر ته خت و تاراجه که ی ده ره پاند، چونکه کوپه که ی ئاکاترینا باولفنا ی خوشکی نه لکسه نه ده ی ئیمپراتری پوسیا ی خواستبوو، نه و ده وله ته شی خسته سه ر خاکی فه ره نسا.

پروس له سالانی (1810 - 1811) خۆی له بهرده م له ناوچووندا ده بینیی وه، فردریک ویلهلمی سییه م هیچ کاتی نه وه نه ده چاونه ترس و له خۆ بووردو نه بوو، هه ره ویش له وچاره نوسه ره شه نه ده ترسا، به لکو قهومی و ئازادیخوازه کانی نه جو مه نی نیتزی توگندبو ندیش، که نه وکات ده سته یه که له لوانی برژوازی ئه لمان ده یانو یست خۆیان له رۆرو سته می ناپلیون پزگاریه کن وه ره چۆنیکبیت سه رفرازین و یه که ئه لمانیای تازه و ئازاد دوستبک نه ده ترسان. توگندبو ند که پزیکخراوئیکی ناقانونی ئه لمانی بوو، نیتز دهنگی خۆی رانه ده گه یاندو هه ره له سالی (1810) وه توشی مهینه تی و خۆبه ده سته وه دان هاتبو وه، وادیارده که وت به هیچ جۆری ئومیدی سه رفرازی نییه. یه کئیک له وه زیره کانی پشوو به ناوی هاردنبرگ که جاران باوه پی به به ره نگاری بوونه وه هه بوو وه ره بهر نه مه ش له سه ر داوا ی ناپلیون له وه زا ره ته که ی ده رکرا، به ره شی په شیمانی خۆی پاگه یاندو له نامه که یدا که دابوویه سن مارسان بالۆیزی فه ره نسا له ئه لمانیا و له رینگای نه ویشه وه بگاته ده ست ژنرال شارن هورست، ناوا ی نووسیوو (پزگاریبونی ئیمه ته نها وابه سته به خودی ناپلیونه) هه مان ناوبراو له مانگی مایوی سالی (1810) دا، نه و داواکارییه شه ره زاریه ی بۆ نوینه ری⁽⁷⁰⁾ فه ره نسا نووسی (ئومیده وارم به پزیزتان ئیمپراتری فه ره نسا نه و پۆله ی که من ده توانم له بهرینه بردنی کاروباره کانیدا بیگتیم، فه رامۆشنه کات، چونکه نه م مه سه له یه له به خشنده یی به پزیزتاندا به دی ده کرتیت که له بهرامبه ر پاشای ئیمه دا کردتان) ناپلیون هاردنبرگی به خشی وپزگای به فردریک ویلهلمدا ناوبراو به سه رۆک وه زیران دابنیت، نه م پوودا وه (5/ ی یۆنیوی سالی (1810) دا پویدا، له (7/ ی یۆنیق) دا، سه رۆک وه زیرانی تازه ی پروس نامه یه کی له مجۆره ی

خواره‌وه‌ی بقی ناپلین نووسی: به‌پریز به‌دلنیا بیه‌وه به‌وه‌ی پروس جگه له‌په‌یره ویکردنی شه‌ره‌فهم‌ندان‌ه‌ی په‌وشی نیوه ناتوان‌یت هم‌مو خاکه‌کی بیارتیږت و بیخاته‌وه به‌ختیاری.. وه به‌گرتنه به‌رچاوی نه‌وه‌ی من گیانفیدایی وشانازی له‌وه‌بالا ترم نییه که بېمه جینگای په‌زامه‌ندی تږ، به‌وپه‌پری پریزه‌وه‌حه‌زده‌که‌م به‌رده‌وام ملکه‌چ وه‌رمانکیش ونوکه‌ری به‌پریز تانېم.

بارون هارډنبرگ- سه‌ړنک وه‌زیرانی ده‌ولته‌تی پاشایه‌تی پروس..)

باچ له‌کاتی خړیدا ده‌ده‌وا، که مارق‌دانی تابووری سه‌ر بریتانیا به‌توندی جیبه‌جیکړا. پاشای پروس له‌ترساندا له‌ریزی گرتیو له‌به‌رده‌م ناپلین‌دا لټوه‌له‌ریزه‌ی لټه‌تابوو، هارډنبرگ کلکه‌سوته‌و مه‌رایي ده‌کردن وخو‌ی به‌سوک وسه‌لیم نیشاند‌ه‌دا، له‌که‌ل هم‌مو نه‌مانه‌شدا ناپلین سه‌ریازه‌کانی له‌ناو قه‌لاته سه‌ریازیه‌کانی خاکی پروس‌دا لانه‌ده‌بردن وه‌یچ جوړه به‌لټن‌تکی نوم‌ید به‌خشی نه‌ده‌دان. له‌که‌ل هم‌مو نه‌مانه‌شدا سه‌یرنیه‌که ناپلین له‌کاتی خن‌واماده‌کردنی بوشه‌پری پوسیا داوای یارمه‌تی سه‌ریازی له‌پروس کرد. سه‌ره‌تا پروس که‌من خو‌ی گټل‌کرد، به‌لام به‌یه‌ک زه‌برلټدانی نیم‌پراتوړ په‌کسره ملکه‌چ وسه‌ر له‌پرتکا بڼوه. پوون‌کردنه‌وه‌ی نه‌مه‌ش به‌م‌جوړه‌بوو: ناپلین له‌(14/ ی توفه‌م‌بری سالی (1811) دا فرمانی به‌مارشال داوو کرد، هه‌رکه ناما‌زه‌ی پټدا هټ‌رشبکاته‌سه‌ر حکومتی پروس ونه‌و ولاته دا‌کیربکات.

له‌(24/ ی فبرایه‌ری سالی 1812) دا به‌لټن نامه‌یه‌ک له‌پاریس‌دا موکړا که به‌پټی نه‌و به‌لټنداریه ده‌بو ناپلین هه‌رشه‌پرتکی کرد-با-یان هاتبا‌پیش ده‌ولته‌تی پروس لایه‌نگیری نه‌ویکات. ناپلین داوای په‌کلایک‌رڼه‌وه‌ی پروس په‌کسره پوویکړده نه‌مسا، له‌مه‌شاند‌ا زږر زه‌حه‌ته‌تی نه‌کیشاو سه‌رکه‌وتوو بوو. ده‌ولته‌تی نه‌مسا داوای شه‌پری فا‌گرام وناشتی کردنه‌وه‌ی شون‌پرو ت‌ه‌واو په‌شو‌کا‌ووو. داوای به‌هاوسه‌ریوونی ناپلین له‌که‌ل کچی نیم‌پراتوړی نه‌مسادا، متزن‌یخ وه‌موو سیاسته‌ده‌داره دیاره‌کان‌یت به‌رژه‌وه‌ندی نه‌مسیان له‌وه‌دا ده‌دی په‌پره‌وه‌ی سیاسته‌کانی ناپلین بکه‌ن، پټیان‌واوو به‌م په‌وشه‌یان ده‌توانن نه‌و ولایه‌ته دا‌براوانه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی نیم‌پراتوړیه‌تی نه‌مساوی بگټ‌پنه‌وه‌ژیر پکیفی خو‌یان، ناپلین ده‌یتوانی له‌هم‌مو لایه‌که‌وه هټ‌رش بکاته‌سه‌ر نه‌مسا، چونکه ولاتانی ژیرده‌ستی خو‌یی وسه‌ریه خو‌ییه‌کانی چواره‌وه‌ری نه‌مسیان گرتیو. ترس وله‌ریزی ده‌ولته‌تی نه‌مسا له‌زاوا تازه‌که‌یان بالی به‌سه‌ردا‌کیشا‌ووون. ناپلین ده‌ویست نه‌مسا‌ش وه‌ک پروس بې‌پته‌ کویله‌ی فه‌رمانه‌کانی خو‌ی. کاتی له‌سالی (1811) دا شازن لویز کورپتکی بوو که‌ده‌بووه جیگره‌وه‌ی باوکی، واته: ناپلین، له‌فټن‌ندا به‌ویژنه‌وه‌ ناهه‌نگ گټ‌پ‌دراو بڼه‌و کوپه‌ وینه‌یه‌کی ناب‌جټیان کیشا‌وو، نه‌ویش نه‌وه‌بوو: شپوه‌ی مریه‌می پاکیزه‌یان به‌سه‌روچاوی ماری لویز دروست‌کردیو که‌کوپه‌که‌ی عیسای له‌سه‌ر شپوه‌و نا‌کاری پاشایه‌کی لاری پومی له‌باره‌شک‌ردیو وله‌پشت سه‌ریشیه‌وه‌ خوا سابا‌نو‌تیان^(۳۶) دروست‌کردیو که‌له‌حاله‌تی فریندا‌وو به‌نیوان هه‌وراند‌او خوا‌ی ناو‌براویشیان له‌سه‌ر شپوه‌و نا‌کاری ناپلین دروست‌کردیو.

به‌کورته‌ی نه‌م کرده‌وه دژیو وسوکه‌له‌یه، هه‌رچه‌نده شتکی بټماناو تاله‌باریو بقی دو‌پات‌کردنه‌وه‌ی ده‌رپړنی وه‌فاداری له‌به‌رام‌به‌ر نه‌و پارسییه‌دا له‌خورا نه‌بوو، ه‌وشو‌و بیري سیاسته‌دارانی وه‌ک متزن‌یخ که‌نه‌میان پټشه‌نگیان بوو، ده‌یان‌گوت:

سهره‌لدانی ئیمپراتوریه‌تی ناپلیۆن ژۆر نامینیتیه‌وه درێژه ناکیشیت، به‌لام له‌سالی (1812) دا باشتین سیاسه‌تمه‌داریان پێیانابوو که‌وتنه‌شه‌ر له‌گه‌ل ناپلیۆندا کارئکی باش نییه‌و هه‌لوه‌دایی له‌دوايه.

بریتانیا هه‌ر له‌حاله‌تی جه‌نگ‌دابوو له‌گه‌ل فه‌ره‌نسادا، به‌لام ژۆرکات هه‌والی مایه‌پوچی وێیکاری. و سه‌ره‌لدانی شوپشی هه‌ر شه‌ نامیزو... هیتی، له‌ویوه ده‌گه‌یشتن. به‌گه‌یشتنی شه‌مه‌ش شه‌وه‌ی نیشاندده‌دا دورگه‌ ژۆر ده‌سته‌کانی بریتانیا له‌ژۆر فشاری نابوویدا ورده‌ورده‌ به‌ره‌و هه‌ماهه‌تی ده‌چنه‌وه. به‌گه‌یشتنی سوپای فه‌ره‌نسا بۆهه‌ر ناوچه‌یه‌کی ئیسپانیا شۆان و په‌شو پووته‌کانی شه‌وه‌ریمانه‌ له‌گه‌ل سه‌ریازه‌کانی داگیرکه‌ردا ده‌ستیان وه‌شاخ ده‌داو ده‌که‌وتنه‌شه‌ر، به‌لام ده‌وله‌تی نه‌مسا نه‌یده‌ویست شه‌پی ئاوابکات وه‌شی ده‌توانی. سه‌باره‌ت به‌پوسپاش به‌پووکesh ژۆر له‌ناپلیۆن بێ تواناتریوو، شه‌وده‌وله‌ته‌ له‌تیلیستیشدا خیانه‌تی به‌پروس کرد، نیستاش ناچاره‌ به‌چاپووشی له‌سه‌ره‌نجامی شه‌م کاره‌ی هه‌نگاو به‌هه‌نگاو له‌گه‌ل ناپلیۆندا بروت، بۆیه‌ش کاتی پروس له‌مانگی فه‌بریه‌ری سالی (1812) دا ناچاروو هاویه‌یمانیه‌تی له‌گه‌ل ناپلیۆندا بیه‌ستیت، داوای له‌ئیمپراتوریه‌تی نه‌مساش کرد بێته‌گه‌ل شه‌م هاویه‌یمانیه‌تییه‌و ده‌سه‌لاتدارانی نه‌مساش بێ چهندوچوون به‌و داواکاریه‌ی ناپلیۆن پازیبوون.

له‌ (14/ی ماری سالی (1811) دا په‌یماننامه‌یه‌ک له‌نیوان فه‌ره‌نساو نه‌مسا له‌پاریس مۆرکا که‌به‌پیتی شه‌ویه‌یماننامه‌یه‌ نه‌مسا ده‌بوا (30) هه‌زار سه‌ریازی خۆی بخاته‌ژۆر فه‌رمانی ناپلیۆن، هه‌روه‌ها ئیمپراتۆری نه‌مسا به‌لینی دابوو ولایه‌ته‌کانی مولدافیاو والاخی که‌پوسیا داگیر کردبوون له‌ئیمپراتوریه‌تی پوسیا به‌ستینیتیه‌وه، ناپلیۆنش ده‌بوا ولایه‌تی گالیسی وه‌ک پاداشت بداته‌ شانشینی نه‌مسا.

مه‌به‌ستی ناپلیۆن به‌و هاویه‌یمانییه‌ له‌گه‌ل پروس وه‌مه‌سادا له‌به‌ر خاتری به‌هێزکردنی سوپای فه‌ره‌نسا نه‌بوو، به‌لکو بۆسه‌رقالکردنی به‌شێک له‌سوپای پوسیاوو له‌به‌شی سه‌روو و خوارووی (کوفنو و یلناو فیتیسک) هه‌روه‌ها (ئاسولنسک و مۆسکو) که‌ئامانجی سه‌ره‌کی شه‌و بوون، (واته‌: مۆسکو و ئاسمولنسک) بۆ شه‌م له‌شکرکیشیه‌ مه‌زنه‌ ده‌بوا پروس (20) هه‌زار و نه‌مساش (30) هه‌زار سه‌ریازیان خستبازۆر فه‌رمانی ناپلیۆن، هه‌روه‌ها پروس (20) هه‌زار شه‌ن جۆ ره‌شکه‌و (40) هه‌زار شه‌ن گه‌نم و زیاتر له‌ (40) هه‌زار سه‌ر مالات و (70) ملیۆن بێل عه‌ره‌ق بۆ سوپای فه‌ره‌نسا دابین بکات.

خۆسازدان بۆشه‌ر له‌سه‌رتای به‌هاردات وه‌او ببوو، وه‌ک ده‌زانین به‌روبوونی کشتوکالی به‌گه‌شتی و دانه‌وتله‌ شه‌وساله‌ له‌فه‌رنسادا خراپ وه‌به‌ره‌اتوو و وشکه‌ سالی بوو، شه‌مه‌ش گرانی له‌گه‌لخۆیدا هێتایوو وگومانی شه‌وه‌شده‌که‌را کاریکاته‌سه‌ر هه‌موو گه‌لی فه‌ره‌نسا.

شه‌مه‌ بووه‌هۆی به‌دواخستنی هێرشه‌ چاوه‌پوانکه‌راوه‌که‌ی ناپلیۆن بۆسه‌ر پوسیا، بۆماوه‌ی (2) مانگ، ئالووی و گرانه‌کردنی دانه‌وتله‌ له‌لایه‌ن باززگانه‌کان و عه‌مبارکردنی بووه‌هۆی شێوه‌ ترسێک له‌گرانی.

مارکس له‌کتیبه‌ی بئه‌ماله‌ی پیرۆزدا ئاماژه‌ به‌مه‌ ده‌کات و به‌پاستی باش شیکاری کردوه‌، شه‌وکارو پێشه‌ی قۆرخدانی دانه‌وتله‌و به‌روبوومه‌ کشتوکالییه‌کان له‌لایه‌ن ورده‌ برژوازییه‌کانی فه‌رنساوه‌، بووه‌ هۆکاری شه‌وه‌ی هێرشکردنه‌سه‌ر پوسیا بۆ (2) مانگ دواکه‌وت و شه‌مه‌ش بێته‌هۆی سه‌ره‌تای له‌بارچوون و له‌کوهرته‌تانی ئیمپراتۆری فه‌رنسا.

پتیوسته نه وه شمان بیرنه چیت به سهریازیکرتن له ماوهی شش سالی دوایدا (دوای شه پی ئوسترلیتن) به ناخوشی به نه نجام ده گه یتدرا، نم جاره یان له سالی (1811) و سهره تای سالی (1812) که په مسژی و فرمان جیبه جینه گردنی زږد سهری هله دابوو له لایه نه خه لکه وه، نهوک سانهی که به سهریازیکرابوون ده چون بوشه په کان، به لام شپیان نه ده کردوو خویانده شارده وه و ده چون نه داورستانه کان. گرفته کانی نابوری که به هوی شپه به رده وامه کان هاتبوئارا، به تاییهت شپه بن کوتاییه کانی دژیبه شوشگتیره ئیسپانیاییه کان.

هه روه ها نه و باج وسهرانهی که ده بوا گوندنشینه کان بیاندایا بیوه فشاریکی گران، گوندنشین خاوه ن زهوی و زاره کان ورده ورده ناپه زایی خویان ده رده بپی له وهی نه و هه موو کریکاره کری هه زانانه یان بقی سهریازی گرتوون و نه مانه یان له که لک وهرگرتن له کرتی کاری نه وان بیبه شکردوه.

ناپلین ناچار بوو مه فره زهی سهریازی بنیتریتنه ناو نه و جهنگل وکیوانهی که سهریازه تازه هه لاتوو هکان ده سنگیریکه نه وه بیاننینه وه به زږد خزمه تی سهریازیان پیبکه ن، به لام له گه ل نه مه شدا، گرتنی سهریازی تازه نه وهی ناپلین مه زه ندهی کردوو پیش ده ستنپکرتنی شه پی (1812) ناماده کرابوون.

له کتتایی به هاری سالی (1812) دا خوسازکردنی سهریازی و سیاسی بقی هیرشکردنه سهر پوسیا که وتبی ناماده سازی ته واوه وه، هه موو نه وروپای ^(۲۷) ژیر ده سلاتی ناپلین ناماده بوو بوشه پکردن له گه ل پوسیا دا بکه ویتته جووله، ناپلین بریاریدابوو خاکی ئیسپانیا دابه شبکات، نه وه بوو له سالی (1811) دا ولایه تی پی پیت و ده وله مه ندی کاتالونی، که سمنه تیرین ولایه تی ئیسپانیابوو، له ده ستنی براکهی جلیزف که به پاشای ئیسپانیای دانابوو ده رهتتاو خستیه سهر خاکی فره نسواو به سهر چوار ولایه تی بچوکیدا دابه شکرد. به م کاره ی ناپلین ده یویست سزای شوشگتیره کانی ئیسپانیا بدات، به لام نم شوشه هه م له ناو ولایه تی کاتالونی که خرابوسهر خاکی فره نسواو هه م له سهر خاکی ئیسپانیا که به ناو سهریه خوبوو وسوپای مه زن داگری کردوو، دریژه ی به شوشکردنه کهیدا.

مارشاله له پیشه کانی ناپلین که سانی وه ک سوو و مارمون و سوشه، به خویان وله شکرکی که وره وه له ئیسپانیا دا مابوونه وه. به بقی چوونی ناپلین نه وله شکره بقی بوو به بوو بوونه وهی پارتیزانه کانی ئیسپانیا و له شکرکی بریتانیا که له ژیر فره منده یی ولینگتن دابوو وله و شیه دورگه یه دا شپیان ده کرد، به س بوو.

بریتانیاییه کان له پشت مه ته پیزه کانی خویانه وه له بوسه دابوون، به لام له وه نه ده چوو له لایه تی نه وه وه مه ترسی بوسه ئیمپراتوری فره نسوا دروستبیت، چونکه جگه له وهی بارودخی ناو بریتانیا ناله باریوو وه پیرانی بیکاری و فشاره کانی که ماروی نابوری و په دابوونی کارخانه ی که وری پیشه سازی تازه که ده هاتنه شویتنه پیشه سازییه کان و کریکارانی زیاتر له سهر کاره کانیان لاده برد. ناپلین له گرتنه بهری سیاسه تیکی ژیرانه به وهی چه ند ئیمتیاژیکی بازرگانی دایه نه مریکا ییه کان، نه مه بووه هوی نه وهی شه پی نتوان بریتانیاو نه مریکا هه لایسن، نم شه ره له (15/ی یقزی سالی (1812)، (9) پۆز پیش که یشتنی ناپلین بوسه خاکی روسیا، له لایه ن سه رۆک کوماری نه مریکا وه راگه یتدرا.

بئ گومان شه پى نئون بریتانیا و نه مریکا بوو هژى نه وه ی بریتانیا شه پکردنى له گه ل ئیمپراتوریه تی فهرسادا لاواز تریکات. نیت ناپلین به ناسوده بوون له مه ترسییه کانی پشتییه وه به ره و پوسیا که وه پشپه وى، له م کاته دا ناپلین هیزکی سهریازی نه وه نده زۆرى له به رده ستدا بوو پیشینه ی نه بوو، جگ له مه ش دوژمنیکى له پشپه وه بوو که چه ندین جار له شه په کاندای تیکیشکا ندبوو.

سیاسه ته داران وینای کاره ساتیان ده کرد، به لام زۆرینه ی نه و سیاسه ته دارانه ی وه ک مترنیک و هاردنبرگ جوزف و بومستر، له م بره وایه دابوون نه کاره ساته شومه به سه ر پوسیا دیت، توفانی نیشکان و مالویرانی وابه سه ر پوسیا دایت که له میژووی پوسیا دا هه ره له پۆزگاری هیزشی درپنده ی تاتارییه کان به دواوه به سه ری نه هاتبی.

سوپای فره نسا نزیکه ی نیو ملیون بوو، دیاره نه و (50) هه زار سه ریاژه ی که نه مساو پروس قه ولیاندا بوو بیخه نه زۆر ده سه لاتی ناپلین له گه ل نه و ژماره یه ی سه ره وه دا هه ژماره نه کراوه.

له و ژماره یه ی سه ره وه نزیکه ی (200) هه زار سه ریاژ ه ی ده وه ته ژێرده سه ته کانی ئیتالیا وایلری و وستفالی و باویر و برتیمبرگ و بادو ساکس و هاوپه یمانیه تی رن و دوک نشینی که وه و وارشق، بوون. هه ره ها نزیکه ی (90) هه زار سه ریاژی پۆلونیس له سوپای مه زندا خزمه تیان ده کرد. جیگای خزیه تی نه مه ش وه بیر به یئینه وه که به لچیکا و هۆله ندا و شاره کانی هاوپه یمانیه تی بازرگانی هانزه ئاتیک، به شیکبوون له خاکی فره نسا بۆیه ناومان نه بریدوون. (ورد) ژنرالیکى باویری بوو، غیره تی نه وه ی مینا له ناپلین بپرسیت، نایا له گه ل هه مو نه مانه شدا باشتروانییه واز له شه پى پوسیا به یئین؟ به لام ئیمپراتور له وه لامدا کوتی: (من هه تا سز سالی تر ده بمه خاوه نی هه موو دنیا)

(3)

له کاتژمێر (6) ی سه ره له بیانی (9/ ی مایۆی سالی (1812) دا ناپلین له گه ل شازن ماری لویز له کۆشکی سن کلو هاته ده ری، هه تا بچیته گه ل سوپاکه ی که زۆرینه ی له ده م پروریاری فیستول جیگیربوو، پۆزی شازده هه می هه مان مانگ ئیمپراتور به هاوه لی پاشای ساکس له پۆزی پشتر به په له به پیرییه و چو بوو که شته درسد، هه موو پاشا و میره کان له پایته ختی ساکسدا کۆبیونه وه هه تا پۆزو دلسۆزی بۆگه وه که ی خویان ده ربهرین. له ناو نه مانه دا فردریک ویلهلمی سییه میش به دیده کرا، فرانسوای ئیمپراتوری نه مساش له گه ل هاوسه ره که یدا هاتبوون.

ناپلین بۆماوه ی یازده پۆز له درسدا مایه وه هه موو نه و پاشا میرانه ی ده ووبه ری گوتیان له فره رمایشته کانی نه و ده گرت، هه موو نه و پاشا و میرانه له وکاته ی ناپلین له ویدا با کلاوه کانیا (28) له سه ره ریان لاده برد، ته نانه ت خه زویرشی (29) ته نها ناپلین نه و کلاوه بچوکه ی خۆی له سه ردا ده مایه وه، به گشتی ناپلین له گه ل هه مووان به گفت و لفتبوو وه نه ندیک جار به سه رزه نشت کردنى یه ک دوانیکیان و پتیمایی کردنیان دلخۆشی ده کردن وه که لیاندا پوخرشبوو، له وکاتانه دا نه مانه

238 - دیاره مه به ستی ناجی پاشایه تیه (و- کوردی).

239 - وانه: نيمبرانۆزى نه سا (و- کوردی).

له خۆشایندا تریان له خۆ چوو بوو - یان هه ندیک به گالته سهری به سه ریانه وه ⁽⁴⁰⁾ ده نا - یان له په ده سستی به هیواشی له پشت ده دان. نیت هرایی و پتیه لاگوتن و زیاده پتیه نانی نه مانه له پاده به ده ربوو، ته نانه تیه کێ له وپاشایانه ته وای پتیه لته لگرت و پله وپایه ی خوایی دایه پال ئیمپراتۆری فره نساه.

ناپلیون به چاری ده ستوپتیه ندی سهری هه مو نه و تاجدارو لیتیرسراوانه ی ده کرد که له ده ویدا بوون و ده یزانی نه مانه به پۆج لئی ده ترستین.

هه رچه نه ده و باوه یی به راستگویی هه یه که له مانه نه بوو، به لام به هه لسوکه وتی نه مانه له کۆشکی دروسدا هه رنه با نه وه ی نیشاند ده که هه مو نه مانه دلتیان له شه یی دژ به پوسیایدا سهرکه وتوو ده بیت و نه مه ش شتی دله خۆشکه ره بوو، نه م بۆچونه له هه مو شوینیدا هه بوو که ناوبراو سهرکه وتوو ده بیت، ته نها بریتانیایو که بیته وه ی کوێ به سوپای مه زن که ژماره ی (600) هه زار بوو چاوه پوانی کاتی ده کردو له کۆشه نیگای وهرسوپانی پۆزگاره وه ده پروانی، گوندنشین و شه پۆشه کانی نیسپانیای به هه مان گورپوتینی جارانیان ده جهنگان، نه وکاته ی نه و جهنگا وه ره ده ستگیرکراوانه شیان به ده سستی به ستراو بۆ مه یدان ی کوله بارانکردن ده بردن، تغان له پووی نه فسه ره کانی نابلیون ده کردو به دلیرانه ش له به رده م مه رگدا ده وه ستان. ته نها نیسپانیا ⁽⁴¹⁾ و بریتانیایوون که نوینه یی مه رایکه رو که سوته کهریان له به زمپه زمه کانی کۆشکی درسد دانه بوون، هه مو دنیا له و باوره دابوو نابلیون له و شه ره یدا به سه ر روسیادا سه رده که ویت.

سوپایه که به و مه زنیه ی خۆیه وه تیپ تیپ به ره و شه رتکی که وه ره ده ریشتن و سه رکرده یه کی لته و شاهه ی کارامه ی وه ک نابلیونیش سه رافه تیکه ریان بوو که له پووی سوپاسالاری و نه زمونی سه ریازی سه رکرده ییه وه له نه لکسه ندهری ماکاوتنی و ئانیپال و قه یسه ری تپه پاندبوو، هه تا سالی (1812) چه ند سهرکه وتفیکی مه زنی به ده ست هینابوون که هه یه که له وسه رداره مێژووییانه ی ئارمان بردن، نه مه یان به ده ست نه هیناوه . هاوپه یمانیه یی ته کردنی نابلیون له گه ل نه مسار په روسدا وه ی سوپاکه ی نه و به رزکردبووه ترسی پشتیانی نه هیشته بوو. پوسیا سن یه کی سوپای فره نسای ناماده کردبوو و خه ریکی جیگیرکردنی بوو له به ره کانی شه رداو فره مانده سه ربازییه کانیشی نه وانه بوون که پشتر چه ند جارێک له به رامبه ر سوپای فره نسادا تیکشکا بوون. نابلیون بۆخۆشی له و به وایه دابوو پوسیا جگه له شازاده بارگاتیون، هه یه فره مانده یه کی سه ربازی تری نییه، ته نانه ت هه مو نه وروپاش هه مان بۆ چوونیان هه بوو، بۆچونه کانی نابلیون له وکاتانه دا گۆپانکاریان به سه رداها تبه و ته وای نه یانده پیکه . نه و له ئاسمولنسکدا شتیکی ده گوت و به بیینی سوتانی مۆسکو له په نه ره کانی کۆشکی کریملینیشه وه شتیکی تری ده گوت، له کاتی پاشه کشه کردنیشدا شتیکی تر، به لام له سه ره تای له شکرکیشیه که یدا له وکاته ی له درسد وه به پووباری نیمندا ده په ریه وه بیرۆکه ی خه ونیکی شیرینی به خه یالدا ده هاتنه وه، نه ریش داگیرکردنی هندستان بوو، ده که وتوه نه خه شیه نه و یادانه ی که له به روار ی (20/ای مایه ی سالی (1799) دا که مارۆی عه کای دابوو و به ناچاری سووریای جیهیتشت وگه راپه وه میسر. له و

²⁴⁰ - مه به ست له وه یه جوله یه کی که لله جولا ن هه یه که وه ک که لله شکته ده گرت و زیاتر له جوله ی لاسایگرده و ی به ران ده جیت - یان به که له پانیوه نان له که لله سهرتیکه تر نه مه زیاتر به که نه ده گرت و مانا شاهه که شی نه وه به ده تیزه تر و ملکه ج به (و- کوردی).

²⁴¹ - لته ودا نو سه ر له که ل ناوی بریتانیایدا هیناوه، دیاره مه به سستی له حکومه تی نیسپانییه، به لکو که لی نیسپانییه (و- کوردی).

شۈبھىنى كەنەسكەندەرى ماكانىنى خۇگە ياندىق دورىتىن شوپىن، واتە: پووبارى گىگ لەھىندىستاندا، بۇ چ ئۇم ناتوانىت دەستى بىگاتە ئەوشۈپتە؟

ئۇم بېرۇكانەنى لەسەردابوون و ئاپلىقۇن لەگەل پەككە لەبېرواپتېكراۋە نىزىكەكانى خۇى بەناۋى نارىن باسى دەكرى. كاتى مۇسكىر كەوتە ژىر دەسەلاتى ئاپلىقۇن ئەگەر پوسىيا تەۋاۋ تىكېشكىت و تزار داۋاى ئاشتى بىكات- يان بەھۇى كودە تايەك ئىمپراتۇرى پوسىيا لەنارېچىت، ئەۋكاتە كى پىگىردە بوو لەبەردەم ئاپلىقۇندا خۇى بىگە يەنپتە پووبارى گىگ؟

ھەرنەۋەندە بەس بوو شىمشىرى سوپاى قەرەنسا بىگاتە پووبارى ناۋىراۋ ئىتى بىنچىنىنى ھىكۈمەتى كۆلۇنىيالى بىرىتانيا نەدەماۋ لەناۋدە چوۋ، بەپىتى نەخشەكانى كۆنپەشە ئاپلىقۇن دەبوا سورىۋا مىسەر داگىر كىراپان و بېونا پىگە يەك بىق ھىرشىكرىنەسەر ھىندىستان، جىگىكى سەرنجە لىرەدا ئامازەش بەۋە بىكەين كەھەمان كىنت دو نارىنەنى ئاپلىقۇن ھەموۋ شىتىكى خۇى لاپاسدە كرەو جىگىكى متەننى بوو ونەخشەكانى خۇى دۋاى سەركەۋىتى بەسەر پوسىيادا بىق باسدەكرى، لەلەين ئىمپراتۇرى قەرەنساۋە نىردا بۇلاى ئەلكەسەندەرى ئىمپراتۇرى پوسىيا كەنەۋكات لەفلىناۋو، بۇنەۋى دۋاين ھەۋلى ئاشتى كرەن پىشنىيارى تزار بىكات، ناېن دەيزانى ئۇم ھەۋلى بىن ھودەبىيەۋ كەلكى نىيەۋ تەنھا بىق دۋاخستىنى ئەگەرى ھىرشىكرىنى سوپاى پوسىيايە بۇسەر فىتىنا.

ئەۋ مامورىيە تىيەى ناۋىراۋ بىن ئاكامبوۋ، چونكە ئاپلىقۇن بېپارى لەشكرىكىشى دابوۋ وسوپا (400) ⁽⁴¹⁾ ھەزار سەربازىيەكى ئەۋ لەسەر خاكى پىرۇسەۋە بەرەۋ نىمەن لەھالەتى ئامادە باشىداۋوون و تەنھا چاۋەروانى قەرمانىيان دەكرى تاجىنە ناۋ خاكى پوسىياۋە. ئاپلىقۇن لەدرسدەۋە بەرەۋ پىزان چوۋ وچەند پۇژىكى لەۋىدا بەسەرېرىد، ئەشراۋەكانى پۇلۇنىيا بەۋەپەرى شادىيەۋە پىشۋازىيان لىكرى، چونكە ئۇمىدى ئەۋەيان ھەبوۋ سەربەخۇى تەۋاۋى خاكى پۇلۇنىيا پىشۋو بەدەستېيىنەۋە- يان بەلانى كەمەۋە لىتۋانىياۋ بىلاروسىيا لەچىنگ پوسىيا دەرىپىندىرتەۋەۋ بىخىرتەسەر خاكى پۇلۇنىياى ئىستى، بەپەلى دۋەمىش بۇنەۋەبوۋ ھىچىت ئاپلىقۇن زەۋىيەكان دابەشەكانەۋە بەبەرۇۋەندى جوتيارەكان.

بەلام ئىمپراتۇر كەزۇر بىئارام و تۈرەبوۋ و تەۋاۋ سەركەرمى جەنگىۋو، نەيتۋانى لەۋ ئەشراۋە شىكىكۇش وئاراپىشتىكراۋانە پارىزىيىت، بۇيە كاتى ئەۋ ئەشراۋانە بەسەركايەتى كورۇشكى پاپاى ئەسقىنى لە(28/ يۇنىق) داھاننەلانى ئاپلىقۇن پىتى كوتىن: وامزانى ئىۋە پۇستالى سەربازىتان لەپى كىردۋەۋە ئامادەى شەپكرىن و دەستتان لەسەردەسكى شىمشىرەكانتەنەۋەك چۆن باپىرانتان لەكاتى ھىرشىكرىنى تاتارىيەكان و كازاخستانىيەكاندا كىردۋىيانە، چونكە ئىمە لەپۇژگارىكدا دەژىن پىۋىستە ھەمىشە دەستمان لەسەر دەسكى شىمشىرەكاننابىت).

ئاپلىقۇن ھىچ كاتى لەكاتى شەپدا كۈپى بەنەزاكەت و ... نەداۋە، ئاپلىقۇن لەپىزانەۋە چوۋىق تۈۋن ولەۋىشەۋە پۇيى بۇ دانىزىگ و چۈر پۇز لەۋشارەدامايەۋەۋ خەرىكى پىگىخستىنى سەربازى بوو، ئىنجا لەدانىزىگەۋە چوۋ بۇ كۈنىكسېرگ وپىنچ پۇژىش لەۋىدامايەۋەۋ كاتەكانى خۇى بەدەستەبەركىرىنى خۇراك بۇسەربازەكانى بەسەرېرىد. لەپۇژى(20/ ى يۇنىق) داگەشتە گومبىنى نى(22/ ى مانگىش خۇى گەياندە لىتۋانىياۋ لەشارى فىلكوفىسدا پەيامە بەنارىيانگەكەى خۇى بۇ سوپاكەى بەمىجرە دەركىر: (سەربازەكان، شەپى دۋەۋەمى پۇلۇنىيا دەستى پىكرەۋەۋە، شەپى يەكەم لەفرىندلندو تىلىست دا كۆتايى پىتات، پوسىيا سوپىدى

²⁴² - لەمەۋەر كوشان كۆى كىشى سوپاى قەرەنسا (600) ھەزار سەربازە، لىرەشدا نووسراۋە (400) ھەزار سەرباز، دىيارە مەبەست لەۋەيە ئەۋۇمارەى دۋەۋم بۇ ھىرشىكرىنەسەر خاكى پوسىيا سەركراۋى، جگەلەۋ سوپايە كە(200) ھەزار سەربازى تىن و لەناۋ ئىمپراتۇرىيەكەى ئاپلۇنداپە،(ۋ- كوردى).

خواردبوو هاوپه یمانی همیشی فەرەنساییت و شەڕ لە دژی بریتانیا ڕاگەیەنیت، بەلام ئەمڕۆ بەپێچەوانە دەجولیتەو و هیچ پاساوێکیشی بۆ ئەم هەلسوکەوتە نییە، جگە لەوەی بۆ هەلۆکانی فەرەنسی تانەوبەری پووباری ڕن پاشەکشەیانکرد، هاوپه یمانی فەرەنسا بە ئەمانەتەو ئەویان پزگارنەکرد، چارەپەشی دامێنی پوسیای گوتەو دەبێ چارەنوسی ئەو دیاری بکرت، ئایا پوسەکان وێنای ئەو دەکەن ئێمە هەرەسمان هێناو؟ بۆ ئێمە هەمان سەربازەکانی شەڕی ئۆستریلیز نین؟ پوسیا ئێمە سەرپشککردوو کە لە ئەنگلی و شەڕ بە کێکیان هەلبژێرین و گومانیش لەوە نییە ئێمە کامەیان هەڵدەبژێرین، کەواتە دەبێ بەرەوپێش بچین، لە پووباری نێم بەرپەنەو لە سەر خاکی پوسیادا بکەوینە شەڕ، شەڕی دوو هەمی پۆلۆنیا شانازییە بۆ سوپای فەرەنسا، بەلام ئەو ناستییە دەکرت، یەکلایکەرەو دەبێت و نیت ئۆزێ پوسیا کە (50) سالا دەست لە کاروبارەکانی ئەوروپا وەرەدات کۆتایی دێت) ئەو پەڕیامی ناپلیۆن وەک ڕاگەیاندنی شەڕ بوو، دوو پۆل دوا ئەمە لە شەوی (24/ی یۆنیۆی سالی (1812) دا، ناپلیۆن فەرمانی دەکرێ سوپا لە پووباری نێم بەپێتەو، (300) سواری سەربازی کە لە لەشکری سێزدە ی پۆلۆنی بوون، یەکمەین سەربازبوون لەو پووبارە پەڕینەو، پۆلۆنی دواتر سوپای بێ کۆتایی کەوتە پەڕینەو، لە (24/ی ئەو مانگەدا هەموو سوپای ئیمپراتۆری فەرەنسا پەڕیوەو لە بەرپووبارە کە لەو دەشتاییە پانونبەرینەدا ئەکە هەر شەڕ پکەر تەنانەت پۆح لە بەرکیان تەبیین، یەکیەک لەو سەربازانە کە دوا ئەو شەڕ پەڕیندووی گیانی دەربوون ناوای دەگێڕیتەو، (پیشمانەو بیابانبوو خاکی پەڕنگ قاوەیی دا پۆشراو بە گیایەکی زەرد باروی چڕ، لە ئاسۆو هەتا چاوەتەری دەکرد دارستانبوو ئەم دیمەنش ئیقبالیکی شومی دەگەیاند، بەلام ناپلیۆن سەیری ئەم نیشانانە نەدەکرێ گوتی بەمەیمەنتی خراپە دەدا، چونکە لەحالتی شەڕ دا بوو چوست و چالاک و دلشادتر دەهاتە بەرچا، ئیستا گەرەترین شەڕی لە پێشداوە و تەواوی کاتەکانی خۆی بۆ ئامادەکاری و پێکخستنی سوپاکە تەرخانکردبوو، دور نەبوو ئەمە دوا ئین شەڕی ئەوروپا و یەکەم شەڕی ئاسیایی ئەو بێت، هەرەها ئەگەری ئەوەش هەبوو ناچار بێ ئەو سالا شەڕ پەڕێ کە لە ئاسمولنسکدا ڕاگرت و شەڕی پیتربورگ و موسکۆش بۆ سالی داهاوو دا بنیت، ناپلیۆن خۆشی پێشبینی ئەمە کردبوو و لەگەڵ ئارینەدا باسی هندستان و گنگی دەکرد و لەگەڵ مارشالەکانیشیدا باسی هێزدرۆی زستانە دەکرد، لە ئاسمولنسکدا ئەوکاتە ناپلیۆن لەگەڵ مارشالەکان و کەسانی دەوروپەریدا بەسواری ئەسپە کە بەدوا سەربازە ئەسپ سوارەکانی مارشال میرادا دەپۆشت، بێتەوێ توشی هیچ تەنانەت شەڕێکی بچوکیش ببنەو پاستەوخۆ بەرەو فیلنا دەپۆشتن.

هیرشی ناپلیۆن بۆسه ر پوسیا (1812)

(1)

ناپلیۆن له شه پره كه له دواي په كه كانی خۆیدا پشتی به دوو بنه ما به سستیوو،

یه گه م: كه سایه تی فرمانده ی سهربازی دوژمن.

دووه م: ئاماده باشی و په رداخی دوژمن له پووی چۆنایه تیه وه.

پیش هه موو شتیکیش تییینی ئه م دوولایه نه ی ده کرد كه: ئایا فرمانده ی گشتی سوپای دوژمن كه سیتی به توانایه؟ ئایا ئازادی په های هه یه له کارو بریاره سهربازییه کاند؟ وهك بلیتی ناپلیۆن له م دوو مه سه لانه دا ده ی توانی وه لامده ره وه ی خۆی بیست و قناعهت بکات، پوسه کان ته نها یه كه ژنرالی لئوه شاهویه یان هه بوو ئه ویش باگراتیون بوو، به لام ئه ویان هه ر خه ریکی ^(۴۴) کاری سهربازی هه یج و لاوه کی ده کرد.

فرمانده یه کی سهربازی تریشیان هه بوو واته بنیگسن و ئه م كه نه یده توانی شان له شانی باگراتیون بدات وناپلیۆن نازناوی نالیوه شاهویه یی لیتنا بوو.

به مجۆره ناپلیۆن گومانی له کارامه یی باگراتیون نه بوو چونكه له شه پره كه ی ئایلو دا ته رده سستی ویه توانایی خۆی نیشاندابوو، سه باره ت به كوتوزوفیش ناپلیۆن ئه و فرمانده سهربازییه پوسه شی له شه پی ئوسترلیتزدا تیکشكاندبوو، به لام هه یج کاتی به چاری کینه له دلی سه بری نه ده کردو به فرمانده یه کی فیتابازو خۆپاریزه زانی، به لام ئیتر کوتوزوف فرمانده یی بالای سوپا نه بوو ولادرابوو، سه باره ت به بارکلی دوتولی، فرمانده ی گشتی سوپای پوسیا و هه زیری به رگری، ناپلیۆن هه یج به لگه زانیاری وردی له سه ر ئه وانه نه بوو بۆیه ئه میشی هه روهك ژنراله کانی تری هه یج له باراندانه بووی سوپای پوسی سه یرده کردو ئه مه ش بیروه جیگای دلخۆشی لای ناپلیۆن، له ناو سوپای پوسیا دا ستادی گشتی فرمانده یی نه بوو وئه لكسه نده ر پاسته وخۆ لپهرسراوی گشی سوپابوو وده سستی له هه موو کاروباره کان وه زده دا.

ناپلیۆن له گه ل پێشپه وی کردنی به ره و فیلناو له ویدل پتیان پاگه یاند ئیمپراتۆری پوسیا بۆ دواچار بالاشفی نار دووه هه تا پێشنیاری ناشتی بکات، ناپلیۆن به گالته جاپه وه گوئی: (ئه وانه چی ده کن؟ بۆل پێشنیاری ناشتی ده کات، به لام ئارمفد دئی ئه مه یه، بنیگسن ده خوینیته وه و بارکلیش كه وه زیری به رگریه نازانیت چ بریار تیکبدات، به م شیوه یه هه موو کاتی ئه مانه به فیهۆ ده چیت).

ئه م به شه ی یاداشته کانی بالاشف سه باره ت به دانوستانه کانی له گه ل ناپلیۆندا ته واو پاسته و جیگای باوه رپیتکردنه، چونكه به لگه نامه ی تریش تانکید له سه ر ئه مه ده كه نه وه، به تپوانینی گشتی پا پورته كه ی ژنرال بالاشف وه زیری هه یزه کانی ناوخۆیی پوسیا، به تاییهت له وه شه ی گوایا له کاتی گفتوگۆ کردنی له گه ل ناپلیۆندا ناوبراو ئاماره ی به شه پی ئیسپانیا و پووداوه كه ی

یولتادا، کردووه، پۆیسته بهوریاییه و تێی بهوانین (ئه و پاپۆرتی بالاشف له بهرگی چاره میژووی کونسولی و ئیمپراتوری) تی بر له نوسخه ئه سلیه که یه وه وری گرتووه و له و کتێبه دا نووسیویه تی . ههروه ها (تۆلیستق)ش وشه به رشه هه مان به لگه نامه ی له کتێبه که ی به ناوی شه پو ناشتیدا نووسیوه ته وه) هۆی گومانکردنه که شی ئه مه یه : وه زیری ناوخۆی پوسیا به که سێکی راستگۆ نه ناسراوه و دورنیه ئه م قسانه ی دواتر بۆ پاپۆرته که ی خۆی زیادکردیبت . پۆیسته میژوو نوس هه میسه به وریاییه وه سه یری ئه م پاشکۆ و زیاد پتوه نانا نه بیبت ، هرسلتی ئه لمانی کتێبکی هه یه به ناوی (شته هه لبه ستراره کانی میژووی) و ئیستا له به رده ستدا یه و تایبه ت به شته هه لبه ستراره و ساخته کاریانه ی میژوویه ، ئه و پستانه ی که هه رگیز نه گوترا و نه هه (ب)ستینه ره کانیش دای پۆیشتنیان ده که ونه به یری ئه وه ی ئه گه ر ئاواو ئامایان گوتبا باشتر نه بوو، دای ماوه یه ک پڕوپاگهنده ی ئه وه ده که ن گویا ئه م قسانه یان کردوون .

دای چوار پۆژ پۆیشن بێ هیچ گرفتیک گه یشته فیلناو له لایه ن ئه شرافه کانی ئه وشاره وه به گه رمی پۆیشوازی لیکرا، چونکه به وای ته واریشی به سوپاکه ی بوو و به پهمیش نارازی بوونی به ناشتی کردنی به ئالاشف پاگه یاند، ناپلیۆن (18/ پۆژ له فیلنادا مایه وه و میژوو نووسان دواتر ئه م مانه وه ی ئه و یان به یه کتیک له هه ل کانی ناپلیۆن له قه له مدا، به لام ناپلیۆن له ویدا وه ک چۆن له درسدیشدا چاره پوانی یه که سه ربازیه کۆمه کیه تازه کانی ده کرد که له رینگادا بوون بۆ که یشتن به ئه و، له (685) هه زار سه ربازی که بۆ شه پکردن له گه ل پوسیا دا له ژێر ده ستی دابوون، ئاچاریوو (235) هه زار سه رباز له ئه لمانیا و فه رنسا دا جیجیلت و ته نها فه رمانی په ینه وه ی بۆ سه ر سنووری پوسیا ی به (420) هه زار سه رباز داو تازه له تازه ئه و (420) هه زار سه ربازانه ش ده گه یشتنه جێ و ده چوونه سه رخاکی پوسیا .

له فیلنادا بوو که ناپلیۆن هه ستی به پۆیشینییه کی ئاله بارکرد، ئه سپه کان به هۆی نه بوونی کاوچۆه پۆلپۆل ده تۆپین و پۆشها تی تریش په و یانده دا، پۆلۆنییه کانی لیتوانیا و بلاروسیا هێزی ته وایان ئاماده نه کردبوو، ورده ورده ناپلیۆن که موکوپییه کانی ئه وکاره مه زنه ی خه ریکبوو ده ستی بۆ بیات زانی و ئه و شته ش له په وششی سیاسی ئه ودا به ره به رچ دانه وه ی راسته وخۆ و ده ستبه جێی ده و یست . به پێچه وانه ی چاره پوانی پۆلۆنییه کان لیتوانیا ی ئه خسته سه ر پۆلۆنیا و بیلاروسیا شی به به شتیک له لیتوانیا دانه ناو کردیبه حکومه تیکی کانی، هۆی کردنی ئه م کاره شی ئه وه بوو نه یده و یست شتیکبکات بیته ینگه ره ده م ناشتی کردن له گه ل ئیمپراتۆری پوسیا دا، ئیتر لێره ودا دوو فاقه یی و تایبه ته ندی هه مه جۆر که و ته نیا و نه خشه و پلانه کانی و کاریگه ریان کرده سه ر سه ره نجامی شه په که ش، ناپلیۆن وینای ئه وه ی ده کرد سوپای پوسیا تیکده شکیت و ئه لکسه نده ریش ملکه چی فه رمانه کانی خۆی ده کات و پوسیا ش ده بیته ده وه ل تیک ده ستنیشانده ی خۆی و به کاری ده هینیت بۆ فشاره یانی زیاتر بۆ سه ر بریتانیا و به رفراوانکردنی ده سه لاته که ی بۆ ئاسیا ش .

ناپلیۆن زانیاری ته وای له سه ر میژووی میله تی پوسیا نه بوو، نه ک هه ر ناپلیۆن به لکو هیچ که س له ئه وروپادا درکیان به و راستیه نه ده کردو پۆیشینی ئه و یان نه ده کرد گه ل پوسیا له به رامبه ر هێرشیک بێ شه رمانی دوژمن هه تا چ ئاستیک به قاره مانانه به رگری له ولاته که یان ده کن، که س وینای ئه وه ی نه ده کرد گوندنشینه کان چۆن ولاته که ی خۆیان کردبو ئاگریۆ له ناو بردنی دوژمن و به هیچ جۆرێ سه ریان بۆ دوژمنی داگیرکه ر نه و ی نه ده کرد، ناپلیۆن هه موو ئه م راستیا نه ی دره نگ درک پیکرد .

ورده ورده گرفته كان سه رياننه لده داو نهو بچوونهی سه ره تا نابلین هه ییوو نه ماو وینای تری به خه یالده هاتن، نهو بهووی (420) هزار سه ریازی له برده سدابوون، له بهرامبه ردا سوپای روسه کان پینگهاتبوو له (225) هزار سه ریاز. هه روه ما نابلین ده یزانی سوپاکه ی له چهنه ده که یه که دروستبوون که هه موویان به یه کسانه جینگای بایه خ و پشتنبهستن نهن، ده یزانی جگه له سوپای فرنسا ناتوانریت پشت بهوانیت به ستریت، سوپای مه زن (355) هزار سه ریازی له ولاتانی ژیر ده سلاستی نیمپراتری فرنساو ده ستینشانکراوه کانیه وه پینگهاتبوو ونه مانهش رزبه یان به ره گز فره نسای نه بوون، چونکه نهو سه ریازانه ی تازه بۆ سه ریازی گیرابوون جیاوازیبوون له گه ل کزنه سه ریازه فره نسایه کان، هه روه ما نابلین نهو سه ریازانه ی نه مساشی له گه ل خویدا مینابوون که هیچ بق وکینه یان له پوسیان بهوو به پیشه وانوه داخ له دلی سوپای فره نسای بوون و ناماده نه بوون به دل وکیان شه پکه ن، نابلین میژووی سه ریازی به باشی تینگه یشتبوو وخوینده بوویه وه ده یزانی نهو میله تانه ی پاشاکانی ئیرانی کزن خستبوویانه ژیر ده سلاستی خویان وخشاریاشا کربوونی به سه ریاز بۆنه وه ی له گه ل یژناندا بجهنگن، که چی نهوان به دلسقزی وله خوبردوویی شه پان نه ده کرد، به لام نابلین که من باوه پی به پۆلونییه کان هه بوو، چونکه نه مانه بۆ سه ریازی وه رگرتنی ولاته که یان ده جهنگان، نابلین ناگاداری نهو بیسه رو به ره ییه ی سوپای روسیابوو، هه روه ما له فیلناره له وه ناگادارکرایه وه که له قلاستی دريسادا روسه کان بۆ شه پکردن نه ماونه وه بارکلی^{٢٤١} له وه ترساوه سوپای فره نسای که مارقی نهو قلاسه سه ریازی به دات ونه ماش بیته هلی تیشکانی په کجاره کی سوپای روسیا، هه روه ما نهو زانیاره شی پینگه یشتبوو سوپای روسیا به دوویه شی لیکیا به ره و قولاوی خاکی ولاته که یان پاشه کشه ده که ن، پاشه کشه کردنی به شی بارکلی له لای فیتبسکه وه خراپه ره له به شی باگراتیون که به ناراستی مینسک له پاشه کشه کردن دایه، نابلین به ژورینه ی سوپاکه ی وه دوی سوپای بارکلی که وت، به لام بارکلی پاشه کشه ی خلی خیرتر کردو فره مانه ی به فره مانده ی له شکری کرتایی سوپاکه ی کرد بۆ دولخستنی سوپای فره نسای، شه پکات، نوسترمانیش نهو فره مانه ی له پۆزی (25 و 26) یۆلیژدا جینه چیکردو له تاسترو فنودا هوو به هووی سوپای فره نسای بۆوه.

کاتێ نابلین که یشته فیتبسک نه که یشته وه سوپاکه ی بارکلی، چونکه نهو به خیرایی به ره و تاسولنسک هه لاتبوو، له وه خته دا مارشال داو له فیلناره به ره مینسک له پیشه وهی دابوو وله لایه ن نابلین نهو فره مانه ی نهو ی پیکرابوو پینگای پاشه کشه کردنی باگراتیون بگریته و پیخشنه وه ی له گه ل هیزه که ی بارکلیا په کبگر نه وه ته فرو تونایان پکات، به لام له به ختی باگراتیون ژوم بوناپارت برابچوکه که ی نابلین که هیچ لئوه شاهیه ی وتوانایه کی سه ریازی نه بوو، وه ک چون له هیچ کارتیکی ترویشا به تولاتو لئوه شاهه نه بوو، به یه که سه ریازی به کانیه وه رزدر درهنگ که یشتبوو.

کاتێ له (23/ی یۆلیژ) دا له خورتاوی موهلیفا شه پ له نیوان داو و باگراتیوندا هوویداو باگراتیون دوی چهنه ورده شه پتیکی قاره مانانه توانی دریزه به پاشه کشه که ی خلی به ره ره سمولنسک بدات، بارکلی هه والی شه پی موهلیفی بیست و زانی باگراتیون له نووی بیخفه وه له هوواری دنی پیر په پیوه ته وه، به یاریدا له نوسولنسکا له گه ل باگراتیوندا په ک بگریته وه له پتگای پودنیاوه به ره و نه رشاره رزیش، نابلین که به ته مابوو له شاری فیتبسکا شه پتیکی که وره له گه ل بارکلیا پکات و تیکبکشینتیت، له پ له پۆزی (28/ی یۆلیژ) دا هه والی نهو یان پینگه یاند سوپای روسیا به ره و خۆمه لات رزدر دورکه و تۆنه وه،

ئەمە بوو ھەژى سەرسوپمانى ئۆزى ئىمپراتورى فەرەنسا، ئو پېشېنى شەپىكى ۋە ئوسترالىتىزى كرىپو لەفېتېسكا كەبەزە بىرىكى كوشندە كۆتايى بە شەپىتىت لەبەرزە ۋەندى خۆى ۋ ئەلكسەندەر ناچارىكات ئاشقى بكات (III) سەربازەكانى فەرەنسى بە ھەژى پۆشېتنى ئۆزى گەرامو لىيان دەمردن سەربازە كۆنەكانىش بۇ دىلنە ۋايى ۋ ۋرە بەرزكردنە ۋە سەربازە تازەكان دەيانگوت ، گەرمای بىايانى مىسر ئۆر لەمە بەتېن ترە ، لەۋەپو كلوجۇ بۇ ۋەلاخەكان دەست ئەدەكوت سەربازە سوارەكان ۋەلاخەكانىان تۆپىپوون ، نىشانەى پەرتەۋزەبوون بەدىاركە ۋەتېو، سەربازەكان بە شىۋەيەكى بى پېشېنە ھەلدە ھاتن . سوپای فەرەنسا ھەر بەدوای بارىكى ۋ باگراتيون دەكە ۋەتەن كە ھەرىكەيان بەلايەكدا پاشەكشەيان دەكرد ۋ بەرە ئىمولنسك كە كە ۋەتېق قولايى خاكەكەيان دەپۆشېتن.

(2)

ناپلېئون ناچارىبو لەيەكە سەربازىيەكانى بەشى خۆرمەلاتى بەرە ۋ ئىمولنسك بىئىرى بۆنە ۋە پووبەپووى لەشكرى ئىتگنشتاين بىنە ۋە لەپىگای پترسبورگ ۋە بەرە ۋ پووبارى دىونا بچن، ھەروەھا ناچارىبو خەرىكى پاۋەدوونانى لەشكرىكى پوسىابىت، كەدوای ئاشتى كرىنى پوسىا لەگەل ئىمپراتورى عوسمانىدا، لەبەرەى تورىكا گەپابوونە ۋە، بەلام لەگەل ھەموو ئەمانەش پۆتېك پېش شەپى ئىمولنسك، ناپلېئون سوپايەكى پەرداخىتى لەسوپای پوسەكان لەدەستدبوو، دواى شەپىكى لارەكى لەكراسنوئەدا، لەشكرى ئەفەرەمسكىش كەبەرگەى ئو ھەلمەتە بەھىزانەى لەشكرەكانى ئى ۋ موۋاى گرتېو ۋ سى لەسەرچوۋارى لەشكرەكەى تېداچوۋبو، ناپلېئون نىزىك دىۋارەكانى ئىمولنسك بۆۋە، باگراتيون فەرمانى بەژنرال رايفسكى كرد پېش بەسوپای فەرەنسا بگرت، لەۋەشەپانەى پوۋىدا لەشكرى رايفسكى ئەۋەندە بەدىلئرانە شەپيانكرد تەنانەت چى ۋاى ئەمابو مارشال ئى بەدىل بگىردىت.

باگراتيون سوۋرېو لەسەر ئەۋەى بى شەپكرىكى گەرە لەگەل سوپاى فەرەنسادا ئىمولنسك جېئەھىلېت، بەلام ئەم شەپە گەرەيە پوۋىنەدا، ئۆزىنەى سوپاى پوسىا كەبەرۋالت ۋاينىشاندا بەرە ۋ ئىمولنسك دەچېت، بەلام بەرە ۋ خۆرمەلات پاشەكشەى كرد، بارىكى ھەرچەندە لەۋ بېۋايەدبوو شەپكرى كەلكى نىيە، بەلام لەگەل ئەۋەشدا تامادەنەبوو ئەۋشارە بەى شەپ جېئېلېت.

لەسەعات شەشى بەيانى پۆزى (16) ئۆگۇستدا ناپلېئون فەرمانى دەركرد تۆپبارانى شارى ئىمولنسك بگەن ۋ ھىزىبكرىتەسەر ئەۋ شارە ۋ داگىربكرىت، شەپىكى خوتىنارى پوۋىدا كەھەتا كاتزىمىر شەشى ئىۋارە . دىزەى كېشا، فەرەنسىيەكان تائەۋكاتە توانيان ئاۋەدانىيەكانى دەۋرى شار داگىربگەن، بەلام نىانتوانى بچنە ئاۋەۋەى شار، يەكە سەربازىەكانى ژىر فەرماندەى دوختوۋوف كونونى تسى، ئەۋەندە بەقارەمانانە شەپيانكرد بوۋەجېئەى سەرسوپمانى سوپاى فەرەنسا، شەۋ كاتى ناپلېئون بانگېشتى مارشال داۋوى كرىد فەرمانى پىكرد سبەى ھەرچۆنكىيىت ئەۋشارە بخنە ژىر پىكىفى خۇيان، ناپلېئون لەۋپوۋايەدبوو ھەموو سوپاى پوسىا بەشدارى لەشەپى ئىمولنسكا بكات، چونكە لەۋەئاگادار كرابۆۋە لەشكرەكانى بارىكى ۋ باگراتيون يەكيانگرتۆتەۋە، ئەم شەپەش شەپى كۆتايى پوسەكانە ۋ پانتاييەكى ئۆزى خاكەكەى خۇيان جېئېشتوۋە ھەتا

له ویدا به کلایی بکه نه وه، پۆڤی (17/ی تۆگوست) یش روسه کان به ئازایانه شه پانکرد، سه ریاژه پوسه کان ئاماده نه بوون
 فرمانی پاشه کسه کردن جیبه جن بکن، بۆیه فرمانده کان به پاپانه وه وه په شه کردن ناچاران کردن پاشه کسه بکن (III) نو
 پۆڤه ش شه پتکی خوتنای پووداو به فرمانی ناپلیون تۆپ بارانکردنی ئه وشاره درۆده ی کتیشا، له نیوه شه ودا ته قینه وه یه کی
 که وره پوودان ئاگر گرتکی که وره که وته وه. سوپای پوسیا ئاگریان له باروته کانیاں به ردابوو وشاریشیان ئاگردابوو، بارکلی
 فرمانی پاشه کسه کردن دابوو، له به ره به یاندا پتیش سوپای فره نسا هه والی ئه وه یان که یاند شار چۆلگراوه و مارشال داوو
 به بی شه پکردن چۆته ناو شاری ئسمولنسک، کۆلانه کان پپله تهرمی مرۆڤ وکه لاکي ئه سپان بوو، که تا ئه وکاته ش هه ندیک
 له شاره که ده سوتاو ده نگوناله ی برینداره کان ده هات.

ناپلیون به هیواشه کی به ناوشاردا که پاو فرمانیدا ئاگره کانی که لیره وه وئ ده ستوتان بکۆژینه وه و برینداره کان کۆپکه نه وه و
 تهرمه کانیش بنیژن و لیستیکیش له وده سته و تانه بنووسن، به لام هه ندیک له وکه سانه ی که به واقعی ئه و پووداو یان بینیبوو
 ده گۆپنه وه: ناپلیون له که ئ که سدا نه داوه و غم و په ژاره دایگرتوه، کاتێ له و که پانه ی که پایه وه له و خانووه ی بۆ پشودانی
 ئه و سازکراوو و شمشیره که ی خسته سه ر میزه که و گوتی: (شه پی سالی 1812 کۆتایی هات).

ناپلیون ناچاربوو له وشاره دا بمینیتته وه و بۆنه وه ی پشتوه ی خۆی به میزیکات، واته: له پۆلۆنیا و لیتوانیا و بیلاروسیا. له سالی
 (1813) دا دووباره پتیشپه وی به ره و مۆسکو-یان پترسبورگ بکات، ناپلین ئاگای له وکیشانه نه بوو که بارکلی به هۆی
 پاشه کسه کردنه که په وه توشی بووه تهره و به خائینی له قه له مدراوه و ده سه لاتدارانی ئیمپراتۆریه تی روسی توشی سه رلێشتیواو
 خه جلان بوونه وه، ناپلیون ته نها بیرى له وه ده کرده وه سوپای پوسیا پوویه پووی شه پتکی که وره ی لیکه ده رکدرن بکاته وه بۆیه
 به ره و مۆسکو که وته پت، چهند ناپلیون به ره و خۆره لات ده پۆیشته کۆتایی هینا-یان ناشتی کردن-یان یه ک پتککه و تنی
 ساده ی سیاسى پرتکیشه تر به دیارده که وت، نیتر ناپلیون دواى شه پی ئسمولنسک، نیتر زۆر بیرى له تیشکاندن پوسه کان
 نه ده کرده وه و به لایه وه ئه وه نده سه خته نه بوو و زیاتر له بیرى ئه و بپۆکه یه دابوو که له کاتی په پینه وه ی له پوویاری نیمه
 به خه یالیدا هات.

چهرمه سه ریه که ته نها له وه دانه بوو سوپای ناپلیون به هۆی پانتایی زۆری خاکی روسیا وه توشی گرفتى هینان و که یاندنی
 نازوقه ببۆه-یان ئه و ورده شه پۆکانه ی که لیره وه وئ ده هانته پتیش، به لکو گرفتى که وره تر له و که رما تا قته پپوکینه دابوو
 که به شیکى لینه خۆشکردبوون وه ندیکى تریشیان لاکه ی سه ریانده هات له ماندویى وشه که تیدا، سه ره رای ئه مانه ش ناپلیون
 وه ک سه ره تا وینای ئه وه ی ده کرد سه ریاژه کانی پوسیا ناچه نگن، به لکو به چاوی خۆی ده بیینی وه ک شه پی ئایلو دلیرانه
 شه پده که ن، هه رچه نده ئه م بۆچوونه ی ناپلیون سه یاره ت به سه ریاژه کانی باکراتیون له سه رتاوه به وچۆره نه بوو، چونکه
 لێوه شاهویه فرمانده سه ریاژه کانی ده زانی و حسابی له سه ر که سایه تی و توانایان ده کرد، بۆنموونه: باوه پی به وه هیتابوو
 فرمانده سه ریاژه کانی وه ک: رایفسکی و دوخترووف و نوچکوف و کونوفنی تسین و نوه روفسکی و پلاتوف ئه رکه کانی

خۇيان بەوپەيى باشى جېبە جېكرىدوۋە لەوانە يە مارشالە باشەكانى ئەو لەو كارەدا سەر كە وتتو نە بويان وبەپو زەردى ھاتبانەو، سەرئەنجام بارىدقۇ شەپكە ناپلېن ۋە ھەرماندە شەربازىيە بالاكانى دلنىگەراندېبو.

سوپاى پوسيا بەپاشەكشە نەخشە بۆكىشراۋە پىكو پىكەكەيان تەنھا دەشتىكى چۆل وبەرغراۋانىان لەدۋاى خۇيان جىدەھىشت، لەشارى ئىمولنسكدا پوسەكان ئاگرىان لەھەموو شتىك بەردابوۋ ھىچ خۇراكىكان نەھىشتبۆۋە بەمەش دياربو دەيانويست بەبى بەزەبىيانە لەگەل دۆمندا بچەنگەن.

ناپلېن ئەۋەى بەيادھاتەۋە لەكانى داگىركردنى فېننادا ئىمپراتورى نەمسا ھەرمانى بەھاۋلاتيانى دابوۋ ھەرمەنەكانى ناپلېن موبەموو جېبەجېبەكەن، ھەرۋەھا پاشاى پىرسىش بەھەمان شىۋە دۋاى ئەۋەى ھەلاتبۆۋ نامەيەكى بۇناردېبو وتىيدا باسى ئەۋەى كىردېبو ھىوادارە بەپىزى لەكۆشكى پوتسدامدا كاتى خۇش بەسەر بەرىت.

بەلام پوسەكان گوندو مال ۋەكۆخەكانى خۇيان جىدەھىشت ودانەۋىلە خۇراكەكانىان دەسوتاندو شارو شارۋچەكەكانىشيان كېتتېۋەدە، چونكە باركلى ۋاگراتيون لەسەروى ئەۋانېشەۋە ئەلكسەندەرى ئىمپراتورى پوسيا ئەم شەپەيان بەشەپى مان ونەمان دەزانى.

ناپلېن لە پۇژانەى لەئىمولنسكدا بەسەرىد ھەمىشە بىدەنگ ومات دەھاتەبەچار لەبىركىدەۋە دابوۋ، ئەو پىششەۋەى ھەموو ھىزەكەى خۇى كۆپكاتەۋە ھەرمانى بەمورادا بەيەكە سەربازىيە سوارەكانىيەۋە دۋاى سوپاى پوسيا بىكەۋىت كەلەپاشەكشەدە، دۋاى مارشال مورا ناپلېن مارشال نى ۋاۋوشى خستەنەپ، لەپۇژانى(18 ۋ 19)ى ئوكوستدا شەپەكانى فالوتيناۋ گوراۋ لوبىن پويىدا، دۋاى ئەمانەش بەھۋى ئالېۋەشاۋەى رۇت كەبۇ ھىزىشكردنەسەر سوپاى باركلى مانقېنكى ھەلەى كىردېبو، باركلى توانىبويى زياتر دىژە بەپاشەكشەكەى خۇى بەرەۋخۇرەلات بدات. ئەم شەپانە (7) ھەزار سەربازى روسى تىدابوۋنە قوربانى وزيانى گيانى سەربازەكانى ھەرەنساش لەۋ ژمارەيە كەمتىبو.

ناپلېن لەشەۋى(24/ى ئوكوست)دا بەگاردەكەى خۇيەۋە ئىمولنسكى جېتېشت وبەرەۋ دوروگېۋف كەۋتەپ، لەھەر شۋېتلىكدا پوسەكان لەپاشەكشەكردنەكە ياندا دۋادەكەۋتن ناپلېن ۋىناى ئەۋەى دەكرد ئەمە شەپى كەۋرەيەۋ چەند جارىكىش لەشۋېنەكانى ۋەك دوروگېۋز ۋىازماۋ گۇراتسكدا پويىدا، لىپىرسراۋى ستادى گشتى باگراتيون، بەنوسىنى تۈپەيى ئامىزەۋە ئاۋا نامەى بۇ پىتسبېرگ نووسى: جەنابى ۋەزىر، مېۋانەكەى خۇى پاستەۋخۇ بۇ مۇسكو دەبات).

ترس ۋشېرەبىيەكى گران بالى بەسەر كۆمەلگەى پوسىادا دەكىشاۋ دەيانگوت: ئايا بەپاستى ھەموو شتىك لەدەستچو؟ ئايا دەبىۋى ۋلاتى پوسيا بەبى شەپ بدىتتەدەست دۆمەن؟ ئايا ئەم باركلى ئەلمانى نەژادە خيانەتى كىردوۋە؟

خۇدى ئەلكسەندەرىش پلانەكانى باركلى بەھىچ دەزانى ۋەدەنگى بلند قسەكەى شازادە تومان پلاتوفى دەگىراپەۋە كەدۋاى پاشەكشەكردنى بەباركلى ۋەزىرى بەرگرى لەپوۋبەپوۋى كومىسىيەرى دەۋلەتى برىتانىا بەۋى گوتىبو: (سەيرىم كە من جلى ھەدەنم لەبەركىدوۋە، چونكە دۋاى ئەۋ نەنگى نامادەنم بەرگى سەربازى لەبەرىكەم).

ئەلكسەندەر پۇژانىكى خراپى بەسەردەبردو كارەدەستانى كۆشك شىلگىرىبېبون، ترس ۋرەدەۋدە زىادى دەكرد لەناۋ كۆپى ۋرەدە برۇۋازىيەكان ۋگوندنشىنەكاندا قسەى ناشىرىن ۋ بوختان ئامىز بەئەلكسەندەر ناپلېن دەگوتران.

ده ميکبجو له منبره کانه ناپليۆنيان به شهيتاني دژي مه سيح ناسانداربو له مهش خراتپر خهک له قسه کردني پڙژانه ي خوياندا ناپليۆنيان به دوژمنی مه سيح ناوده برد، ئيستا ئو شهيتانه نزیکه ي نيوه ي خاکی پوسپای به بڼ هيج بهره نگاري و شه پ داگير کردوه، له دهستانه ي شاري ئسمولنسک وړه ي زۆرياني بهردابوو، خهک له مانگي په که مي شه پ دا ده يانگوت (تزارو براکي کنستانتين، نوپياوه سه رچله يه يان توپه کردوه).

به لام ئوه ي نوپياوه زوو هه لچوو نامانجي بوو له پشت په رده شاراووه بوو، له گه ل ئوه شدا هه رله يه که مين پڙوهه گپي توله سندنه وه کينه سۆزي و دژايه تي کردني داگير که له ناوډلي ميله تي پوسپادا بلتسي هه لسا، به هڅي ئوهه سترکونه به سته مي دوژمن ورده ورده ته شه نه کردني ئه مه بووه هڅي ئوه ي سوپاي مه زني ناپليۆن له ناوېچيت، ترسي ئه شرافه کان زياترو ناگايانه تر پوونتربوو له خه لکي ساده، ئوهه په شه ي که له لايه ن ناپليۆنه وه لتيانده کرا ته نها مه سه له ي گه مارۆداني نابووي سه ر بريتانپانه بوو له لايه ن پوسپاوه، به لکو سه رنگونکردني پڙتي فيودالي بوو.

گوايا له راستيدا ناپليۆن مه به ستي نه هيشتنی سيستمی فيودالي نه بووه، به پيچه وانه وه هه ر به ره له ستانه وه واپه پيني جوتياره کان دژبه فيوداله کان ده يانکرد، ناپليۆن به وپه ي بڼ به زه بيانه سه رکوتي ده کردن، هه رچونتيکبڼ به ليکنده وه ي ئه لکسه نده رو ئه شرافه کا نه ده با مۆسکو به بڼ شه پ بۆ دوژمن جيپه يلدريت، ئه مه جگه له وه ي سه ريازه کاني پوسپا هڅي پاشه کسه کردنه که يان نه ده زاني.

کاتئ سوپاي پوسپا له (29/ي ئوگوست) دا به فوزايميشچه گه يشتن فه رمانده په کي تازه يان بۆدانرايوو، چونکه ئه لکسه نده ر له جيکاي بارکلي کوتوزوفي به فه رمانده ي گشتي سوپادانا بوو، باگراتيونيش جيکاي متمانه ي وه گرتني ئه وپه بالاپه ي نه بوو، چونکه ئه ميش وه ک بارکلي ناوه که ي پوسي نه بوو، به دلنپاييه وه کوتوزوف ده يزاني بارکلي له سه ر حقه هه روه ها ده شيزاني پيويسته بۆ له ناو بردني سوپاي فه رنه سا هه مان نه خشه ي بارکلي بگيرد رتقه به ر ئويش به پاشه کسه کردني بۆ ئوه ي شه په که دريژه بخايه نيته و سوپاي ناپليۆن ماندو وشه که ت و بڼ نازوقه بين وه ره سي پلحي بيئن، به لام کوتوزوف ئه و راستيه شي ده زاني به هڅي شه رف ئه و پله وپايه يه يان داوه تن، نابڼ به بڼ شه پ مۆسکو جيپيلايت، بۆيه بپارييدا وه ک چۆن له شه پي ئوسترليتزدا به بڼ ئيراده ي خۆي وياوه پويون شه ريکرد، ناواش ئه مپق شه پيکي بڼ هوه يي بکات، ئه م شه په که له پويي سه ريازييه وه بڼ که لکبوو، به لام له پويي وړه ي پڅيه وه ده بواکرايا، به پای ناپليۆنيش که هه والي له سه ر کارلا بردني بارکلي پيگه يشت ئيتر پوسه کان شه پي يه کلايکه ره وه ده که ن، ئيمپراتۆري فه رنه سا له به ره به ياني (14/ي سيپته مه به ردا فه رمانی به مورا و ني کرد له گزانسکه وه به ره و گريدنه له شکره کانيان بخه نه پڼ، سوپاي پوسپا ورده ورده پاشه کسه کردنه که ي هتواشکرد بۆوه وه ستابوو و ده ستيانکرد بۆبه مه ته ريژليتيان و خۆسازکردن بۆشه ر، قايمترين شوين بۆ سوپاي پوسپا ئه و قه لات سه ريازييه بوو که روسه کان له گونديکي بچوک به ناوي شورادينو دروستيانکردبوو، هه رکه ناپليۆن گه يشته گريدنه و يه کسه ره که وته سه ريکردن وشاره زايي بوون له تۆپۆگرافياي ئه وده شتاييه پان و بهرينه ي پيشيه وه که سه ريازه کاني تتييدا جيگيربيوون، دواتر هه والي ئه و هه يان به ناپليۆن پاگه ياند له قه لاتي سه ريازي گوندی شواروينودا، هيتيکي گه وړه ي سوپاي پوسپا جيگيربيوه، له دووره وه هۆردوي سوپاي پوسپا له ده م چۆمي بچوکی کلوجا دياربوون.

پیش قاوله کانی سوپای فەرهنسا ئیوارە ی پۆژی (14/ی سێپتەمبەر) هەرالی ئەرەیان بەستادی گشتی ئیمپراتۆری فەرهنسا راگەیاندا کە سوپای روسیا لەدوورەوە دیارن و جیگیربوون و سەنگریان لێدان، چونکە ناوی ئەرگوندەیان لەمانە پرسیبوو ئەمانیش نەیانزانیبوو و بەهەلە تێی گەشتبوون و گوتیویان گوندی بوویدینو.

(3)

شەری بوویدینو زۆرجار بۆتە جیگای سەرئەجی مێژوو نووس و پەسپۆرانی یواری سەربازی و نووسەر و ۆنە کێشە گەرەکان، چونکە چارەنوسی ئیمپراتۆریەتی ناپلۆن ئەکە هەر لە دەشتاییەکانی بوویدینو، بەلکو لەپەوشی لەشکرکێشی ئەرۆسەر روسیا دیاریکرا، لەبەرئەوێ لەپاستیدا شەری بوویدینو سەرئەجی کێو کە بەردە ی لەسەر نمایشکی تراژیدی لایرد.

شەری روسیا کۆتایی کارنەبوو، بەلکو سەرەتایی بە دیارکە و تێی کۆتاییە کێو کە تانە و کاتەش دووربوو، ئێتر ئەوساتە و خەتە هاتە پێش کە ناپلۆن دەمیکوو چارەپوانی دەکرد و خەونی پێوە دەدی. لەوکاتە ی لەوشۆتە نزیک دەبوونە وە کەبوو مەیدانی شەڕیکی گەرە و مەترسیدارترین لێکدانی مێژوویی و بەدرێژایی مێژوو پێشینی نەبوو، ئەوسەربازانە ی لەگەڵ ناپلۆن دەبوون، سێ لەسەرچواری سوپاکە ی بوو، کە سەرەتا هاتبوونە ناوخابی روسیا.

هەلەتێی سەربازەکان و ناردنی سەرباز بۆ پێگرتن لەوسەربازە روسیانی لەبەرە ی شەری تورکیا گەرابوونە وە دانانی چەندین یەکە ی سەربازی بەدرێژایی ئەر پێگایە ی بڕیوویی و دانانی چەند یەکە یەکی سەربازی لەشاری پترسبورگدا...

هەموو ئەمانە ببوونە وێی کە موبوونە وێ پۆژی سەربازی سوپای فەرهنسا بەشیوە یەکی مەترسیدار، کاتێ ناپلۆن گەشتە نزیک قەلاتی سەربازی روسەکان لەگوندی شواردینو، ئەنە (135) هەزار سەربازو (587) عەرەبانە ی تۆپی لەگەڵدا، بوون، روسەکان یەکە سەربازییەکانیان پێکخرا، بوون و ژمارەیان (103) هەزاربوو (640) عەرەبانە ی تۆپ هەلگریشان هەبوو و نزیکە ی (10) هەزار سەربازی بەرگری میلیشان لەگەڵدا، بوون، تۆپخانە ی روسەکان لەتۆپخانە ی سوپای فەرهنسی خراپتر نەبوو و لەرووی ژمارەشەوە زیاتر بوون، سوپای فەرهنسا زۆر ئەسیان لێواییوون و بەزەحمەت تواتیویان ئەر تۆپخانەیان بکە یەنە ئەوشۆتە.

لەکاتی شەری بوویدینو ناپلۆن ستادی گشتی سوپاکە ی لەگوندی ئالوئە فودا دانابوو، ئەر دانیابوو لەسەرکەوتنی و سەرەتای شەڕکەش ئەر ئومیدی لەدلی ئەرودا کە مکرده وە، ناپلۆن لەپۆژی (5/ی سێپتەمبەر) دا فەرمانی هێرشکردنە سەر سەربازگە ی شواردینو دەرکرد.

دوای ئەوێ هێزە ی مورا بەشیکی سەربازە سوارەکانی روسیای تێکشکاندا تۆپخانە ی فەرهنسییەکان دەستیکرد بە تێپارێنکردن و ژنارال کمپانیش بەپێنج تێپی پیادە ی سەربازی هێرش کردە سەر سەربازگە ی روسەکان و دوای شەڕیکی گەرە ی دەستە و یەخە ئەر قەلاتە سەربازییە ی روسیایان داگیرکرد، هەتا شەر درەنگانێک سەربازەکانی فەرهنسای بەسەر سوپمانە وە باسیان لەوە دەکرد لەکاتی چوونە ناو ئەر سەربازگەرە تۆپخانەکانی سوپای روسیا دەیان توانی پاشەکشە بکەن و هەلپێن، بەلام لەبیری ئەرە ی گیانی خۆیان پزگاریکەن ئەوەندە پیوانە شەڕیاندا کرد هەمویان بەکوشتنچوون.

لەبەرەبیانی پۆژی (6/ی سێپتەمبەر) وە ناپلۆن سواری ئەسپەکی بوو و تانیوارە بەردەوام بەسەر سەربازەکانیدا دەگەرێ و لەوە دەترسا روسەکانیش وە پێشوو درێژە بەپاشەکشە کردنە کەیان بەدەن و شەڕپەنەکان، بەلام ئەر ترسە ی ئەر بیجیبوو،

کوتوزوف سوپاکەى لەپىنگەىکى کەمى دوردا جىگىرکردبوو و بەتەمانەبوو پاشەکشەبکات، ناپلیقن ئەوەندە لەدووبارە پاشەکشەکردنەوێ سوپای روسیا دەترسا تەنانت پېشنیارەکەى مارشال داوۆ شى پەتکردەوێ کەبەناویرلوی گوت: بائىمە لەلای چەپى سوپای روسەوێ هەندیک هێزى خۆمان لەئوتیتساوێ بنێرین بۆ ئەوێ نیوێ گەمارۆى سوپای دوزمن بدەین، لەوێلامدا ناپلیقن گوتى نا بائەم مانۆرە نەبێتەهۆى ئەوێ دوزمن بترسێت و دووبارە درێژە بەپاشەکشە بدات...

ئامانجى ناپلیقن تەنها ئەوەبوو خۆى بگەینیتە مۆسکۆ ولەوێشدا پېشنیارى ئاشتی بۆ ئەلکسەندەر بکات، ئەو زۆر خەزى لەداگیرکردنى مۆسکۆ بوو بۆیە نەیدەویست ئەو سەرکەوتنە بەبێ شەپ دەستى بکەوێت.

ئەو ئامانجەى ناپلیقن لەدلى دابوو کەسوپای روسیا لەبەریەک بەریت و تەفروتناى بکات، واتە: لەبەردەم دەروازەکانى مۆسکۆدا شەپىکى سەخت و چارەنوسسازبکات، ئەک سوپاکەى کوتوزوف لەدەورووبەرى مۆسکۆ لەفیلادییمو ریزان و دوروتریش پراوێدوونیت. دروست هەرلەبەر ئەم هۆیەشیرو بارکلى و کوتوزوف نەیانویست ئەو شەپەبکەن کەئارەزووى ناپلیقن بوو، سەبارەت بەبارکلى کەلەتساراولو فزایمیشەم بەدواوێ کەوتبو ژۆر فەرمانى کوتوزوف و ئەو ورتەى نەدەکرد. کوتوزوفیش نەیدەتوانى خۆى لەشەپى مۆسکۆ لابدات و ئەو لێپرسراوێتییە نەگرتتەئەستۆ پاشەکشەبکات و مۆسکۆ بەتەماى خوا جیپتلیت و تەنها سوپا پرگاربکات سەرى لێشتوابوو و مات و بێدەنگبوو، پۆزى دواى گرتنى شواردینو ناپلیقن مارشالەکانى کۆکردەوێ نەخشەى شەپى داهاتووى بۆ پوونکردنەوێ.

سەربازە سادەکانى فەرەنسا وەک ناپلیقن بەوردی سەبرى هۆردووی پوسەکانیان دەکردو لەخۆیان دەپرسی: ئایا کوتوزوف هەلئەهاتوێ؟ بەلام یەک سەربازبێهەکانى روسیا جیگىربیسوون ولەشوێنى خۆیان نەپۆششتن، شەو داهاات، سەربازەکان زووخووتن، چونکە دەیانزانى سەبى شەپىکى سەختیان لەپېشەوێ، ناپلیقن بەوێ بەدریژایى پۆز ماندووبوو خەوى لێزپابوو، بێهۆدە هەلیدەدا بێتاقەتییەکەى خۆى بشارتەو، کەئەوانەى دەورووبەرى قەسەیان لەگەڵدا دەکرد، تێبىنى ئەویان دەکرد ناپلیقن هۆش لەویدانێیو بیرلەشتیتر دەکاتەوێ دلى لەشوێنیکێتر، بۆیە گوێى لەقەسەکانى ئەوان نیە. ناپلیقن شەو چەندجارێک لەخیمەکەى خۆى هاتەدەری و سەبرى سوپای روسیای دەکرد داخوا لەدوورە تروسکایی چراکانیان ماوێ نەپۆششتوون.

ئێستا خۆر پرشنکى نەدابوو کەناپلیقن فەرمانى بەئۆژن دووبارەنەى ئتالیدا بەلەشکرەکەى خۆى هێرش بکاتەسەر گوندی بورودنیو کەکەوتبو بەشى چەپى سوپای روسیا، دوا بەدواى ئەو فەرمانى بەموراو داو و نى کرد هێرش بکەنەسەر ئەو سەنگەرەنەى کەسوپای روسیا لەناوێ پاستى پېشەوێ سوپاکەیان دروستیان کردبوون، لەدوولاو هەلەمتیان برد، تۆپەکانى سوپای فەرەنسا دەستیانکرد بەتۆپباران و بەجۆرێکیوا دەیانشریقاند تەنانت ئەو سەربازانەى بەشداری شەپەکانى ئایلوو فاکرامیشیان کردبوو گوتیان لەشراقەو پمپۆنى وانۆو بەهێزنەبیبوو.

لەو پۆزە درێژى مانگى سێپتەمبەردا کەتا ئەوکاتەش هەوا گەرم بوو، کاتێ وردەوردە خۆر هەلات و بەرەو ناوێ پاستى ئاسمان دەچۆو، ناپلیقن بەپێکەنینەوێ گوتى (ئەمە خۆرى ئۆستریلیزە).

بەدریژایى ئەو پۆزە ئیمپراتۆرى فەرەنسى ئاوا شادمانبوو، یەکە سەربازبێهەکانى فەرەنسا پێکە سەربازبێهەکانى سوپای روسیایان داگیرکردبوو، بەلام بەرەبەرى نیوێ پۆهوالی ناخۆش بەستادی گشتى سەربازى فەرەنسا دەگەشت کەخودى

نابلینیش له ویداو، ئه ویش ئه وه بو ژنرال پلونون، له ناو ئاوابی بوو دنیو دا له کانی تیکشکاندن سهریازه کانی پوسیا له ناو گونده دا کوژراوه و زویش له یه که سهریازییه که ی ئه و کوژراون. دوا ی ئه مه هه والهنیکیت هاته ناو ئه و ستاده و پیس راگه یاندن هیرشه که ی مارشال داوو سهر که وتویه، ماوه یه کی که م دوا ی ئه مه هه والی ئه وه گه یشت له شکری کمپانی سهریه هیزه که ی داوو که وتوته ژیر توپبارانی دوژمن و کمپانی به سه ختی برنیداریوه و چه ند ئه فسه ریکیش کوژراون، به لام له و کاته دا خۆشه ختانه مارشال داوو فریایان که وتروه و توپخانه ی دوژمنی تیکشکاندوه و ئه سپه که ی مارشال داووش پرینچه که توپکی پیکه وتروه و توپیوه و داووش که وتوته ژیر لاک ی ئه سپه که یی وله هۆشخوی چوه.

ئیتسا نابلین فهرمانی سهراره ت به مه دهرنه کردبو که هه والیک ی تری پیکه یشت، ئه ویش ئه وه بوو مارشال نی به خویی و سهر له شکروه هیرشی کردوته سهر سهرنگه ره کانی پیشه وه ی سوپای پوسیا که نارنجوک هاوێژه کان به رگریان کردوه داگری کردوه و ئیتسا له ویدا ماوه ته وه، به لام دوژمن هه ر ماوه و تاوانا توک هیرشی ده کاته سهر. سهریازیکیتر هه والی ئه مه ی هینا له شکری نه وه روفسکی سهرنگه ره کانی گرتوته ته وه، ماوه یه که دوا ی ئه مه هه والی ئه وه گه یشت دووباره هیزه کانی مارشال نی سهرنگه ره کانی خستونه ته وه ژیر ده سه لاتی خوی.

له هه موو لایه که وه هه والی ئه وه یان به نابلین را ده گه یاند پوسه کان به زیاندانی زووه وه هه تا ده کوژرین شه رده که ن، له شکری راییفسکی که زیانیکی گهره ی له له شکره که ی که وتبوو و قوریانی زوی دابوو، به لام به شه پکردنی دلیرانه ی وایکرد نی و مورا هیزه کانیا ن یه که بخن بۆنه وه ی بتوانن له شکری راییفسکی پوسی تیکشکینن، دۆلی سمونفسکو ئه و ئاوه دانیه ی ئه وێ چه ند جارێک له لایه ن سوپای فهره نساوه کۆنترۆلکراو دواتر سوپای پوسیا ده یگرته وه.

سهره نجام مارشاله کان داوای نارذنی هیزی سهریازیان له نابلین کردو له و بربویه دابوون ئه گهر دۆلی ناوبراو گوندی سمونفسکوه له ده ست هیزه کانی پوس دهریبنن ئه واسه رکه و تنیان له مشه په دا مسۆکهرده بیت. به لام نابلین هیزی بۆنه نابردن چونکه به پیچه وانه ی بۆچوونی ئه وان ئه م پیس وابوو به هۆی ئه وشه په دیواره ی پوسه کان ده یکن به ته مانین پاشه کشه بکن و ده ست له شه پکردن هه لگرن.

له و شویته دا زیاتر له (700) توپ که (400) دانیه یان هی سوپای فهره نسابوون و (300) دانیه یان هی سوپای پوسیا، تیکرا له شریقه یان ده داو گولله توپیان ده هاویشتن، چه ندجار سوپای هه ردووک لا که وتته شه پی ده سه ته ویه خه و ترپه کانیش گولله کانیا ن که وه ک باران داده بارین له هه ردوو لایان ده کوشتن، ئه و ماشالانه ی فهره نسی که به شداری ئه و شه په یان کردبوو هه تا کوتایی ته مه نیا ن ستایشی شه پی دلیرانه ی سهریازه کانی پوس ده که ن، له شه پی سمونفسکوه دا.

فهرنسییه کانیش له پووی دلاوه ریه وه له پوسه کان که مته رنه بوون، لیره دابوو باگراتیون پیشه وه ی بکوژیت کاتی بینی نارنجوک هاوێژه کانی سوپای فهره نسا به یی ته قه کردن له ژیر گری توپه کانیدا هه لمه ت دینن ویه نێزه شه رده که ن، بۆیه به دهر له ئیراده ی خوی هاواری کرد (ئافه رین ئافه رین بۆنیه) چه ند ده قیقه یه که دوا ی ئه مه شازاده باگراتیون، که به بۆچوونی نابلین باشتین سهرداری سهریازی پوسی بوو، به خه ستی برنیداری و گواستیه انه وه پشته وه ی به ره ی شه پ.

نیوه یق هات، باری ده روونی نابلین کوپانی به سهردا هاتیوو، ئه و بیتاقه تیه ی له وه وه بوو ئه و له به رامبه ر ئه و داخوازییه یه که له دوا ی یه کانه ی نی و مورا دا به وه ی هیزی گاردی خوی بۆیارمه تی دانی ئه وان بنیژیت، بوو، نه که مه سه له ی سهرما بوون و

نه خڅشې، چونكه نه و نه مكاره ي به هغه له ده زانې، نه مه ش له بهر نه وه نه بوو نه پوښتېن گارده كې خڅې شه پ پټيكات، بهلكو له بهر نه وه بوو سواره سهربازه كاني پوسيا، له مانه ش قازاخه كاني ثوفاروڅ و پلا ترف له پېر بهر وه له شكړې بورودينو چوړيوون وپه شداري شه پيانكړد بوو.

سه عات سټې پاشنيوه پڅ ناپلېون فهرمانې ده ركرد هټر شېكړتته وه سر تږپخانه ي رايوسكي و دواي زنجيره يك هټر ش توانرا كوټنټولېكړت، ناپلېون له مارشاله كاني زياتر ده يتواني درك به و زيانانه بكات كه له هم مو لايه كه وه پټې ده گه يشت. بهر بهرې زه دروسوري نټوارې دوه والي گرنگ به ناپلېون گه يشت، باكراتيون به سه ختي بريندار بوو و هردو توچكوفيش كوژاوه.

له شكړې رايوسكي تېداچو بوو، به كورتي سوپاي پوسيا دواي شه پټكي ناهه موار خهريكې چولكردني سمنوفسكويه بوون، ناپلېون بهر وه نوې چو، نه و به ماتي ويښه نكي سه يري ترمي سهربازه كان و لاشې نه سپه تږپيوه كاني ده كړدو له بهر امهر نه و پرسيارانه ي كه كه ساني دوه وويه ري لټيانده كړدو ته نها خڅې ده يتواني وه لاميان بدانه وه هيچ قسه يه كي نه ده كړد، پڅ به كه مجاريو ناپلېون ناوا به غه مبارې وماتي بگه ويته بهر چاو.

بولټه كې نټواره (300) تږپې سوپاي فهره نسا ليكلېك تږپباراني سوپاي روسيايان ده كړد كه له حاله تي پاشه كشه دابوون، به لام نه م تږپبارانكړدنه نه و كار يگه ريه ي نه بوو كه لټي چاوه پوان ده كړا: سهربازه كان ده كوژان، به لام نه و انيتي هله نه ده ماتن و په رته واژه نه ده بوون.

ناپلېون گوتي(دياره گولله تږپې تريان پټويسته، بې دلېان مه كن) نه و قسه يه نه وه ي ده كه ياند تږپبارانكړدنه كه يان زياتريكه، پوسه كان له گټل پاشه كشه كړدنه كه ياند بهر نه نگار شيان ده كړدو به مجوره درژده ي كڅشا هه تا تاريك داهات. كاتې كورتوڅف، داوايكر داپوړتي زياته كياني وماددييه كاني بډوبه ټنن، بيبي نيوه ي سوپاكه ي له و پڅه شومه ي(7/ي سپټه مبه ر)دا تېداچووه، بډيه برپاريدا نيوه كې تري پزگاريكات ويه بېن شه پ ده ست له مځسكوش هه لگړت، له گټل نه مانه شدا نه م نه بووه پيگر له بهر دم نه وه ي شه پېر بورودينو به سر كه وتني خڅې له قه له ميدات، هه رچنده له پووي پڅيه وه وړه ي شيوه هه ر هسي هټنا بوو، له راستيدا سر كه وتني مهنه وي نه و بې چنډوچوون بوو، چونكه بهر ووداوه كاني دواتر ده توانر ټت حوكمي نه مه بكه ين كه له پووي لټوه شاوړه يي سر كه ردايه تي كردني سوپاوه سر كه وتن زياتر به لاي پوسه كانه وه بوو نه كه فهره نسييه كان.

شه و ه والي نه وه يان به ناپلېون گه ياند(47) ژنرال كوژاو وپريندارن وده يان هزار سهربازيشي كوژاو وپريندارن، كاتې بهر چاوي خڅې بيبي هيچ به ك له شه پره گه وړه كاني پيشووي له پووي بټيه زه يي و خوښ پڅييه وه تاي شه پېر بورودينو ناكه، نه و كه به درژلاي ته مهنې خڅې سر كه وتني واقيعي به ده سته ټنا بوون، نه وه ي بډه ركه وت شه په كاني لودي و ريولي وميسرو مارنگو ونوسترليتز و فريدلندو فاگرام سر كه وتن هه ژماريكرين نه واده يي بډه م شه پره ناويكيتېر بډوڅيته وه. پټنا سه يه كيترې بډوڅيكرت. ناپلېون چاوه پوانې نه وه ي ده كړد سوپاي پوسيا جاريكيتېر له مځسكلشدا شه پيكات، نه و هيچ ه والي نه و ستادي جه نكيه ي نه بوو كه له قبلي دا دروستكرا بوو، به لام دوو پڅو دواي شه پېر بورودينو، به پټې ليككده نه وه كاني خڅيې وشيكار كړدني پيشهات و پوداوه كان تواني بگاته نه و پرايه ي روسه كان به بېن شه پ مځسكو به ده سته وه ده دن.

سهربازو سواره كاني مورا پې به پېن به دواي سوپاي هه لاتووي پوسيا ده كه وتن، پڅي(9/ي سپټه مبه ر) ناپلېون گه يشته موژاښستل و پڅي دواتر ش شازاده نوڅن به خڅيې و له شكړه كه يه وه گه يشته روزا، بهر به ياني پڅي(13/ي سپټه مبه ر)

نابلین وگارد سربازیه کی گیشته پوکلفنایا گور، نویش وک نه وکسانه ده ووبه ری خزی نه یوانی، له جوانی دیمه نه کانی نوشاره وده نگ نه ییت، نوشاره به رفراوانه له به ریشکی مه تاردا دهره وشایه وه به لای نابلین وده شوینیکی گونجاو بوو بق پشودانی سربازه کانی له شوینته دا، هه روه ها نوشاره ش به لگه یه کی فشاربوو بوسه نه لکسه ندهر بونه وهی ناچار ییکات داوای ناشتی کردن بکات، به بینینی نه و دیمه نه جوان و دلگیرانه ی نه مشاره ویژدانی هه موو لایه کیان ناسوده بۆوه.

(4)

له ماوه ی پۆزی (14/ی سیپته مبه) دا سوپای روسیا هه رله پاشه کشه دابوو و سربازه سواره کانی مورا به دوا یانه وه بوون و هه زاران سرباز به ناو مۆسکودا تیپه پین و به ره و یازان درژده یان به پاشه کشه ی خویاندا، میلوراد فیچ فرمانده ی له شکری پی شه وه ی پوسی به لینی له مووای وهرگرتبوو ریگایان پییدات به بئ شه یه که سربازیه کانی روسیا له مۆسکودا بچنه دهر، له شکره کی ریفسکی ریشتن له ناوه دانی بازوفسکا که شه ش کیلومه تر له کولومناوه دوربوو و هردو یان مه لدا، له هه مان یه که سربازیه کانی سوپای فهره نسا به ناو شاری مۆسکودا تیپه پین و چون له نزیک ناوه دانی کاراچارفدا هردو یان مه لدا.

له (16/ی سیپته مبه) دا سوپای کورتزوف مۆسکوی به ته واهه تی جیه یشت و له ریگای ریا زانه وه درژده ی به پاشه کشه کی خۆیداو شه و له نزیکه گوندی کولاکوفایادا مایه وه و سه بیه ی پی شه وه ی سوپای فهره نسا هه ستنی پیبکات ئاراسته ی پاشه کشه کی خۆیان گزری بۆلای راست و ئینجا به سه ر لیواری پووباری پاهزادا ریشتن و له شوینیکدا به ناوی کراسنایا پاهزا جیگیربوون، به مجۆره ریگای هاموشق و په یوه ندی نیوان سوپای فهره نسا له گه ل ئسمولنسکدا گیرا.

له سنووری دوروگومیلوفسکی به ولاوه پروپاگنده ی سه یروسه مه ره بلاقۆوه، له مانه ش: گوا یا مۆسکودا چۆلکۆاره و هه موو دانیشتوانی نوشاره شاریان جیه یشتوه، به پیچه وانه ی بۆچوونی نابلین که س نایه ت کلیلی شاری بداته ده ست، دواتر نه م پروپاگنده یه راسته ره جوو.

له پۆزی (15/ی سیپته مبه) دا، نابلین گیشته کۆشکی کریمین، شه ویک پی شه وه له چه ند شوینیکی شادا ئاگر کرابۆوه، به لام پی شبینی کردنی نه وه ی بۆسوتاندنی شار نه و ئاگر کراوه ته وه تاته وکاته ش ته واه و معلومه بوو.

به یانی پۆزی (16/ی سیپته مبه) ئاگره که زیاتر ته شه نه ی کرد، چونکه پۆزیو ئاگره که رۆر دیار نه بوو، به لام که شه ودا هات، واته شه و (17/ی سیپته مبه) به مزی هه لکردنی باوه که (24) سه عاتی خایاند، ئاگره که پانتاییه کی زیادیکردو گرپه کله ی هه لسا، ده ووبه ری کۆشکی کریمین و بازاره کانی زامسکوفچه و سولیانکا سوتان، له چه ند شوینیکه تی شاریشدا گری ئاگر دیاربوو که شوینته کانی خاپور به زه و ی ده کرد، کاتی هه والی ئاگره که وتنه کیان به نابلین پاگه یاند رۆر به لایه وه گرنگنه بوو، به لام که به ره به یانی (17/ی سیپته مبه) به خه به رها ته وه له په نه ره کانی کۆشکی کریمینه وه بینی ده ریابه که له ئاگروگر شاری شتیه دا پۆشویه (به پتی گیرانه وه ی دکتۆر متیکیه و نه وانی تری که له گه ل نابلین دابوون) ئیمپراتۆری فهره نسی ره نگی په ریوه و دای نه وه ی ماوه یه کی دورو درژ به بئ ده نگی وماتی سه بری ئاگره کی کرد، گوتی (چه ند دیمه نیکی ترسناکه، نه مه کاری خۆیانه، پوسه کان، بریاریکی سه بریان داوه، مرفیقی سه برین، نه وانه گه لیکی هچن).

له مارویه دا ورده ورده ناگره که له کوشکی کرلمین نژیکه بڼوه په شیک له کوشکه که ناگر گرتیوی، به جږیک چوونه دهره ده له چنده د روزه یه کی کوشکه وه سخته بویو، چونکه له هه مو لایه که وه با پرینچه ناگری ده مینان، مارشاله کان تکایان له ناپلیون کرد د سته جی بگوازیته وه بلی کوشکی پتروفسکویه، که له نژیک د روزه ی شاربیو، سهره تا ناپلیون پازینه بوی، به لام دواتر چو، کاتی له گه ل نه وانه ی دهره یه ریدا له کوشکی کرلمین چوونه دهری، توفانیک ناگرو درکه لیان بیني، په کتی له هارپیکانی ناپلیون ده گنپته وه ده لی (نیمه به سهر زهویه کی ناگر گرتو دا ده پویشتن له سهر سهرمانه وه ناسمانیکی ناگرای و له ملالو لاشمانه وه دیواری گرگرتو هه بون).

نم ناگره به دریزایی پڅانی (17 و 18) ی سپیته مبه ر له زیاد بویو نډابوی، به لام نیواری ی پڅی دوهم ورده ورده که مېووه، چونکه با که نه مابو بارانیش باری.

له ملالو دا هه نډیک خانویه ره و بازای نه سوتاو دیار بویو، به لام به به راورد له گه ل شوینه خاپوړیووه کانی تری شاردا رډر که مېوون.

ناپلیون دلنیا بویو نم ناگره پوسه کان خویان کردیانه ته وه هه تا نه که وخته ده ست سوپای فره نسا، به وه ی روستوپچین هه موو که لوپه له کانی ناگر کوژانده وه ی له گه ل خویدا بر د بویو و دانپیدانانی نه وکه سانه ی که به مېه شخه لی ناگره وه کیرابویو، هه موو نه مانه گواهی نه وه یانده دا پوسه کان ناگریان له مۆسکو به رداوه، وه ک چن هه موو لایه که نه و یان ده زانی که روستوپچین خوی به وه هه لده کیشته ده سستی هه بویو له ناگر تپه ر دانی مۆسکو وده مېکیش ده ستنه بویو له وکاره پا ده گ یانده به رگری له خوی ده کرد، دواتریش خوی وه ک نمونه ی نیشتمانپه روه ده مینایه وه لانی به موه لیده دا.

به لکه نه ویسته نه وه ی نیمه ده مانه ویت له م کتپه دا پوونی بکینه وه مۆکاری ناگر که وتنه وه که یه، که سهاره ت به مېه بۆچوونی رډر نووسراون، به لام مبه سستی نیمه نه وه یه نه مېه بکینه پووه که په نگدانه وه ی نه و ناگره چنده کاریگری له سهر پوچیه تی ناپلیون جپه یشت.

ناپلیون به دریزایی نه و مارویه که ناگره که که وته وه دواتر کوژایه وه، دلنیک رانپو، رډرجار هه لده چو وده هری ده بوی وداخی دلای خوی به وانه ی دهره یه ر ده پشت، جارچاره ش چنده سعاتیک بیده نگ و سات ده مایه وه، به لام نیمپراتوری فره نسییه کان وزه و توانای خوی له ده ست نه دابو وهر وهر به رزیو، له مۆسکو سهرافه تی نیمپراتوری به رفراوانه کی خوی ده کرد، کاروباری نیمپراتوری وه فرمانده کردن و دانانی که سانیتیر له شوین لپرسراوانی ده ولت و له سهرکارو لابرینی لپرسراوان و... هیتری ده رده کرد.

له مۆسکو شوه ناگاداری کاروباره کانی ده ولت و شتی تریشبویو، با نمونه یه کی سهر له مباره یه وه به یتنه وه: ده قی شاتر نامه یه کی کرمیدی (فرانسن) که هه تا نه مپړ وه ک خوی ماروه ته وه، له کوشکی کرملیندا ناپلیون نیمزای له سهر کردو هه تا نیستاش به ناوی (فرمانی مۆسکو) ناوده بریت و به ناوبانگه، به لام غه میکی که وره هاتبۆپیش نیمپراتور، نه ویش نه وپو پتویسته چپیکات؟

دیاره نه و سوتانه ی مۆسکو ته وای خوراک وکه لوپه لی نه و ی که م نه کړد بڼوه و عه ماری که وره له سوتان پاریزاو بویو، به لام نالیک و تفاق ی نه سپه کان به زه حمت گیر ده که ورت و نه و سه ریا زانه ی بۆنه مبه سته له مۆسکو ده چوونه دهری به ده سستی به تال

دهگه پانه وه، هه ندیک سهریازیش به نه پینی هه لده هاتن و له بهر چار و نده بوون، بیسه رویه یی که من سهری هه لدا بوو، به پینی بۆچوونی هه ندیک له مارشال و ژناله کان مانه وه هۆروه لدان له مۆسکر و ده وویو به ریدا به زستانیشده کرا.

به لام پێشبینیه دوستکه ی نابلین ده گوت: نیمپراتۆریه تی به رفراوانی ناتوانی بهرده وامبیت و پش به هاوپه یمانه کانی بهستیت و بتوانیت بۆ ماوه یه کی دووو درێژ له ژێر پکینی خۆیدا بهیلتنه وه، له ده شتاییه پ به فیره کانی روسیه دا بتوانیت زیاتر پێشپه وی سهریازیکات.

نایا پێویسته هه ره ده ای سوپای روسیا بکه ویت؟ که بێ هه وال مابوون، خۆ کوتوزۆف ده یوانی هه تا سیبیریاو ته نانه ت به ولاره تریش سوپاکه ی پاشه کشه پێبکات.

نیت ئه سپه کانی سوپای فیره نسا نه ک سه ده سد، به لکو به هه زار هه زار ده مردن، هه رچه نده به هۆی دانانی سهریازگه ی چاودیری به درێژایی پێگای خۆیان دانا بوون و نه مه ش که من له ژماره ی سهریازانی سوپای مه زنی که مکرد بۆوه، به لام هێلی گه پانه وه په یوه ندی له گه لیاندا ناسایش نه مابو، چونکه سوتانی مۆسکر و زۆر شارو شارۆچکه و گوندو ئاوه دانیتر ببوه هۆی ئه وه ی نابلین هه تا کۆتایی ته مه نی خۆی ئه م شه ره به مه تر سیدارتیرین شه ر بزانیت، چونکه دۆژمن سوویو له سه ره ئه وه ی هه تا مردن بجه نگیت، ته نها یه ک پێگا چاره مابو ئه ویش ئه وه بوو نابلین له نه لکسه نده ر بگه یه نیت ده یه ویت پێککه و تننامه یه کی ناشتی شه ره فمه ندانه له گه ل ئه ودا مۆسکگریکات، نیتر جگه له مه ی ناشتی بکات ویه خۆیی و سوپاکه ی وه بگه رپێته وه خۆی له ده ست ئه م ده رده سه رییه پێگا ر بکات پێگای تری له پێش ئه مابوون، ئه و هه زیده کرد ته نها به به لێندنای نه لکسه نده ر پازیبیت و ته نانه ت نیمتیا زاتیشی بدات، به لام دوا ی ئه وه ی نابلین به نێردراوی نه لکسه نده ر (بالاشوفی گوتبوو ناشتی بکات، نیتر هیچ په یوه ندیه کی نه مابو هه تا له پێگایه وه ئه م ناشتی کردنه بگه یه نیت، نابلین سن چاره هه لیدا نیازی ناشتی کردنی خۆی به تزار بگه یه نیت)

توتلمین که به پێوه به ری خانه ی په ره رده کردنی مندالان بوو، تکای له سوپای فیره نسا کردبوو ده ست بۆ ئه و خانه یه نه بن و بیخه نه ژێر چاودیری خۆیا نه وه، نابلین بانگه یشتی ئه ی کردو ماوه یه کی زۆر له که لیدا که و ته قسه و توپه یی و نا په زایی خۆی له نا گرتیه بردانی مۆسکر ده ربهری و نا ماژه ی به درپنده یی و تاوانباری پوستوپچین کردو دلنای کرده وه ئه و دانیشتوانه ی له م شاره دا ماوه وه نابێ هیچ ترس و له رزێکیان له سوپای فیره نسا هه بیته.

توتلمین داوا ی له نابلین کرد پێگای بدات بجیت هه والی سه لامه تی ئه م خانه یه به شازنی روسیا بگه یه نیت، چونکه ناویراو سه رۆکی فخری ئه و دامه زراوه بووه، نیمپراتۆری فیره نسییه کان نه ک هه ر پێگای ئه وه ی پێدا، به لکو له پ ئه م رسته یه شی به سه ر زاردا هات و گرتی (تکایه له گه ل ئه وه شدا ئه م داوا یه ی من بنووسه و بلی من ئیستاش پێزم بۆئه و(قران) هه یو خوازیاری ناشتی کردم)

له مه مان پۆژدا که (18/ی سێپتەمبەر) بوو نابلین فرمانیدا ئه وکه سه ی په یامه که ده گه یه نیته نه لکسه نده ر پێگای لێنه گیردیت بابپوات، نابلین هیچ وه لامێکی له تزاره وه بۆنه هاته وه، به لام بێ ئه وه ی ئارام بگرت بریاریدا جارێکتر هه ول بده ته وه. به کێک له نه شرافه ده وه له منده کانی روسی به ناوی نایاکوفلف، که ئه ویش وه ک توتلمین ناچار ببوو له مۆسکۆدا بمینیتنه وه و هه لته یه ت په نا ی بۆ سوپای فیره نسا بردبوو که یارمه تی بده ن و پارێزگاری لێبکه ن، ئه و داواکارییه ی ناویراو گه یندرا به مارشال

مورنیه که پیشتر له پاریسدا ناشناختیان له گه له یه کداهه بېوو، نه ویش هم خواسته ی نایاکوفلفی که یانده ناپلین، هرتن که کورې نایاکوفلف و دواتر ده قی گفتوگوه ی باوکی له گه له ناپلیندا له کتیبیکدا بلارکردوته به ناوی (یادداشت و نه ندیشه کان) ناوی نووسیوه (ناپلین تورپه یی خوی سه بارهت به روستوپچین که ناگری له مؤسکر به رداوه ده رپرپوه و نه وکاره ی نه وی به دپندانه له قه له مداوه، دواتر باسی ناشتی کردنی له گه له تزاردا کردووه و پونی کردوته وه شپې نه و له گه له بریتانیا دایه نه که له گه له پوسیا، د، نینجا گوتویه تی نه و پاریزگاری خانه ی په روره رده کردنی مه تیوانی کردووه و پاریزگاری له کلنسی ناسومیسوینش کردووه و گله یی له نه لکسه نده ر کردووه که که سانی خراپی له ده وره ن وناپه لن ناشتی بکات وله نیازی ناشتی خوازانه ی نه و تیبگات) نینجا ناپلین بچه ند ساتی بیده نگبوه و دواتر پرسویوه تی (نه گه ر من نامه یه که بۆ نه لکسه نده ر بنوسم نایا ده توانم دلنایام نه و نامه یه به ده سستی نه و ده گات ؟ نه گه ر واییت من فرمانده دم خوت وه مور نه وانه ی له گه لیشتدان پتگاتان بدریت.

له وه لامدا نایاکوفلف گوتی: که وره م من نه مکاره به نه نجام ده که نیم، به لام به رپرسیاریه تی تر نا). ناپلین نامه یه کی بۆ نه لکسه نده ر نووسی و تیدا پتشنیاری ناشتی کردووه و دایه ده ست نایاکوفلف، ناویراویش به لینی به نیمپراتوری فره نسادا نه و په پی توانای بخاته که پ بۆ که یاندنی نه و نامه یه به ده سستی خودی تزار. له و نامه یه دا هه ندیک رسته به دی ده کرین که به دوون له گوته ی هه میشه یی ناپلین: وه که : من له گه له به رتازاندا به هیه کینه سوزیه که نه چه نگام) وه که نه ووی دوی نه و هه موو شه په ناپلین باوه پی وایی ناشتی که س له نه و داخ له دل بیت، به لام نه و مافی نه ووی هه یه له ده ست که سانی تر تورپه بیت!

هم نامه یه ش وه لای نه درایوه، هم چاره یان بۆ ستنیه مجارو دواچار که وته هه ولی نه ووی درؤمنه که ی به ناشتی کردن پازیبکات.

له پوړی (4/ی) توکتوبه ردا ناپلین، مارکی دولریستون که پیشتر بالوینزی فره نسابو له پوسیا دپه یامیکی پیدانارد بۆ هژدرووی کوتوزوف که له تاروتینودا بوون، پتشنه و ناپلین حه زیده کرد ژنرال کولنکور دوک دوفیانس، که پیش لریستون بالوینزی فره نسابو له پوسیا، بۆنه م کاره بنیریت، به لام ناویراو به به هانه ی نه ووی کردنی نه مکاره ته نه و ده که یه نیت باری سوپای فره نسا بۆ روسه کان پوونیکاته وه و داوای له نیمپراتوری فره نسا کرد نه وکاره نه کات.

ناپلین پانه هاتبوو که س قسه ی له قسه دابکات و به مه شیلگیرده بوو، بۆیه خراپ تورپه بوو، چونکه لریستونیش هه مان پای کولنکوری هه بوو، ناپلین گفتوگوه ی جیه پتشت وگوته ی (من ناشتیم ده ویت، ناشتی، من به شپوه یه کی په ها ده مه ویت ناشتی بکه م، نپوه ته نه و چونیته ی⁽⁴⁷⁾ من سه رفرازیکه ن)

نینجا فره مانی به لریستون کرد بۆ دواکه و تن به ره و هژدرووی سه ریازی پوسه کان بچیت، که یشتنی لریستون به سه ریازیه کانی پتشنه ووی سوپای پوسیا، بپوه جیگای دلخوشی ستادی فرمانداری پوسیا، ته نانه ت خودی کوتوزوف حه زیده کرد به ره و

پیری بچیت و گفتوگویی سه‌بارت به ناشستی له‌گه‌ل‌د‌ا‌ب‌ک‌ات، به‌لام مه‌علوم‌بوو که له‌ناو ستاده‌که‌یدا که سانی له‌خوی نیشتمان به‌رستتر هه‌ن و به‌هوی له‌ده‌سچونی مؤسکول له‌ن‌وزی‌اتر کاری تی‌گ‌رد‌بوون.

له‌مانه‌ش که سانی وه‌ک، ویلسون، پ‌او‌ی‌ژ‌کاری سه‌ریازی بریتانیا هه‌بوو که خزمه‌تی سوپای روسیای ده‌کرد، هه‌روه‌ها شازاده فیئت‌زین گ‌رودو دوک نول‌د‌ن‌بورگ و ن‌ز‌دی‌تر که له‌به‌خیلیان‌دا د‌و‌ای کوت‌و‌ز‌ف ک‌ه‌و‌ت‌بوون. بنیگسن که ن‌ز‌د‌ر‌قی له‌که‌و‌ت‌و‌ز‌ف ده‌ب‌و‌وه کاتی خوی پ‌ا‌ی‌و‌رت‌یک‌ی ب‌و‌ ت‌زار به‌ر‌ز‌ک‌ر‌د‌بوو و تییدا نام‌ا‌زه‌ی به‌وه‌ک‌رد‌بوو جی‌ه‌ی‌شت‌نی مؤسکول به‌ی‌ی‌کردنی شه‌پ‌ن‌کی گه‌وره‌د‌وست‌نیه، نه‌مانه یه‌کیان گ‌رت‌بوو و ویلسون به‌ناوی که‌ل و سوپای روسیاوه به‌نوین‌ه‌رایه‌تی -یان باشت‌و‌ایه بل‌ی‌ین به‌هاندانی نه‌مانه‌ی له‌سه‌روه‌ه ناومان بردن، چ‌و‌وه‌ل‌ای کوت‌و‌ز‌ف و به‌ت‌و‌پ‌ه‌یه‌وه پ‌ی‌ی‌کوت: نه‌گ‌ه‌ر غیره‌ت هه‌یه‌و خ‌وت به‌پ‌یاو ده‌زانی ب‌چ‌و‌به‌پ‌یر ل‌ری‌ست‌ونه‌وه و دو‌به‌د‌وو ب‌که‌ونه گفتوگ‌و‌کردن، کوت‌و‌ز‌ف هه‌ر‌که‌ کو‌یی له‌م قسه‌یه‌بوو له‌ب‌ریاره‌که‌ی به‌شیمان ب‌و‌وه.

له‌باره‌گای ستاده‌که‌ی خ‌ز‌یدا پ‌ی‌ش‌و‌ازی له‌ل‌ری‌ست‌ون کردو پ‌ی‌ی‌ پ‌ا‌گه‌ی‌اند ده‌سه‌لاتی نه‌وه‌ی نییه گفتوگ‌و‌ی ناشتی له‌گه‌ل‌دا ب‌ک‌ات و به‌ل‌ینی نه‌وه‌ی به‌ل‌ری‌ست‌ون‌دا نه‌م پ‌ی‌ش‌ن‌یاره‌ی نه‌و ب‌گه‌یه‌ن‌یته ت‌زار.

د‌و‌ای داگیر‌کردنی مؤسکول، چینی نه‌ر‌ست‌و‌ک‌رات و فیوداله‌کانی روسیا توشی د‌ل‌ن‌یک‌ه‌رانییه‌کی گه‌وره‌بوونه‌وه و به‌نه‌ل‌ک‌سه‌نده‌ریان پ‌ا‌گه‌ی‌اند‌بوو که مق‌م‌ق‌و‌و که‌ل‌گه‌ل‌ی ن‌از‌ادی نه‌ک هه‌ر ته‌نها له‌ناو جوتیارو زه‌حه‌ت‌ک‌ی‌شان‌دا ده‌ب‌ی‌ست‌و‌ی‌ت، به‌ل‌ک‌وله‌ناو خودی سه‌ریاز‌ه‌کان‌یش‌دا پ‌روپ‌ا‌گه‌نده‌ی نه‌وه ب‌ل‌و‌ی‌و‌ه‌ته‌وه ئی‌م‌پ‌رات‌وری روسیا به‌ن‌ه‌پ‌نی د‌و‌ای له‌ناپ‌ل‌ی‌ون کرد‌وه ب‌ی‌ته‌سه‌ر خ‌ا‌کی روسیا هه‌تا جوتیارو زه‌حه‌ت‌ک‌ی‌شه‌کان ن‌از‌اد‌ب‌ک‌ات^(٤٨) هه‌تا له‌پ‌تر‌س‌ب‌ور‌گ‌دا ده‌یان‌گ‌وت ناپل‌ی‌ون کو‌پ‌ی کات‌رینی دو‌وه‌مه‌و ب‌و‌ وه‌ر‌گ‌رت‌نه‌وه‌ی ته‌خت و تاراجی مه‌مله‌که‌تی روسیا هات‌وه که میرات‌گ‌ره‌وه‌ی قانونی نه‌مه‌یه‌و د‌و‌ای نه‌مه ناپل‌ی‌ون ن‌از‌ادی ده‌داته گوند‌ن‌شین‌ه جوتیاره‌کان.

ئیمه سه‌ر‌چ‌ا‌وه‌ی ن‌ۆ‌ر‌مان له‌به‌رده‌ست‌دان که ش‌ۆ‌رش و پ‌ا‌پ‌ه‌پ‌ینی ن‌ۆ‌و سه‌خ‌ت‌ک‌راون له‌ل‌ای‌ه‌ن جوتیاران د‌ژی ک‌ۆ‌لات و فیودال و نه‌ش‌رافه‌کان له‌سالی (1812) دا.

ناپل‌ی‌ون ماوه‌یه‌ک که‌وته د‌و‌و‌د‌ل‌یه‌یه‌وه، جاره‌ه‌بوو فه‌رمانی ده‌رده‌کرد زانیاری له‌سه‌ر پ‌وک‌ا‌ج‌یف به‌ده‌ست‌ب‌ه‌ی‌ن، د‌واتر فه‌رمانی ده‌رده‌کرد گوتارو باسو‌خ‌واسی هاند‌ه‌رانه‌ی د‌ژ به‌ت‌زار ب‌ل‌و‌یکه‌نه‌وه -یان له‌نامه‌کان‌یدا که ب‌و‌ ز‌پ‌ک‌و‌پ‌ه‌که‌وی^(٤٩) ده‌نووسی ده‌ی‌گ‌وت: نه‌گ‌ه‌ر گوند‌ن‌شین‌ه‌کان له‌د‌ژی نه‌ل‌ک‌سه‌نده‌ر هاند‌ه‌ن کار‌یک‌ی باشه -یان ده‌چ‌وو له‌ژ‌ت‌یک‌ی فه‌ره‌ن‌سی که له‌م‌ۆ‌س‌ک‌ول‌دا دوکانی هه‌بوو به‌ناوی ئوب‌رش‌ال‌مه‌ی ده‌پ‌یر‌سی به‌پ‌ای ت‌ر سه‌بارت به‌ن‌ازاد‌کردنی ک‌ۆ‌یله‌کان پای چی؟ ئینجا وازی له‌وی‌ی‌و‌که‌یه ده‌ه‌ی‌ناو ده‌رباره‌ی تاتاری و ک‌ازاخ‌ه‌کان ده‌پ‌یر‌سی، به‌م‌چ‌ۆ‌ره ناپل‌ی‌ون فه‌رمان‌یدا به‌سه‌ره‌ات و په‌وشی پ‌وک‌ا‌ج‌فی ب‌و‌ی‌اس‌ب‌که‌ن ب‌و‌نه‌وه‌ی به‌ش‌ی‌وه‌یه‌کی پ‌راکت‌یک‌ی کار له‌سه‌ر ن‌ازاد‌کردنی جوتیارو زه‌حه‌ت‌ک‌ی‌شه‌کانی د‌ی‌ه‌ات ب‌ک‌ات و سه‌ره‌ن‌ه‌ج‌امی باشی ل‌ی‌ده‌ست ب‌گه‌و‌یت.

²⁴⁸ - مه‌به‌ست له‌پ‌ز‌کاروونی چینی چه‌س‌ا‌وه له‌ده‌ست نا‌خ‌ا‌و ع‌ل‌ک‌داره‌کان، به‌ت‌ایه‌ت له‌ک‌ونده‌کان‌دا، چون‌که ت‌زار له‌ت‌ریابه‌که‌وره‌کان ده‌فرسا، (و-فارسی).

²⁴⁹ - په‌راو‌ژی پ‌ش‌و‌وت‌ر.

جارجار مه‌سه‌له‌ی نازادکردنی جوتیارو زه‌جمه‌تکیشان که ناپلین کاری له‌س‌رده‌کرد وای له‌شه‌رافه‌کانی روصیا ده‌کرد زځر له‌مه‌سه‌له‌ی که مازنی نابوری سر بریتانیاو ناشتی نه‌کردن برتسین، چونکه نومونه‌ی نه‌میان له‌پرسدا بینیبوو و ده‌زانی، چون به‌نه‌مانی پژیعی تزار کاره‌ساتیک به‌سر نه‌وانه‌دیت نه‌وسری دیارنه‌بیت.

ناپلین یه‌ک هه‌نگاویشی سه‌بارت به‌و نه‌خشه‌یه‌ی دواپی هه‌لته‌میناپه‌وه، به‌لام نیمپراتوری برنوازیه‌کانی نه‌روپا، دروستکردنی شۆرش هه‌تا دژبه حکومه‌تی پوسپاش شتیکی شیاونه‌بوو، نه‌نانه‌ت له‌وکانه‌دا دروستکردنی شۆرشیکی ناوا نه‌گه‌ری زوری هه‌بوو به‌هیزبیت، خۆنه‌گه‌ر ته‌نها گرتنه‌به‌ری نه‌م پگایه‌ مابایه‌ بۆ تیگشکاندن بوژمنه‌که‌ی، ناپلین نه‌یده‌کرد. مارویه‌ک ناپلین بیرۆکه‌ی نه‌وه‌ی هاته‌ کلیشه‌وه له‌تۆکرانیاوه شۆرشیک له‌نیو تاتارییه‌کاندا هه‌لایستینیت، به‌لام هه‌موو نه‌و بیرۆکه‌کانی وه‌لانا، بۆچوونی نه‌و میژوو نووسانه‌ی فهرسا زځر پاسته‌که‌ده‌لین: ناپلین به‌نه‌مه‌کی بۆ هیشته‌وه‌ی بنه‌ماکانی پارێزگاران که له‌ناو خاکی سوتاوی پوسپاشدا ده‌پیاراست له‌س‌ری ده‌پیشته.

نیدوارد درو، خاوه‌نی کتیبیکی هه‌شت به‌رگی نه‌ستوه‌وه دهباره‌ی لیکۆلینه‌وه له‌سیاسه‌تی ده‌روه‌ی ناپلین نووسیه‌تی وه‌لم دواپیاندا بلأویژته‌وه، له‌م پوه‌وه ده‌لێت: ناپلین بیرۆکه‌ی هاندانی تانارصبه‌کانی کاراخستانی له‌دلدابوو، بۆیه‌ش فه‌رمانیدا زانیاری له‌س‌ر شۆرشی قازاخستانی پوکاچیف بۆ کۆبکه‌نه‌وه، نه‌و له‌بوونی ... تۆکران بیناگانه‌بوو ویری له‌مازه‌پا ⁽⁵⁰⁾ ده‌گه‌رده‌وه، به‌لام کردنی کو‌ده‌تا له‌پوسپادا به‌تیپوانینی نه‌و کاریکی مه‌ترسیداربوو.

ناپلین پازی مه‌ترسیداری په‌وشه‌کانی به‌بێ ترس لێی نه‌ده‌کۆلیه‌وه و ناگامه‌کانی ده‌زانن، نه‌و به‌ریاکه‌ری شۆرش نه‌بوو، به‌لکۆ که‌سیکبوو شۆرشی له‌ناوبردبوو. نه‌و پیاویکی زځرداربوو هیچ که‌سیک به‌قه‌ت نه‌و چه‌زی به‌ده‌سه‌لات وه‌خۆبایی بوون نه‌ده‌کرد، نه‌و نه‌فهرت ووقی له‌شۆرش و پاپه‌رین ده‌بۆوه‌وه دژی بزوتنه‌وه شۆرشگیره‌کان بوو، نه‌نانه‌ت هه‌تانه‌و ناسته‌ی نه‌گه‌ر نه‌ویه‌پی ته‌نازولیشبکات له‌به‌رخارتی مانه‌وه‌ی نیمپراتریه‌که‌ی. له‌و پۆژانه‌ی ناپلین له‌کۆشکی پتروفسکویه‌دا سه‌رگه‌رمی نه‌وه‌بوو نایا کۆله‌کان نازادبکات، و ره‌ی به‌رزبۆوه‌وه نه‌و سه‌رکیده‌ ته‌مه‌ن (25) سه‌له‌ی که‌بزوتنه‌وه‌ی دژه شۆرشی تولولنی سه‌رکوتکردبوو، نه‌و پیاوه‌ی دۆستی روبسپیربوو وناشنایی له‌که‌ل ماکزیمیلیندا هه‌ببوو، نه‌م گه‌رفته‌ی نایا کۆله‌کان له‌ژێرده‌ستی سالتیکوفه‌کانی ⁽⁵¹⁾ نێزینیه‌دا بیت- یان مێینه، برپاریکی نه‌وه‌نده‌ گران نه‌بوو، ناپلین باش ده‌زانی پژیعی پوسپا زیاتر په‌یره‌ندی به‌کۆله‌کانه‌وه‌بوو بۆ پایه‌داری نه‌ک خودی پۆژمه‌که‌و جیا له‌هه‌ریه‌ک له‌حکومه‌ته‌کانی تری نه‌روپای زځر ده‌سه‌لاتداریه‌تی خۆی ناپلین په‌وه‌یه‌ک جاسوسی هه‌بوون که‌زانیاری له‌س‌ر نه‌و ولاته‌ بۆ کۆبکه‌نه‌وه.

به‌لام مارویه‌کیبوو نه‌و سه‌رداره‌ دیارنه‌ده‌که‌وت له‌س‌ر پیتلیپیکانه‌کانی کۆشکی پتروفسکویه‌دا بیته‌خوار و بیخته‌ سه‌رئ، نه‌و له‌ناوکۆشدا که‌وتبۆ بێر خه‌یالی خۆیه‌وه. ناپلین نیمپراتری فه‌ره‌نسییه‌کان وپاشای شیتالیاو ده‌سه‌لاتداری په‌های نه‌روپا و زاوای نیمپراتری نه‌مسا، پیاویکیبوو زځر که‌سی ناردبوونه‌ ژێر گیوتن، بۆ مل په‌راندنیان و زۆریشی له‌زیندانه‌کاندا پزاندبوون،

²⁵⁰ - مازیا: رابهری که‌مینه‌کانی قازاخ له‌تۆکرانیا (1644-1709) نه‌و پیاوه‌یان به‌نه‌سیکی سه‌رکه‌شوه به‌ستۆته‌وو دواتر نه‌سه‌که‌بان ده‌نگداوه هه‌تا ناوبراو له‌رنگدا به‌ریت. نه‌سه‌که‌ش ناوبراوی بر دوه‌و بۆ تۆکران و له‌وێدا قازاخیه‌کان له‌ویان به‌رابهری خۆیان هه‌لژاوه‌وه، قازاخیه‌ی به‌که‌م له‌سویای پتری به‌که‌مدا خه‌مه‌تی سه‌ربازی کردوه، دواتر په‌وه‌ندی به‌شاری دوازه‌وه کردوه‌وه دواي تیشکانی نه‌و له‌پۆت‌اوادا بۆ تورکیا هه‌لاوه‌وه... (و- فارسی).

²⁵¹ - نه‌ه ناوی ژێکبوه که‌خاوه‌ن زه‌ویه‌کی زۆربوه‌و بۆته‌ نه‌وونه‌و په‌ند هێتانه‌وه له‌زۆر وه‌ستمه‌کران له‌به‌رابهر کۆله‌کانیدا (و- فارسی).

نۆزىشى لە تاراۋگەدا دىق پىكرىدېيىن، ئىستان ئەمانە كەڭىستى مەكزىمىلەن ۋىراكەى رويىسىرېيىن ۋىغىرەتى ئەۋەيان ھەبىو ۋەفادارى لەگەل پابەرۋ سەركىدەكانىياندايەكەن ۋەدەست بى تۆلەسەندەۋەبىيەن.

بەراى ھەندىك لەۋانەى لەدەۋرى ناپلېۋىن بويىن دەركىردى بىرپارى ئازادكردى كۆيلەكان لەناۋ ئەۋ ۋلاتانەى كەلەزىر ئىمپىراتورىيەتى فەرەنسادايە بىلەۋىتەۋە دەۋىتەۋى ئەۋەى سۈپا رۇسىا كەزۋرەيان كۆيلەن ۋەزەبىرى قەمچى ۋىلەدان كراۋن بەسەرباز، بى سەروبەرەيى تىيەكەۋىت ۋەھەرنەبى شۆرشىكى ھاۋشۋەى شۆرشى پوگاچف بەربادەۋىت، لەراستىدا (35-36) سال پىش ئەۋەى ناپلېۋىن ھېرشىكا تەسەر رۇسىا لەۋ ۋلاتەدا شۆرشىكى گوندنشىنى خوتىۋاى تىدا بەربادەۋە ھەرجارەى لايەكىشى زالبىۋىن بەسەر لايەى ترداۋ زۆرجار شۆرشى گوندنشىنەكان شارى گەرۋە پانتايى خاكى بەرغراۋانان گرتوۋن ۋ تەختى پاشايەتى تزاريان ۋەلەرزەھىتاۋە.

ناپلېۋىن سەبارەت بەشۆرشى جوتيارانى ئەلمانىا تەنھا لەپوۋى كىتىپ ۋەلەگەنامەكانەۋە زانىبارى لەسەرەبويىن كەمىژۋەكەى دەگەپايەۋە بۆسەن سەد سال لەمەۋبەر، بەلام ئىستان سەبارەت بەشۆرشى پوگاچف دەيتوانى زانىبارى لەۋكەسانە ۋەرىگىرت كەلەزىياندا بويىن ۋەتەنەنىشيان زۆرنەبو، جگەلەمانەش شىۋەى ژيان ۋىنەماكانى پەۋشى كارى گوندنشىنەكانى پوسىا كۆپانى بەسەردا ئەھاتىۋو، لەجىياتى چىخا كەجوتيارو كۆيلەكانىيان لەكاتى سزاداندا ھەلدەدايەسەر پۆلۋى گەشاۋە، ئىسماعىلوف ۋ كامىنسكى پەيدابويى كەزۋىرۋىخانۋى تايپەتى ئەشكەنچەدانى ئەمانەبو، بازارپەكانى كۆيلەفرۆشى ۋەك بازارپى سەردەمى كاترىن، لەسەرتاپاى پوسىاۋە بۆكپىنى كاتى كۆيلەكان دەھاتنە شۆيئەكانى منچوك نومگروۋى مەندالىان لەبارەشى دايكوباك دەردەھىنا بۆفرۆشتەن، ھەرۋەك جارەن مابو ۋەتەنھا ئەۋشۆيئەنە نۆزەن كراپوۋەنەۋە. ئاكە جىپاۋانى كەھەبو ئەۋەبو ئىستان سۈپاى فەرەنسا لەناۋەپاستى ۋلاتدا جىگىرېۋەۋە ئەگەرى ئەۋەھەيە بىيئە پىشتىۋانېك بۇ شۆرشى كۆيلەكان، ئىستان دەتوانىن پەى بەۋ ترس ۋەرزە بىيەن كەئەشراۋەكانى پوسىا لەسالى (1812) تىنى كەۋتېۋىن، ئىمە ئامازەمان بەۋ تەقىنەۋانەى كەلېرەۋ لەۋى پوۋىدەدا ۋىن تۋانايى دەسەلاتدارانى پوسىا كىرد، ئەۋەش دەزانىن كاتى ھەۋالى تىشكانى سۈپاى پوسىا لەبوردينو ۋەاتنى سۈپاى ناپلېۋىن بۇ مۆسكۋ ۋىترسېۋىرگ بەتزار گەپشت، كەناۋىراۋ ھات بۆكلىئىساي قازان چۆن پەنگى بۆپكاۋو ۋەلەك چەنە بەساردى پىشۋازيان لىكرد، چ شىتېكېۋە ھۆى ئەۋەى دەستى ناپلېۋىن بگىرت لەكردى ئەمكارە؟ بۇ ھەۋلى نەدا زۆرىنەى گوندنشىنەكان بىكاتە لايەنگىر خۆى؟

ئەگەر خەۋى ناپلېۋىن ھۆى ئەمە پوۋىنكاتەۋە بۆچى ئىمە مېشكى خۇمان ئەزىيەت بەدەين؟ (ناپلېۋىن دواتر سەبارەت بەۋە كوتوبەتى: نەيتۋىستۋە شۆرشى خەك بەرپايىت ۋ بورۇۋىتت، خەزى نەدەكرد ھەلومەجىك بىيئەپىش بۇ بەستنى پەيمانى ئاشتى لەگەل ئەۋەدا كەس پەيدانەيىت) بەكورتى ئىمپىراترى حەكومەتى بىرۋازى تازەى سەركۈتەر، لەگەل بويى ئەۋەمور پىۋىستىيەدا، خۆى بەنزىك دەزانى لەدەۋلەتى سىستىمى فىودالى رومانوف، ئەك بەھىزى گوندنشىن ۋ كۆيلەكان ۋ پاپەرىنى مىللى، چۈنكە ئەزەمنى تىليست ئەۋەى نىشانداۋو دەيتوانى پاستەۋخۇ-يان پاش ماۋەيەك پىكەۋەتنى ئاشتى بىكات، بەلام

ئەگەر ئەمەي كوردبا، واتە: ئازادبەونى كۆيلەكانى ھاگ ياندباو ياريدەي شۆرشى گوندنشىنى دابا، بەھىچ كلوجىك نەيدەتوانى گفتوگوى ناشتى دەستەبەرىكات.

ئەو پۇڭكارەي شۆرشىگىزە برژوازيەكانى فەرەنسى لەماوەي ھاوينى سالى (1789)دا لەپاپەپىنى گوندنشىنەكانى فەرەنسا دەترسان ولەبەھىزبەونى ئەمانە تۆقىيەون، بۆسەيرە ئەگەر لەسالى (1812)دا ئىمپراتۆرى برژوازي ئامادەبىت پۆقى پوگافىي لەكۆپنەنراو بەپىنئەتەو دەرى ؟

(5)

چونكە ناپليۆن وازى لەبىرۆكەي ھەلايساندنى شۆرش لەنتوان گوندنشىنەكانى روسيايدا ھىتابوو ولەھەمان كاندا كەوتىق بىرى ئەوئى ستادەكەي خۆي ئەوزستانە لەمۆسكۆدا جىگىرنەكات، دەبوا زوو بېيارىكى لەم بارەو دەركردبا، ئەمەش تەواو پوونبۆو كەئەلكسەندەر ناھەيت ھىچ جۆرە ناشتى وپىكەوتننامەيەكى لەگەلداپكات.

ئايا ھىرش بكانەسەر پترسبورگ؟ ئەم بىرۆكەيە مېشكى ناپليۆنى سەرقال كوردبوو، دواي داگىركردنى مۆسكۆ ترس ولەرزبالي بەسەر پترسبورگىشدا كىشابوو، خەلك كەلوپەلەكانى خۇيان دەپپچايەو ولەوشارە ھەلدەھاتن، ماریا فدرولنا، دايكى ئىمپراتۆرى روسيا كەپق وكىنەي لەھەموو كەس زياتر لەبەرامبەر ناپليۆندا لەلدابوو، تەواو تۆقىيەو وھەزى دەكرد چ زووترە پەيمانى ناشتى لەگەل ناپليۆندا بگىرت، كىستانتىنىش خوازىارى ناشتى بوو، ئاراكچىفېش ئارەزوى ناشتى كردنى ھەبوو وھاتنى سوپاي فەرەنساھ بەرەو پترسبورگ زياتر ئەمانەي سامناكتردەكرد، بەلام ئاشكەربوو كردنى ئەم كارە ئەستەمە. پاستە سەربازەكانى فەرەنسا لەمۆسكۆدا پشوياندابوو وتەيار كرابوونەو، بەلام كېشەي كەمى ئەسپەكان بېسوو لەمپەرو تەنانەت ھەندىك لەمارشالەكان پىشنىارى ئەوئەيان كوردبوو ھەندىك لەتۆپەكان لەمۆسكۆدا بەپلنەو، لەمۆسكۆدا كاو ئالىك دەست ئەدەكەوت، جگەلەمانەش وري سوپاي فەرەنسا ئەوئەندە بەرزنەبوو بتوانن شەپكى نوورە دەستى گەورەيتەكەن، بەلانى كەمەو بەم زوانە.

ئەو وردە ھىرشانەي كەسوپاي روسيا لەدەم پووبارى چدنیشنا دەيكرەسەر لەشكرەكەي مارشال مورا، ناپليۆنى ناچاركرد پەلەبكات لەبېياردانەكەي، ئەم شەپەي دوايى سوپاي كوتوزوف كوردبوو بەسەر لەشكرى مارشال موراو ئەوي ھەتا ئەوبەري پووبارى ناوبراو پاشەكشە پىكردبوو وموراش لەناچاریدا لەشكرەكەي لەگوندى ئەمبەري پووبارەكە بەناوي ئاسپاس كوپليدا جىگىركردبوو، ھەرچەندە ئەم شەپە تىكەلچونىكى لاوەكى بوو، بەلام ئەمە ئەوئەي نىشانەدا تىكشكانى سوپاي روسيا لەبوردنوبودا ئەو ئاگەيەنئەت ھىزو تواناي خۆي لەدەستدایە.

سەرئەنجام ناپليۆن بېياریدا، دواي ئەوئەي لەشكرىكى (10) ھەزار كەسى لەژىر فەرمانى مارشال مورتىيە لەمۆسكۆدا جىپەشت، سوپاكەي ترى لەپىگا كۆنەكەي كالكواو خستەپى بۆئەوي ھىرش بكانەسەر سوپاكەي كوتوزوف.

ناپليۆن دەيزانى سوپاي روسيا پشويادەو ئامادەي شەپكراوەتەو، بەلام لەوماوەيەدا ھىزى سەربازىش گەپشتىق سوپاي فەرەنساو ئىستا نىكەي (100) ھەزار سەربازى لەدەستدايەكە (22) ھەزاريان ئەفسەر سەربازى گاردى خۆنى.

له (19/ی) ئۆكتۆبەر) دا فرمانى به پىڭاگەرتنى سوپاى دەرکرد، زۆر كەرەستى گواستىنە وەر غەرەبانەى پېر لەشتومەك و خۆراك كەلەتالانكردىنى مۆسكۆدا دەستيانكەرتىبوو بەدراى سوپاكەى فەرەنسادا دەهات، بىن سەرۆبەرىى سوپا گەشتىبى ئاستى تەننەت مارشال داو چارپۆشى لەهەندىك فرمانشكىنى سەربازەكانىش دەكرد كەشتى بەنرخيان دزىبوو و سەرپىچىشان لەهەندىك وردە فرمانكردبوو.

ئەسپ تەننەت بۇ تۆپخانەكانىش كەمبۇر بۆيە زۆرەى ئەر كەلوپلەنە درابوونە سەربازەكان هەتا هەلىگىن، ئەو بەسە كەبەپى ئەر كەسانەى ئەمەيان بىنپووە لەماوەى يەك پۆز پۆشتىنى سوپاى فەرەنسا كەلوپلەنكى يەكجار زۆر لەپىڭاگەياندا جىمابوو كەسەربازە فەرەنسىيەكان بەدزىيەو جىيان هەشتىبوون بۆئەرەى بارەكەيان سوپاكەيت، ناپلىقن زووەستى بەومەترسىيەكرد ئەگەر دوژمن بەسەربازى ئەسپ سوار هەرتى لەپېر بگاتەسەر سوپاكەى زەرەدوژيانكى زۆرى لىدەخات، چونكە سەربازەكانى بەپىنى پىڭاگەرتنى كەلوپلەل مەندو وشەكەت دەپن وپوون، ئىتر سوپاى فەرەنسا سوپاكەى چاران نەمابوو، بەلام بەهۆى ترسى پاراستنى گىيانى خۆى لەسەرخابى ولاتىكى غەرىبى هەر لەهەرلى ئەو دابوو چارودىرى پىڭخستەنەو پىڭوپىڭى خۆى بگات وپەكتى وپتەوى خۆى پابگىرت، هەرچەندە بەلاى سەربازەكانى فەرەنساو ناپلىقن هەچ لەگەورەى وتواناى كەم نەبپۆو، بەلام بەلاى سەربازانى ولاتانى تىرى ژىر دەستى ئىمپراتورى فەرەنسا وانەبوو و دەيانزانى چەندە دەردە سەرى رگەفتارىەكەيان لەپىشەو، بۆيە ئەمانە پۆز حسابيان لەدلى خۆياندا بۇناپلىقن ئەبوو هەتا بىتتە پىڭر لەبەردەمیاندا، ناپلىقن تەواو هەستى بەبىن سەرۆبەرىى و كەرەمسۆبى زۆرى لەسەربازەكانى دەكرد، بۆيە لەپېر نەخشەكەى خۆى كۆپى، واتە: بېرارىدا هەرتى نەكاتەسەر سوپاكەى كۆتۆزۆف، چونكە ئەگەر گرىمان لەم شەپەشدا سەرگەوتووبا، بەهەمان پىتوانەى جىيەشتىنى مۆسكۆ لەلايەن سوپاى پوسپارە كۆپانكارى بەسەر ئەر پوسپارەدا نەدەهات كەبۇچ پوسەكان پاشەكشەدەكەن وشەپى يەكلايەكەرەو ناكەن؟ ئەو ئاكەى لەو كارىگەرىبوو كەپاشەكشەكردىنى سوپاى پوسپا چ كارىگەرى لەسەر ئەوروپا جىيەشتىووەو زۆر لەمە دەترسا، بۆيە بېرارىدا چادەكۆنەكەى كالكارا جىيەتلىت وپەلاى پاستدا بچتەو سەر چادەى بوروفسك ولەوتۆو بەئاراستى باشوورى خۆرئاوا سوپاكەى بگەيەننەتە ئاسمولنسك.

هەتائەركاتەش ناپلىقن بېرۆكەى واژەيتانى لەشەپ لەكەللەدانەبوو، پىنى وابوو ئەگەر بەبىن تىكەلچوون وشەپ لەپىڭاى مالوئىارو سفىترەو بەكالكاداد خۆى بگەيەننەتە ئاسمولنسك، ئەوا ئەگەرى ئەو بەيە زستان لەيەكەك لەم دووشارە-يان لەفیننادا بەسەربەرىت-يان دەست بۇ كارىكتىر ببات، بەلام پىش هەموو شىتەك دەبوا دەستى لەمۆسكۆ بەردابا.

له (20/ی) ئۆكتۆبەر) دا شەوئەردەنگان بېرارىك لەلايەن ستادى گشتى سوپاى فەرەنساو لەتورى تسكۆنە دەوچو، فەرمانىك بۇ مارشال مورتىە نىردا كەكۆشكى كرملىن پتەقیننەتەو دواى وئرانكردىنى بەزوترىن كات بەهەموو هەتەكەيەو مۆسكۆ جىيەتلىت و پەيوەندى بەسوپاى سەرەكيسەرە بگات.

ئەو فرمانە تەواو جىيەجىتەكرا، بەهۆى بىن سەرۆبەرىى وەلپەو شەپپۆوى لەپاشەكشەكرەن لەمۆسكۆ مارشال مورتىە نەيتوانى دروست ئەو فرمانە جىيەجىتەكرا.

ناپلىقن چارىكىيان كەتاروانى ئەو بەيان دابۇ پال گوايا پىشگورى لەزىنداندا خىكاندووە، لەو لەمدا گوتبووى (من هەرگىز دەستم بۆكارى بىن مودەى نەبردووە) بەلام فرمانى وئرانكردىنى كۆشكى كرملىن تەواو كارىكى ملهورانەبوو و گوايا ئەو لەمۆسكۆو

بق نهو بیده نگیهی تزار که سن جار داوای ناشتی لیکردوه و وه لایمی نه بووه، به مجوره سوپای فره نسا پنگا تازه که ی گرت به رو له پژی (23/ی تکتوبه) دا زوری سوپای فره نسا گیشته بوروسک و مالونیار و سلواتز وله لایه ن له شکی فره نساوه داگیرکرا.

کوتوزوف که به ی به نه خشه که ی ناپلیون بردبوو، بریاریدا شاپتی کالوکارای لیکرت.

له به ره به یانی پژی (24/ی تکتوبه) دا، ژنرال دختر و دای نه ویش رایوسکی هیرشیا نکرده سهر مالونیار و سلواتز که شه وی پیشتر له لایه ن سوپای فره نساوه داگیرکرا بوو، به مزی که له که بونی سوپاوه شه پکی خوینای پویدا که مه تا خورنا و ابون دریزه ی کیشا، له و شه په دا هه شتجار مالونیار و سلواتز که و ته ده ست سوپای پوسیا و لیتان ستبندرایه ووه سهر نه نجام دواتر له ده ست سوپای فره نسا دا مایه ووه، به لام زیانی گوره به هه ردولا گیشته، فره نسیه کان (5) هه زار سهر یازان لیکور ابون، له و شاریچکه دا که ده سواتر نیوه خاپو وریبوو و سهر یازانی پوسی و فره نسی له ناو گری ناگردا ده سواتر.

پوی دواتر ناپلیون ده یویست شاره زایی و تیبینی پیگی سوپای پوسیا بکات وله نریک گوندی گرو دنیا په ک ده سته سواری قازاخی هیرشیا نکرده سهر سهر یازه کانی ده وریبه ی ناپلیون و درای شه پکی توند میزه کانی تری گاردی ناپلیون به هانا یانه ووه هاتن ویزگاریان کردن.

مه ترسی گوره که و ته سهر ناپلیون، به لام ناویراو به دریزایی نه و پووداوه زه رده خعی ده هاتن و هیه نه شله ژابوو، هه چند مه مور لایه ک نه و سهر یازانه ی له و پووداوه دا به شدار بوون ماوه په کی دورو دریز دای نه مه به که رمو گپی و مه ترسیداریه ووه باسیانده کرد، گویا نه و پیکه نین و زه رده خه نانه ی ناپلیونیش له په شوکای و خه جلانیه ووه بووه.

درای نه وری ناپلیون به وری پیگی سوپای پوسیا ی تیبینی کرد، له گرو دنیا دا ستادیکی شه ی پیگه نیا، به وریک ش نه ووه مه علومبوو نه رده په نه وری سه لماند بوو نه گهر ناپلیون بیه ویت شه پکی تری په کلایکه ره ووه وک بورودینو بکات، پوسه کانیش جاری نایانه ویت شه پکی ناوابکه نه ووه و نیمپراتوری فره نسیش به یی کردن شه پکی گوره به زه حمت ده توانیت خوی بگه یه نیت کالوگا، ستادی جه نگی به کزی گشتی رایان له سهر نه ووه وری پوسیا نایه ویت شه یی گوره بکات، بویه بریاردر به زوترین کات پیگی ئاسمولنسک بگره ووه به ره هتا سوپای پوسیا ته راو نه وشاره یان داگیرنه کرد و ته ووه و پیگی پاشه کشه کردن سوپای فره نسیان نه گرتووه.

سهر هتا ناپلیون ده یویست به ده سته ی جه نگی بلیت ده یی به زور هه رچونیک بیت دریزه به برینی پیگادات و به ره و کالوگا بچیت. سهر نه نجام له پژی (26/ی تکتوبه) دا که هه والی نه ووه یان به ناپلیون گه یاند گویا سهر یازه کانی پوسیا توانویانه سهر یازه سواره کانی پونیانوفسکی له شاری مدین به ده ربینن، نیت نیمپراتوری فره نسا به دگومانی و دودلی نه ماو خوی په کلای کرد ووه.

به لام کوتوزوف نه خزی به شه رده کرد و نه ده شیویست له گه ل سوپای فره نسا دا بک ویت شه یی گوره، نه و بریاریدا بوو نیت فشار نه خاته سهر سوپای فره نسا بونه ووهی دریزه به پاشه کشه که یان بده ن، کات که سانی بیگانه ی بریقانی و نه لمانی که به نیراده ی نیمپراتوری پوسیا خرابوونه گه ل ستادی فره مانده ی گشتی، به رده وام نه مانه سهر زه نیشتی که توزوفیان ده کرد

به‌وی خوی له شه‌ر لاجه‌په‌ك ده‌كات وترسنلکه، نه‌ویش له‌په‌ر په‌نجی لی‌پرا‌ده‌وه‌شان‌دن وتی‌ی ده‌گه‌یان‌دن كه‌ده‌زانیت چ شتی‌کیان له‌بن سه‌ریه‌وه‌یه‌و بۆچ ده‌یان‌ه‌ویت پێ‌شوا‌ده‌ی خوی شه‌ری سه‌ره‌گی له‌گه‌ل ناپلی‌ق‌ندا‌بكات.

(6)

پۆ‌ئی (27/ی ئۆ‌کتۆ‌به‌ر) سو‌پای فه‌ره‌نسا له‌پروفسکه‌وه له‌پ‌نگای و‌ره‌ئیا‌و مو‌ژائیس‌ک و دو‌روگ‌وفه‌وه به‌ره‌و ئاس‌مولنس‌ک كه‌وته‌پ‌ئ.

سه‌رباز‌ه‌كان به‌پ‌چ‌كه‌ی دو‌رو در‌یژ كه‌وت‌بو‌وه پ‌ئ، ناپلۆ‌ن فه‌رمانی‌دا له‌سه‌ر پ‌نگا‌دا مه‌رچی گوندو‌ شاو‌ه‌دان‌ی و‌شار‌چ‌كه‌ی توش‌ی ده‌بن بی‌سو‌تی‌ن، شایانی ئاما‌ژه بۆ‌کرد‌نه له‌مو‌ژائیس‌که‌وه ئی‌تر ئا‌وابی‌ه كه‌نه‌ما‌بو‌وه‌تا بی‌سو‌تی‌ن، چون‌كه هه‌موو نه‌و ئا‌وابی‌انه پ‌ێ‌ش شه‌ری بو‌رو‌دین‌و به‌ش‌یوه‌یه‌کی د‌ر‌پ‌ندا‌نه خا‌پو‌ر‌کرا‌بو‌ون، شاری مو‌ژائیس‌ک‌یش ته‌نها و‌یرانه‌یه‌کی سو‌تا‌و ما‌بو‌وه، له‌وکاته‌ی سو‌پای فه‌ره‌نسا به‌مه‌یدانی شه‌ری بو‌رو‌دین‌و‌دا ده‌پ‌و‌یش‌تن تائه‌و کاته‌ش لاش‌ی سه‌رباز‌ه‌کان‌ی پوس‌یا‌و فه‌ره‌نسا له‌و‌یدا كه‌وت‌بو‌ون و‌كه‌س نه‌یده‌توان‌ی بی‌ان‌ن‌ی‌ژ‌یت له‌به‌ر بۆ‌گه‌ن، ناپلی‌ق‌ن فه‌رمان‌ی ده‌ر‌کرد به‌خ‌یرایی ب‌و‌ق‌ن چون‌كه ده‌یزانی بی‌نی‌ی نه‌و دی‌مه‌نه ترس‌نا‌ک‌ه کار‌ده‌کاته سه‌ر و‌ره‌ی سه‌رباز‌ه‌کان‌ی، به‌تاییه‌ت له‌وه‌ی په‌یان به‌وه‌برد‌بو‌و شه‌په‌که‌یان ش‌یوه د‌و‌پ‌اند‌وه‌ه. له‌(30/ی ئۆ‌کتۆ‌به‌ر) دا كه‌گه‌پشت‌نه گ‌ژات‌س‌ک، سه‌ره‌تای سه‌ر‌ما په‌یدا‌بو‌و، نه‌مه‌ش ش‌تی‌کی چا‌وه‌پ‌وان نه‌کرا‌بو‌و، به‌پ‌ی‌ی نه‌و زانی‌اریانه‌ی كه‌ناپلی‌ق‌ن له‌سه‌ر ئا‌روه‌های روس‌یا ده‌ستی كه‌وت‌بو‌و و‌ه‌ری‌گرت‌بو‌و نه‌و‌بو‌و سه‌ر‌ما له‌ونا‌و‌چه‌پ‌یدا هه‌تا ک‌رتاییه‌کان‌ی مان‌گی دی‌سه‌مه‌ر زیاد نا‌کات، زستان‌ی سالی (1812) زو‌رهات و زۆ‌ر سارد‌یش بو‌و.

کو‌رت‌زۆ‌ف پ‌ێ‌به‌پ‌ێ به‌د‌وای پاشه‌کشه‌کرد‌نی سو‌پای دو‌ژمندا ده‌هات، کازاخ‌ستان‌یه‌کان ه‌ی‌رش‌ی له‌پ‌ریان ده‌کرد‌نه‌سه‌ر سو‌پای فه‌رنسا، له‌نزیک فیاز‌مادا سه‌رباز‌ه‌ سواره‌کان‌ی سو‌پای روس‌یا ه‌ی‌رش‌یان کرد‌ه‌سه‌ر سو‌پای فه‌رنسا، به‌لام کو‌رت‌زۆ‌ف فه‌رمانی‌دا شه‌ری به‌ره‌یی و‌گ‌وره نه‌که‌ن.

به‌ت‌ی‌پ‌وانی‌نی نه‌و ک‌وته سه‌رباز‌ه‌ خا‌وه‌ن نه‌زمو‌ونه ته‌نها ئاما‌نج نه‌وه‌بو‌و سو‌پای ناپلی‌ق‌ن له‌سه‌رخا‌کی روس‌یا بج‌یت‌ه‌ده‌ر‌ئ، به‌لام به‌پ‌ی‌ی بۆ‌چو‌ونی په‌نا‌مند هه‌ره‌نسییه‌کان و نه‌لمانیه‌کان، پاشه‌کشه‌کرد‌نی ناپلی‌ق‌ن سه‌ره‌تای له‌نا‌و‌چو‌ونی‌ه‌تی.

ورده‌ورده كه‌سه‌ر‌ماو به‌سته‌له‌ك زیادی ده‌کرد‌و ژماره‌ی هه‌له‌مه‌ته پارتیزانه‌کان‌ی قازاخ و فیگ‌نر، سسل‌اوین و داود‌وف ده‌کرانه‌سه‌ر سو‌پای فه‌ره‌نسا، کاریگه‌ری زۆ‌ری ده‌کرد‌ه‌سه‌ر پ‌ۆ‌حه‌تیان، چون‌له‌(6/ی تۆ‌قه‌مه‌ه‌ر) دا گه‌یش‌تنه دو‌روگ‌وب‌و‌ژ ژماره‌ی نه‌و سه‌ربازانه‌ی ده‌یان‌توان‌ی چ‌ه‌كه به‌ده‌ست ب‌گ‌رن و‌ساغ به‌توانا‌ما‌بنه‌وه ته‌نها (50) هه‌زار سه‌باز‌بو‌ون.

ناپلی‌ق‌ن به‌رگه‌ی هه‌موو چه‌رمه‌سه‌رییه‌کان‌ی پاشه‌کشه‌کرد‌نی گ‌رت و هه‌ك هه‌میشه پ‌یشه‌ی خ‌وی هه‌ولیده‌دا و‌ره‌ی سه‌رباز‌ه‌کان‌ی بی‌اری‌ژ‌یت، چ‌ه‌ند سه‌عاتێ‌ك دار‌ده‌ست‌ی‌کی به‌ده‌سته‌وه‌ده‌گ‌رت و‌به‌سه‌ر به‌ف‌ردا به‌پ‌ێ ده‌پ‌و‌یش‌ت و‌ده‌كه‌وت گ‌فتو‌گ‌ۆ له‌گه‌ل نه‌و سه‌ربازانه‌ی كه‌له‌ده‌و‌روپشت‌یدا ده‌بو‌ون و‌پ‌تیان ده‌گه‌یش‌ت.

هه‌تا نه‌وکاته‌ش خ‌وی له‌سه‌ر نه‌وه‌ساغ نه‌کرد‌بۆ‌وه ده‌خوا زستان له‌ئاس‌مولنس‌کا به‌سه‌ریه‌ر‌یت-یان له‌شو‌تی‌ن‌ی‌کی تردا، به‌لام هه‌وال‌تی‌کی له‌دو‌روگ‌وب‌و‌ژه‌وه پ‌ێ‌گه‌یش‌ت نه‌مه‌ش بو‌وه‌ه‌وی نه‌وه‌ی ئاس‌مولنس‌ک ج‌ی‌ب‌یل‌یت.

له پاستیدا گه یشتنی هم هه واله شتیکی چاوه روانه کرابوو و نه وه بوو ژنرال (ماله) که به کیکبو له کونه کوماریخوازه کان و ده میکبو له پاریس زیندانی کرابوو و ناوبراو توانیبوو له زیندان هه لبت و خوی گه یاندیق به کیک له سه ریازه گه کانی پاریس و فه رمانیکی ساخته ی گوا به له په رله مانه وه ده رچوو به و نه وان خویندونه وه و گوتوو به ناپلیون له پوسیدا مردوو و په رله مان حکومه تی کوماری پاگه یاندوو و دواتر وه زیری ناو خوی ده سته سه ر کرده و به گولله یکی حوت تیریش وه زیری به رگری بریندارکراوه، نه و ناشارامی وشه پو لیکدانه دو سه عاتی خایاندوو و سه رنه نجام پاستیبه که ناشرکراوو و ناوبراو یان ده سترگر کرده و له دادگایه کی سه ریا زیدا دادگایی کراوه و به کسه ره گولله بارانیان کرده و، ته نانه ت نه وانه ی له گه ل ژنرال ماله شدابوون فه رمانی کورانیان بده رکراوه، واته: سه ریازه کانی باوه رپان به وساخته کاریه ی ماله هتیاوو.

هم پوداوه کاریگری که ووه ی کرده سه ر ناپلیون وه سترکرد بوونی له پاریسدا نذر پتویسته له سمولنسکدا هه والی نه و یان به ناپلیون پاگه یاند که چیچاگف به خوی له شکره که به وه که له تورکیا گه پاوه ته وه به خیرایی به ره و بره زینادیت، هه روه ها نه ووه ی زانی شازاده ناوون له کاتی پاشه کسه کردن و ورده شه په کانیان زینتیکی نوری لیکه وتوه، هه والی نه ووه ی پیگه یشت به که سه ریا زیه کانی فیتکشتاین شاری فیتسکیان خستونه ژیر ده سه لاتی خویان، شیر نه ده بوا له بیری مانه وه، له سمولنسکدا بیت وده بی پشته وه ی پوسه کان پیره وی بره زینا بگرن نه و پتیدا تپه پت و سواکه ی توشی مه ترسی نه کاته وه.

سه رما پوژ به پوژ زیادی ده کرد، له کاتی پویشتن له سمولنسکه وه سه ریازه کان نه و نه ده له پو لاوازیبوون هه ندیکیان که ده که وتن نه یاند هه توانی هه لستنه وه و له سه رماندا په ق ده بوونه وه، نه و ناوه پرله لاشه ی سه ریا زانبوو، به هوی ساویلکه یی و به دبختیان کاتی له مۆسکروه هاتبوون جلو به رگی زستانه یان نه پو شیبوو، بۆیه به ناچار ی سوپای فه رنه سا نوری نه ی توپخانه که یان له دوا ی خویان جیهیتشت و سه ریازه سواره کانیان بین و لاخ مابوونه وه، چونکه نه سه په کان وه ک میش له سه رماندا ده تپین.

کوی کشتی سوپای فه رنه سا له پوسیدا ته نها (36) هه زار که س مابوو، ئینجا ناپلیون فه رمانی ده رکرد هه موو عه ره بانه کانی جهنگی بسوتینن و ته نها تپه کان له گه ل خویاندا بهینن، له پوژ (16/ی توفه مبه ر) دا، سوپای روسیا له کراسنونه دا هیرشیا نکرده بۆ سه ر له شکری شوون دبوهارنه و زیانی گه ووه یان پیگه یاندبوو، سه بی شه ریکتیه ده سته پیکرده وه و فه رنه سیبه کان که وتنه پاشه کسه، له ماوه ی نه و دوو پوژه دا نزیکه ی (5) هه زار سه ریا ز کورژاو و برینداریبوون و نه وانی تریش که (9) هه زار سه ریا زبوون خویان دابوو به ده سته وه، به لام پوداوه که ی کراسنونه هه ر به مه نه و سته ی وه مارشال نی که په یوه ندی به هیزی سه ره کی سوپاوه نه مابوو نذر زیانی لیکه وتبوو، له (7) هه زار سه ریا ز ته نها سته هه زار سه ریا زی به ده سته وه مابوون) له دم پوویاری دنه پردا له شکری کورتوزف ته نگه ی پیته لچنبوو. مارشال نی توانیبوو نیوه شه و سه ریازه کانی له پوویاره که به پیتیتیه وه هه رچه نده هه ندیکیا نیشتی لخنکابوون، مارشال نی وه ندیک له پاشماوه ی سه ریازه کانی توانیان له نورشادا خویان بگه ی نه وه ناپلیون، ئیمپراتوری فه رنه سا بق پاراستنی قوچیه ت و پیکه سته سوپا که ی به و په یی تواناوه هه والیده دا، به لام تیبینی مینسکی نه کردبوو و له دوبروفا کدا پۆلونییه کان که موکوپیان له کاره که یاندا کردبوو و دمروفسکی ژنرال پۆلونییه کان که فه رمانی پیکراوو به ره و بوریسوف پتیره وی بکات ویا ریده ی ژنرال

برونیکوسکی نه کردبوو و سه رنه نجام شاری مینسک له (16/ی نوښه مه) دا که وتیږده ست له شکرې چیچاگف، له وشاره دا خوارین وکه لوپه لیکې نذر که ناپلیون پشتی پینه ستوربوو که وتیږده ست پوسه کان.

ورده ورده به ست له که کان ده وتاوه، بارود ترخه که ناهه مواریوو له به شې سړوی روبری دیناوه له شکرې ښتگشتاین بهرو بده زینا ده ماتن، چیچاگفیش له خوارناوه وه له پیشره ویدابوو و رڼی (22ی نوښه مه) دواى نه وه دمبرومسکی دهر په پاند بوڅی چوه ناو شاری بوریسوف.

کاتې نه م هواله یان به ناپلیون که یاند په نگی په پې، کازاخییه کانی که ل پلاتوف ویه که سربازیه کانی نارفلوف که له پیش سوپای کوترو فونو بوون ماوه ی یه دور نذر پتیا مابوو بگه نه سوپای فهره نسا، بویه مه ترسی که مارقدانی سوپای فهره نسا هاتېو ناراه.

ناپلیون فهرمانی دهر کرد ده ستبه جې شوینیکې په رینه وه ی تر له سر روبره که دروستبکن، شاری بوریسوف پردیکې جیگری خوی مه بوو وکاتې سوپای فهره نسا نه وه ی بیست سربازیه کانی روسیا پیشتر نه و پرده یان ته قانده وه و خرابیان کردوه. ناو میدی و ترس بالی به سربازاندا کتشا.

وهلې ناپلیون زوو وه څو که وت و له سر بڼه مای نه و راپورته ی ژنه رال کورینو به رزی کردېوه، بریاریدا له ستودیانکا دا پردیکې سه فهری دروستبکرت، که ده که ویته سړوی شاری بوریسوف و سربازیه کانی پوښونی نه و شوین یان نوښه یوه که شیوه که روپه کی به رته سکېووه و ده توانریت له ویتو له روبری بره زینا به رنه وه.

له وښوینې روبری بره زینا دا پانتاییه کی که متر له (25) مه تره، به لام هردو نه م به راوپه رې روبره که هتا پانتاییه کی نذر کلنکی نذر ته رایې ندریسی تیدایه.

ناپلیون نذر به دانایانه له شکرې چیچاگفی فریودا به وه ی وای نیشاندا ده په ویت له بوریسوفه وه به روبری بره زینا به رته وه، له رڼی (23ی نوښه مه) دا مارشال نوښو کنت پالن که فهرمانده ی پیشه وه ی سوپای چیچاگف بوو، له به رامبر سوپای فهره نسا دا به سه ختی تیشکا، چیچاگف نرکېبوره له شکرې ښتگشتاین که به خیرای له خوره اته وه ده مات، له به به یانی رڼی (26ی نوښه مه) دا ناپلیون خوی که یانده ستودیانکا، نه اندازیو شاره زاکانی پرد دروستکردن به خیرای ده ستبه کاربوون، له ماوه یه کی که مدا توانیان دوریز به لم به په که وه بېسته وه بوته و به روبره که، که میک دواى نیوړه یه که سربازیه کانی ژیر فهرمانده ی نوښو ده ستیانکرد به په پینه وه، له ماوه ی رڼانی (26 و 27) ی نوښه مه برده په رینه وه درېزه ی کتشا.

نه و روسانه ی له و به رده جیگری بوون هوالیاندا هیرش بکه نه سر سوپای فهره نسا که له پینه وه دابوون، به لام نه و سربازانه که له ژیر فهرمانده یی ژنه رال چاپلیتندابوون، که وتنه ژیر هلمه تی گاردی نیمپراتوری فهره نسا و به تیشکاری و په رته وازه یی هلاتن، ښتگشتاین نذر دره ننگ که یشته مه یدانې شه، چیچاگف له لایه ناپلیون وه فریودابوو وپاشماوه ی سوپای فهره نسا له مه ترسی رزگاریوو، ژنرال ناپوختن، که په کیکه له میژو نوښه کانی سربازی روسی لم باره وه ده لیت (به میچ جوتک ناتوانریت پاساو بق نالیوه شاوه یی چیچاگف و ښتگشتاین، به یندرته وه به وه ی یوچ روپه رووی ناپلیون نه بوونه وه و شریان نه کرد.

سوپای فدرنسا شوهی له گه ل ناپلیون دابون هموویان په پیپوونه، له پر نژیکه ی (12) هزار سربازی چیچا که کا زاخییه کان به دویانه و بون، بقی په پینه و له پرده که به موزم هاتن، نه مانه که تقیو وشله ژاویون و به بی سربویری ژانه به رده م پرده کان بقی په پینه و.

کوتوزوف له لایه ن کا زاخییه کانه وه ناگدار کرابیوه که ناپلیون له گه روی ستودیانکاه خریکی په رینه وه، ده سته چی نه م هواله ی به چیچاگف راگه یان دیو، له وساته وه خته دا نه و پرده ی خریکیو باقی تبلیخانه که ی فدرنسا ی به سر دا به پیتره پسا، شاره زاو نه دنا زیاره کان به په له چاکیان کرده وه، به لام دووباره له لایه کیتری شکایه وه، نه گه ر چیچاگف که سیکي کارامه با نه و ده یترانی زه بری گه وده له سوپای فدرنسا بوه شینیت، به لام نه و به نه نقه ست-یان به هه له زور دهرنگ که پشت، کانی که پشت سوپای سره کی فدرنسا جگه له و (12) هزار سربازی جیمابون و به ده سستی کا زاخییه کان دیلو ره شه بکوژیکران، په پیپوونه وه.

هر که په پینه و ته وایو ناپلیون فرمانیدا نه و پرده نه سوتینن، خو نه گه نه و پرده یان نه سوتاندا به له وانه بو نه و سربازه جیمانوای کا زاخییه کان به دویانه و بون هر نه بی هندیکیان خویان رزگار کربا، به لام زه رویری سربازی پتویستی به وه ده کرد بونه وهی روسه کان که لکی لیوه رنه گرن و به سریدا به رنه وه، گیانی (12) هزار سربازی جیمای فدرنسی کاری نه کرده سر بریاردانی نیمپراتور، ناپلیون ته نه و که سانه ی به به که لک ده زانی که ریژو سیستمی سربازی تیکنه ده نه و نه و که سانه ی خاوه خاوه که نه و دوا ده که ون چاکه به هر مویه که وه بیت، بریندارین ته زین... هیتد، به سربازی نه ده زانین.

ناپلیون نه و کاتانه ی چاودیتری سهردانی سربازه برینداره کانی ده کرد، ته نه و بقی نه و بون وده ی سربازه ساغه کان نه روخت، همو پرده کان یان سوتانن به پای نیمپراتور و مارشاله کانی به پای زور له میژو نوو سه کزن و تازه کانیش. په رینه وهی سوپای فدرنسا له رووباری بره زینا، به به کی که له شاکاره سربازییه کانی ناپلیون له قه له مده دیت، هندی که له میژو نوو سانی سربازی تریش نه م به که موکوبی کردن له لایه ن چیچاگف و فیتگنشتاینه وه هه ژمارده که ن، هه روها هه کاریکی تری نه م ش ده گیرنه وه بقی نه و بیسه رو به رییه ی که نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیا ده یکرد... بقی روکرنه وهی نه م ش: نه لکسه نده به بی نه وهی مشوره ت له گه ل کوتوزوفدا بکات، له پتر سبزر که وه فرمانی بقی ژه نه راله کان ده کرد بو که ماروی ناپلیون بده نه و کوتوزوفیش نه م ی به کاریکی که مژانه ده زانی، خار که فیچ میژو نوو س سربازی روسی له سالی (1894) دا لیکولینه وه په کی له ژیر ناوی بره زینا بلاو کرده وه و له و توژینه وه دا ده گاته نه و نه نجامه ی کوتوزوف نه یو ستوره نه خشه که ی نیمپراتوری روسیا جیبه جیبکات و بقی زور که یشتنی به بره زینا به نه نقه ست خاوه خاوی کرده وه، ده نا هه مو ناماده باشی و پیدایستی له به رده ستدا بووه. زور به لگو و نوو سراوی ترمان له به رده ستدان که له لایه ن چیچاگف و نارمولف و ندیس داویدوف و خودی کوتوزوفیشه وه که نیجه ده که په نیته نه و بقیو نه ی ناتوانریت نه و پایه ی خار که فیچ به هه له قه له مبدیریت، خار که فیچیش وه ک ناپوختن له و بپوایه دایه ترس و سامی زور له ناپلیون چیچاگف و فیت

گنشتاینی به جوری ده سته وه ستان کرد بو ته نانه ت شوهی ده بوابیکه نه یانکرد، هه روها خار که فیچ نه و ماتوران ی که ناپلیون کردونی زور به ژیرانه و سر که وتوانه ی هه ژمارده کات.

هرچونیکبیت، سوپای فەرەنسا رزگاری بوو و بهرە و ئیلنا درێژەى به پاشه کشته کهیدا، به لام ئەو تەریبونهى که به هوى پەڕینه وه له رووباری بره زینا به شێوه یهکی کاتی رووبابو گوپا بۆ سه رمایه کی به مێژ، پله ی سه رما که یشته (15) پله ی ژێر سفر، دواتر که یشته (26 و 28) پله ی ژێر سفر تا و تا و تۆت ده ده و سه دسه د سه ریا ز ده که وتوو له سه رماندا ده مردن، ئەو سه ریا زانه ی که توانای رۆزیشته ئیان مابو خۆیان له تهرمی ئەوانه لاده داو دووباره ریزه ندییه که ی خۆیان ده گرته وه و درێژه یان به رێگا بپینه که یان ده دا، ئەوانه به درێژایی ئەم پاشه کشته کردنه عاقیبه ت خراپه یان، توشی سه رمای واسه خت نه ببوون، کوتوزوف (1) کوتوزوف پێبه پێ به دواى سوپای فەرەنسا ده که وت، سه ریا زه کانی ئەویش هه رچه نده جلوبه رگیان له می سه ریا زه کانی فەرەنسا باشتربوو، به لام به ده ست سه رما وه ده یاننانا لاند.

لێره دا ئەوه نده به سه بلتین کوتوزوف هه ر له سه ره تای پاشه کشته ی ناپلیون که ئەو دوا که وت پۆزه ی سه ریا زه کانی (97) هه زار که سبو، ئیستا ته نها (27) هه زار سه ریا ز ماون، له (662) تۆپ ته نها (237) دانه تۆپی ماون. پێویسته ئەمه شمان بپرنه چێت ترسی جدی ناپلیون ئەوه بوو پوویه پووی سوپای کوتوزوف بپته وه و به هه مو مێزه که یوه مێرشی بکاته سه ر. راسته کاراخیه کان به مێرشکردنه سه ر بارو بته و سوپای فەرەنسا گرفتى خستبو بهرده م پاشه کشته کردنى سوپای مه زن، به لام به لکه نه ویسته کاراخیه کان نه یانده توانی به شه پکردنى جدی و به ره یی پوویه پووی سوپای فەرەنسا بپنه وه، ئەوانه له کراسنوه دا پۆلتیکی باشیان گیرابوو، به لام سه باره ت به پارتیزانه کان، فەرەنسییه کان که مه تر له کاراخیه کان لێیان ده توسان، ئەوانه له چه نده ده سه ته یه کی هه مه جۆر پێکهاتبوون که داو ده سه ته کانی (داویدۆف و فیکنر و دووڤوف و سلافین و وادیولسکی و کوداشگ) و دو سێ که سی تریبون، فەرەنسییه کان ئەمانه یان به که سانی پێکخراو مه ترسیدار نه ده زانی و هیچ کاتی دیلی ئەمانه یان لای خۆیان نه ده مێشتنه وه و یه که سه ره گولله بارانیان ده کردن. پارتیزانه کانی به هه مان شێوه پایانوابوو ئەو دوژمه نی ده گیردیت ده بێ گولله باران بکریت.

فیکنر له هه مو سه رده سه ته ی لایه نه کانی تری پارتیزانه کان خۆین پۆتوو درنده تریبو، له یاداشتنا مه ی فەرەنسییه کاند ئاماژه به پارتیزانه کان نه کراوه، به لام زۆر ناوی کاراخیه کانیان برده وه و تاشکید له سه ر نه وسوارانه کراوه ته وه که له پێ مێرشیان کردۆته سه ر سوپای فەرناو زیانی زۆریان پێکه یاندوون و له پێ دیارته ماون و پۆیشتوون. پارتیزانه کان ته نها مێرشیان ده کرده سه ر ئەو یه که سه ریا زانه ی که له حا له تی هه لوه شانه وه و له به ریه ک ترازاندا بوون و حالیان شپووه، لێره دا ئەو وێنایه ی که پارتیزانی به ناویانگ دنیس داویدۆف له یه کێ له شه په کاند بپنویه تی ده خه ینه پوو (گاردی ئیمپراتۆرمان لیدیارکه وت که ناپلیون له ناوه راستیه وه له سه ر نه سه که ی ده پۆیشت... ئیعه یه که سه ره سواری نه سه کانه مان بووین و له سه ر شاپێگاکه دا پێگی شه پکردنه مان گرت، کاتێ سه ریا زه کانی دوژمن ئەو هاوهارو بێ سه رو به ریه یی ئیعه یان بپنی تهنه که کانیان ئاماده کردن و درێژه یان به پۆیشتنه که ی خۆیاندا به بێ نه وه ی هیچ بغه جێن و پۆیشتنه که یان خیراتریکه ن، ئیعه هه ولمانده دا به حساب ترس بغه یه دلی ئەوان، که چی ته نانه ت یه که سه ریا زیش له ناو ئەو پیزه دوو درێژو پێکه دا نه شه لێ ژاو به ئیعه پێده که نین، من هه رگیز هیه به ت و بوێری ئەو سه ریا زانه ی که توشی چه ندين گرفتاری و چه ره سه ری ببونه وه له یاد ناکه م، له و کاته ی به ته قه کردنیان ئیعه یان به ره و دواوه کشانده وه به پمبازی و خۆه لسوپانی ئیعه له ده وریاندا پێده که نین و درێژه یان به پۆیشتن ده داو پیزه کانیان تیکنه ده دا.

نه وپښه توانيمان ژورالیک و هوسه ديل بگړين و که لويه لي سهربازي زږيشمان ده سټکه ویت، به لام گاردی ناپلیون به سه د
توپه وه بڼ خه جلان وین باکی به ناوه پاستی هیزه که ی نیمه دا تپه رین (ناویراو زیادی پټوه ناوه) پټویسته لیږه دا نه وه و بهیر
بهینینه وه که له و پږانه دا پارتیزانه کان له که ل کا زخییه کاندای پټکه وه بوون وشه پریان له که ل سوپای فهره نسادا ده کردو لیږه وه
ده توانین له ر پاستییه بگړین بق چ توانیومانه (700) سهربازي فهره نسی به دیل بگړن.

لیږه دا جینگای خویه تی دهرباره ی شپړی میلی سالی (1812) هه ندیک شت بخهینه بوو، شپړی میلی له پوسیدا، به به راورد
له که ل نه ری له نیسپانیادا پوریده دا هه ندیک جیارازی هه بوو، هه رچه نده له پووی توندو تیڅی و بڼ به زه ییه وه نیسپانیای
وه بهیر ناپلیون ده هیڼایه وه.

له پوسیدا توره یی خه لک له بهرامبر داگیرکردا مانگ بڼمانگ زیاترده بوو، له سهره تایی شپړدا که لی پوسیا زږ شتی ده بیڼی
وړک پیده کرد، دوژمنیکسې درنده و چاوچنک هاتو ته سه ر خاکی پوسیا، ناواییه کان ویران ده کات ودانیشته وانه که شی
داده پلوسی، هه ستیان بهر مه ترسییه کردبوو نیشتمانه که یان نه که ری پارچه پارچه بوونی هه ی، تینویتی توله سندنه وه بالی
به سه ر میلیله ندا کیشابوو، ناره زووی ته مین کردنی دوژمنی داگیرکرد وده ورده هه موو که لی پوسیای کرته وه، گوندنشیننه کان
ده سته ده سته گروپیان پټکه ده هیڼان و سهربازه جیمو وشه که ته کانایان به دیل ده کرتن و ده یانکوشتن، هه رکه سه رو که للی
نه و سهربازانه ی فهره نسا درده که ووت که بق پیدا کردنی خواردن و تفاق ده چوونه نه و ناواییانه، نه و په کسه ره خه لکه که لیتان
وه ده سته هاتن وشه پریان له که لدا ده کردن، نه که ر هیڼی فهره نسپیه کان زیاتریابه نه و گوندنشیننه کان ناگړیان له خواردن
و تفاقه کانایان به درده داو چنگیان وه لیږه وارده داو نه مه ش زه بری زږی له سوپای فهره نسادا، له پوسیدا زږچار
گوندنشیننه کان به شیوه په کی رټکخواو دروستده بوون ره زږشمان ده کرده سه ر تیپه سهربازیه دابراو ردواکه وتوه ووه کانی
فهره نسایی و که مارویانده دان وداوای خڅبه ده سته و دانایان لیږه کردن، نه مه به تاییه ت له کاتی پاشه کسه کردنی سوپای مه زندا
زږتر پوویدا، گوندنشیننه کان بهر په پی شادییه وه ناوونوسی خڅیان له ناوه نده کانی خڅبه خشی سهربازیدا ده نوسی و نه مانه
ده بوونه پټویتی که ری سوپای پوسیو زانیاریشمان بږده هیڼان سه بارت به شوینه کان وپټکه ی سوپای دوژمن، که لی پوسیا
به رگری کردنی له نیشتمانه که ی له هه موو شه په کاندای سه لماند نه که رچی تیشکانیش سه رنه نجای بوو⁽²⁾ فهره نسپیه کان
به چاری خڅیان ده یانبینی وه ک نیسپانیا له پوسیاشدا توشی شه پیکی میلی گوره بوونه وه، نه مه ش به رمانایه ی سوپای
ناپلیون له نیسپانیادا به ده ست شه رکه رانی میلییه وه گړیان خواردبوو رنیمچه تیکشکیندرا بوون، نیستاش له پوسیدا تووشی
هه مان گرفت بوونه وه، به لام سوپای فهره نسا له پوسیدا به بارته قای نیسپانیا له ناونه چووه.

بږیه کینه ی میلیله تی پوس بږیه ده رکردنی سوپای داگیرکرد وده ورده زیاتری ده کردو شیوازه که ی گویا بق په یوه ندی کردن
به ریزه کانی سوپاوه، به پیتی نه و به لگانه ی که له به رده سندان له سالی (1812) دا کاتی گوندنشیننه کانی ولایه تی تامبوفیان
بږه سهربازي بانگهیشته کرد نه مانه له خڅشیاندا سه مایانده کرد، به لام سالانی پیشت که داوایان له گوندنشیننه کان ده کرد بچن
بږخه متی سهربازي به کاریکی ناخڅ وپچه رمه سه رترین کاریانده زانی، نه و گوندنشیننه کاتی ده چوون بق سهربازي

له خُشياندا شايان ده كړو له شه پړه خوښاويه كاندا به دليرانه دهجه نگان وقاره مانانه گياني خويان به ختده كړد. دواى چولكر دنى مؤسكو له لايېن سوپاي فهره نساوه و پاشه كشه كړدنى سوپاي مزن هه نديك شت سره په لدا كه به شه پړى ميلليان ناوده برده، پارتيزانه كانى، فيگنر و داویدوف و سسلوين و كوداشف و وادبولسكى و نوانيتز، هه موويان نه فسه رى سوپاي پوسياپوون و لپيرسراويه تى نه ويان پيسپيردراپو گروپى جهنگى پارتيزانى دروستبك، نه و گروپانه ش پيكتهاتيوون له كه ساني خويه خش وكازاخى وكوندنشين و... هتد.

(من) ⁽⁵⁰²⁾ سه باره ت به م باسه له ككتيپه كى ترم به ناوى هيرشى ناپليون بوسه ر پوسيا، به دريژى باسم كړدوه) له دواى پوودلوه كى بره زيناوه سوپاي فهره نسا ته نها به موى سرماى به موزه توشى گرفتارى نه بڼوه، به لكو له شكري پارتونوشى تيداچو كه ناپليون فهرمانى پيكرديو بى به هه له دابردنى چيچاگف له نزيك بوريسوفدا بميتننه وه دواى نه وه كى كه وت به ر هيرشى سوپاي سره كى پوسياو له ماوه د دوو پڅو نيوه موزه كى كه پيكتهاتيو له (4) هه زار سرياز له ده سستار سر نه نجام ناچارپو خوى به ده سته وه بدات.

له فيلنادا به پووكه ش پاشماوه سوپاي فهره نسا پزگارى بېوو، كاتى سريازه كانى فهره نسا كه پشته نزيك نه وشاره و كه وتبوونه حالتيكى زږد شه وه هه موويان له سرمان وماندووييدا له پت كه وتبوون، ته نها چه ند په كه يكي سريازى مابوون كه تاماده باشى شه پكرديان تيدا مابو، له نزيك فيلنادا مارشال نى و مارشال مزون به سخته سوپاي پوسيايان تڼيباران كړو نه مه ش بووه موى نه وه سوپاي پوسيا بچه ند پڅو نيك دواپكه ویت، كه سوپاي فهره نسا چووه ناو نه وشاره نه كهرى شه پوپيكتدان له نتيوان په كه سريازيه كانى خويانده بو، چونكه هه موويان له په ناگاو خواردن ده گه پان وده سستيانكرد به تالان وېږى نه وشاره.

له (10 بى 12) ديسه مېردا سوپاي فهره نسا ده ستي به پاشه كشه كړد كړدوه به روه كوفن و هتا نه وكاتش ده يتوانى نه و كازاخيانى هيرشى له ناكوايان ده كړدنه سره تېكېشكيښ.

نيستا شه پړى مه ترسيدارى مؤسكو كڅتايى هات، له (420) هه زار سريازى جهنگى كه له يوليژى سالى (1812) دا هاتبوونه ناو خاكى پوسياوه (150) هه زار سريازى ژيړده سته ي ئيمپراتورى فهره نسا ش كه له دواى سوپاي مزن وه هاتنه ناو خاكى پوسياو به پوويارى نيه مندا په پړنه وه، ته نها چه ند په كه يكي سريازى په شرو بلاو وشه كه ت كه ده يانويست به پوويارى نيه مندا بېه پړنه وه، هيچيت نه مابڼوه.

نه و په كه سريازيانو نه و سريازانه ي به حساب بى پشتگيرى سوپاي مزن مابوونه وه، توانرا (30) هه زار سرياز كوكېنه وه، ئيت سوپاي مزنى فهره نسا نه وه ترى هه موو كوژاو بريندارو گوميو وديليوون و به پت تاماره سره تاييه كانى نه وكات ژماره ي ديله كان له سه د هه زار سريازى تينه ده په پاند، نه و تتر له مېدانه كانى شپو له سرماو نه خوشى ورسپيه تيدا تيداچوويوون.

هفته يەك پيشنه وەى سوپاي مەزن لەسنووری خاکی پوسيا بچیتەدەر، واتە لە (6/ی ديسەمبەری سالی (1812)دا لە ئاوايەکی بچوک بەناوی ئسمورگنی، ناپلیۆن کۆبونەوێکی لەگەڵ ستادی ھەماندەى گشتیدا کرد، واتە: کولنکور و ئوروک و لوبو و یەك ئەفسەری پۆلۆنى بەناوی ستوفیخ، سەرکردایەتی کردنی سوپای ھەرنسای داھەدەست مارشال مورا، کاتێ ناپلیۆن ھەوالی گەرانەوێ خۆی بۆپاریس بە مارشالەکانی راگەیان، ئەوان ویستیان بەپێژەو ناپەرەزایی خۆیان لەم کارەى ئەو دەربەرین.

بەلام ناپلیۆن بۆیان پوونکردەوێ کە ئیتەر سوپا لەمەترسیدا نەماوێ ئەوان بەلێوێ شاوێ دەزانیت بەبێ بوونی خۆی بتوانن سەربازەکان بگەینەئەو سەرخاکی پروس کە ماوێ یامانمان، ھەرەھا پێی گوێن بوونی ئەو لەپاریسدا زەروییە، چونکە جگە لەخۆی کە سیتەر ناتوانیت کاری پێکھێنانی سوپایەکی تازەى (300) ھەزار سەربازى ئەنجامبەدات بۆ پووبەپوونەوێ دۆژمن.

مارشالەکان بەھانەى ئەو ھیان ھێناوێ گوايا لەو دەترسێ سوپا ئوای بەرگەگرتنی ئەو ھەموو سەنگەساریە، بەھۆی ئەبوونی ناپلیۆن بشلایخێنەوێ بێسەرۆبەرەوێ و پەشێوی دروستبێت، چونکە ئەنھا بوونی ئیمپراتۆرە کە تاكو ئیتستاش سەربازەکانی بەدڵسۆزی ھێشتۆتەو.

ناپلیۆن لەکاتی گفتوگۆکردنی لەگەڵ مارشالەکانیدا زۆریە ھێمنی و ئارامییەو دەدوا، ئەوانە باش دەیانزانى جێھێشتنى سوپا لەلایەن ئیمپراتۆرەو بەھێچ جۆرێک لەترسی گیانی خۆی نییە، جگە لەمەش ئیتەر مەترسی نەماوێ بۆسەر گیانی ئەو، ھەرەھا ئەوان چەندین جار بەچاوی خۆیان ببنیویانە ناپلیۆن بێتەوێ نێوچاوانیشی ھەلقەرچێنیت بەرەو مەترسی مەرگ چوێو بۆتەو.

ناپلیۆن بەپوور ھەلماوێ باسی ئەو شەپەى دەکرد کە بۆخۆی کردبووی و بۆخۆشی دۆراندبووی و ئاماژەى بەو ھەلانەى خۆی دەکرد کە لەو شەپەدا کردبووی و دەیگوت: پووداویکی دلتەزینیو، ئاو و ھەوای ئەم ولاتە فریودەرانیەو...، یان دەیگوت مانو ھەم لەمۆسکۆدا شتیکی ھەلەبوو، ناپلیۆن بەرەسمی بە مارشالەکانی گوت: ھەوالی سەفەرکردنم بۆپاریس بۆماوێ یەك بەنھێنی بھێلنەوێ باکەس نەزانیت، چونکە ئەمە جگە لەوێ کارى دەکردە سەر پۆحیەتى سەربازەکانى نەدەبوا ھەوالی تیشکان لەناوچوونی سوپای مەزن بۆلاییتەو، ھەرەھا دەبوا لەبەرئەوێش چونکە ئیمپراتۆر بەبێ گاردی تاییەتى خۆی بەناو خاکی ئەلمانیدا دەچیتەو ھەرنسا ئەمە ئاشکرا کرابا.

مارشالەکان ھێچ گومانیان لەو ھەبوو ئیمپراتۆر بۆ دروستکردنی یەك سوپای گەورە دەگەیتەو بۆپاریس و زوش ئەمکارە جێبەجێدەکات و ئەو سوپا تازە یەش بۆ شەپتیکتەر سازدەکات، مارشالەکان ھەتا سواری سەر ئەسکلی⁽⁵⁰⁴⁾ سەر بەرفریانکردو بینیان لەگەڵ کولنکوردا سواریبوون، ئەوان بەھەمان ئەندازە بە ئارامی بینى کە چوار مانگ دواتر لەگەڵ سوپایەکی تازەدا بۆ سەرکوتکردنی پاپەڕینی ئەوروپاییەکان ببنیانەو.

دوباره سوپای فەرەنسای جێهێشتەوه، لەناو ئەو سوپایەدا کەسانێک هەبوون لەهەموو شەپەکانی ناپلێۆندا بەشداریان کردبوو، لەیەکەم شەپی سەرکەوتوانە ئیتالیا هەتا شەپەکانی پوسیا بەشداریبون و پێیانوابوو ئێتر هیچ کاتێ شەپکی تری وەك پورودینو پووناداتەوه نایبێننەوه، بەلام ئەوانە شەپی لایبزیان پێشبینی نەکردبوو.

ئەسکلیتە کە بەخێراییی بەسەر یەفرە بەستە لەکە کەدا دەپۆی و لەناو تەم و مژدە کەدا لە بەرچار و نبوو، ئەو پیارە ی لەگەڵ خۆیدا برد بپاریدابوو و سووربوو لەسەر ئەو ی یەك بێست لە و خاکانە ی ژێر دەسە لاتداریە تی خۆ ی بە بێ شەپکی مان و نەمان لە دەستەدات و دەستی لێهە لێهە گرت.

راپه‌پرسی نه‌وروپای کۆيله دزی ناپلیۆن شهری میلله‌تان وسهره‌نای له‌ناوچوونی ئیمپراتۆری که‌وره (1813)

(1)

ناپلیۆن سه‌ره‌تا به‌گالیسکه‌ی سه‌ر به‌فر دواتر به‌گالیسکه‌ی که‌ژاره‌یی له‌ماوه‌ی دوازه‌ پۆژدا به‌پۆلۆنیواو نه‌لمانیدا تێپه‌ری و له‌به‌راری (18/ی دیسه‌مه‌ری سالی (1812) دا گه‌یشه‌وه‌ کۆشکی توپلری پاريس، ئه‌و ئاگاداری ئه‌و مه‌په‌شانه‌ بوو که‌له‌و پۆژانه‌دا توشی بپۆه، بۆیه‌ به‌شپۆه‌یه‌کی نه‌پنی ئه‌م سه‌فه‌ره‌ی نه‌جامدا، کولنکور که‌هاوپیتی ناپلیۆن بوو، ئۆد به‌وریایی و لیها‌تووییه‌وه‌ هه‌لسوکه‌وتی ده‌کردو به‌رده‌وام وشیاربوو، ئیمپراتۆر له‌گه‌ڵ قسه‌کانیدا که‌باسی ئه‌و شه‌په‌ی دوا‌ی بۆ ده‌کرد به‌کولنکوری گوت: هه‌له‌ی ئه‌و نه‌له‌ دیاریکردنی شه‌پ‌دابوه‌وه‌ نه‌له‌پنگه‌ی سیاسیی‌وه‌، به‌لکو له‌شپۆه‌ی ئیداره‌کردن و به‌پۆه‌بردنیدا‌بووه‌، ئه‌گه‌ر له‌فیتبسکدا ما‌بابه‌وه‌ ئه‌وا ئه‌لکسه‌نده‌ری ئیمپراتۆری پوسی ده‌هات وده‌که‌وت به‌رده‌ست وپیتکانی. ناپلیۆن له‌قسه‌کانیدا وه‌ک یاریزانیکی شه‌تره‌نج ده‌داو واده‌هاته‌به‌رچاو له‌دۆپانی ده‌ستی یه‌که‌می ئه‌زمونی وه‌رگرتوه‌وه‌ ده‌ستی دووه‌م هه‌رده‌بیاته‌وه‌، ئه‌و هه‌یج هه‌ستی به‌تیشکاری ولکه‌داربوونی که‌سایه‌تی خۆی نه‌ده‌کرد، کاتێ خه‌ریکی شه‌پ‌کردن وناماده‌کاری بوو بۆشه‌پ هه‌میشه‌ وه‌ک که‌ستیکی دلشادو به‌سینگیکی فراوانه‌وه‌ پشوی ده‌داو بپیاک ده‌هاته‌به‌رچاو،

له‌وکاته‌وه‌ی به‌ره‌وه‌ره‌نسا که‌راپه‌وه‌ ته‌نها بیرو هۆشی ناپلیۆن لای ئه‌وه‌بوو، زه‌مینه‌ بۆ شه‌ری ئاینده‌ی خۆشبات، ئایا له‌وکاته‌دا جگه‌له‌پۆسه‌کان بیرو له‌شه‌پ‌کردن له‌گه‌ڵ لایه‌نیکی تر‌دا هه‌بوو؟ ئایا ئه‌وروپای مه‌ینه‌تیار ده‌ستی نه‌ده‌کرد به‌راپه‌پرس و شۆرش دژی ئه‌و؟ کام ولاتی ئه‌وروپایی ده‌بیته‌ پێشه‌نگی یاخه‌یوون و شه‌پ‌کردن له‌گه‌ڵیدا؟ چه‌ند مانگی ده‌وێت هه‌تا ئیمپراتۆری فره‌نسا ده‌توانێت سوپایه‌کی تازه‌ دروستبکاته‌وه‌؟

له‌دریژه‌ی رینگا برینه‌که‌یدا ناپلیۆن له‌وارش‌دا، بانکه‌پشتی وه‌زیره‌که‌ی خۆیکرد، واته‌: ئابه‌دویرات که‌به‌پاشای ساکسی دانا‌بوو وله‌گفتوگۆکانیدا ناپلیۆن ئه‌م گوت به‌ناوبانگه‌ی خۆی ده‌گوت (له‌وبه‌پێ شکرمه‌ندیه‌وه‌ هه‌تا کاته‌جاری که‌هه‌نگاوێک زیاترنییه‌، له‌ئاینده‌دا راستییه‌کان پوونده‌بنه‌وه‌) هه‌روه‌ها دريژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داوگوتی: به‌م زوانه‌ به‌خۆم و سوپایه‌کی (300) هه‌زار که‌سییه‌وه‌ ده‌گه‌ڕێمه‌وه‌ که‌ناره‌کانی ویستول و رۆسه‌کان ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی که‌له‌پای سروشته‌وه‌ ده‌ستیانه‌گوت،

به‌گرانیان له‌سه‌رده‌که‌وێت، کێ هه‌یه‌ له‌ژایندا تیشکانی نه‌بینییێت؟

به‌م قسه‌یه‌ی ئه‌وه‌ی ده‌گه‌یاند هه‌یج که‌س تیشکانی وای نه‌بینیوه‌، وه‌ک ده‌لێن (ئه‌وه‌ی سه‌ریانه‌که‌ی پانترییێت به‌فری زۆرتی له‌سه‌رده‌که‌وێت.

هه‌رچۆنکه‌بێت ئه‌م تیشکانه‌ وابه‌زویی تۆله‌ی ناسێندریته‌وه‌، کاتێ ناپلیۆن وه‌ک گوتمان گه‌یشه‌وه‌ پاريس هه‌ستیکرد پۆحیه‌تی گه‌ل فره‌نسا ماتبووه‌، له‌وبه‌یانیه‌ی ئیمپراتۆر به‌شپۆه‌یه‌کی راستیانه‌ باسی شه‌پ‌ی پوسیای تیدا‌کردبوو وبلۆکرابۆوه‌، کاریگه‌ری زۆری له‌ناو خه‌لکدا جێهێشت و پرسه‌و ماته‌مینی سه‌دان مالی فره‌نسی بۆ پۆله‌ وپیاوه‌کانیان و براکانیان بالی به‌سه‌ر ولاته‌دا کێشا.

پۆڭژانی دواتر ناپلیۆن کۆبوونەوهی بەوهزێهەکانی خۆی کردوو بەتوندی کەوتە قەسەر سەرزەنیشتی کردن و یەبێ ناگا و هەوتی لەقەلەمدان و ئەوانی بەبەرپرس دانا لەپوودانی مەسەلەیهکی وەک ژنارال مالو داوای لێکردن ناگایان لەپەفتاری خۆیانبێت، بەلام سەبارەت بەشەپی روسیا نامازەیهکی کورتی پێکردو بەپێتویستی نەزانی. درێژە بەقەسەکانی بدات لەو پووهوه. خاوەن پلەو پایەکانی دەولەت بەهەمان کلکەسوته و کرنوژێردن و پێتە لاگوتنەوه پێشوازیان لەناپلیۆن کرد، لاسەپد، سەرۆکی پەرلەمان بەوپەڕی پێژەوه نۆکەریتەتی خۆی دووپاتکردەوه و داوایکرد مەراسیمی دانانی تاجی ئیمپراتۆری لەسەر کۆپەکی ناپلیۆن بەپێوەبجێت کەئەوکات تەنها تەمەنی ساڵ و نیوێک بوو، ئەمەش وەک ناوینیشانی (درێژەدانێ شانشینی بنەمالەیی بۆناپارتبێت) ئەندامانی پەرلەمان کەلەبەرامبەر ناپلیۆن کەلەسەر کورسی دانیشتبوو، کەوتبوونە کرنوژێردن. لەدرێژەیی قەسەکانی ناپلیۆن، ئەوه دیارکەوت ئەو تائێستاش دەپێت ناشتی لەگەڵ پوسپادا بکات، ئەو فەرمانەیی بیرچووتۆه کەبەژنارال ورتیەیی کرد بەوهی کۆشکی کریملین بتهقیقتەوه، بەپای ناپلیۆن هەتا ئەوکاتەش ئەگەری ئەوهەر مەبوو بەناشتی کردنێکی هیچ بەهیچ پێککەوتن بکات، ناپلیۆن بەپەرلەمانی گوت (ئەو شەپەیی من لەگەڵ روسیام هەیه شەپی سیاسییە، من بەبێ هیچ کێنە و پێکەوه دەستم بەو شەپەکردووه و هەزەدەکم روسیا لەو گرفتاریانە پرگاریکەم کەبەدەستی خۆی توشی خۆی کردوون.

من دەمەتوانی بەئازادکردنی گوندنشینهکان²⁵⁵ تۆریشەیی خەلکی روسیا دژی دەولەتەکیان ببنەوه و شەپبەکن، زۆد لەگوندنشینهکان داوایان لەمن کرد ئەوکارە بکەم، بەلام خۆم لەپاگەیانندی ئەو بپاریارە بوارد کەئەگەری ئەوهی هەبوو مەرگی هەزاران خێزانی لێبکەوێتەوه)

لەپاستیدا پووی دەمی قەسەکانی ناپلیۆن لەپێکای ئەندام پەرلەمانەکانیەوه لەگەڵ لێپرسراوانی گەورەیی روسیادابوو، بەپێی قەسەیی تزارەکانی دواتری روسیا، واتە نیکۆلا پاوولفیچ، برای ئەلکسەندەری یەکەم لەگەڵ خۆی تزاری بووه، ناپلیۆن بەم قەسەنەیی داوای لەئیمپراتۆری روسی دەکرد سوپاسگوزاریین لەوهی ئەو دەستی بۆکارێ نەبردووه کەهاوشیۆهیی پاپەرپێنەکی پوفاچف²⁵⁶ بێت دژی روسیا، هەروەها زانیویەتی ئەم جۆرە چەکەش بەدەستەوهیە دژیە دەسەلاتدارانی روسیا دەیتوانی بەکاری بهێنێت، هەموو ئەو کلکەسوتهی کارەبەدەستانی دەولەتی فەرەنسای ئەو مانقپانەیی کەناپلیۆن دەیکردن بۆ خۆلادانبوو لەپاستییەکان و وه دیارکەوتنی پووداوهکان.

ئیمپراتۆری فەرەنسا دوو ئامانجی هەبوو: یەکەمیان دروستکردنی سوپایەکی تازە، دووهم دانیابێت لەیارمەتی یان تەنانەت لەبێلایەنی نەمساو پروس.

ئامانجی یەکەمی بەزۆیی ھاتەدی، ناپلیۆن ئەوکاتەیی لەپوسپادابوو فەرمانی بەحکومەتی فەرەنسی کردبوو ئەوکهسانەیی سالتیکیان ماوه بۆخەمەتی سەریازی بیگرددین و یانگهتشت بکړن و لەبەھاری سالی (1813)دا ئەو سەریازانە تەواو مەشقیان پێکربوو، هەروەها لەسالی (1812)شدا فەرمانی دروستکردنی لەشکری میلی دەیکردبوو و ئێستاشی بەباش دەزانی ئەو

²⁵⁵ - مەبەست لەو کۆیلانەیه کەلەلایین کۆلاکەکانی روسیەوه کاربان یێدەگراو ئازادیان نەبوو. (و-کوردی).

²⁵⁶ - شۆرشێ کۆیلەکانیۆه دژیە خاوەن زەویەکان، بۆزاشاری زاتەر پەرلۆتێزی یشوو سەیربکە، (و-کوردی).

له شکره میلییه به دهر له ویستی خویان بکاته سهریازو له گه ل سوپایان بخت، هرچه نده کاروپیشه ی گاردی میلی پاراستنی نارامی و ناسایش بوو له ناو پانثایی نیمپراتوری فرنسادا، له ماته نژیکه ی (100) هزار سهریازی پیکهیتا، هرروه ها ناپلیون به نه و سهربازانه ی له ناو فرنساو نه لمانیای ژیر نیمپراتوریه ته که پیدا بوون نژیکه ی (250) هزار سهریازی کوکرده وهو له گه ل نه و سهربازانه ی که له شه پری پوسیدایا به ساغی مابونه وه ده یکرده نژیکه ی (300) هزار سهریاز.

له سر نه م بنه مایه نیمپراتوری فرنسا به پاستی ده یتوانی له به هاری سالی (1813) دا سوپایه کی نه ک (300) هزار، به لگو (400) بژ (450) هزاره ی پیکهیتیت، ناپلیون گومانی له وه نه بوو ده توانیت به زوی سوپایه کی که وره دروستبکاته وه.

نینجا ناپلیون هر له به یانییه وه هتا شتوان خه ریکی دابینکردنی که ره سته و پیدایوستیه کانی سهریازی بوو، هرله ده سته به رکردنی خواردن و که لوبه ل سهریازی و هیترو...، چونکه نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیا خوی له وه لامدانه وه ی نه و په یامانه ی ناپلیون که به تولمین و نایاکوفلف و لریستونی داناریبون، هرروه ها به ونا ماژده ناشتی خوازانه ی که ناپلیون له ناو په رله مانی فرنسادا کردنی نه لکسه نده هر هچ گرنگی پینه دان و ده سته پشخوری ناشتی نه کرد، ناپلیون بژی مه علومبوو ده بی له دم پوویاری ویستولیدا پووبه پووی سوپای پوسیا بیتته وه و به سخته تیکیان بشکیتیت و سهرنگونیان بکات، ناپلیون ده یزانی زستانی سالی (1812) به لای کوتوزوفیشه وه به گرانی ته واپووه، به لام هتا نه وکاته ش نه پیده زانی درژمنه که ی له ماوه ی دوامانگی که به ده ی نه وه وه بوو له تاروتینه وه هتا نیم سن له سرچواری سهربازه کانی تیدچوون، که نژیکه ی (100) هزار که س ده کات و سن له سر چواری تزیخانه که شی له ده ستداده.

ناپلیون بی نه وه ی هله کانی له شکرکیشی بژ پوسیا بکاته وه ده یتوانی له ویستولیدا چاوه پوانی پوسیا بیتت وله ویدا تیکیان بشکیتیت، به لام له گه ل هه موو نه مانه شدا مه ترسییه کی که وره هرله نارادامابوو، نه ویش نه وه بوو نایا پوسه کان هر به ته نها ده میتنه وه؟ له دپسه مبه ری سالی (1812) دا ژنرالیکسی پروسه ی به ناوی یورک که له ژیر فره مانده بی مارشال ماکدونالدابوو، له پ چو په یوه ندی به سوپای پوسیا وه کرد.

پاسته فردریک ویلهلم ژور له ناپلیون ده ترساو به زوی نه وکاره ی ژنرال یورکی مه حکومکرد، به لام ناپلیون نه و پاستیه ی ده زانی که پاشای پروس که وتوته هه لومهرجیک خرابه وه و نه گه لایه نگری پوسه کان نه کات نه وانه وانه ده توان له سر ته ختی پاشایه تی لایه ن، هرروه ها نه و مه ترسییه سه بارت به ولاتانی تری ژورده سه لای خوی له نارادابوو.

ناپلیون نه وه شی ده زانی نه گه ر پتی وای نه و پروسانه ی که به ده سستی نه و زه برو زه نگیان خوادرووه و ته فروتونا کراون نه گه ر سوپای پوسیا بیتته سر خاکه که یان نه وانش بژ وهرگرنتی نازادی و پزگار بوونیان له ژورده سته بی هه ولفاده ن، بژچونیکسی که مژانه یه،

کوتوزوف دژی درژده پیدانی شه پو، نه م ناکوکیه شی هرله به ر نه وه نه بوو خوینی سهریازانی پوسیا له پینا و پروس و ولاتانی تری ژورده سته ی فرنسادا نه پزیتیت، به لگو له به ر نه وه بوو نه و سوپایه کی که م وماندووی به ده سته وه مابوو وشه پکردنی تازی له گه ل ناپلیوندا به هه له و مه ترسییه کی که وره ده زانی، به لام تزار هرگیز به ناشتی کردن پازی نه بوو وپتی واپوو نه گه ر موله تی نه وه به ناپلیون بدیریت و سه رخوی که ویتته وه نه وانه وروپا وه ک پیشو له چنگ نه ودا ده میتیتته وه و سه رنه نجام مه ترسییه که ی سه ر پوسیا هر له نارادا ده میتیت،

نه‌گه‌ر سوپای پوسیا بټوانټټ بچټه‌س‌ر خاکی پروس نه‌وا پاشاو خه‌لکی نه‌و ولاته ناچارده‌بن چه‌ک دژی ف‌ره‌نسا هه‌لگرن، له‌لایه‌کی تره‌وه هه‌لسوکه‌وتی نه‌مساش وایلیټ‌هات‌یوو به‌لای ناپلیټ‌نه‌وه خۆش نه‌ده‌هاته‌به‌رچاو، خه‌زوری نه‌و ئیمپراتور فرانسواو مترنخ که‌نه‌وکاته سیاستی نه‌و ولاته‌ی داده‌پشت له‌گه‌ل پوسه‌کاندا به‌لټن نامه‌یه‌کی بن ده‌ستوه‌ردان له‌کاروباری یه‌کتریان مۆرکردبوو، چونکه نه‌مسا هه‌رله‌سالی (1812) وه وه‌ک هه‌رپه‌یمانی ف‌ره‌نساو له‌حاله‌تی شټوه شه‌پرکردن‌دایوو له‌گه‌ل روسیادا، ئیمپراتوری نه‌مسا به‌مۆی نه‌و خزمایه‌تی‌یه‌ی که‌تازه له‌گه‌ل ناپلیټ‌ندا هه‌ییوو نه‌و هه‌لومه‌رجه‌ی به‌سه‌ر زاوه‌که‌یداده‌هات پیشبینی کردبوو ونه‌گه‌ری نه‌وه‌ی هه‌بوو له‌ئاینده‌یه‌کی نزیکدا له‌ده‌ست زۆرو ستمی ناپلیټ‌ن پزگاریبټټ،

له‌و بارودوخه دټواره‌دا ئیمپراتوری ف‌ره‌نسا نه‌وه‌ی وه‌بیره‌هاته‌وه که‌دوای داگیرکردنی شاری پۆما له‌سالی (1809) دا پاپی ده‌ستبه‌سه‌رکردبوو ونارد‌بووی بۆ سافۆن و دواتر له‌سالی (1812) دا ف‌هرمانی دایوو پاپ به‌یټنه‌ کۆشکی فونتن بلو وای نیشان‌دایوو نه‌و پاسه‌وانانه‌ی له‌ده‌وری پاپدان، ته‌نها بۆ پزگرتن له‌نه‌ون وه‌وکاته‌ش که‌پاپ له‌کۆشکی فونتن بلودا ده‌ژیا هیچ نیشانه‌یه‌کی زیندانی کردنی ناوبراو مه‌علوم نه‌یبوو وپاپ له‌و کۆشکه‌دا ته‌نها وه‌ک میوانی ئیمپراتور سه‌یرده‌کراو به‌س.

بۆیه پاپ هه‌میشه ناپه‌زایی خۆی له‌وه ده‌رده‌بیری بۆچی ناپلیټ‌ن شاری پۆمای له‌ده‌ست نه‌و ده‌ره‌یتناوه‌و داویه‌تی نه‌وه‌کی خۆی و بۆ چ نه‌وی زیندانی کردوه، له‌به‌ر نه‌م هۆیانه ناپلیټ‌ن له‌(19/ی یټنایه‌ری سالی (1813) دا به‌بن ناگادارکردنه‌وه‌ی پیشوه‌خت چوو سه‌ردانی پاپی کرد، ده‌بروا ناپلیټ‌ن ناشتی له‌گه‌ل کاسۆلیکه‌کاندا بکات که‌هه‌ر له‌سالی (1809) وه ناپه‌زایی و پرته‌و بۆله‌یان دژیه ناپلیټ‌ن ده‌کرد، به‌لام نه‌و چارپیکه‌وتنه هه‌چ نه‌نجامتیکی لټنه‌که‌وتنه‌وه، ناپلیټ‌ن پاپی هه‌وته‌می ناچارکرد به‌لټن نامه‌یه‌کی جدی له‌گه‌ل مۆربکات ئینجا شاری پۆمای ده‌داته‌وه‌ده‌ست، نه‌م به‌لټن نامه‌یه به‌تټروانیی گشتی له‌هه‌مان به‌لټن نامه‌ی سالی (1802) ده‌چوو، ناپلیټ‌ن هه‌زی له‌ئیمتیازدان نه‌بوو، جگه‌له‌مه‌ش نه‌م کاره‌ی پټخۆشه‌نبوو هه‌ر لټشی نه‌ده‌زانی.

نه‌و ده‌ست له‌شاندانه‌ی له‌مانگی یټنایه‌ری سالی (1813) شدا له‌گه‌ل پاپ‌داکردی نه‌وه‌ی بۆ ناشکرایوو که‌کار‌دینال دی پیترو ئامۆزگاری پاپ ده‌کات بۆیه ناپلیټ‌ن بریاری ده‌رکرد کار‌دینالی ناوبراو ده‌ستبه‌جێ ده‌ستبه‌سه‌ریکرت و له‌فونتن بلو دووربخرتنه‌وه.

له‌پزگاری دواتردا قسه‌یه‌کی سه‌رنج‌راکټش له‌ده‌م ناپلیټ‌ن ده‌رهاویژا سه‌باره‌ت به‌م ناشتی کردنه له‌گه‌ل پاپ‌داو گوتی (له‌ئێستادا ده‌بن پۆما ئازادبکرت...) به‌لگه‌ی به‌رده‌ست سه‌باره‌ت به‌م گوته‌یه‌ی ناپلیټ‌ن، له‌سندوقه‌کاندا شار‌درا‌بۆوه هه‌تا سه‌رکه‌وتنی گه‌وره به‌سه‌ر دوژمن‌دا له‌که‌ناره‌کانی نه‌لب-یان ویستولدا نه‌م دیکومټنتانه ده‌ره‌هاتن، له‌پاستیدا بینیمان ناپلیټ‌ن له‌سالی (1813) دا سالانی دواتریش به‌وه‌ی ده‌یریست سه‌رکه‌وتنی گه‌وره به‌ده‌ستبه‌یټټټ، گفترگرو ناشتی‌کردنی له‌گه‌ل دوژمنه‌کانیدا به‌شتیکی زۆر ده‌زانی، ساله‌های سالیوو به‌خت یاوه‌ری بوو، به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌شدا شه‌پی سالی (1812) به‌به‌راورد له‌گه‌ل پزگاری ژیانی سه‌ربازی ناپلیټ‌ن وشاکاره دره‌وشاوه‌کانی وه‌ک داگیرکردنی تولۆن له‌سالی (1793) دا هه‌تا دروستکردنی ئیمپراتۆریه‌تیکی مه‌زنی جیهانی، وه‌ک خالټیکی په‌ش^{gov} وایوو له‌پووی پرشنگی ودره‌وشاوه‌یی

سهرکه و تنه کانی پروس ناماده ی په یمان شکینی بیوو: پاشای پروس داوای له ناپلیۆن کرد سهریازگه کانی فهره نسا له جهند خالیګدا لاهریت، هه روه ما داوای (94) ملیۆن فرانکی ده کرد بڅه رچی سهریازگه کانی فهره نسا له پروسدا بدریت، به لام له وه لامدا هم داخوازیانه په تکرانه وه، بریتانیاش نهیده توانی داګرکردنی نیسپانیا له لاین فهره نسییه کانه وه به په سمی بناسیت، ناپلیۆن که له (14) ی فبرایه ردا له کۆبونووه ی نه جوته منی قانون گوزاریدابوو به په سمی پایګه یانددبوو (بنه مالیه ی پاشایه تی فهره نسا حوکمرانی نیسپانیایان کردووه و لیره وداش هه رحوکمی ده کن).

مترینخ ⁽¹¹¹⁾ له مانگی مارسدا پتشنیارکی بڅ ناپلیۆن کردبوو نه ګر ناوبراو بیه ویت ناشتییه کی سهرتاسه ری و هه مه لاینه بکات نه و نه و له زمینه یه دا هه له کانی ده خاته ګر.

ناپلیۆن هم پتشنیاره شی په تکرده وه و تاکه ړینګاچاره به لای نه وه و سهرکه و تنی کی ګه وره بوو له که ناره کانی ویستول و نه مه ش هه موو کتسه کان چاره سهرده کات،

نه و له پاګه یانده نه کی (14) ی فبرایه ردا نامازه ی به وه کردبوو، هه موو خاکی ژیر کونترۆلی نیمپراتۆریه تی فهره نسا ده بی و ګر خوی بمینتته وه، مترینخ که مه تا نه وه کاته ش نهیده ویست له ګل ناپلیۆندا پتیه لاجیت، له فینندا به نو توی بالویزی فهره نسا ی کوتبوو نیمپراتۆره که تان به م قسانه ی ړینګری ده کات له به رده م ناشتی کردن له ګل پروس و پوسیاو بریتانیادا.

نه مسا هه مان وه لای بڅ بریتانیاو پوسیا نارد، واته: نه و په یامه ی ناپلیۆن ده ست له بستیک کی خاکی نیمپراتۆریه ته که ی هه لناګریت وهیچ ښیمتیاژنیکش نادات و ته نه شپ نه مانه به کلای ده کاته وه. سهر نه ګام پاشای پروس لایه نګری نه سکندهری کردو یه هاوپه یمانه تی له ګه لدا به ست، ناپلیۆنیش له به رامیه ردا به یه ک سهریازګری تازه وه لای دایه وه. ساکس و باوی یرو ورتمبرګ وباد، مه تا نه و کاته ش سهر له ریګای فهرمانه کانی نه و بوون.

(112)

له پوڅی 15/ ی نیبریلی سالی (1813) دا ناپلیۆن له نارفورتدا که و ته ګل سوپا که ی و بڅ پوه به پوو بوونه وه له ګل پوس و پروسه کاند، که و ته پڅ. هم سوپا تازه یه به شپوه یه کی زځوباش ته یارګرابوو، به دریزایی نه و ساله ناپلیۆن هه موو کاته کانی خوی بڅ په ردا خکړدن نه و سوپایه و دانانی بودجه بڅی ته رخانکریوو، نه و نه ده بودجه بڅ نه و سوپایه دانرابوو هه رشتیکیان که مبابیه ده یانتوانی به پاره ی کاش بیګر و بارګرانی وهه راسانی ده و له ته ژیرده ست هه و په یمانه کانی فهره نسا نه بن.

ناپلیۆن نژیکه ی (200) هه زار سهر بازی چه کدارو نژیکه ی نه و ژماره یه ی سهره وه شی سهریازی ښیداری وکاره کانیت هه بوو، دروست پیش شپ، کوتوزوف وه زیری به رګری پوسیا مردبوو و سوپای پوسیاو پروس فهرمانده ی چه نګیان نه بوو،

له سهره تای شپه کاند ناپلیۆن سهرکه و تنی به ده سته یتان، پوسه کان له ویستفلس کرانه ده ری و شپه کانی دووه و سیه میس له هه مان مانګدا له نژیک هه مان شارو لوتزندا پوویدا.

سهرکه و تنی ناپلیۆن له و شپه پانه دا بېګه ردو کاملبوو، له ویستفلسدا مارشال بیه یر که له نژیک ناپلیۆندابوو پرینچکی ګولک تۆپکی به سینګی که وت وده ست و به جڼ مرد، ناپلیۆن ګرتی: مردن له ښمه نژیک ده بیتته وه، له به رچاوی ناپلیۆن سهریازگه کان

تەرمی ئەر مارشالەیان لە شانتێلە کە ی پێچاوە لەمەیدانی شەریان دورخستەو، شەپی لوتنن زۆر دیژاوەو خۆیناوی بوو، ناپلین بەسەری ئەسپە کە لە بەرە یەکی شەپەو بە بەرە یە کێتر دەچوو و نێدارە ی بەرە کانی شەپی دەکرد، ئەلکسەندەر ی ئیمپراتۆری پوسیاو فردریک ویلهلمی پاشای پروس لە نزیک مەیدانی شەپە کە دابوون، بەلام شەپە سەرافەتی بەرە کانی شەریان نەدەکرد، پوس و پروسەکان لە وکاتە ی نزیکە ی (20) هەزار سەریازیان لیکوژابوو پاشەکشەیان کردوو زیانەکانی سوپای فەرەنساش لەم ئەر و ئاوان کە مەترەبوو، دوا ی چەند پۆتیک ناپلین دەرسدی داگیرکرد.

دوا ی شەپی لوتنن، مەترنیک کەوتە نێوانی هەتا ناشتی لە نێوان ناپلین و هاوێماناندا بکات و هاوێمانیەتی نەمساش بە پارێزداوی بێنێتەو، شێوە ی ئەر ناشتی کردەش بەمچۆرە ی خوارەو بوو:

دەبوو ناپلین دەست لە گراندرشەو وارشۆو شارەکانی هانزە ئاتیک و ولایەتی ئایلیری هەلگرت.

لە بەرامبەردا، بە شەکانی تری ئەوروپا، واتە: بە لچیکاو هەموو ئیتالیا و مۆلەندار ولاتی و ستفالیش لە ژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەتی فەرەنسادا بێنێتەو،

ناپلین ئەم پێشنیاری ناشتی کردە ی پەتکردهو و ژنرال بوبنای بۆکۆشکی ئیمپراتۆری نەمسا ئاردوو پیتی گوت (من پێویستم بە پێکەتانی ناشتی بەرپاکردنی تۆ نییە، تۆ دەتوێت لە ئاوی قوڵاودا ماسی بگیریت...)

بە گالێ جاپیەو گوتبووی بە عەترو گولۆ و ژانندن ناتوانی و ولایەتەکان بخرێتە ژێر دەست).

نێتر نەمساویەکان بە داواکردنی کە پاندەو ی ولایەتی ئایلیری بۆ ژێر دەسەلاتی خۆیان شیوە گزێهەکیان دوستکردبوو و دیارە دوا ی ئەمەش داوی میلان و ئوسکان دەکەنەو و ئەو نەدە بە جەرگۆ ئازابوون هەتا ئەو ناچار بە شەپکردن بکەنەو، شەپی یەکەم⁽⁵⁹⁾ بە ناشتی کردن کۆتایی هات، ئیمپراتۆری فەرەنسا بەم قسانە ی ئەو ی بە دیاردە خست ئەگەر بیانەوێت ولایەتیک لە چنگ ئەر دەری بنێتەو ئەوا دەبێ شمشیرەکیان لە کالان رابکێشن.

لە بەرئەمە دووبارە ناپلین بپاری دایەو بۆهەمیشە شەریکاتەو و هیچ لە دەست نەدات، لە هامبۆرگدا راپەڕین دژی ناپلین دەستی پێکردبوو، ئیمپراتۆر ژنرال داووی بە فەرماندە ی لەشکرێک ئارد بۆ شارەکانی هانزە ئاتیک بۆ ئەو ی سەرکوتی ئەوانە بکات کە دژی پۆلیس و پیاوانی گومرگ ببوونەو، هۆی ئەر راپەڕینەش ئەو بوو پیاوانی گومرگی فەرەنسی بە گرتە بەری توندوتیژی گەمارۆی ئابووری سەر بریتانیا بازگەنەکانی ئەر شارانەیان توشی دەستەوستانی کردبوو، ناپلین فەرمانی بە ژنرال داوو کرد هەندیک لە سیناتۆرەکانی هامبۆرگ و راپەرانی راپەڕینە کە ی دژی فەرەنساو چەند کەس لە ئەفسەرەکان گولەباران بکات و ئەو پێنج سەت کەسە ی کە بە سەرپێچیکەر ناسراون سامانەکیان دەستەبەر بکات.

دواتر ناپلین بە هارەلی سوارانی گاردە کە ی خۆی لە دەرسد چۆدەرئە هەتا خۆی بکە یە نێتە ئەر سوپایە ی کە لە لای خۆرەلاتەرە بەرەو بوتنن کە دەکەوتە کەناری پووباری شپزە، هێزی هاوێمانانیش بە فەرماندە یی ویتگنشتاین و یارکلی دوتولی و میلورادوفیچ و بلوخر بوون و شەپی بوتنن کە لە (20/ی مانگی مایودا دەستی پێکرد لە خۆڕئاوای پۆژی دواتر دا کۆتایی هات، ناپلین مارشال نی ئاردبوو هەتا لە خۆرەلاتەرە دەوری سوپای دۆژمن بدات، بەلام نی درەنگ کەیشتە ئەر شوێنەو هێزی هاوێمانان پاشەکشەیان کردبوو.

نهم شه پەش وەك لیکدانەکی لوتزن خویناوی بوو، لە هەر دوولا سێ هەزار کەس کوژاوو بریندار هەبوون، ئەمجارەشیان سەرکەوتن بەنسیبی ناپلین بوو و ناوبراو دەویست یەكسەرە بەرەو بەرلین بچیت و سوپای پوسیاو پروس تێکەشکێتێت، دوژمن بەقونەشەپەوه پاشەکشەیان دەکردو مەسەلەی پاوه دوونانیان بەدوادمخست، لەپۆزی (22/ی مایۆدا ناپلین لەگورلیتزا پووبەپووی سوپای دوژمن بۆوه و لەوتێشدا بەسەریاندا زالیوو.

لەبەرەبەری ئیوارەدا نزیک کۆتایهاتن بەو شەپە، دوروک لەناپلین نزیکبۆوه و بۆچەند ساتێ لەگەڵیدا کەوتە قسەو ئینجا لێی دوروکەوتەوه و بەپەژارەوه هاتەلای کولنکور و پێی گوت (دۆستی مێهرەبانی من، ئیمپراتۆر دەبینی؟ ئەو ئیستا دواى ئەو ئەهەمتیانە^(٦٦) سەرکەوتنی بەدەست هێناوه تەوه و بەبۆچوونی من کاتی ئەوه هاتوو ئەزموون لەتێشکانە کاشمان وەرگیرین.. بەلام دەبینی ئەو هیچ نەگراوه... و لەشەپکردن تێرنا بیت، ئاکامی ئەمە باش نابیت).

مارشال دوروک ئەجەلی هاتبوو، گوللە یەکی وێڵ بەر ئەودارە کەوت کە ناپلین لەنزیکییەوه پاوه ستابوو، گوللە کە سەرساچمەى کردو کە پایەوه بەر دوروک کەوت...، مارشال دوروک لەگیانەلادا تەنها توانی ئەوه بەناپلین بڵێت، هیوادارم لەناشتی کردندا سەرکەوتو بیت و پەیمانی پێکگەوتن ببەستیت. ناپلین لەو لامدا گوتی (خواحافیز هاوێ)، ئێمە دووبارە یەکتەر دەبینین و... لەوانە یە بەم زمانەش)

مەرگی پیاویکی وەك دوروک، کە ئیمپراتۆر خۆشی دەویست و پشتی پێدە بەست، کاریگەری زۆری کردەسەر ئەو ولەوکاتەى دوژمن تۆپبارانی ئەو شوێنەى دەکردو پڕینچکی تۆپەکان لەملاولای دەکەوتن و ئەبەن قەدی دارەك دانیش و ماوه یەك مات و غەمبار کەوتە بێروخە یالەوه، ناپلین لەماوهی شەپەکانی سالی (1813) دا زۆرجار گیانی خۆی دەخستە مەترسییەوه، بەتایبەت لەو شوێنەدا کە پێویستی بەبوونی ئەویش نەبوو، ئەو کارەى کە پێشتر نەیدەکرد تەنها لەکاتی زۆر زەووریدا، چونکە ئەو لەو بېروایەدابوو، مانای فرماندەى سوپا شتێکی پێویستە بۆ درێژەدان بەشەپو سەکەوتن.

تەنانەت بێرۆکەى ئەو لای ئەو کەسانەى نزیک لەخۆی و دەرووبەریشی هەستی پێدە کرا کە ناپلین لەناخیدا بێزارە لەگیانی خۆی، بەلام ئەم ئارەزووی بەمەرگی بەنەینی دەهێشتەوه، بەدرێژایی ئەو ماوهى پوس و پروسەکان پاشەکشەیان دەکرد، بەتۆپ باران و تەقەکردنی زۆرەوه بەرەو دواوه دەچوونەوه، گەرچی ناپلین بێ باکانە بەناو بلیتسەى ئاگرى تۆپ و گوللەکاندا گیانی خۆی توشی مەترسی دەکردەوه بێ ئەوهى پێویستبکات لەپووی سەربازییەوه ناویراو لەو شوێنەدا بیت، دواى شەپى بوتزن و چەند پۆژێک پاوه دوونانی سوپای دوژمن، هەردوولا پێشنیاری نەمسیان قبۆلکرد، لە (4/ی یۆلیۆی سالی (1813) دا پەیماننامەى ئاگرەستى پلیس فیتزبان مۆرکرد، لەکاتی مۆرکردنی راگرتنی شەپ ئەهاریەیمانان و نەناپلینیش پازى نەبوون راگرتنی ئاگرەست ببیتەهۆی ناشتی کردنی یەكجارەکی.

هەرچەندە هەردووکلا لەسەر بنەمای پێشنیارەکی میترنیخ پازیبوون نوێنەرانى خۆیان بۆ ناشتی کردن بنێرن بۆ پراگ، هاوپەیمانیان دەیانزانای دواى سەرکەوتنی ناپلین لەشەپەکانی لوتزن و بوتزن هیچ جۆرە ئیمتیازێک نادات، بەلام ئیمپراتۆری پوسیا تەنها لەبەر ئەوه بەئاگرەست پازى ببوو، چونکە بارکلی دوتولی بەرپەسمی بەتزاری پاگیانداوو پێویستە دواى ئەو هەموو شەپ و شوقانە سوپای پوسیا پێکبخێتەوه و کەمێن پشووێ بیتەوه بەر، ناپلینیش هەرلەبەر ئەوه پازى ببوو ئاگرەست

قبولیات، هه تا دهست به سوپاکیدا بئیتته وه و پئیکیفاته وه، ئیمپراتوری فەرهنسا به پراگرتنی شه پ توشی هه له یهکی گه وه بژوه، چونکه به بهرژوهندی دۆژمنه کانی شکایه وه.

هه ره وه ها بووه هژی ئه وه ش نه مسا له پۆلی کاری ناشتی پئیکردنیان بچیتته ده ری و به که ویتته گه له هاو به یمانان.

جیگای خۆیه تی لیره دا ئامازه به ره به که یین هاو به یمانان تئیبینی ئه وه هه له گه ره یه ی ناپلیونیان نه کردبوو، هه ره چند سالیک دوی ئه و میژوه سهردارانی پوس و پروس و شانشینی سوید، پروپاگنده ی ئه وه یانده کرد گویا هه ره له سه ره تاوه هه ستیان به و هه له گه وه ی ناپلیون کردوه که به ناگر به ست پازیبوو، بالیره دا ئه و به لگه یه به ی نه پوو که ئه فسه ریک به ناری فلادیمیر نیفانویچ لومنتشن نووسیویه تی و ده لیت (له ناو سوپای پوسیای له ناو هاو به یماناندا ئه م ناگر به سته به گه وه ترین به دب ختی هه ژمارده که ن وه خابنی بۆ هه لده کیشن) یاداشته کانی لوفنتشن یه کئیکن له و به لگه دروست و پیره ها یانه ی که سه باره ت به تاریخچه ی شه پی سالی (1813) نووسراون و یاداشت نووسه پوس و فەرهنسی و پروس و نه مساری و سویدییه کان به سه هه ئه م هه موو درۆیه یان ده بریاره ی ئه مه نووسیوه.

به مجۆره په یماننامه ی ناگر به ست مۆرکرا، به لام ناپلیون ده بوست په یمانی ناشتی کردن بکات-یان هه موو شتیک-یان هه یچ، ئه مه دروشمی ناپلیون بوو له و پۆژانه دا که شه پی سالی (1813) ی ده ستپیکردو هه ره به و دروشمه ش درۆیه ی به شه پدا، هه تا له سنت هیلینیشدا ئه و کاته ی که ئیمپراتۆر هه موو شتیک له ده ستدا، ته نانه ت ئازادی خۆشی، هه یچ داخی بۆ ئه و بریاره ی خۆی نه کئیشا، چونکه به بۆچوونی ئه و هه یچ هه له یه ک پووی نه دا بوو و به گالته چارپیه وه ده یگوت: ئه که ره بۆخۆی نه باو نه وه که ی بوايه²⁶¹ ئه و دوی ئه و تیکشکانه ی هه ره له سه ره ت ختی پاشایه تی خۆیدا ده مایه وه، زۆرجار ئه م قسه یه ی ده کرد.

دوی نه هه مه تیه که ی شه پی مۆسکۆ که زۆریه ی گه له فەرهنسای خسته پرسه وه، پاریس پئیشوازی له ناپلیون کرد، وه که جاران هه موو ئیمپراتۆریه ته که ی هه ره له ده ستدا ما بوو ئه مجاره شیان که ته نها به له ده ستدانی ئه و ولاتانه ی نه ک ژۆرده سته به لکو ده ستنیشانی خۆی بوون و به شیک نه بوون له پانتایی ئیمپراتۆریه تیه که ی بگه راپایه وه پاریس به و په پی گه رمیه وه پئیشوازیان لیده کرد.

به لام ناپلیون ده یزانی دانی ئه م ئیمتیا زانه ده بنه هژی سه ره که وتنی سیاسی و ئابووری بریتانیا و پیشه سازی فەرهنسا له به رامبه ره پیشه سازی بریتانیا دا شکسته خوات و قه یرانی سالی (1811) نه خۆشییه کی کوشنده بوو و بیکاری سه ره له ده دات و شۆرشی سکه برسییه کان بهرپاده بیت که له گولله ش ناترسن، به لام برژوازیه تی فەرهنسی که ئه و پابه ری به نئو به وه فای شه پی ئابووری بوو دژی بریتانیا ئیتر هه یچ که لکی بۆ ئه وان نامینتیت،

ئیت لیره و داو برژوازیه تی فەرهنسا به چ ئومیدیک ئاماده بیت مل بۆ ئه و زۆرو سته مه ی ئه و که چبکات؟ خۆ ئه گه ره بریار بیت به جۆریکی تریش فهرانپه وایی بکات، ئه و نه خۆی حه زی ده کردو نه ده شی توانی، بۆیه له بری ئه وه ی بیر له ناشتی کردن و

²⁶¹ - دوی تئیکاش ته ختی پاشایه تیان ده دا به وه ئه و به ماله شانشینه، وه که له وه به ره له شانشیه کانی پروس و نه مساو... زۆری تر دا خۆنده مانه وه. دوی داگیر کردنی ولایه ته کانیان ته خت و ناراجی پاشایه تیان ده ده را به وه. لیره دا ناپلیون مه به سته له وه به، ئه که ره نه وه ی خۆی واته: به ماله ی پاشایه تی پشواشی میژوویی دئیری هه بوايه. (و- کوردی).

که پانه‌وی بۆ پاریس بکاته‌وه، که لکه‌له‌ی ئه‌وه‌ی له‌بن کلێشه‌ی سه‌ریدابوو شه‌پێکی تازه له‌که‌ناره‌کانی ویستول و نه‌مندا بکات.

له‌دانیشتنه‌کانی ناشتی پراگدا که وه‌ک گالته‌جاری لیته‌اتیبوو، داوایان له‌فهره‌نسا ده‌کرد ده‌ست له‌هامبورگ و ولایه‌تی نابلیری و... هیتز هه‌لگریت، که‌رچی نابلیون له‌ولاوه له‌خه‌یالی داگیرکردنی نه‌مندا‌بوو. نابلیون وه‌ک له‌مه‌ویه‌ر گوتمان پێی وابوو ئه‌م کێشانه‌ نه‌ها به‌لوله‌ی گولله تۆپه‌کان چاره‌سه‌رده‌کریت، ئیمپراتۆری فهره‌نسییه‌کان، هه‌موو نوێنه‌رو بالوێزه‌کانی له‌ولاتانی تورکیا و ئێران و تورکیا و سوریا بانگه‌یشتکردنه‌وه که پێش شه‌پ نێردرا‌بوون، سیاسه‌تی نه‌مسا به‌جۆریک‌بوو نه‌سه‌رکه‌وتووبی نابلیونی به‌سه‌ر هاو‌په‌یماناندا پێخۆش‌بوو و نه‌پێچه‌وانه‌که‌شی.

کاتێ مترینخ که‌یشته درسد که‌شوێنی هه‌وانه‌وه‌ی نابلیون بوو، له‌پۆژی (28/ی یونیودا چوووه کۆشکی ئیمپراتۆر که‌وته گفتوگۆکردن له‌گه‌لیدا.

نابلیون ده‌ستی کرد به‌هه‌په‌شکردن و به‌پاشکاوێ به‌مترینخی گوت: نه‌مسا به‌به‌هانه‌ی ناو‌بزیوانی کردن ده‌یه‌وێت شوێنێک له‌پیزی هاو‌په‌یماناندا بۆخۆی بکاته‌وه، هه‌روه‌ها به‌مترینخی گوت: پووتر بدوێ، ئایا ده‌ته‌وێت له‌گه‌ل مندا به‌هنگیت؟ چونکه هه‌یچ کاتێ مرۆڤ ناشتی خوازه‌بووه! هه‌یچ کاتێ ده‌رس له‌مه‌له‌کانیان وه‌رنانگن، پوس و پروسه‌کان به‌و بازرگانییه‌ی له‌گه‌ل بریتانیادا ده‌ستیانداوه‌تی و به‌سه‌رکه‌وتنی زستانی پابردوو له‌خۆیان بایی بوون و غه‌یره‌تی ئه‌وه‌یان په‌یدا‌کردوو شه‌پ له‌گه‌ل مندا‌بکه‌ن، ئه‌وان تیگه‌ده‌شکێنم، هه‌رچه‌نده پێچه‌وانه‌ی ئه‌م قسه‌یه‌ی منیان به‌تو گوتوه.

که‌واته توش^(٢٦٢) هه‌مان چاره‌نووسی ئه‌وانت ده‌وێت؟ ژۆر باشه، به‌خزمه‌ت ئێوه‌ش ده‌گه‌م، مانگی ئۆکتۆبه‌ری داماتوو ده‌تبینمه‌وه له‌فیننادا بیرت نه‌چیت باش.

مترینخ، به‌وپه‌ی پێزه‌وه، به‌لام به‌ده‌ربهرینێکی چاونه‌ترسانه‌ گوتی: مه‌به‌ستی ولاتی نه‌مسا نه‌هه‌یه، به‌لکو ده‌یه‌وێت ناشتی به‌رپابکات، ئینجا شیوه‌ی دانووستانه‌که‌ی بۆشی کرده‌وه و گوتی: ئه‌گه‌ر به‌پێژتان پازین نابلیری و هامبورگ و برم و لوبک و گراندوشه‌ و وارشر، له‌پاریزه‌ری هاو‌په‌یمانیه‌تی رن، چاوپۆشی بکه‌ن، ئه‌وا ئه‌و شوێنانه‌ی تری ژۆر ده‌سه‌لاتی ئیمپراتۆریه‌ته‌که‌ت هه‌رله‌ده‌سه‌ختۆدا ده‌مینیته‌وه و ناشتی ده‌کریت، نابلیون توپه‌بوو و گوتی: به‌لام من ده‌ستی ئێوه‌م خوێندۆته‌وه و^(٢٦٣) نیازی شاره‌وه‌ی ئێوه ده‌زانم، ئێوه‌ی نه‌مسا‌ی هه‌موو ئیتالیاتان ده‌وێت، دۆسته‌کانی ئێوه‌ش پروسه‌کان هه‌موو پۆلۆنیایان ده‌وێت، پروسه‌کان داوای ساکس ده‌که‌ن و بریتانیایه‌کانیش چاویان له‌هۆله‌ندا و به‌لجیکاوه‌یه‌و ئه‌گه‌ر من ئه‌م‌رۆ به‌مانه‌ی توگوت پازیم ئه‌وا سه‌به‌ی ده‌بن ئه‌و ولاتانه‌ی گوتم به‌بێ خوا‌یشتی خزم بده‌م، به‌لام بۆ ده‌ستگه‌یشتن به‌م دانووستانه‌ ئه‌وا ده‌بێ ملیۆنه‌ها که‌س بکه‌یته سه‌ریانو خۆینی چه‌ندین نه‌وه برێژیت و ئه‌و دانووستانه‌ش له‌نزیک ته‌پکی مون^(٢٦٤)، له‌گه‌ل مندا مۆریکه‌یت).

262 - مه‌به‌ستی له‌ده‌وله‌تی نه‌مسا‌یه، ئه‌ک خودی مترینخ (و-گوردی).

263 - مه‌به‌ستی نابلیون ئه‌وه‌یه له‌نیازی دێن که‌یشووم، ئه‌و رسته‌به‌ وه‌ک خوێندنه‌وه‌ی ئێفای ده‌ست ده‌رده‌بریت، که‌به‌ مانای ئه‌وه‌ش دێت بۆی ده‌زانم چیتان له‌بن سه‌ری

دايه، (و-گوردی).

264 - مون: ته‌په‌یکه‌ له‌ نزیک پاریس (و-فارس).

مترینخ له‌وه لآمدا گوتی کس وینای نه‌وه ناکات و نه‌و ناشتی کردنه‌ی له‌سەر ئه‌م بنه‌مایه‌ییت زۆر شه‌ره‌فمه‌ندانه‌یه‌و جیکای شانازییه‌.

ئینجا ناپلین ئه‌مقسه‌یه‌ی کرد(دانی بچوکتین ئیمتیاژ به‌لای منه‌وه نه‌نگیه‌) هه‌روه‌ها درێژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داو گوتی: ئیمپراتۆره‌که‌ی تۆ چونکه‌ به‌کۆره‌ پاشایی له‌دایکبوون نازانن و ناتوانن درک به‌هسته‌کانی من بکه‌ن، ئه‌گه‌ر ئه‌مانه‌ تیکیشبشکێن ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ پایته‌خته‌کانی خۆیان و ته‌خت و تاراجه‌که‌یان هیچی لێکه‌م نابێته‌وه‌، به‌لام من سه‌ریازم پتویستم به‌شکۆمه‌ندی و سه‌ره‌که‌وتویی هه‌یه‌و ناتوانم به‌سوک و پرسیوایی بگه‌ڕێمه‌وه‌ ناو میله‌ته‌که‌ی خۆم، ده‌بێ هه‌میشه‌ سه‌ره‌که‌وتوو سه‌ربلند بمێنمه‌وه‌) له‌وه‌ لآمدا مترینخ گوتی: ئه‌گه‌ر وابێت ئه‌وا هیچ کاتێ شه‌پ کۆتایی نایه‌ت و به‌هۆی ئه‌مه‌وه‌ هه‌موو ئه‌وروپا و فه‌ره‌نسا و ئێران ده‌بێت، که‌واته‌ پتویسته‌ ناشتی بکریته‌، هه‌روه‌ها درێژه‌ی به‌قسه‌که‌ی داو گوتی: به‌ڕێز من لێره‌دا سه‌ربازه‌کانی ئێوه‌مان بینین و زۆربه‌یان می‌ردمنداڵ و کاتی گرتنی سه‌ربازیان نه‌هاتوه‌، ئه‌گه‌ر ئه‌مانه‌ له‌شه‌په‌کاندا به‌کوشته‌بچن ئایا ده‌توانیت سه‌ربازیه‌تر بگریته‌وه‌ که‌له‌مانه‌ش می‌ردمنداڵه‌ن و جیلێ بچوکتن؟

مترینخ له‌یاداته‌شکه‌کانیدا ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ ده‌لێت: کاتێ ئه‌م قسه‌یه‌مکرد، ناپلین په‌نگی تیکچوو و کلاوه‌که‌ی له‌سه‌ری لابرورو به‌زه‌ویداو نه‌پاندی وگوتی (تۆ سه‌ربازنیت، تۆ وه‌ک من پۆچی سه‌ربازیت نییه‌، تۆ له‌هۆردووی سه‌ربازیدا نه‌ژیاویت، تۆ پانه‌هاتووی له‌سەر ئه‌وه‌ی پۆچی که‌سانیه‌تر له‌کاتی پتویستیشدا پۆچی خۆشت به‌خت بکه‌یت، بوونی (200) هه‌زار که‌س به‌لای منه‌وه‌ چیه‌) ناپلین له‌م توپه‌بوونه‌یدا هه‌ندێ قسه‌ی نابه‌جێشی کردوون، ئینجا درێژه‌ی زیاتری پێداو گوتی: جگه‌له‌مه‌ش ئه‌و سه‌ربازه‌ فه‌ره‌نسییه‌کانی که‌تل لێره‌دا لایه‌نگریان ده‌که‌یت و به‌قه‌ت تۆ گله‌بیان له‌من هه‌یه‌، راسته‌ من (200) هه‌زار سه‌ربازم له‌روسیا له‌ده‌ستدا که‌ (100) هه‌زار که‌سیان له‌باشترین سه‌ربازه‌کانی فه‌ره‌نسابوون و زۆر مخابه‌م بۆ ئه‌وانه‌ هه‌یه‌.. به‌لێ به‌لای منه‌وه‌ زۆر جیکای داخه‌، به‌لام ئه‌وانیه‌تر²⁶⁵ ئیتالیایی و ئه‌لمانی و پۆلۆنی بوون).

له‌وه‌ لآمدا مترینخ گوتی: باشه‌، به‌لام به‌ڕێزتان باوه‌رده‌که‌ن که‌نه‌مه‌ به‌لگه‌نییه‌ بۆ ئه‌وه‌ی بتوانرێت بۆ که‌سیکی ئه‌لمانی به‌نمونه‌ به‌ئینته‌وه‌؟

دوای ئه‌و گفتوگۆکردنه‌ ئه‌وه‌ ئاشکرا بوو ئه‌م سه‌ردانه‌ی مترینخ هیچ ناکامیه‌کی نابێت، ناپلین ئاماژه‌ی به‌وه‌کرد نه‌مسا له‌تۆندی و به‌هیزی سوپا که‌ی زیادی پێوه‌ده‌نیت، چونکه‌ مترینخ تکایکرد ناپلین پێگای بدات مه‌رجه‌کانی ناشتی کردنی بۆ پاس بکات. ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسا هاواری کردوو وگوتی: ئێی، تۆ سووری له‌سەر ئه‌وه‌ی قانون قه‌یری من بکه‌یت! زۆر باشه‌ به‌ڕێز مترینخ، بریتانیا چه‌ند پاره‌ی داوه‌ته‌ ئێوه‌ هه‌تا شه‌رم له‌گه‌لدابکه‌ن؟ باشه‌ ئێوه‌ شه‌پتان ده‌وێت خواحافیز هه‌تا چاوه‌یه‌ک که‌وتنه‌وه‌مان له‌فینندا! ناپلین به‌م قسه‌یه‌ی که‌گوتی بریتانیا چه‌ند پاره‌ی داوه‌ته‌ تۆ ویستی به‌جۆرێک نوژمنکاری خۆی پابه‌گه‌یه‌نیت.

²⁶⁵ - مه‌بستی ناپلین ئه‌وه‌یه‌ ئه‌و (200) هه‌زار سه‌ربازه‌ی له‌شهری روسیا دا تێداچوون ته‌نها (100) هه‌زاریان فه‌ره‌نسی بوون و باقیه‌که‌ی تر غیره‌فه‌ره‌نسی بوون و جیکای داخ نیی. (و- کوردی).

کاتی مترنخ له لای ناپلیون پوښت وچوه ده ری مارشال برتیه که زور حزی له ناشتی کردن بوو وپښتیاره که ی مترنخی به باش وشه رهمه ندانه ده زانی، لئی پرسى: سر نه نجامی دانوستانه کان چی بوو؟ له وه لامدا مترنخ گوتی (سړیند ده خزم که وره که ی نئره عه قلی خزی له ده سنداوه).

ناپلیون پیشوخت ده یزانی گفتوگو کردنی پراگ هیچ نه نجامیکی نابیت وه زیشی نه ده کرد شه ربگریت و ته نها کاتی پیته سرده برد، نوینه ره کانی پوسیاو پروس و مترنخیش له چاوه یوانیدا بیتزاربوون، نه مانه له (12/ی یولیووه له پراگدا ناماده بوون، که چی هیچ هه والی نماینده ی فره نسانه بوو، دوی گفتوگو کردنه که ی مترنخ له که ل ناپلیوندا دودولی نه مساوییه کان یه کلارایه وه و مترنخ به پاشکای به نارینی نوینه ری فره نسای گوت نه گهر دانوستانی پراگ هه تا کوتایی مانگی نوگوست نه به ستریت، نه وا نه مسا ده چپته گل هیزی هاوپه یمانان.

بارودخی نه وروپا له شتواند ابو له و پوزانه دا هه والی شکست وناکامی سوپای فره نسا له به ره کانی شه پی نیسپانیادا هاتبوئارا، بریتانیاو پارتیزانه کانی نیسپانیا سوپای فره نسیان هه تاکتیه کانی پیرینه پاشه کشف پیکردبوو و فلینگتن له فیکتوریادا سرکه ورتی به ده ست هیناوو، ناپلیون به کنت دونارینی نوینه ری خزی بۇ دانوستانی پراگ گوتبوو: چند ده توانیت کاری ناشتی کردنه که دواخه هه تا بیته پیکر له به رده م کونگره که دا، هه روه ها چند ده توانیت پیکر له به رده م به ستنی کونگره که دا، هیچ جوره نیمتیازنک نه ده یث، وه که هه مان په نندی دیپلوماسی که یقونانیه کان ده لئین: گپراوه که نازادنه که ی، په پیره وی نه مانه بکه.

نارین و کولنکور و فوشه و ساواری و برتیه و هه موو مارشاله کان داوایان له ناپلیون کرد ناشتی بکات، به لام هه موو هه ولی نه مانه که لکی نه بوو، ساواری وه زیری ناووخ که ناپلیون نازناوی دوک دوروفیگری به شانازییه وه لیتابوو، غیره تی وه به رخزی هیناو به نیمپراتوری گوت: میلله ت له پای نه وشه په یه که له دوی یه کانه کول وکوتر بووه و ترسی نه وه هه یه دئی نیمپراتوره خوښه ویسته که یان راپه پن، له وه لامدا ناپلیون به وه زیری ناوبرای گوت: بیده نگبه ده ست له کاروبارنک وه رهمه ده که سرت لئی ده رناچیت.

له (10/ی نوگوست) دا ناگره ست کوتایی هات و مترنخ پایگه یاند نه مسا شه پ له دئی ناپلیون ده کات، شادی وخړشی له نه ندن و مؤدووه سربازیه کانی پروس و پوسیا بالی کیشا، ثیر له مه به دواوه هیزی هاوپه یمانان له سوپای فره نسا به هیتر ده هاته به رچاو.

(۱۱)

کوتایی هاتنی شه پی (1813) نزیکبووه، له پوسیاو پروس و نه مسادا خه ریکی گرتنی سهریازی تازه بوون، خواردن و پیداوستی جهنگیان کوده کرده وه و هیزه کانی خویان زیاده کرد، بریتانیا که بۇ جارکتیر کیسه ی دراوه کانی کردبووه و دریفی له دانی زیپوپاره نه ده کرد به هاوپه یمانان، وه که چۆن بۆبه هیترکردنی فلینگتنیش له نیسپانیادا دریفی نه کردبوو.

کزی گشتی سهریازه کانی هاوپه یمانان که یشتی (850) هزار، به لام سوپای فره نسا کزی گشتی (550) هزار که س بوو. شوارتز نبرگی نه مساوی کرابق فرمانده ی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان، ناپلیون هیچ له ناوبراو نه ده ترسا پوسه کان ثیر کوتزوف و باگراتیونیان نه مابوون و وه که سالی (1812) حسابی بۇ نه وانیتر نه ده کرد، به پای نیمپراتوری پوسیا نه وانه ی

شهری نسمولنسک و بفرودینفیان کردبوو، تاراده یک به دلیری ده زانین، به لام ستادی فرماندهی پوسیای به گشتی به هیج له قه له مده دان، تزار هتا نو پوژدی مردیش همیشه نه می دویناره ده کرده وو داخی نه وی هبوو که نه دبو له مؤسکر پاشه کشه بکرت و پتی وابوو هوی تیکشکانی سوپای فره نسا، تنها ساردوسلی زستان بوو، نه ک تاکتیکه سهریازییه کانی پوسیای به هیزی سوپاکه ی، به مجوره نیمپراتوری پوسیای سوپای سالی (1813) ی به سوپایه کی به توانا لیهاتوو ده زانی و پتی له سهریازی هه موو ولاتانیتری هاوپه یمانان باشتربوو.

به لام سهریازت به پروسه کان نابلیون وه چن له پوس ونه مسارییه کان چاری نه ده ترسا له نه مانیش به هه مان شیوه بوو، به لام ده یزانی به پاسپارده ی برنادوت، که له سالی (1813) به دواوه خوی به پاشای سوید دانابوو ویه کیکیوو له دوژمنه کانی نه، نه لکسه نده ری پوسیای سه رۆکانی ولاتانیتری هاوپه یمانان داویان له ژنرال مورۆ نه وسه رکرده لیوه شاهوه یه کربووه یارمه تیان بدات.

نه م ژنراله هه مان نه که سه یه که له سالی (1804) دا به تاوانی ده ستیوونی له کوده تاکه ی جورج کادودال و پیشگرو دا، ده ستبه سه ر کرابوو و دواتر دادگایکراو به فرمانی نابلیون دورخایه وه بق نه مریکاو له وکاته وه له ویدا ده ژیا. مورۆ که دوژمنی سه ر سه ختی نابلیون بوو، پیک له وکاته دا گیشه هژدوی سهریازه کانی پوسیای که تازه خه ریکبوو وشه پده ستی پیده کرد، یه که م نامۆزگاری که مورۆ به تزاری پوسیای هاوپه یمانه کانی گوت، نه وه بوو گوتی: (هه رگیز هیرش نه که نه سه ر نه وه به ری شهره ی که نابلیون له که لداپه، به لکو تنها هیرش بکه نه سه ر نه و قولانه ی که مارشاله کانی فرمانده یی ده که ن) له که ل نه مه شدا ویژدانی نه وپیاره، واته: ژنرال مورۆ ناسوده نه بوو، هه رچه نده نه و به هانه ی نه وی هبوو شهره ی دژی فره نسا ناکات، تنها دوژمنی نابلیونه.

شازاده رپنین سه رکرده یه کی پوسییه و به چاری خوی نه وی بینیه که (کانتی مورۆی چاری به سهریازیکی پیری دیلگیرای فرنسی که وت، له که لیدا که وته قسه، به لام نه و سهریازه هه رکه نه و فرمانده یی ناسییه وه زانی پۆزگاریک فرمانده یی له شکری فره نسا بووه و نیستا خزمه ت به دوژمنانی نیشتمانه که ی خوی ده کات، چه ند هه نکاویک له ژنرال مورۆ دورکه وته وه هاواریکرد (بژی کۆماری) نه و سهریازه پیره فره نسییه ناوبراری تنها به خائین ده هاته به چاو، بۆیه حه زی نه کرد له که ل مورۆ دا بکه ویتته قسه.

نه لکسه نده ری نیمپراتوری پوسیای مورۆی خسته ژیر چاودیری خوی وه و گرنگی به نه خشه که ی نه و ده داو هیواداریوو نه م پلانه ی سهریکرت، تزار پتی وابوو بوونی مورۆ به پله ی یه که ده بیته هوی تاکه هاوپه که به ری نابلیون له پوی سهرکردایه تی کردنی شهره دامه زانندن و تاکتیکه کانی شهره ده توانیت له به رامبه ر سوپای نابلیوندا بوه ستیتته وه، دووه میش بوونی ناوبراو له ناو سوپای هاوپه ماناندا ده بیته هوی گومان و ده پاوکت له لای سهریازه کانی سوپای فره نسا، چونکه مورۆ هتا نه و کاته ش که سابه تی خوی له ده ست نه دابوو و وه که سهریازیکی کارای کۆمارخواز مابووه و ده یانگوت: له خۆرا مورۆیان به ده ستیوون له کوده تای کادودالدا تاوانبارکردوو دادگایی کراو دوریان خسته وه بق تاراوگا، نه لکسه نده ر رۆر حه زیده کرد ژنرال مورۆ له جیگای شوارتز نبرگی فرمانده ی گشتی سوپای هاوپه یمانان دابنریت، به لام خودی مورۆ پیشنیاری نه وه یکرد نیمپراتوری پوسیای فرمانده ی

گشتی سوپای هاوپه یمانان بگریته ده سنت و بۆخۆشی بییت به سه رۆکی ستادی گشتی، به کورتی لیپرسراویه تی گشتی هه موو سوپای هاوپه یمانان به وشپوهیه وه بریگریته، به لام چاره نووس به جۆریکی تری هیتا.

یه کهم شه پی که ووه شه پی درسد بوو له (27/ی ئۆگۆستی سالی 1813) دا، له وشه په دا ناپلیۆن به یه کێ له که ووه ترین شاکاره کانی شه پی که یشت، سوپای هاوپه یمانان له وشه په دا نزیکه ی (25) هه زار کوژداو و برینداریان هه بوون، به لام زیانه گیانییه کانی سوپای فره نسا (10) هه زار سه رباربوو.

سوپای هاوپه یمانان که وته پاشه کشه، له دوولاره (1200) توپ بهرده وام شراقه ی توپ هاویشتیان ده هات له که رمه ی شه پر دا کاتی به شی چه پی به رده ی شه پی دوژمن شکسته ییتا و ناپلیۆن له ناوه راستی توپخانه که یدا پاوه ستابوو و سه ره پر رشتیاری توپه کانی ده کرد، له پپ چاوی به ته پۆلکه ی پونیکسا که وته که کۆمه لێ له سه ربارزانی دوژمن له ویدا، خیرا فره مان ی به ته پچیه کانکرد لوله ی توپه کانیان بۆای نه و ته پۆلکه یه وه رسوپین و توپبارانی بکه، له ناو نه و ده سته سواره دا نه لکسه نده ری ئیمپراتۆری روسیا و ژنرال مووی له گه ل دابوون که بۆ یه کهم جاربوو نه رکی فره مانده یی گشتی سوپای هاوپه یمانانان جیبه جیبه کرد، یه کیک له و توپانی پتلی یه کهم که به فره مان ی ناپلیۆن هاویردان هه ر دوک قاجی ژنرال مووی په راندبوو، ناوبراو چه ند پۆتیک دواتر مرد.

له هه زاردوی سه ربارزی فره نسی و هاوپه یمانه کاند! نه و نه فسانه یه ده ماده می ده کرد گوا یا ناپلیۆن به دوو رپین خانی له نیوان دوژمندا ناسیوه ته وه و به گولله تۆپیک که بۆخۆی ته قاندرویه تی کوشتویه تی.

هه رچۆنیکبیت تیکشکانی هیزی هاوپه یمانان له شه پی درسد دا زه بریکی کوشنده بوو و کوژدانی ژنرال موویش که باشترین سه رکرده ی سوپای هاوپه یمانان بوو، زه بریکی که ووه ی له ووه و بۆچه تی نه وان وه شان، سوپای هاوپه یمانان له درسد دا تیکشکان به ریگای هه مه جۆر به وه به رزاییه کانی متالیک پاشه کشه یانکرد، پۆزانی دواتریش مارشاله فره سییه کان، مارمون و ئیکتوو موو سن سیرو ژنرال فاندام، دای سوپای هه لاتووی هاوپه یمانان که و تیبوون و چه ند هه زار سه ربارزکی پوسی و پرسی و نه مساویان به دیل گرتبوون، به لام ژنرال فاندام که سه رمه سستی سه رکه و تن بوو له پێشپه وانی سوپای فره نسا دوورکه و تیبوو، سوپای هاوپه یمانان له پۆزانی (29 و 30/ی ئۆگۆست) دا له کولمدا هیرشیان کرد بۆ سه ر له شکره که ی نه و وتیکیان شکاند بوو و بۆخۆی و چه ند سه ربارزتری به دیلگیرابوون.

ئه م سه رکه و تته لاهه کییه که من ووه ی وه بهر سوپای هاوپه یمانان هیتا یه وه، خۆپاگری و ناشتی نه کردن هه تا له حاله تی تیکشکانیشدا، یه کیک بوو له و ئامۆزگاریانه ی که ژنرال موو پێش مردنی به رابه رانی ولاتانی هاوپه یمانی گوتبوو، هاوپه یمانان ده یانزانی کارامه یی و لیوه شاهویه ی سه ربارزی ناپلیۆن و هک خۆشی مایته وه نه و سه ربارزه کانی ئیستای که میردمندا لی (18 و 19) سالن، ناتوان جیگای نه و یه که سه ربارزییه به توانایانه بگرته وه که له گه ل بۆناپارتدا له میسرو سواریا دا جه نگاون و نه ورپایان خستۆنه ژیر پکیفی خۆیان، هه تا ئه م سه ربارزه ی ئیستای ئیمپراتۆری فره نسا ناتوان تۆزی نه و سه ربارزه فره نسیانه ش بکشین که له شه پی مۆسکۆدا مه یدانه کانی شه پیان پپرکردبوو له تهرمی خۆیان، ناپلیۆن بۆخۆشی ئه م راستیه ی ده زانی و هه سستی به وه شکرده بوو گرفتیکێ تری له پێشپه ویه، نه ویش نه و به بوو به پپی نه و په یه وه ی که خۆی کاری له سه رده کرد ده بوا جه نگاوه ر له کات وشوینی پتووستدا له دوژمنه که ی به هیزتر بیته، به لام ئیستا هه موو شتیک وابسته به

شەپى ساكسەو، بوو، بىق خۇشى، لى پەوشە دەچۆدەرى، دارو كەيە كىكىبو، لەھەرى فەرماندە سەربازىيەكانى، ئو لەم كاتەدا لەكوئى بوو؟ لەھامبورگ سەرقالى گوللەبارانكردنى بازىگانانى سەربىچى كەربو، لەبىيارەكانى گەمارقۇدانى ئابوورى سەربەرتانیا، ئو يەكە سەربازىيە گەورەى سوارو پىادانە، ئو تۇپخانە مەزنەى بىق سەركەوتنى ئايندەى، ئو پىتويستېئون كوان؟ لەدانتزىگ، ئو ئەلمانىي سەرو وخوارووى ئىتالىا، ئىسپانىادا بوون، ئەگەر ئو ھىزانەى بانگەشتىكرىبايە بۇئە، شەپە ئو، ئو شوئىنانەى ئەمانەى لىببون، بەزۆد فەرمانە، وایبان دەكرد، لەدەست دەچوون، پانتایى ئىمپراتۆرىيە مەزنەكەى كەمدەبۆو، خۇئەگەر بانگەشتىشى نەكرىبان بىق، ئەوشەپەى پىشى كەھاپە، یمانان لەبەرامبەریدا بوون، دىسان توشى ھەمان چارەنوس دەبۆو، ئو ھاپە، یمانانەى كەدواى كوژدانى مورق سەردارى سەربازى شایستە، لىو، شایوان نەمابو، بەلام دور، ئەودەندەى سوپای ناپلیۆن پىژدەیان زیاتربو، وپەرداختربوون.

ھەندىك گرتى بىق پىگاچارە بىرە، مۆشى ناپلیۆنیان داگیرکردبو، وخستېوویە ژىر فشار، پىگای بەرلین بەناھە، موار دەھاتە، بەرچاو، برنادوت، بەسوپای سویدە، وەو بولوبەش بەبەشك، لەسوپای پروسەو، كەزۆرىنەیان سەربازى، ئو شوئىنانە، بوون كەلەژىر پىكىفى ئىمپراتۆرىيەى فەرنسادابوون، وەك سكس، باوایو ... ھىتر، سوپای فەرنسایان لەویدا، پاشەكشە پىكرىدبو. ھەروەھا، ئو سەربازانەى لى، ولاتانەى ژىردەستى ئىمپراتۆرىيەى فەرنسا، لەگەل سوپای فەرنسادابوون، جىگای پىشتېبەستېن نەبوون، و پۆز بەپۆز سەد سەد ... لەپىزەكانى سوپای مەزن، ھەلەھاتن، ئامادە، نەبوون، خزمەتى نەخشە نامە، علومەكانى ناپلیۆن، بگەن، شەپ، لەگەل ھاوئىشتەمانىيە، ئەلمانى نەژادەكانى خۇياندا، بگەن.

لە(23/ئى ئۆگۆست)دا لەناوچەى گروس بىرن، ھىزى ھاوپە، مانان ھىرشیان، كرىبۆسەر لەشكرى مارشال ئاودینو، مارشال ماكدونالدیش لەكاتسباخ، دا شكستى خوارىدبو، لە(14/ئى سېپتەمبەر)دا مورا ھىرشى كەردەسەر بلوخرو، تىكىشكاند، بەلام نەیتوانى لەشكرەكەى لەناو، بىرەت، لە(6/ئى سېپتەمبەر)دا مارشال نى لەدە، رىتزا، تىشكا، ئىتر، لىزە، ورا ناپلیۆن ھىچ بېواپەكى نەتوقى بەسەربازە، ئەلمانىيەكان نەمابو، وپەسەربازى پىشتېبەستوى خۇى، مەژمانە، دەكرى، چونكە مارشال نى نەتەنا لەبەر ئەو، تىشكا، بو، سەربازە، بەنەژاد، ئەلمانىيەكان لەبەرەى، ئەو شەپە، ھەلاتېوون، ھەروەھا ناپلیۆن لەژنارەكانى خۇشى ناپازىبو، و لەو بارەو، لەبروارى(8/ئى سېپتەمبەر) سالى(1813)دا، نامە، يەك بىق، وەزىرى بەرگرى خۇى دەنوسىت، و تىیدا، دەلەت ... بەلام مارشال، وئەفسەرەكان لەشەپكرىد، ماندو، بوون، ئىتر، ئەو گېوتىنەیان، نەماو، كەپىشتەر، پىاوى مەزنىان، دوستە، كەرد، ھەروەھا، فەرمانى، بەناوبرا، كرىبو، گرنكى، بەقەلاتى، سەربازى، رىزانى، بدات، وپە، ھىزى، تۆكەى، بكات، و پىژەى، كەسەكان، وخواردنى، تىدا، دابىت.

مانگى سېپتەمبەر، بەبى ھىچ شەپ، پودا، وىك، بەسەرچوو، بەلام ناپلیۆن، وەك ھاوپە، یمانان، حەزیدە، كەرد، پىش، ھاتنى، زىستان، شەپىكى، يەكلا، كەرەو، بكات، ھىزە، كەى، خۇى، تاقى، بكاتە، وە، پاپە، پىنى، بزوئە، وەى، پىزگارىخوانى، مىللى، ھەمو، ئەلمانىي، گرتېو، دەستەى، فیدایىانى، توگنوبندو، پىكخراو، نىشتەمان، پەستەكان، وردە، وردە، دوستە، بوون، و دەھاتنە، پوو، برژوا، لاو، ھەكان، وخوئىندكارانى، پروسى، و ساكسون، و خوئىندكارانى، ولاتانى، گەل ھاوپە، یمانىيەتى، رىن، و وستفالى، بەناشكر، اپاندا، كەپاندا، حەزە، كەن، لەدەست، ژۆو، ستمى، بىگەن، پىزگارىانىيەت، و كۆشش، بۇئە، مە، دەكەن، و دەست، لەوخە، باتە، ھەلناگرن.

ناپلین به چالاخانه خوی بی شه پی پایز ناماده ده کرد، به لام پیشو دهخت ده یزانی له م شه پی پیشیه وه سرکه وتوشیت شه پکرتابی نایت، چونکه ئو سووریو له سر ئوه ی میج جۆره ئیمتیارێک به هاو په یمانان نه دات، ههروه ها له وهش گیشته دوژمن به کۆکردنه وه ی سوپایه کی به هیزو که لو په لی سهریازی ونازوقه یه کی ژۆر، نیازی وازه یمانی له شه پکردن نییه و تیکشکان قبولناکات، بۆیه ناپلین ناچار بوو داوی (28) هه زار که نجیتر بکات بۆ خزمه تی سهریازی له وشو یمانه ی که له ژیر ده سه لاتاریه تی ئیمپراتۆریه ته که یدابوو، ئو بانگه یشتکراوه بۆ خزمه تی سهریازی مندالبوون و موویان لینه هاتبوون.

پیشبینیه که ی مترنخ وه راستگه را (ده روزه ی سهریازخانه کان که ئو سهریازه میرو مندالانه سهرانیان ده کردن بۆ ناو نووسین پاش چه ند پۆتیک داخران، چونکه پۆیه که ی ناپلین داوی کردیو ته وایبوو، له سه ره تای پۆزانی مانگی تۆکتۆبه ردا، سوپای هاو په یمانان ده ستیان کرد به مانتۆر و ورده شه پو پتیکدادان له هه ندیک شو یندا و هیرشیان ده هیتا له هه ندیک جیگا شدا پاشه کشه یان ده کردو هه لده هاتن، له و پۆزانه دا که بۆ ناپلین عاقیبه ت خراپبوو، چالاکیه کانی ئو که سه رافه تی سوپای ده کردو هه ر پۆزه ی نه خشه یه کی بۆ داده پشتن، به راستی تا قه ت پوکیژن بوو، له و هاو په دا پوسه کان ولاتی شانشین و ستفالیان داگیر کردو ژومی پاشای ئو ویش هه لاتبوو، هه مله که تی باویر په یمانیه تی شکاندو په یوه ندی به هاو په یمانانه وه کرد.

ده بوا ناپلین هه رچی زووتره ناگری په ک شه پی گه وره بکاته وه و سرکه وتن به ده سه ته یینیت، هۆی ئه م راستیه شهومی له خۆی ده پرس، ئایا بۆچی ئو ولاتانه ی که ده ستینشاندی خۆی پیشنه وه ی سه ره نه جامی شه پ به دیارکه ویت خیا نه تی پیده که ن؟ به لام له گه ل ئه وه شدا ناپلین په ی به مانای ئه وه نه دبرد، له (16/ ی تۆکتۆبه ری سالی (1813) دا له ده شتایی لایزیگدا گه وره ترین شه پی ناپلین، که له و پۆزگاره دا له نه لمان ناویانابوو شه پی میله تان، ده سته ی پتیکرد. له هاو په ی پۆزانی (16 و 18 و 19) ناپلین پوو به پووی سوپاکانی پوس و پروس و نه مساو سوید بۆوه له لاییزدا جه نگا.

له ناو سوپای مه زندا سهریازی پۆلۆنی و ساکسونی و هۆله ندی و ئیتالیایی و به لجیکی و نه لمانی و ولاتانی هاو په یمانیه تی رن، هه بوون . له سه ره تای شه ردا، ناپلین (155) هه زار سهریازو هاو په یمانانیش (220) هه زار سهریازیان نارده به ره کانی شه پ بۆ لیکدان، هه تا نیوه شه ویش هه ردوولا به خۆپاگری ما بوونه وه تانه وکاته ش سرکه وتو دیار نه بوو، له پۆزی یه که مدا سوپای مه زن (30) هه زار سهریازی به کوشته چوو، به لام ژماره ی سهریازه کوژراوه کانی هاو په یمانان زیاتر له (40) هه زار که س بوو، هه موو چاوه پوانی ئه وه یانده کرد سه بی چی پروده دات، به درێژایی ئه وشه وه هیزی پشتگیری بۆ سوپای فه رنساو سوپای هاو په یمانان ده ناردرا، به جۆری پۆزی دووه م کۆی گشتی ئه و سوپایه ی بۆ یاری ده دانی ناپلین هاتبوون (15) هه زار سهریازبوون، به لام سوپای هاو په یمانان (110) هه زار سهریاز به سه رکردایه تی برنادوت و بنیکسن په یوه ندیان پتیه کردبوون، له سه پیده ی به یانیدا ناپلین به هاو له ی مورا سهردانی مه یدان شه پی کردو ناویرا گو تی: هه ر له دوی شه پی به قو دینفوه شه پی وا خو یناوی نه کراوه، له به یانی پۆزی (17/ ی تۆکتۆبه ر) دا، ناپلین بۆ چه ند خوله کێک که وته بیرو خه یال و سه ره نه نجام بریاریدا به یینیه وه و خۆپاگری بکات، فه رمانیدا مروت که ژنرالیکی نه مساوی بوو و پۆزی پیشتر به دیل گیرابوو بۆی بانگ بکه ن، مروت گو تی: ده زانی به ریز نیستا نه مسا حه زبه ناشتیکردن ده کات و نه گه ر ناپلین بۆ خیره ناشتی دنیاو فه رنسا، به ناشتیکردن پازییت، ئه و په یمانی ناشتیکردن نه گه ری هه په .

به دريژايي پڙي (17) ^{۶۶۶} هه ردو لايهني شهرکه ر خه ريکي کڙکړنه وه و تيمارکړني برينداره کان و ته داروکاتي سه رياني بوون.

ناپليون دواي دودوليه کي نذر بپاريدا به پنگاي زالدا پاشه کشه بکات، به لام پيشنه وه ي بواي ه بېت نه و ماترانه بکات، له بهر به ياني پڙي (18) دا شه پرده ستي پيکړد، هاوسه ننگي شه په که به لاي هاوپه يماناندا ده شکايه وه، راسته دوو پڙ پيش (40) هزار سه رياني ليکږ راوبو، به لام له شکرنيکي به ميژي (110) هزار سه رياني به ماناوه ماتبو، به جږي کاتي شه ده ستيکرا پيژه ي سه رياني هاوپه يمانان دوو به رامبه ر سوپاي فوره نسابو، شه ي پڙي هه ژده هم له پڙي شازده هم خويناو يتر بو، له گه رمه ي شه پدا هم مو سه ربازه کاني به په گه ز ساکسوني که به ده ر له نيراده ي خو يان له گه ل سوپاي فوره نسابو، هه لکه رانه وه و په يوه نديان به دوژمنه وه کړد لوله ي تږه کانيان که هه تا چند ساتيکيش پيش يوو له سوپاي هاوپه يمانان بو، و ه رچه رخانه وه و تږپاراني سوپاي فوره نسا يان کړد شان به شان له گه ل سوپاي هاوپه يماناندا دږي ناپليون که و تنه شه پ، له گه ل هاتنه پيشي نه م پوداوه ش ناپليون هه ر به و ده ي به رږو دلترانه دريژه ي به شه په که دا. کاتي بهر به ري خړناو شه په که پاگيرا هه ردولا له پووه پووي په کتريدا به خوپاگري ما بونه وه و شه په که په کلايي نه بېږوه، به لام له شه پي (18) له سه ر (19) ي تږکتبه ردا نه مه معلوم بو دواي نه وه ي زيانتيکي نذر به سوپاي فوره نسا که پيشته بو ساکسونيه کان خيانه تيان کړدوه، نيتر ناپليون نه ده ي تواني خوپاگري له به رامبه ر سوپاي دوژمندا بکات، نه بپاري پاشه کشه ش بدات.

پاشه کشه کړنه که له شه ودا ده ستي پيکړد به دريژايي (19) ي تږکتبه ر) به رده وام بوو له و ماوه يه دا ناپليون لاييزيکي جيه پيش و بهر و خړناو چلوه، شه پ له هه موو کاتي خويناو يتر بوو، چونکه له ناو کڙلاني شارو شارو چکه و گوندو ناو دانييه کاندا لاشه ي سه ربازه کاني فوره نسا که له پاشه کشه دابوون وه ک ليژنه دار له ملاولدا که و تېوون، ناپليون فوره ماتيدابو پرده کان دواي خو يان ويرانېک و بيانسو تينن، به لام نه اندازيان زوتر نه و پرده انيان سوتانديوون ونيستا (27) هزار سه رياني ما بون بين و بېه پنه وه که پرده کانيان گر تېبه ردان، فرمانده ي له شکر ي پڙلوني مارشال پونياتوفسکي به برينداري به سواي نه سېه که ي هاتېق سه ر پووباري نه لسترو خنکابو، به لام له گه ل نه مانه شدا به دوا ده تني سوپاي هاوپه يمانان پاگيرا. ناپليون به خږي و سوپا که يوه بهر و پووباري رن پاشه کشه يکړد، کږي گشتي زيانه کاني سوپاي فوره نسا له پڙي (16) و 18 ي تږکتبه ردا به لاني که موه (45) هزار سه ريانيو، سوپاي هاوپه يمانان يش نزيکي (60) هزار سه رياني له ده ستيابو، چند پږيک دواي شه پي لاييزيک ناله و هاواري سه ربازه برينداره کان و بږگني لاشه کورزاوه کان ده مات و نه و ناوه ي ته نيېږوه، که س نه بوو مه يداني شه پ له و ته رمانه پاکېکاته وه، پزېشک نه بوو فرياي ترکه و ناله ي برينداره کان بکه وېت.

(□)

ناپلیۆن له لایبزیگوه ههتا سنووری فهره نسا، واته: ئه و میللای رن كه فهرنساى له ئیمپراتۆریه تی ناپلیۆن جیاده کردوه پاشه كشه ی کرد، زۆر له وینه کیشان و هونه رمه ندان ئیلهامیان له پوداوه کانی سالی (1814) و ئه م ساته وه خته شومانه ی ناپلیۆن وه رگرتوه، فلچه ئه فسوناوییه که ی دهستی مسوونی²⁶⁷ تابلۆکه ی ئه و که بێ ناپلیۆنی کیشاره له حاله تیگدا نیشاندادهات سواری ئه سپه که ی بووه به هیواشی به ناو سه رباره کۆنه کانی خۆیدا ده پوات و به چاره پرخه مه کانیه وه له سه یری شتیگ ده کات که سه رباره کانی به چاو نایبینن.

له کۆتایی مانگی ئۆکتۆبەر سهره تایی مانگی نۆه مبه ری سالی (1813) دا له ماوه ی کۆتایی شه پی ساکس و سه ره تایی شه پی فهره نسا²⁶⁸ نه ک ئیمپراتۆریه ته که ی ژێرده ستی ناپلیۆن، کینه ی شه پتیگه جگه رسقزانه له ناو ده رونی ناپلیۆندا قولپی ده دان، ئه و شه پی که به سه رباره کۆنه کانی ده وریه ری خۆی نه گوت: به لام له چاره مات و پیر غه زه به کانیه وه به دیارده که وت، ده بوا ناپلیۆن بۆ یه که مین جار هه ستی به وه کردبا ئیتر کۆشکی ئیمپراتۆریه مه زنه که ی له حاله تی رماندایه، ئه و که تیره ی که به زۆر به ولاتانی ژێرده سه لاتنی خۆیه وه خستبوو و به زه به ری ئاکرو ئاسن ملی به و میلل تانه که چ کردبوو وابه سه ته به ئیمپراتۆریه ته که ی بن، ورده ورده به ری ده داو ده که وته خواری، ئیستا مورا، مارشاله خۆشه ویسته که ی، که فهرمانده ی سه رباره سواره کان بوو و قاره مانیه هه موو شه په کانی بوو و ناپلیۆن به پاشای ناپلی دانابوو، به جیتی دێلێت و ده زانیته ئه م پۆیشته نی له به ر ئه وه په خیانه تی له که لدا بکات، ده یزانی ئه و به نه پتی له که ل هاو په ماناندا پتیکه وتوه هه تا پارێزگاری له ته خت و تاراجی خۆی بکات، براکه ی ناپلیۆنیش جۆزێف، بریتانی و شۆپشیه کانی ئیسپانیا له شیوه دورگی ئایریریان ده په راندوه. براکه ی که شی ژدوم که پاشای و ستفالی بوو له کاسل هه لاتبوو، مارشال داووش له هامبورگدا له لایه ن پوس و پروسه کانه وه گه مارق درابوو، ده سه لاتنی فهره نسا به سه ر هۆلله ندادا که م بپۆوه، بریتانیا و پوسیا و پروس و نه مسا هه ر به سنووری ولاتی فهره نساوه نه ده وه ستانه وه، ئه و ئیمپراتۆریه مه زنه ی که شاکاری ناپلیۆن بوو له کۆتایی ته مه نی نزیکه بۆوه، واته له هه موو لایه کییه وه له پوو خاندابوو.

ناپلیۆن هه تا ئه و کاته ش (100) هه زار سه ربازی هه بوون که ته نها (40) هه زاریان ده یان توانی شه پیکه ن، ئه وانیتر ده بوا مه شقیان پتیکرا بوو بۆ شه پ سازکرا بان، هه تا ئه و کاته ش سه ربازی له سه ربازگه کانی هامبورگ و داننزیگ و چه ند ناوچه یه کی تری ئه م لاوای ئه و پودا مابوون و له به رامبه ریدا به وه فاداری مابوونه وه، کۆی گشتی سه ربازه کانی نزیکه (150-180) هه زار سه ربازی به ده سه ته وه مابوو، ئه و سه ربازه میرده مندالانی که له سالی (1813) دا به سه ربازگیرابوون به په له له سه ربازگه کانداندا مه شقیان پتیه کرا.

²⁶⁷ - سونیه (1815-1891) نیکارگینگی فهره نسیه، زۆریه تابلۆکانی له سه ر شه ین، توانیوه تی وێنای حاله تی رۆژی ناپلیۆن له و ساته وه خانداندا به رجه ته بکات. (و- فارسی).

²⁶⁸ - مه به ست له شه ری سه رسووره کانی ولاتی فهره نسیه. (و- کوردی).

ناپلیون چه‌کی دانه‌ناو هه‌رییری لای شه‌پکردنیت ریوو وکاتن به‌میهره‌بانیه‌وه له‌گه‌ل مارشاله‌کانیدا ده‌دوا بژنه‌وه‌بوو
فرمانی تازه‌یان بژده‌ریکات، له‌وکاتانه‌دابوو که‌بریاریدا پاپ بگتێدرتته‌وه یۆم وفردینانی پاشای ئیسپانیاش که‌پتینج سالبوو
به‌ده‌ستبه‌سری مابوو هه‌پنگای پێدا بگه‌رتته‌وه ولاته‌که‌ی.

له‌ناوچوونی (125) هه‌زار سه‌ریاز له‌شه‌پی لایبزیگ له‌نێوان هه‌ردوو لایه‌نی شه‌پداو پاشه‌کشه‌کردنی سوپای هه‌ره‌نسا دوا
ئه‌م کوشتاره، ده‌بوا ناپلیون ئیتر له‌وه‌بگات به‌شه‌پتکی گه‌وره‌وه سه‌رکه‌وتن تێیدا ناتوانیت هه‌موو ئه‌و گرفتانه‌ی سه‌ریان
لێداوه چاره‌سه‌ریکات، ئیتر ناتوانیت به‌سه‌ر مترینخدا بشه‌پتیت و پێ به‌زه‌ویدايدات ولتی بپرسیت چه‌ند پاره‌ت له‌بریتانیا
وه‌رگرتوو و ولاتی نه‌مسا هه‌راسان بکات و دانووستانه‌کانی ناشتی کردن به‌نه‌زۆکی بپلێته‌وه.

به‌لام دوا‌ی شه‌پی لایبزیگ که‌له‌سنووری ولاتی هه‌ره‌نسا نزیک ده‌په‌وه‌وه یه‌که‌ سه‌ریازییه‌ بێ ژماره‌کانی نوژمن ده‌م له‌سه‌رپشت
به‌دواوه‌ی بوون، ده‌بوا چاری به‌په‌وشه‌ سیاسه‌کانی خۆیدا بخشانده‌بایه‌وه، ئیستا هه‌په‌شه‌ی هێرشکردنی نوژمن بۆ سه‌ر
هه‌ره‌نسا که‌وتۆته‌ ناواو مه‌سه‌له‌ی به‌رگریکردن له‌خاکی نیشتمان له‌پێشدا‌بوو،

ئیمپراتۆر پێشنه‌وه‌ی بگاته‌ رن ناچاربوو له‌ (30/ی تۆکتۆبه‌ر) له‌هانویدا پێگایه‌ک به‌ناو سوپای هاویه‌پماناندا بۆخۆی بکاته‌وه
کاتی له‌ (2/ی تۆقه‌مبه‌ری سالی (1813) دا‌گه‌یشته‌ مایانس، ته‌نها (40) هه‌زار سه‌ریازی ئاماده‌ بۆ شه‌پکردنی
له‌ده‌ستدا‌ما‌بوون، ئه‌وانیتر هه‌موویان بریندارو نه‌خۆش‌بوون و سه‌ریازی جه‌نگی نه‌بوون، به‌لام ناویان له‌لیستی سه‌ریازی
هه‌رمابوو و ته‌مانه‌ هه‌موویان پژانه‌ شاری ناوبراوه‌وه.

له‌نیوه‌ی مانگی تۆقه‌مبه‌ردا ناپلیون له‌پاریسدا‌بوو شه‌پی سالی (1813) کۆتایی ها‌توو و شه‌پی سالی (1814) ده‌ستی
پێک‌رد‌بوو.

ده‌بوو هه‌ره‌نسا په‌ی به‌و پاستیه‌ برده‌ که‌له‌سالی (1812) ده‌دا له‌شه‌پی مۆسکۆ نزیکه‌ی نیو ملیۆن سه‌ریازی تێدا‌چوو‌بوو
وله‌سالی (1813) شدا سه‌د هه‌زار سه‌ریازی کوژرا‌بوون.

به‌لام شه‌پ هه‌ر به‌رده‌وام‌بوو ده‌نگی تۆپه‌کان له‌سه‌ر سنووری هه‌ره‌نساوه‌ ده‌بیست‌ران، هه‌ره‌نسا توشی ته‌نگ‌ژه‌ی ئابووری
هاوشیوه‌ی نیوه‌ی یه‌که‌می سالی (1811) ببۆوه، به‌لام ئه‌مجاره‌یان به‌یارمه‌تیدانی مالی ده‌وله‌ت بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌ی بێکاری
چاره‌سه‌ر نه‌ده‌کرا، به‌هێچ کلۆجیک ئه‌گه‌ری پرگاریبوو له‌وته‌نگ‌ژه‌ ئابووریه‌ نه‌بوو.

له‌سالی (1813) ئه‌وکاته‌ی ناپلیون له‌ئه‌لمانیا‌دا سه‌رکه‌رمی شه‌پ‌بوو، پۆلیسی هه‌ره‌نسا که‌مه‌ک هه‌ستیان به‌سه‌ره‌لدانی
دیارده‌یه‌ک ده‌کرد که‌له‌سالی (1811) شدا هه‌بوو و به‌نه‌تی له‌پا‌پۆرته‌کانیا‌ندا بۆ لێپرس‌راوانی بالاتر له‌خۆیان ده‌یان‌ووسی
که‌به‌م جۆره‌ی خواره‌وه‌بوو:

کرێکاره‌کان له‌گه‌ل یه‌کتیدا فسکه‌فسک و مقومقیانه، به‌ناشکرا نا‌په‌زایی خۆیان ده‌رده‌به‌ن و قسه‌ی نا‌به‌جێ زیاده‌ په‌وی
ده‌که‌ن.

که‌په‌که‌ کرێکار نشینه‌کانی پاریس که‌پۆ‌گاریکی ئۆدیو له‌ژێر ستم و زه‌برو زه‌نگی حکومه‌تا ده‌ژیان، هه‌ژده‌ سالیوو هه‌ر
له‌سالی (1795) وه‌ هێچ پا‌په‌ین و خۆپیشاندانه‌یکیان نه‌کرد‌بوو، ئیستا ورده‌ورده‌ به‌هۆی فشاری ئۆدی بێکاری و مه‌ژاری

چيني ګرځکار له کڼتايي سالي (1813) و سره تاي سالي (1814) دا پانه پېښ د نوي ناپليون، هرچه نده به دريځايي فرمانډه وايي تي ناپليون به قوت شو و ماوه يسي سره وه فشارو زوريان له سر نه بو. به لام شيوزي برکړنده وي چيني برتواني پک به پيچ وانه ي نه مې بو، زړه ي خاوه کارخانه کان ده يانيو سيست به رگري له ناپليون بکن، چونکه نه مانه له هه موو کس باشتر ده يانزاني برتانيا چي ده ويټ و چ ده کات، نه گر ناپليون تيبشکيت شو او پکه بهرئ له گڼ کالاکاني برتانيا چ له ناوځو دهره وه دا چه ند ديوار ده بيت، بازرگان وخواه بانکه کان و .. هيتري، ده ميکبو له حکومتي سرکوتکري ناپليون بيژاربيوون، ژماره ي بازاره کاني ناوځ وده ره وه پځ به پځ له کمي دا بوون، پاره هه بوو، به لام له بازاره کاند زړ کس تيبسي شوه يان کړدبوو، گرفت وناپووني ناسرکان زړ له برتوازيه کاني خستبو دوولې وده سته وه ستاني، ه تا نه وکاته ش ناپليون ده يتواني له گونده کاند په ناگاي يارمه تيداني ده ست بکه ويټ، نه و به گرتني سه ريازي تازه وهرگرتني باچ ويارمه تي له گونده کان هاولاتياني به خاکی سوتماک گه يانديبوو، گوند نشينه کان له ناپليون زياتر له هيرشي بيگانان ده ترسان، به لاي زړه ي گوند نشينه کان وه، بربنه کان، واته: هاتنه وه سرکاري سيستمي شانشيني فيوديالي وده سته به سرداگرتني زړه ي و زاره کان له لايه ن فيودياله کان وهاتنه وه ي ناغيه تي و خزمه تکاری، دانه وي ملکه کاني کلپساو مالي نه وکه سانه ي له سره رده مي شپښدا به هڅي لايه نگرې شانشيني ناواره بيوون، ترسان له م ده سته و تانه ي به وره جمه ته زړه به جنګه و تيوون، نه م گوند نشينه کاني ناچاره کړد ناکامي ه لاي سياسته چه ورته کاني

دەره‌کی ناپلین قبولبەن کە ئیستا بەشیوەی لەشکرکێشی لەلایەن دوژمنانەوه هەپەشە لەفەرنسا دەکات، جگە لەمانەش بەلای ئەوانەوه ناپلین باشتربوو لەپۆتە شانشینی پێشوو، توێژکی کەم، بەلام لەئەشرافەکانی کۆن و تازەبوون، ئەشرافە کۆنەکان هەتا ئەوکەسانە کە خەزەمتی ناپلینیشیان دەکردو هەمیشە ئەمانە لەژێرەوه خۆیان لەبۆرینەکان نزیکە کردەوه، بەلام سەبارەت لەئەشرافە تازەکان واتە: مارشال و میرنشین و کنتەکان^(٦٩) بارونەکانی ئیمپراتۆری کە لە دەست گەورەکانیان زیریان وەرگرتبوو و چاودێریان دەکراو پارێزراو بوون، وەک پێشوو جیگای پشتپێتەستن نەما بوون و تینوی ئەو بوون، ئیتر پاشماوەی تەمەنیان بەرابواردن و لەزەتوەرگرتن بەسەریبەن و پۆزگاری سەربازی و گیان فیداکاری بەپاڤدوو بێسپێتن.

ئیمپراتۆری فەرنسا جارێکیان بەتورپەییەوه گوتیبوی (بەپێزان، وەک دەبینم ئێوە ئیتر ناتانەوتت بچەنگن؟ برتیە دەیه‌وتت لەشانشینی خۆیدا بمی‌نێتەوه، گروبووش خەریکی پاوشکاریت و راپیش لەئوتیلە جوانەکی پارسیدا دانیشیت) راپ، بەشیوەیه‌کی مەیلەو ئالۆز وەلامی دایەوه و گوتی (بەلێ گەر دەم من دانی پێدا دەنێم... ناخر من بەخۆشگۆزە رانییه‌کانی پایتەخت زۆر کەم ئاشنا بووم) ژیان لەناو چادری سەربازی و لەمەترسی بەردەوامداو لەژێر بارانی گولەکان و ململانێ لەگەڵ مەرگدا) شەرکەسانی وەک ماکونالد و نی و ناوژەر و سباستیان و فیکتور و کولنکور و ساواری بەجۆرێک ماندوو و شەپۆتو کەردبوو، و دەور دەقسو و دەندەدەکانی نلخەزانی وەک تالبران و فوشە کاری تیکردبوون و ئەمانە.

بارو دۆخی چێن و توێژە هەمەجۆرەکانی ئەوکاتی فەرنسا بەم جۆرەبوو، دواى تیشکانی ناپلین لەلاییزیکدا لەپۆانی (16) هەتا 19 ی ئۆکتۆبەری سالی (1813) واتە: جیا لەوسەرکەوتنەانی کە ناپلین بەشکۆمەندی دەگەراپەوه پاریس ئەمجارەیان بۆ ئەو گەراپەوه پاریس تاهێژەکانی خۆی بۆ پووبەپوو بوونەوهی هیژشی دوژمنی ئاوسار لەسەردامالو بۆسەر فەرنسا دووربختەوه.

(5)

(بابڕۆیین لەباپیرە فرانتز بەدین) ئەمە پستەیه‌کیو مندالە سێ سالتەکی ناپلین زوو زوو وەک توتی دووبارە ی دەکرده‌وه، کاتێ ئیمپراتۆر گوتی لەم پستەیه‌دەبوو بەقاڤا پێدەکەنی.

لەوکاتانەدا باپیرە فرانتز، کە سوپاکە ی لەرن نزیکە بۆوه، ترس و گومانی ئەو ی هەبوو دوا پۆژیکێ خراپ بێتەپێش، کە مەترنخی هۆشەندیش سەبارەت بەم پایە لەگەڵ ئیمپراتۆردابوو.

بەدلتاییه‌وه ئەو دوودلیە پەیه‌ندی بەخەمایەتی نێوان ئیمپراتۆری نەمساو ناپلینی زاوایەوه نەبوو، کە کۆرەکی ناپلین بەمیراتگەرەوهی شانشینی فەرنسا دانراوو، هۆیه‌کیتری هەبوو کە دیپلۆماسیه‌ی نەمسای ناچاردەکرد بەتێڕوانینیکی جیا لەپروس و پوسیاو ئەلمانیا سەیری ئاگامەکانی شەپکات، بەلای بریتانیایه‌کانەوه ناپلین ناشتی نەکرەو مەترسیدارو ئەو دوژمنیکە وڵاتی بریتانیا بەدرۆژی (15) سەده‌ی فەرمانرەوایی خۆی پووبەپووی نەبۆوه، مادام ناپلین لەسەر کار لانه‌براه، ئەوا ئەستەمە ناشتی لەنێوان فەرنساو بریتانیادا بکەیت، بەلام تزلری پوسیا هەردە یویست تۆلە ی خۆی بکاتەوه و ناپلینیشی

به تাকে که س ده زانی که بتوانیت له کاتی پتویستدا ده وله تی پۆلۆنیا زیندویکاته وه، ههروه ها تزار گومانیشی له وه نه بوو نه گه ر ناپلئون له سه کورسی ده سه لاتی فرنسا بمینتته وه. ئه و به به سه رچوونی کات ده توانیت هیزی گه وه دروستبکات وزه بری ترسناک له درۆمه کانی بوه شینیت.

ئهم پایه له هه موو که س زیاتر کاری کرد بۆ سه ر فردریک ویلهلمی سییه م، پاشای نه مساو تزار ناوبرای ناچار کرد بوو له دژی ناپلئون بجه نگیت ویتته ناو هاوپه یمانیه ته که یان، له وکاته وه هه تا کوتایی شه پی لاییزیک، ساتی نه بوو ناوبراو ترسی ناپلئونی له دل ده رچووین، ترسی فردریک ویلهلم به جۆرێکبوو ته نانه ت دواي ئه وه ی هیزی هاوپه یمانان له لوتزن و بوتزن و درسددا بهویدا، ناوبراو به شیوه یه کی پتکه نیناوی و هه لسوکه وتیکی شه پرزانه به تزاری پوسیای گوتبوو (بینیت دووباره ئیمه ی هه تا فیسول، په تاندوه) ئه و ترسه زۆرو نه فسانه ییه له ناپلئون نه خۆشییه کبوو له و پۆژانه دا بلاویقوه، هه تا دواي ئه وه ی ناپلئون هه موو ئه و خاکانه ی له ده ستدا که ئیمپراتۆریه که یان پتکه پتایبوو وته نها فرنسای لاوازو بئ توانای له چنگدا ما بوو، ناپلئون ئه وکاتیش هه مان سام وترسی هه بوو و فردریک ویلهلمی سییه می پاشای پروس نه یه ده زانی ئه گه ر شه پته واییت و سوپای هاوپه یمانان بۆ ولاته کانی خۆیان بگه ریتته وه، ده بی ئهم چ قوێک به سه رخۆیدا بکات، چۆن هاوستیه تی ناپلئون ناویک به رگه بگرت؟ به پتچه وانه ی بۆ چوونه کانی بریتانیا و تزاری پوسیای فردریک ویلهلم، که ده یانگوت ئه گه ر ناپلئون له سه ر کورسی ده سه لاتی فره نسا بمینتته وه هه موو ئه و خۆینه ی له نیوان سالانی (1812-بۆ 1813) پۆاره به هه در ده چیت، نه مسا پتی و ابوو نابه پوسیای به بی پارسه نگی میز به سه ر ئه و روپادا بمینتته وه، نه مسا ده یویست ناپلئون بینه وه ی ئیتر مه ترسی له سه ر نه مسا بمینت، به به هیزی بمینتته وه ئه گه ر پتویستبکات وه ک هاوپه یمانی بنه ماله ی هابسبورگه کان رۆگر له به رده م پوسیادا، مترینخ و فرانسوای یه که می ئیمپراتۆری نه مسا جارێکتر هه ولایاندا یه وه سازش له گه ل ناپلئۆندا بگرتته وه، مترینخ سه رکه وتوو بوو له وه وه لیدا و توانی بریتانیا و پوسیای پروس پازیبکات به وه ی بۆ دوا جار دانوستان له گه ل ناپلئۆندا بگرت، به م مه رجانه ی خواره وه: ناپلئون ده ست له هه موو ئه و خاکانه هه لگرت تابه ئه مرق له ده سستی داو و فره نساش به که م جیاوازی له په یماننامه ی سالی (1801) ی لونه ویل له ده ست ناپلئۆندا بمینتته وه. له و پۆژانه دا سه رانی هاوپه یمانان له فرانکفۆرتدا بوون. مترینخ، بانگه یشتی وه زیری پشوروی فره نسا که له فرانکفۆرتدا زیندانی کرابوو کردو به ناماده بوونی لورد ئابردین نوینته ری برتانیا و نسلودی نوینته ری پوسیای که به وه کاله تی سه رۆک وه زیرانی پروسیش بوو، ئه و دیپلۆماسیه فره نساییه یان نارد ده سته جێ بچینه لای ناپلئون و ئهم پشینیاره ی ولاتانی هاوپه یمانی پتیکه یه نیت، په یماننامه ی ناشتی لونه یول له سه رده می خۆیدا له نه خامی شه پیکی سه رکه ترانه وه به ستر، بۆیه به لای ناپلئۆنه وه ئه و ولاته گه رده یه ی که له سالی (1801) دا دواي شه پی مارنگر وه وه نلندن دا یه زانده بوو بۆ ده مایه وه. له مه ترسی و په شیوی زۆرو ئه گه ری هیرشکردنی هاوپه یمانان بۆ سه ر فرنسا و تیشکانه کانی سالانی (1812 و 1813) به شیوه یه کی چاوه پوانه کرا و دووباره ڕنگای ناشتی و ده رگای پزگاریبون به پیری ناپلئۆندا کرایه وه و ئه و به پاشای ولاتیکی په یه ک ده مایه وه.

سنت ئاینان ^(٧٧) له (14) ی تۆقه مبه ری سالی (1813) دا گه یشته پاریس.

ناپلین که له جوله و جوش و خرقشیکى بى هه داداندابوو، بى پیکه وه نانی سوپایه کی تازه بوشه پ، سه ره تا نه یویست بریاریدات، به لام به پیچه وانه ی حه زى خزی پازیرو دانوستان بکات، نه و له وکاته ی له زوی ده فته ری تاییه تی خۆیدا ده مات وده چوو، له بهر خۆیه وه بى نه وه ی پوی له که سبیت ده یگوت: باشه، راهه ستی بۆم، سه برکه ن، به م زووانه پهی به وه ده به ن که نه من و نه سه رباره کانم پیشه که ی خۆمان فره مۆشنه کردووه، ئیمه تان له نتوان پوویاری رن و ئالپدا شکسته خواردوو کردو به خیانه تکردن شکسته تانپه یتان، به لام ئیتر له نتوان رن و پاريسدا خائین بونیان نییه)

ئه م قسه یه ی ناپلین به مه موو فره نساو نه وروپادا بلاویۆوه، نه و که سانه ی که ناپلیۆنیان ده ناسی به و دانوستانه دلخۆشنه برون و پتیانوانه بوو ناشتی بهرکه مالبیت.

هه موو پۆژیک پیزی تازه ی سه ربازی تازه به بهرده م ئیمپراتۆری فره نسادا تیده په پین و به ره و خۆره لات بۆلای رن ده که و تنه پئی، کۆتایى تراژیدیای گه و ده نزیکه بۆوه.

شهری فهره نساو یه کهم ده ست له کار کی شان وهی ناپلیون (1814)

(1)

له سالی (1814) شدا وهك سالی (1813) ناپلیون خوی نامادهی شهرده كرد له گه له نوروپا دار جگه له شهر و پستب ستر به هیزه چه كداره كانی پشتی به هیچتر نه ده به ست، به لام تیبینی شهوی كوردبوو دواي تیشكانی لاپیزنگ و به ره به ری هیز كردنی هاوپه یمانان بوسه ر فهرنسا، ناتوانیت وهك مانگه كانی یولیق و توكوستی سالی (1813) په فتاریكات و كونگره ی براگ به نه نزیکی بهیلتنه وه.

له و كاتانه دا ناپلیون رازیبوو هه موو شه و شویتانه ی له ژیر شمپراتوریه ته كی دابوو له ده ستبدات جگه له هاوپه یمانیه ی (رن) شه بویه پیشتی هه ره سی به دانوس تانه كان هیئا هه تا به لی دانی به ك زه بری كورچكی به كلا یكانه وه هاوپه یمانان ده مله كوت بكات. به دلنیا بیه وه شه و پیشتیاریانه ی كه له لایه ن هاوپه یمانانه وه خرابونه پیشتی زور هیج و كه مبون، به لام ده یزانی هه موو چین و توژی ده كانی گه له فهرنساو لیپرسراوانی بالای سوپا له شه ی بیزار بوون.

بویه شه و پیشتیاریانه ی له لایه ن سنت ثابانه وه بوی نیردرابوون به پاشكوی په تی نه كرده وه وای راگه یاند خۆشی هه زی له ناشتی كردن بووه و نزیكی دوو مانگ دواي شه و پیشتیاریه ی ناشتی كردنه، مه سه له كی خاوه خا و پیكردو ئومیدی شهوی هه بوو هاوپه یمانان چاوئك به مه رجه كانی ناشتی كرده كه دا بخشیننه وه و به رجوره به رپرسیاریه ی هه لایسانه وه ی شه ی ده كه و ته شه ستزی هاوپه یمانان، ناپلیون ده یزانی جگه له نه مسا هیج ولاتیكیتر نایه ویت شه و له سه ر ده سه لاتی حوكمرانی فهره نسا بهیلتنه وه، به تایبته بریتانیا، چون به نده ری ئانوس له ده ستی ناپلیوندا ده مایه وه، پازی نه بوو. به لام ئیستا به پیی شه و پیشتیاریانه ی كه له فرانكفورت شه و پیی ده كه پشتن، نهك هه ر به نده ری ئانوس، به لكو هه موو به لجیكاشی له ده ستدا ده مایه وه، ناگاداری شه و شبوو چه ند ناشتی كردن له گه له هاوپه یماناندا دوا بخت شه و نه ده مه ترسی شه و هه به لرد كاسلری وه زیری ده ره وه ی بریتانیا، شه و رازیبوونه ی كه نایردن له سه ره نای مانگی ترفه مبردا له ژیر فشاری مترنخ له فرانكفورتدا ده نگی بقدابوو په شیمان بیته وه، بویه ده بوا ناپلیون ناماده باشی ته واری نیشاندابا به ناشتی كردنی وگرتنی سه ریازیش بقی شه رنیه، به لكو بقی پاراستنی ئاسایش و ناشتی كردنه له گه له هاوپه یماناندا، نوایرلو له (19/ی دیسه مبه ری سالی (1813) دا له گوته كه بیدا به م جوره ده لیت: له لای منه وه هیج پئگه یك نییه بقی ناشتی كردن، من ناگام له هه ست و هه زی گه له فهره نسا یه به شداری شه و هه ستانه شیان ده كه م، چونكه هیج فهره نسبییه ك نییه ئاره زووی له ناشتی كردنی شه و فمه ندانه ی نه بیته، به داخه وه م له وه ی له م میله ته جوامیره فیداكاری تازه م لیده ویت، به لام چی بكه م شه فیداكارییه پتویسته بقی پاراستنی به رزه وه ندیه كانی خوی، من ناچار بووم به گرتنی سه ریازی تازه سوپا به هیزتر بكه م، گه له كان ته نها به به هیز كردنی هیزه كانی خویان ده توانن خویان له ناسایشدا بهیلتنه وه)

بەم قسانەى مەلۇمبۇ ناپلېن دەريۆست ناشتى بکات، ھەر ھەلە دريۆزەى گوتەکیدە دلئەت (... ھەتا ئەوان، واتە نەوێ نایندە نەلێن ئێمە ملەمان بۆ لە دەستدانى گەرەتەرین بەرۆ ھەندى ناو کردمانە قوربانی وئەو قانونانەى کە بریتانیەکان بە دريۆزایی چوارسە دە نەیان ئتوانی بە سەر فەرەنسایدە بسەپێنن)

لە یینایەری سالی (1814) دا سەد ھەزار سەرباز نیدرانە ناو سوپای قەرەسا بۆ خەزمەتکردن و بپاروایبوو سەربازی تازەى تریش بگێردێن.

ناپلېن سیناتۆرەکانى بۆ ھەموو لایەکی ولات ئاردبوو ھەتا ھانى لیتھوسراوانى ئەو شوێنانە بەدەن بۆ کۆکردنەوێ سەربازی تازە و دانى باجى ئاسایی و ئاتاسایی بۆ خەرجى سوپا.

لەمانگی یینایەر بە دوای سوپای دۆژمن لە پووباری رن پەریبوو نەو و بەرەو ولایەتەکانى ئالزاس و فرانک کەتە دەھاتن، لە لایەکی تریشەو فلینگکنتیش کۆرەکانى پیرینەى پریبوو لە باشوورى فەرەنسایە بەرەو پێشەھات، ئیمپراتۆرى فەرەنسا بەوسیناتۆرانەى کە بۆ ولایەتەکانى ناو خاکی فەرەنسای ئاردبوون گوتبوو (من دان بەو دادەنێم قەدر شەرەمکردوون و لە شەپیش ناترسم و نەخشەى ئەو دەم لە پێشدا بوو ئیمپراتۆریەتى جیھانى بۆ فەرەنسا دەستەبەرکەم، بەلام بە ھەلە داچوو بووم، چونکە ئەم نەخشەى بە گەل ھێزى ژمارەى دانیشتوانى ولاتدا نەدەگرنجا، دەبوا ھەموو میلەتەمان بۆ سەربازی بانگھێشت کردباو منیش باوەرم بەو ھەمە بەرەوش و داب و نەزیرت پێگای ئەو نادات ھەموو میلەتە بپێتە سەرباز...) ئەگەر سیناتۆرەکان لە سەردەمى فەرمانرەوایەتى ناپلېندا بۆ ئێران زامانیان گیرابو و ھەقسە کەوتبان ئەوا دەیانگوت بە پێز جگە لە ژن و مندال و پیرەمێرد ھەموو میلەتەت کردووە بە سەرباز، ھەر ھەلە ئیمپراتۆر بەم جۆرە دريۆزەى بەقسەکیدە (دەبێن من سزای ئەم گوناھەم بدەم، کە بە بختى خۆم دەنازى وئەو باجەش دەدەم، ئەو من بووم ھەلەم کردو دەبێ باجە کەشى بدەم، ئەک فەرەنسا! فەرەنسا گوتائى نییە و ھەلە بەکى نەکردو، ئەو خوێنى خۆى بەخۆپایى بەمن بەخشى و دريۆى لە ھێچ فیداکاریەک نەکردووە لە بەزامبەرمدا...)

ناپلېن ناشتى کردنى بە فیداکاریەکی شەخسى دەزانى و لەو بارەو دەلئەت (بەلام من بۆخۆم تەنھا ئەم شانازییە دەھێلمەو کە تازایەتى لە سەرووی ترانای خۆمەرە نیشانبدەم و چا و لەو تەخت و تاراجە پێژشم کە لە شێوێ نەبوو و ئەو بەرەو فەریەى تەنھا بەکۆشەکانى میلەت دەستەبەرکراو، ئیتەر من نامەوێت جارێکتر داواى ئەو کۆشەى لێبکەمەرە و بیکەمە فیدای بەختیای خۆى)

ناپلېن لەم بارەو بەدەگمەن قەسەى بەپراشکاری دەکردن، ئەو باوەرێ کەمى بە سیناتۆرەکان ھەبوو و بەکورتى بۆچوونى ئەو سەبارەت بە ئەوان ئەو ھەبوو سیناتۆرەکان، ئەکەری ئەم بۆ و خاکینى بەیانین، ئیتەر ناپلېن لەخیانەتکردنى ئالیران گومانى نەمابوو، دواى شەپى لاپیزیک ھەرکە لەمانگی ئۆفەمبەری سالی (1813) دا گەراپەو بۆ پاريس، لەکۆبونەوێ بەکى گشتى بەفراروانى حکومیدا لە بەردەم ئالیراندا پاوەستاو بەسەریدا شێرانو گوتى: ھاتووی لێرە چى بەکەیت؟ من دەزانم لەبیری ئەو دای کەم نەبم، تۆ بپێت سەروکی ولات، ئاگات لەخۆت بپێت بە پێز کەس کەک لەرمانى ھێزى من وەرناگرت، من ئاگادارت دەکەمەرە، ئەگەر بەسەختیش نەخۆشیم ئەوا دەبێ تۆپیش من بەمریت).

لەگەل ئەمانەشدا ھەک پۆیەک ماوە بەک غەم و پەژارە دایگرت، بەلام ناپلېن ئالیرانى لەسێدارەنەدا.

له مانگی بیتنایه ری سالی (1814) دا، ناپلین پیتشنیاری نه وه ی بق تالیران کرد، له گه ل کولنکوردا وه ک وه فدی فهره نسا بق ناشتیکردن بچیت وناویراو هم داواکاریه ی ناپلین پیتشنیاری په تکرده وه، ناپلین به په خه راوه شانندن هه په شه ی له تالیرانکرد. ناپلین باوه پی به فوشه ش نه بوو وته ناته به مارشاله کانیشی ته نها باوه پی به سهریازه کانی هه بوو، به لام نه ک به و سهریازه میرد مندالان ی که تازه هاتبوونه ناوسوپاوه، به لکو باوه پی به سهریازه کزنه کانی هه بوو، شو ناچاربوو سهریازه کانی له بهرشلونه و نیسپانیو ویتالیانو... بانگپشت بکاته وه، چونکه نهیده ویست به پاستی ناشتی بکات.

له لایه کیتره وه دور مانگیو مه سه له ی ناشتیکردن به بی نه انجام دریزیبووه و هیژی هاوپه یمانان گه یشتبوونه سهر سنووی فهره نساو دلتیابوون له وه ی میله ته فهره نسا بیزارو شه که تبوون له شه پی، سهریازه تازه کانیش به ده سته ده سته پریزه کانی سوپای ناپلینیان جیده هیشت و هه لده هاتن، هاوپه یمانان خویان له سهر نه وه ساغکردبووه جگه له سنووی کزی فهره نسا که به پی پیکه و تننامه ی سالی (1790) دیاریکراوو، هیچ شوینیکتر له ده ست ناپلیندا نه هیلن، واته: به لجیکار هوله ندان ساواو به شی چه پی پروباری دن که له سهرده می شوپی فهره نسا داگیرکراووون، له ده ست نه وه ی بهیننه درئ، دیاره نه مه له پیتشنیاره کانی سالی (1813) ش که متریوو، به کورتی نه مجاره یان هه موو لایه که هه تا کاسلری سهرک وه زیرانی بریتانیا ش به شه خسی خوی هاتبوونو ستادی گشتی هاوپه یمانان وله سهر نه مه پازیبوو.

کونگره ی ناشتیکردن له شاتیبون داو، به ستر، به لام دانوستانه کان ناگامی نه بوو. ناپلین له وه لامی کولنکور، که نویننه ی خوی بوو له و پیکه و تننامه یه دا، ناوای بق ناپلین نووسیوو (قبولکردنی پیتشنیاره کانی هاوپه یمانان، دواين تروسکایی نومیده بق پاراستنی تهخت و تاراجی نیمپراتوری به پرتزان و پیکره له بهرده م که پانه وه ی بورینه کان.

له وه لامدا ناپلین ناوابق کولنکور ده نووسیته وه (من له و پیتشنیاره شه رمه زاریه ی که بخت نارودوم نذر دلگرانم و ته نها به چاوپوشین له م پایت که سایه تی خوم به لکه داری ده بینم، تر هه ریاسی بورینه کان ده که ی، من بینینی بورینه کان له فهره نسا دا له بارودوخیکی لویکا که باشت ده زانم له وه ی نه نگی هم پیتشنیاره ی بقتناردوم به رگه بگرم).

شه پی، به لئ ته نها ده بی شه پ چاره نووسی هه موو شتی دیاریبکات. بیتنه وه ی نه و دانوستانه ناگامی هه بیت نویننه ره کان بلاوه یان پیکردو له هه مان کاتیشدا ناپلین به نومیده وه خوی بق شه پی هاوپه یمانان ناماده ده کرد.

له شه وانی (24 و 25) ی بیتنایه ری سالی (1814) دا ناپلین چووبق هورنوی سهریازی و ماوی لویزی هاوسره ی به شانشین دانوا کوتی: نه گهر مردم نه واکوپه سئ ساله که م له سهر تهختی پاشایه تی دابنئ و نه مه پایگه یته و ده سه لاتداریه تی ده وله تیش هه رله ده ست خویدا بیت.

ناپلین نه وه نده نه و کوپه ی خوشده ویست، به دریزایی ته مه نی خوی که سی به و نه اندازه یه خوش نه ویستبوو، نه و که سانه ی که نیمپراتوریان باش ده ناسی، له وباوه په دانه بوون ناپلین هه تا نه و ناسته هزگری پوله که بیت، کاتی نیمپراتوری فهره نسا له ژوره که ی خویدا له نزیک ناگردانه که دا خریکی نیش وکارده بوو، منداله که ی ده هاته تک کورسیه که ی باوکی و پاده وه ستا،

منفال، که کاره کهریکی تاییه تی ناپلین بوو، ناوای ده گپرتنه وه: منداله که خزی نه ده کرد له ژورده بچیتنه ده ری و دلوای له باوکی ده کرد یاری له گه لدا بکات، له ناو هه موو نه وانه ی له کژشکدا بوون تنها نه و منداله یه ک تۆز له نیمپراتور نه ده ترسارو خزی به گه ورده ی ته و او ده زانی له ژورده ی نیمپرایوری تیدا بوو.

ناپلین به دیزایی پژی (24/ی بیتنا یه هه رله ژورده دا مایه وه خهریکی نه خشه دانی شه پو پیککردنی کارو باره کانی سهریازی بوو و به رده وام ده ینووسی،

منداله که ی به نه سپه دارینه که ی خزی وه هه رلای باوکی مابوو، چونکه ماوه یه کی تۆزیو باوکی سهرقالی کاغه زو نووسین بوو ونه دیده دواند، منداله که ناچار له باوکی نزیکبۆ وه شاقه لی کراسه که ی گرت و پایکتشا، نیمپراتور کردیه باوه شسی و چه ند جاریکش هه لی هاریشت و ده یگرت وه، پاشای بچوک دلی خۆشبوو که باوکی به ده مه ی وه پێده که نیت و ماچی ده کات، شه و بریدیان و خه واندیان، کاتژمیر سیتی سهرله به یانی، نه و کاره که ره ی نه وشه وه له ژوروی منداله که ی ناپلین دابوو بۆ چاودیری کردنی، له پچ چاوی به ناپلین که وت که به له سه رخزی و ماته ماته دیتنه ژورده که و نه یزانی شه م له سه رجیگا که ی پاکشاوه و به خه به ره، ناپلین له ته ک لانکه ی منداله که یدا پلوه ستا، ناپلین تاماوه یه کی تۆز له منداله که ی راماو دواتر چۆده ری و سوری نه سپه که ی بوو و به ره و هژدرووی سهریازی پژیشت و نیت دوا ی شه م ناپلین هه یج کاتن کپه که ی نه دیت وه.

(2)

مه شقپیکردنی سهریازه تازه کان ته وانه ببوو که ده ستکرایه وه به گرتنی سهریازیتر بۆ خزمه ت، نیمپراتور و مارشاله کانی زیاتر له (47) هه زار سهریازی ئاماده یان بۆ شه پ له ده ستدابوو، به لام هاو په یمانان (230) هه زار سهریازی ئاماده ی شه پان هه بوو و نزیک هه مان ژماره ش سهریاز له ملاله له پیکادابووون بۆ که یشتن به وه یزه ی هاو په یمانان و په یوه ندی کردن پیتانه وه، هه موو مارشاله کانی ناپلین ناو می دبووون ته نانه ت خودی مارشال (نی) یش، ته نها ناپلین له جۆش و خرقشبوو و ده یویست دلخۆشی خزی بۆ نه وان بگوازیته وه.

نه وکه سانه ی به چاوی خۆیان ببینیوانه و له و پۆزگار هه دا زیان ده گپرتنه وه که ناپلین چوست و چالاک ده هاته به رچاو، به جۆرێک وه ک بلیی گه نج بوییتنه وه.

ناپلین له به ره ییانی گه یشتنی به نیت ی، واته له (24/ی بیتنا یه) دا، به هه موو هیزه که په وه هیزشی کرده سه ر بلوخره له سن دیزی ی ده ره پاند، دواتر هیزشی کرده سه ر له شکریکی پوس و پروسه کان که له ژیر قهرمانده ی ئوستن ساکندا بوون وه (3). یۆلیژدا له برین سه رکه وتنی تازه ی به ده سه تینا، دوژمنه کانی سه باره ت به م شه په به تلخی و دیشواری باسی ده کن، نه و سه رکه وتنه ورده ی سهریازه کانی فره نسای تۆز به رز کرده وه.

بلوخر تیشکاو به په له پوزاوان خزی گه یانده بار سو راوب که تۆزینه ی هیزه که ی شو ارتز نبرگ له ویدا جیکر ببوو، هاو په یمانان له نیتوانی شومون و بار سو راویدا نزیکه ی (122) هه زار سهریازیان هه بوو، ناپلین که من زیاتر له (30) هه زار سهریازی له گه لدا بوون و پیرا ریدا پاشه کشه نه کات وشه پ له ویدا بکات.

شەرقى پۈتتۈرگەن پۇرۇش يەكەمى مانكى فېرېرېدا پۈتتۈرگەن دەستى پىكتۇرۇ كاتۇمىر (10)ى سەرلەپ يانى كۇتايى پىتھات، دۈي ئەمە بېتەۋەي بەدۈي ناپلېن بىكەن، سوپاى فەرەنسا بەئۇيدا تېپەپى رىسپىم پۇرۇش مانكى فېرېرې گە يىشتە تروا، بەۋەي ناپلېن تۈنەيىۋى بەرەنگارى مېزىك بېتەۋە كەچۈرۈنەندەي سوپاىكى ئىرېۋىن ۋىجېرېك درەخشان ۋىرېنگېۋ تەنەنەت فەرەنساىيە كان خۇيان بەسەرگەۋتۈر مەژماردە كىرد، بەلام ھەتا ئىۋكاتەش بارۋىلۇخە كە ھەر مەترىسېدارېۋ، چۈنكە مېزى ياردەدانى سوپاى ناپلېن بەكەمى وخار خېلېچى دەگە يىشتە، مارشال نى و ماكنونالدو بىرېتېە و مارمون، لەو بىرۋايە دابۋىن تاكە پىگا بىق پىزگارېۋىنى تەخت و تاراجى ئىمپېراتۇرى دانېشتىن بىر لەسەر مېزى كىفتۇگىر دانوۋىستان، بۇيە كاتى كۆنگرەي ئاشتى شاتېۋىن شىكستېيېنا ئەمانە بەتەۋاۋەتى ئاۋمېدېۋىن.

بەلام وزەي خۇئامادە كىردى ناپلېن بىق پۈر بەپۈر بۈتەۋەي مەترىسى لەزىادېۋىن دابۋىن.

مارشالەكانى ھەرلە سالى (1812) بەدۈلۈ، تېبېنى لەش دامېزداۋى وماندوۋىۋىنئان لەناپلېنئىدا بەدى كىردېۋى، بەلام لەمانگەكانى فېرېرېۋى مارس شىتېكىيان لەئەۋدا ھەست پىتەدە كىرگە باۋەرېيان نەدە كىرېۋى وادە ھاتە بەرچاۋ ھەمان ژئرال بۇناپارنى گىنج وقارەمانى شەپكەكانى ئىتالىاۋ مىسەر، ۋەك بلىنى بارى قورسى پازدە سالى شەپو شىلېى ئىمپېراتۇرىە بەرفۋانەكەي خۇي لەسەرشان لاچۋېت، پۇخىيەتى مارشال و ژئرالەكانى بەمېزەدە كىردى ئەۋ ۋەزىرائەتى كە لەپارىسېشدا مابۋىنەۋە ھىۋى دە كىردىۋە. لە (10/ئى فېرېرې)دا ھىرشى كىردەسەر لەشكىرى ئولسۇفېف كە لە ئامپۇبىردا مابۇۋە، لەماۋەيەكى كەمدا ئەۋى تىكشكاندە، پوسەكان (1500) سەرىازىان لىكۇژرېۋى (3) ھەزار سەرىازىش كەخۇدى فەرماندەكە شىيان لەگەلدابۋى بەدىل كىرېۋىن وپاشماۋەي ئەۋ لەشكەرەش ھەرىكەۋ بەلەيكدا ھەلتېۋىن.

شەۋ ناپلېن بەنەفسەرەكانى خۇي كوت (ئەگەر ۋەك ئەمىر سېبى ئاۋا بەخت يارەرمېت لەماۋەي (15) پۇرۇش تىردا دۈژمن دەرە تېنمەۋە سەر كەنارەكانى پۈۋىرى رىن ۋەلەۋىشەۋە بىق ۋىستۇل ۋەنەندەي پىگا بەبەرەۋە نېيە).

سېبى سوپاى ناپلېن لەشامپۇبىرەۋە بەرەۋ مولفېرې كەۋتەپى كەسوپاى پوسىاۋ پروس داگىرى كىردېۋى، شەرقى مونفېرې لە (11/ئى فېرېرې)دا دەستى پىكتۇر بەسەرگەۋتېنكى درەۋشاۋەي تىرى ناپلېن كۇتايى ھات، لە (20) ھەزار سەرىازەي دۈژمن (8) ھەزارىان كۇژدان و زىانەكانى سوپاى فەرەنساىش تەنھا ھەزار سەرىازېۋى.

مېزى ھاۋپەيمانان بەخېزايى لەمەيدانى شەپ پاشەكشەيانكردو ناپلېن يەكسەرە ھىرشى كىردەسەر شاتۇتېرى كە (18) ھەزار سەرىازى پوسى و ھەزار سەرىازى پروسى لەۋىدېۋىن.

دۈاتىر ناپلېن لەۋشەپانەدا چەكەسەرىازىيە كۆنەكانى سەردەمى شەرقى ئىتالىاى دۇزىۋەتەۋە لەپىنى كىردىۋە. پەخەنگرانى سەرىازى شەرقى سالى (1814)ى فەرەنسا بەيەكېك لەدرەخشانترىن شەپكەكانى ناپلېن ھەژماردەكەن، كەلەۋ شەپانەدا لىزانى سەركىرايەتېكردن ۋەخەشى سەرىازى ناپلېن لەۋپەرقى ۋىرايى دابۋى ۋەگە يىشتە لوتكە، شەرقى شاتۇتېرى لە (12/ئى فېرېرې)دا كىرا، ئەمىش شاكارىكى گەۋرەۋى بەسەرگەتنى سوپاى فەرەنسا كۇتايى ھات، ئەگەر مانتۇپىكى ھەلەنەكراباۋ مارشال ماكدونالد كەمى زوۋتر گە يىشتا ئەۋا دۈژمن لەۋ ناۋچەپەدا بەتەۋاۋەتى لەناۋدەچۈر.

لە (13/ئى فېرېرې)دا لەشكىرى بلوخىر شىكستى لەمارمون مېئاۋ پاشەكشەي پىكتۇر، بەلام ناپلېن لەۋ پۇرۇدا فرىاى مارمون كەۋت و دۈۋىارە لەفوشاندە بلوخىر تىكشكاندەۋە ئەۋ ژئرالە پروسىيە لەۋ شەپدە (9) ھەزار سەرىازى بەكۇشچۈر.

ناپلین هه ندىك سوپای يارمه تيدانى پينگه يشتبوو و سه ركه و تن له دواى سه ركه و تنى ده به ده سنده هيتا، به لام له گه ل نه وه شدا بارودتخه كه ژور ديواربوو، چونكه هيتى هاوپه يمانان ژماره يان ژور له سوپا كهى نه و زياتر بوو.

نهم سه ركه و تنانهى سوپای فهره نسا به جۆرئ ترس وله زى خسته دلى هاوپه يمانان كه شوارتز نبرگى فهرماندهى گشتى هيتى هاوپه يمانانى ناچار كرد به كيك له فهرمانده پله به رزه كانى ستادى سوپای ناردە لای ناپلین و داواى ناگره سستى كاتى ليكردبوو. دوو شه پيرت له مومانس و فلفوردا به سه ركه و تنى سوپای فهره نسا كۆتاييهات، هاوپه يمانانى به و ده سته پيشخه ريه چاوه پوان نه كراوه ناچار كرد، ناپلین به گفتوگۆ كردن له گه ل باكت پار نوينه رى شوارتز نبرگ پازيپوو، به لام نه و نامه يه ي ژنراليكى نه مساوى هيتا بووى وه ريگرت و وه لامدانه وه كه شى وه دره نگ گيتا.

ناپلین له نامه يه كيدا كه بۆ كولنكورى نووسيبوو ناوا ده لئ: (من سى تا چل هزار سهربازى دوژمنم به ديل كرتووه، هه روه ها (2) هزار تۆپ و ژماره يه كى ژوريش له ژنرال به ديلگرتوون، هه روه ها ده لئيت: ناتوانم ناشتى له گه ل دوژمندا بكمم مه گه ر به ومه رجهى فهره نسا سنوورى جوگرافياى خۆى هه رله كيزه كانى ئالپ و پووبارى دن و پيرينه وه پاريزواوييت، له و نامه يه دا نامه زه ش به وه ده كات پيشنيارى ناگره سستيشى په تكدوتوه).

له پۆئى (18/ى فبرايه) دا شه پيكي گه وريتر له مونترودا پوويداوا هيتزه كانى هاوپه يمانان له وشه په دا (3) هزار سهربازيان ليكوژدان و (4) هزار سهربازيشيان ليبه ديلگراو پاشه كشه يانكرد.

به راپى چاو ديتران و نه وانهى ياداشته كانيان له و سه رده مه دا نووسيوه ته وه، ته نانه ت به بۆچوونى دوژمنه كانيشى، ناپلین له شه په كانى سالى (1814) دا له وه ده چيت كۆتايى به بارگرانى ده روونى و نه هامة تى و ده لئوكيكانى هيتاييت و به شيوه يه كى نااسايى تواناى خۆى نيشانداييت، به لام نه و ژماره يه كى كه مى سهربازمه بوون، مارشاله كانى به تاييه ت فيكتور و شوژه هه تا نه و په پى بيژار بيبوون، يه ك له دواى يه ك هه لئى سهربازيان ده كردن، ناپلین نه فسه ره بالاكانى خۆى سه رزه نشت ده كرد، جاريكيان پووى ده مى كردتوه ئوژرو گوتويه تى (ئوژرو چ به لگه يه كى لاواز ده هيتيه ته وه، من (80) هزار سهربازى دوژمنم به يه كه سهربازيه تازە كانم له ناویرد له كاتيكا نهم سهربازانه م پۆشاكيشنين... نه گه ر نه و شه ست سال ته مه نه ت بۆته بارگرانى بۆ فهرمانده يى كردن ده ست له سهربازى بكيشه وه)

يه كيك له ژنراله كانى ناپلین له يادداشته كانيدا نووسيوه تى (ناپلین هه رگيز نه يده ويست له وه بگات نه وانهى ژور فهرمانى نه و ناپلین نين).

شوارتز نبرگ ستادى كى جهنگى دروستكردو پيشنيارىكى خسته پيش ئيمپراتورى پوسياو پاشاى پروس و ئيمپراتورى نه مسا، به وى بۆ جاريكيت داواى ناگره سست له ناپلین بكرتته وه، هه روه ها نه و كارده ش به شازاده ليختنشتاين كه سه روكى يه كى له به ناويانگترين بنه ماله كانى پاشايه تى نه مسا بوون بسپيترديت و ناوبرا و بۆنه و مه به سته بنپيترديت بۆ لای ناپلین.

دياريو هاوپه يمانان ته واه سه غله ت ببوون وه ندىك له مانه چه زيانده كرد هه رچى زوتره سازش له گه ل ناپلیندا بكرتت و ناشتى بكرتت و كۆتايى به شه پييت.

ناپلین پاریس بوو پیشوازی له نیردراره که یی هاو په یمانان بکات، لیختنشتاینیش به هیمنی و زه رده خه نه وه به ناپلین گوت دلنیا ت ده که موره هاو په یمانان ده یانه ویت ناشتی بهر که مالییت و حه زیش نا که ن بنه مالی ی بورینه کان بیتوه سه رته ختی پاشاهی تی فره نسا.

ئم دانووسانه ش هیچ نا کامی کی نه بوو، ناپلین که له و په پ لوتکی سهر که و تنه کانید ابو و به بچوونی ختی نیوه ی سو پای نوژمنی له ناویردو و زه بری گه وری له نوژمنانی داوه، ژد به ختی ده نازی.

له پاریس دا تالیران و هاو ده سته کانی ده میکیو به نه یی په یوه ندی چالاک و زه مینه سازیان کردبو بچ گپانه وری بورینه کان، له گه ل هاو په یماناندا پنگه و تنبوون. هاو په یمانان تیپوانینی ختو پاریزه رانه یان سه باره ت به بورینه کان هه بوو ته نانه ت سه رسه ختینیان که نه لکسه نده ری نیمپراتوری روسیا بوو ته نها به وه پاریزیو بنه مالی ی بورینه کان هه ریبه شانشینی پرم به مهر جیک ناپلین ده سته کیشیتوه، به لام نیستا نیتر باس له ده ست له کارکشانه وری ناپلین نا که ن.

نیمه ده زانین په کت له کونه نه شرافه کانی فرنسی به ناوی بارون گوهری به پره گه ز تروایی، داواکاری کی له لایه ن بورینه کانه وه گه باندو ته تزاری پوسی، نیمپراتوریش له وه لامدا گوتو به تی هه تانیستاش هاو په یمانان سه باره ت به دانانه وری بنه مالی ی بورینییه کان له سه ر ته خت و تاراجی فره نسا له جیکای ناپلیندا هیچ بریاریکیان نه داوه، هه روه ها پتی گوتبوون ده ست بچ نو جوره کارانه مه به ن جار ی، چه ند پوژن دوی ئمه کاتر ناپلین هاته تروا- گوهر ده سنگیرکرو له دادا گایه کی سه ریازیدا فرمانی له سیداره دانی ده رکرو گولله بارانیانکرد.

دواتر نه لکسه نده ژد سهری له وه سوپما بوو بچ له هیچ یه ک له گونده کانی فرنسادا گوندنشینان نامه زرق و دلخوشنین به وری له ژر ستم و نذری ناپلین پزگاریانیت، به پیچه وانه وه، له ولایه ته کانی وژو لودن و ژوداا گوندنشینان شهریان کردو و پ و کینه ی خویان له بهرامبر هیزی هاو په یمانان (داگیرک) ده برپړوه،

هزی ئمه مش ده گه پتته و بچ دپنده یی وتالان و بچی سهربازانی هاو په یمانان ده یانکردو ترسی گوندنشیننه فره نسپه کانش له هاتنه وه سه رکاری شانشینی بورینه کان، که له ناو گالیسکی نوژمناندا بوون و به روه فره نسا ده هاتن به نیازی گرتنه وه ده ستی ته خت و تاراج بوو، ناپلین زور درکی به مکردو بچ مارشاله کانی نویسی (پتیویسته دووباره چه که کان له پت بکاته وه نه خشه کانی سالی (1793) بگریته وه به ن).

له گه ل هه موو نه مانه ش که هیزی هاو په یمانان تیشکان له دوی تیشکانیان به خویانه وه ده بیینی، به لام مهیدانی شهریان چولنه کرد، چونکه به رژه وه ندی ژد له وشه په دا هه بوون، ئم سه رکه و تنه یه ک له دوی یه کانه ی ناپلین که واچاوه پوانده کرا سوپاکه ی له ناوچووه هاو په یمانانی به وه ناچارده کرد بیرله وه بکه نه وه بچ نه وپیاهه که به سه رکرده یه کی جیهانی دپته به رچاو له سه ر ته ختی پاشاهی تی بمینیتته وه جاریکتیر ختی به هیزیکاته وه له ماوه ی دویس سالتیردا نیتر که س ناتوانیت پوو به پوری بیتته وه شه پی نه ویکات؟

له سه ره تای مانگی مارسدا، نیمپراتوری فره نسا توانیبوی زیاترله (75) هه زار سهرباز کوبکاته وه ناپلین (40) هه زار سهربازی بچ پراوه دونانی له شکری شوارترینگ دانابو که له حاله تی پاشه کشه کردند ابو و بچ خوی و (35) هه زار سهربازه که ی تریشی خریکی به دواکه و تن و تیکشکانندی له شکری بلوخر بوو، بلوخر به هزی ئمه هه لیه ی که حاکم سواسون کردبووی و

شاری به دهسته و دابو، له له ناوچوونی ته او پزگاری بڼو، به لاهم بلوخر به وې که وتېق داوی ناپه زاییه وه نه یتوانیږو ځوی له وشه پې پېشی بېوریت، چونکه ناپلین له (7/ی مارس) دا که یشته سړی و توانی ټکیبشکینیت، بلوخر دوی نه وې زیانکی قورسی لیکه وت، ناچارچو په نای برده بهر شاری لږن وچه ند ناپلین ه ولید نه یتوانی له وې به ده رنیت، له پښانی (9 و 10) ی مارس دا هیزه که ی بلوخر له وشاره دا که مې پشویدا.

له ناوه پاستی مانگی مارس دا نوینه ری هاوپه یمانان په یمانکی تازه یان له ناوځواندا مړکردو به پېی شو په یمانه بریاردا دېن سنووری مرزده کانی فره نسا به پېی پټکه وتن نامه ی سالی (1792) بیت وېژلند او ټیالیو ټیسپانیو سویسراو ه موو مېریشنه کانی ته لمانیا له چنگ ناپلین دهر پېندرنیته وه و ه تا نه مه جېبه چې نه کریت ده ست له چک وشه پکردن ه لنه گرن، ه وروها پوس و پروس و نه مساش دېوا ه ریه که یان (150) هزاره ساریزیت ناماده بکن و بریتانیاش په یمانی دابو مادام شه پ درېزه ی ه یه ده بیت ه موو سالی (5) ملیون لیره ی ټسترلینی وه ک یارمته ی به هاوپه یمانان بدات.

هاوپه یمانان نه یانده زانی ته نانه ت پېشبینی نه وه شیان نه ده کرد چن له و باروځه دا که ناپلین له سرکه وتنی یه که له دوی به کی پرشنگداردایه باس له سنووره کونه کانی فره نسا بکریت وناوېراو به مه پازیده بیت.

له و پښانه ی دوایدا مارشاله کانی سوپای مرن یه که له دوی یه که ورده ټیشکانیان به ځویانه وه ده بېنی، له ځورثاوا⁽⁷¹⁾ فلینگتن وسه رپارده کانی بریتانیا، دوی نه وې له شکرې مارشال سوو مارشال سوشه یان پاشه کسه پټکردېو، له بهر یه کی تریشدا شوارتز نېرکیش به سر له شکره کانی ماکدونالدو نوډینودا زالبېو وک واندېوونیه پاشه کسه کردن.

ناپلین دوی شه پی لږن، بیت وې پشووی که میش به سوپاکه ی بدات، هیرشی کرده سر له شکرې کنت سن پری که سهریازنکی ثاواره ی فره نسی بوو له سوپای روسیاو پروسا خزمته ی ده کردو شاری رنسی داگیرکردېو، شه پی رنس به ټیشککسانی ته واری له شکره کانی روسیاو پروس له و شاره داو کورثانی سن پری کوتای هات.

به لاهم له و ساته وخته به دواوه هاوپه یمانان بریاریدا ټیتر سازش له که ل ناپلیندا نه کن وناپلینیش له ده ستدانی ته خت و تاراجی ځوی پی باشتربو له گټپانه وې سنووری فره نسا ی نه خشه ی پېشووی، هرچه نده نه م سرکه وخته تازانه ش نه یانده توانی کورپانکاری له باروځه که دا بکن.

کاتن کولنکور به فره رمانی ناپلین نیردراو بو بق دانووستانی شانبون، به نوینه رانی روسیاو پروس و نه مساو بریتانیای پاگه یانډبوو ټیمپراتوری فره نسا ده ست له بستکی خاکی ټیمپراتوریه که ی ه لناکریت ویه وچوره دانوستانه که کوتای هاتبوو، له (17/ی مارس) کنت دفوتبول، نیردرلوی تالیران و لاینگری بورینه کان له پشت بهر ده کانی شه پوه له پاریسه وه که یشته هردوی هاوپه یمانان و پاسته وځ چووه لای تزاری روسیا.

نه و نیردراوه په یامپکی بق له کسه نده ری ټیمپراتوری روسیا هینابو که به پای تالیران له بری نه وې هاوپه یمانان خه ریکی لیدانی هیزه که ی ناپلین باشتروایه له لایه کی تره وه بهر و پاریس بیت، ه وروها دلنیای ده کردنه وه له پاریسدا چاوه پوانیانه و هرکه نه وان که یشته پاریس پووخانی حکومتی ټیمپراتوری فره نسا پا ده که په نیت و نه گری هاتنه وه سهرکاری

بورینه کانیش دیتوره تاراو کنت دوپرو فوانس که مارویه کی دوردریژده به ناوی لویسی هه ژده هم له چاره پوانیدایه، دیتوره سه ر تخت وتاراجی پاشایه تی فره نسا.

به لام فیتول که پهی به و ده برد نه لکسه ندهر به جددی دهیه ویت ناپلیقن نه مینیت، به لام به هیچ جۆرێک به باشی نه ده زانی هاوپه یمانان ده ست له کاروباری جینشین دای ناپلیقن وه ریده ن، ته نانه ت ئیمپراتۆری پوسیا به رقه رابوو نی کۆماری له فره نسا دا به باش ده زانی، بۆیه ناویراو به و هه لویسته ی نه لکسه ندهر سه رسامبوو وواقی وپما، به جۆرێ نهیده توانی باوه پیکات، دای گفتوگۆکردن به وپه پهی سه رسوپمانه وه له به رخۆیه وه گوئی (ئی خوایه نیشه که ی ئیمه چۆن وه رسوپایه وه). به و بریاره معلومه ی نه لکسه ندهر که پیتی وابوو نه گه ر هاوپه یمانان پۆتمی پیتشو، واته: شانشین بنه ماله ی بورینه کان به یئنه وه سه رته ختی پاشایه تی فره نسا ورده ورده دوژمه کانیا ن زیادده بن، چونکه ده بوا که لی فره نسا سه رپشک نه که ن له نیوان هه لێاردنی ناپلیقنی هه میشه سه رکه وتوو بنه ماله ی بورینه کان، به لکو ده بوا له نیوان ناپلیقن و کۆماریدا که لی فره نسا سه رپشکبکن، ئه م بیرۆکه ژیرانه یه له میتشکی فیتولدا بوو که که سیککی په نامه نده بوو له ناو ده رباری پوسیا دا ده ژیاو حه زی ده کرد تزار لایه نگری هیشته وه ی فره نسا به کۆماری بکات، هه رچه نده تزار به پوی وابوو که سانی وه ک بنه ماله ی بورینه کان و فیتولده کان هیچ کاریگه ریه کی نه وتو له سه ر پای گشتی که لی فره نسا جینامیلن ویتناگن، به لام له گه ل نه وه شدا تیبینی نه و سه رنجی تالیرانی کرد که به پینگای فیتول بۆی نارده بو، چونکه فیتول جگه له په یامه که شی نووسراوێکی بی ئیمزاشی له لایه ن تالیرانه وه هینابوو که به نه نقه ست به ده ستوخه تیککی رگد ناشیرین نووسراوو وتالیران به م کاره ی گیانی خۆی خستبو مه ترسییه وه، چونکه نه گه ری نه وه هه بوو فیتول له لایه ن پۆلیسه کانی ناپلیقنه وه ده ستگیربکرت و به هۆی ناشیرینی نه و نووسراوه ش پهی به وکه سه بیه ن که نووسیویه تی، له و نامه یه دا تالیران پیتی له سه ر نه وه داگرتبوو هاوپه یمانان راسته وخ هیرشبه که سه ر پاریس و ناپلیقن که هه تا نه وکاته ش تیکنه شکابوو له به ره ی شه ردا پشتگۆی به خن و خاغلگیری بکن. خائن وترسنۆکیکی وه ک تالیران که سیکبوو گیانی خۆی بخاته مه ترسییه وه، نه و ناگای له و بیسه رو به ریه ی و ناوێکیه ی که له پاریس وله ناو سوپا و حکومه تدا هه بوو ته واو زانیاری هه بوو و ده یزانی.

له (20/ی مارس) دا شه پی نارسى سوواب له نیوان ناپلیقن و هاوپه یمانان به قهرمانده یی شوارتز نه رگ پوویدا، له وکاته دا ناپلیقن (30) هه زار سه ربازی به ده سه ته وه بوو، شوارتز نه رگیش سه ره تا (40) هه زار سه ربازی په وانه ی مهیدانی شه پرکرد هه تا کۆتایی شه په که ژماره ی سه ربازه کانی زیادکرد، هه تا که یانده (90) هه زار سه رباز.

هه رچه نده ناپلیقن به ته مای سه رکه وتن بوو له راستیدا له چه ند به ره یه کی شه ردا سوپای دوژمنی تیکشکاندو پاشه کشه ی پیکردن، به لام هه تا نه و ساته وه خته ش نه نجامی شه په که مه علوم نه بوو، ناپلیقن دای شوارتز نه رگ نه که ت که که وتیو پاشه کشه، به لکو فره مانیدا هه مو پرده کانی سه ر پووبارنی ئوب بته قینته وه، له م شه ردا (3) هه زار سه ربازی فره نسا و (9) هه زار سه ربازی هاوپه یمانان به کوشت چوون، به لام نه مجاره شیان ناپلیقن نه یوانی سوپای دوژمن ته واو تیکبشکینیت، هاوپه یمانان سه ربان له سه ره لدانی شه پێکی میلل دیژ به نه وان سوپابوو که زیاتر له پا په ینه کانی شوقشی کۆماری ده چوو دژی بنه ماله ی پاشایه تی بورینه کان..

ههركاتن پوسياو فرديك ويهلم و فرانسواو شوارتزنبرك و مترنيخ، نو گفتوگويه نيوآن ژنرال سباستيان و ناپليونيان بيس، دليان ئاسوده ده بو و ئاهيتيان پتداده هاته وه، ناپليون له ناوبراوي پرسسيبو (باشه، ژنرال پاتچه له بهرامبه ر شه ه لومه رجه ي نه مپدا ؟) له وه لامدا گوتبووي به ريز بيگومان سه رچاوه و شتي ترمان له ده ستدايه كه نيتمه ئاگامان له بووني نه مانه نيه .

ناپليون گوتبووي: كه ره سته ي تري من هه رنه وه يه كه ده ييبي من هيج ره وشيكتيم له به رده ستدانيه هه تا بيگرم بهر . ژنرال سباستيان له وه لامدا گوتبووي: نه ي بزجي به ريزتان بير له ه لسان و هانداني ميله ت ناكه نه وه دزي سوپاي بيگانه ؟ ناپليون له وه لامدا گوتبووي: شه سه ودايه كي كرچ و كاله كه يادداشته كاني شوقي فخرساو شه په كاني ئيسپانيه وه به رت هاتونه وه، هه لسان به ره نگاري كردني ميله تيك كه سه ره تا نه جييزاده و پوچانيه كاني له ناوبردو دواتر من خرم شه شوقي شه له ناوبرد ... ؟).

ناپليون هه لومه رجه كه ي به پووني ده ييني، نو كه به وه په ي توندي هه موو يادگاري و ئادگاريكي شوقي له به ين بردبو هه تا بچوكترين نه نديشه ي شوقي نه هيشتبو ئيتر نيستا ناتواني، كه ره هه زيشبكات داواي يارمه تي له وجوره بكات و به ده سته وه بيت.

شه گفتوگويه ناپليون له كه ل ژنرال سباستياندا سي ريز داوي گفتوگوه ي نيوآن فخرول و تاري پوسياوو . ئيمپراتوري فره نسا پاپه پيني ميله تي فره نساي وه ك شوقي سالي (1792) به شتيكي بي بنه مار خه يالي ده زاني و ئيمپراتوري پوسياش كه دوژمني سه ره ختي نه بوو ده يويس به پاريزگاري كردني له كماري هه موو ريگايه ك له ناپليون بكرت وبه هه رجوره پشتبه ستنكي به كه لي فره نسا به دگومان و ئاوميد بكات.

(3)

داوي شه يي ئارسي سوراوب، ناپليون هه وليدا خوي بگه ي نيته هيلي پشته وه ي دوژمن و په يوه ندي نيوآن پيشه وه ي سوپاي هاوپه يمانان و ريگاي پاريده دانيان بچريت، به لام هاوپه يمانان دواپار ياندا بو به ره و پاريشش بگه ونه پيشه وه ي، به ونامانه ي ماري لويز وساوري وه زيري ناوخو ب ناپليونيان نارديو كه وتبو ده ست كا زاخيه كان وگه ياندا رباق تاري پوسيا، نه لكسه نده ي ئيمپراتوري پوسيا له وه دلنيا بوو وه ي خه لك ي پاريش به جريكه چاوه پواني هيج جوړه به ره نگاريكي ليئاكرت وبه گه يشتني سوپاي هاوپه يمانان ب ق پاريش سه رنه نجامي شه ي مه علومده بيت و پووخاني حه تي ناپليون ديتته مارا.

هاوپه يمانان شه بزچونه يان له ژير كاريگه ي ئاموزگاري پياويك به ناوي پوزو دي بوو كو قبول كرد كه خه لك ي كرس بوو وماره يكي زرد بوو كي نه ي له دلي خوي گرتبوو رسي له ناپليون ده بزو، بويه ش نه لكسه نده ر ناوبراوي كردبو يه كييك له كه سانه ي كه لي نزيكبوو . هه والي شه وش به موزدروي هاوپه يمانان گه يشت ناپليون ده يويت پشته وه ي سوپاي هاوپه يمانان بكرت، پوزو دي بوو كه به ئه واني كوت: يه كلايكه ره وه ي شه ي له پاريسداه، مادام ئيوه بير له وه ده كه نه وه پوه پوي ناپليون ببه وه شه پيكه نه وا شكسته هين، چونكه ناپليون له ئيوه باشت ده جه نكيست، سه رياره كاني شه هه رجه نده ناپازيشن به لام به موي نه نكيژه ي شانزي كردنه وه هه تا دوا دلوپه ي خوييان شه په ده كن، ميزي سه ريارزي ناپليون

تاوهكو ئیستاش خاوهن توانایه، ههروههها كازامهیی ولێزانی سهركردهیه تیکردنی سوپای ناپلین لههی ئیوه باشتره، بهلام هیزێ سیاسی شو تهواو لهبهریهكچوه، ئهمێ پۆزگار گزراوه، سهركوتکردنی سهریازی كه له به ره بایانی پۆزی شوپشوه وهك یهك نعمهتی خوایی پیشوایی لیده کرا، دواتر بههۆی ئه ناكامه خراپانهی لێی كهوتهوه، مهحكوم به نه مانه و هیچ شوینێکی له ناو دڵ و میتشکی خه لكدانه ماوه... پتیویسته ئه وه شه په له پنگای سیاسییه وه كۆتایی پیتیهندرت نهك له پنگای سه ریا زییه وه، هه ر ئه وه نده سوپای سوپای فره نسا كه لێنی تیکهوت، ئه گه ر ئیوه بتوانن له و کاته دا ئه وه له بقۆزنه وه و خۆتان بگه یه ننه پاريس ئه مه ش به سه بۆ سه رنگونکردنی دیوه كه و^(٢٧٢) له و حاله ته دا ئه وه شمشیره ی ناتوانریت لێی بستیندرت ده شکیت) پوزو دی بورکو، دلتیابوو له وه ی میللته بۆرینه کانی بیرچۆته وه و ئه م پایه ی خۆشی به سه رانی هاوپه یمانان گوتیوو، هه رچه نده ئه وانیش گه یشتبوونه ئه و بپوایه و پیتیانابوو دوا ی رووخانی ناپلین گێرا نه وه ی شانشین ی بورینه کان شتیکی نه گونجاوه، ههروهه ها ئه لکسه نده ر پیتی باشه بوو ته نانه ت کۆماریش نه میتیت و به مه ده ی توانی بۆ هه میشه خۆی له شه پی ناپلین پزگاریکات.

هاوپه یمانان بریاریاندا خۆیان بخه نه مه ترسییه وه و به کهك وه رگرتن له دوری ناپلین له پاريس، هیزش بکه نه سه ر پایته ختی فره نساو داگیریکه ن، ههروهه ها که لکیش له خیانه تکردنی هه ندیک کاریه ده سستی حکومی وه ریگرن که ناماده بوون پیش هاتنه وه ی ناپلین پاريس به ده سته وه بده ن، له سه ر پنگای پاريس ته نها مارشال مارمون و مارشال مورتیه و ژنرال پاکتودو ژنرال نامه به رگریان ده کرد، که کۆی گشتی هیزه که یان پیکهاتبوو له (25) هه زار سه ریا ز، ناپلینیش به هیزه سه ره کییه که یه وه به ره و خۆره لات چۆبوو.

هیزێ هاوپه یمانان له (25/ی مارس) دا له شوینێک به ناوی لافر شامپنوار سه رکه و تیان به ده سته ئینا، هه ردوو له شکری مارشاله کانیا ن باشه کشه پیکردو هیزێ هاپه یمانان که پیکهاتبوو له (100) هه زار سه ریا ز له پاريس نزیکبوونه وه، له (29/ی مانگی مارس) دا ماری لویز له گه ل کپه که یدا پاريسی جیهیتشت و چۆو بۆ بلو.

فره نسییه کان بۆ به رگریکردن له پاريس ته نها (40) هه زار که سیان له ده سته دابوو، ترس و له ز بایی به سه ر پاريسدا کیشاو و ده ی یه که سه ریا زییه کان تهواو دابه زیوو، ئه لکسه نده ر ده یویست ده ست له خۆینپێژی خه لکی پاريس بپارێزیت و به پوکش خۆی به جوامێرنیشانه دا، له قسه کانیدا که له گه ل مسیو ئورلدا ده یکرد، گوتی (ئه گه ر پاريس بپیه شبکرت له پیتشه واو مه زنه کانی خۆی خۆی پاناگریت و من باوه پی ته واوم به مه مه یه) ههروهه ها ده سه لاتی ته واوی به نه وداو گوتی ئه گه ر ده زانی پاريس بێ شه پکردن خۆی ده دات به ده سته، ئه و بێ وه ده نگه ستن ئه و کاره بکات و شه پ پابگریت.

بۆچه نده سه عاتی که شه پیکی خۆیناوی پوویدا که له وه شه په دا هاوپه یمانان (9) هه زار سه ریا زیان به کوشته چوون که (6) هه زاریان سه ریا زی پوسی بوون، به لام سه ر ئه نجام مارشال مارمون له لایه ک له ترسی تیکشکان وه لایه کیش به هۆی چوونه بن کلێشه ی تالیران، مارشال مارمون کاتژمێر (5) ی ئیواره خۆیدا به ده سته وه، کاتی ناپلین ئه م هه والی پیکه یشت ئه و له نێوان سن دیزیه و بارسوراویدا خه ریکی شه پکردن بوو.

که له (27/ی مارس) دا ئەم هه‌واله‌یان پێراگه‌یاند گوێی (ئەمە یه‌کم چوله‌ی شه‌ترجی نێد جوانه‌ و هه‌رگیز پێموانه‌ بوو فرمانده‌ی گشتی هاو‌په‌یمانان ئاواجوان یاری بکات).

ئەمە ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نیت له‌سه‌رکردایه‌تی کردنی سوپادا کارایه‌.

ناپلین به‌خۆی و سوپاکه‌یه‌وه به‌ره‌و پارێس که‌وته‌ پێ، له‌شه‌وی (30/ی مارس) دا گه‌یشته‌ فونتن بلو و پێیان راگه‌یاند پارێس داگیرکراوه‌، ناپلین وه‌ک هه‌میشه‌ چوست و چالاک بوو وه‌رکه‌ ئەم هه‌واله‌ی بیست چاره‌گه‌ سه‌عاتیک بێده‌نگ و مات که‌وته‌ بیه‌ر خه‌یاڵ و دواتر نه‌خشه‌ تازه‌که‌ی خۆی به‌کولنکور و مارشاله‌کانی گوت. بێراردرا کولنکور بچیت بۆ پارێس وه‌ویدا داوا‌ی ناشتی بکات به‌پێی ئه‌و مه‌رجانه‌ی که‌ له‌ شاتیوندا پێشنیارکرا بوون و دواتر به‌هێنانه‌وه‌ی به‌وه‌یه‌نه‌ی جۆرلو جۆر بۆماوه‌ی سن پۆژ له‌ هاموشۆی نیوان پارێس و فونتن بلودابیت، هه‌تا له‌ماوه‌ی ئه‌و سن پۆژدا ناپلین هه‌موو هێزه‌کانی له‌ناوچه‌ی سن دیزیه‌دا کۆبکاته‌وه‌ و دواتر هاو‌په‌یمانان له‌ پارێس ده‌رپه‌یێنن.

کولنکور به‌مینگیکه‌وه‌ پرسی، ئایا ناكریت یه‌ك پێشنیاری ناشتی کردنی دوور له‌ته‌كتیکي سه‌ریازی له‌گه‌ڵ هاو‌په‌یماناندا بخریته‌په‌و؟

ئیمپراتۆری فه‌ره‌نسا قسه‌که‌ی پێی بۆ ده‌ده‌نگیکه‌ی که‌م بیه‌رزو گۆراو گوێی: نا، نا، ئیدی نه‌نگی به‌سه‌! من ناشتی شه‌رمه‌زاری بکه‌رم؟ قبولئیه‌! لێره‌دا شه‌ره‌ف و شکۆمه‌ندی فه‌ره‌نسا له‌ئارادایه‌ و ته‌نها شمشیر ده‌توانیت ئەمە پۆشن و یه‌کلایی بکاته‌وه‌.

کولنکور یه‌کسه‌ره‌ به‌ره‌و پارێس که‌وته‌ پێ و ناپلین که‌وته‌ وه‌ هه‌ولو کۆششی سازکردنی سوپا بۆشه‌په‌ر له‌و بپه‌یوه‌ دا بوو بۆ سن چوار پۆژیتر ته‌واو کاروباره‌کانی سوپا پێکبخته‌وه‌ و سوپاکه‌ی باخاته‌ حه‌له‌تی ئاماده‌باشی.

ئە‌ی به‌لای ناپلین هه‌و گرنگبو ئه‌وه‌بوو له‌ماوه‌ی سن چوار پۆژدا هاو‌په‌یمانان ده‌ستپێشخه‌ری سیاسی نه‌که‌ن و ئە‌مە بیه‌تته‌وه‌ی له‌تکردن و گومان دروستکردن له‌پای گشتیداو بیه‌تته‌جیگای سه‌رنجی دانیشته‌وانی پارێس، بۆیه‌ به‌په‌وکه‌ش به‌مه‌رجی ئه‌و ناشتییه‌ پازیبوکه‌ دووه‌هفته‌ له‌مه‌وبه‌ر به‌نه‌نگی ده‌زانی و قبولی نه‌کردبوو.

به‌لام تازه‌ له‌کار ترازابوو، لایه‌نگرانی پۆشمی شانشینی به‌خۆشی وشادییه‌وه‌ پێشوازی سه‌رانی هاو‌په‌یمانانیان کردبوو خه‌لکیش به‌بێ به‌رگری و ده‌سته‌وه‌ستان و ملکه‌چ مابونه‌وه‌ و په‌رواله‌ت به‌دیارده‌که‌وت خه‌لک به‌هه‌موو حکومه‌تیک پازیبیت که‌له‌لایه‌ن هاو‌په‌یمانانه‌وه‌ به‌سه‌ریاندا به‌سه‌پێندرت.

سه‌رانی ولاته‌ هاو‌په‌یمانه‌کان رایانگه‌یاند نایانه‌وینت ناشتی له‌گه‌ڵ ناپلیندا بکه‌ن، به‌لکو ئه‌وان ئه‌و حکومه‌ته‌ به‌په‌سه‌می ده‌ناسن که‌گه‌لی فه‌رنسا بۆخوێان هه‌لی بژین، بۆیه‌ گفتوگۆکردنی ناشتی کولنکور له‌گه‌ڵ هاو‌په‌یماناندا وه‌لانراو ئه‌لکسه‌نده‌ری ئیمپراتۆری پوسیا به‌کولنکوری گوت: فه‌ره‌نسا ناپلین ناوینت ویه‌ده‌سته‌یه‌وه‌ شه‌که‌ت واماندوو بووه‌.

شواریزنبرگ به‌ده‌نگیکه‌ی ناساز گوێی: ناپلین ماوه‌ی (18) ساله‌ دنیا‌ی شتیواندوه‌و به‌به‌رونی ئه‌و که‌س اتوانیت به‌جلو به‌رگه‌کانی ^(٧٣) خۆیدا به‌روانیت و بیانبنیت.

ئیمه چەند جارێک پێشنیاری ئاشتیان بۆکردو ئیمپراتۆریەکی یەشمان لە دەستدا هێشتەو، بەلام ئو نەویست هیچ ئیمتیازێک بدات، وێ ئیستا زۆر وەدرەنگ گەراو بۆ ئو مەبەست، شوارتز نەرگ ئو قسانێکی دەکردو بیتاگابو لەوێ ناپلین تاوێکو ئیستاش نایەوێت بەجددی ناشتی بکات و کولنکوریشی تەنها بۆئو ناردبوو هەتا دووسێ پۆز بواری ئوێ دەبێت سوپاکەیی کۆیکاتەر،

کە کولنکور گەراوێوە لای ناپلین بینی بارودۆخەکە بەم جۆرەیی خوارەوێ لێهاوێ: یەکە سەربازییەکان وەرەوێ دەگەشتنەو ناپلین و ناویراو لە چاوەپوێ ئو دابوو هەتا (5/ئ مانگی ئیبریل (70) هەزار سەرباز کۆیکاتەر و هێرشیان پێیکاتە سەر پارێس.

لە پۆزی (4/ئ ئیبریل) دا ناپلین بە سەر سەربازەکانیدا گەراو لە گوتە یەکیددا بۆ سەربازەکانی بەم جۆرە دوا (سەربازان، دوژمن بەخافلاندا توانیویەتی پارێس بخاتە ژێر دەسەلاتی خۆیەو داگری بکات، پێویستە دوژمن لە پارێس وەدرێن، فەرەنسێیە ئۆکەر پەناهندەکان کە ئیمه لە مەوێر بەزەیمان پێداوە هاتنەو لە گەل موژماندا کلکیان تێکەستوو و بەرژەوێ هەوێشیان لە گەل بریتانیادا پەیدا کردبوو و پەرچەمی سپیان هەلداو، تف لە ترسۆکانە، ئوانە دەبێ باجی ئو خیانتەیی خۆیانیدەن، وەرن باسوێند بخۆین بەوێ - یان سەربکەوین و تۆلێ ئو سوکایەتیێ بەکەینەو کە بە نیشتمانەکان و شمشێرەکان مان کراو - یان بمرین.

سەربازەکان هەموویان بە یەک دەنگ هاواریانکرد (ئیمه سوێند دەخۆین)

بەلام کاتێ ناپلین گەراوێوە خیمەکی خۆی وەرەکی دابەزیوی سەیری بینی (مارشالەکان واتە ئویدینو و نی و ماکدونالدو برتیو و دوک دو باسانو، بەراوێستاری لە چاوەپوێ ئو دابوو و ناپلین هاتە نزیکیان و کەس نەوێرا نوقە بکات، پاش کەمێ ناپلین داوای لێکردن پای خۆیان دەرپێن ئینجا هەموو کەوتنە قسە و گوتیان ئومێدی سەکەوتن نییە، چونکە هەموو خەلکی پارێس لەو زەندەقیانچوو ئیمپراتۆر^(٧٤) لەخۆ نامادە کردنی بۆ هێرشکردنە سەر هاوێیمانان لە پارێسدا هەموو هاوالاتیان پایتەخت تێدا بچن، ئەمەش بەهۆی ئوێ هاوێیمانان لە تۆلێ سوتاندنی مۆسکۆدا ئاگر لە پارێس بەریدەن.

ناپلین گوتی (پێنەدەرئ) من دواتر بانگێتان دەکەمەو نەخشەکی خۆمتان پێدەلیم) تەنها کولنکور و برتیو و دوک دو باسانو لای خۆی هێشتنەو، ئینجا بە تۆپەییەو ناپەرەزایی لە سستی و بێ ئەمەکی مارشالەکانی دەرپێی و پاش ماوێەک ناپلین رایگەیاندا کە لە بەرژەوێ پاشای بچوک^(٧٥) ئو دەست لە کار دەکشێتەو فەرمانەرایی پاشایەتی دەداتە دەست ئیمپراتریس ماری لویز^(٧٦) ئەگەر هاوێیمانان بەم مەرجە پازیبێ ئو شەپ کۆتا ئیدیت، ناپلین کولنکور بەو مەرجە پەوانەیی پارێس کردەو، هەتا جارێکیتر بکەوێتەو گفتوگۆ لە گەل هاوێیماناندا، ئینجا بۆخۆی ئو رایگەیاندا کە خۆی نووسیبووی وێەمجۆرەیی خوارەوێو خۆتێدەو، (چونکە هاوێیمانان دەلێن ناپلین گرتە لە بەردەم ناشتی لە ئەوروپادا، ئیستا ئیمپراتۆر ناپلین کە لە سەر بەلێتی خۆیەتی پایدەگەییەتێ نامادەییە لە بەرخاتری ناشتی و نیشتمانەکی خۆی

²⁷⁴ مەبەستان لە خۆیەتی کەسێ بۆ دەگەن، واتە: ناپلین، (و- کوردی).

²⁷⁵ مەبەست لە کوردی ناپلۆن، (و- کوردی).

²⁷⁶ هاوسەرەکی ناپلۆن، (و- کوردی).

بۆكۈرەكەي ۋاھسەرەكەي تەختى پاشايەتى فەرنسا چۆلىكات ۋە رەنساخ جېيېيلىت ۋە تا دەست لەگىيانى خوشى بىھوات، مارشالەكان بە خرۇشە ۋە پىشتىگىرى ئەمە يانكرد، دواي ئەو ۋەي ئىخپراتلار جارىكتىر ئەو قەبالەي خوشىدە ۋە قەلەمەكەي بە دەستە ۋە گرت وپىشە ۋەي ئىمزاى بكات گوتى (ئىي، ئاھ، باۋەرم پىيەكەن، ۋەرن باسبەينى زو ۋە پىيەكەين، مەن دەزانم دويارە ئەوان، ھاۋەيمانان تىكەدە شىكىنمە ۋە) ۋە ئى مارشالەكان بىدەنگىيان ھەلبىزاردە ھىچيان لايەنگرى ئەم قەسيان نەكرد. ناپلېن نامەكەي ئىمزاكردە دايە دەست لىژنە يەك كەپىكەتابوون لەكولنكورو ئى و ماكدونالدو ئەوانەش بەزويى بەرەو پاریس كوتەنە پىي، لەو ماۋەيەدا زۆرشت لەپارىسدا پويىداۋو، تالېران بەپەلە ھەتدەك لەئەندام پەرلەمانەكانى كەپىشتەر جىنگاى تمانەي بوون كۆكردە ۋە پويخانى بىنەمالەي بۆناپارت ۋەگەپانە ۋەي بىنەمالەي بۆرىنەكانى خىستىق دەنگەندە ۋە ئەمەي بەناۋى پەرلەمانە ۋە پاگەياندە ۋە لەمەش خراپەتار مەرمونىش خىانەتى لەناپلېن كۆرە ۋەگەل يەكە سەريازىيەكانى خۇيدا بەرەو فرىساي پاشەكشەي كۆرە ۋە پويەندى بەتالېران كەسەرىكاپەتى ھۆكۈمەتى كاتى دەكرد كۆرە ۋە.

سەرەتا تزارى پوسى دوو دلبو وىواتر ئەنە ۋە فرانسواى ئىمپراتورى ئەمسا لارىان لەھاتنە سەر تەختى پاشايەتى پاشاي بچوك واتە: كوپى ناپلېن نەبو، بەلام لايەنگرانى بىنەمالەي بۆرىنەكان كەلەچۈرە ۋەي سەرائى ھاۋەيمانانداۋو سۈرۈبوون لەسەر ئەو ئەو پىشنىارەي ناپلېن پەتېكرىتە ۋە.

كەتتەگومانى ھاۋەيمانان بەبىستى خىانتكردەكەي مەرمون ئەمەي يەكلاكرە ۋە، پەيمانىشكىن زۆرىنەي ھېزى سەريازى ۋە رەنساي لەژىر ۋە رماندەي مەرموندا بوو ئەمە بوۋە ھۇي ئەو ۋە پىكرىت لەبەردەم ئەو ۋەي ناپلېن ھېزىبكاتە سەر پاریس-يان ئەمە ترسىيەي كەمتر كۆرە ۋە، بۆيە ھاۋەيمانان پىرياندا دەسلەت بەدەنە ۋە دەست بىنەمالەي شانشىنى پىشۋو، واتە: بۆرىنەكان، لەوكاتەي كۆلنكور دەبوست لەلاي ئەلكەندە ۋەي پوسيا بھوات، ناۋېراۋ پىي كوت (كۆرەكەي خۇت پازىيەكە ۋەي تەسلىمى چارەنوسى خۇيىت، ئىنجا پۆز ستايشى خۇي لەبەرامبەر ئەوپاۋە كۆرەيەدا نىشانداۋو درىژەي بەقسەكەي داۋگوتى: ئەو ۋە پىويستىت بۆ پاراستنى شەرەف ۋەگەسايەتى ئەو دىكەين)

سەرائى ھاۋەيمانان پىشۋە ۋەي كۆلنكور بھوات تەكايان لىكرد ناپلېن بەۋە پازىيەكە بەبى ھىچ مەرجىك دەست لەپاشايەتى بېكىشە ۋە بەلنىياندا ھەموو ئازناۋ وىشكۆمەندى ئەو بپارىژن ۋە دورگەي ئەلبىش ۋەك شانشىنى بەئەۋى بېخىش ۋە داۋايانلىكرد ھەرچى زووترە سەندى دەست لەكار كىشانە ۋەكەي ئىمزاكات.

ھاۋەيمانان ۋە لايەنگرانى شانشىنى بۆرىنەكان ۋە سەروى ھەموشىيانە ۋە تالېران بوو، چۈنكە تالېران بەئاشكرا كەوتىق گەل ئەوان لەسەر ھەلدانى شەرىكى ناۋخۇش دەترسان، ئەو سەريازانەي كەھتا ئەوكاتەش بەئەمەكېوون لەبەرامبەر ناپلېن ۋە خۇشيان دەبوست ۋە پاگەياندە دەستلەكار كىشانە ۋەي ناپلېن بەپەرسى دەيتۋانى لەئەگەرى ئەۋەشە بىيانپارىژت.

ئەو بپىارەي پەرلەمان دەنگى بۆداۋو لاي خەك ھىچ بەھايەكى نەبو، چۈنكە ئەندام پەرلەمانەكان ۋەك تۆكەرى ناپلېن سەيرەكران ۋەبىن ھىچ دودلى ۋە بىن شەرمانە خىانەتيان بەگەۋەكەي خۇيانكرد، ھەتا خۇزمەتى بېگانەكەن. مارشال ئى لەوكاتەي كەقسەي لەگەل ئەلكەندەردا كۆرە ۋە، بەدەنگىكى بەزى كۆتۈۋى (ئەم ئەندام پەرلەمانە قوپەسەرەنە ئەگەرىك تۆز دژى ھەۋەسى شەپانگىزى ناپلېن بويانە ۋە ناكۆكى خۇيان نىشانداۋا ئەۋا ئىمە ئەمە توشى ئەم نەھامەتتەيە

نە دەبوینەو، ئەم ئەندام پەرلەمانە بەدبەختانە کە هەمیشە سووریون لەسەر ئەوێ ملکەچی ئێرادە ی کەسێکەن کە ئەمەق پێی دەلێن سەرکوتەر، مافی ئەوێ یاننێیە چۆن دەنگی خۆیان بەرز دەکەنەو؟

ئەوانە ئەو کاتانە ی دەبوا قسە بکەن لەرزو تایان گرتبوو، بەلام ئێستا هەموو لایەکی پێیان دەلێن بێدەنگەن چۆن پێکا بەخۆیان دەدەن قسە بکەن؟

تەنها بە دەرجوونی یەک وشە لە دەمی ناپلێژنەو ئەویش بەبەلێ، دەیتوانی کۆتایی بەو بارودۆخە دیوارە بێتێت و ئەو کۆتە ی کە سەریازو ئەفسەر کارمەندەکان وەک پەیمان لەگەردنیا دابوو نازادبکات. هەموو فەرنسییەکان و خودی هاوێ پەیمانیش سەبارەت بەمە پایانابوو.

(4)

ئێوارە ی پۆڤی (5/ی ئیبریل) کۆلنکورونی و ملکدوئال لە پارێسەو هەپانەو بقی فونتن بلو و دوا ی ئەو ی باسی گفتوگۆ ی دانووستانە کە یان بقی ناپلێژن گێڕایەو کەوتنە پارێسەو لە ناوێراو کە بەمە پارێزبێت، ناپلێژن گوتی: ئێستاش سەریازم لە دەستان و ئەوانە بە ئەمەکن لە ئاست مندا، لە کۆتایی قسە کەیدا گوتی: هەرچۆنێکبێت سەبە ی دەیبینن... بە ئومیدی دیدار هەتا بە یانی.

دوا ی ئەو ی ئەوانە لە لای پۆیشتن دووبارە بە دوا ی کۆلنکوریدیدا ئارەو و کەوتە قسەکردن لەگەڵیدا، پاش دەمە تەقیەکی دوور و درێژ ناپلێژن گوتی (ئای کۆلنکور، ئاخ، لە دەست ئەوچۆرە مرۆفانە... مارشالەکانی من شەرم دەکەن پێگای مارشال مارمۆن بگرنەبەر، چونکە دواپۆژ بە ترسنۆک و خائین یاس دەکۆرێن، بەلام لەناو دلی خۆیاندا دەلێن بقی پێگاماندا ئەو هاوێ پەیمان بگەوێتە نازو نعمەت و دەسەلاتەو، خەزەدەکان وەک ئەو بێ ئەوێ کە سایەتیان لەگەردیشت بگەوێتە گەل دەوڵەتی شانشینی بۆرێنەکان و هەمان پلەریایەو ئیعتیازیان هەبێت.

ناپلێژن زۆر باسی مارمۆنی دەکرد کە لە بارودۆخیکی زۆر ناسکدا خیانهتی لەگەڵدا کردبوو (بەدبەختە نازانێت چ چارە نووسیێک لە چاوە پوانیدایە، ئەو بەدناو بوو، باوەردەکی ئیتر من بێرە خۆم ناکەمەو، چونکە پۆزگاری من بەسەرچوو-یان لەبەرە سەرچوندا یە، لە لایەکی ترەو ئەوانە ی لە دەست دەسەلاتاریەتی من بێزارێن چەند شادمان و تەمەرزۆن خۆیان بخەنە بەردامیی کەسانێتر؟ من بێر لە فەرەنسا دەکەمەو...، ئای ئەگەر ئەو گەمژانە ئێمە یان جێنەهێشتا، من لە ماوە ی چوار سەعاتدا کۆشکی مەزنی خۆم دروستدەکردەو، چونکە باوەرێکە هاوێ پەیمانان لە کاتی هەو بەهۆبوونەو لەگەڵ مندا تێکدەشکانەو و خۆیان لە پارێسدا پانە دەگرت، ئەگەر ویستباشیان بقی پزگاریبوونیان لەم مەترسییە لە پارێس هەلاتبان ئەو ئیتر جارتیکێتر نەدەهاتنەو سەرخابی پارێس.

ئەو مارمۆنە خاک بەسەرە بوو بەرپەست هەتا ئێمە بگەینە ئەو ئامانجە درەخشانە، بەدلتیاییەو کە شەپەرە کە درێژە ی کیشابا ئەو کەرەستە ی وامان دەستدەکوێ زەبری کوشندە لە دوژمن بدات، ئێستا من هەوالی ئەو یان پێگە یاندروم کە لە هەموو شوێنەکاندا جوتیارانی لورن و شامپانی و بۆرگونی، هێرشدەکەن سەر یەکە سەریازیە جێماوەکانی دوژمن و سەریان دەبێن، ئەوانە هۆکاری ناشتی دەرەکی و نەنگێزە ی شەپی ناوخن، دەیبینی هەتا سالتیکێتر چ بەسەر ولات دێنن، هەرچۆنێکبێت

شتی بڼ ولات پټويسته جگه له شه خسی من وناوه که م، وټنای من، شمشیری من، هه موو نه مانه بوونه ته هوی ترسانه وه، پټويسته ته سلیمېم، ئیستا بانگی مارشاله کانم ده که م و تر ده بڼی کاتی که پټمگوتن ئیوه له سره گردانی باړزگار تانېت و پڼگانان پیده دهم بڼه وهی که سایه تیتان له نگېت پڼکای مارشال مامون بگرته بهر، چه ند دلخوش ده بڼ.

نوه شه وه نه وهی نابلیون له دلی دلبوو بڼ کرلنکوری هه له پشت، نه وهی به شپږه یه کی به لگه نه ویست دیاریوو نه وه بوو ولات توشی شه که تپیه کی بڼ پټشیننه بېڅوه و نیر بهرگه ی نه م حوکه خوڼناو یه نابلیونی نه ده گرت که سه مای هرگی هه میشه و کورځانی به کږمه ل و تیدادچوون وفیداکاری چه ند نه وه یه کی له پادابوو، نه م ش له بهر خا تر ناما دجیک که ده سته گیشتن پټی نه سته مېوو، نابلیون له سالی (1814) دا به ناشکرا پایگه یان دېوو (من ده مویت نیمپراتوریه تی جیهان بڼ فرنسا ده سته بهر بکه م) له وکاته دا نه یده زانی نه وه کانی ناینده یه ک قوتا بڅانه ی میژووی نیشتمان په رستانه دروسته ده کن و له وه ده کولنه وه بیسه لمینن که نابلیون به درژایی ته مه نی خوی هیرشی نه کردی ته سر که س جگه له بهر گریدن له خوی، ده ستی بڼ هېج کار ټیکتر نه بردوه، داگیرکردنی میلان و مؤسکر و برلین و مه دریدیش ته نها بڼ بهر گریدن بووه له سنووری جوگرافیایی فره نسا، ته نه انت خودی نابلیونیش نه م بڼچوونه ی به خه یال دانه ده هات. نابلیون بڼا پارت ناگاداری ایستی شه ره کانی نه بوو ونه و لیسی تانه ی له م دوا ییانه دا به هوی ئالپرمنیه وه دوا ی که پان و به دوا داجونیکي زږ له نه رشینی ره سمی که له زږ سره چاوه وه ده ستی که وترون ناشکراکراوه، به پټی ئاماره کانی نه م لیکولینه وه یه، ژماره ی نه و فره نسیانه ی له شه ره کانا ده به کوشچوون و گومبون له ملیونیک تینا په رټ، (471) هه زار کورځاو که به په سمی تومارکرون (530) هه زار که سیش بیسه روشوین، نه و که سانه ی که به خه سیش برینداریوون و نه وانه ی که به نه خوشیش مردوون له م ئاماره ی سره وه دا هه ژمارنه کرون.

نه و توږینه وه و ئامارانه ی مینه هی هه موو نیمپراتوریه تی نابلیون نییه، ته نها هی خاکی فره نسیایه، واته: سنووری جوگرافیایی فره نسای پټش روخانی پږمی شانشینې برینه کان، هه روه ها هه موو شه په کانی نابلیونیش، له و ئاماره دا هه ژمارنه کراوه ته نها بریتیه له شه په کانی سالی (1800) به دواوه.

نابلیون هېج کاتیک نه یده توانی ئاوا به پڅشتنی تیښکات که له (24) ملیون ها ولاتی فره نسا، زیاتر له ملیونیک که س به هوی شه په کانی نه وه له ناوچوون، نه و ته نها نه وهی ده بڼی گونده کانی فره نسا به هوی سهریازگیری یه که له دوا ی یه کی نه و به ره و چولی ده چنه وه، جار جاره ش هه ولیده دا ئارامیان بکاته وه و نیشانیا نبدات که سهریازانی ولاتانی ده ستنیشانده ی خوی- یان هار په یمانانی برون به به شیک له سوپاکه ی خوی که نه لمانی و سویسری و نیثالی و به لجیکی و هوله ندی و پولونی و نایلیری و... هیرن و شان به شانی سهریازه کانی فرنسی ده جه نګن.

به لام له ناوچوونی سڼ چوار ملیون بیګانه که له پږی سوپاکه ی نابلیوندا ده جه نګین شتیکی بیبه هاو هېج بوو بڼ له ناو چوونی یه ک ملیون فره نسیای، ملیونه ها له درژن کورځاو بریندار و گومبوو به لای نابلیون نه وه نرخې نه بوو که ناویراو زه حمه تی نه وه وه بهر خوی بنیت ناویان بڼیت و بیریان لټبکاته وه.

به درژایی نه و شه وه که نابلیون به قه ده م لیدان و بیرکړنه وه به سهری برد، به لیستی کاره کانی خویدا چووه به ئاماده بوونی کولنکورو سر نه نجام گیشته نه و پایه و گوتی (فره نسا گڼه گریبوه و گیانی ولاتی که یان دونه لټواره کانی هرگ)

بوربنه‌کان نه‌ونده به‌نرخین و ژریش حوکمرانی ناکه‌ن، به‌لام له‌وکاته‌دا نه‌و خاله‌ده‌هاته‌پیش ئایا جگه‌له‌نه‌و کۆ به‌ده‌ردی حوکمرانی ولات ده‌خوات؟ ناپلین نه‌و شه‌وه نه‌خوت، به‌ره‌به‌یانی پۆژی شه‌شی فییریل، ئیمپراتور بانگه‌یشتی مارشاله‌کانی کردو پیتی گوتن: به‌پۆزان، پشوتان درۆییت ئیتیر لیزه‌ودرا نه‌ئیه‌و خوینپۆژی ده‌که‌ن و نه‌سوپاش، من ساده‌و ساکارانه به‌بی هیچ مه‌رجیک ده‌ست له‌کار ده‌کیشمه‌وه، هه‌ژده‌که‌م بۆخاتری ئیه‌و به‌مه‌اله‌که‌م کوپه‌که‌م به‌جینشینی خۆم دابنیم، دلنیام نه‌و پنگاچاره‌یه زیاتر بۆئیه‌و به‌سوده ئینجا بۆمن، چونکه ئیه‌و له‌سایه‌ی حکومه‌تیکدا کارده‌که‌ن که‌له‌گه‌ل بیرو به‌رژه‌وه‌ندییه‌کاناندا ده‌هاته‌وه، به‌لام یه‌ک به‌ودای نابجی و چاره‌پوانته‌کراو بووه‌هۆی نه‌وه‌ی شکست به‌و هه‌وله‌ی من ببنیت بۆده‌سته‌به‌رکردنی نه‌و پنگه‌یه بۆئیه‌و، نه‌گه‌ر په‌یماننشکینی مامون نه‌بویه نه‌و ئیه‌و ده‌تانتوانی نه‌و ئیمتیازانان تان ده‌ستکه‌وتبا، ته‌نانه‌ت ده‌مانتوانی جارێکتر نه‌ره‌نسا بخه‌ینه‌وه‌سه‌رپێ، به‌لام هه‌لومه‌رجیکتر هاته‌پیش ... من ته‌سلیمی چاره‌نوسی خۆم بووم، ئیه‌و ته‌سلیمی چاره‌نوسی خۆتان، درۆ به‌ژیاخی خۆتان بده‌ن له‌سه‌ریانگه‌کانی به‌مه‌اله‌ی شانیشینی بوربنه‌کانداو به‌نه‌مه‌که‌وه خزمه‌تبه‌که‌ن، ئیه‌و هه‌زتانده‌کرد پشوویدهن، ئیتیر لیزه‌ودرا به‌سینه‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه، خوا بکات پشبینیه‌کانی من هه‌له‌بن، ئیمه نه‌وه‌یه‌ک نه‌بووین بۆ پشوویدان دروستکراوین ته‌نها وه‌ره‌قه‌یه‌کی ده‌ره‌یتار نه‌م پستانه‌ی بۆ مارشاله‌کان خۆینده‌وه: چونکه هاویه‌یمانان ده‌لێن ته‌نها ناپلین پنگه‌ له‌به‌رده‌م ناشتی نه‌ووپادا، ئیستاش ئیمپراتور ناپلین که‌خواه‌نی قسه‌و به‌لینه‌کانی خۆیه‌تی، پایده‌گه‌یه‌نیت خۆیی و میراتگه‌وه‌که‌ی چاوپۆشی له‌تخت وتاراجی نه‌ره‌نساو ئیتالیا ده‌کات ودرتی له‌هیچ فیدارکاریه‌کیش ناکات له‌پیناوه‌نه‌ره‌نسادا).

دواتر چوه سه‌رکوری پشت میزه‌که‌یی و وه‌ره‌قه‌که‌ی ئیمزاکرد.

مارشاله‌کان واقیان ورمابوو وده‌ستی ناپلینیان ماچ کردو به‌هه‌مان مه‌رای وپیه‌لاگوتنی که‌به‌درۆژیایی پۆزگاری ده‌سه‌لاتداریه‌تی ناپلین ده‌یانکرد که‌وتنه‌ دووان.

ده‌سته‌بجی کولنکور به‌هاوله‌ی دوو مارشالتر که‌وتنه‌پێ و نه‌و نامه‌ی وازه‌یتان له‌ته‌ختی پاشایه‌تی ناپلینیان بۆ پاریس برد، نه‌لکسه‌نده‌ر و هاویه‌یمانان به‌وپه‌ی په‌شقاکویه‌وه چاره‌پوانی سه‌رنه‌نجامی کاره‌که‌یان ده‌کرد.

نه‌لکسه‌نده‌ر تائیکیدی له‌سه‌ر نه‌وه‌کرده‌وه ده‌بی دورگی ئالپ بپیته شانیشینی په‌های ناپلین، کوپه‌که‌یی و هاوسه‌ره‌که‌شی ماری لویز، ده‌بی له‌ئیتالیا دا میرنشینیه‌کیان بدریتی، هه‌موو شتی که‌تایی پیه‌اتبوو.

(5)

له‌وساته‌وه‌خته‌دا جارێکتر ناپلین که‌وته‌وه نه‌رخه‌یاله‌ی که‌له‌شه‌په‌کانی سالی (1814) دا زۆرجار بیرى لێده‌کرده‌وه، نه‌و شه‌پانه‌ی له‌پرووی سه‌رکردایه‌تی کردنی فه‌رمانده‌یی سوپاره زۆر دره‌خشاوه‌و شاکاریبوو، به‌لام له‌پاستیدا هه‌ولێکی بی هوده‌بیانه‌ی ناکامبوو.

له‌سالی (1813) دا مارشال و ژنرال و پاسه‌وانه‌کانی ته‌نانه‌ت سه‌ریازه‌کانیش تییینی نه‌وه‌یانکردبوو ناپلین بیسلکردنه‌وه گیانی خۆی له‌شه‌په‌کاندا ده‌خاته مه‌ترسییه‌وه.

وهك له مه و بهر ناماژه مانپيكرد، له سالي (1813) دا دواى مړگى دوروك، ئيمپراتور ماوهيك بڼدهنگ له تهنه ك قه دى داره كه دانېشت و كه و ته بېروخه يال و نارنجوك هاويزه كانى ده وړى له شه پړاوه ستان، له سالي (1814) دا زياتر نه وكاره دى ناپليون ده كه و ته بهرچاو ئيتړ كه س له ليك دانه وى نه مه به هه له دانه ده چو، به تايه ت له شه په كه دى نارسى سوراويدا.

له (20/ى مارس) دا كاتى ناپليون بهره و خاليكى سهرى ازى سه خت ده پويشت، چهنه ده قيقه يه ك پيشتر ناپليون فهرمانى به سهرى ازه كانى دابو نه وشوئنه چولبك كن و پاشه كشه د پيكر دېون، ژنرال ناكسلمان بهره و ناپليون پايكر د هتا ناگادارى بكت، به لام مارشال سباستيان به نه وى كوت (لتي گه پي)، بى ناييى نه و به نه قه ست نه وكاره ده كات؟ ده په ويت كوتابى به زيانى خوى به ئيت (به ئيت) به لام نه گولله تفهنگه كان و نه گولله تپه كان و نه نارنجوكه كان كاريان^(۷۷) به نه و نه بو، ناپليون بهره وام خوكو دى به كاريكى نه فس نزمى و ترسزكى له قه له مده دا، به لام له شه پى نارسى سوراويدا چهنه جاروك خوى له گتلى ده داو بى نه وى به پړوكه ش نه وى بويت به دواى مړگدا ده گپړا. له (11/ى ئيرىلى سالي (1814) دا پيچ پو دواى ده ست له كار كشانه وه كه دى ناپليون، له وكاته دى خريكى ته داروكاتى خوساز كړن دېون بچوون بى دورگى ئالپ، ناپليون له كولنكور جيا پړوه كه نه و ماوه دورو دريژه هه ميشه له گال نه و دابو وچوه باله خانه تايه تيه كه دى خوى، به وچو دى دواتر ناشكرايو، هه مو پيداويستيه كانى شه پى شه خسى خوى جيهيشت دېون و نه و شوشه دى كه تلياكى تيدابو له فونتن بلودا هولى خوكو دى دابو، هه مو نه وتليا كه دى له ناو نه وشوشه دابو و خوار دېويه وه.

نه مه نازارنكى زورى نه ويدا، كولنكور به وى نه ويارو د خه ناهه مواره پيشبيني له مجرده دى كړ دېون، بزي به په له چوه ژوره كه دى ناپليون وكه بينى وايزانى توشى نه خوشيه كي كوشنده بووه و ويستى به دواى پزىشكا بچيت.

به لام ناپليون تكاى ليكر د بانگى كه س نه كات، نه نانه ت وهك فهرمانيش پيى كوت: هيچ هولى مه ده و به ملاولاد مه چى. نازاره كه دى نه و نه ده زيايدك كولنكور پايكر نو چو دكتور ئيفانى به خبه ر هينايه وه، نه م پزىشكه هه مان نه و كه سه بو كه نه و شوشه تليا كه دى دواى شه پى مالوايو سلافتز دابى ناپليون، پزىشكه كه هركه شوشه كه دى بينى له سه ر ميژه كه ده سته جى زانى مه سه له كه چيه.

ناپليون كله بى كړ كه نه و ماده يه به ميژنه بووه و فهرمانى به دكتور كه كړد ماده يه كي ژه هراوى به ميژن دى بى بينيت و بيداتى.

دكتور ئيفان له ژوره كه چو دهرى و سويندى خوار جارنكيتر تاوانى ناو نه كاته وه.

نازارنكي شانه كه دى ناپليون چهنه سعاتيك دريژه دى كيشا، چونكه دهرمانى دژه ژه هراوى بوونى نه ده خوارو به په سى داويكر نه م پوداره له هه مو لايه ك بشار نه وه و باسى نه كريت، دواى ئيش و ژانكي زور نه م چهنه وشه يى له ده مه وه هاتن (مهرگ چهنه ديژواره و له مه يدانى شه پيشدا مهرگ چهنه ناسانه، نا، بى چ من له شه پى نارسى سوراويدا نه كوژرام)

نه و ژه هره كوشنده نه بو، ئيت ليره ودا ناپليون مهرگيز هولى خوكو دى نه دايه وه، خوساز كړن بى سه هره كه ته واويبو، به پيى نه و مهرجانه دى له گال هاويه ماناندا له سه رى پيكه و تنبون، ئيمپراتور ده يتوانى يه ك تپ له سه رى ازه كونه كانى له گال خويدا ببات بى دورگى ئالپ.

له (30/ی ئیبریلی سالی (1814) دا هه موو شتیك ناماده كرابوو شه و گالیسكانهی كه ده بوا ئیمپراتۆر هه ندی له كه سه نزیكه كانی و بالۆیزه كانی ولاتانی هاوپییمانان به هاو لهی له گه ئ ناپلین دا بچن بق دورگی ئالپ، له تهك دیواره كانی كۆشكدا به پیز وه ستابوون.

ناپلین ویستی مالتاوی له گارده تایبه تیبه كهی خۆی بكات، سه ریا زانی گارده كهی له هه ساری كۆشكدا به پیز پاوه ستابوون، ئیتره هه مان شه وه ساره به رفراوانه بوو كه گه شتیاران به باشی ناشناییان له گه ئ فونتن بلودا هه بوو و به وه وهی مالتاوی ناسراوه.

له پیزی پێشه وه گارده كۆنه كهی خۆی و مارشال و ژنرال و شه فسه ره كان له هاله تی ناماده باشیدا بوون و له پیزی دووه میشدا سه ریا زانی گاردی تازه ی لاو وه ستابوون.

كاتی ئیمپراتۆر به دیار كوت سه ریا زه ئالا به ده سه كه ئالا كهی له به رده م شه ودا شه ی كرد، ناپلین به ده نگی كهی به رز كوتی (شه سه ریا زانی گاردی كۆن، من مالتاویان لیده كه م، بیست سه له من ئیتره به سه ر پنگای شانازی شه ره فدا به ر دووه، ئیتره شه له م پۆزانه و له پۆزگاری شكۆمه ندی مندا نمونه ی دلاوه ری و به شه مه كهی بوون، به بوونی پیاوی وه ك ئیتره شكستمان نه ده هیتا... به لام جه نگیمان ده بیته هۆی هه لایسانی شه پی ناو خۆی فره نسا، بۆیه ئیتره به رژه وه ندی خۆمان به قوریانی نیشتمان كردو لیره ده پۆین، ئیتره شه دۆستانی من، درژه به خزمه تكردنی فره نسا به دن... خواهفیز پۆله كانم، هه زمه كرد یه ك به یه ك ئیتره له باوه شبگرم، به لانی كه مه ره بانالا كه تان ماچ بكه م...)

ئیتر نه یوانی له مه زیاتر بدویت، چونكه قورگی به كولی سۆز غوریه تگرا، نامیزی به سه ریا زه ئالا به ده سه كه دا كردو ماچی كرد، ئینجا ئالا كهی ده ستی ماچ كرد، دواتر به خیرایی پۆی و سواری گالیسكه كه بوو، گالیسكه كان به نیوان هاواری بژی ئیمپراتۆر دا پۆیشتن، ژۆر له نارنجۆك هاوێژه كان وه ك مندا ل ده گریان.

پۆزنامه كانی بریتانی كه شه م پوودا وه یان بلاو كرد بۆ وه، به مجۆره یان نووسیوو (كه وه ترین شاكاری میثووی جیهان كۆتایی پێهات، ناپلین مالتاوی له گارده كهی خۆی كرد)

به لام له پاستیدا شه وشاكاره بیست سه له یه ی كه له مانگی دێسه مه بری سالی (1793) له تولوندا ده ستی پێكردو له ئیبریلی سالی (1814) له فونتن بلودا هیشتا كۆتایی نه هاتبوو، ناپلین له ماوه ی شه و بیست سه له دا دنیا ی پاهیتابوو به وه ی سه ریا ن له هیج له كاره كانی نه سوپمیت، چاره نوو سوابوو جارێكیتر هه موو لایه ك توشی واق و پهمان و سه رسامی بكاته وه.

فرمانروایی سده دوازدهم (1815)

(۱)

پیششده‌ی باسی سهرتین پرودای پوزگاری ژانی ناپلیون بکین، سهرتا پتویسته تامازه به‌چند خالیگ بکین. نیمپراتور له‌یکه م پوزی گیشتنی به‌دورگی نالپ بن گومان هیج جوره نه‌خشه‌یکه نه‌بو، کوتایی به‌ژانی سیاسی خوی هینابو، وه‌ک به‌لین دابو وده‌یویست میژوی فرمانروایه‌تیبه‌کی خوی بنوسیتته‌وه - یان به‌لانی که‌مه‌وه له‌ماوه‌ی نه‌وشه‌ش مانگی له‌و دورگی به‌دابو واویناده‌کرا، نه‌و له‌وماوه‌یه‌دا پیاویکی گفتولفت خوش و نارامبو.

له‌وکاته‌ی به‌ولایه‌ته‌کانی خورثاوی فره‌نسادا تیبه‌پین، لایه‌نگرانی پژی می شانشینی بورینه‌کان خوی‌شان‌دانیکی دژی نه‌ویان له‌سهر پنگاکه‌یدا سازکردبو، هه‌تا له‌یکه دوو شویندا مه‌ترسیشیان بۆسهر گیانی هه‌بو، سهرته‌نجام له‌پوزی (3/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا گیشته‌دورگی نالپ.

ناپلیون که‌وتبیل ناوپانتایی خاکیکی بچوک و دوره‌ده‌ست و له‌نیوان خه‌لکیکی بیگانه که‌پیشوازییه‌کی گهرمیان له‌فرمانروای تازیه‌یانکرد.

له‌به‌هاری سالی (1811) دا دوست سڅ سال پش، ناپلیون بانگه‌بشتی ژنرال (ردا)ی کرد بۆ کوشکی تویری، چونکه نه‌و ژناله به‌پزوه‌و ویزابووی بلیت له‌شکرکشی مه‌که‌سهر پوسیا، ناپلیون له‌لامدا گوتبووی: من هه‌تا سڅ سالیتر فرمانروایی دنیا‌ده‌که‌م).

نیستا پڅ دوی سڅ ساله که‌نیمپراتورییه مه‌زنه‌که‌ی هه‌ره‌سی هیناوه.

ناپلیون ته‌نها حوکمرانی دورگیه‌کی ده‌کرد که‌پانتاییه‌که‌ی (223) کیلومتر چوارگوشه‌بوو و سڅ شارۆچکه و چه‌ندین گوتدی تیدابوون، که‌کوی گشتی دانیشتوانی چه‌ند هه‌زار که‌سیکیبون. چاره‌نوسی ناپلیون بۆ نزیک زادگاهه‌ی چوبووه، چونکه دورگی نالپ له‌دورگی کرسه‌وه نزیکبو، نه‌م دورگیه هه‌تا مانگی ئیبریلی سالی (1814) له‌ژیر ده‌سه‌لاتی دوک تسکانی ده‌ست‌نیشاندی ناپلیون‌دابو وهاوپه‌یمانان دابوویانه ناپلیون.

ناپلیون بانگه‌بشتی دانیشتوانی مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی ده‌کردو پیشوازی لیده‌کردن و به‌پوکش وادیاریو به‌ته‌مایه بۆ ماوه‌یه‌کی دورو درێژ له‌ویدا به‌مینته‌وه.

که‌س وکاره‌کانی له‌مانه‌ش دایکی ناپلیون لیتسییاو خوشکه‌که‌ی پرنس پولین یوگژ، چه‌ند جارێک بۆسهر‌دانیکردنی هاتنه‌ نه‌و دورگیه‌و ماوه‌یه‌ک له‌ویدا لای ده‌مانه‌وه، کنتس والسکاش که‌ناپلیون له‌پۆلنیا‌دا په‌یوه‌ندی ژۆر نزیک له‌که‌لداه‌بوو وه‌تا کوتایی ته‌مه‌نی خوی ناپلیونی خۆشویست، سهر‌دانی نیمپراتوری کرد، به‌لام ماری لویز که‌باسی خیانه‌تکردنی ژن و میژدی نه‌ویانده‌کردو نه‌ویان بپرجووبوه کاتیک ناپلیون له‌سالی (1810) بپاریدا ناوبراو بکات به‌هاسه‌ری خوی و خوازیینیان کرد، نه‌ناپلیون به‌پتویستی زانی له‌ماری بپرسیت داخوا پازییبه نه‌که‌س وکاره‌که‌ی نیمپراتوری نه‌مساش،

لیره دا شه به سه شه نامه به بخینه پوو که ماری لویز بق ثوفنی نووسیوه، که به کیکبوه له وکسه نزیکانه ی ناویرو (له و) بژده وهی ناپلیون ژنه که ی خوی ته لاداره، من زدرجار گزفاری فرانکفورت سه یرده کم بق شه وهی ناوی هاوسه ره تازه که ی ناپلیونی تیدا به دی بکه م، دانی پیداده نتم شه دواکه وتنه له نیشانه کردنی هاوسه ریبه تی ناپلیون شه ورو منی دانیکه ران کردوه، من چاره نووسی خوم دده مه دست خاوه ند.... به لام شه گر به ختی خرابی من وایتنیت شه واما دم به خته وهی خوم بکه مه قوریانی بژنیشتمان).

له سه شه نم بنه مایه ماری لویز هاوسه ریوونی له گه ل نیمپراتوری فره نسادا به هه شه و نابه دلی ده زانی، به دنلیاییه وه رووخانی نیمپراتریه تی ناپلیون به لای شه وهه پزگاریوون بووه له ده سه لاتی په های شووه که ی، هاوسه ری به که می ناپلیونی که میردی به که می له کانی دلپیه وه خۆشی ده ویست، نه مات بژدیده نی ناپلیون، جوزفین چهند هه فته به ک دوی که یشتنی نیمپراتور به دورگی نالپ، له (29/ی مانگی مایزی سالی (1814) دا له مالمزون مردبو.

هه والی مهرگی جوزفین هه تا چهند هه فته به ک ناپلیونی توشی غه مگینی وینده نگیه کی قولکرد، چهند مانگیک به و شتیه به به نارامی به سه رجوو، ناپلیون توزقالتی باسی هه ست و پازه کانی خوی نه ده کرد، زدر کاتی به بیرکردنه وه و خه یالات به سه رده برد.

له پایزی سالی (1814) به تاییه له مانگی تۆقه مبه ر به دواوه ناپلیون ورده ورده گرنگی به هه واله کانی فره نساده دا که سه باره ت به گزنگره ی (فینابوو، پاپرتته کان که م نه بوون، له پیومینو که نزیکترین به نده ری ئیتالایی بوو دوازه کیلومتر له دورگی نالپ وه دوربوو له خودی فره نساشه وه راسته وخق هه واله کان به نیمپراتور ده گیشتن، که بریتی بوون له وهی بنه ماله ی بورینه کان هه رکه چوونه وه سه رته خت و تاراج وده سه لاتیان گرتۆته ده ست، هه لسوکه وتی زدر بیسه ره وه ره و که مژانه یان کردوه، زدر له وه زیاتره لییان چاره پوانده کرا.

تالیران که خیانته تی به ناپلیون کردبوو له هه موویان ژیرتربوو وبق گه پانه وهی بورینه کان بۆسه رته ختی پاشایه تی فره نسا زدر هاوکاری کردبوون، جارتک سه باره ت به مانه گوتبووی (نه مانه نه هیچیان بیرچۆته وه نه هیچیش فیژیوون، ی نه لکسه نده ری به که میش بق کولنکور هه مان شتی ده رپریوو وگوتبووی بورینه کان نه چاکبوون ونه چاکیشده ی.

خودی لویسی هه ژده هه م که پیره میردیکی نه خۆشبوو، که سیتی مه یله ژیریوو، به لام براکه ی کنت دارتواو کوپه که ی میر دانگول و میر دوبری و هه موو شه دارو ده سه ته به ی له گه ل بورینه کانداهه پاپوونه وه، به جۆری په فتاریانده کرد وه ک بلتی هه رگیز شۆپش پوو نه دابیت وناپلیون بوونی نه بویت، شه وانه به له خۆباییانه وه ده یانگوت پژیسته رابردوو فره رامۆش بگرتت وله گوناوه کانی فره نسا بیوون به مهرجیک باجی گوناوه کانیان بدن و بگه پتته وه بۆلای دینداری و په وششی پتیشوو، له گه ل شه مانه شدا شه و ده بنگانه پتیانباشبوو شه دامه زراوانه ی به ده سقی ناپلیون دوستکرا بوون به پتته وه، بۆیه ش شتیه ی سیستمی پارێزگاگان و وه زاره تخانه و ده زگای پزلیس و سیستمی مالی و قانونه کانی ناپلیون و داگاگان و به کورتی هه موو کاره کانی ده ولت که ناپلیون داینا بوون وه ک خوی هتشتیانته وه، ته نانه ت داموده زگاگانی ئیداری و پتکهاته ی سوپا و زانکو

خویندن و خویندنی بالاو همو دامه زراوه کانی دهوله تیان وه خلی هیشتوره، تنها بهر جیاوازیه له بری بوونی نیمپراتورکی پامهر له حکومه تدا یه ک شانشینی مشروته^(۷۸) هه بوو.

پاشای فهره نسا له ژیر فشاری هاوپه یماناندا به تاییهت سووویوونی تزاری روسیا، به وه پازیوو و پیریاری مشروته ی ده رکرد، چونکه تزاری نیمپراتوری روسیا دلنیاوو له وه ی بورینه کان به یی پاگه یاندنی دهوله تی قانونی ناتوانن درێژه به مانه وه ی خویانبدن.

ئهوانه ی لایه نگری گێژانه وه ی سیستمی پیشوویوون، زۆر به مپریاره هه راسان و توپه بوون و دیانگوت زۆردار ساله های سال به له خوپازیوه پاشایه تی بکات، به لام ده سه لاتی پاشای شهرعی که له ژیر چاودیری خوادایه سنوورداریکرت؟ جگه له مهش زۆرکه سیت له مه نارازیوون و هه رله پێژانی سه ره تایی گه پانه وه ی بورینه کان بۆ سه ته ختی پاشایه تی، ئه مانه هه میشه هاواریانده کرد زه وییه کانیاان که له سه رده می شۆریدا ده ستیان به سه رداگراوو و به هه راج به خه لکی فوژشراوونه وه، ده بی بۆیان بگێژدرتته وه، حاشا هه لئه گره که سه پیدانه ده بوو غیره تی نه وه ی هه ییت ده ست بۆ نه وکاره ببات.

به لام هه رکردنی ئه م قسانه به سه بو بۆ نه وه ی جوتیاره گوندنشینه کان هه راسانبین و په شیویان بکه ویتته ناو. پۆحانبیه کان که لایه نگری خاوه ن زه وییه کۆنه کان بوون، له سه ر مبه ره کان نامۆزگاری ئه وانیه یان ده کرد که ملک ومالی له سه رده می رژیمی پیشوودا به هه رزان کرپویانه بیدنه وه خاوه نه کانیاان، چونکه ئه گره ئه وکاره نه کن ده که ونه بهر نه فره تی خواوه ندو ده یانگوت وه ک جرابل^(۷۹)، گوناها باده بن ده بنه خۆراکی سه گی درنده.

ئه شرافه کانی که تازه گه راپوونه وه تانه وپه ری بێشه رمی په فتریان ده کرد، جوتیاره کان به ناحقه ی له داگاکاندا لێدان و تێه لدانیاان ده خوارد. ئه و ده سه ته په ی ده رباری لویسی هه ژده هه میش که له هه موویان ژیرتیریوون، ئه و پووداوانه ی له گونده کاندا پوویده دا به نا ئومیدی ته واو سه یریان ده کردو ده یانزانی زه وی وزار ستانده وه له جوتیاره کان چه ند گوندنشینه کانی بێزارو توپه کردوه، به لام ئه مانه هه یچیان له ده ست نه ده هات.

چینی برژوا هه ر له یه که م پێژی رووخانی نیمپراتورییه وه به شیوه یه کی گشتی هه ستیان به تاسوده یی کردبوو، چونکه به ئومیدی ئه وه بوون کۆتایی به شه رو سه ریا زگیری به یئندرت (له و سالانه ی دوا یی حوکمرانی نیمپراتور چونکه ناپلیون ببوه که سیکی نایاب و خۆشه و یست، برژوازه کان نه یانده توانی له بری چوونی کوپه کانیاان بۆ سه ریا زی یه کێکیتر به پاره بکپن و بۆ سه ریا زی له بری پۆله کانیاان بینین) له وانه شه برژواکان له به رخاتری ژیا نه وه ی جموجۆلی بازگانی وادلیان بهر بارو دۆخه تازه یه خۆشبوو ییت، هه ره ها خودی برژوازی گه وره ی پیشه ساز ی له سالانی (1813 و 1814) به دوا ره ئیتر مانه وه ی نیمپراتوری به مه رجی کرانه وه به ره وپێشچوونی خلی نه ده زانی.

نیستا چه ند مانگێک له رووخانی نیمپراتوری و شکاندنی گه مارۆی ئابووری سه ر بریتانیا تێه په رپیوو که هاواری نا په زایه تی له لایه ن برژوازی بازگانی و پیشه ساز ی به رزیقوه، چونکه ده وله تی بورینه کان له سه ره تادا ته نانه ت نه وێران به یریش له وه بکنه وه یه ک ته عریفه ی گومرگی له به رامبه ر بریتانیا دا بێنن که هاوپه یمانبوو بۆ پووخاندنی ناپلیون، ئه وانه ی له ناو چینی

²⁷⁸ - حکومتیک که بشیه ستیت به قانون، ولایتکی شانشینی که بهرلهمانی ههیت وتوتهرانی مملکت چاودیری کاروباره کانی دهولت بکن. (و- فارسی).

²⁷⁹ - پاشای ئیسرایلهو دایکی ئاکالی که به فرمانی جیو فریدرا بهردهم سهکی هارو خواردیان. (سه ده ی نۆه می پشزاین) و- فارسی.

بروزايدا دەمىگىبو لايەنگىرى ھاتنە سەرگارى بۆرىنە كانيان دەكرد، ئو ھەستى لايەنگىرى تەنھا لەناو پۇشنىبەرەكان و ئو كەسانە داھەبوو كەكارى سەرەخۇيان ھەبوو، واتە: ئىشى ئازادىيان لەدەستدەبوو، وەك پارىزەرانى دادگاۋ پزىشك و پۇژنامە نووسان ... ھتد.

دەركردنى ھەرمانى مەشروتىيەت كەلويسى ھەژدە ھەم دەريكرد، لەسەركوتكردنە ئاگرىنەكەى ناپلېۋن باشترېو، بەلای ئەوانەى سەرەو بەرەكەتتىكى گەرەبوو، ژمارەى پۇژنامەى بچوك و دەركردنى كىتىب ژۇر بېبوو، شىڭك كەلەسەردەمى ناپلېۋن جىڭاى ويناكردنیش نەبوو، بەلام ئەم توژەى پۇشنىبەرە، ئەم قوتابى و نووسەران و ھەيلەسوفانى كەبەپۇژگارى پۇشنگىرى بەناويانگە، لەقوتابخانە كانياندا ئازادى بېروباۋە فېركرايوون.

ماۋەيك دواى ئەو نفوزى پۇچانپىيەكان لەدەريارو دامەزراۋە ئىدارىيەكان ژيانى كۆمەلەيتى توپەو بېزاركردبوو، ئازارو ئەشكەنچە دژايتى كردنى ھەموو ئەۋشەنەى بۇنى بېرۇكەى قۇلتىرى لىدەھات لەھەموو لايەكى ولاتەرە دەستى پىكردبوو، كۆنەپرەستەكان لەھەموو شوپىنىكدا بەتاييەت لەشارۋچكەكاندا ژۇر كارمەندى تازە لەلايەن رۇحانپىيەكانەو دادەمەزىندران) بۆرىنەكان و لايەنگرەكانيان، مانگ بەمانگ پىنگەى خۇيان لەقەردەكرد.

ئەوانە نەياندەتوانى دەستور پىنمايەكانى كەناپلېۋن دايرىشتىبوون بگۇپن، خەرىكى پىروپاگەندەو بلاۋكردنەوئەى نووسىنى سوكايەتى ئامېزو گالەكردن بەبرۇواكان و جوتيارەكان بوون ۋەپەشەو گۆرەشەكانى ئەمانە باروئۇخى سىياسى ولاتى ئاجىگىركردبوو، بەتاييەت گوندنشىنەكان. لەلايەكى ترەو ژۇر لەئەفسەرانى سوپا پىتيانابو بۆرىنەكان بەلايەكن ولەدەرەو بەسەرياندا سەپىندراۋە دەبى ھەرچۇنكىت بەرگ بگرن، وردەوردە شەل و شەكستەو بەشدارىوانى شەپى بىن ئاكامى روسيا، باسى ياداشتە ناخۇشەكانى خۇيان نەدەكردو ھەر لايەنە خۇشەكانيان بۇيەكتى دەگىرايەو بەپاى ئەمانە ناپلېۋن تەنھا قارەمانى ناۋدارەو سەردارىكى مەزەنە ۋەفرمانپەۋاى نىۋەى دنياۋو، ئو سەريازانە ئەويان ھەربەھەمان ھارپى دەستى نارىجۇك ھاۋىژان سەيىرەكردو ئەو ھەرتاكىك ئەمانەى بەناۋى خۇيانەو بانگ دەكردن و ئەوانى بەئاستى گىيانى بەگىيانى خۇشەدەويست، ئەو سەريازانە ھەتا ئەۋكاتەش وايان بېردەكردەو ناپلېۋن ئەوانى خۇشەدەويست، چۈنكە بۇخۇيان ئەويان خۇشەدەويست، ئىمپراتۇر تۋانىبوۋى ئەۋجۇرە ويناكردنە بەشپەۋەيكى پەندەنە لەناو دل و مېشكى ئەۋاندا جىيىكتەو.

ئەفسەردەكان بەبارتەقائى سەريازەكان رۇقيان لەبۆرىنەكان نەدەپۇرە، چۈنكە بەپاستى ھەندىك لەمانە بەتەۋاۋەتى لەشەپو شۇر بېزارىبوون ۋەزىيان بەپشوداندەكرد، ۋەلى چۈن بۆرىنەكان باۋەپى تەۋايان بەو ئەۋفسەردەئەبوو ئەو پۇژە ژۇرەشيان پىۋىست نەبوو ۋەبەجارتىك نىۋەى ئەفسەردەكانيان بەنىۋە موچە خانەنشىن كردن، ئەو ئەفسەرانەى لەسوپاشدا ماۋبونەو ۋە ئەفسەردە گەنچە تازە ئەشرفەكانى كەبەپلەى بەرۇزتر دامەزراۋوون ۋەفرمانيان بەسەردادەكردن بېزار بېبوون ۋەفرەتيان لەبۆرىنەكان دەكرد.

كۆپىنى ئالاسى پەنگەكەى سەريازى لەلايەن بۆرىنەكانەو بەئالاسى سې، بېۋەجىڭاى توپەى و گىزى لاي روسيا. ئەم ئالاسىيە بەلای سەريازەكانى ناپلېۋنەو ۋەك ئالاسى ھەلاتۋانى كۆچ كىردى خائىن سەيىرەكراۋ لەكاتانەدا دەبوا دژى دەستىرژىيەكانى بيانى بوەستابانەو ۋەتتىكىانتىكشكاندبان، ئىستا ئەو خۇفۇشانەى دژە شۇپش لەژۇر ساىەى نىژەى پوس و پروس و نەمسايىيەكان گەپاۋنەتەو ۋە ژۇر سەتم لەگوندنشىنەكان دەكەن ۋەدەيانەۋىت زەۋىى وزارەكان لەگوندنشىنەكان

بستینه‌وړه، ورده‌ورده له نېټو گوندنشین و سربازگو و همو توژه‌کانی کومه‌لگادا نه‌وېر سياره ده‌کړلو ده‌يانگوت: (ناپلین له کوټيه، که‌ی ده‌گه‌پټه‌وه؟ ناپلین نه‌و ژد شتی تری ده‌ژانی، له پټگای ښتالیاوه ه‌روه‌ها به‌ناسانی له پټگای پوژنام‌و بلاوکراوه‌کانه‌وه ه‌واله‌کانی وابه‌سته‌به کاروباره‌کانی کونگره‌ی ښتنای ده‌ژانی وپټده‌گه‌یشت وه‌ولو کوششی ه‌وپه‌یمانان که‌ده‌یانویست نه‌و پانتاییه زږه‌ی ښمپراتوریه‌ته‌که‌ی ناپلین به‌سرخ‌ویاندا دابه‌شېکه‌ن دووبه‌ره‌کڼ وکټشمه‌کټشمی له‌نن‌یوان ه‌وپه‌یمانانی پټشودا دروست‌کړدو.

بریتانیا و نه‌مسا له‌س‌ر ساکس و پوژنیا که‌وتبونه ناکوکی له‌گه‌ل پوسیاو پروسدا، نه‌و په‌کټیټیه پته‌ره‌ی له‌سلی (1814) دا کوټایی به‌ښمپراتوریه‌تی ناپلین مټابو و ښت‌بوونی نه‌مابو...

له‌مانگی دیسه‌مبه‌ری سالی (1814) دا کاتیک ناپلین له‌کوشکه‌که‌ی خویدا له‌پورتو فرانسې ناوه‌پاسنی دورگی نالپ دابو پیاسه‌ی ده‌کرد، چاوی به‌نارنجوک ه‌اوژنکی کونی خزی که‌وت که‌په‌کټکبو له‌س‌ربازو ده‌کانی گاردی خزی وله‌لایه‌ن ه‌وپه‌یمانان‌وه پټگای پټدراو له‌گه‌ل ښمپراتوردا بجټ بډ دورگی نالپ، ناپلین لټی پرسی (ها، کونه س‌ربازی ته‌مبه‌ل؟ س‌ربازو که‌گوتی: نا، که‌وره‌م ته‌ره‌زه‌لنیم، به‌لام ه‌میشه‌ش دلخوشنیم.

ناپلین گوتی: خه‌تای خوته، پټیسته کاته‌کانی خوت ه‌ه‌چو ښکټ به‌خوشی به‌س‌ربه‌ریت.

دواتر سکه‌په‌کی زږی خسته‌ده‌ستی نه‌و س‌ربازو له‌به‌رخ‌ویه‌وه گوتی: نه‌م ډڅه به‌رده‌وام ناوا به‌س‌رناچټ.

نه‌م قسانه‌ی ناپلین له‌به‌رخ‌ویه‌وه ده‌یگوتن نایا که‌س کوټی بیستیان ده‌بوو؟ کټ ده‌زانټ مترنخ و لویسی ه‌ه‌ژده‌هم و س‌رک وه‌زیرانی بریتانیا، له‌بوونی ناپلین له‌نزیک پوځه‌کانی ه‌ره‌نسا زږ دلنیک‌ران بوون، مقومقوی نه‌وه‌ه‌بو ناوېرو (ناپلین) بډ شوټنکی دوتر بنټین، ناپلین له‌دورگی بچوکه‌شدا به‌مه‌ترسیدار س‌ه‌یرده‌کرا، پروپاگنده‌ی نه‌وه‌ه‌بلوټوه‌ه گواپا ده‌یانه‌وټت چنه‌د پیاوکوټیک بډله‌ناوېردنی ناپلین بډ دورگی نالپ په‌وانه‌بک‌ن، چنه‌د بورینه‌کان له‌ه‌ره‌نسادا ه‌ه‌ل‌سوک‌وتی خراب ونا‌به‌جټیانک‌ردبا، زیاتر س‌رانی ه‌وپه‌یمانانانی دلنیک‌رانتر ده‌کرد، به‌لام ورده‌ورده ه‌والی خوش له‌دورگی نالپ‌وه ده‌گه‌یشت به‌پټچه‌وانه‌ی نه‌و پروپاگنده‌ی بوون که‌بوونه جټگای ترس وگومان دروست‌کردن لای ه‌وپه‌یمانان و بورینه‌کان (ده‌يانگوت ښمپراتور زږبه‌ی کاته‌کانی له‌کوشکه‌که‌یدایه، ته‌واو نارام‌و ته‌سلیمی چاره‌نوروسی خزی بووه و ه‌رده‌م له‌گه‌ل لمپلی نوټنه‌ری بریتانیا دا گفتوگزی خوشده‌کات وپه‌نه‌و ده‌لټت: ښتر له‌مه‌ردا نه‌م دورگی بچوکی بډته جټگای س‌رنج و ژبانی له‌وټدا پټخوشه‌و چاری له‌هیچی ترنیه، له‌شه‌وی (7/ای مارس سالی (1815) دا خوان وناه‌نگیک له‌ده‌ریاری نه‌مسادا بډس‌رانی ولاتانی نه‌ورپاو نوټنه‌رانی ولاتان سازکراو، نه‌و ټاهه‌نگ له‌وپه‌پی خوشی و شادیدل‌بوو که‌له‌پ‌میوانه‌کان بینیان له‌ده‌وروپه‌ری ښمپراتور فرانسودا ه‌ه‌ل‌سوک‌وتی نا‌ناسایی ده‌هاته‌به‌رچا، که‌سانی ده‌ریار به‌په‌شوکاوی به‌پلیکانه‌کانی کوشکا ده‌چونه خورای و ه‌ک نه‌وه‌ی ناگر له‌کوشک به‌ریوټت وپانه‌وټت رایبگه‌پنن، نه‌م ه‌واله‌ له‌ماوه‌ی چاو‌توک‌انټکا ده‌مبه‌ده‌م به‌ه‌موو کوشکا بلاوټوه‌و ه‌موویان له‌ترساندا ناچار بوون به‌س‌راسمیه‌وه کړپی سماو شادی جټیټلن، په‌پام ه‌ینه‌که رایبگه‌یاندو ناپلین دورگی نالپ جټیټشتوه‌و له‌ده‌م پوځی ده‌ریای ه‌ره‌نسا دابه‌زیوه و ښستا په‌کس‌ره به‌بن چه‌ک به‌ره‌و پاریس که‌وت‌ته‌پټ.

(2)

لهه مان پڙه سهره تاييه کانی مانگی فبرایری سالی (1815)دا ناپلین بیرژکهای زیندوکردنه رهی نیمپراتوریه ته که ی لکلیشه ی دابوو و به که سیشی نه گوئیوو چۆن نه و قه ناعه ته و پلانی یق داپشتوو و بریاری له سهراده .

له وانه یه پیتیشی نه و له و بره یه دابوویت نه که هر سهریازه کانی گاردی تاییه تی خوی، به لکو هموو سهریازه کانی سوپای فرنسا له بهرامبر نه ودا به به نه مکی ماونه وه، نه و مارشالانه ش که له سالی (1814) ده ست له کارکشانه وه ی نه ویان وه ک شتیکی پتیوست سهرده کرد. هه روه ها نه و مارشالانه ی تری وه ک داوو ژتراله کانی وه ک ئالکسمان و نه و نه فسه رانه ی که به نیوه موچه خانه نشینکراون و بق و کینه یان له بهرامبر بورینه کانداه د لگرتوو و ناگاداری بیزاری سهریازه کانه .

هه روه ها له وه دلتیابپووه نه و مارشالانه ی تینوی پشودانبوون وله شه په برده وامه کانی نه و بیزاریبوون و به مه یلی خویان خزمه تی بورینه کانیان ده کرد، نیستا له پاشا لویسی هه ژده هم و براکه یی و برازا کانی ناپازین و توپه ن. ناگای له حالی گوندنشینه کانیشبوو که هه راسان و بیزاریبوون.

هه وائیگ که یشت و پروداوکان خیزابوون، له نیوه ی مانگی فبرایره دا ناپلین چاوی به کارمه ندیکی گه نچ که وت به ناوی دوشابولون، که بق دورگی ئالپ هاتبوو وله لایه ن (ماره) ی وه زیری کاروباری ده ره وه ی پتیشوی نیمپراتوریه تی ناپلینه وه نیردراوو، ناوبراو نه و گه نه ی ناردبوو هه وائی نه وه به ناپلین بگه یه نیت هه موو گه ی فرهنسا له ده ست زۆرو سته می بورینه کان بیزاریبوون و بارودوخه که ناسایی نییه و هه موو سوپاش یه ک که س به فه رمانده ی خویان ده زانن نه ویش ناپلینه . نه م راپۆرته زۆر گرنگبوو که له لایه ن ماره ی نیشته جیتی پاريسه وه به ناپلین گه یشت، ناپلین پتیش گه یشتی نه م په یامه ش ناگاداری زۆر شتبوو.

هه رچۆنیکبیت دوی نه م هه واله نیمپراتۆر درا بریاری خۆیدا.

له و پۆژانه دا لیتیسای دایکی ناپلین لای کوپه که ی بوو، نه و خاتونه ژنیکی ژیریوو و وره یه کی به هینۆ پیاوانه ی هه بوو و ناپلین له هه موو بنه ماله که یان زیاتر پۆزی له نه و ده گرت، بۆیه پتیش هه موو که س نه و نه خشه یه ی خوی لای دایکی باسکردو سهره تا گوئی: (من ناتوانم له م دورگه یه دا بمرم و ته مه ن له ناسایش و ئارامیدا به سهر به رم و نه مه ش له گه ل سروشتی مندایه ته وه، سوپا پتیوستی به منه و پتیموایه هه رکه منیان بینی به ره و پیرمه وه دین، بنگومان له وانه یه له پتگادا توشی شتی چاره پواننه کراو بیمه وه، له وانه یه پروبه پووی نه فسه رتک بیمه وه که بق بورینه کان به وه فابیت و نه یه لیت سهریازه کان زه وق شادی خویان له بینینی من ده ربچن وله ماره ی چه ند سه عاتیگدا بکوژیم، به لاه له گه ل نه مه شدا نه م کۆتاییه باشتره له مانه وه ی زۆرم له م دورگه یه داو خۆبه ده سته وه دانم بۆنه و ئاینده یه ی له چاره پوانی مندایه، بۆیه ده مه ویت بپۆم و جارێکتر به ختی خۆم تاقی بکه مه ره، پای تۆ چیه دایکه ؟).

لیتیسای به م پرسیاره چاره پواننه کراوه ته و او شله ژاو نه یوانی ده سته بجن وه لایم بداته وه ته نه ا گوئی: لیمگه پت باچه ند ساتی بیری لیبکه مه ره، درایه پای خۆمت پتیده لیم (دوی بیده نگیه کی دووو درۆز گوئی: کوپم، بق به دوی چاره نووسی خۆتبه که ره، له وانه یه هه و له که ت ناکامی له دوا بیت و دواتر نامرادییت و نینجا مه رگت بیته پتیش، به لاه هه رچۆنیکبیت تۆ ناتوانیت

لیژدها بمینتیره و من ئەمە بە چاری خۆم دەبینم، هەروەها ئۆمیدەوارم ئەوخواپەیی کەتۆی لەناو ئەو هەموو شەپانەدا پاراستوو جارێکیتریش پارێزگاریت لێبکات؟ ئینجا لیتسیا توند ناپلینۆی کوپێ بە باوەشی خۆیەوه گوێشی.

ناپلین ماوەیەک دواي ئەم قسانە لەگەڵ دایکیدا بانگهێشتی ئەو ژنرالاتی کرد کە لەگەڵیدا ماتیبوون بۆ دورگی ئالپ، واتە دورنو و برتران و کامبۆن، ئەم دور ژنرالاتی دواي بەو پەپی خۆشی وشادییەوه ئەم هەوالەیان پەسەندکرد، بەلام دورنو کە گومانێ لەسەرکەوتنی ئەمەبوو بەناپلینۆی گوت: خۆ گەر دەم ئێتر خەیاڵی ئەوەت نییە بەسەر کوتکەرانی فەرمانڕەوایی بکەیت و نیازێ شەپکردنی تەرت نییە؟

ناپلین گوتی: بەپێچەوانەوه دەمەوێت لەفەرشییهکان گەلێکی نازاد دروستبکەم، ئەمە بەرنامەی سیاسی تازەیی ئیمپراتۆر بوو، خۆ ئەگەر نەشیویستبا جێبەجێبکات، ئەوا بەلانی کەمەوه لەپووی تاکتیکییەوه کارەگەیی خۆی بەو دروشم و پروپاگەندەیه دەستپێدەکرد، ناپلین فەرمان و پێنماییهکانی خۆی بە ئەوانە راگەیاندو گوتی: (پێتان وانیەت بەمەوێت فەرەنسا بە زۆری چەک پزگاریکەم، بەلکو دەمەوێت لەوێدا وەدیاریکەمەوه لەکەشتی دابەزم و ئامانجەکانم ئاشکرا بکەم و مافی خۆی لەبەدەستکەوتنەوهی تەخت و تاراجی ئیمپراتۆری دەستبکەوێتەوه و بێتەوه دەستی.

باوەپی ئەو بەکەسایەتی و پزیزی خۆی زۆربوو کەوێنای ئەوهی دەکرد بەبێ کێشە و هەر لەیەکەم دەرکەوتنیهوه بەبێ هیچ پێگزییهک دەچیتەوه پاریس، بۆیە ئەو بونی هێزی سەریازی نەبوووە لەمەپەر لەبەردەم پێگاکییدا بۆ ئەگەری ئەوهی کە گەپاشەوه شەپ خاکی فەرەنساو پوو بەپووبوونەوهی لەگەڵ سەربازاندا دەستگیرنەکرێت، هەندێک سەربازو چەکی لەگەڵخۆیدا بردن کە بریتی بوون لە (600) سەربازی ناردجۆک هاوێژو ئهفەنگداری گاردی تاییبەتی خۆی و سەد سەربازی سوار کە هەموویان (824) کەس بوون و ئەم سەربازانەش بۆ پاراستنی گیانی ناپلینۆ لەسەرەتای گەشتنی بەخاکی فەرەنسا بەسبوون و لەوێ بەولاره توشی مەترسی نەدەبوو.

تیپێکی سەریازی کە پێکهااتبوولە (300) کەس و سەرە لەشکری (35) بوو، پێشتر وەک سەربازگەیهک لەو دورگەیهدا دامەزرا بوون لە ژێر دەسەلاتی ناپلینۆدابوون.

کۆی گشتی ئەو سەربازانەیی دەیاننوانی بچەنگن (1100) سەربازیوون و ناپلینۆ بریاریدا هەموو ئەمانە لەگەڵخۆیدا ببات، هەموو ئەو کارانەیی بۆ خۆسازدان دەرکران بەنهیینی بەپێوەدەچوون و ناپلینۆ فەرمانی بەسێ ژنرالاتی کەریبوو هەموو شتیەک هەتا پۆلی (24/ی فەریه) ئامادەبکەن.

لەپاشنیوه پۆلی ئەو پۆژەدا هەموو ئەو (1100) سەربازە بەرێ کەوتن و چوون لەبەندەری دوگەدا سواری کەشتی بوون، هیچ یەک لەو سەربازانە نەیان دەزانی بۆکوێ دەچن و مەبەست لەو کەشتی سواربوونیان چییە! چونکە لەلایەن هیچ لێپرسراویکی بالای سەربازییهوه هیچیان پێنەگوترابوو، بەلام هەموو ئەو سەربازانە پێش سواربوونیان لەکەشتییەکان پێشبینیان کردبوو، بۆیە هەرکە ئیمپراتۆریان بینی لەگەڵ سێ ژنرال و چەندین ئەفسەری گاردی تاییبەتی خۆیدا بۆ بەندەرەکە هاتن، بەهاتوهارای شادی و خۆشییهوه پێشوازیان لەئەو کرد.

لیتسیای دایکی ناپلینۆ، کە هاتبوو مالتا وایی لەکۆپەگەیی بکات، بە ئائۆمێدیانه لێی دەپوانی.

کاتڼ هه موویان سواربوون که شتییه کان له ساعات (7) ی ئیوارده دا چار که کانیا ن هه لداو به یاریده ی ئوه شته بایه ی له وکاته دا ده هات به ره و خوره لات دورکه و تنه وه، که شتییه تیژپوه جه نگییه کانی بریتانیا و که شتییه کانی هیزی سهریازی پاشای فهره نسا که به رده وام له ونزیکانه له که پاندا بوون، یه که م نه که ری مه ترسی بوون که ناپلین له که لیاندا توشی شه پیته وه. له پنگادا یه که شتی جه نگی فهره نسی به ته که که شتییه کانی ناپلیندا تیژه پی ویه کیک له نه فسه ره کانی سر نه و که شتییه به ده نگیکی به رز هاواری کرد (نه و پیاوه مه زنه چونه ؟).

لیپر سروی که شتییه که ی ناپلین له وه لامدا کوتی: (زور باشه) شه پ پوینه دا، چونکه سهریازه کانی ناپلین خویان په نادابوو و دیار نه بوون و سهرنشینانی که شتییه کانی پاشای فهره نسا هیچیان نه بیینی جیگای سهر دجیبت، خورشبه ختانه که شتییه جه نگییه کانی بریتانیا ش له که شتییه کانی ناپلین هه لته هه نگوکن، پنگای ده ریا سن پژی خایاند، چونکه نه و بایه ی له باشوره وه ده هات که م بیوره، له ساعات (3) ی دوی نیوه پژی پژی یه که می مانگی مارسی سالی (1815) دا هیزه کانی ناپلین گیشته ناوی که نداوی ژوان وله نریک ته نکه به ری نانتییدا دابه زین، سهره تا نیمپراتور دابه زی و دواتر فهرمانیدا سهریازه کانیش ده سته بکه ن به دابه زین، سهریازه کانی سهریازگی گومرگی نه وشوینه به په له به ره و پی شه هاتن و هه ر که نیمپراتوریان بیینی کلاره کانیا ن وه که نیشانه ی سه لام جولاندو له خوشیاند ده ستیانکرد به قریوه و شادی ده ربړین. ناپلین کامبرونی له که ل چنه د سهریازنگدا بق کان نارد، هه تا نازوقه و پیداو یستی ده سته به ریکات، ده سته و به چی نازوقه سازکراو ناپلین به خزی و نه و هیزه که مه یوه به ره و سهره و که و ته پئ و نه و چوار عه ره بانه تزیه ی که له پورتو فراتوره له که ل خزیدا هینا بوونی له ویدا جی هیشتن.

بریاریدابوو له پنگای شاخه کانه وه له پشت ناوچه ی دوفینه وه به ره و پیتش بهوات، له گراسدا بانگه واژنکی بق سوپای که لی فهرنسا به چاپکه یاند، گراس و کان به بی شه پ که و تنه ژیر ده سلا تی ناپلین، دواتر بیته وه ی خاوه خاویکات له پنگای گوندی سرنونه وه درژی به پیشپه ویه که یداو به دینی و گاپدا، به ره و گره نوبل پژیشت.

فهرمانده ی سهریازگی گره نوبل بریاری شه پکردنی دابوو، به لام سهریازه کان کوتیوویان هیچ هیژنک له دنیا دا ناتوانیت ناچار مانیکات پوی چه که کانمان بکه ی نه نیمپراتور، دیاریوو ترس و په شیوی بالی به سر برژوازی ته گره نوبلدا کی شابوو، هه ندیک له نه شرافه کانی شار چووبونه لای ده سلا تدارانی شارو داوایان لیکردبوون شه پکه ن، به شیکیشیان پیشتر تیتیانقوچاند بوو.

له پژی (17/ ای مارس) دا چنه د یه که یه کی سهریازی که له پایته خته وه نیردرا بوون بق پوو به پوو بوونه وه له که ل ناپلیندا که شته شاری گره نوبل، نه م هیزه بریتی بوون له (2) تیپی پیاده و تزیخانه یه که یه که تیپی سهریازی سوار. ورده ورده نیمپراتور له شار نزیکه بقره نه وساته وه خته پر ته نگزه و نا هه مواره نزیکه بقره، به دنلیا ییه وه شه پکردن له که ل نه و هیزه زده ی دوزمن له نارادانه بوو، یه که سهریازییه کانی پاشای فهره نسا، ده یانتوانی له دورره و ناپلین و نه وانه ی ده ربهری به دوری بین و تکیانیشکینن و که سینکیشیان لینه کورژیت، چونکه ناپلین یه که تزیپی به ده سته وه نه بوو بق په ریه رچ دانده ی نه وان.

بهره‌یانی پوځی (7/ای مارس) ناپلین گیشته لامور، له دورره وه شو له شکره‌ی که له ده‌ویوه‌ری ږنگاکه‌دا دامه‌زراپوون ناماده‌ی نه‌وه‌بوون پردی پنگو بته‌قتینه‌وه، دیاربوون.

ناپلین ماوه‌یه‌کی دوو دروژ به‌دورین سهری نه‌وه‌زه‌ی کرد که درې نه‌وه‌دامه‌زراپوون، ښجا فهرمانی به‌سهریازه‌کانی خویدا تفه‌نگه‌کانیان له‌بن هه‌نگلی چه‌پیان بگرن وبالوله‌که‌یان له‌لای خواربیت ویکه‌ونه‌پئ، بخوڅشی له‌پیشه‌وه‌ی هه‌موویان به‌ره‌ول له‌ی تفه‌نگه‌کانی سوپای دوژمن که‌وته‌پئ، فهرمانده‌ی سهریازه‌کانی سهری‌تکی سهریازه‌کانی کردو دواتر ته‌ماشایه‌کی چیرکه‌کی کردو وگوتی (به‌و سهریازانه‌ی هه‌رکه نه‌وه‌پیاوه‌یان بینی که‌وته له‌رین و وه‌ک مردو پره‌نگیان په‌پئ، چون ده‌توانرت شه‌پیکرت؟) ښجا لټرسراوی نه‌وه‌زه‌ فهرمانی به‌سهریازه‌کانی کرد بکه‌ونه‌پاشه‌کسه، به‌لام نه‌یان‌توانی به‌ره‌دواوه‌ بکشینه‌وه، چونکه ناپلین پشتر فهرمانی به (50) سهریازی سوارۍ خوځی کردبوو ږنگای پشته‌وه‌یان لټیگرن، سهریازه‌ سواره‌کانی ناپلین هاواریان ده‌کردو ده‌یانگوت (هاوړتیان، ته‌قه‌مه‌کن، نه‌وه‌ نیم‌پراتره‌ که‌به‌ره‌وه‌پوتاندپت).

لټرسراوی سوپای دوژمن فهرمانی به‌پاوه‌ستاندا ښجا ناپلین به‌ره‌وپشاهات، سهریازه‌کان له‌جوله‌که‌وتن و وه‌ک سینگی داکوتراویان لټه‌ات و به‌سهرسامیه‌وه‌ سهری نیم‌پراتریان ده‌کرد که‌به‌ بالقو بوره‌که‌یی وکولاه‌ بچوکه‌که‌یوه‌ به‌ره‌وه‌نه‌وان هه‌نگای ده‌نان، له‌نیوان نه‌وه‌ بیده‌نگیبه‌دا ده‌نگت به‌رزیقوه‌و گوتی (نه‌ی سهریازانی تیپی پینجه‌م من نیم‌پراتوری نیوهم، ده‌مناسنه‌وه‌؟).

له‌پ ټیکرا سهریازه‌کان هاواریان‌کردو گوتیان به‌لن، به‌لن، به‌لن.

ناپلین په‌خه‌ی کراسه‌کی کرده‌وه‌و سینگی به‌پووتی نیشانی سهریازه‌کان داو گوتی (نه‌گر له‌نیوان نیوهم‌دا سهریازتک هه‌یه‌و ده‌یه‌وت گولله‌ به‌نیم‌پراتره‌که‌ی خوځیه‌وه‌بیت نه‌وه‌ سینگی منه‌) بینه‌رانی نه‌م پووداوه‌ که‌ه‌تا کوتایی ته‌منی خوځیان نه‌وه‌ هاواری شادی وخوځیبه‌ی سهریازه‌کانیان بیرناچیتته‌وه‌ که‌چون پیزه‌کانی خوځیان ټیکداو به‌ره‌و نیم‌پراتر پویشتن. هه‌موویان له‌ده‌وری نیم‌پراتر کړیوونه‌وه‌و ده‌ست وقاچی نه‌ویان ماچه‌کرد، له‌وکاته‌ی که‌وتبوونه‌ خوځی وشادیه‌کی نوره‌وه‌ هه‌ندیکیان کولیان هه‌لساپو ده‌گریان، دوا‌ی نه‌مه‌ به‌زه‌حه‌ت هټورکرانه‌وه‌و دواتر پیزه‌که‌ی خوځیان گرت‌وه‌و به‌ره‌و گره‌نوبل که‌وته‌پئ، هه‌موو نه‌وه‌که‌ سهریازانه‌ی که‌بق شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌دا له‌گره‌نوبل‌دبوون به‌ک له‌دوا‌ی به‌ک هاتنه‌که‌ل هیزه‌که‌ی ناپلین.

سهره‌نگ لابه‌دوا‌یر فهرمانده‌ی په‌کټک له‌تیپه‌ سهریازیه‌کانی که‌له (7/ای مارس) دا هاتبوون بټی گره‌نوبل، به‌نیازی شه‌پکردن له‌گه‌ل ناپلین‌دا، په‌که‌ سهریازیه‌که‌ی خوځی له‌میدانی گوره‌ی شاردا کړکړده‌وه‌و به‌ره‌و پیری ناپلین چون، ناویراو ته‌نانه‌ت ناگای له‌وه‌شنه‌بو له‌لاموردا پووی دابو. ناپلین به‌هیزه‌که‌یوه‌ به‌وجوتیاره‌ داس و تفه‌نگه‌ کونه‌ به‌ده‌ستانه‌ی که‌له‌گه‌لی که‌وتبوون گیشته‌ گره‌نوبل، کړټکارانی عه‌ره‌بانه‌ دروست‌کر په‌کټک له‌ده‌روازه‌کانی شاریان ده‌ره‌په‌پاندبوو هه‌تا ږنگای هاتنه‌ناووه‌ی هیزه‌که‌ی ناپلین کراوه‌بیت.

لټرسراوانی پایه‌به‌ری‌ی شار هاتنه‌خزمه‌ت ناپلین، ناپلین له‌گه‌ل پشوازیکردن له‌مانه‌ ده‌یگوت: بریارمداوه‌ نازادی و ناشتی به‌میلله‌ت بده‌م، دانیشی یه‌وه‌داده‌نا که‌له‌پشودا شه‌یدای مه‌زنی و به‌رفراوانکردنی پانتایی خاکی فهره‌نسایوه‌، به‌لام لټره‌

به دواوه سياسه ټيکټر ده گړته بهر به تاييښت تانکيدی له سره نه وه ده کړده وه نو څاره زوہی له راپريدودا هه ييووه ويستويهی فرمانپه وایی هه موو گه لانی دنيا بکات ويځ فخره نسای ده سته بهر بکات بيبه خشن.

هه روه ها سورپو له سر نه وهی گوندن شينه کان له ده ست زولسی بورينه کان و لايه نگره کانپان پژگاريکات وشو زهوی و زارانهی لييانستيندراوه بزيان بگه پښتته وه، هه روه ها تانکيدی له سر نه وه شده کړده وه نو حکومتی برخوی دروستی کړدوه بگړيت وبيکاته شانشينکی قانونی وده وله تيکی پاسته قينه دابمه نرښتيت که تييدا نوښته رانی ميلله ت پوليان هه بيت له کارو باره کاندا.

هه موو نه وکه سانهی په يوه نديان به ناپليق نه وه ده کړد به يځ هيچ کړت و به نديک لييان ده بورد، چونکه ده يگوت من برخوی له وکاتهی برياری بهرکه نارپوونی خړم راگه ياند به لايه نگرانی خړم گوت خرمته به بورينه کان بکه ن له پښتاو فخره نسادا بويه له شکاندنی سوښدی به نه مه کيان بځ نيمپراتور ده يبه خشين..

به لام سه بارت به بورينه کان نه وان نه وه يان نيشاندايوو که له گه ل فخرنسای تازه دا ناگودجاون. ناپليق دواي نه وهی چاوی به ويه که سريازانه که رت که له کره نويدا په يوه نديان پتوه کړدبوو وله شش تپ ویه ترپخانهی باش پتکهاتبوو، په کسره به ره و ليون که وته پت.

نوښته رانی گونده کان له هه موو لايه که وه بځ پيشوازی ناپليق ده هاتن، سوپايه که پتکهاتبوو له (7) هزار سريازی جهنگی و(30) ترپ له پيش نيمپراتور ده ده پيشتن، نيمپراتور جارژکيتر خوی به فخره مانپه وای فخره نسا ده زانيه وه، نيتر ليتره دوا ده يتوانی پوو به پووی سوپای پاشای فخره نسا بيتته وه، به لام ناپليق هه رپتي واپوو پتويست به ته قاندنی ده راغی گوللهی تغهنگی سريازکيش ناکات.

چکه له مه ش خوی سريازانی پاشا بونيان نيه و بونيشيان نه پوه، چونکه سريازده کان هه مووی له سوپای خويديابوون. سوپای ناپليق به هوی پيشهاتنيکی ناله بارو به ختی ردهش ماوهی يازده مانگ له ژير نالای سپيدا مانوه که به نالای بيگانان سيريده کرا.

نزيکی (3 - بځ 4) هزار گوندن شين له گه ل ناپليق که و تپوون وله هه موو لايه کيشه وه ده سته ده سته هيتر ده هاتنه که ل نه مانه، گوندن شينه کان بځ په گه لکه و تن گوند بځ گوند ده سته يه کی تازه تر ده هاتنه جيگای نو دنيهاتپانهی پيشووتر که و تپوونه که لځ، ده هاتن خواردن وکه لوپه لپيان ده هيتا و ناماده يی وخزمه تکردي خويانپان به ناپليق پاده که ياند.

ته نانه ت خودی ناپليق نيش که باوه پي ته وای به نه ستيرهی به ختی هه پوو، پيشپيني نه مهی نه کړدبوو، نيتر گومانی نه وهی نه مابوو تاچند پځژکيتر ده گاته پاریس، چونکه که س نه ده يتوانی پيشی پيښگريت ؟ ده روزه داخراوی شاره کان به پوويده ده که و تنه سه رپشت وده کرانه وه.

به مجره ناپليق وک که س يکی سه رکه و تنو له شه په ره و ليون ده چوو، له گه ل نه مانه شدا له پځگادا فخره مانی تازهی ده رده کړدن، نيردراوی به ملاولادا ده ناردن، هه واله کانی پتده گيشتن، فخره ماندهی تازهی بويه که سريازبييه کان داده ناو کارمه ندی تازهی بځ خرمه ت داده نان.

له ئیواره ی پۆئی (5/ی مارس) دا، هه والی دابه زینی ناپلین بۆ سه ر خاکی فه رهنسا به هۆی ته لگرافه ره به لویسی هه ژده هم پاگه پندرا، هه تا ئه و کاته ش خه لکی پاريس هه یج هه والێکیان سه باره ت به پووداره کان نه بوو وپاشا فه مانی ده رکرد که س نه وه واله بلاونه کاته وه.

ته نها له پۆئی (7/ی مارس) دا پۆئنامه کان توانیان ئه م هه واله بلاگه نه وه، کاری گه ری ئه وه واله یه کجار زۆریوو، سه ره تا سه ریان له وه سوپا بوو چۆن ناپلین توانیوه تی له دورگی ئالپه وه بیه ته سه ر خاکی فه رهنساو خۆی له چنگ هه ربوو هینی ده ریایی بریتانیاو فه رهنسا قوتاریکات که پاسه وانی ئه وه دورگه وه ریای سپیان له نه ستر دابوو؟ هه وه ها خه گ پرسیاری ئه وه یان ده کرد ئه ی دواتر چۆن دوا ی ئه وه ی خۆی گه یاندۆته پۆخه کانی خاکی سه رده ریای فه رهنسا، به وه یزه که مه یه وه پانه وه ستاوه.

ده ولت پتی وایو چاره سه رکردنی ئه م کیشه یه زۆر درێژه ناکیشیت و ئه وه پیاوه ن، عه قلی خۆی له ده ستر دابوو، چونکه ده ستردن بۆ کاریکی ئاوا ته نها کاری که سێکی شیه ت.

وه لێ له گه ل ئه وه شدا داموده زگا کانی ئاسایشی ده ولت هه ستیان به راستیه کی مه تر سیدار کردبوو که شۆپشییه کان و ژاکوبنه کان و بێ دینه کان وپاشماوه کانی شۆپشی مه زن، ده میتکبوو به ده سته ده سته ناسرابوون و له ژۆر چاودێر دابوون، به ناشکرا شادمانی خۆیان ده رده به یی له گه پانه وه ی پیاوه سه رکوتکه ره که ی شۆپشی مه زنی له ناو بریدبوو، که سه له های سال خه ریکی گه پان ورلوه دوانی لایه نگرانی شۆپشبوو.

سه ره تای ده ربڕینی شادمانی خه گ چ هه والێکی ئه وێک دله خۆشکه ره نه بیسترابوو، گوئیستی پووداره کانی گره نوێل و گوته که ی ناپلین نه بیوون که باسی ئازادی بێ کۆت و به ندی کردبوو.

له و پۆئانه دا به تاییه ت برژوازیه گه وره کانی پاريس و ئه شرافه کان ته ولو دله یگه ران بیوون، پیتش هه موویان برژوازیه کان له سه ره له دانی شه پتکی تازه و پاوه ستانی ئالوگرپو بازگانی ده ترسان، ئازادیخوازانی مه شروته خواز له سه رکه وتی ناپلین وگه پانه وه ی ئیمپراتۆریه تی سه ریازی ده ترسان، چونکه ئه مانه ئومیدی ئه وه یان هه بوو له سایه ی حکومه تی مه شروته ی بورینه کانه وه ده ستیان به مه بگات، به لام لایه نگرانی سیستمی شانشینی، به تاییه ت ئه و ئاوارانه ی له سالی (1814) دا له گه ل بورینه کانه دا گه راپوونه وه، سامیکی مه رگبار بالی به سه ردا کیشابوون، ئه وانه ته واه عه قلی خۆیان له ده ستر دابوو له ترستیکی زۆر دا ده ژیان وچاوه رپوانی ئه وه یانده کرد سه ریشیان تێدا بچیت، دیوه که ی⁽⁸⁾ دیوه که ی دورگی کرس، چی له مانه ده کرد؟

تاریعایی خۆینی مه ردا نگین هاتبۆ به رچاوی بورینه کان و ده ست و پتوه نده کانیان به رجه سته بیوو، له گه ل هه موو ئه مانه شدا لویسی هه ژده هم نه یده ویست، باوه ریکات مه ترسیه کی جددی هه په شه ی لێده کات.

هه وāl دوا ی هه وāl ده گه یشت که ناپلین له پتگی نارچه شاخوا بیه کانه ره به ره و گره نوێل دیت، ئیتستا پووداره کان به ته وایو به لپه ر سراوانی ده ولت نه گه یشتبوون، به لام ده یانزانی سه ریازه کان جیگای پشتپێ به ستن نین، مارشال و ژناله کان زۆریان له خزمه تی سه ریازیدا مابوونه وه، ئه گه ری ئه وه شه به بو ئه فسه ره کان نه که ونه گه ل ناپلین، به لام سه ریازه کانی سه ریازگه کانی

پاریس شادی و خرقشی خویان نه ده شارد وه. پاشا بریاریدا که سیک بق پوو به پوو پوو نه وهی ناپلین بنترین که دوی نیمبراتور له ناو سوپادا له هه موو که س زیاتر به ناوبانگو و خاوهن که سایه تیه کی به هیزه، نه و پیاوهش مارشال نی بوو، نی به پوو که ش په یوه ندی پته وی له گه ل بورینه کانداهه بوو و نه و یه کیکبوو له وکه سانه ی له سالی (1814) دا ده ستله کار کیشانه وهی ناپلینی بیسلینه وه په سه ندرکوبوو، له گه ل هه موو نه مانه شدا ناپلین داری مارشال دایق نه و وه که نازناوی شانازی میری پیده گوت، جگه له مانهش نی به لای سه ریاژه کانه وه جیگای شانازی بوو که ناپلین ناوی نابوو، نازای نازاکان.

هه رکاتی نه م پیاوه رازیبا فه رمانده یی سوپا بگریته ده ست، له وانه بوو سه ریاژان ملیان بق فه رمانه کان دابا، هه تا نه که ر دژی ناپلین نیشبان.

مارشال نی بۆخز مه ت پاشا بانگه یشتکرا، نی دژی نه و په فتاره ی ناپلین بوو و پیتی وایوو ده بیته هژی نه گبه تی و نه هه مه تی فه رنه سا، نه و شمشیر وه شینه پرچش و خرقشه نه م سه ریاژه توپه یه، ته سلیمی پاران وه و تکا دووباره کانی پاشاو ده ریاژیه کان بوو و گوتی (گوره م هیوادرم بتوانم ناپلین له ناو یه که فه زنی ئاسندا به یتمه خزمه ت بق) پیتشه وهی مارشال نی بکه ویتته پتی بۆشه پرکردن له گه ل ناپلیندا هه والی ناخوش به بورینه کان گه یشت.

سه ریاژه کان بئ نه وهی شه پرکه ن ده سه ته ده سه ته خویان ته سلیمی ناپلین کردبوو و لات ولایه ت به ولایه ت و شاریه شار بئ نه وهی هیه به رگری بکه ن ده که ونه به رپیتی نیمبراتورو خویان به ده سه ته وه ده دن و زۆرشتیتیر باسه ده کرا که هه موو لایه ک ویتانیان نه ده کرد... ده بوا به هر نرخیك با لیونیان له ده ست نه چوبا، چونکه لیون له پوو ده وه له مه ندی ژماره ی دانیش توانو گرنگی سیاسیه وه له دوی پاریس ده هات.

کنت دارتوای برای پاشا که پوو پوو ترین که سی بنه ماله ی بۆرینه کان بوو، به و نویده ی نه وهی بقوانیت کرتکارانی کارخانه کانی رستن و چینی لیون ناچار بکات دژی ناپلین ببنه وه، چوو بق نه وشاره.

مارشال ماکدۆنالد، که بنه ماله ی پاشا به بارته قای مارشال نی متعانه یان پیتبوو، نه ویشیان به فه رمانده یی چه ند له شکرک نارد بق لیون، ماکدۆنالد پرده کانی گرتن و چه ندکاری به رگری کردنی تری کرد و پیتی باشبوو بق ناساندنی کنت دارتوا، له گه ل ناوبراودا بچیت بق به سه ره وه که رانی سه ریاژه کانی ته داروکی، له و نمایشه دا ناوبراو به ده رکه وت و خیرا یه کیک له ژه نه راله کان به پرتاوی هاته لای مارشال نی و گوتی: بق سه لامه تی گیانی کنت دارتو باشتر وایه ناوبراو هه رچی زووتره لیره دووربخینه وه، مارشال نی گویتی به م ئاگادار کردنه وه نه داو له گه ل کنت دارتو دا چوه ناو سه ریاژه کان و گوتیه کی بق سه ریاژه کان پیتشه شکر دوو له قسه کانیدا ئامازه ی به وه کرد نه که ر ناپلین سه ریکه ویت دووباره شه پ دژی نه وروپا ده ستپیده کاته وه و فه رنه سا ده که ویتته وه ژیر هه شه، ئینجا داوای له سه ریاژه کان کرد پیتشوازی له کنت دارتوا نویتنه ی پاشا بکه ن و به زه وق و شادییه وه بلین بژی پاشاو به مچۆره وه فاداری خۆتان بق بورینه کان نوپاتبکه نه وه.

به ییده نگیه کی مه رگبار وه گوئی له وگوتیه ی ماکدۆنالد گه را.

کنت دارتوا که توشی ترسو سه رسامی بیوو به په له پروژاوان نه و شویتنه ی جیه یشت و هه لات وه بق پاریس، ماکدۆنالد بق کاروباری به رگری کردنی سه ریاژی له لیوندا مایه وه، سه ریاژه کان وه ره سو بیزاریوون و دژیه ئیراده ی خویان کاریان ده کرد. یه کیک له سه ریاژه کان له مارشال ماکدۆنالد نزیکبوو و گوتی (به ریز مارشال، هه موو نه وکارانه دروستن، به لام هه قبوو ده ست

له بورینه کان شلېکیتو بکه ویته گه ل ټیمه، تل ده بهینه لای نیمپراتقرو نه و به بینینی تل زلر خورشاده بیټ. ماکدونالد، وه لای نه و سهریازه ی نه دایه وه.

هاواری گوندنشیننه کان که له ناوایی گی یوتی یر دا به ریز بټیوه و ده یانگوت بژی نیمپراتوریه ت بمړن نه شرافه مان. نیشانه ی نژیکوونه وه ی پټش سوپایانی ناپلیونی نیشانده دا که به ره و شاری لوټن دین.

ورده ورده پټشنگی سهریازه سواره کانی ناپلیون ده گه یشتنه شار، هه تا نه وکاته ش مالدونالد بیري له شهرکردن ده کرده وه و چوه ناو په که سهریازیه کانی، به لام سهریازه سواره کانی نه و که له پیشه وه ی شکره که بوون هه رکه چاویان به سهریازه زنه ار پزه کانی ناپلیون که وت هاواریانکردو و گووتیان: بژی نیمپراتقرو به ره و پیریان چوون، له ساتیکدا هه موو سهریازه کانی مارشال ماکدونالد ټیکه لاری سهریازه کانی نیمپراتور بوون په که یه کټیان پټکټنا.

ماکو نالد له ترسی نه وه ی نه بیټه دیلی دهستی سهریازه کانی خلی له و په دانه خلی دوور خسته وه و به سواری نه سپه که ی به ده شتابیه که دا هه لات. نیو سعات دوی نه وه ناپلیون گه یشتنه ناو شارو بیټه وه ی هیچ ته قهیه که بکریټ شار خویدا به دوسته وه.

نه و روزه (10) ی مارس بوو (9) روزه به سر دابه زینی ناپلیون له سر خه لیجی توان تټپه پریوو. به ره به یانی روزه یازده ی مارس، ناپلیون به تاییه تی چوو سهردانی نه و سهریازانه ی کرد که هه زدی بق پشتگیری سوپاکه ی له لیویدا ناریدبوونی.

فلوری دوشابولون که له هه موو شوټنیکدا له گه ل ناپلیون بوو، ناوای نوو سیبوه (هه موو پریو ژونواو کزلان و شه قهغه کان پریبویون له ژنو منال و پیره میژدی ره شو و روت، خه لک خلیان به زینی نه سپه که یانه وه ده نوو ساندو ده چوونه سر شوټنی به رز هه تا ناپلیون ببین و ده ست له جلوه به رگه کانی بخشینن، روزه ټنکی راسته قینه ی میلله ت دروستبویو).

ناپلیون به و هه موو ویروایه ی که به خلی بوو، به پشت به ستن به وقسانه ی ده یکردن، هه رگیز چاره پوانی سهرکه وتنی ناوای نه ده کرد.

ناپلیون له کاتی چارټیکه وتنی ده سه لاتدارانی حکومی له لیویدا هه مان نه و قسانه ی دوباره کردنه وه که له گره نیول وشوټنه کانیترا کردبوونی.

(له ناو خندا کاریق نازادی فهرنسا ده که م، له رویی ده ره کیشه وه ناشتی کردن، هه تا بنه ماکانی شوری مهن جیگرتر بیټ، ناپلیون ټببینی نه وه ی کردبوو روزه کار گراوه و نیت لیره و دوا ده بیټ ته نها به فهرنسا قهناعت بکات و بیرۆکه ی دنیا خستنه ژیر ده سه لاتیه وه له سری به ده رنی) له لیواندا بریاری هه لوه شانده وه ی نه نجومه ی پاریس و نونه رانی هه لوه شانده وه، نه و قانونه ی که به پټی نه و بورینه کانی به ره سمی و ده ستوری ناساندبوو، مقرکردو هه موو نه و قانون و ریسایانه ی که به بریاری بقرینه کان له دادگاندا په پیره و ده کرا پوچه لی کردنه وه و قازی تازه ی دانان، به لام روزه ی پاریزگار هه کان که بقرینه کان له سالی (1814) دا نه یان توانیبوو بیانگورن وه ک خلی دایانه وه و نه یگورین، له لیویدا به نه هټشتنی ده سه لاتی بورینه کان و لابرډنی قانونی بنچینه یی نه مانه، به ره سمی توانای که وته ده ست، دواتر به خلی و (15) هزار که سه وه به ره و پاریس که وته رن، ناپلیون له کاتی دابه زینی له که ندای توان قسه په کی کردبوو لیره شدا هه مان قسه ی دوباره کرده وه و گوتی

هه لۆكه به ئالای سېی رهنگی میللییه ره له بورجیکی زهنگی کلێساره دهچیت بۆ بورجیکتر هه تا بگاته قولای زهنگه کانی ندردام).

ناپلین به یه ههچ روو به رووبونه وه و شهر درێژه ی به رویشته که ی خۆیداو به ماگون و هه موو نه و گوندانه ی ده هاتنه سه ر پێکای به ره و شالون تێپه ری، به لام پێش که یشتنی به شالون ده بوا رووبه رووی مارشال نی بێته وه و شه ری به کلاکه ره وه ی له که له ابکات، ناپلین نی باش ده ناسو و دلچاکی نه یی خۆشه و یست، به لام شیوازی به یرکه تنه وه کانی به په سه ند نه ده زانی، ناپلین کارامه ی نی له شه ره کاندای بېنیسو، سه رکێشه ی کانی نه یی له گولله بارانکردنی (سنوو سکونه) و مۆسکودا به به یرکه وته وه وهیچ کات لیوه شاوه ی نه یی له فهرمانده یی کردنی پێشه وه ی سوپای مه زن له کاتی پاشه کشه کرنی مۆسکودا به یرنه ده چۆوه، که چۆونه ده ره وه ی له ماگون، هه والی نه ویان به ناپلین راگه یانده که مارشال نی له لون لوسونیه دا جێگه یربووه و ده یه ویت پێشی پێگرت، ناپلین ههچ له وه نه ده ترسا له گه له ئه ودا بکه ویته شه ی، نه یه (15) هه زار سه ر یاز وه نۆرچار له زانی خۆیدا شه ری له گه له دوژمندا کردبوو. به لام لێره دا نه یه ده و یست خۆتێرێژی رووبدات، چونکه به لای نه وه وه نه وه نۆر گرنگبوو به یه نه وه ی که س به کوشته بچیت فهرمان ره وای ولات بگرتیه ده ست و به مه ش باشتێن نیعتیازی بۆ به ره و پێشه یرنی کاره که ی خۆی به پێت یست ده زانی.

نی، که له رۆژی (12/ی مارس) دا به خۆی و چوار له شکره وه که یشتی لۆن و لوسونیه، چاوه روانی هاتنی سه ر یازتێری ده کرد که له لایه ن پاشا وه لوسی هه ژده هه م بۆ یاره ته ی دانی بێتێر دیت، ناو به راو له و کاتانه دا پیسی وابوو به پێی و بێزدانی خۆی هه لسوکه وت ده کات، چونکه تا که رێگای رزگار بوونی فهره نسای به لاجونی ئیمپراتۆری ده زانی.

ناپلین له کاتی راگه یاندنی ده ست له کارکێشانه وه ی خۆیدا رێگای به مارشانه کان دا بوو خه زمه ته ی بووینه کان بکه ن، نیستاش ناپلین به لێنی خۆی له گه له هاو به یماناندا شکاندو دوو رگه ی ئالهی جێته یشتوه و ده یو یست جارێکتر له سه ر ته ختی پاشایه تی فهره نسا دا بنیشتیه وه، شه رتیکتێری دژ نه و روپا دا بگه ر سێنیت وه. نی ته واو باوری به وه هه بوو که هه قیه تی له دژی ناپلین بجه نگیت و ده یزانی نیتر لوسی هه ژده هه م هه موو ئومێدیکێ به وه ته واو باوری پێی کردوه و پێشه یستوه، به لام سه ر یازه کانی نی که نه ویان خۆشویست و توشی دوو دلی و بێده نگیکێ قولببوونه وه، نی له گوته یه کیدا که بۆ سه ر یازه کانی گوت، گوتی: من به درێژای ته مه نی خۆم بێ درێغیکردن گیان له سه ر ده ست خه زمه ته ی ئیمپراتۆریه تم کردوه، به لام نیستا بۆخۆتان ده بێنن گه رانه وه ی ئیمپراتۆر زانی گه و ره به فهره نسا نه گه یه نیت، له هه مو شیان گرنگتر شه رکردن له گه له هه موو ولاتانی نه و روپادا، نه و ولاتانه ی که به ههچ کلۆجیک رازینین ناپلین بێته وه سه ر کورسی ده سه لات، نه و سه ر یازانه ی که به بروو به هانه ی هه مه چۆره نایانه ویت شه ریکه ن نازادن و ده توانن ریزه کانی سوپا جێبه یلن، منیش به و سه ر یازانه ی که ده میتنه وه رووبه رووی ناپلین ده به وه.

ئه نسرو سه ر یازه کان هه موویان بێده نگبون، نی به کڕی و توره ییه وه گه رایه وه لای ستاده که ی خۆی و له شه و ی (13) له سه ر (14) ی مانگی مارس دا مارشال نی - یان له خه و هه لساندو هه والی نه وه یان پێراگه یاند نه و تۆپخانه ی چاوه روانی ده کرد له پاریسه وه بۆ یاره ته ی بێتێر دیت، له رێگادا هه لگه رانه وه ی په یوه ندبان به ناپلین وه کردوه، له به ره به یانی رۆژی (14) ی مارس وه هه تا پاش نیوه رۆش لیکلیک هه والی هه مه چۆره ده که یشت و ده یانگوت شه ره کان راپه ریون و

دارودهسته کانی حکومه تی پاشایان وه دهرنان و پیژشوازیان له حکومه تی ناپلین کردوه و نیستا نیمپراتقریش به ره و لون لوسونیه که ورتقرئ. له ناو جه نجالی ئه وه والو په شتیویه دا که رچی مارشالانی جه نجالکردبو و توشی مهینه و پەراره کرډبوه، سهربازه کانیش نه یاده ویست له که لیاند لږدوین نه نامه ده شپوون وه لام یده نه وه، ته تریک که یشته جی و نه په یامی دایه دهستی نی (پتی بلن من نیستاش خۆشمده ویت وه ته وشره ی له بهر به یانی مۆسکل کرا، له باره شیده گرم)

گومان و دوو دلنی نی کۆتای پیتها: فه رمانی به لپرسراوانی یه که سهربازیه کان کرد، دهسته و به جی سهربازیه کانیاں کۆیکه نه وه، ئینجا بۆخوی چوه بهردهم سهربازیه کانی و شمشیره که ی راکیشاو به ده نگیکی بهر هارویکرد و گوتی: سهربازان، بورینه کان بۆه میشه کۆتایانها ته و بنه ماله قانونیه ی که فه ره نسا بۆخوی هه لیبژاردبو ده که پۆته وه سه ر ته خت و تاراجی فه ره نسا... لیره و دوا پاشایه تی کردنی ولاته جوانه که ی ئیمه تاییه ته به نیمپراتقریه تی ناپلین رابه ری خۆشه ویستی ئیمه ی ده ویت ! هاروی بژی ناپلین بژی مارشال نی، دهنگی ئه ری تیزاونکرد، دهسته به جی ئه و نه فسه رانه ی لایه نگری بورینه کان بوون رۆیشتر و یه کتیشیان شمشیره که ی شکاند و مارشال، نییش رۆگای پێ نه گرتن، نه فسه رتک له مانه رۆویکرده مارشال نی و قسه یه کی شیره سه رزه نشتی به مارشال نی گوت: ئه ویش له وه لامدا گوتی (به رای ئیوه ده توانیت چ بکرت؟ ئایا من ده توانم به م دوو ده ستانه م ده ریای جۆش و خرقشکردو هتوریکه مه وه؟ ئه وه ی سه یریوو ئه وه بوو دوا ی ئه وه ی نی بریاری گه رانه وه ی بۆگه ل ناپلیندا به وردی و لیزانانه وه هه موو فه رمانه کانی ناپلینی موویه موو جیبه جیکردن، چونکه ناپلین پتیش نی شه پناکات ئه م فه رمانانه ی ناردبوو، چون ئه وه دهستی ده کرد، نی لوله ی تفه نگه کانی له وناکات.

له پاریس هه والی هانتی ناپلین بۆ لیون و شه رنه کردنی مارشال نی له یه ک کاتدا بلۆیره، هه لاتن ئه مه یه که م بیرۆکه بوو که بورینه کان بریان لیده کرده وه، هه لاتن پیتشه وه ی مه رگ میوانیا نیبت، وه ک ته رمه که ی مه ردانگین له خه نده که که ی ونسندا بۆگه ن بکه ن، په شۆکاوی ته وای بالی به سه ر ده رباردا کیشابوو، لویسی هه ژده هه م سه رده تا دژی هه لاتن بوو، له ده ستدانه وه ی تاج و ته ختی پاشایه تی به نه نگیه کی گه وره ده زانی.

به لام ئایا ده یانتوانی چ کاریکتر بکه ن؟ ده ربار له سه ر دانانی پلانی که ورتن، ئه ویش ئه وه بوو پاشا سواری گالسکه که ی ببت و هه موو پیاوه خاوه ن پله و پایه کان وینه ماله ی پاشاو رۆحانییه کان، شار جیبه یلن وله پشت ده روزه ی شاره وه، هه موو نه مانه پاوه ستن و چاوه پوانی زۆرداریکه ن که به ره و پاریس که ورتته پێ، کاتێ سته م کار پاشای قانونی لویسی هه ژده هه می بیانی که به راستی خاوه نی ته خت و تاراجی فه ره نسا یه، خه جاله تی له خۆی ده کیشیت و ده که پۆته وه ⁽⁸¹⁾ هه موو ئه وانه ی له ترساندا رۆحیان چووبوو له وکاتانه دا ته نها عه قلیان به و بیرۆکه گه مژانه ده شکا.

بلۆکراوه کانی ده ولت سه رده تا پروده و ده کانیان به هه لبه ستراو و درۆ له پۆژنامه کاندایا لوده کرده وه، ئینجا که ورتنه سه ر راستی گوتن و چیت نه ده کرا خۆیان له راستیه کان گیل بکه ن، تیزوانینی ئه وان له و پیتشه ویه ی ناپلین به چه ند نازناویک بلۆیان ده کرده وه و نامه زیان به هانتی پێ به پتی ئه و ده کردو به مجۆره ی خواره وه له پۆژنامه و بلۆکراوه کاندایا پایان ده گه یاند.

جاری یه که م : (ماری ئاری کرس به ناو ده ریادا خۆی گه یانده و شکانی)

جاری دوهم : (زه به لاهكه به ره و گراس دیت)

جاری سئیم : (ستمكار گه یشته گره نوبل)

جاری چوارهم : (بوناپارت لیونی داگیرکرد)

جاری پینجهم : (ناپلین گه یشته نزیك فونتن بلو)

جاری شه شهم : (پارس شاری به وه فای به ریزی نه مری له چاره پوانی نه و به پیزه دایه) .

هه موو نه م نازتاو نووسینه نه ده بیانه یه كه له دواى یه كه له پرژانه كاندا بلأوده بوونه وه ، هه تا نه وكاتهش تروسكایی نومیدیتك مابوو كه نه م تۆفانه دامركینننه وه .

ده سه لاتدارانی پاریس ده یانزانی ناپلین هیچ ده ره به سستی گیانی خویی نییه و ناگاداری خوی ناكات ، بق نعونه : له كانی گوتنی شاری لیوندا ناوبراو له پيشه وهی سوپاكه یدابوو و هاوتته ناو نه وشاره ، له سه ره نه م بنه مایه نه گه ر بكریت به یه كه لیسانی چه قو له ناوبراو ، بنه ماله ی بورینه كان پرگاریانده بیته .

نه وانه ی نه م پووداوانه یان بینوه ده لئین له پاریسدا به نه پیتی به كرتیگه راوانی ده ولت به ناو خه لكیدا ده گه پان هه تا ژاك كلمان ⁽⁸²⁾ پیاویكی تازه بدۆزنه وه ، به لئین وپه یمان له گه ل كه سیتكا به ستن ناماده بیته ناپلین بكوژیت ، به ناشكرا به لئینی پاشای گه وریه یان بلأوده كرده وه ده یانگوت كردنی نه مكاره نابیتته هوی بانگه پيشه كرتدی نه وكه سه له لایه ن دادگاوه .

چونكه له كۆنگره ی فینئاندا ناپلین به دۆزمنی مرئفایه تی ودرۆ به دهر له پاراستنی قانون پاگه یتدراوه .

به لام به ماوه ی نه وچه ند پرۆه ی به ده ستيانه وه مابوو نه یانقوانی ژاك كلمانیکیان ده ستمكه ویت .

له شه وئ(19- له سه ره 20/ی مانگی مارس) دا ناپلین له گه ل پيشه نگی له شكره كه یدا گه یشته فونتن بلو ، له شه وئ(19/ی مارس) یشدا پاشاو بنه ماله كی له پاریس چوونه دهرئ و به ره و سنووری به له جیكا هه لاتن ، كاتژمیر (9/ی شه وئ 20/ی مارس) سالی (8151) ناپلین گه یشته پاریس .

خه لكیكی زۆر له توپلیریدا چاره پوانی بوون ، كاتژ هاواری خۆشی نه و خه لكانه ی له گه ل گالیسكه كی ناپلین دابوون بیسترا نه وانه ی ده وروبه ری كۆشکی توپلیریش تئكرا جمان وپه پیر گالیسكه كی ناپلین نه وه چوون .

نه وگالیسكه یه كه له هه موو لایه كه وه چوارده وری گیرابوو نه یده توانی دریزه به پریشتنه كی خوی بدات ، سواره پاسه وانه كانی نیمپر اتۆر نه یانده توانی نه و خه لكه له گالیسكه كه وه ته كینن ، نه و پاسه وانه نه دواتر ده یانگرتپایه وه كه (خه لك هاواری ده كرد ، ده گریان ، خۆیان ده خسته به رپیتی نه و نه سپانه ی گالیسكه كه یان پاوه كیشا ، ناماده نه بوون گوتی له قسه ی كه س بگرن) نه و خه لكه زۆره به ره و گالیسكه كه وروژمیان هیناو پاسه وانه كان به زۆر ناپلین یان له گالیسكه كه ده ره پیناو به سه ره شانان و به پلیكانه كاندا سهریان خستوو بردیانه قاتی دوهم دایانئا .

له به ره به یانی گه وره ترین سه ركه وتندا له گه پانه وه له سه ركه وتنه بیهاوتاكانی ناپلین ، تابه نه وكاتهش خه لكی پاریس ناوابه زه وقی وخۆشییه وه پيشوازیان له ناپلین نه كردبوو ، دواتر یه كێك له لایه نگرانی پرژمی شانشینى گوتیبوی ، نه وه ی خه لك كردی

نمونه‌ی دیمه‌نیک‌ی بت په‌رستانه‌بوو) به‌هزار زحمات توانیان خه‌ک له‌ناو کړشکدا به‌دهرنن، ناپلین خوی له‌ژوندی ده‌فتری کاری کړنه‌کیدا بښیره که (24) ساعات پښتو لویسی هه‌ژده‌م به‌له‌په‌ژوان له‌وژورده چوپو‌ده‌وئ وه‌لانتبو، ده‌ستبه‌چې ناپلین ده‌ستی کرده‌وه به‌پڅخستن‌وه‌ی کاروباره‌کانی ده‌ولت که‌به‌سهریه‌کدا که‌له‌کتره بېوون. شتیکی ناواقعی بېووه واقعی، ناپلین به‌بېن له‌شکر به‌بېن ته‌قاندنی یه‌ک ده‌راغ گولله‌تفه‌نگ، به‌بېن شه‌پڅکی که‌م، به‌ماوه‌ی 19- پوژ له‌سره‌دریای سپیبه‌وه گه‌یشته‌وه پاریس وېورینه‌کانی ده‌ریه‌پاندېوو وېوویاره فه‌رمانه‌وایی ده‌کرده‌وه. به‌لام نه‌و بخوی له‌همو که‌س باشتو ده‌یزانی نه‌م جاره‌شیان ناشتی له‌که‌لخویدا بوقه‌ره‌نسا نه‌هپناره، به‌لکو شه‌پې بېو هپنارون و نه‌روپاش که‌به‌گه‌پانه‌وه‌ی له‌نکاری نه‌و واقعیان وپمايو، نه‌م جاره‌شیان هه‌رچیان له‌ده‌سنتها بېو ده‌ستگیرکردنی ناپلین درغیان نه‌ده‌کردو هیزه‌کانیان کړده‌کرده‌وه.

(4)

ناپلین له‌سره‌تای گرتنه‌ده‌ستی ده‌سه‌لادریه‌تی تازه‌ی، وه‌ک گره‌نوبل و لیون له‌پاریسدا دوپاتی قسه‌کانی کردنه‌وه، به‌ره‌سمی به‌لین دابو نازادی به‌فه‌ره‌نساداتو ناشتی ده‌ره‌کیش ده‌سته‌به‌ریکاتو به‌راشکاری له‌به‌ریه‌م هه‌موو لایه‌کدا دانی به‌وه‌دانا که‌فه‌رمانه‌وای کردنی یه‌که‌می نه‌نازادی تیدابوو نه‌ناشتیش. ناپلین به‌شه‌یداییه‌وه باسی نازادی وناشتی ده‌کرد، نه‌مه به‌لای دانیشترانی نه‌روپا وفه‌ره‌نسا وه‌ک نه‌وه‌وابوو که‌سپک باس له‌گرځکی سارد-یان ساردییه‌کی سوتینه‌ر بکات. ناپلین به‌و ژیرییه‌ نااساییه‌ی خوی که‌تیبینی نه‌می کردېوو، نه‌گه‌ر له‌م چهند روزه‌ی ته‌خت ونازاجی فه‌ره‌نسای به‌ده‌سته‌وه گرتنه‌وه له‌به‌ر نه‌وه‌نییه‌ میلله‌ت شه‌یدای نازادی بېن سنووو ناشتی هه‌یشه‌بن که‌نه‌و به‌لین له‌سهردابوو، چونکه‌ بورینه‌کان ناشتی ده‌ره‌کیان له‌بارنه‌برېدوو، به‌لکو هژکاره‌که‌ی ده‌گرځته‌وه بونه‌و به‌لنای که‌به‌تقرینه‌ی خه‌لکی داوه، واته: چینی جوتیارو گوندنشینان، به‌گه‌واهی فلوری دوشایلون، ناپلین له‌شه‌وی (20/ی مارس‌ی سالی 1815) دا، واته: شه‌وی که‌رانه‌وه‌ی بېو کوشکی توبلری، چهند جارک دروپاتی کردېوو که‌(میلله‌تیکی بېهاوتا منیان هپنایه‌ پاریس، نه‌خواوه‌ن پله‌و سهریانه‌بوون نه‌مکاره‌یانکرد من قهرزداری میلله‌تو سوپام، گوندنشینان هاواریانده‌کرد: بژی نیمه‌راتر بمرن نه‌شرافه‌کان مه‌رگ بېو که‌شیشه‌کان، نه‌وانه‌ شارپو شار له‌که‌لندا هاتن. نه‌وه‌که‌سانه‌ی نه‌م هه‌موو دقستانه‌یان بژمن په‌یدا کرد خودی بورینه‌کان بوون....) ناپلین به‌مجوره‌ باسی پتیتوانه‌ مه‌زنه‌که‌ی ده‌کرد.

رازیکردنی گوندنشینان به‌تېروانینی نسبی ناسانبوو، ناپلین به‌لای نه‌وانه‌وه نیشانه‌ی له‌ناوېردنی فیویدیالی ومافی ملکه‌داریه‌تی زه‌وی وزاره‌کانی گونده‌کانبوو زه‌مانه‌تېوو، به‌پاستی گوندنشینان حه‌زسانده‌کرد نیت شه‌پ دروست نه‌بیته‌وه وگرتنی هاولاتیان بېو خزمه‌تی سهریازی نه‌مپنیت.

کاتی ناپلین باسی په‌وشی گرتنه‌به‌ری سیاسه‌ته‌کانی داهاتووی خوی ده‌کرد، به‌په‌پې وړدیبه‌وه گوتیان لیده‌کرد، به‌لام مه‌سه‌له‌که‌ ناشتی ونازادی به‌ته‌نها له‌گرځنده‌بوو، ناپلین تیبینی نه‌وه‌ی کردېوو دواي (11) مانگی حوکه‌مپانی بورینه‌کان

له ژیر حکومتی مه شروته دا به پێوه چووه و له ماره یه دا بلاقراوه کان شیوه نازادبوون و نیشتاش برنوازیهت چاره پوانی نه مه له نه و ده کات، به لانی که مه وه نازادیان بۆ فره راهه مبهگریت، نه و ده بوا به زوترین کات نه و به زنامه ی که له پێگای هاتنی بۆ پاریس پایگه یانده بوو بخته بواری جێبه جێکردنه وه، له گره نوێلدا گوته بوی (هاتووم ههتا فره نسا له پیسی بوورینه کان پاکبکه مه وه) له لیونیشدا پایگه یانده بوو که (من زاده ی شۆرشم) ههروه ها گوته بوشی (من هاتومه وه ههتا فره نسییه کان له وگزلاره بۆگه نه بزگاری که م که که شیشان وه شرافه کان ده یانه ویت گه له فره نسا ی تیدا نفزیکه ن... پێویسته نه وانه ناگیان له په فتاری حویان بهت من نه خشه کانیا ن پوچه ل ده که مه وه)

له شارۆچکه کاندای زکنامه له لای نه ژاکوینه سه رکوتکراوه کانی فره مان په وایی یه که می ناپلیۆنه وه بۆ ئیمپراتۆر نیدران، نه وانه له نامه کانیا ندا به قاره مان، ناویان به قاره مانی شۆرش برده بوو که توانیویه تی نه شراف و که شیش و بوورینه کان جارێکیتر تیکبشکێنیتیه وه.

له تولوزدا پۆژێک ههتا ئیوارێ هاولاتیان په یکه رێکی ناپلیۆنیان به گوته وه ی سرودی ماره یه، به کۆلان وشه قامه کانی شاردا گێرا بوو و هاواریان کرد بوو، نه شرافه کان به چه قو بکوژن، ههروه ها له شارو شارۆچکه کانه وه نامه بۆ مارشال داوو نێردا بوون (که ناو براو داوی هاتنه وه ی ناپلیۆن و گرتنه وه دهستی ده سه لات به وه زیری به رگری دانرا بوو) داویان لێ کرد بوو وه ک سالی (1793) حکومتی تۆقینه رو تیرۆر دا به زیننه وه.

ناپلیۆن پۆخی میللته تی زیاتر ناسی و هه ره له شه و ی (20/ای ماریس) دا به کنت موله ی گوت: (من پق و کینه ی خه لک له به رامبه ر که شیش وه شرافه کاندای، وه ک سه ره تایی شۆرش ده بینم) به لام وه ک سالی (1812) که له کۆشکی کریمیلیندا بوو وه وه ده ترسا له شۆرش گوندنشینه کانی روسیا داوی یارمه تی بکات، نه مۆرش له گه ل نه و بێرۆکه یه دانیه به پشت به شۆرش گوندنشینه کان و دامه زرا ندنی حکومتی تۆقاندو تیرۆر به ستیت و بیهێنیتیه و ئاراو په نای بۆ بیات، وه ک چۆن له پوسیدا داوی له که سیکێ وه ک پوگا چف نه کرد یارمه تی بدات، ئاواش لێره دا داوی له که سیکێ وه ک مارا نه کرد بۆ هاوکاری و نه مه ش به پێکه وت نه بوو.

نه و چینه ی که یاری ده ده ری بوو بۆ له ناو بردنی شۆرش و هاتنه سه رکاری، چینی برنوازی گه و ده بوو و ناپلیۆن درکی به پێدا و یستی نه و ده کردو ببووه پالێشتی و ده بوا به رژه وه ندیه کانیا ن بپارێزیت.

هه ره به شیوه ی له سالی (1812) دا له شه پی نیوان خۆی و دوژمه که ی نه لکسه نده ری ئیمپراتۆری پوسیدا زیاتر پشتی به چینی برنوا به ست، نه ک توێژی جوتیارو گوندنشینه کانی روسیا.

له سالی (1815) شدا بۆ جێگیرکردن و به هێزکردنی پێگه ی خۆی نه ی ده و یست داوی یارمه تی له شۆرش⁽⁸⁴⁾ یارمه تی وه و رگرت، ناپلیۆن به بنیامین کنستانی نوینه ری⁽⁸⁵⁾ دیاری چینی برنوازی گه و ده ی نه و پۆزگاره ی گوت (من نامه ویت پاشای شۆرش گوندنشینییم)

²⁸¹ - ئێره دا مه به ست له لایه نکرا نی شۆرش مه زنی فره نسا به (و- کوردی).

²⁸⁴ - به مانای دیارترینی گروپ و لایه نێک: نه میشان دیارترین بیره ندی چینی برنوا بووه له فره نسا ی نه و کات.

ناپلیقن پاش ماوه یه ک بانگه‌بشتی بنیامین کنستانی کردو له گه‌ل شهودا ده‌بارده‌ی چاکسازی نازادیخو‌ل‌زانه‌ی دامه‌زواوه‌کانی کرد، به‌جۆری هم چینی بژلوانی پازین وه‌م شاره‌نووی ناپلیقن به‌ده‌سته‌به‌رکردنی نازادی بقیه‌دی وله‌همان کاتیشدا ژاکوبنه‌کان که‌سه‌ریان قوت‌کردبۆوه به‌ئارامی به‌یلتنه‌وه.

ناپلیقن درکی به‌وه‌کردبوو له‌م بارودۆخه‌ ناوه‌مواره‌ پپ ته‌نگزه‌یه‌دا، ته‌نها یه‌ک بزوتنه‌وه‌ی شۆپشگێری ده‌توانیت که‌لکی بۆنه‌وه‌بیت، نه‌ک خسته‌پووی پوکه‌شی مه‌شروته‌خو‌وانی به‌چه‌مکی یه‌ک نازادی خو‌وانی میان‌په‌وه.

ناپلیقن بۆ خۆشی له‌بیره‌وه‌رییه‌کانی سالانی (1815) دا ده‌لێت (سیستمی به‌رگری من هیچ نه‌بوو، چونکه‌ شه‌وه‌ره‌ستانه‌ی به‌ده‌سته‌وه‌بوون هاوتا نه‌بوون له‌گه‌ل شه‌وه‌ترسییه‌ که‌وره‌یه‌دا، ده‌بوا شۆپشم تازه‌کردبایه‌وه‌و دوباره‌ گرنگیم پێدایایه‌وه‌، مه‌تا که‌لکم له‌مه‌وو نه‌و توانایانه‌ وه‌رگرتبا که‌شۆپش هێنابوو، ده‌بوا مه‌موولایه‌ن وخواه‌ن باوه‌په‌کانم وه‌جۆش وخرۆش هێنابایه‌وه‌، مه‌تا که‌لکم له‌جوله‌و کاره‌ هه‌رمه‌کییه‌کانی شه‌وان وه‌رگرتبا، من به‌ی پنه‌ابردن به‌مکارانه‌ نه‌مه‌ده‌توانی فه‌ره‌نسا پزگاریکه‌م)

ژومینی میژوو نووسی به‌ناوبانگی بوا‌ری سه‌ربازی له‌م خاله‌دا کۆکه‌ له‌گه‌ل ناپلیقن، ناپلیقن له‌زیندوکردنه‌وی شۆپشی سالی (1793)، که‌خواه‌نی هێزێکی که‌وره‌ی شاروه‌بوون، چاپۆشی کرد، له‌بری شه‌وه‌ فه‌رمانی ده‌رکرد بینامین کنستانی بۆ بدۆزنه‌وه‌ که‌خۆی شارده‌بۆوه.

شه‌م نووسه‌ره‌ سیاسیی وه‌ بیرمه‌ندی نازادیخو‌ل‌زان، بۆیه‌خۆی هه‌شارده‌بۆوه، چونکه‌ پۆژێک پێشها‌تانی ناپلیقن بۆپاریس مه‌قاله‌یه‌کی بڵاوکردبۆوه‌و تێیدا نووسیوو، که‌پانه‌وه‌ی ئیمپراتۆر کاره‌ساتێکی که‌وره‌یه‌ بۆ میللته‌ی فه‌ره‌نساو ناپلیقنی وه‌ک نیون، له‌قه‌له‌مدابوو.

بینامین کنستان، به‌ترس وله‌رزه‌وه‌ چووه‌ خزمه‌ت (نهریون) کاته‌ی زانی نه‌ک هه‌ر گولله‌باران نا‌کری‌ت، به‌لکو پێش‌نیاری شه‌وه‌شی بۆده‌کری‌ت ده‌سته‌بجێ خه‌ریکی نووسینه‌وه‌ی ده‌ستوری بنچینه‌ی ئیمپراتۆریه‌تی فه‌ره‌نسابی‌ت ده‌سته‌به‌کاربی‌ت، ژۆر خۆش‌حال‌بوو، کنستان له‌پۆژی (6/ی ئیبریل) دا چووه‌ خزمه‌ت ئیمپراتۆر له‌پۆژی (23) ی هه‌مان مانگا قانونی بنچینه‌ی ئیمپراتۆری له‌ژێر شه‌م ناوه‌ سه‌یره‌دا ئاماده‌کردبوو، (پاشکۆی ده‌ستوری ئیمپراتۆری) به‌مجۆره‌ ناپلیقن ده‌یویست په‌یوه‌ندی له‌نیوان فه‌رمان‌په‌وایی یه‌که‌م و دووه‌می دروستبکات.

به‌لام سه‌باره‌ت به‌کنستان، هه‌مان قانونی بنچینه‌ی لویسی هه‌ژده‌هه‌می هێنابوو وته‌نها هه‌ندیک زیاتر گرنگی به‌لایه‌نی نازادیخو‌ل‌زانه‌مدابوو، مه‌رجه‌کانی خۆپالاوتن وده‌نگدان به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو سانا کرابوو، به‌ومانایه‌ی، بۆ خۆپالاوتن ده‌بوا شه‌وه‌سه‌ وه‌ک به‌پاره‌کانی جاران پالێوراویکی ده‌وله‌مه‌ندبا.

نازادی بڵاو‌کراوه‌کانیش که‌م ده‌ست‌کراوه‌تر کرابوو، سانسۆری بڵاو‌کراوه‌کان که‌له‌پێش‌هو‌دا کاری پێده‌کرا نه‌هێل‌رابوو وئێتر لێکۆلینه‌وه‌و لێپێچینه‌وه‌ له‌زیاده‌پۆکانی بڵاو‌کراوه‌کان خرابۆ به‌رده‌م ده‌سه‌لاته‌کانی دادگا، له‌سه‌رووی شه‌نجه‌می په‌رله‌مان، شه‌نجه‌نێکیتر دروست‌کراوو به‌ناوی شه‌نجه‌می پیران که‌نه‌ندامه‌کانی شه‌مانه‌ له‌لایه‌ن ئیمپراتۆره‌وه‌ ده‌ست‌نیشان‌ده‌کران وپۆ ماوه‌ی بوو، شه‌و پیراو قانونه‌ی ده‌رده‌کران ده‌بوا له‌لایه‌ن هه‌ردوو شه‌نجه‌می سه‌روه‌ په‌سه‌ند‌کرایان دیواتر خرابانه‌به‌رده‌م ئیمپراتۆر هه‌تا ئیمزاییکات.

ناپلیقن ئەم کێشەى دانانى دەستورى قبولکردو لە (23/ئىبریل)دا ئىمزاى کرد.

ناپلیقن زۆر کێشەى لەگەڵ نووسینەوێ دەستورەکە نەبوو لەلایەن بنیامین لىستانووە تەنها دەبوو سەسەلەى ھەلبژاردنى ئەنجومەنەکانى دوابخات ھەتا مەسەلەى شەپوگرێى یەکلایى دەبیستەو، چونکە لەکاتى سەرکەوتنى بەسەر شەپو کێشەکانى تردا، بۆخۆى دەیزانى چ لەکنستان و ھەردوو ئەنجومەنەکە دەکات، ئەم قانونى بنچینەییەش ھەریق ھێورکردنەوێ راي گشتى بوو.

بەلام بژوانى ئازادىخواز بەھىج کلۆجى باوھرى بەئازدەخوازى ناپلیقن نەبوو وھەمیشە داواى لەئىمپراتۆر دەکرد پەلەبکات لەدروستکردنى پەرلەمان و ئەنجومەنى پیران.

ناپلیقن داواى چاکسازیکردنى لەچەند بڕگەیکدا سەرەجام لە (25/ئى مانگی مای) بپاریدا رۆژى کردنەوێ ئەنجومەنبیست، ھەروەھا لەپاشکۆى ئەمەدا بپاریدا لەو رۆژەدا قانونى بنچینەیی بخۆتەبەردەم راي گشتى و مەراسیمى دانانى ئالا بەگاردى میلیلى لەبەردەم تەلارى پەرلەماندا دابنریت و ئامەنگ بگێردریت.

ئەنجامى راي گشتى (1552450) لەگەڵ بوون (4800) کەسیش دژی یاسای بنچینەیی نۆی بوون. بەلام پتۆرەسى دانى ئالا بەگاردى میلیلى. کەزۆر بەشکل و دلگیرانەبوو لەبەرى (26/ئى مای) لەیەکەم رۆژى مانگی یۆلیۆدا بەپتۆرەچوو.

ئەنجومەنى نوێنەران کەتازە ھەلبژێردرابوو ئەو ئەنجومەنى یاسادانانەى ناپلیقن بۆخۆى دروستى کردبوو. لەھەمان رۆژدا کرایەو. (10) رۆژ بەسەر کارى پەرلەماندا تێنەپەربوو کەناپلیقن ئارەزایی خۆى لەبەرامبەر یاندا راگەیاندا تۆرەى خۆى دەربەرى، ناپلیقن رازینەبوو بچوکتەین ئاگۆکى و ئارەزایی لەبەرامبەر دەسەلاتەکەى و کردارەکانیدا بێنیت و سنوورى دەسەلاتەکانى دیارى بکۆرێن. ئەنجومەنى نوێنەران کەسێکى تێدایوو بەناوى لائوینە، کەکابرایەکی ئازادىخوازى میانرەو بوو وناپلیقن کەمى دلى بەئەو خۆشبوو وکردبوو بەسەرۆکى پەرلەمان، لائوینە، ناپلیقنى پێ باشتربوو لەبۆرینەکان. بەلام لەگەڵ ئەوەشدا ئىمپراتۆر تۆرەبوو و لەوگرتەپەى کەلەئەنجومەنى یاسادانانیدا خۆتەدەو گوتى (ئابى ئیمە وک یۆنانیەکانى رۆژگارى ئىمپراتۆریەتى رۆم بچین، کاتى منجەنقەکانى دۆژمن دیوارەکانى شاریان دەکوئا، ئەوانە خەریکی قسەو دەمەتەقن بون) ناپلیقن بەم قسەییەى دیویست ئامارە بەھاوێپەمانان بکات کەلەھەموو لایەکەو لەسەر سنوورەکانى فەرەنسا خۆیان جێگر دەکرد.

ناپلیقن لەرۆژى (11/ئى یونىۆ)دا گوتەپەکی بۆ پەرلەمان خۆتەدەو و لەرۆژى دواتردا پەيوەندى بەسوپاکوھ کرد، ھەتا دواىن شەپى گەورەى خۆى لەگەڵ ئوروپادابکات، کاتى رۆشەن دەیزانى کەسانى وای جێپێشتوون جیگای متمانەى تەواو نین، ئەم نادانلیایەش زیاتر لەنوێنەرانى پەرلەمان لەوکەسەبوو کەو زارەتى ناوخرى پێشپێردرابوو، رۆژێک پێشھاتنەوێ ناپلیقن بۆ پارىس، جوزیف فوشە، بەئەنقەست تۆپەى بۆرینەکانى لەبەرامبەر خۆیدا ھەلساندبوو وبەو تۆرینە ساختەکارییە توانیبوو بەگەشتنەوێ ناپلیقن بۆ پارىس پۆستى و زارەتەکەى خۆى پێدیریتەو.

ناپایىن گومانى لەوھەبوو فوشە ھەموو فرتوفیل و ساختەکارى و خیانەتێکى لێدەو شپتەو، بەلام یەکەم ویلايەتى واندە بەشپۆ تیکەوتیوو و فوشەش لەھەموو کەس باشتر دەیزانى چۆن سەرکوتى ئەمانەبکات، جگەلەمەش ناپلیقن خرابوونى پەيوەندى نۆوان بۆرینەکان و فوشەى لەبەرچاودەگرت، لەگەڵ ئەمانەشدا ناپلیقن بەتەختى کەسێکى دانا بۆئەوێ چاودێرى

هه‌ل‌سوک‌ه‌وتی فوشه‌بکات، نابلیون بۆ پێهه‌لسانی شه‌مکاره‌ فلوری دوشابولونی هه‌لبژارد، جارتیکیان فلوری دوشابولون، مامه‌له‌یه‌کی نه‌هیتی نێوان فوشه‌و مترنخی لاتاشکراپو به‌ئیمپراتۆری راگه‌یان، هه‌رچنده‌ فوشه‌ به‌زمان لوسی و دیپلوماسیانه‌ توانی خۆی له‌و گێژاوه‌ی تێیکه‌وتبوو رزگار بکات، له‌درێژه‌ی قسه‌کانی نابلیون که‌سه‌باره‌ت به‌مه‌ له‌گه‌ڵ فوشه‌یدا ده‌کرد، ئیمپراتۆر گوتی (فوشه‌، تۆخانیینی و سه‌رته‌نجامیش هه‌ریقۆم له‌سێداره‌ت ده‌ده‌م) وه‌زیری ناوخ‌ به‌هۆی شه‌وی سالانیکی دوورو درێژیو خزمه‌تی نابلیونی کردبوو وه‌له‌گه‌ڵ شه‌م هه‌لچون و توده‌یان‌ه‌ی شه‌و پاهاتبوو، له‌ولامدا دای شه‌وی کپنوشی مه‌زنیه‌تی بۆکرد، گوتی (من له‌م باره‌وه‌ له‌گه‌ڵ پای به‌ریزناندا نیم) به‌لام چاره‌نبوو شه‌گه‌ر نابلیون به‌سه‌ر هاویه‌ماناندا سه‌رکه‌وتبا، شه‌وا په‌رله‌مان ته‌واو سه‌ری بۆنه‌وی ده‌کردو فوشه‌ به‌وه‌فاداری ده‌مایه‌وه‌و ترسی نه‌ده‌ما، جگه‌له‌م پێگایه‌ گرنگه‌بوو کێ ئیمپراتۆر به‌خاک ده‌سپێرێت، واته‌: نوێنه‌رائی ئازادیخواز شه‌مکاره‌یان ده‌کرد-یان وزیره‌ خانینه‌کان.

نابلیون دلی به‌داوو خۆشبوو که‌وه‌ک وه‌زیری به‌رگری له‌پاریسدا مابۆوه، هه‌روه‌ها به‌کپنوش شه‌و کۆنه‌ کۆمارخوازه‌ی به‌درێژیایی شه‌و رۆژگاره‌ رازی نه‌بوو خزمه‌تی نابلیون بکات و به‌پیتی خۆی هاتبوو خزمه‌تی خۆی به‌ئیمپراتۆر پاگه‌یانده‌بوو، چونکه‌ بۆینه‌کان له‌خرابی به‌خرابتر ده‌زانی.

نابلیون دلتیابوو له‌وه‌ی گه‌په‌که‌ کرێکار نشینه‌کانی پاریس که‌له‌به‌هاری سالی (1814) برسیتربوون، وه‌ک چۆن له‌سالانی (1813 و 1814) دا رانه‌په‌یپوون و نیستاش شۆرش و پاپه‌رین ناکن هۆکه‌شی ده‌گه‌په‌ته‌وه‌ بۆ شه‌وی کارنیان نارده‌بوو بۆلای ئیمپراتۆر هه‌تاخزمه‌تی خۆیانی پێ پاگه‌یه‌نیت، ژاکوبنه‌کانی ناچارکردبوو له‌کانی دابه‌زینی نابلیون له‌که‌ندای ژوان سه‌لامی بۆبکهن، شه‌و ده‌یزانی کارنوه‌کان و ژاکوبنه‌کان به‌وچاوه‌ سه‌یری ناکن که‌گه‌راوه‌ته‌وه‌سه‌ر ته‌خت‌وتاراجی خۆی بۆ شه‌وی به‌رگری له‌ده‌سه‌لاته‌که‌ی خۆییکات، به‌لکو وایان سه‌یرده‌کرد سه‌رداری سوپای فه‌ره‌نسییه‌و کوری شۆرشه‌و به‌رگری له‌خاکی ولات ده‌کات له‌به‌رامبه‌ر ده‌ستیوه‌ردانه‌کانی ده‌رکی و هاتنه‌وه‌ سه‌رکاری بۆینه‌کان. شه‌م سه‌رکرده‌یه‌ له‌به‌رچاری هه‌موو جیهان، چ دۆست و چ دوژمن، قاره‌مانی بێن هاوتای هونه‌ری شه‌رکردن بوو و په‌وانبێژترین سه‌رداری هه‌موو سه‌ده‌و رۆژگاره‌کانه‌و مامۆستای بێن نه‌زیری تاکتیکی شه‌رو سه‌رکرده‌یه‌تیکردنی سوپایه‌. ولاتی فه‌ره‌نساو هه‌موو شه‌روپا که‌له‌به‌رامبه‌ر شه‌و ده‌استبۆنه‌وه‌ ده‌سته‌وه‌ستان مابۆنه‌وه‌.

(5)

شه‌م جه‌نگه‌ که‌داین شه‌ری نابلیونه‌ هه‌میشه‌ بۆته‌جیگای گفتوگۆو مشتومڕو سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌رفراوان و گه‌وره‌بووه‌ بۆ لێکۆله‌ره‌وه‌و بیرمه‌ندو ئه‌دیبه‌کان و هه‌مووشیان به‌توێژینه‌وه‌ له‌زنجیره‌یه‌ک روودای شوم گه‌یشته‌نه‌ته‌ شه‌و پایه‌ی که‌سه‌رکه‌وتنی ته‌واو له‌جنگ نابلیون چۆته‌ده‌ری.

له‌رووی پۆلێنکردن و شیکارکردنی زانستی و ریالیزی مه‌سه‌له‌که‌ ته‌نها به‌لای رخنه‌گرانی سه‌ریازییه‌وه‌ جیگای سرنج نه‌بوو، هه‌تا شه‌گه‌ر شه‌م به‌بێ هێج چهندوچون که‌نابلیون توشی هێج روواییکی نه‌بووبایه‌و له‌شه‌ری واته‌لۆشدا سه‌رکه‌وتوبا سه‌رته‌نجام هه‌روای لێده‌هاته‌وه‌، واته‌: ئیمپراتۆری مه‌حکوم به‌نه‌مانبوو، چونکه‌ شه‌روپا تازه‌ ده‌ستی به‌به‌ره‌وپێشچوون به‌میزکردنی خۆی بوو و نابلیونیش هه‌موو هێزو تواناو که‌ره‌سته‌ی سه‌ریازی خۆی له‌ده‌ستدا. له‌و (198) هه‌زار سه‌ریازی

ئیمپراتور لە (10/ی یولیل) دا هەییو زیاتر لە سێ یەک لە شوێنە جێجێرەکانی فەرەنسادا دانرابوو، ئەو ناچاربوو نزیکەی (45) هەزار سەرباز بۆ هەربێشەهاتێک لەواندەدا جێبەجێبێت، بۆ ئەو شەڕەکانی کە لە پێشبینیەیدا بوو، ناپلین ئەنە دەیتوانی (128) هەزار سەربازو (344) تۆپ و پێنج لەشکرێ میلی و ژمارە یەک لە سەربازانی سوار بە کاربەنێت.

(200) هەزار سەربازێتی کە پێکھاتبوو لە بەشی ئیداری و کادیری سەربازی خەلکی مەدەنی کە نیوەیان بە جلی مەدەنیە وە بوون و چەکیشیان پێنەبوو، بخاتە سەر هێزەکانی.

ئەگەر شەرەکانی درێژەیی کیشابا ناپلین دەیتوانی لە ژێر کارامەیی و لێوێ شەڕەیی وەزیری بەرگری داوودا (240) هەزار کەسیتر بۆ سەربازی بگرت و بۆ بەرەکانی شەڕیان بنێرت، بەلام لە لایەکیترە وە هاوێییمانان بە یەکیجار (300) هەزار سەربازیان ناردە مەیدانی شەڕ و بریارابوو لە پایزیشدا (300) هەزار سەربازی تریش نامادەبەکن، چۆن دەتوانا درێژە بە شەرەکان بەدرێت هەرچەندە ئەگەر لە سەرەتادا ناپلین سەرکەوتنی لاوەکیشی بە دەستەینابا؟

پوس و بریتانی و نەمسای و پروسەکان بە تەمەنی ئەو بوون بە گشتی نزیکەی یەک ملیۆن سەرباز نامادەیی شەرەکان، هاوێییمانان بریاری کۆتاییانداو بەوێ کاری ناپلین یەکلایی بکەنەو.

دوای بە سەرچوونی سەتە و خەتە تۆقێنەرە (80) دڵسار دەرەوێکان، هەموو ولاتیانی هاوێییمانانی بە توانای بە شەداربوو لە کۆنگرەیی ئیننەدا دەستیاندا بە جێبەجێ و خۆسازدانی بێپێشێنە.

هەموو ئەو هەولانەیی ناپلینیش بە مەبەستی دروستکردنی پەڕەندی و دانوستانی تاکلایەنە ئەگەر هەرێک لە دەوڵەتانی هاوێییمانان توشی ناگامی بۆوێ سەری نەگرت، ناپلین دۆزینی موقایەتی و کەسیکی بە دەوڵەتانی پاگێندرابوو. ئەوێ دە بە سەرێدا ناماژە بەوێ بکەن فەرەنسای شەڕی واترلو، جگە لە سوپای ولاتیانی پلەدو لە پەڕی هێزەو، لە لایەن (230) هەزار سەربازی نەمسای و (250) هەزار سەربازی پوسی و (310) هەزار سەربازی پوسی و (100) هەزار سەربازی بریتانیەو و داگیرکەر، ئەم سوپایەش دوای هەوایی دابەزینی ناپلین لە کەندوایی ژوان نامادە کرابوو، جگە لە وێ و کینی کە ئەلکسەندەر و فرانسوا و فریدرێک و یلھەم و مەترنێخ و کاستلر، لە ناپلینێ ئۆردارو هەمیشە سەرکەوتوویان هەلگرتبوو و ئەو ترسەیی خستبوو دڵیانەو، ببووێ هێزێ سەرەلانی پەڕ و بۆتەوێ ئازادبەخاوەکان لە ئەرپادا، کە ناپلین دوای گەپانەوێ بۆ سەر کۆرسی دەسەلات پایگەیاندا بوون.

بە تێڕوانینی دەسەلاتدارانی ولاتیانی ئەرپایی ئەو دەستەسەرە سووێ مارا لە سەری دەبەست ترسناکتر بوو لە وێجە زۆرینەیی ناپلین دەنیایە سەر سەری لە سالی (1815) دا، بە پای ئەوانە دەیانگوت ناپلین دەبەوێت مارا زیندو بکاتەو و اتە هەمان پەقەریکات کە مارا دەیکرد، ناپلین ئەو کارەیی نەکرد، چونکە بۆ خۆی زیاتر لە مەدەترسا، بەلام لە ئیننەو لەندەن و بەرلین و پیتسبورگدا تۆقین لەم بۆچوونە بێ بنەمایە بێ و کینی یەکی بێنەزەییانەیی خستبوو دڵی هاوێییمانان لە بەرامبەر ناپلیندا.

کاتێ ناپلین چووێ ناو سوپاکەیی بەوێ پێ جۆش و خۆشەوێ پێشوازیان لێکرد، هەواڵگراکی بریتانی ئەیاندا تەوانی لە سەر سامیان خۆیان ببوێن و لە پەڕتەکانیدا کە بۆ فلینگتێیان دەنارد، دەیانووسی: پەڕستنی ناپلین لە لایەن سەربازەکانیەو

گه یشتو ته ناستیکی ناماعقول، ئەم گوزارشانە لە گەڵ گوزارشتی ئەو کەسانەی بۆ زانیاری وەرگرتنی حالەتی زۆری گەل فرەنسادا لە گەڵ یەکتیدا دەهاتنەو و لێکدەچوون، لە گەڵ ئەمانەشدا ئەفلینگتن و ئەجاسوسەکان ئەیاندا زانی چ نینگەرائی و بێ باوەڕی سەریازەکان لە بەرامبەر ژنرال و مارشالەکانیاندا هەبە، سەریازەکان لەبیریان مابوو کە چۆن مارشالەکان لە سالی (1814) دا خیانەتیان لە بەرامبەر ئیمپراتۆردا کردبوو، ئەم سەریازانە ئەوەندە باوەڕیان بە ئیمپراتۆر هەبوو کە زیانە کرد واپەرەفتار لە گەڵ خائیناندا بکات کە پێشتر ئەنجومەنی کتوانسیۆنەکان لە گەڵ ئەو ژنرالانەیاندا دەکرد کە گومانیان لێیان هەبوون، واتە: ئەو خائینانەیی کە جلی بریقەدارو دوگمەیی زۆرکەفتیان لە بەردابوو، گێوتین دانێت بۆ ملپەراندیان، وە لای ناپلین ئەمکارەیی نەکرد، مارشال و ژنرالەکان لە پەلە و پایە کەیی خۆیاندا مەتەو.

هاتنی ناپلین وەری سەریازەکانی بەزکردهو، سەریازەکان لەو دانیابوون ئیتر مارشال و ژنرالەکان دەکەوێتە ژێر چاودێری و ترس لەو نەما دەستەبەک بێتوانن خیانەت بکەن.

سوپای بریتانیا و پروسەکان زووتر لە میژەکانی تری هاوپیەیمانان هاتبوونە گۆڕەپانی شەپەک، فەرەنسییەکان پەلاماریاندا، ئەمساوییهکان بە پەلە بەرە و پووباری رن دەهاتن، لە مارسێ سالی (1815) واتە: پێک لە و پۆژەیی ناپلین گەشتەو بە پاریس، مورا کە لە سالی (1814) دا لە لایەن ناپلینەو بە پاشای ناپۆل دانیابوو و لە کۆنگرەیی فیننانشادا ئەو بە شێوە پەسەمی بە پاشای ئەو مەملەکەتە ناسانداریبوو، مورا هەرکە بیستی ناپلین گەپاوەتەو بە کەسەرە پەییوەندی پێوە کردەو و شەپی دژی ئەمساوییهکانی پراگەیاندا، بەلام پێشەوێ ناپلین لە دژی هاوپیەیمانان بکەوتە شەپ مۆر شکستی خوارد، ئیتر ناپلین نەیدەتوانی پشت بە هاوپیەمانەیی خۆی ببەستێت و پێش لە بەشیکی هیژشی هاوپیەیمانان بگرت، بۆیە دەبوو پێشەموو شتیێک ناپلین پروس و بریتانییەکانی تێکشکاندا – یان بەلانی کە مەو پاشەکشەیی پێکریان.

فلینگتن بە میژە سەریازییه بریتانیە کەیی خۆیەو لە بروکسل دابیوو، بلوخریش بە میژە سەریازییه کەیی خۆیەو لە دەم پووبارەکانی سامبرو موزی نیوان شارلوا و لیژ دابیوو.

لە (14/ی یۆنیق) دا ناپلین بە هیژشکرده سەر بە لچیکا شەپەکەیی دەستپێکرد، ئەو بە خێرابی خۆیگەیاندا میژەکانی بلوخر و فلینگتن، فەرەنسییەکان شارلوا یان داگیرکردو پێرەوی سامبریان داخست، بەلام بایی لای پاستی بەرەیی شەپ ماوەیەک دواکوت و باش بەرەو پێشەنەچوو، چونکە ژنرال بورمون کە لایەنگری پێژمی شانیشینی بوربنەکان بوو و دەمێکبوو لە لای سەریازەکانەو بە چاوی گومان سەیردەکرا، هەلاتبوو و پەییوەندی بە پروسەکانەو کردبوو، بلوخر پازی نەبوو پێشوازی لە ژنرال بورمون بکات و هەتا وەلامی بۆ ئەو ژنرالە خائینەش ناردبوو کە ئەو بە چاوی (ناپاکی سەگ) سەیردەکات، بەلام لە گەڵ ئەوەشدا ئەم پووداوەیی بە ئیقبالێکی باش زانی، کاتێ هەوالی خیانەتکردنی بورمونی و اندەویی یان^(٣٨٧) بە ناپلین پراگەیاندا گوتی (سپیهکان هەمیشە سپی دەبن)^(٣٨٧) لە (15/ی یۆنیق) دا ناپلین فەرمانی بە مارشال نی دابیوو ئەوەدانی کاتیرا، کە کەوتە سەر شارپێگای بروکسل داگیربکات، هەتا جموجۆلی سەریازەکانی بریتانیا سنوورداریکەن، بەلام نی خواوەخواوەی کرد، لە کردنی ئەمکارە سستبوو لە (14/ی یۆنیق) دا ناپلین لە نزیک لێنن شەپێکی سەختی لە گەڵ بلوخر دا کردو بە سەریادەسەرکوت، لە و شەپەدا بلوخر نزیکەیی (30) هەزار سەریازو ناپلینیش (11) هەزار سەریازی لێبەکوشت چوون،

286 - مەبەست لە ناوچەبەکە لە فەرەنسا و بورمونی خەلکی ئەوێتە (و-گوردی).

287 - مەبەستی ناپلین لە لایەنگرائی سێمی شانیشینی بوربنەکان کە ناڵاکەیان بەرەنگی سپیه (و-گوردی).

به لّام ناپليځن له م سهرکه وټنه ی خوی پازی نه بوو وده یگوت نه گه مارشال نی خاوخلیچکی نه کردبا له گرتنی شاپی بروکسل، نهوا ته و او سوپای پروسې له بهین دهرېد، بلوخر که تیکشکا بوو به ره و شوپنیکې نادېار پاشه کشفه یکرد.

پښی (17) هم ناپليځن پشوی سهریازه کانیدا، په خنه گرانی سهریازی به وه سهرزه نشنی ناپليځن ده کهن وده لښ نه ده با له پښتکې ناوادا بواری سوپای بلوخری دابا په که سهریازی په رته وازه کانی کډیکاته وه و پښکیان بختا وه، نژیکه ی به ره بهری نیوه پښه ناپليځن نژیکه ی (34) هزار سهریازی جیا کرده وه و فرمانی به مارشال گروشی کرد به و میزه وه نوای بلوخر بکه ویت و ته فرو تونای بکات، هندی که له سهریازه سواره کانی سوپای فهره نسا هه ولیاندا نه و سهریازه بریتانیا یانه ی پښی پیشتو له نژیک کاتریرادا شریان کردبوو، تیکشکین، به لّام بارانی زډر سیلاو قوپولیته ی هینا بوسه شاپنگاکه و پښاکه ی شپوه نه هیشته بوو.

ناپليځن به زږینه ی میزه که یوه که و ته و گه ل میزه که ی مارشال نی و یه کسه ره به ره و سهر، واته: بولای بروکسل که و ته پښ، به لّام فلینگتن به خوی سوپاکه یوه له دم ده شتاییه کانی مون سن ژان که که و تبق خورناوای واترلو بهری به پښکی سوپای فهره نسا گرتیو نه یه ت بډ بروکسل.

فلینگتن له و ته ختاییه پیده شت و بهر زانه دا به نیازی نه وه خوی تیدا جیگر کردبوو بوشه وه ی هرچونیکېت، خوی پابگرت هه تا بلوخر نوای تیشکان وپاشه کشفه کردنه که ی به هانا یه وه بیت.

جاسوسه کان یه که له نوای یه که هه والی نه وه یان بډ سوپای بریتانیا ده که یاند هه رچنده پښاکان قوپو لیته پری کردونه وه، به لّام ناپليځن درېزه به هاتنه که ی خوی هه رده دات به ره و مون سن ژان. له سهره تاي سعه اته کانی نوای نیوه پښی پښی (17/ی یونیک) دا فلینگتن که یشته نه و پرایه ی نه گه ر بتوانیت هه تا که یشتنی میزه که ی بلوخر خوی پارگرت، نهوا سهرکه و تنیان مسرکه رده بیت، ده نا سوپای بریتانیا تیداده چیت، هه مان پاش نیوه پډ ژنرال گنا یزناو، سهرکی ستادی سوپای بلوخر په یامیکې بډ فلینگتن ناردبوو که سوپای پروس هه رکه وه سهرخوی که و ته وه به خیرایی په یوه ست به سوپای بریتانیا ده بیته وه.

نیواره ناپليځن له وده شتاییه نژیکه بووه، به جږی له دووره وه له نیوان ته مومزه که دا سوپای بریتانیا وه دیارکه و تبوو وده بپنرا.

(6)

له به یانی پښی (17/ی یونیک) دا هه ردولا خویان له به رامبه ر یه کتیرا دیه وه، ناپليځن نژیکه ی (72) هزار سهریازی له که لدا بوو و فلینگتنیش (70) هزار سهریاز.

هه ردولایان چاوه پوانی هاتنی میزی یاریده ربوون، له م چاوه پوانیه دا ناپليځن به ته مای گروشی بوو پښی بگاته وه که نژیکه ی (33) هزار سهریازی له که لدا بوون، بریتانیه کانیش چاوه پوانی بلوخریوون که ده بوا به (40 - بډ 50) هزار سهریازی پاشماوه ی تیشکانی شپه پری لیښینی له که لدا بیت.

ناپليځن هه مان شه و دامه زانندن وړیکه ستنی سوپاکه ی کردبوو بوشه پ، به لّام نه یوانی له سپیده ی به ره به یاندا ده ست به شه په که بکات، چونکه باران به جږی زهوی ته پکردبوو بلاو کردنه وه ی سهریازه سواره کان بډه ملاولای به ره ی شه پ گرفت

بوو، نیمپراتر پرشنګی به یان سردانی په که سهریازیه کانی کردو به سهریانه وه گهړا، سهریازه کان به بینینی ناپلین شادومانوون وناپلینیش دلی به مخوښو، چونکه له لوستولیتزه وه شوق وده وقی ناوا به جوشی له سهریازه کانی نه بینیبوو، هم به سهرگه پانه که دوا به سهره وه گه پانی ناپلین بوو، کاریگری له سهرخویی وه موو نه وه که سانه جیته ښت که له ویداوون وه رگیز بیرناچیته وه.

ناپلین ناوهندی ستادی سوپاکه ی له کتلګه ی کابل دانا، له کاتزمیر (30ر1) ده قیقه ی نیوه پړدا، زهوی که من وشکېږوه و فرمانی ده سترګدن به شهرې ده رکړد، (84) تړپ گړی دوزه خنی خویان به ردو بالی چه پی سوپای بریتانیا ده سترګدو هیرش له ژر فرمانده ی مارشال نی دا ده سستی پیکردو له ه مان کاتیشدا له شکرکی تری سوپای فهره نسا هیرشیان کرده سهر به شی لای پاستی سوپای بریتانیا و قه لاتی سهریازی هوګومن و پوو به پووی به رگریګر دنیکی سه ختېونه وه، چونکه نه وه قه لاته سه ختېوو، هیرشکر د نه سهر به شی لای چه پی سوپای بریتانیا به رده و امیوو، نه مشه په خویناویه سه عات ونیویکی خایاند، ناپلین له پېر چاوی به له شکرک کورت که له خوره لاتی شایل سن لامبره وه ده هاتن، نه وسهره تا پتی واپوو گروشیه، چونکه چند جارتک پړژئ پېشترو شه ویش په یمای بژناردیو هرچی زووتره بیټ، کاتن ناپلین زانی نه وانه سوپای پروسین نه په شژکا، چونکه بیرې له وه ده کرده وه نه گهر پروسه کانن نه ووا گروشیه که به دواي نه مانه وه بوو به م زوانه ده گاته جیوو هاوسه نگی هیزه کان لاسه نګ نابیت.

به لوم نه وه که سه بلوخر بوو که به مانر په سهریازیه زیره که کانی توانیبوی خوی له چنګ گروشی پزگاریکات ویه هانای سوپای بریتانیا وه بیټ، نه گهر ناپلین سهرکه وتووبا به زه برتکی بروسک ناسا له سوپای بریتانیا، نه و هاتنی مارشال گروشی سهرکه وتنی په کجاره کی مسرګه رده کرد.

ناپلین هندی که له سهریازانی سواری بچه پکړدن له گه ل هیزه کی بلوخر دا ناردو فرمانی به مارشال نی دا د ریزه به هیرشه کی بدات بژسره ناوچه رګه ی سوپای بریتانیا، شه پتکی سامناک پوویداو بریتانییه کان چندجار هیرشی به رپه رچ دانده و یان ده کردو به خړاگران شه پیانده کرد، سوپای فهرنسا زیانی زوری لیکه وت، له شکرې شمشیر وه شپنی سواری نیسکته ندی خویان کیشایه ناو هیرش به رانی سوپای فهره نساو زوریان که لوپاچه کردن.

هرکه ناپلین هم پاشه کسه یی بینی خوی که یانده سهریه رزییه که وله شکرې سواره زنه ار پښه کانی میلو که چند هه زار که سیک ده بوون ناردی پوویه پوو بوونه وه ی نه و نیسکته ندی به سواره شمشیر وه شپانه وه به تیداچوونی تیپکی سهریازی توانوا پاشه کسه به نیسکته ندی به کانی ناو سوپای بریتانیا بکن.

هم هیرشکر د نه سهر بالی چه پی به رې شه پ درنه نجامی باشی نه بوو، چونکه سهریازه کان به سه ختی شه پیانده کردو نه ده به زین، بقیه ناپلین نه خشی شه په کی گړې و فهرمانیدا هیرش بکریته سهر به شی لای پاستی به رې شه پ ناو ه پاستی سوپای دوزمن، له کاتزمیر (30ر3) ده قیقه ی پاش نیوه پړدا کتلګه ی هرست که و ته ژر ده سه لاتی له شکرې نارلون، به لوم به هزی نه وه ی هیزی ته وای له ده ستدانه ماوو نه یوانی پاریزگاری له وسهرکه وتنه ی بکات.

ناپلین که نه مه ی بینی چل تیپی له سوارانی میلو ولوفه ورده نو ته خسته ژر فرمانده یی مارشال نی و فهرمانی پیکرد سوپای بریتانیا له نیوان هوګومن و هرستندا تیکبشکینیت، سهره نجام قه لاتی سهریازی هوګومن که و ته ده ست فهره نسپیه کان.

له کاتی هیژشکردنیدا سهریازه پیاده کانی فرنسا که وتنه بهر هه لمه تی تۆپه کانی بریتانیا، فلینگتن گومانی نه وهی ده کرد هه موو شتیک له ده دستچوو، ئمه تنه پای نه و نه بوو، به لکو هه موو ستادی سوپاش نه و پایه یان هه بوو، وهی نه و سه رکرده سهریازییهی بریتانی به قسه کاندیدات ئاشکرایه که حالیان شپووه، کاتی هه والی نه و یان پیده که یاند له هه ندیک شوینی به رهی شه پدا ناتوانریت چیر خۆپاگیردریت، نه و دوی نه وهی هه موو هیژی یه ده گی خۆی بۆمه یدانی شه پ ناردبوو گوئی: که واته ده بێ هه موومان له م شوینهی خۆماندا به کوشت بچین! ئیت من هیژی فریا که وتتم نییه.

ئه گه ر تادواکه سمان بکوژیتین ده بێ هه تا بلوخرمان ده گاتن خۆپاگیرین و ده ست له به ره نگاری شلنه که یین).

به لām ناپلین ئومیدی به گیشتنی سوپای پیاده نه مابوو، چونکه جگه له سهریازه سواره کان که هه تا نه و کاته ش ته و او نه چووبونه ناو شه په که هیچ سوپای پیاده ی یه ده گی به ده ست وه نه مابوو هه تا شه پی پێبکات، بۆیه (37) تیپی سهریازی سواری کلرمانی نارد بۆ شه پکردن.

شه ودا هات و سه ره نجام ئیمپراتۆر گاردی تاییه تی خۆشی نارد هه ناو شه په که و پاسته و خۆ بۆخۆی فرمانده یی ده کردن. له و ساته وه ختانه دا هاتوه و ت ژاوه ژاوه قاپو قپویه ده ستی پێکدو و سوپای تهنه گ به ده ست ده ستیان کرد به ته قه له به شی لای پاستی به ره ی سوپای فره نسویه کان، نه وانه سوپای بلوخریوان که به (30) هه زار سهریازی جه نگیه وه هاتبوونه ناو مه یدانی شه پ، ئیت ناپلین دلنیا بوو مارشال گروش نایه ت، گارده که ی ئیمپراتۆر درێژه ی به شه په که ی ده دا، پاش ماوه یه ک ترس وه ک شه پۆلیکی گێژه لۆکه بالی به سه ر فره نسویه کاند کیشا، سهریازه سواره کانی پروس هیژشیان کرد هه سه ر گاردی ئیمپراتۆر له دوولاهه خستیان ه ژیر گپی گولله باران کردن، له و کاته شدا بلوخر به خۆی و پاشماوه ی سوپاکه یه وه به ره و کێلگی بل ئالیاس ده چوو که گارده که ی ناپلین نه و نیان چۆلکردبوو، هه تا رێگای پاشه ک شه کردنیان لێبگریت، کاتژمێر (8:30) ده قیه ی شه و بوو به لām که مێ پوونا کای هه مابوو، فلینگتن که به درێژی نه و پۆزه به رگی شالاری هیژه به هیژه کانی سوپای فره نسای گرتیوو، فرمانی به هه موو یه که سهریازییه کانی کرد، هیژش بکه نه سه ر دوژمن.

هیچ هه والی مارشال گروش نه بوو و ناپلین هه تا دوا ساته کان بیهوده له چاره پوانیدا بوو، کۆتایی کاری فرنسا نزیکبۆوه، گاردی ئیمپراتۆری که به بێ ئومیدانه ده جه نگاوه که وتیۆ ناو فشاری به هیژی دوژمنه وه.

ناپلین له که له تیپکی نارنجۆک هاوێژدا خه ریکی پاشه ک شه کردن بوو، شه پکردنی سه ختی گاردی ئیمپراتۆری به ره و پێشچوونی سوپای هاو په یمانانی وه دره نگ ده گێپا، سه ره نه نگ هالکتی بریتانی هاواری له تهنه گ به ده سته کانی گاردی ئیمپراتۆری کرد که له ژیر فرمانی ژنرال کامبروندابوون و چواره وریان گیرابوو و ده یگوت (ئێ فره نسویه ئازاکان، خۆتان به ده ست وه بده ن). به لām سواری گاردی ئیمپراتۆری مردنیان له خۆ ته سلیم کردن پێباشتر بوو، کامبرون به جێ و ه لāmی نه و پێشنیاره ی دوژمنی دایه وه.

له خاله کانی تری به ره ی شه پدا، به تاییه ت له پلانسو دا که له ویدا له شکری لوبو شه پی ده کرد، فره نسویه کان به رگریان ده کرد، به لām له به رامبه ر هیژشی پروسه کان که تازه هاتبوونه مه یدانی شه پ تیشکان و بۆ پزگار کردن گیانی خۆشیان ته نها هه لاتن رێگا چاره بوو.

نوشه‌وه توانزا هه‌ندیک له‌سهریازه هه‌لاتوه‌کانی فره‌نسا کۆبکرتنه‌وه و دووباره بۆسبه‌ی ئاماده‌ی شه‌پکرتنه‌وه، وه‌ی پروسه‌کان به‌دریژایی شه‌وه‌ریکی به‌دواکه‌وتنی سه‌ریازه په‌رت‌وازه و هه‌لاتوه‌کانی سوپای فره‌نسابوون.

(7)

(25) هه‌زار سه‌ریازی فره‌نسی و (22) هه‌زار سه‌ریازی هاوپه‌یمانان به‌کۆژاوی وێرینداری له‌مه‌یدانی شه‌پدا جێمابوون. پاشه‌کشه‌کردنی سوپای فره‌نسا که‌هه‌موو تۆپخانه‌ی خۆی له‌ده‌ستداوو و نژیکیوتنه‌وه‌ی سه‌دان هه‌زار سه‌ریازی نه‌مساوی و پوسی له‌مه‌رزه‌کانی فره‌نسا، ناپلین به‌شێوه‌یه‌کی جددی خستبۆ ته‌نگزه‌یه‌کی دژواره‌وه، له‌وکاته‌ی ئیمپراتۆر له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلو دوورده‌که‌وته‌وه، گه‌یشه‌وه‌ی قه‌ناعه‌ته‌ی پۆزگاری خۆتیننی سوپاگری کۆتایی پێهات، ئایا گروش به‌و وه‌دواکه‌وتنه‌ی که‌بووه‌ی له‌ناوچوونی سوپای فره‌نسا خیانه‌تی کرد- یان پۆگاکی لێهه‌له‌ببوو؟ ئایا مارشال نی له‌کاتی هێرشکردنی سه‌ریازه‌ سواره‌کانی سوپای فره‌نسا بۆسه‌ر سوپای بریتانیا وه‌ک یه‌ک جوامێرو قاره‌مان په‌فتاری کردبوو- یان وه‌ک شتیپتیک؟

ئایا چه‌قوابوو ناپلین هه‌تا نیه‌و پۆراوه‌ستاباو هێرشی کردبا سه‌ر سوپای به‌رتانیا- یان ده‌بوا پێشنه‌وه‌ی بلوخر بگاته‌ مه‌یدانی شه‌په‌که‌ ناپلین له‌به‌ره‌به‌یانه‌وه‌ هێرشی کردبا سه‌ر سوپای بریتانیایی و تێکشکاندبان؟ ئه‌م په‌رسیاران‌ه‌ سه‌دان په‌رسیاری تر بۆماوه‌ی سه‌د ساڵ مێشکی مێژوو نووسانی سه‌رقاڵکردبوو و ببووه‌ جێگای سه‌رجی که‌سانی هاوچه‌رخ‌ی شه‌پی واترلوش، به‌لام پێویسته‌ ئه‌وه‌وه‌بیر به‌تیننه‌وه‌ ناپلین له‌وساته‌وه‌خاته‌دا گرنگی ئه‌وتۆی به‌مانه‌ نه‌ده‌دا، ئه‌و به‌په‌وه‌که‌ش ئارام دیاربوو و به‌دریژایی پۆگای نێوان واترلو و پاریس غه‌رقی بکړنه‌وه‌ی قوڵی خۆی بوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌موو شتیکی له‌ده‌ستداوو و ئیتر ئومێدی گه‌رانه‌وه‌ی هه‌چی بۆخۆی نه‌ماوو، په‌نگ به‌و و سه‌پۆرتی له‌پۆزی دواتری شه‌پی لاییزیک جوانترده‌هاته‌ به‌رچاو، ناپلین بۆخۆشی دوا‌ی شه‌پی واترلو گوتیبوو (خه‌تای من نییه‌ که‌واته‌ زله‌پزه‌کانی ئه‌روپا شه‌پانگێزن له‌گه‌ڵماندا، به‌لکه‌ ئه‌مه‌ خه‌تای شۆپشه‌، ئه‌وانه‌ هه‌میشه‌ من به‌نۆینه‌ری شۆپش و پیاوی لایه‌نگری شۆپش سه‌یره‌که‌ن).

چه‌ند ناپلین له‌ژۆر لایه‌نه‌وه‌ له‌بنه‌ماکانی شۆپشی مه‌زنی فره‌نسا به‌دووربا، لایه‌نگرانی ئازادی بیری نه‌وه‌کانی دواتر ئه‌وه‌بوو که‌ناویراو وابسته‌ به‌شۆپش بووه‌ ئه‌مه‌ش له‌سه‌رتاسه‌ری ئه‌روپادا هه‌روا سه‌یره‌که‌را، لێره‌دا ئه‌وه‌ به‌سه‌ خۆشی هه‌رتزل، به‌ینه‌په‌وه‌ که‌له‌و تابلییه‌دا فلینگتن و بلوخری کێشاهوه‌ که‌له‌مه‌یدانی شه‌پی واترلوا په‌رژایی له‌یه‌کتری ده‌که‌ن). (ناپلین ته‌نگه‌ی به‌میلله‌ته‌کان هه‌لچنیه‌بو، ترس وه‌رزی خستبۆ ناودلی ئه‌مانه‌، هه‌تا زه‌به‌وه‌شاندن به‌زه‌بر وه‌شاندن وه‌لام بده‌نه‌وه‌، بۆیه‌ ئه‌مانه‌ به‌رق و کینه‌یه‌کی بێ به‌زه‌بیان بۆ پۆزگارکردنی خۆیان له‌ده‌ست کۆیله‌یه‌تی و پاراستنی به‌رزه‌وه‌ندی ناغاگانیان ده‌جه‌نگان.

سه‌رکو‌تکردنی سه‌ریازی بووه‌ جێگه‌وه‌ی سه‌رکو‌تکردنی قۆناغی فیو‌دیالی، من له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و تابلییه‌ی هه‌رتزلدا ناتوانم بێ لێکه‌دانه‌وه‌ی به‌سه‌ریدا تێپه‌رم.

هه جاره ی بۆماوه یه کی ژێد له و تابلیزه خورده بیهوه له رێژک دامده گرێت، فلینگتن ویلخور به ویه یی شادییه وه سلو له یه کتری ده کن، بۆچ خوش و دلشاد نه بن؟ نه مانه په ویه وه ی میژوویان له شه ر شارێنگاکه ی خزی لاداو خستیانه گزلاویکی بۆگه نه وه به ده ره مێتانه وه ی نه و بۆماوه ی نیوسه ده نه گهری نییه .. سپیده ی به یانی بوو، نه وویا له خه و دابوو، بیته وه ی بزانه چاره نووس گزپاوه).

هرتزل خودی نابلیونی به وه تاوانبارده کرد که گهلانی نه وویای به ژێو سته می خزی گه یاندو ته لیواره کانی مه رگ. نابلیون له به رامبه ر نه م بۆچوونه دا هه میشه بیده هنگی هه لده بژارد. به لام حکومه ته شمول و په هاییه کانی نه شرافتی و فیدویاله کان که چه ند جارێک له سه رده سته نه و تیشکا بوون، تو له ی خویان هه تا ئاستیکی ژێد له شه پی و اتزلودا کرد بۆوه. شایانی باسه دوی و اتزلو نابلیون باسی شه په شاکاره کانی خزی نه ده کردوو و اتزلوشی وه ک واقعیک و به س سه یرده کرد، وه ک نه وه ی بۆخوی قاره مانی نه و داستانه نه بویت. گزپانکاری له پر هاتب ئارا، دوی گه پانه وه ی نیمپراتۆر له شه پی و اتزلو بۆپاریس، نیتر بۆته خت و تاراج ململانی نه ده کرد، به لکو چاری له هه موو پێگه کانی خزی پۆشی، نه مه ش له به رنه وه نا که تواناو ئیراده ی خزی له ده سته دبای، به لکو بی گومان له به رنه وه بوو گه یشتبێ نه وه ناعه ته ی نه وکارانه ی که باش - یان خراپ نه دجامیداون، گه یشتونه ته کوتایی. سن مانگ پیشتر، واته: له مارس سالی (1815) دا کارێکی کردبوو، که کس به درێژایی میژوو نه بیکردبوو، چونکه نه وکاته باوه پی ته وای به خوی هه بوو و باوه پی به ئه ستیره ی به ختی مابوو.

به لام نیستا نه و نه ستیره یه بۆه میشه کوژایه وه، دوی شه پی و اتزلو هیچ کاتیک به قه ت شه وی (11) ی نیبریلی سالی (1814) دلته نگ نه بوو و په ژاره داینه گرتبوو، نیمپراتۆری فه رنسا نیتر ته نها چاوه پوانی نه وه بوو ببینیته ئاراسته ی پووداوه کان چی لێبه سه رده هێتن و پیرایدابوو له مه ودا ده ست له چاره نووسی دیاریکرای خزی وه رنه دات، هه رکه گه یشته وه پاریس له (21) ی یۆنی) دا، بانگه یشتی وه زیوه کانی کرد، کارنو پیشنیاری نه وه یکرد داوا له په رله مان بکریته، دیکتاتۆریه تی نابلیون پابگه یندریته، داو- ش پیشنیاری نه وه یکرد نه وجمه نی نوێنه ران هه لپوه شیتندریته وه کاری په رله مانیش بۆماوه یه ک هه لپه سیزدیته، نابلیون نه م پیشنیاره ی په تکرده وه، ئینجا نه وجمه نی نوێنه ران کوژبوونه وه ی کردو له سه ر پیشنیاری لافایت، که جارێکیتر له سه ر پووداوه میژویه کان دیارکه و ته وه، پاگه یندرا حکومه تی مه شروته بۆ هه میشه له فه رنسا دا به مینته وه، دوی تپه پوونی چه ند سالی نابلیون کوتیوی ته نها ئاماژه یه کی نه و به سبووه هه تا خه ک نه دمانانی په رله مان که لوپاچه بکن.

هه ندیک له نوێنه ران که هه تا کاتی گوتنی نه م گوته یه زیندوو بوون، نه مه یان به راست ده گتپایه وه و ژوبالیان بۆ ده کیشا، نابلیون ده بو له به رامبه ر که سیکی وه ک لافایتا، ماراپه کی دروستکردبا، له به رامبه ر نه و ئازادیخوازان ه ی ده یانویست سالی (1789) زیندویکه نه وه، به لام نابلیون له پێش شه پی و اتزلو نه دواتریش نه یده ویست نه م پێگا چاره یه بگریته به ر و په نابۆ نه مه بیات.

به پۆژانی (21 و 22 و 23) ی یۆنیۆدا، هه والی یه كه له دوای یه كی سهیر له گه په كه كۆركار نشینه كانی پاریسه وه ده بیسترا، خه لكیك ژۆر كۆده بوونه وه به بانگ هاواریانده كرد ئیمپراتۆر ده ست له كار بكیشیته وه ده بێ شەپری چه كداریش دژیه داکیركه ران بکهین، به درژایی پۆژی (21/ی یۆنیۆ) و پۆژی دواتریش كۆمه لێکی ژۆر له دانیشتوانی گه په كه كانی سنت نه نتوان وسن مارسل وتامپل، پیتیۆنیان ده كردو هاواریانده كرد، بژی ئیمپراتۆر، بمری نه تجمه نی نویتنه ران.

یان مه رگ -یان ئیمپراتۆر! ده ست له كار نه كیشیته وه! ئیمپراتۆر! خه لكینه چه كه هه لگرن، بمرن خانیان).

به لام ناپلیۆن ئیتر نه یده ویست فەرمانپه وایی بکات، له پاریسا داوه نده كانی ئیداری سه خت دلنیه گران بیوون، نه ندامانی ژوری بازگانی واوه ن بانکه کان (کۆبوونه وای مه شوره تیانده كرد، ترس وه رژیکی ژۆر بالی به سه ر بۆسه دا کیشابوو، ناپلیۆن ده بتوانی به پۆشنی بیینیته كه برژوازیته ده ستی لێهه لده گریت وخه ریکی وه لانابه تی، ئیتر بۆه وچه كه لکی نه ماوه ته نانه ته مه ترسیداریشه .

ئو كه به درژایی ده سه لاتداریه تی خۆی پشتی به وچه به سته بو، ئیستا ده بیینی نه وچه به خیانه تیان له گه لداكردو بۆ هه میشه له به رخاتری نه وچه به چاوپۆشی له شه پکردن پۆشی.

له (22/ی یۆنیۆ) دا جارێكیتر له به رژه وه ندی كۆپه كه ی كه له به هاری سالی (1814) وه له گه ل دایكیدا لای باپیره ی فرانسوا ئیمپراتۆری نه مسابوو، ده ستی له فەرمانپه وایی فەرهنسا كیشایه وه، به لام نه مجاره یان نه یده زانی داخوا ولاتانی نه وروپا ناماده ن ده ست له به ربینه كان هه لگرن، له به رخاتری كۆپه كه ی-یان نا.

له وكاته دا كۆمه لێك خه لكی ژۆر له ده وری كۆشکی ئیلینۆ، كه ناپلیۆن له ویدا نیشته جێ بیوو، كۆبوونه وه هاواریانده كرد (ده ست له كار نه كیشیته وه، بژی ئیمپراتۆر) گه وریه یی وه خرۆشی نه و خۆپیشاندانان به ناستیکبوو برژوازی پایته خت ته واو نیگه ران بیوو وه ده ترسان دووباره ئاگری شۆپش هه لگیرسیتنه وه، تارمایی شۆپش له وه ش خراپتر نه وشۆپشه ی كه ناپلیۆنی كرده دیکتاتۆری په ها، بیروهۆشی برژوازیته ی چه نجاهه تکرده بو.

ئیستا هه والی ده ست له كار كشانه وه ی ناپلیۆن بلاونه ببۆوه كه سودی ملكداری وه رگرتن زیادیکرد، برژوازیه كان هاتنی پوس و بریتانی و نه مسابوی و پروسیان پیتباشتربوو له هاتنه ناو به واری سیاسی و ده سه لاتی كۆركارانی ده وری شار⁽⁸⁸⁾ كه له خۆرئاوا بوونی پۆژی (22/ی یۆنیۆ) دا ئاشكرا بوو ناپلیۆن بۆ مالمزون چوووه ده ست له كار كشانه وه ی نه و پاشكه زیبوونه وه ی نییه، ئیتر ورده ورده خه لكه كه بلاوه یانلیكرد.

نه و چالاکی وگورچ وگولی و خۆپیشاندانانی كۆركاره كان ده یانكرد هۆكه ی زیاتر نه وه بوو له كه ژێ هاویندا هه زاران كۆركاری بینا، كه له شارێچه كه نه وه بۆكاشی كردنی شه قامه كان و به رد تاشی و دیواردانان و ئاسته گری ودر تاشی... هیت، ده هاتن بۆ پاریس، له گه ل خه لكی زه حمه تکیشی پایته ختدا زیاتر ده بیوون، ئه م كۆركارانه كۆركاره كانی پاریسیان خۆشه و یست بۆیه نه مانه كه هه م كۆركاریبوون وه م گوندنشینیش، دوو نه وه نده رقیان له به ربینه كانی ده بۆوه له بوونی ناپلیۆن نه وه یان به دی

288 - نووسه ر ژێده دا دوومه به ستی هه به، به كێكیان نه هاته مه سه رگاری چه په كان، كه به كۆمۆنه ی پاریس ناسراون، ئه وێ تریشان مه به ستی له كرتنه ده سه لاتی لایه نه كانی تری نۆژه كه میكانیزمی نۆژی هه زنی فرانسایبوون، به تایه ت له وه ی كۆركاره كان ده یانویست له به رامبه ر خێرش یككاته ن بۆسه رفه رهنسا به رگریكه ن. (و- فارسی).

ده كرد كه سېكه پاريزگاري له نه و ان ده كات له مه ترسي هاتنه وهی بوريته كان بؤسر كوسي ده سالات، نه مانه نه يانده توانی
تړتگ بگرن وچاويان به رينايی نه ده دا ناپلین دست له فەرمانه وایي كردن بگځيښته وه.

نه وانه ده پڙانه سر جاده كان و نه و كه سانهی جلو به رگي جوانيان له بهر دابوو گومانی نه وه يان لیده كړا نه شرافين، به نه نقه ست
دايان ده گځانې، نه مهش ته نها به به هانهی نه وهی له گه ل ميله تدانين و هار و ناكهن بلين (دږی) دست له كار كشانه وهی
نيمپراتورين).

په كيك له وكه سانهی پيش پځانې (23 و 24 و 25) ی یونی له پاریس دابوو پوډاوه كانی بینووه و ناوای نووسیوه (هرگیز
میلله، نه و میلله تهی كه باجی ده رانه تی ده داو شه پی ده كرد، هه تا نه و نه دازه په حقه و یستیان بې نيمپراتور
ده رنه بریوو).

نيمپراتور له (28/ی بونی) دا له مالمنونه وه به ته مای پڅيشتن بې پڅه كانی توقيانوسی نه تله سی وه پی كه وت، به ونیازهی
په كيك له وكه شتيانهی كه له بنده ری پوشفور دابوون سوار پی و پی نه مریكا بجیت، به فەرمانی وه زیری ده ریایي فەر نه سا
دو كه شتی بونه و مه به سته ناماده كرابوون، كاتې ناپلین سعات (8/ی به يانی پڅی (3/ی یونی) كه شته به بنده ری پوشفور،
كه شتيه كان نامادهی هه لدانی چارې كه كانيان بوون، به لام چوونه ده ر له بنده ره كه نه ده كړا، چونكه ده سته په ك له هیزی
ده ریایي بریتانیا ته ننگ به ری به بنده ره كه يان كوتړل كړد بوو.

ناپلین چاوه پوانی كڅشاو به ناشكرا دیاربوو ده په ویت كات به سه ره ریت، به بپوای نه وهی پځانسی سالنی (1830) شاكاری
پر شانازی ناپلین ته نها قوربانه کی كه می مابوو، نه گه ر له ناو میڅكي خه لكدا ویتنای پرومته په کی ^(۸۹) تازهی به زنجیر
به به رده وه به ستراو بڅه میښه له ناو هڅياند ا نه مابایه وه، نه و نه فسانه ی نيمپراتوری ناپلین، ته و او پرېشكو نه ده مایه وه،
ناپلین بڅخی په ی به وړاستیه بر دبوو كه نه یده ویست به كوتایه كیتر شاكاره نه فسانه كه ی خوی كوتایي پی پیښت
، هه رچونكېت دواتر نيمپراتور نه ی توانی پاساویكي قانع پیکه رانه بونه و هه لویتسه ی خوی پیښته وه، پیښناریان بونه و كړد
به په ك كه شتی بچوك به نه پی سه فەر كه ی بكات، به لام نه و به مه پازینه بوو، بوونی نه و له پوشفوردا ناشكرا بوو، پځانه
هه زاران كه س له بهر په نجه ره كانه وه دروشمیان ده كوتن و هار و یانده كړد بږی نيمپراتور، سه رنه نجام له پڅی (8/ی یولی) دا
سوار ی كه شتيه كېوو و كه شتيه كه له به بنده ره كه چڼده ری، به لام زوری نه بر د كه شتيه كه ناچار بوو له دورگی ناكسدا
له ننگه ریگریټ، چونكه هیزی ده ریایي به رتانی هه موو پځاكانی چوونه وه سر توقيانوسیان كړت بوو.

ناپلین دابه زی و هه موو خه لكی نه و ناسیان، مه له وان و ماسی كرو هه موو خه لكی نه و شویتنه به ره ولای كه شتيه كه ی ناپلین
هاتن، سه ر یازه كانی سه ر یازگی نه و دورگی په تكایان له نيمپراتور كړد سه ر دانیان بكات و ناپلین به پازی بوونی به تكای نه مانه
سه ر یازه كانی نفری شاد كړد، ناپلین چاوی به وپځو شویتنه سه ر یازیه كه وت كه پیښتر به فەرمانی خوی له و دورگی په دا
دانرا بوون، كاتې گه رایه وه ناو كه شتيه كه نه و یان پیځاگ ياند كه ده سالات د ارانی حكومی له پاریسدا په یامیكيان نار دبوو ویتیدا

²⁸⁹ - برومته: خواجه کی نه فسانه یی، كلتوری بۇناییه و له لاین زیوسی خواي خواكانه وه سزاداره و به ده ست ویت زنجیر كراوی له سر كیوه كانی قه قه قازدا به تاش بهر دیکه وه
به ستر او نه وه.. بۇزانیاری زياتر، سه ری كتيبی نه فسانه ی خواكان بكه (و-كوردی).

ئاگاداريان كوردبونو، هه تا هيزى دهريايى برىتانىا له وناوه دا بئيت ئه و كه شتييه ئى ئيمپراتورى له سهره نابى بكه وئته جوله، به لام برىتانىيه كان له كندهاره كدا گه شتيان ده كرده ئاماده ئى شه ببون.

له گه ئ نابليقندا دو ك دوروفيگو (ساواري) و مونتولون و مارشال برتران و لاسكاز و ده سته يه كه ئه فسه ريتر هه ببون و ئه مان هه تا سهرنيسكان له به رامبه ر ئيمپراتردا به وه فاببون، نابليقن بپارييدا ساواري و لاسكاز بى گفتوگوكردن له گه ئ برىتانىيه كان سه باره ت به وه ئى ئايا پنگاه ده دن ئيمپراتر به كه شتى بپوات بؤنه مريكا- يان نا، نارد؟

ئهم نيردراوانه له لايه ن لئيرسراوى ده ريانه كانى برىتانى به ناوى ميتلند پيشوازيان لئيكراو ناويرو به وه لامدانه وه يه كى به پزوهه گوتى (ئه گه ر حكومه تى برىتانىا پنگاهدات نابليقن بپوات بؤنه مريكا، گرنتى چى هه يه به وه ئى پاش ماوه يه ك ناويرو ناگه پتته وه وه شه پى خويناوى جارتيكتر له گه ئ ئه وروپادا ناكاته وه ؟

ساواري له وه لامدا گوتى: ده ست له كار كيشانه وه ئى سالى (1814) ئى ئيمپراتر جياوازه له گه ئ ئه مه ئى دواييدا، چونكه ئهم جاره يان ئيمپراتر به مه يلى خؤى ده ستى له ده سه لات هه لگرتووه، ده نا ده يتوانى دواى شه پى واترلوش هه رله سه ر كورسى ده سه لات بچيئته وه دريژه ش به شه پيدات، به لام ئه و ئه مجاره يان ده ستى له ده سه لاتداريه تى هه لده گرئت و خه ريكي زيانى تاييه تى خؤى ده بئيت، ميتلند گوتى: ئه گه ر واين بئىچ نابليقن دواى په نا هده ئى له برىتانىا ناكات؟ له كرتاي گفتوگوكه دا، ئۆتته ره كانى نابليقن نه يانتوانى بچوكترين به لئين وه ريگرئن، ئه نانه ت سه باره ت به وه ئى داخو حكومه تى برىتانىا نابليقن وه ك ديلي شه پى سه يرده كات-يان نا، به لئى هيجيان وه گيرنه كه وت.

كاتى ئه مانه گه رانه وه كه شتييه كى نابليقن ئه فسه رى دوو تيبى ده رىايى فهره نسا ئه مه يان زانى ئه گه رى ئه وه هه يه ئيمپراتر به ديلي بكه وئته ده ست برىتانىيه كان به مه توره ببون و به ژاوه ژاو كه وت پئ.

لئيرسراوى هيزه ده رىايه كى فهره نسا پونه، به ژه نرال دوموتولونى گوت: من له گه ئ ئه فسه رو سه رىازه كانى خؤمدا مه شه ورم كردوو به بناوى ئه وانه وه قسه له گه ئ تۆداده كم: دواى ئهم قسانه بلانه كه ئى خؤى بؤناويرو باسكردو گوتى: كه شتييه كى من (مدوز) نيوه شه و بچيت كه شتى بلروفونى برىتانى غافل ابكات و به كزيذا بچيت، ئه مكاره ده بئته هؤى ئه وه ئى برىتانىه كان بؤماوه ئى دوو سه ات سه رقالى شه رين، ئاشكرايه كه كه شتى مدوز تيداده چيت، به لام ئه و ماوه يه به سه بى ره تبونى كه شتى سال كه ئيمپراترتيدا ده بئيت و كه شتييه جه نكييه كانى برىتانىا (ميتلند) و پئى گوت نابليقن برياريده وه چاره نووسى خؤى به ده ستى برىتانىيه كان بسپيرت.

ميتلند گوتى: دلنلياتان ده كه مه وه بئى ئه وه ئى هيج به ربرسيارتك كه له ئه ستزى خؤم ده گرم له ناو كه شتييه كى خؤمدا به وپه رى پزوهه پيشواى لئنده كه م و شكۆمه ندى ومه زنى ئه و ده پاريزم. له (15/ئى يۆلؤى سالى 1815) دا نابليقن سوارى كه شتى چارئكدارى دياريكراو بو، هه تا خؤى بگه يه نيته كه شتى بلروفونى برىتانىا، ئه و جارتيكتر جله جوانه كانى خؤى كه جلى يه ك ره نكى تفه نكى به ده سه تكانى گاردى تاييه ت خؤى ببون، له به ركرسو كلاره بؤله به ناويانگه كشى نايه سه رى، لئيرسراوى كه شتييه چارئكداره كه له پيشه وه ئى سه رىازه كانى ده رىايى فهره نسا كه به ريژه وه وه ستاببون هاواريكر بئى ئيمپراتور دواتر هاته پيش و خؤى به ئيمپراتر ناساندو چاره روانى ده توانييت به ته نكه به رى كه نده وه كه تئيه رييت و ماوه يه كى زؤريش له ته نكه به رى كه نده وه كه دور ده كه وئته وه، چونكه به له مه جه نكييه كانى ترى برىتانى نه يده توانى روو به رووى كه شتييه كى

وهك سال بېټه وه، ته نها ده يانتوانی كه می وه درای بخن، نه فسه رانی كه شتی مدوز گوتیان ناماده ين گيانی خقمان له پېتناو ده ريارزبونى ئيمپراتور به ختېكه ين. كاتې نه م پېشنياره يان به ناپلېون گوت: به مونترولونى گوت: ناماده نيم قورانييه كى شارا بۇده ريارزبونم قبولېكېم، چونكه نه و ئيمپراتور نه ماوه و ناشى به ك كه شتی جهنگى فره نسي بكات به قوريانى رزگار يوونى كه سيكي ئاسايى، ئينجا ناپلېون كه شتی سالى جىن هېشت و له دورگه ي ئاكسدا دابه زى، چەند نه فسه ريكي گه نج نه وه يان گرته نه ستل به به له ميكي جهنگى بچوك ئيمپراتور بگه يه نيته شويني مه به ست.

به لا ئيمپراتور سه باره ت به چاره نووسى خۆى دوا بربارى دابوو، لاسكاز چوه لاي ليپرسراوى فره مانده ي كه شتييه كه و بريارى ناپلېونى پيگوت.

كه شتی چار كه دارى دياريكراو به سه ر ناوه كه دا رويشت و له تەك كه شتی بلروفونى بریتانیا دا له نكه ريگرت. ميتلند له نزيك په يژه ي دروازه ي كه شتييه كه دا به سه لام كردنى سه ر يازى تونده وه پيشوازي له ئيمپراتور كرد. هر كه ناپلېون پيى ناپه سه ر ته ختايى كه شتييه كه ي بریتانیا ي بينى هه موو سه ر يازه كانى به ريز راوه ستاون و ميتليند هه موو نه فسه ره كانى خۆى به ئيمپراتور ناساند، ئينجا ناپلېون چوه باشتري ن ژووى كه شتييه كه كه ميتليند بۇنه وي رازاند بۇوه، ئيسا به هيزتري ن و سه رسه ختري ن و ترسناك تري ن دوژمنى كه بریتانیا به درژايى مژووى خۆى توشى نه بووه، كه وتبۇ چنگى.

سنت هیلین (1815-1821)

(1)

له سهره تاي سده ی (16) دا په کيک له جيهان گه راگانی پورتوگالی، که دواي واسکو د بگاما خه ريکي د نيزينه وه ی تازه بوو له خوارو نرقينانووسی نه تله سی، دورگه يه کی بچوکی له (15ر5) ی هيلي پانی خواروودا د نيزينه وه که دانیشتوانی تیدانه بوون.

نم د نيزينه وه له (21/ی مانگی مایزی سالی 1501) دا بوو چونکه نه و روزه له سالنامه ی کلیسادا به ناوی سنت هیلینه و ناوی په کيک له قدیسه کانه، ناوی نه و دورگه یان نا سنت هیلین، نه و دورگه یه له سده ی هه شده همددا که وته ژیر ده سلا تی هوله ندیبه کان، به لام بریتانیبه کان له سالی (1673) دا بومه میسه داگیرانکړدو کرمپانیای بریتانی هندی خوره لاتی نه م دورگه یی کرده پایه گای نیوان بریتانیا و هندستان، کاتن ده وله تی بریتانیا زانی ناپلین خوی ته سلیمی که شتی بلورفون کړدوه و بوته په ناهنده، بریاریدا بوته و دورگه یی بنیژیت، نزدیکترین خاکی سهرده ریای نه فریقا (200) کیلومه تر دورره پزیستن له بریتانیاوه بۆ دورگه ی سنت هیلین نه وکاته دورمانگو نیوی ده خایاند، نه و پینگه جوگرافیه بووه هوی نه و ی حکومه تی بریتانیا بریاریدات ناپلین بۆ نه و ی دوربخاته وه، چونکه به تاییه ت دواي سد روزه حوکم کړدنه که ی جاری دوه می ناپلین، له وه دهرسا نابراو شاکاره جه نگیبه که ی خوی تومار بکاته وه.

به دیارکه و تنه وه ی سهرله نویی نه و له فهره نسادا، نه گهری نه وه ی هه بوو نیمپراتوریه ت زیندویکاته وه و شهرکی تازه له نه و روپادا به ریابکات، دورگه ی سنت هیلین به وه ی له ناوه راستی ثوقیانوسدا بوو و نذر دوربوو له نه و روپا، نه گهری که رانه وه ی ناپلین له نارادا نه هیشت. شاعیرانی رومانسی میژو نووسه نووسره نیشتمان په رسته کانی فهره نسایی، پییانوايه بویه بریتانیا نه و دورگه یی بۆ ناپلین دیاریکړد هه تا زیندانیبه که ی خوی روتر بکوزیت، به لام نه م کوتانه راستین، ناو وه وای سنت هیلین نذر سازگاره، پله ی گهرمی له که شی هاویندا ده گاته (24) و پله ی سرماش (18) پله یه. نه مری له دورگه یه دا لیره واری که م ده که ونه به چارو، به لام سده یه که له مه ویر جه نگه ل لیره دا نذر چریووه. ناوی خواردنه وه ی سنت هیلین زوال و ته ندروسته، خا که ی تیز ناوده بیته و پرپه له گژوگیای نذر به رز، روبه ری نه و دورگه یه (122) کم چوار کژشه یه، تاشه به ردی نوکتیژی سوزباوی له روزه کاند هیه و ده لئی له ناوه راستی ثوقیانوسدا سهریان دهرمیناوه، چه ند که سیکي دیاریکړو له که ل ناپلیندا نیردراون بۆ سنت هیلین، چونکه بریتانیا دواکاری نذر له و که سانه ی ویستویان له که ل ناپلینداین ره تکرده بووه. هاوه له کانی نیمپراتور بریتی بوون له: مارشال برتران و هاوسره که ی، ژنرال کنت دومونتولون و هاوسره که ی، ژهنه رال گورگو ولاسکاس و کوره که ی و پیش خزمه ته تاییه تیه که ی ناپلین مارشان و چه ند ده ست و پیوه ندیکتر که له ناویندا که سیکي کرسی هه بوو به ناوی سانتینی. سهره تا خانوکی که می به رته نگو نارپکیان دایه ناپلین، به لام پاش ماوه یکه بۆ خانویه کی گوره و به رفراوانیان گواسته وه که که وتبۆ به شی باشووی دورگه و پیی ده گوترا لانگ وود.

هەتا مانگى ئەبرىلى سالى (1816) ئو دورگە يە لەژىر ئىدارەى دەريانى كوكېندابوو، بەلام لەمانگى ئەبرىلى سالى (1816) بەدواو هەتا مردنى ناپليقن، كەستىك بەناوى ھودسن لاو، بووبە ھاكىمى ئو دورگە يە.

لاو سەربازىكى توپەو بىرگورت بوو ولەدنيا لەھەمووشتىك زياتر لەزىندانىيەكانى دەترسا. ھەستى بەلپىرسراوئى نۆر دەكرىو بەترس ولەرزەو ڕۆژگارى بەسەردەبرد، لەوہى نەكا ناپليقن ھەلبەت، نۆرجار بەو فەرمانانەى كەدەدراڻە ھاكىمى ئو دورگە يە.

ناپليقن تەواو ئازادى ھەبوو لەوہى بەپى - يان بەسوارى بەدورگە كەدا بگەرئەتو پيشواى لەميوانەكانى بگات. لەسەرتادا ناپليقن پەيوەندى پاشى لەگەل ھودسن لاودا نەبوو وبەگشتى لەمەزلگاگەى خۆيدا پيشواى لەئو نەدەكردوو بۆ داعو تەكانى ئو نەدەچوو كەبۆ ئەمى سازدەكرد، چونكە ھودس لاو، ناپليقنى بەژنرال بۆناپارت ناودەبرد. لەو دورگە يەدا نوێنەرانى ولاتانى وەك پوسياو نەمساو فەرەنسا ھەبوون، ناپليقن لەمالەكەى خۆيدا پيشواى لەنۆر خەلكى ھەمەپەگەز دەكرد كەدەچوون بۆ ھندوستان وئەفرىقاو بەپىچەوانەش، كە ئوانە لەسنت ھىلېندا لاياندەدا، يەك تىپى سەربازى بۆ پارىزگارى كردن لەدورگە كە نۆردرابو بۆ جىمىزتاوون كەتەنھا شارۆچكە يەكى بچوكى سەنت ھىلېن بوو وگەمىك لەلانگ وودەو دورىبوو، جىگای ئامازە بۆكردنە سەربازانى برىتانى نەك ھەرتەنھا بەچاوى پێزەو سەبرى ناپليقنىيان دەكرد، بەلكو نۆرجار ھەستى پېرخۆشى خۆيان لەبەرامبەر ئەودا دەردەبېرى، بۆنمونه: سەربازەكان دەستەگوليان بەديارى بۆ ناپليقن دەناردو لەبەر ئوانەى دوروىەرى ناپليقن دەپارائەو پنگايان بەدەن ئىمپىراتۆر بېيىن، ئو ئەفسەرەنەى لەبەرختارى چاودىركردنى ناپليقن ئاچارىبوون سالانتيكى دورو درۆلەو دورگە يەدا بەمێننەو، دواتر كاتى باسيان لەزىندانكراوگەى خۆياندەكرد بى ئىرادەى خۆيان ھاودەردى وخۆشەويستى خۆيان بۆ ناپليقن دەردەبېرى، ئەم بارودۆخە نەيدەتوانى نەبێتەجىگای سەرنجى نوێنەرانى ئەوروپايى كەبۆ چاودىرى كردنى ھالى ناپليقن لەو دورگە يەدا بوون، كەنت بالەن، نوێنەرى ئىمپىراتۆرى روسيا، لەم بارەو دەلەيت (لەھەموو شتىك سەرتەر ئەوہى ئەوپىارە زىندانىيەى لەتەخت وشاراج بېبەشكرابوو وچواردەورەى پاسەوان بوون، نفوزىكى نۆر بەھىزى ھەبوو وكارىگەرى دەكردەسەر ئەوكەسانەى بۆسەردانى دەچوون، كەفەرەنسىيەكان دەيانبېنى ھەلدەلەرزىن وخزمەتكردن بەئەويان بەشەرەفيكى گەرە دەزانى و شانازيان پێو دەكرد، برىتانىيەكان بەكرنۆزىردن و پێزەو ھەلسوكەوتيان لەگەلدادەكرد، ھەتا ئەوكەسانەى كەچاودىركەرى ئەويش ھەلدەدەن بېنەجىگای سۆز بەزەبى ئو ويەك قسە لەدەمى ئەوہو بېيىستن، كەس غىرەتى ئەوہى نەبوو خۆى بەھاوتاو ھاوشانى ئو لەقەلەمبەدات).

لەدەربارە بچوكەكەى ناپليقندا ھەميشە ئوانەى لەگەلیدا ھاتبوون بۆ سەنت ھىلېن لەنۆوان خۆياندا گۆرمەو كيشەيان ھەبوو و وەك ئەوہى لەپارىس لەكۆشكى توپلىرى دابن، ئاى و ئۆنيان لەدۆى يەكترى دەنايەو.

لاس كازو ومونتولون و گورگو و برتران، ناپليقنىيان دەپەرست و ئەويان بەخوای خۆيان دەزانى و ئىرەبيان لەبەرامبەر يەكترىدەھەبوو، ھەتا وايلىھات، گورگو لەگەل مونتولومدا پىكەلېرژان و توپەبوونى ناپليقن توانى كوتايى بەم پىكەلەچوونەى ئەم دوانەبێت.

سَن سالِ دواى نهمه ناپلین به بهانه‌ی هم‌ه‌جور له‌راستیدا بۆشه‌وی له‌ده‌ست کلک‌سوته و ستایشی له‌راده‌به‌ده‌رو هه‌لسوکه‌وتی نابه‌جَن و بیزارکه‌ر، گورگی بۆ پاریس گتێراپه‌وه و ناچاریشبوو لاسکاز له‌خۆی دووربخاته‌وه، له‌سالی (1818)دا هودسن لاوی حوکمرانی دورگه‌که لاس‌کازی ناچارکرد سنت هیلین جیبنلێت،

لاسکاز یاداشته‌کانی خۆی له‌گه‌ڵ ناپلیندا ده‌نوسیی‌وه و ژۆرجار ئیمپراتۆر بۆی پاست ده‌کرده‌وه و به‌وجۆره لاسکاز بیر‌وه‌رییه‌کانی له‌سنت هیلیندا نووسینه‌وه.

نهم یاداشته‌نه سه‌رنج ڕاکێشترین به‌لگه‌ن که‌له‌به‌ر ده‌ستدایه‌ن، کاتێ لاسکاز ناچارکرا نه‌و دورگه‌یه جیبنلێت، نیت ناپلین نه‌یتوانی که‌سیکی تری وه‌ک نه‌و شاره‌زاو خۆینده‌واری ده‌ستبه‌که‌وێت، بۆیه‌ش زانیاری نێمه ده‌ریاره‌ی دواين سالانی ته‌مه‌نی ئیمپراتۆر ژۆرکه‌مه.

نه‌و هه‌راسانکردنانه‌ی هودسن لاو، به‌تایبه‌ت به‌وه‌ی ناپلین پێگای نه‌ده‌دا حاکی دورگه‌که بێته‌ ماله‌که‌یی و ئاو وه‌وای سنت هیلین و سنوورداری خه‌رجی پۆژانه‌ی بۆژۆی، ببوونه‌هۆی غه‌مباریه‌کی قوڵی ناپلین و ئیمپراتۆر نه‌یده‌درکاندن، به‌لام به‌سیمايه‌وه دیاربوون و ده‌ریارییه‌کانی هه‌ستیانپێکێردبوو.

(2)

نه‌وه‌ی ناپلینی هه‌راسانکردبوو بێکاری بوو، نه‌و ژۆر کتییی ده‌خۆینده‌وه، به‌پێیان ده‌گه‌راو به‌سواری نه‌سپ گه‌شتی ده‌کردو یاداشته‌کانی خۆی به‌لاسکاز ده‌نوسیی‌وه، به‌لام به‌لای نه‌وه‌وه که‌جاران (15) ته‌نانه‌ت ژۆرجار (18) سه‌عات کاری ده‌کرد، نهم بێکارییه‌ی ئێستای به‌رگه‌نه‌ده‌گرت، نه‌و حاله‌تی پۆخی خۆی به‌یان نه‌ده‌کردن و ده‌بویست خۆی به‌ناسوده‌و خۆشحال و ده‌مه‌به‌پێکه‌نین نیشانی نه‌و که‌سانه‌ی ده‌رووبه‌ری بدات، ژۆرجاریش نه‌و مه‌لول و غه‌مانه‌ی خۆی به‌ریاده‌دان و نه‌و بارووبخه‌ تازه‌یه‌ی تیی که‌وتبوو به‌شکۆمه‌ندییه‌وه به‌رگه‌ده‌گرت، له‌وکاوه‌وه دوورو درۆده‌ی خۆی هه‌رله‌سواریبوونی له‌که‌شتی چه‌نگی نورسمبێندی بریتانییه‌وه، ناپلین ده‌ستی به‌نوسینه‌وه‌ی یاداشته‌کانی کرد، هه‌تا نه‌وکاته‌ی لاسکازیش له‌دورگه‌ی سنت هیلین به‌ده‌رخرا هه‌ر نه‌و بۆی ده‌نوسینه‌وه، گفتوگۆکانی له‌گه‌ڵ لاسکازو مونولون و گورگو، نه‌و یاداشته‌نه که‌له‌ژۆر ناوینشانی (نامه‌کانی کاپ) نووسراونه‌وه‌و ناپلین چاوی پێداخشانده‌وه‌وه دواتر لاسکاز به‌فه‌رمانی ئیمپراتۆر بلاویکێردبوونه، تاکه سه‌رچاوه‌ن که‌راستیه‌ میژوویه‌کان به‌جۆرێک نیشانی نێمه‌ده‌ده‌ن که‌ناپلین ویستویه‌تی نهم راستیه‌نه به‌گه‌نه‌ده‌ست نه‌وه‌کانی ئاینده‌.

هه‌موو نه‌و بیر‌وه‌رییه‌نه‌ی وابسته‌به‌ گوته‌کانی ناپلین نه‌و یاداشته‌نه‌ی که‌ده‌توانیته‌ بۆ نه‌مانه‌ ببنه‌جێگای نیعتبار بۆ میژووی نه‌فسانه‌یی ناپلین به‌هره‌ی لێهه‌لێنجرت²⁹⁰ بۆ به‌هان، به‌لام بۆناسینی تایبه‌ته‌ندییه‌کانی خۆی ناپلین و میژوو و فه‌رمانپه‌وایی نه‌و به‌لگه‌ی به‌به‌هاو جێگای متمانه‌ی ته‌واو ژۆر که‌من،

²⁹⁰ - به‌به‌ستی نووسه‌ر له‌یاداشته‌کانی لاسکازو مونولون و گورگو و ناخۆمارشی پزێشکه‌ تایه‌یه‌که‌ی ناپلینه‌ که‌له‌فه‌ره‌ناسوه له‌که‌لێدا هاتبوو بۆ دورگه‌ی سنت هیلین وه‌هروه‌ها

نومری پزێشکی تایه‌ته‌ی ناپلین.

نه فسانه‌ی ناپلین که دواتر پۆلیکی تاریخی چالاک بگێژێت، بووه جیگای سه‌رنج و سه‌رسامی و بیره‌مۆشی شاعیر و نووسه‌رو هونه‌رمه‌ند و سیاسه‌تمه‌دارانی بۆ نه‌وکه‌سایه‌تییه مه‌زته‌ میژوویه سه‌رقالکریوه، که له‌ناویاندا که‌سانی به‌ناویانگ و دیاری وه‌ک: فیکتۆر هۆگ و هاندیری هاینه‌رو گۆته‌و پوشکین و لیرمین تۆف و بلزاک و میکیوفیچ و زۆری تر هه‌ن، نه‌و که‌سایه‌تییه‌ی دوا‌ی شه‌پی بنا، به‌پای هیگل (پۆحی جیهانی) ناونه‌راو بووه میکانیزمی پێشه‌نگی دیاری میژووی مۆلفایه‌تی و نه‌و نه‌فسانه‌یه له‌سنت هیلیندا گیرسابۆوه، به‌لام ئێمه له‌م کتێبه‌ماندا ته‌نها باس له‌خودی ناپلین وه‌ک واقیعه‌مان کردووه و خۆمان له‌قه‌ره‌ی میژووی نه‌فسانه‌کانی ناپلین نه‌داده‌وه کارمان به‌مه‌نییه، بۆیه زانیاری که‌مان ده‌ستکه‌وتووه سه‌باره‌ت به‌نیمه‌پراتۆر له‌وکاتانه‌ی له‌دوورگی سنت هیلیندا ژیاوه.

خوا شتی دروست و پوون ده‌لێت و به‌نده به‌وه‌فاکانی ده‌ینووسنه‌وه، په‌رستن و عشق و شکۆمه‌ندی مه‌زه‌بی نه‌و مه‌ستانه‌نین که‌به‌که‌لکی شیکارو لێکدانه‌وه و په‌خه‌لێگرتن بێن.

ناپلین هه‌رچی به‌ده‌ووبه‌ره‌کانی خۆی ده‌گوت و به‌روکه‌ش پووی ده‌می له‌وانه‌بوو، به‌لام بۆ نه‌وه‌کانی ئاینده ده‌دوا و بۆ تۆمارکردنی بوو له‌ناو میژوودا، ئایا له‌وکاتانه‌دا ده‌یتوانی دڵنیابێت له‌وه‌ی پۆله‌کانی نه‌و بۆشانیشینی فه‌ره‌نسا دانراون؟ ئێمه نازانین، به‌لام نه‌و له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌دا که‌لێی نزیکبوون به‌جۆرێک گفتوولفتی ده‌کرد وه‌ک نه‌وه‌ی پێشبینی شه‌وی کردبێت، هه‌تا چارێکیان به‌پاشکاوێ گوتی: کوچه‌که‌م فه‌رمانپه‌وایی ده‌کات.

هه‌موو نه‌و تێبینیه بۆ ژمارانه‌و لێکدانه‌وه نووسراوه‌کان که‌سه‌باره‌ت به‌شه‌په‌کانی نه‌و و کارامه‌یی و سه‌رداریه‌تی مه‌زنی شه‌و نووسراون جیگای سه‌رنج. له‌هه‌ریه‌ک له‌گه‌وته‌کانی نه‌و ده‌توانین په‌ی به‌وه‌به‌رین ناویراو شاره‌زاو لێزانی گه‌وره‌ی بواری سه‌ربازی بووه و عاشقی پێشه‌که‌ی خۆی بووه، بۆخۆی ده‌لێت: شه‌پ هونه‌ریکی سه‌یره، من له‌شه‌ست شه‌پی گه‌وره‌دا به‌شداریم کردووه، به‌لام دڵنیاتان ده‌که‌مه‌وه له‌و شه‌پانه‌دا شتێک زیاتر فێرنه‌بووم له‌وه‌ی له‌یه‌که‌م شه‌پدا ده‌مزان.

ناپلین پێزی تایبه‌تی بۆ (تورن و کنده)^(٩١) داده‌نا، بێگومان خۆی بالاتر له‌هه‌موو سه‌ردارانی سه‌رده‌مه‌کانی پابردوو داده‌نا، هه‌رچه‌نده هه‌چ کاتێ نه‌مه‌ی به‌پاشکاوێ ده‌رنه‌بهریوه.

به‌تایبه‌ت له‌شه‌په‌کانی ئوسترلیتۆز مۆسکو و فاگرام و شه‌په‌کانی ئیتالیا (1796-1797) و پێش دوا‌یه‌ین شه‌پی له‌سالی (1814) دا، زۆر به‌خۆی ده‌نازی و تێکشکاندنی سوپای نه‌مسای له‌فاگرام به‌یه‌کێک له‌شاکاره گه‌وره‌کانی شه‌پی خۆی له‌قه‌له‌مه‌ده‌دا،

به‌گه‌وته‌ی ناپلین نه‌گه‌ر تورن و کنده، له‌شه‌پی فاگرامدا به‌شداریان کردبا، نه‌وا هه‌روه‌ک نه‌و ده‌یتوانی په‌ی به‌وه‌به‌رین کلیلی سه‌رکه‌وتن له‌کوێدایه، درێژه‌ی به‌قه‌سه‌که‌ی داوه‌و گوتیه‌تی (به‌لام سیزارو^(٩٢) ئانیبال^(٩٣) سه‌ره‌وده‌ریان له‌مه‌ ده‌رنه‌ده‌کرد) هه‌روه‌ها ده‌یگوت: نه‌گه‌ر له‌شه‌په‌کاندا (تورن) له‌ته‌که‌مابا ده‌بوومه فه‌رمانپه‌وایی جیهان.

291 - دوو فه‌رمانده‌ی سه‌ربازی به‌ناویانکی سه‌رده‌می لویسی چواره‌بوون، (و- فارسی).

292 -- سه‌رکرده‌یه‌کی سه‌ربازی به‌ناویانکه‌و پێشتر له‌م کتێبه‌دا نامه‌زی بۆکراوه، (و- کوردی).

293 - مه‌به‌ست له‌قه‌یه‌ری ئیمپراتۆری پۆیه، (و- کوردی).

به پای شو باشتین سوپا نه وه په هه مو نه فسه رتک بزانتیت شویتنی دیاریکراوی خوی کوپیه و ده بن چیبکات، جارتیکان مه خابنی بۆ نه و خواست وگوتی: بۆ له شه پی مۆسکو-یان له کریملیندا نه کوژام، به لام زۆرجار که باس دهاته سر شه پکان ده یگوت: خۆزگه له درسد-یان له مهش باشت له شه پی واترلودا کوژابام، به له خپازی و لوبه زنییه وه باسی حکومت ته سه د پۆزیه کی که له که ندای ژوانه وه دابه زی و(عه شقی میلله ت) دوی شه پی واترلوی ده کربو شانازی گه وری به مه وه ده کرد.

هه میسه داخی نه وری بوو بۆچ میسری جیهیتشت ودوی گه مارزدانی سوپای تورک له عکای سویدادا (1799) پاشه کشه ی کرد، به پای خوی ده بو له خوره لاتدا مابا په وه سعودیه و هندوستانی داگیردباو ببوا ئیمپراتوری خوره لات نه ک خورشاوا، تانکیدای له سه ر نه وه ده کرده وه نه گه ر عکای داگیر کردبا، نه واده ستی ده گه شته قسته نتینیه و هندوستانی، هه روه ها نه می دوپاره ده کرده وه: که سیک میسری له ده ستدایت نه واده بیته خاوه نی هندوستانی، سه باره ت به ده سه لاتداریه تی بریتانیاش به سه ر هندوستاندا ده یگوت: کلمه ئی سه ر یازم به سه هه تاخۆم بگه یه نه هندوستان و بریتانیا له و ولاته ده رپه پتم.

زۆر باسی واترلوی ده کردو پی و ابو نه گه ر پششاته چاوه پوانه کراوه کان نه بان-یان نه گه ر که سانی وه ک بسیرولان (که له شه پکانی پششودا کوژدباوون-یان مودای له گه لیدبا، سه ر نه نجای شه پکه ناوانه ده بو وه ک هاته پشش.

به تاییه ت نه و شته ی نازاری پیوه ده کیشاو غمی لیده خوار نه وه بوو بریتانیا له م شه پی کۆتاییدا سه رکه وتبوو.

هیرشکردنه سه ر ئیسپانیا و روسیا هه له ی گه وری نه و بوون و بۆخوی نه م دوو هه له ی ده زانین، به لام چاوپۆشی لیده کردن و ده یگوت: نالیکتیگه یشتن وایلێکرد له شکرکیشی بۆ سه ر مۆسکو بکات، له هه مان کاتیشدا نوکلی له به رپرسیاریه تی خوی نه ده کرد.

ناپلیون پی و ابو نه و کاته ی گه یشته درسد له سالی (1812) داو پشپان پاگه یاند برنادوتی پاشای سوید به نیازنیه له شه پکردنی له گه ل پوسیدا یارمه تی نه و بدات، هه روه ها هه والی نه و شتی پتیه گه یشت پاشای عوسمانی له گه ل پوسیدا په یمانی ناشتی مۆرکردوه، ده بو یه کسه ره وازی له هیرشکردنه سه ر روسیا هینابا، نه نانه ت نه و کاته ی مۆسکو شتی داگیرکرد باشتروبوو ده سته بجه نه وشاره ی جیهیتشتباو درێژه ی به هیرشکردنه سه ر کۆنوزوف دابا و سوپای روسیای له ناویردبا.

ناپلیون ده یگوت: نه م شه په شومه له گه ل پوسیدا به هۆی نالیکتیگه یشتنه وه بوو نه و نه هه م ته ییه هه مو سه ر یازه کانی منی که مابوشن تالیواره کانی مه رگ پاکشکرد، دواتر بووه هۆی نه وری ولاتانی دنیا یه ک پیزین دژی من... ئایا نه م بۆخوی موعجیزه یه ک نه بو که من توانیم بۆ ماوه یه کی دوو درێژ له به رامبه ر نه م هه مو کاره ساتانه دا خۆم پاگرم و دوپاره به سه ر هه مو کیشه کاند سه ر یکه ومه وه له جاران به هیزتر بمیتمه وه؟

به وهش سه ر زه نشتی خوی ده کرد، بۆچی دوی شه پی تیلیست یه کجاری ده ولتی پروسی له سه ر ته ختی پوداوه کانی پۆزگار نه سپیه وه، دانی به وه شدانا، له سالی (1809) دا ویستویه تی ده ولتی نه مسا له سه ر نه خشی سیاسی بسپرتیه وه و ده رنیت، به لام نه هه م ته ی شو له تاسلیگ بووه له مبه ر له به رده م کردنی نه مکاره دا، چونکه به هیشته وه ی نه ویه شه قوریانییه کی زۆری له ده ستخویدا، نه مسا توانیبوو درێژه به بوونی خوی بداته وه بۆتیه وه. زۆرجار باسی کوژانی میر دانگینی ده کرد، به بن نه وری که من په شیمانیش ده رپرت، به پشچه وانه وه ده یگوت نه گه ر نه مکاره جارنیکتی بیته وه پشش دوپاره ده یکاته وه. پتویسته لیره دا نه وه بیر به یندریته وه که ناپلیون نزیکه ی (20) سال نه وروپای خسته شه رنکی خویناوی گه ره و بۆ

تا که جاريکيش توشی غه مگینی نه بځوه، چونکه نهو تینوی سرکه و تن بوو و په تاییه ت شهیدای به پاده به دهری بځشر ته وار بیرو هڅی داگر کردبوو، بتسی بالکام، نهو کچوله مندالای که رځلای به لښته دریکځی بریتانی بوو له سنت هیلیندا نیشته جیبون و ببوو جیگای سؤزو خځشه ویستی ناپلین. ناپلین هه زیدکرد وانه ی فیرویونی زمانی فهره نسی پېلت و نه وکچوله په زږ ده هات بځمالی ناپلین و پځگای پتدراو بوو چه ند بیه ویت له گه ل نیمپراتور قسه بکات، کاتځ نهو کچوله ته واو له گه ل ناپلیندا ناشنایه تی په یادکردو لئی سامه رستو بوو، پڅځکیان بتسی بالکام له گه ل ده سته خوشکیکی هاو ته می خویدا هات بوون بځسردانی ناپلین و له نه وی پرسپیو: نایا نه مه پاسته که نیمه ^(۳۹۴) له بریتانیا دا بیستومانو ده لځن ناپلین مرقان ده خوات؟

نیمپراتور به قاقا پځکه نی وله وه لاسی نهو دوو منداله دا کوتی: به لځ مرقو ده خوات، ته نها خواردنی گزشتی مرقی، نه م قسه یه بوو جیگای دلخځی ناپلین، چونکه گوره کان نه ویان ناو نا بوو دیوه کی کرس، مندالان نه م قسه یان به مانا پاسته قینه کی وه رگرتبوو و به مرقو خوریان ده زانی، نه م ده متکبوو نهو وشه ی دیوی کرسی بیستبوو، به لام نه وکات ته نها به هه لته کاندنی شانه کانی به توره ییه وه وه لاسی ده دایه وه.

دوا ی ته لاقدانی جوزفین وکژانی لان، له شه پی ناسلینگ وهرگی دورو که لگورلیتځ، ته نها په ک کس ما بوو که ناپلین خځی ده ویست، نهویش کوړه کی که له گه ل دایکیدا (ماری لوین) له لای پاپیره ی نیمپراتوری نه مسا، له فیننادا بوو. ناپلین پیی و ابو کوړه کی به پاشای فهره نسا داده نریت، چونکه لیره و دوا له فهره نسادا ده بی ته نها پشتمه جینی ناوه پاست و خوارتی میلله ت بیه سرتیت، ده بی حکومت کوماری بیت - یان شانشینی قانون گوزاری، نهو بنه مالانه ی که له لایه ن زځرینه ی خه لکه وه ببوو نه جیگای قبولکردن، ته نها بنه مالای بځنا پارته کان بوو که به نیراده ی میلله ت هه لږتدرا بوو.

له گه ل نهو شدا به هه مان ناله باری که له سالی (1815) دا پځگای به خځی نه دابوو، به پاپه ریتی په ک پاپه پینی گوره ی چه ماوهری دځی بورینه کان و نه شراف و پیاوانی نایینی بوه سستته وه، له سنت هیلینیشدا نه م په فهاره ی خځی هه ربه پاست ده زانی.

نه م ش جوره دوو فاقه ییه کی دروسته کرد که له تیگه یشتنی نادرسته وه سرچاوه ی گرتبوو (حکومه تی په های ناپلین حکومتی چین و تویره کانی میلله ت نه بوو، به لکو حکومتی برژوانی بوو و بځ کوړه کځی خه ونی به وه وه ده دی پشتمه زځرینه ی خه لکی همه تکیش نه به سستیت وپاریزه ری به رژه وه ندییه کانی برژوازیه ت بیت، دوا ی شه پی واترلو کاتځ لافاری کرځکاران چوارده وری کځشکه کی نه ویان گرتبوو له پاریسداو داویانده کرد نیمپراتور له سر ته خځی ده سلا تی فهره نسا بمینیتته وه، ناپلین کوتی: نه مانه چ باوه پځکیان به من هه یه؟ من نه وانم به هه ژاری هانته ده ست و به هه ژارشم جیهیتځتن).

له وکاته دا کنت دومو به مونولونی گوتبوو، نه گره ده یه ویت که لک له پځ وکینه له دلی شځپشییه کانی خه لک وه ریکرت دځبه نه شراف و رځحانییه کان، نهوا به خځی و دوو ملیقن جوتیاره وه دیت بځ پاریس، به لام ناپلین هه زینه ده کرد ببیته پشپه وای جینیکي زه همه تکیش، چونکه به بیرکردنه وه له م ش هه راسان ده بوو.

ناپلین هه تا نژیک کۆتاییه کانی ته مه نی خۆی هه روا ده رباره ی ئه مه سه له یه بیری ده کرده وه، به لām له کۆتایی ته مه نیدا، له ژێر کاریگه ری ئه وه هه لاته ی له پۆژنامه کانی ئه وروپا وه به شیوه ی سه رزاره کی پیتی ده گه یشتن و ئاگاداری شلپش و پابه پینه کانی قوتابیانی ئازادیخوازی زانکۆکانی بۆوه، ئیمپراتۆر له پیر به ره ی خۆی گواستنه وه له سالی (1819) دا وه بیر هه مان مۆنۆلۆنی هێنایه وه ئه وه ی هه تا ئه وکاته گۆتیبوی ئاکۆکیو له گه ل ئه مه گۆته یه ی خواره وه یدا (من ده بوا ئیمپراتۆریه تی خۆم له سه ربه نه مای ژاکوبه کان دابه زاندا) شلپشی ژاکوبنی گرکانیکبوو به مه ی ئه وه وه دانوانرا پروس هه لبه وشینه دێته وه، به پای ناپلین، دوا ی سه رکه وتی شلپش له و ولاته دا، پروس ده که و ته ژێر ده سه لاتی ئه وه و دواتر ئه وروپاش، واته: به چه که وه یزی ژاکوبینیسم، پروس و ئه وروپای ده که و ته چنگ، له پاستیدا هه رکانی ناپلین باسی سه ره له دانی شلپش ده ماته پیش بیری بۆ ژاکوبینه کان ده چوو، واته: له ورده برژوانی ونه یده توانی بیر له یه ک شلپشی کره له یه تی بکاته وه، زۆرجاریش شلپشگێرانی ژاکوبنی وه که رکه به ر ده هاتنه به رچاو و به مه له ی خۆی ده ستی یاره تی ژاکوبه کانی په ته ده کرده وه.

(3)

ئه مه دوا یی گه فوگۆکردنی ناپلین بوو له گه ل مۆنۆلۆن و نه وانه ی ده ووبه ری که له پۆژی (10/ی ماری سالی (1819) دا کرا، نیتز له وکاته به دوا وه هه وāl ده رباره ی ناپلین که م ببونه وه به سه قه تی و ناله باری ده گه یشتنه ئه وروپا، لاسکاز له ویدا نه مابوو، چونکه هودسن لاو ئه وی له دورگی سنت هیلین ده رکردبوو، گرگوش ئیمپراتۆر ئارده بویه وه بۆ ئه وروپا، ئومرای پزشکی ئیترله ندی تایبه تی ناپلینیش هه تا ماوه یه ک لای ئه وه مایه وه، به لām چونکه ئه وکاری جاسوسی له سه ر ناپلین ده کردو ئه وه ی له لانگ رود⁽³⁹⁵⁾ دا پوویدا بۆ فه رمانه وه ی دورگی که، هودسن لاوی بریتانی. پاش ماوه یه ک بانگه یشتیان کرده وه، یه کیکێتر له وانه ی له ده وری ئیمپراتۆر مابونه وه، ئانتومارشی به ناو پزشکی ونه خوینده وه یی یاداشت نووسه ره وه کی درۆزن بوو، که بنه ماله ی ئه ویان له ئه وروپا وه بۆ چاودیری کردنی ئیمپراتۆر ئارده بوو و سه ره نجام ناپلین ته واولی په ست بوو و پێگای نه دا بێته ماله که یه وه.

برتران و مۆنۆلۆن و چه ند خزه تکاریکێتر له و ماوه ی ئه وه دوو ساله ی دوا ی له ده وری ناپلیندا مابونه وه، له سالی (1819) به دوا وه ئیمپراتۆر ورده ورده ده رده که ی گرانتره بوو، له سالی (1820) نه خۆشییه که ی توندتریو و له سه رتای سالی (1821) دا پزشکی بریتانی تایبه تی ناپلین، دکتۆر ئارنولد، نه خۆشییه که ی ناپلین به خراب پاگه یاند، به لām پۆژانی دواتر ورده ورده ئیمپراتۆر ده ماته وه سه رخۆی، به جۆرێک له و ماوه یه دا ناپلین بۆگه پان له ماله وه ده چۆ ده ری، له کۆتایی سالی (1820) دا ماندوبوونی زۆرتر له سیمای ئه ودا به دی ده کرا، ده ستی ده کرد به قسه کردن و له پیر قسه کانی خۆی ده بیرین و ده که و ته خه یالاتی قوڵ و پامانه وه، ورده ورده قسه کردنی که مپۆوه، نیستا هه تا کۆتایی سالی (1820) بیره وه ری پۆژگاری فه رمانه وایه تی به کنت دو مۆنۆلۆن و پێشتریش به لاسکاز نووسیویوه، یاداشت کانی که لای لاسکاز بوون و به دووبه ریگی

نه ستور له سالی (1847) دا به چاپگه پندران، هه روه ها نووسینه کانی مونتولونیش که به (8) بهرگ به چاپگه پندران، نه مه جگه له دووبه رگه ی که مونتولون سه بارهت به ژبانی ئیمپراتور له سنت هیلیندا بلوگرده نه وه.

له کولتایی سالی (1820) دا ناپلیون که پانی به گالیسکه ته رک کردو نه سپ سواریشی پیشتر وازلینینابوو، له مانگی مارس سالی (1821) دا دهرده که ی ناپلیون پوژ به پوژ زیاتر نازاری ده دا، پیشتر ناپلیون پیشبینی نه وه ی کردبوو توشی نه خوشی شتیره نجه بووه، چونکه نه وه نه خوشییه له بنه ماله که ی نه واندا هه یه و بارکی شارل بوناپارت به هه مان نه خوشی له ته مانی په دجا سالی دا مردوه.

شایانی باسه له ماوه ی نه م پارده، بیست سالی دوایدا له گوفاره پزیشکییه کانی فهره نسی و نه لمانیدا بلوگرده ته وه که ناپلیون به نه خوشی سه ره تان نه مردوه، به لکو نه وه دهرده ی نه وه به تاییهت له شوینه گهرمه کانداهه یه وه فایرۆسه ش له کاتی لاریه تیدا، له پوژگاری داگیرکردنی میسر چۆته ناو له شی و دواتر که که پاره ته وه شوینه گهرمه کان دووباره نه وه فایرۆسه سه ری هه لداوه ته وه.

له (5) ی مانگی ئیبریلدا، دکتور ئارنولد به هاوده مانی ناپلیونی کوت: حالی نه وه زۆرخراپه، کاتی ئیشی که من ئارام ده بووه، ناپلیون ده بیست ووه دل به هیزی بدانه نه وانیه ده ووبه ری وگالته ی به نه خوشییه که ی خوی ده کردوو ده یگوت (سه ره تانی هه مان واترلویه که هاتۆته ناو هه ناوی منه وه).

له (13) ی ئیبریلدا فهرمانی به مونتولون کرد وه سیت نامه که ی بۆ بنووسیت وه (15) ی ئیبریلدا بۆخوی نه وه وه سیتنامه یه ی پاکنوس کردوو ئیمازی خوی لیدا، نه م چهند دیره ی وه سیتنامه که ی له سه رکلی گۆپه که ی که له کلێسای ئانوالید دایه هه لگه ندراوه (هیاو دارم ته ره که م له لیوار پووباری سن بنیژن، له نۆرگه لی فهرنسادا که نه وه نده م خۆشده ووستن).

نه وه له وه سیتنامه یه دا، مارمون و ئۆزه رو تالیران و لافایتی به خائین ناویردوون، که یارمه تی دوژمنیان داوه هه تا سه ریکه ون. مه به ست له خیانه تی ئۆزه رو، نه وه کیش سه خته بوو که له سالی (1814) دا له گه ل ناپلیوندا هه یبوو، مه به ستیش له خیانه تکرده که ی لافایت، ناکۆکی نه بوو له گه ل شه خسی ناپلیوندا، له بپاری پهرله مانی سالی (1815)، سه ره نجام نه م دوو بۆچوونه ی ناپلیون دواتر له لایه ن سه خترین لایه نگرانی ئیمپراتۆر نه بووه جیگای قبولکردن، به لام خیانه تی تالیران و مارمون میژوو سه لماندی، هه موو گوته کانی ناو وه سیتنامه که به پوێکدان، که به خشنده یی له به رامبه ر زۆر که سدا کردوه،

(500) هه زار فرانکی به خشییه برتران، مارشانی پیشخزمه تیشی (400) هه زار فرانک وه ره ک له وه که سانه ی که له دورگه ی سنت هیلیندا خزمه تیان کردبوو (100) هه زار فرانکی بۆ دیاریکردبوون، هه روه ها هه ره ک له لاسکازو نه وه ژنرالانه ی له پارسیدا مابونه وه خاوه ن پله وپایه به رزه کانی مابوون (100) هه زار فرانکی به خشی. به لام به شی زۆری میراته که ی که نزیکه ی (200) ملیون فرانک بوو، به سه ر دووبه شدا دابه شکردو به خشییه نه وه سه ربازانه ی که له ژۆر ئالای نه ودا شه ربانکردبوو، نیوه که ی تریشی به خشییه نه وه خیرازانه ی به هوی له شکرکیشیه کانی سالانی (1814) و (1815) زانیان لیکه وتبوو، له وه سیتنامه که دا چهند پسته یه کیش ده رباره ی بریتانیاو شه خسی هودسن لای نووسرابوون (من پیشه وه خت به ده ستی حکومه تی نه شرافنی بریتانیاو جه لادی به کرێگه یراوی نه وه کوژاوم، زۆر نابات میله تی بریتانیا قۆله ی من ده ستیننه وه).

له پاشکزی وه سیتنامه که یدا تاموژگاری کره که ی دهکات به وه ی هیج کاتن له پوری فهره نسادا چه ک هله نه گرتت وه همیشه له بریبت که یه ک شازاده ی فهره نسبییه، له وکاته ی وه سیتنامه که ی بق ده نووسرایه وه یو خوی دواتر پاکنووسی ده کرده وه، ریحیه تیکی ته وای نارامی هه بوو وئاسایی بوو، سنج پوژ دوی نه مه درویاره نامه یه کی به مونتولون نووسییه وه و گوتی: (پیوسته دوی مردنی بدریته حاکی دورگه که و له ونامه یه دا داوی له بریتانییه کان کردبوو پوژگی ده ستوپتیه ونه هاوه له کانی بدهن بگه پتیه وه نه وروپا) له شهوی (21/ی شیریدا، کاتومیر (4) ی به یانی، له پوژ ناپلیون بریاریا نه خشی تازه ی گاردی میلی به مونتولون بنووسیتیه وه، هه تا بق به رگریکردن له خاکی نیشتمان له به رامبه ر دوژماندا که لکی لیره رگریدریست، له (2/ی مانگی مایو، دکتور نارنولد دکتور شورت و دکتور مایکلس، به وکه سانه ی ده ورویه ی ناپلیونیان پاگه یاند که مرنی نیمپراتور نزیکیوتیه وه، نازاره کان به جوری زیادیانکردبوو له شهوی (5/ی مایو، ناپلیون له حاله تیکی مه یله و پوتیه دا توند خوی به مونتولونه وه نووساندو به فشاریکی زوره وه به یاهوشی خوی وه گوشتی و پتیه وه له سه ر ته ختی خه وه به ریونه وه و له سه ر ته ختایی زوره که پچی ده دان، جارتیکیتر خستیان وه سه ر ته ختی خه وه کی، به لام نیت له جوله که وت و چه ند سه عاتیک پیده نگ وچاو به موله ق مایه وه، به لام هیج نه یده نالاند، ناوه ل و ده ست وپیته ونه ده کانی ناپلیون هه ندیکیان له پشت سه رین و هه ندیکیشیان له دم شپانه ی ده رگا که دا مه لول و ده ست وه ستان له به رامبه ر شو پیاره ی که له گیانه لادابوو پاوه ستابوون، نه و لیته کانی ده جولاندن، به لام که س له قسه کانی تینه ده گیشیت، چونکه له و پوژ ده دا باویقرانیکی نورو توفانیکی مه ترسیدار له و دورگه یه دا هه لی کردبوو ودره خته کانی له پوگ و پشه وه هه لده قهندو چه ند مالیکی ویزانکردبوون و لانگ رودی هه له پوژاو ویزان کردبوو، هودسن لاو و نه فسه رانی سه ریاژگه بریتانیاییه که هه رکه زانیان نیمپراتور له حاله تی گیانکیشاندا، به په له هاتنه ماله که ی نه و له زوره کانی نه نیشیت ژوری ناپلیون به چاوه پوانی مانوه، دواين قسه ی ناپلیون که به لای نه وانه ی له لای بوون تینی گیشتن نه وه بوو گوتی (فهره نسا ... به سوپایه ک ...) له شهوی (5/ی مانگی مایوی سالی (1821) دا ناپلیون گیانی سپارد، مارشانی خزمه تکاری تاییه تی ناپلیون، به گریانوه چوو نه و شانیه کونه ی هینا که ناپلیون له (14/ی یونیوی سالی (1800) دا له مارانگو له به ری کردبوو و به سه ر ته مری ناپلیونی هه لکیشا، حاکی دورگه که و نه فسه زه کانی هاتنه زوره که و له به رامبه ر تهرمه که دا سه ری پوژیان دانه واند، نینجا برتران و مونتولون، پوژگی به کومیسره کانی ولاتانی نه وروپایی دا بینه ژورئ، نه وانه له و پوژ وه ی هاتبوون بق دورگی سنت هیلین یه که م جاریانبوو بینه مالی ناپلیون، چونکه نیمپراتور پاژی نه بوو سه ردانی بکن.

چوار پوژ دواتر، نه و تابه تی تهرمی نیمپراتوری تیدابوو هه لیانگرت هه تا بیبه ن بینین، له و مه راسیمه دا هه موو کاریه ده ستانی ده ولت و دانیشتوانی سنت هیلینیش به شداربوون، کاتن تابه ته گیان بقناو گوپه که داده هیشته خوارئ له پوژ یه ک پوژ توپ له قرمژاندا.

بریتانییه کان بوون له به رامبه ر نیمپراتوری کوچ کردودا نه رکی پوژی سه ریا زیان چیه جیکرد.

سەر ئەنجام

(1)

ئەو دیاردە میژووییهی ناوئاروہ بۆناپارت ومارکسیستە کلاسیکیەکان بەوردی لییان کۆلیوەتەرە، ئەو بەهاو پێوانانەیی دەستیانکەوتووہ تەواوکەری یەکتەترین و وابەستە و ھەماھەنگن لەگەڵ خودی ناپلیۆنی یەکەمدا.

ئەمانە لەشەر قەکردنەوہی مەسەلەیی بۆناپارتیسم، پۆژگاری ناپلیۆنی یەکەم وناپلیۆنی سیتیەمیان لەبەرچاگرەتووہ و بەراستی ئەوہیان دیاریکردووہ کەبنەماو پەوشی ئەوسیستە سیاسییە ھەمان خودی ئیمپراتۆری فەرەنسییەکانە، بەلام لەوکاتەیی ناپلیۆنی یەکەم بەمەبەستی جێگیرکردنی بنچینەیی دیکتاتۆریەکەیی کەپشتبەستبووبە سەرمايەدار تەنھا دژی ژاکوبینەکان نەبوو، بەلکەر دژی لایەنگرانی سیستمی شانشینیی کۆنیش بوو، بەلام ناپلیۆنی سیتیەم ئیمپراتۆریەکەیی خۆی لەسەر بنەمای، چەمکی شەپی برژوازی، بەتایبەت سەرمايەداری گەورە - لەبەرانبەر چینی کرێکارو مەیلی دیموکراسی وودە برژوازی دامەزراند، پێشئەوہی لەم کتێبانەماندا بێینەسەر باسی پۆلی بۆناپارتیسم لەپۆژگاری ناپلیۆنی یەکەمدا، سەرەتا پێویستە پۆلی ناپلیۆنی یەکەم لەچارەنووسی شۆرشیی برژوازی فەرنسا پوونیکەینەو کەلەکۆتایی سەدەیی ھەژدەھەمدا گۆڕای.

میژوو نووسە برژوازییە کۆن ونازەکان پەرپاگەندەیی ئەوہ دەکەن ناپلیۆن کاری شۆرشیی بەئەنجام گەیاند، بەدانیاییەوہ وانییە، ئەوہی شۆرشیی بۆ کراوہنەوہ و بەرەوپێشچوونی ئابوری برژوازی گەورە کردبووی، ناپلیۆنی خستییە دەستی خۆیی وقازانجی پێبەخشی، بەلام تۆفانی شۆرشیی خامۆشکردوہ، لەسەرئەم بنەمایە، ناتوانرێت ئەوہ کەسێکی واسەیربکێت کەتەواوکەری شۆرش بوبێت، بەلام بەحەق دەتوانرێت ئەوہ لەناوہیری شۆرشیی مەزنی فەرنسا بزانی.

دیکتاتۆریەتی ناپلیۆن کەکۆتایی بەشۆرش ھیناوپیش ھەمووشتێک بۆزالبوونی سەرمايەداری گەورە بەسەر پێشەکاران و وودە برژوازیەکانی دەستمايەکەم وچینی زەحمەتکێش بوو، کەلەسالانی (1789) و(1794) پۆلیکی گەورەیی شۆرشیی گۆڕابوو، لەھەمان کاتیشدا گوندیشنە خاوەن زەوییەکان، کەناپلیۆن بەرگری لەبەرژوہەندی ئەمانەدەکرد لەبەرانبەر مەترسی گەپانەوہی فیویدالەکان، دیکتاتۆریەکەیی ئەوہی بەھێزتر و خۆپاگرتەر کردبوو.

ناپلیۆن کەژاکوبینەکانی گوللەباران دەکردو بۆخۆی ببووە فەرمانبەر وایی پەھا، کۆمارەکانی ھاوس و دەورووبەری فەرنسای دەگۆڕی بۆدەولەتی شانشینیی و بەسەر خوشک ویراو زاواو ژنارالەکانی خۆیدا دابەش دەکردن وپەشاشای ئەو شویتانەیی دەدانان، ئەم بەلگە میژووییانە بەھیچ شتوہیەک بچوکتەین پەیوەندی بەوہوہنییە ئوپیایوہ^(٩٦) تەواوکەری شۆرش بوبێت، ئەمە راستییەکە کەتەنھا وتەنھا ئایدیالیسمی درۆزن دەتوانێت خەریکی ئەم کارەبێت وئارا ساغی بکاتەوہ،

نه هیشتنی دیموکراسی وژاندن وری به هیژترین پووی به هیژنی تاکه کس، به مه به سستی به رگریکردن له به رژه و نه دی چینی سرمایه داری و زالی به سهر هه موو نه وروپادا، په وشی کاری سهره کی بونا پارتی به که مه و نوکلی کردن له م پاستیه جگه له وری چاپویشینه له پوداوه کانی میژوی به مه به سستی نوبالکیشان وچه سپاندنی نه فسانه ی نابلیونی هیچی ترنیه و نه نه فسانه یی که له پابدودا کاریگری نقرخاپی هه بووه له پاستیدا بؤ گومراکردنی هه ندیک خه لکی نابهرپرس و خولیاپانی به ناو داهینه ران بووه، به تاییه ت له سالی (1830) به دواوه، هه میشه خزمه تی به تاماجی کونه په رستانه و په وشی کره لایه تی و سیاسی نه وان کردوه.

له هه مان کاتیشدا نوکلی کردن له توانای نااسایی نه و زه به لاهه میژوییه ناکریت و نابی چاپویشی له هوش و نیراده ی گوره و مه زنی بکریت و نه مه شتیکی ناماعوله.

خوینهر لیره ودا نه و به ما نقرانه ی شتی به لگه نه ویست و دؤکومینیتین که مارکس و نه نگلس باسیان له لیزانی و کارامه یی سهریازی نابلیون کردوه و کاریگری خسته نه ژیر ده سالاتی نه وروپای فویدیا، ده خریته به رچاو، نه و که سانه ی که ده یانه ویت زیاتر زانیاری له م باره و به ده ست بئین ده توانن نووسراوه کانی مارکس و نه نگلس سهریکه ن.

نه م دووکه سه به بئ لایه تی ته واه ته نها باسیان له پؤلی به ره وپیشبردنی میژوی مرؤفایه تی نابلیون نه کردوه، به لکو نه و پؤلی که نه ویش گپراوه تی له بنیاتنانی قوتا بخانه ی بونا پارتنیسمی کونه په رستانه و شازادی سیاسی له فهرنسادا سهرکوتکرده و، ده خه نه پوو، مارکس و نیجس له پؤزگاری نیمپراتوریه تی دووه مدا ژیاون، به لام بیگومان پیویستیان به و نه زمونه تلخه نه بووه، هه تا په ی به وپاستیه بیه ن که بونا پارتنیسم، وه ک سیستمی سیاسی ناوخ وده ره کی له هاته کایه ی نه و هه لومهرجی به هؤی کرانه و به ره وپیشچوونی خیرای سرمایه داری له سه ده ی نؤزده هه مدا، جگه له یه ک پڑمی^{۳۹۷} کونه په رستی هیچی تر نه بووه، نه گهر په نای بؤ نؤو ستم و فویدوانی هه میشه یی خه لک له بری پیویستی به شه پانگیزی سهریازی، نه یده ترانی پاریزگاری له خؤی بکات ویمینتته و.

(2)

له پووی سیاسه دی ده رکیه و، شاره زووی به رفراوانکردنی خاکی فهرنسا و نیمپریالیستی سهرچاوه گرتو له پاراستنی به رژه و نه دی برژوازی گهره ی فهرنسا، نابلیونی دؤی نه وروپا راستکرده و نه و دنیا نیوه فویدیا له ی که له حاله تی پارچه پارچه بوون و نه ماندابوو، توانی له به رامهر هیزشه سهره تاییه کانی سهردارتکی گهره ی وه نه ودا خؤی راگرت.

له هه مان کاتدا نه و ستمه ی نابلیون له که له ژیرده سته کانی ده کرد، بووه هؤی نه وری شه پؤلیک پاپه پیی نازادیخوازانه ی میلی دروستبکات و نه و زه برانه ی له پؤگای لیدانی نابووری خؤیه و له نابووری بریتانیای و ه شاندا، پؤی شؤپشگپراوه ی له ناو چیتی کریکاری بریتانیا به شیره یی که به رده وام و به ربه ره کانیا نه به ناگاهیتیا و، به نه مای تیؤی وپراکتیکی نابلیون له شه په کاند پؤلیکی گهره ی گپرا بؤ لاسه نگرکردنی پڑمه شانشین و میرو تیره یی سهرکوتکره کانی که له سه ر به نه مای سرواژبوون وجیهیشت، نه م به مایانه زاده ی شؤپشی برژوازی بوون، چونکه شؤپش فاکتوری به ده ست هینابوون و نابلیون

به ليوه شاهوہی خوی توانی كه لك له مانه وه ریگریټ، نه مه ناپلین نه بوو به لكو شلپش بوو كه چالاکی كړده سته ی خه لك و تاكتیكي سازدانی به رفراوان وكراوه هاوتا له گه ل كه لك وه ریگریټ له پټكخراوی شیار وگوجاو له گه ل مه زنی سوپا به یكی پټكخراوی سهریازی وجارچاره شیتوازی سهریازگری تازهی فراهام وپیویست دروستده كړد.

به لام تنه ناپلین بوو كه نیشانیډا چوڼ ویه چ پځایه ك كه لك له م هم موو هوكاران وه ریگریټ: نه نگلس: تاكتیک له سر نه وه ده كاته وه تنه ناپلین توانیویه تی نه موونی نه وه ی ه بیت كه پیویسته چوڼ نه م هم موو كړپانكاریانه درك پځيكات وكه لكیان لیوه ریگریټ ونه مانه هم موویان له گه ل په كتریدا ه ما هه نگ بكات، نه و له وكاته دا پټش بواره كانیتر له پړوی جه نگییه وه توانی خوی خسته پړو ولیوشاهوہی بڼ هاوتای خوی نیشاند، به پای فردريك نه نگلس: ناپلین هم له سهردارانی سهر كړده ی سهریازی، پټش خوی وه م له و ژنرالان هی كه له قوتا بخانه ك هی نه و دابوون، كه مه ولیانداده لاسای نه ویکه نه وه، بالاتر یوه (به های همیشهی ناپلین له و دایه توانی پاسترین پځای تاكتیكي و ستراتییی به كه لك وه ریگریټ له پټزه یكی نځی سهریاز كه سهرمه لدانی نه مانه به شیکبوون له هیزی شلپشی مهن، وه ریگریټ.

نه و نه م تاكتیک و ستراتیییانه ی نه و نه ده به ته پده سته به نه نجام ده كه یاندن، ته نانه ت له م هونه رده هیج كه س له فهرانده و سوپا سالارانی جه نگی نه یانده توانی تڅزیشی بشكینن و تنه ها مه ولیانداده بقره ك و تووی شپه كانی خویان لاسای نه ویکه نه وه، سهاره ت به و كاملبوونه وی كه ناپلین به هونه ری جه نگی به خشی، فردريك نه نگلس دوو هوكار به میكانیزکی سهره كی پړوشی نه و داده نیټ، كه بریتین له: په كه م پټكخستنی ته وای كه رسته ی هیرش، واته: سهریازو نه سپ و تڅپ، دوو همیش لیزانی جولاندنی نه م ناو نه ده هیرش به ره).

فردريك نه نگلس: ناپلین به سهردارکی نځر كه وړه ده زانیت، هه تا له و شپانه ی كه تی شیاندا سهره ك و توو نه بووه (له نیوان شپه به رگریه كان و شپه پاسته وخكاندا كه له نیوان شپه به رگریه كانی ناپلیندا پیویسته دوو نمونه له دوو شپری سهرسوپه یتیری نه و بهینینه وه، په كیكیان شپری سالی (1814) كه بووه هی دوورخستنه وه ی نه و بقره كی نالپ و شپری (1815) كه به تی شكانی واترلو وخځه ده سته وه دانی پاریس كوتاییهات.

له ماوه ی نه و دوو شپه سهرسوپه یتیرانه دا، ناپلین به نامانجی به رگری كړدن شپری ده كړد، له مهر شویتنك و له مهر هل بقره خساننكدا هیرش ده كړده سهر دوژمنه كانی هه رچه نه ده له پړوی ژماره ی سهریاز شپه وه له دوژمنه كانی لاوازتریوو، به لام ده یزانی چوڼ خوی له نه وان به هیتر نیشانیډات، به زځریش له و شویتنه ی كه هیرش بقره كړد تییدا سهره ك و توو ده بوو) له م دوو شپه ی سهره وه دا، واته: شپه كانی سالانی (1814) و (1815) ناپلین به هوكاری كه په یوه نځی به نه خشه كانی شپه بو په پړوه بردنه كانی نه بوو و تی شكانه كانی به هی نځی ژماره ی سهریاز كانی هاوپه یمانانی نه وروپایی وین توانایی میله توه بوو كه نریك ی چاره كه سده یك بوو به هی شپه وه شكه تیبوو ونیتر نه یده توانی له بهرام بهر هیرش دنیا كه دږه و چه كدار بپړو به رهنكاری بكات وخوی پاگریټ، فردريك نه نگلس ده لیت (شپری ئوسترلیتز به پاستی په كیكه له سهره ك و تنه مهنه كانی ناپلین و به لكه په كی حاشا هه لته كره بقره ليوه شاهوہی سهریازی بڼ هاوتای نه و، چونكه پاسته هه لی هاوپه یمانان بووه هی گوماننانه وه له تی شكانیان، به لام ناپلین به و تیروانینه و ردبینانه ی هه بپړو توانی هه لی فهرانده سهریازیه كانی دوژمن هه سټیپكات وچاوه پوانیكرد هه تا له كانی پیویستدا زه بری گورچك بری خوی به سخته بوه شیتیت و به خیرایی بروسك ناسا

که مەری دوژمنی پساندو ئەوێ نیشاندایا کە بالاترە لە هەر جۆرە پێتە لاگرتن و ستایشێک. ئوستریلیز نمونە ی بێ ھاوتای
فەرماندەیی کردنی سوپا بۆ لەشکرکێشی سەرشارو هەتا شەپش بوونی بمیشت بێر ناچیتەو.

ناپلین بۆخۆی دەلێت: (لە ئەوروپادا سەردارانی سەربازی باش زۆرن، بەلام ئەمانە زۆر شت لێکە دەنەرە، من ئێستا تەنها
یەک شت دەبینم، ئەویش ئەوێ ئەوسەربازە زۆراتی دوژمن کە مەوڵە دەم لە ناویان بەرم).

ناپلین لە کەلک وەرگرتن لە سەرکەوتنەکانی و هونەری شۆڤەکردنی تەواری سوپای دوژمن و دواتر پەتاندن دواي تیشکانیان،
کە سێکی بێ ھاوتابوو، کنت بۆرک فون مارتنبورگ: مێژوو نووسی سەربازی پروسسی و نووسەری کتێبیکی بە ناویانگ دەربارە
ناپلین دەلێت (لە 3/ دیسەمبەری ساڵی 1805) دا واتە پۆزێک دواي شەپش ئوستریلیز، ناپلین بەم پستەییە فەرمانی
بە مارشال (سو) کرد (هەموو پێگاکانی پاوه دووانی دوژمنی تیشکسار بە مێژوکی تەواوێ ئەخام بدە) ناپلین لە پۆزگاری
خۆیدا لە هونەری سەرکردایەتی کردنی سوپا و ناچارکردنی، چ لە کاتی سازدانی بێ شەپش چ لە میدانی شەپش کە سێکی
بێتە زویربوو.

باشترین مێژوو نووس و پەسپۆرانی بۆری ستراژی سەربازی کە سەبارەت بە ناپلین لێکۆلینەوێت کە بۆی بە دواوە چوونی
تایبەتیا ئەخامداو، تەنانت ئەوانە کە بەرێکەوتیش شتیکیان لە سەرێ و نووسیو، هەموویان لەو بۆیە دان ناپلین
کە لکی لەو تواناو کەرەستە تازانە وەرگرتووە کە شۆڤە فەرەنسا دروستی کردبوو و ئەمانە پێکەوێ گونجاندووە بەر
لێو شای خۆی توانیویەتی بێت بە گەورەترین تیژرستی سەرکردایەتی کردنی شەرەکان کە لە شۆڤە سەرچاوی گرتبوو.
شەری خەلک، شەر بە کەرەستە و کەلوپەلی هەمەجۆر کە تەنها لە توانای یەک دەوڵەتی برۆاواندایە، بە کەلک وەرگرتن
لە سەرچاوەکانی ماددی و مرۆی. هەتا پۆزگاری ناپلین ئەمانە ئەهاتبوونە پیش لە ئەوروپادا، سەربازانی زۆری ژێر
فەرماندە ناپلین، بە کورتی ئەو لە ساتە و ختی دیاریکرای شوی خۆیدا، هەمیشە خۆی لە دوژمن بە مێژوتر نیشان دەدا.
ناپلین شارەزای نەخشە جۆگرافیا یی لە هەموو کەس تەنانت لە سەرۆکی ستادی سوپاکە خۆشی، واتە: برتی کە بێر مەندو
ماموستای نەخشە کاری سەربازی بوو، زیاتر دەزانی، هەر وەها لەم بوارەشدا لە هەموو سەردارانی بە ناویانگی مێژووی پیش
خۆی باشتربوو، بەلام لە کەل ئەمەشدا هیچ کاتێ پابەندنە دەبوو بە نەخشەکان و پلانیەکانی دەگێران و دەچووە میدانی شەپش
بە گوتارەکانی خۆی سەربازەکانی جۆش و فرۆش دەهێنان و فەرمانی دەرکرد پێی سەربازەکانی وەجولە دەخست. بۆیاری
لە مەشیاندا کەس نەیتوانی شان لە شانی بدات. فەرمانەکانی سەبارەت بە بنچینە جێگیرکردنی سەربازی تریخانە و
بەجولە خستنی سەربازی خاوەنی بەرزترین پلە هونەری سەربازی لەشکرکێشی بوو، بێجگە لە ئەسکەندەری مەکدۆنی
لەوانە هەمچە کەس لە سەربازە جەنگییە بە ناویانگەکانی مێژوو وە ناپلین لە دۆخدا سەرکەوتو نەبویت، ئەو تەنها توانای
یەک فەرماندە شە و مەندی و زالی نەبوو، بە لکەر دەسەلاتداریەتی دەوڵە مەنترین و پڕیترین ناوچی دنیای دەکرد.

سبزار، کە سەرەتا وەک لێرسراوی فەرماندە گشتی سوپا دەجەنگی و پەرلەمان دەسەلاتداریەتی حکومەتی لە دەست
دا، بۆیە هەمچە کاتێ سبزار نەیتوانی لە یەک کاتدا فەرمانەرەوای زۆم و فەرماندە گشتی سوپا بێت.

ثانیال: سەرکردە یەکیو ملکەچی یەک پەرلەمانی مایە پوچی دەسیسەبازی کۆماری سوختو بۆی، تورن و کتە: ناچاربوون
ملکەچی هەوێ و بیریاریەکانی دەرباری فەرەنسی بێ.

سقزوف، سهرتا سر به کاسرین بوو و نذر له گه لیدا باشبوو، دواتر بوو سهر به پلى به کم، که پاشایه کی نیمچه شیتبوو، دواتر له ژیر چاودیری نه مسادا نهرکه کانی نه جامده دان، گوستاو نادولف و شارلی دوازده هم و فریدریک ویلهلمی دووه میس راسته پاشای خۆبه زلزان بوون، به لام سهرچاوه کانی ماددی و مریی نه و ولاته بچوکانی که له ژیر دهسه لاتی خویاندایوون نذر که میان لیوه رده کرتن، ناپلیون ته نها له شهره سهره تاییه کاند (تولون و ئیتالیا و میسرو سوریا) دا حکومه تیکی له سهری دهسه لاتی خۆیه وه هوبو وله وکاتانه شدا نذر گوئی پایلی بپیاره کانی نه و حکومه ته نه مابوو، به لام له سالی (1799) به دواوه بووه فرمانپه وای ره های فهره نسو نه و که راسته و خق و تاراسته و خق له ژیر فرمانی نه و دایوون و هه ندیک له و دهوله تانه ش که له پیشکه و توترین باری نابووریدایوون له کیشوهری نه و روپادا: له مانه ش بیجگه له فهره نسو، هوله نداو ناوچه ی رنای نه لمانیا بوون. دوی روداوه که ی (18 ی بروم)، ناپلیون (15) سالی ته و او وه ک به ک فرمانده وایی له خقرازی و زال فرمانده وایی کرد. به لام سیزار دوی پهرینه وای له رویکن، ته نها ماوه ی (5) سال بوو فرمانپه وایی ره های ریمی کرد، له م ماوه ی ش دوو سالی به کم هه رخه ریکی شهر ی ناوخر بوو که هیزی ئیمپراتوری لاوازه کرد. ناپلیون کاتر باسی فرمانده ی لیوه شاوهری ده کردو ده یگوت: ده بیئت سهرداری مه زن وه ک چوارگر شه و بیئت به پانی و به رزی به کسان، مه به سستی نه و له پانی، واته: خاوه نی که سیه تیبه کی به رزو غیره و توانای بریار دانه، به رزی مه به سستی له بیرتیژی و وریایی و... شتی تر بوو، هه روه ها ده یگوت: نه گه ره که سایه نی له ژیری نه و زیاتریت، ده چیت نه و شویتنه دورانه ی که نه ده با بچیت، واته بۆنه و شویتنه پاکیشده بیئت، به لام که ژیری له که سایه نی زیاتریت غیره و وکارامه یی نه وای نابیت نه خشه کانی بخاته حاله تی جیبه جیکردنه وه.

به ککرتویی فرمانده یی به شتیکی پیویست ده زانی و پیی وایو نه گه ره واته بیئت سوپا پیشوخت مه حکوم به تیشکانه، به پای نه و به ک فرمانده ی خراب له دوو فرمانده ی باش باشتره، نه و بۆخشی جگه له کاتی که مارقدانی تولون له سالی (1793) دا، هیچ کاتر له شه ره کاندیا ماوه ی ش له فرمانده یدا نه کردووه و نه بووه، وه ک سهرتا ناچار نه بووه فرمانی که سانی بالاتر له خوی جیبه جیکات، لیوه دا باس له هه ندیک له خسه له ته تاییه تیبه کانی نه و ده که ی.

ناپلیون نه و گرنگیه ی به چه کی سارد نه ده دا که که سانیت له سهرده می سقزوف به دواوه گرنگیان پیده دا، هه رچه نه خودی سقزوفیش نوکلی له گرنگی تۆپخانه نه ده کرد، ئیمپراتور له په کیک له نووسینه کاندیا باسی دامه زراوه یی شه ره ده کات ده لیت (له م پۆزگاره ماندا ته نها ناگری گری تۆپ، تفه نگ، ده توانیت شه ره په کلایی بکاته وه، نه ک لیكدانی ده سستی^{۹۸} ناپلیون له شه ره سهرتاییه کاندیا سهریازه تفه نگ به ده سه کانی به پیز ده خسته پیش تۆپه کانه وه و له ژیر گری تۆپه کاندیا سهریازه کان به ره و پیشده چوون و هه میشه نامۆزگاری ژنرال و مارشاله کانی به وه ده کرد ته نها نه و سهریازه فیتری پیشه وای و ته قه کردن نه ک، به لگو ده بی فیتری نه و هشیان بکه ن گولله به خسه سارنه دن و تاراسته ی سینگی دوژمنی بکه ن، به لام نامانجی ناپلیون نه و نه بوو بۆماوه به کی دوو دریز سهریازه کانی له ویدا بیلیته وه چونکه نه گه ری نه و هه بوو سهریازه کان له ژیر گری تۆپه کانی دوژمن که تاراسته ی تۆپخانه کانی نه مان ده کرایه وه و ره ی خویان به ریده ن و نه مه ش بییته هوی تیشکانیان.

ناپلین پئی وابوو ده بئین تۆپه كان بهوپه پى توندوتیژی وختیرایی بگه ونه کار چونکه تهنه کاریگه ری نهوگره ده توانیت نه نجامی به کلایکه ره وهی شهر به دیاربخت، تۆپ له شه په کانی ناپلیندا پۆلی سهره کی ویه کلایکه ره وهیان هه بوو، بۆمونه له فردلنددا تۆپه گه وره که ی ستارمون توانی پارێزگاری له یه که سهریازییه که ی ژنرال فیکتور بکات و بیج سهرویه ری بخاته ناو پیزه کانی سوپای پوسیواو ناچاری بکات به پاشه کشه و نهو پاشه کشه کردنه ش بووه هژی زیانیکیه و تئیکتی ژۆر، شایانی باسه ناپلین له سالی (1807) به داوه زیاتر کاته کانی بۆیه تاکتیکی سهریازی تازه ته رخا نکرده بوو بۆیه دواتر له شه په کانییدا شتیوازی تاکتیکیه کانی گۆرانیان به سهردا هاتبوو، به پێچه وانه ی نهو بۆچوونه باوه ی که ناپلین گرنکی به قه لات⁽²⁹⁹⁾ جیگیربوون و ژماره ی سهریازی دوژمن نه داوه، نهو داوای له مارشال وژنراله کانی ده کرد درک به و خاله بکه ن تیشکانی دوژمن هه ریه گرتنی قه لات به سهریازه کانی دوژمن دهسته بهر نابیت، به لکو به له ناویردنی سوپاکه یه تی له مهیدانی شه پدا، -

له سالی (1805) دا تیبینی نهو یکرده به گرتنی قه لاتی ئولم، نیوه ی سوپای نه مسای له ناویرد به وه ی نیوه ی هیژه که ی خزی بۆگرتنی نهو قه لات ته رخا نکرده، ناپلین ده یگوت نابین ده ست بۆهیچ شه پێک بیریت که پێشتر ته واو خزی بۆساز نه کرابیت، به لام کانی جهنگ دهستی پێکرده بئین به هه موو هیژنکه وه شه پیکریت ودا هیتان له کردنه که یدا بکرت،

له کۆتایی شه پی ناپولی مانگی فبرایه ری سالی (1807) دا سوپای مه زنی فره نساش وه ک سوپای پوسیوا زیانیکی ژۆریان لیکه و تیبوو، ته نانه ت ژۆر تیبی سهریازی له نیوه ش که متریان مابوون، شه و ناپلین چوووه چا دره که ی خۆیه وه و نامه یه کی بۆمارشال دوروک⁽³⁰⁰⁾ نووسی و له ده قی نامه که دا دانی به تیشکانی خۆشی له م شه په دا نابوو، به لام پۆلی دواتر هه ر که سپێده ده می نهو به یانییه په نگه پیهو زستانییه یدا، ئاشکرا بوو بنیگسن فره مانده ی سوپای پوسیوا، نه که هه ر پاشه کشه ی کردووه، به لکو چه ند فره سه خێکیش له مهیدانی شه پ دورکه و تۆته وه، بۆیه شه م شه په به سهرکه و تنی ناپلین کۆتاییهات، بنیگسن شه پی نه کردبوو و ترس بالی به سه ر نه ودا کیشابوو، که له به رامبه ر دوژمنه سه ره خته که یدا بیتته مهیدانی شه پو درۆژه به چه نگین بدات و به مه ش سهرکه و تنی بۆ ناپلین مسۆگه رکردبوو، به لام له مهیدانی شه پدا له ته که هه رسنی ته رمی که و تویی سهریازی پوسیوا، دوو ته رمی سوپای مه زن که و تیبوو، کارامه یی ولتیهاتوویی له پابه ریکردنی جهنگ، بۆ دیاریکردنی مهیدانی شه په که، له دیاریکردنی ساته وه ختی شه پکردنه که دا، له یه که م کاری تاکتیکی که سهره تای هه موو شه پێکه، ده بئین نه مانه هه میشه له ده ست فره مانده ی بالادا به یئنه وه، به لام ناپلین له گه ل نه مانه شدا له سهره تای ده ست پیکردنی شه پدا فره مانه به مارشاله کانی ده کردبوو گرنکی به ورده کاری و پوونکردنه وه کانی نهو فره مانانه ی نه ده دا که شه و کات شه مه له بواری سهریازی ولاتانی پوسیواو پروس و نه مسادا گرنکی پێده درا، ناپلین تهنه فره مانه به گرتنی ئامانجه سهریازییه کان ده داو ورده کاری و شتیوه ی گرتنی نهو پێگانه ی بۆ مارشال و ژنراله کان جێده هیشت، ناپلین له نێوان شه په کانددا وه ک دل و میشکی سوپا ده مایه وه، مارشاله کانی دوا ی نه نجامدانی فره مانه کانی نهو، په یوه ندیان پێوه ده کردو ئاگاداری به ره و پێشچوونه کانی سهریازیان ده کرده وه، داوای هیژی یاریده ده دریان لیده کردو پرس و پایان به نهو ده کرد له پێشها ته کانی به ره ی شه پو چۆنییه تی.

299 - مه به ست له قه لاتی سهریازییه (و- کوردی).

300 - مارشالکی خۆیه تی ویه کیکیوووه له دوسته نزیکه کانی (و- کوردی).

پنج مانگ دواى شەرى ئوسترلیتە، كوتوزوف پاپىرتىكى بى ئىمپراتورى پوسیا بەرزكردىلەو تىیدا گوتىبوى (سوپاى مەزنى فەرەنسا لەپىگای ئىمپراتورەو پاپەرى دەكراو ئەو سوپاىە ئامادەبوو وەك يەك يەكەى سەربازى بچوك لە دەست فەرماندەكەى خۇیداپىت وەموو فەرمانەكانى جىيەجىبكات).

دیزوارترین شت ەم بەلای ھاوچەرخەكانى پۆزگارى نابلیون و ەم بەلای ئەوەكانى دواترەو، ئەوەبوو لەو بەگەن چۆن ئىمپراتور ئەم پۆلى پاپەرى كەرنەى لە دەست خۇیدا ەشتىبۆو بى ئەوەى دەستپىشخەرى ولىزانى مارشال و ژنارالەكانى وەلابنىت، بى گومان لێردا مەبەستمان لە دەستپىشخەرى و كارفەرمانى لاوەكى ئەفسەرەكانىەتى، چونكە جىيەجىكردى ەم نەخشەيەك لە ژۆر فەرمانى پەهاى ئەودابوو و ئەمەش مارشال و ژنارالەكانى لەسەر ئەو پامىنابوو و لە ەم كاتىكى پتویستدا كە ئىمپراتور دۆرە دەستبا مارشال و ژنارالەكانى پىپارو كارى خۇيان بە پتو دەبردو مشورىان دەخوارد، ئەمانەش ژمارەيان كەمبوو و تەنها چەند كەسىكى وەك: داو و ماسناو ئۆزو بوون، بەلام ئەوانىتر^(٢٠١) دەیانتوانى ەتا سنوورىكى دىارىكرار پاستەوخۇ دەست بى دەستپىشخەرى و فەرماندەركردن بىەن، ئەوكاتەى نابلیون لەسالى (1814) دا لە دەوروپەرى پارىسدا دەجەنگا، نەك ەرنەو (300) ەزار سەربازە خاوەن ئەزموەى لەگەدانەبوون، كەلسالى (1808) بە دواو ەندىكىان كۆزابوون و ەندىكىشیان لە ئىسپانىادا توشى ەمان چارەنووس بپونەو، تەنانەت زۆر لە سوپاىە كارامە و كۆنەكانى لە پادگاكانى شارەكانى ئەلمانیاو چەند ناوچەيەكى ئىتالىا دابوون.

ماسنا دەمىكبوو خەرىكى شەرى بى كەلكى ئىسپانىابوو، داو لە ھامبەرگدا گەمارق درابوو، مورا بى پەيوەست بوونى بە نابلیون لەناپلى ئەھاتە دەرن، ئەمانە ەموویان لەو شەپەى پارىسدا لەگەل سوپاى مەزندا نەبوون، نابلیون باشترین سەربازو ئەفسەرى خۇى بە چوارلای ئىمپراتورىە بەرغراوانەكەیدا پەرت وىلاو كەردبوونەو لەوساتەو خاتەنى كە چارەنووسى ديارىدەكرا زۆر لەمانە لەتەكیانەبوون.

ديارە تیشكانى يەكجارەكى نابلیون لەسالى (1814) و (1815) ھۆكارى سەرەكیان ئەمانە نەبوون، بەلام دەتوانریت بەھۆكار ەژمارىكریت .

ەتا ئەوكاتەى ئەوانە لەگەل نابلیون دابوون و سوپاى مەزن دابەش نەببوو بەسەر دوو بەشدا كە بەشىكىان لە ئىسپانىاى دۆرە دەستدا شلوق بپوون، ئەو^(٢٠٢) سەرکەوتن و تىكشكاندننى دۆزمن بەھۆى جىيەجىكارانى^(٢٠٣) شايسەو دەستە بەردەكران.

ژومىنى: بەو لىكلىنەو وردانەى كە سەبارەت بە شەرەكانى نابلیون ئەنجامى داوون دەلت (ئەوە خودى نابلیون بوو) ئەوەى سەلماندبوو شەپتوكردى دۆزمن لەكاتىكا ماناى دەبیت كە لەيەكەم جارەو دەستبگاتە پشتى دۆزمن پەيوەندىيەكانى پشتىيەو نەھىلتوو لەجارى دووەمیشدا كە شەرو پىدادان دەستى پىكرد ئەوانەى مانقرەكەيان ئەنجامداو بەشدارى

^{٢٠١} - مەبەست لەژنارال و مارشالەكانى تری سوپاى مەزە، (و- كوردی).

^{٢٠٢} - واتە: نابلیون بۆ ماوہیەكى زۆر خۆى بەفەرمانرەواى پەھاى ەموو ئەوروپا دەزانى و ھاەستى دەكرد ئەوروپاى لەچنگ داو، بۆ ماوہیەكى زۆر خۆى بەرپاەرى ەمیشەى

ئەوروپا ەژماردەكرد. (و- كوردی).

^{٢٠٣} - مەبەست لەئەفسەرە شارەزاو بەتوانا كۆنەكانى سوپاى مەزنى فەرەنساىە، (و- كوردی).

شهریکن) لیکر هوه په کیتړی شهره کانی ناپلین په ناوی فون برفلوف، باورته وای به نه خشعی سهریازی ناپلین هه بو وده لیت: ماتړی ورسوړانه وه بڅپشتی دوزمن ده بڼ نه خشعی باشی پېشپره یکردنی له شکرې له گه لدا بیت).

ناپلین پتی و ابو نه گه ر نه و نه فسه رهی فرمانی پشته وه گرتنی سوپای دوزمنی پېسپېر دراوه، به زوی نه خجای بدات نه و پو به پوی به رپه رچدانه وای دوزمن ده بیت هوه.

نه و مارشالانای له قوتا بخانه کای نه ودا فیرکرا بون، نه م ماتړانه یان به خیرای و وردی وه همیشه سرکه وتوانه نه خجاده دان. نه گه ر دوزمن له ناو قه لاتیک- یان شوینیکې ناسیدا گه مار د رباو خویان نه دابا به ده سته وه، ناپلین فرمانی هیرشکردنی دهرده کړو له کاتی سرکه وتینشدا به زه یی به دوزمندا نه ده ماته وه، له سالی (1806) دا کاتی بلوخر هه ولیده دا له کولاته کانی شاری لوبدا شهریکات، فهره نسپیه کان تالان و برقی نه وشاره یان کړدو سهریازه کانی دوزمنیان دهرپه پاندو زقرله هاولاتیانی نه وشاره شیان که لوپاچه کړدن.

له شه په کانی ناپلیندا نمونه ی بیره حمی ناوا زقر به دی ده کړت، له یولیوی سالی (1799) دا که په ک له شکرې (12) هه زار سهریازی عوسمانی له میسر دابه زی وچووه ناو قه لاتی سهریازی نه بوقر، ناپلین هه سیکرد له مپه ریکې گه وره له پشتمیه وه پاستیت هوه و کای داگیرکردنی میسر که تا نه وکاته ش ته و نه بیو و توشی مه ترسی ده کاته وه، چونکه تورکه کان به شتیه یه کی باش جیگیر بیوون و به گه مار د ران زه فهریان پینه ده برا، هه روه ها نه گه ری شه و ش هه بو بریتانیا له رینگای دهریاییه وه یارمه تی نه مانه بدات، بزیه ناپلین بریاریدا هه رچونکیکیت نه و قه لاته به زوی داگیرکړت ویکه ویتنه ده ستی، له پڅی (25) ی مانگی یولیوی سالی (1799) دا ساعات دوی شه فرمانی گرتنی قه لاته کای ده رکرد، سهره تا لان دواتر مورا چوونه ناو قه لاته که و به دوا یاندا زقرینه ی هیزه که چوونه ناوی، سهریازه کانی تیمبراتوری عوسمانی له ناو قه لاته که دا کوتوله تکران، دو پڅ دوی نه م سرکه وتنه ناپلین ناوای نویسوه (نه م شهر په کیکبو له وچه نگه جوانانای که تابه نه مرق بینومه، نه و سهریازه گه مار د راولانه ی دوزمن په کیکیان به زیندوی پزگاریان نه بو).

به لام له گه ل نه م شدا سوپای فهره نساش زیانی لیکه وت و ناپلین ته نها له کاتی نه بوونی رینگاچاره تر فرمانی بڅگرتنی قه لاته سهریازی کان و هیرشکردنه سهریانی دهرده کړد، ناپلین پزی له نازایه تی تاکه که سه کانی دوزمنیش ده گرت، به لام پتی وانه بو سواره کانی شانشینی میسر که دزی نه و ده چنگان- یان قازاغه کانی روسی که به شتیه یه کی پرت ویلو لیره و له وی شهریان ده کړد، بتوان له به رامبه ر سوپا په کی رنکخراوی گه وری نه وروپایدا خویان پابگن، ده یگوت: راسته نه مانه له وانه په له شه ری لوه کی ولابه لایدا ورده سرکه وتنه به ده ست به یتن، به لام ته نها سوپای رنکخراوی هه شپیکراو ده توانیت شه په کان په کلای بکاته وه، نه م پاستیه کبو هه همیشه دویاره ی ده کړده وه، هونه ری فرمانده یی به پای ناپلین له وه دایه.

په که م: بتوانیت سهریازی زقر کزیکه یته وه وچه کداریان بکیت و به خیرای مه شقیان داده ی، هه تا له مانه سوپا په کی موزن دروستیکه یت.

دوه همیشه: کارنیکه کی له وکاته ی که ده ته ویت زه بریکې گورچکې بوه شینیت، نه مانه ت له شوینی پتویدا له ده ستابن. سته همیشه: له وکاته ی زانیت سرکه وتنه نزیکیته وه تپه سهریازییه کانی که له ده سدابون نه یانیرته ناو شه په که و هه روه که په ده ک بمیننه وه.

چوارم: دواى جیگیرکردن و دامه زړاندنى سوپاکه څرټ له شه پکړدن نه بوږیت: یان دواى بهیت، به لکو هه ولېدهیت هه چى زووتره، شه په که په کلای بگه پته وه، به مەرچن ټومېدى سرکه رقتت هه بیت.

پېنجم: هه ولېدهیت شوینه لاوازه کانی دوژمن بزانت وژه بر له وشوینه بوه شینیت.

هه روه ما ده لیت: بهخت وړیکه وت پږلى بهرچاوده گڼن له شه په کاند، به لام پږلى گوره ترو کاریگه رتر فرمانده ده یگنریت نه ویش به لیزانی و وشياری نه و له خشفه و پلانه کانی شه ردا.

جاریکیان نیمپراتر گوتېوى: نه وشتانه ی که به لای که سانی تره وه، ته وار چاره پوان نه کراره، بونه وه ریکى غه یی نییه که پټونینیم بکن به وه ی ده بې چ بلین وپټویسته چى بکین، ته نها بیرى من وتوانای خه یالی منه نه مانده کات)

نه سکه ندره ی مه کډنى و سیزارو نانیبال وگوستاو مادلوف، به وه نه پوونه که سانی مرن که بهخت یاوه ریان بویت، به لکو نه وانه له بهر نه وه پیاوانی مرن بوون چونکه زانیویانه چنچنچنى بهخت و نیقیبال بخه نه ژتر فرمانی خویانه وه.

نم قسه یی ناپلیون له کوتاییه کانی ژانیدا گوتویه تی: ناوبراو له شه په کانی سالی (1814) و (1815) شدا به هه مان لیزانی وکارامه یی جارانی شه ی ده کرد، به لام چونکه له و پږانه دا وای بیرده کرده وه که کانی پږکار به سرچوونی هاتوه، بویه شکستی له شه پى واترلوشدا خوارد، هه رچه نده نه گره سوپای پروس فریای سوپای بریتانیا نه که وتبا به دلتاییه وه تیکیده شکاندو له ناوی ده برد.

دواى ماوه یه کی ژر کاتى له گڼ لاس کا ز دا باسی شه پى واترلوی ده کرد، گوتېوى باوه پى پیشووی خوی له ده ستدا بو، له م له ده ستدانه ی باوه پ بوون به خوی پیش هه موو شتیک له سر نه نجامی هه له سیاسیه کانی خویه وه بو، نامانجی سیاسى گوره و نااسایی نه و که ده یویست دنیا داگیرکات، نه وى له سر په وشی گشتی له شکرکیشی وشه پ لادا.

بونه مش بانومونه یه که به ټیننه وه (چون ده توانریت له و پانتاییه گوره ی نیمپراتر یه که په یوه به داگیرکردنى خاکی زږی روسیاو پاراستنى هیلې په یوه ندى له گڼ مۆسکودا بپاریزیت وئاسایش بیت؟ له و بارودخدا ناپلیون چن ده یوانی میزی پټویست بى شه په کانی مۆسکر که به مبه ستی داگیرکردنى روسیا بوو په دابکات؟ چن ده یوانی خوی به به میز نیشاندات؟ ده برا چى کردبا له و کاتانه ی که هه م له نیسپانیا دا سرکه وتوو بوو وهه م له نیوانی نسمولنسک و مۆسکودا؟ ناپلیون هه میسه هه ولېده دا له په وشی سهریازی خوی لانه دات و به رده وام هیلې په یوه ندى خوی سهخت بپاریزیت، به په یوه وگردنى نه و بنه مایه بوو که به دریزایی له شکرکیشیه که ی بۆسر روسیاو دانانی میزیکى زږی له و پښکایه دا بووه هڅی که مېوونه وه ی سوپاکه یی له کږی گشتی (420) هه زار له سالی (1812) دا کاتى چۆسه رخاکی روسیا به نیازی داگیرکردنى ته نها (363) هه زار سهریازی له گڼ داما بوون، نه وانی تری بى پاراستنى نه ملاو لاکانی خوی به دریزایی نه و پانتاییه دووو دریزه له و پښکایه دا نیشته چن کردبوون.

که که یشته فیتیسک ژماره ی سهریازه کانی بى (229) هه زار سهریاز که مېووه، له نژیک ناسمولنسکیش ژماره ی سهریازه کانی که مېووه بى (185) هه زار، دواى داگیرکردنى ناسمولنسک ودانانی سهریازگ له وشاره دا به (156) هه زار سهریازه وه به روه کژاتسک چو و به (135) هه زار سهریازه وه که یشته بفرډینف، که که یشتیه مۆسکر ته نها (95) هه زار سهریازی له گڼ داما بوون.

نهم که مېوونه وړه نژدې سوپای مەزن به هژي کوژرانيان له لايهن دوژمن ونه خوشي وسەرماوه نه بوو، به لکو به رفرلوانکردن ودانانی نژدې سوپا له پښتگادبوو، که به شتيکی نژدې سوپای مەزنی که مکړدېووه، له م ژمارانه یی سهر وده (220) هه زار سهریازی که ناپلین بڼ پاراستنی نیمپرا تریه ته که یی له خاکی خوره لاتیدا جینی هیشتبوون، هه ژمارنه کړلون، هه روه ها جگه له و (200) هه زار سهریازی له نیسپانیدا شهریانده کړد.

ناپلین به لاس کازی ده گوت (له گه ل هه موو نه مانه شدا، هه ندیک ساته وخت دینه پېش، فرمانده ناچاره که ره سته یی چه نگی خوی بسوتینیت وه موو هیزه که یی سازو جیگیریکات بڼه وه یی زه بری گوره له دوژمن بدات وېلیدانکیی بروسک ناسا هیزه که یی له ناوېه ریت، بڼ ده سته یشتیش به وناماچه ده بڼ جارچاره نه وه یزانه یی که له سهر پښکای گه پانه وه دانرون توشی مه ترسی بکاته وه) هه روه ها ده یگوت: له شه پي سالی (1805) دا کاتنی له مووازیدا تپوه گلاین پروس ناماده بوو هیرشبکاته سهر من وپاشه کردنیش بڼه لمان نه ده کړا، به لام من له نوسترلیتزدا سهر که وتم ... و ده شمینی نه مسا خوی ناماده یی شه رده کات هه تا هیرشبکاته سهر هیلې په یوه ندی پشته ودم وهانی نیسپانیاشی دده له کتوه کانی پیرینه وه فره نسا داگیریکات، به لام من له میاندا سهر که تنم به ده ست هینا، له سالی (1809) شته که له مانه ش مه ترسیدار تریو، به لام من له شه پي فاگرامیشدا سهر که توو بووم) هه روه ها ده لیت: پتویسته به قولی بیر له هر شه پښک بکرتتوه و له وشه پانه ش که شانسی سهر که وتن بوونی هه یه، نه و نا کړکبوو له گه ل نه و پایانه یی ده یانگوت: شه روه کانی چه نگیزخان وتیموری له نگ، نه نها شه پي هه روه کی و بیسه روه ره بوون و له م باره وه ناپلین به موقت تزلونی گوت (شه روه کانی چه نگیزخان وتیموری له نگ ته ولو له گه ل په وشی سهریازیدا پښک بوونه، له سهر بڼه های سهریازیکرون و له گه ل هیزه سهریازیه کانیاندا گودجاو بووه).

نهم پڼ ده بینین میژوو نووسانی تازه یی خوره لاتناس ته و او له وېروایه دان ناپلین سهر بارت به شپوازی داگیرکردنه کانی نه مانه له سهر چه قبوه، زورجار ناپلین نه وه یی دووباره کړدوتوه که هونری چه نگ له وه دایه فرمانده برانیت چو نچونی له کات وشوینی پتویستدا سوپاکه یی له شوینیکدا جیگیریکات و دوژمن هه ستنی پینه کات، کاتنی: گو هیه، په پتوه به بری دیرکتوار بڼ پتیه لگوتن به و سهر بارت به وه یی له شه روه کانی سالی (1796) و (1797) به هیزکی که مه وه توانیویه تی دوژمنیکی له خوی به هیزتر تیکبشکینیت.

ناپلین له وه لاما گوتبووی: شتیکی وانه بوو، به لکو نه نها هه ولما بروسک ناسا هه لمت بکه مه سهر سوپا په رتوبلاوه که یی دوژمن ونه مانم به شهبش ویه که له دوی یه ک تیشکاندن، هوی سهر که وتنی نه و له وشه پانه دا نه وه بووه، ناپلین هه رچاره یی هیزشی کړدوته سهر به شتیکی سوپای دوژمن، ده نا به به راورد سوپای دوژمن له هی نه و زیاتریوون، نه مه شوای نیشاندوه به هیزه.

ناپلین سهرنجی تاییه تی له سهر پڼحیه تی سهریازه کانی هه بوو، به جږی سزادانی به دهنی سهریازان که شقپش نه مه یی نه هیشت نه و ته و او پشنگیری نه مه یی ده کړدو سهرزه نشتی بریتانیه کانی ده کړد به وه یی چو ن دلپاندیت شه للاق له سهریازه کانی خویان بدن، هه سهر بارت به مه ناپلین ده لیت (کاتنی سهریازیک به شه للاق ته کی جورمه تی کرا نیتر نه وه نده شه یدای شکومندی نابیت و هه ستنی شه روه ف و شانازی کردنی نه و سهریازه نه وه نده نامینیت که له به رده م هاوه له کانیاندا هه لاقه دراوه ؟) .. من له جیاتی نه للاق ده مه ویت سهریازه کانم به هاندان به جږش و خرقشیان به ینم و له خورپازیه تیان زیاد بکه م ... من دوی

هه موو شه پێك ئەفسەرو سەربازەكانم كۆدە كردنەو و پێم دەگوێن كام لە ئێوه شەپى قارەمانانە و لە خۆبەروانەى كەربووە ؟ ناپلین ئەو سەربازانەى دلێریان لە شەپەكەدا نواندبوو ، ئەوانەى خۆبەرو وەر بوون پلەكانى بەرزەكردنەو ، ئەوانەش كە نەخۆبەرو وەربوون - مۆلەتى دەدانى پۆلى (5) سەعات وانەى خۆبەرو وەرى بخوێنن ، چونكە ئەمانە فێرى خۆبەرو وەو نووسین دەبوون بەرە بەرە پلەكانى ئەمانەى بەرزەكردنەو ،

دیارە كە مەتەرخەمى و سەركێشى كردنى سەربازەكانى بە گولەبارانكردن سزادەدان ، بەلام زیاتر پەشتى بە پاداشت دان بەستبوو ، واتە : زیاتر پاداشتى بەلاو گرتگرتبوو لەسزادان.

پاداشتەكانى ئەو بریتیبوو لەدانى پارەو پلەو نیشانەى ئازایەتى ، بەدەستكراوەى لێگەل سەربازەكانیدا دەجولایەو ، لە (14 / ی مانگی فلوړئال^(٤) سالى (1801) لەوكانەى لەكۆبونەوێ شقراى دەوڵەتدا باس لە دانانى نیشانەى كە ئازایەتى دەكرا ، ناپلین بەدەنگى بەرز گوتى (گومانت هەبە كە دەتوانىت سەربازان بە پارچە پارچە كردن و لێكدان بەرز ناچارى كەیت ، نەخێر ئەمە تەنها بۆ پۆشنێرەكان دەشتى ئەویش لەناو ژوورى كارەكەى خۆیاندا ، پێویستە شانازى و پاداشت و نىمى تاز بەرزەكان ، بۆیە سوپای كۆماری بە نەجامدانى كارى گەورە سەركەوتو بوو ، چونكە لە پۆلەى جوتیارو زەحمەت كێشەكان پێككوتو ، نەك لە دەستەى كەسى پەزىلى بێكارە .

لەبەرئەوێ ئەفسەرى تازە جێگای ئەفسەرە كۆنەكانیان گرتبوو و هه مووشیان شەرفەندەبوو...) بەم جۆرە ناپلین لەو بەرزەو نەندانەى كە شۆرش فەراھەمى كردبوو لە زانایى و ئاگابووە سەركەتوانە بەكارى دەهێنان و لەبەرئەوێ خۆى دەشكاندەو و لەسەر دەستى ئەو دەبوو مۆلوى سەربازى سەركەتوان و ئاراستى تری بى پێشینە بێنیتە پێش .

ئەو لەناو خۆى خۆیدا لەسەر ئارمادجێك دەپۆشت گرتگرتین و بى هاوتارین خەسەتى پێویستبوو بۆیەك فەرماندە ، ئەویش بریتیبوو لەیەك ئێرادەى ئاسنین و پتەوى پەقێتى پۆخ و ئازایەتییەكى تاییەت كە مەبەست لەمە ئەو شەپانەى ناپلین نین لەوكانەى شەپى پردى ئاركول كە ئالای بەدەستكێیەو بوو و شەپیشى دەكرد - یان چەند سەعاتێك لەسەر كۆرستانى ئابو لە ژێر بلیسەى تۆپەكانى دۆژمندا مایەو ، بەلكو مەبەست لەكەمكردنەوێ گەورەترین لێپرسراوێتى سەرشان و بوێرى بریاردانە ، سەركەوتو ئەوكە سەننیه كە پلانى شەپەدەپۆشت - یان پێگاچارەى كى پێویستى دۆژنیتەو ، بەلكو كەسێك كە لێپرسراوێتى جێبەجێكردنەكەى گرتۆتە ئەستۆ ، بەپای هه موو پەخەنەكرانى بواری سەربازى ناودار ، ناپلین وەك كەسێكى سەركەوتو لە شەپەكانداو هەم وەك لەشكر كێشى و فەرمانداریەتى سوپا ، واتە : هونەرى پێگای ژالبون بەسەر دۆژمنداو هەم وەك سیاسەدمەدارێك ، واتە : سەپاندنى ئێرادەى خۆى بەسەر دۆژمنى تێكشكاو ، پیاویكى گەورەبوو ، ناچار كردنى دۆژمنیش بە ئێرادەى خۆى تەنها بەو مانایەنا پۆحیەت و بەرەنگاریەكى بگرتەو ، بەلكو ناچار كردنى دۆژمن بەو دانوستانانەى ناشتى كە خۆى ئارەزوومەندیان بوو ، واتە : وەك ئەو دەبوو ، ئەم سەننیه خەسەتە لەئەودا بەشێوەى كى تەواو تێكەلارى بەكترى بپوون و هەماهەنگى تەواویان هەبوو ، لەهه موو شەپەكاندا هەركە دۆژمن تێكەشكا ، فەرمانى بەمارشال موروا لەشكرى سەربازە سوارەكانى ئەو دەكرد بۆ ئەواو بردنى دۆژمنى هەلاتو دەستبەكارین و دوايان بكەون و بیا نكۆژن ،

موراش دريژدهی به بدواکه وتن وکوشتنی دوزمنی هه لاتوده دا هه تا سرکه وتنه کانی مه دانی شه پین به سرکه وتن له جه نگدار
نهم به دوا که وتنه ش هه تاپشت میژده کانی دانوستان ومۆرکردنی پتکه وتن نامه کان دريژدهی ده کتیشا.

نابلیون له سهرتای هه موو شه پتکا هه ولیده دا به وه شاندنی به ک دوو زه بری کوشنده دوزمن ناچاریکات بق ناشتی کردن.

نهم خاله وای له کللوس ویتز کرد، چه مکی هونه ری پابه رایه تی کردنی شه پ که به لای نابلیون هه وه په سنده، پیتنا سه بکات و
نه وه ش به دیارده به کی ته وواو تازهی میژوویی بزانتیت که جهنگی گه یاندوته کاملیونی په ها.

کللوس ویتز ده نووسیت (... له پۆژگاری نابلیون بۆناپارت به دواوه، سهرتا له لایه کییه وه دواتر له دواوه، شه پ بۆته کاری
هه موو تاکه که سه کانی میلله ت، به و مانایه ی سهره تادا به لای فهره نسییه کانه وه بۆشه پکردن له دژی داگیرکهرانی بیانی
ودواتریش بۆته میلله تانه ی که له بهرام بهر زیاده په ویه کانی نابلیوندا ناچاربوون بهرگری له خویان بکن، نیتر له وکاته به دواوه
جهنگ شیوازکی تری وه رگرت- یان به مانایه کی باشت، به چۆنی ته بنچینه یی وکاملبوونی ته وای خلی نزیکتر بۆوه، نه و
هه ولۆکژشانه ی له پیتناو راهبه ی جهنگیدا ده کرا، به هۆی زیادبوونی که ره سه ته کانی وکرانه وه و الابوونی چاوپیدا خشانه
به رفراوانه کان وگرتنه به ری پتکای تازه، حه زو ناره زووی سرکه وتن و پتکه کانی نه و به شیوه به کی توندو تیتژر هاته پیتش،
(ویرانکردنی ته وای دوزمن بوویه نامانج له کاره سهریازیه کاند، پاگرتنی شه پ له گه ل دوزمنداو دانوستان بق ناشتی کردن
له بهرام بهر دوزمنی تیشکاودا بووه شتیکی نابجه و نه شیاو، له گه ل نه مه شدا نه و هه له سه نگاندنه ووده ی کللوس ویتز ده رباره ی
پاهیه ری جهنگی نابلیون کردوویه تی، له گه ل نهم خاله بنه په تییه دا کامل وته واده بیت که نه و سهرداره مه زنه به هۆی
به رفراوانی نامانجه سیاسیه کانی جهنگ و به هیزیه که ی دوو جۆر شه پی ده گرتنه وه.

شه پی ده سندرژژی وشه پی بهرگری، به لام نابلیون به کیشانی خه ت له نیتوان نه و دووانه دا پازی نه بوو وته نها به پیی
تاییه ته ندیه کانی شه په جۆراوجۆره کانی که له بارودخ سیاسی وهیزی سهریازی بوون پای خلی ده رده به ری).
نابلیون سه باره ت به تبتبینه کانی خلی له سهر کتیه که ی ژنرال پوین، که له سالی (1816) دا بلۆکرا بۆوه، ناوا ده لیت (هه موو
شه پیکی ده سندرژژیکارانه شه پی هیزشبه رانه یه ... هه ره جهنگیکش له سهر بنه مای هونه ری په هیه ری بیت به نه خشه
بۆکیشراو هه ژمارده کرت، شه پی بهرگری جیاوازی له گه ل شه پی ده سندرژژکاری دانیه، چونکه جهنگی ده سندرژژکاری
هه ره چنده به مه به سستی سنوورپین وداگیرکردنی خاکی دوزمن بیت له گه ل شه پی بهرگیدا ناکوکنیه).

نابلیون دوا ی نه وه ی پای خلی له سهر سهره که ووه کانی سهردارانی جیهانی ده رده به ریت، سه باره ت به بنه ماو سیستمی هونه ری
سهریازی نه وان، نه ویش وه هه موو فرمانده مه زنه کان، نه وه ی به لایه وه گرنگه له دوزمن بسره وینیت وله ناوی بیات، باوه پی
کلاس ویتز ده رباره ی نابلیون که له سهر وه باسما نکرد پای تاییه تی خلی ته ی وله کتیه کانی که سانی تر دا نییه، بق نمونه :
ژومبی، باسی نه کردووه، جیگای ناماژه بۆکردنه فردرک نه نگلس له گه ل نه وه شدا که کتیه که ی کللوس ویتز به شتیکی
بربه ها له قه له مداوه، به لام له گه ل نه مه شدا توژینه وه ی له کتیه که ی ژومبی کردووه که سه باره ت به نابلیون نووسیویه تی
ونه مه ی دوا ی پت لۆژیکتر بووه، بق نمونه : نه وه ی⁽⁷⁰⁾ بق جوزف فیدمایری نووسیوه ده خه ی نه بوو (به تیبینی کردنی

هه مه لایه نه یی، ژومی، باشتیرین میژوو نووسی شه په کانی ناپلیونه، جگه له چنه د باس و توژی نه وه ی که می پرپه های خودی کلاوس ویتز، به هیج جۆرک کتیبه که ی نه و به لای منه وه په سندنیه .

(3)

ناپلیون نه فرته ی له ژاکوبنه کان ده کرد، له بهر نه وه ی نه واته ده یانویست بهر ی سرکه وتنی شپړشی مه زن وابسته و دابه شی چینی پرولیتاریای بکه ن، بۆیه زږ تونوتیږ بڼ به زه یی بوو له بهرامبه ریاندا، پاریزگاریکردن له هر جۆره خاوه نداریه تی، له مانه ش پاراستنی ملک له ده ست گوندنشینه کاند که له سه رده می شپړشدا درابوویان، به ردی بناغه ی سیاسه دی ناوخی ناپلیون بوو.

نه گه رچی به پتی گوته ی مارکس که له کتیبی خیزانی پیرزدا ده لیت: ناپلیون ه ولیده دا به رزه وه ندی توژه هه مه جۆره کانی برژوازی وابسته به به رزه وه ندیه کانی نیمپراتۆریه تیه که ی خوی بکات).

واته: کریکارانی پاریس ولبون و نامین و روان بۆسه ر نه وه په شه یه کی گه وره بوون و تاکه پتکای به رگریش له بهرامبه ر نه مانه دا، دروستکردنی پولیس چاودیزی ویه که ی سهریازی بڼ پاراستنی ناسایشی ناوخی وه والگرو... بوون که فوشه ی وه زیری ناوخی به ژیرییه کی زږه وه دروستی کردبوو، ناپلیون زږ ه ولیده دا له بهرامبه ر شه پڅی زږی بیکاری سالی (1811) دا هه زاران کریکاری سهرگردان و برسی کردبوو، خوی پاگریت، به گمارږدانی نابووری سر بریتانیا و دانانی یاسو ریښای کاری له هه مو ولاتانی ناو نیمپراتۆریه که ی توانی چاره سهریک بدقزښته وه خوی له م تنگزه یه قوتاریکات، بازای بڼ فروشتنی کالاکانی فرنسی دایینکرو مه وادی خامی بڼ پیشه سازیه کانی فره نسا به نرخی هه رزان ده سته به رکرو.

نه ننگیزه ی سهره کی سیاسه دی نابووری ناپلیون ده سته به رکردنی بازای باشبوو بڼ پیشه سازیه کانی فره نسا له دنیا داو وه ده رنان و بیبه شکردنی پیشه سازو کالاکانی بریتانیا بوو له بازار په کاند^(۳۰۶) نه مه دوو میکانیزمی په کگرتو بوون ... به لام له پوی په یوه ندی کریکاران به خاوه ن کارخانه کانه وه، ناپلیون نه ک هه ر به دانانی قانونه کانی وه ک شاپلیه، که بچو کترین مانگرتنی به ناقانونی له قه له مدده او ته و او پتشیگری خاوه ن سهرمایه کانی ده کرد، به لگو به دروستکردنی ده فته رچی کریکاری زیاتر پیداکری له نازانو نه شکه نجه دانی زه حه تکیشان کرد، به لام له به رچی له ناسته نگرترین ساته وه خته کاند کریکاران دژیه نیمپراتۆر پانه په رین؟ بڼچی دادا کانی بورینه کان که له سالانی (1816 و 1817 و 1818 و 1819 و 1820 و 1821) که دووباره پیکپتندرابوونه وه، له پاریس وشاره کانی تری فره نسا دا کریکارانیان ده گرتن وه حکوم به زیندانیان ده کردن له سر نه وه ی دروشمی بڼی نیمپراتۆریان گوتته وه؟

من لیره دا هه ولمداو وه لامی نه مه بده مه وه، زه حه تکیشانی شارو شارچکه کان به حوکی غه ریزه یی له وه گیشته بوون سیستمی برژوازی به ره مه ی شپړش که نیمراتۆر نوینه ری بوو، له گه ل هه مو که موکوپیه کانیدا له سیستمی کون و داریزیی شانشین، واته شانشین بورینه کان باشته، که له گه ل له شکری هاوپه یماناندا گه راپونه وه سهرخاکی فره نسا،

یادداشتی خۆشی پۆلانی پرشانانی شۆپشی مەزن هەتا ئەوکاتەش لەناو دلی کرێکاران وزەحمەتکێشاندا مابوو و پۆلگاری حکومەتی سەد پۆلی ئیمپراتۆر کە هەموو پێی دلفۆشبوون و بەپاستی زەحمەتکێشان لەگەڵ پانەوی بۆرینەکان هەراسانبوون و دەترسان.

ئەگەر لەبەرامبەر هەپەشە ی گەپانەوی سیستمی کۆنی شانیشینی بۆرینەکاندا ئەو بەپاستیزانین کە ناپلیۆن نوێنەری سەردەمی نوێی پیشەسازی و لەدیدی نابووریش بەگشتی کرانەو و بەرەوپێشەبەری ئەو، لەجێگای خۆی دایەتی، دەبێ ئەو ش بلێن سەرکەوتنەکانی ئەو لەهەرەسپێتینی پۆتیم ئەوروپاییە فیویدالەکان یەک پۆلی شۆپشگێپانە ی هەبوو. دامەزێنەرانی فەلسەفەی زانستی دیالکتیک: بەهایەکی گەورەیان بۆکارەکانی ناپلیۆن دانابوو و چەند جارێک ناماژەیان بۆ کردبوو و دەلێن (... ناپلیۆن ئیمپراتۆریە موقەدەسەکی پۆم و ئەمانی لەناویری ژمارە ی ولاتە بچووکەکانی ئەلمانە نەژادی کە مکردەو و دەولەتی گەورەتری دروستکردن.

لەو ولاتانە ی کە وەتەنەو ژێر پانتایی دەسەلاتی ئیمپراتۆریەکی یاساو پێساکانی خۆی کە لەسەر بناغەی یەکسانی و دادپەرەری... هتد، دامەزرا بوون لەجێگای قانونە کۆنەپەرستیەکانی ئەواندا دان.

بەپای ئەنگلیس (جوتیاران و چینی برژوازی ئەلمان لەتێپوانینیان لە ناپلیۆن بەهەلە داچوو بوون، ئەوانە لەگراڤوونی شەکر و قاو و توتن، ناپازیبوون نەیان دەزانی گەمارۆدانێ نابووری سەر بریتانیا، دەبێتە هۆکاری سەرکی بەرەوپێشچوونی پیشەسازی ئەلمان... جگە لەمانەش نەیان دەتوانی درک بەمەزنی دەستپێشخەرییەکانی ناپلیۆن بکەن و لەپلانەکانی ئەو بگەن و قەسە ی نابەجێیان بە ناپلیۆن دەگوت، چونکە پۆلەکانیان بۆشەپکردن لەژێر ئەشرف و سەرمايەدارانی بریتانی دەبات، بەلام ستایشی بریتانیایان دەکرد کە لەپاستیدا ئەو هۆکاری هەلایسانی ئەو شەپەرەبوو، پۆتیمی تێرۆر و تۆقاندن لەفەرەنسادا کاری خۆی کردبوو و ناپلیۆن لەولتەکانی تردا بەشێوازی شەپ درێژە ی پێدەدا، بۆ ئەلمانیش بەتایبەت ئەم پۆتیمی تێرۆر و تۆقاندن ژێر زەووی بوو...).

هەرەها لەو واتارانی کە لەسەر باکووتینی نووسیو، لە (14/ی فەبرایەری سالی (1849) دا بەمجۆرە ی خوارەو لەم بارەو نووسراوە (لەمیژوودا هیچ کارێک بەبێ توندوتیژی یەک ئێرادە ی ئاستین نەسەپێندراو، ئەگەر ئەسکەندەری مەکوونی و سیزار ناپلیۆن بەپێودانی ئەو کەسانە پێوەریکەین کە بەهەستی بێهودەیی و لاوازی خود لایەنگرانیان بۆخۆیان دەستەبەر کردبوون. دەبێ میژوو چۆن با؟

سەبارەت بەبیتوانایی هاوێشە هێزەکانی سەربازی شەپێ خۆرەلاتی سالانی (1853-1854) دەگوتیت ئێرادە ی ناپلیۆن ژێر مۆفدۆستانەتر بوو کە لەنەزانی کردەو و هەلەکانی ئەو ناامادەباشەکانی دواتر بوو.

سەبارەت بەگەمارۆدانێ سیاسەتپۆل، نووسیویانە، لەپاستیدا ناپلیۆنی مەزن، ئەو جەللادە ملیۆنەها مۆرفی بەپەفتار و بێیارەکانی و جۆلە بروسک ئاساکانی لەبەپێوەبردنی شەپدا کردوونە قوریانی، بەلام بەپێوانە لەگەڵ پیاوانی سیاسی و کەللەپوچی بێئێرادە و بێپلان کە پابەرەبەتی شەپێ روسیایان دەکرد، نومونە یەکی کاملی مۆفدۆستانەبوو...).

ئەنگلس بێ ئەو ی بیهوێت پۆلی داگیرکردنەکانی ناپلیۆن لەئەوروپادا لەبەرچاوە نەگرت و نوکلی لیتیکات، ناماژە بەم خالەش دەکات کە ناپلیۆن لەکۆتاییەکانی حکومەتە کەیدا بەرەبەرە بۆ دەسەلاتداری پشتیەستووبە قانونەکانی ئیلاهی دەگۆردرا...

گه وږه ترين مه له یی نو نه وږه بوو کچی بڼه ماله ی شاننشین دژ شقپشی نه مسای کرده هاوسه یی، نو له بری نه وږه ی هه موو شونځه واری نه وروپای کلن نه هژلټ وېڅوخی بېټه پېشه نگی بڼ رکه بهر که چی هه لیده دا دهریاره کی خوی وه ک دهریار ی ولاتانی شاننشین تری نه وروپا لټیکات، به پای نه نگلس نه وږه ی سرته دجام بوو هوی نه وږه ی له ناوی بیات نه وږه بوو ملی بڼ شاننشین بڼ ماوه پیدا.

هوی تیشکانی هه موو ولاته شاننشینه کانی نه وروپا به ددستی ناپلین له سرته دجامی شه پی گه وږه وږه پویدو سرته دجام هیزه کی خوی به فله لاکه تدا، نه وروپا که له پووی نابورو به وږه دواکه وتوتیو له فله رهنسای ناپلین، له بهرام به ردا بریتانیا هه بوو له وېواره دا ژور له فله رنسا پېشکه وتوتیو بوو، چونکه زالبو به سر دهریا کانی دنیا دا نه گه ری نه وږه بوو به پړنگی له شکرکشی بتوانټ ناپلین زه بری لټیوه شینټ.

ناپلین هه رنوزانی هم دوژمنه له هه موو دوژمنه کانیتر مه ترسیدارتړه، چونکه ددستی به دهریا نه دده گیشته بریاریدا نو له خوره لاتی ناوه پاستدا به چوک دابینټ (واته: سوریاو میس) له هه شیاندا سرکه وتوو نه بوو، ټینجا که وټه بری نه وږه ی هورده ووی دهریایی پولونی سازیکات به لکوبه مه دوژمنه کی له نه دنده گوزه گیریکات، هیچ یه له م دووانه ناکامی باشیان نه بوو، دواتر هه ولیدا بازاره کانی بریتانیا له سرتاسه ری نه وروپادا له دست نه وږه ریټنټ، نه پتوانی هم کارهش بکات به زیاترکردنی کالاکانی فله رهنسی وچاکتر له پووی چهنده یه تی وچونیا یه تی وه رزانییه وږه بکات، چونکه نه مکاره نه دهریا، ناچار په نای برده بهر شه پو تغه نگی سهریازه کانی گومرگ، بڼ له ناو بردنی بریتانیا ته نها نه وږه بهس نه بوو پېشه سازی وپازاری کالا ساغکردنه وږه کانی له ناو به رټ، ده بوو بازرگانی کردنه که شی ټیغلیجکردبا، ده بوو زیان به ناو دنده بازرگانییه کانی بگه یه نټ وږه ریاوانی نو له بار به رټ وهاورده ی خاکه ژیر ده سته کانی بریتانیا بگه ټنټه ناستی سفر.

بڼ جټیه چیکردن وکاملېونی گه ماروی نابورو سره بریتانیا ده بوو سرتاسه ری نه وروپا به تاییهت پوسیا به دانیشنتوانه ژورکه به وږه ملکه چی ټراده ی خوی کردبا، نه مهش خوی له خویدا به مانای ده سلاتداریه تی جیهان بوو که ناپلین دوی سرکه وتنی له شه پی نوسترلیتز له ژیر ناری ټیمپراتوریه تی خورناوا، پروپاگنده ی بڼه کردو دوی شه پی تیلیست وږه وږه نیازی خوی ناشکرا ده کرد.

نو به وچوره بیرکودنه وږه، بهم پړنگایه نه یده توانی جگه له چاره نووسی له ناوچوونی هیجیتر وږه سته بټینټ، سرته دجامیش بینیمان له به ینجو.

(4)

هه موو نو هه وله باوانه ی له پټناو نه وږه ی ناپلین وه ک یه ک بوونه وږه ی پاکیزه و بڼ که موکوپی وه له بناسټنډرټ و پروپاگنده ی نه وږه ی بڼکرټ نه و فریشته بوو و ته نها بڼ به رڼه وږه ندی وختیوخوخی مرقه کانی سهره ری هاتووه، ته وار شتی بټیوه دی و بیمانان.

چونکه ناپلین خزی به ته په دلانه‌ی وژدانییه وه په‌ریشان نه ده‌کرد، ئه‌و به‌پاستی ویده‌لسقزانه خزی بقی پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی فهره‌نسا ترخان‌کردبوو، وژدی سه‌زمانی ئه‌و هه‌میشه مه‌زنی فهره‌نساو به‌رژه‌وه‌ندی فهره‌نساو ئاسایشی فهره‌نساو به‌کورتی هه‌موو شتی‌ک فهره‌نساوو.

پیشتر ئامازه‌مان پیکرد که ناپلین ئای فهره‌نسای ده‌میتنا، مه‌به‌ستی له‌کام چینی گه‌ل فهره‌نساوو، ئه‌و هه‌میشه به‌ناوه‌یتانی وشه‌ی فهره‌نسا مه‌به‌ستی له‌سه‌رمایه‌داری گه‌وره‌و هه‌تا ئاستنیکیش کۆلاکه‌کان بوو، به‌لام ئه‌گه‌ر لایه‌نی په‌وشتی -یان مورالیستی ئه‌مه وه‌لانیین لایه‌نی فکری بخه‌ینه‌به‌رچاو، ئه‌وا ده‌توانین گوته‌یه‌کی لۆرد روزیری بریتانی که‌سه‌باره‌ت به‌ناپلین گوته‌یه‌تی درک پێبکه‌ین (ناپلین، سنووه‌ی نیتوان هۆش ویره‌و وتوانای مرۆی هه‌تا بیکۆتایی به‌ره‌و دواوه‌ برده‌وه).

برتانییه‌کی تر به‌ناوی، پرقیستۆر هیلیندروژ، که‌هیچ شکاندنه‌وه‌و لایه‌نگرانه‌ی به‌لای ناپلیندا نییه، ده‌رباره‌ی ئه‌و ده‌لیت (ناپلین) له‌ساته‌وه‌ختیکدا ده‌رباره‌ی چاره‌نووسی سه‌رتاسه‌ری ئه‌وروپا بریاریده‌داو بقی ده‌ستگ‌یشتنیش به‌و ئامانجه‌ی خزی به‌ئیراده‌ی بێ که‌موکرییه‌وه هاوتا ده‌کرد.

بێ په‌حمی ئه‌ویه‌ه‌ی هه‌وه‌سه‌وه نه‌بوو، ئه‌و به‌یه‌ک چاو سه‌یری مرۆی ده‌کردو ته‌نها وه‌ک که‌ره‌سته‌یه‌کی به‌رده‌ست بقی ده‌سته‌به‌رکردنی ئامانج سه‌یری ده‌کردن.

بیرو هۆشی له‌هه‌موو شته‌کاندا له‌وه‌ئاگاداری ده‌کرده‌وه که‌هه‌تا ده‌کریت به‌بێ ستم و زۆرداری له‌ئامانجه‌کی نزیکیته‌وه. ئه‌گه‌ر زانیبای بارودۆخه‌که‌ باری ئه‌مه ده‌دات ئه‌وکاره‌ی ده‌کرد، ئامانجه سه‌ره‌کییه‌کانی که‌بوای شه‌ری تیلیست و فاکرام گرتبوونییه‌پیش وه‌موو ئه‌و خه‌وانه‌ش نه‌ده‌هاتنه‌دی، به‌لام هه‌زی به‌توانای ئه‌و بۆکه‌یشتن به‌وئامانجان له‌زۆر ڕنگاوه به‌به‌که‌ رسته‌ی چاوه‌پوان نه‌کراو دایده‌میتنا و به‌ره‌وپیشی ده‌بردن.

خاله سه‌ره‌کییه‌کانی له‌به‌رچاو ده‌گرتن لایه‌نه لاوه‌کییه‌کانیشی به‌وردی شوقه‌ده‌کردن و په‌ی به‌لایه‌نه‌کانیشی ده‌برد، ئه‌م به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌و په‌نده پێشینه به‌ناویانگه، ده‌یتوانی له‌کاتی شه‌پدا دره‌خته‌کانیش ببینیت و لق و په‌لو پۆپ و چل و گه‌لاکانیشیان لێک جیا‌بکاته‌وه، هه‌ستکردن به‌به‌هیزی و شکۆمه‌ندی و مه‌زنی ئه‌وه‌وه‌سانه‌بوون که‌به‌سه‌ر پۆحی نه‌ودا زالبیون و به‌پای ئه‌و به‌هیزی بالاتره له‌شانازی.

لێکدانه‌وه هه‌میشه سه‌رگه‌رمی به‌کارو به‌رده‌وام پوانین به‌گومانه‌وه توپه‌یی، هێله سه‌ره‌کییه‌کانی خه‌سله‌تی ناپلین بوون. ناپلین باش په‌ی به‌وپاستیه‌ی به‌ر‌دبووکه به‌نا سه‌ره‌کییه‌کانی وه‌جوله‌خستنی مرۆ ترس و به‌رژه‌وه‌ندی پارێزه، نه‌ک عشق، له‌م بۆچوونه‌شیدا سه‌ربازانی له‌م هاوکێشه‌یه به‌ده‌رده‌نا.

پۆژیکیان له‌ناو ده‌رباره‌که‌ی خۆیدا ئه‌م په‌رسیاره‌ی کردو گوته‌ی (ئه‌گه‌ر به‌رم ئه‌وروپا چۆن هه‌والی مه‌رگی من وه‌رده‌گرن؟) ده‌ربارییه‌کان گوته‌یان په‌سه‌داده‌نن و دل‌گران...

ناپلین قسه‌ی به‌مانه به‌ی وگوته‌ی: ئه‌وروپا پشوی ئیسراحه‌ت هه‌له‌ده‌کێشیت. ناپلین ئه‌وه‌شی باش‌ده‌زانی سه‌ربازه‌کانی زۆریان خۆشه‌ووت، به‌لام ئه‌و به‌ئنده‌زی سه‌ربازه‌کانی خۆشی نه‌ده‌ویست، که‌چی ته‌واو پێیان پشت‌به‌ستوو بوو له‌مه‌رگیش نه‌ده‌ترسا.

کاتی دواى مردنى تهرمه که یان دهشت، جگه له جیبرینی سهره نێزهى پلژگاری شه پى تۆلۆن شوین برینی ئه گوللهى که له سالی (1809) له راتیسبون به قاچی که وتبوو، نۆر جیبرینی ساریژبوو له سهر له ئى نابلین ده بیهران که کهس به جۆکتین زانیاری له سهر نه مانه نه بوو، ئیمپراتۆر له کاتی شه په کاندای بۆنه وهى سهریازه کانی وره به رنه ده ن، برینداربوونه کانی خۆى به نهینى ده هیشته وه جگه له که سانهى نۆر لیوهى نۆیکبوون و بۆیان ته دواى ده کرد، که سیت نهیده زانی، نابلین به مانه شی ده گوت لای کهس باسی ئه م برینداریه م نه که ن.

سه باره ت به و شانازیانهى دواى مه رگی به ناوه که په وه ده کران هیچ گومانى نه بوو، باسکردن و گێتانه وهى ژيانى خۆى به شتیکی ئاناسایی ده زانی و پێش هه موو شتیکیش به سهر نه تجامی پێکه وتی له قه له مده دا که به هۆى هه لومه رجی ده گمه نه وه هه ر هه زار سال یه ک جار پووده دا ت.

پۆژیکیان له سنت هیلین نابلین به لاس کازی گوت (پاستی ئه م ژيانى من پۆمانیکی سهرسام هینه ره).
ناپه یابوونی ئه و له سهر پووداوه کانی ئه روپا له گه ل هاوچه رخانه کانی کاریه گری جیهیشت، وه ک بلیتی تۆفانیکی تۆپه به هین سهرده مانیکی نۆر هه موو شوینیکی کوتابیت و وێران کردیبت و ئیستا نیشته بیت وه، له ئه روپای ئه وکاندا،
پیش ماتنه سهرکاری نابلین، پیشکه وتنی ئابووری و کۆمه لایه تی، پایه ی حکومه ته کۆنه په رسته کانی که چه ندين سه ده بوو پارێزگاریان له فیو دیالی ده کرد، هینابوو له رزه و بنچینه ی دامه زواوه کانی قه زایی و ئیداری هینانه ئاراو ئه و حکومه تانه ی که به پوکه ش شکۆمه ند دیاربوون وله ناوه وشدا کرمی بیوون و داپزبوون، له باربرد.
نابلین له سهر تۆپی پیشه نگى ئه و تۆفانه دا بوو که به ره و ئه روپا هه لی کردبوو و سیلاوی هینابوو، ئه و ئه م حکومه ته کرمی بووانه ی وێران وله ناو بردن. هه رچه نده ئه و دیواره له رۆژکانه به بێ بوونی نابلیۆنیش هه ره ره سیان ده هینا، به لام نابلین له پووخانه که یانی خیراتر کرد،

نابلین په یامه میژوویه که ی خۆی به داناییه کی بیهاوتا جیه جیکرد و ئه وکاره سه خت و گرانه ی به ئاناسانی ئه نجامدا.
دواى نابلیۆنیش هه ندیک له و حکومه ته شانشینانه هه تا ماوه یه ک توانیان خۆیان پابگن له ئه روپای خۆرئاوا دا، به لام جگه له چه نده دانه یه کیان، هه موویان وه ک ئه و لاشه وابوون به نۆر خرابه سه ر پتوو پاکیرابن، کوده ئای سالی (1830) له فهره نسار شۆپشی (1848) له ئه لمانیا و نه مساش کاری ماشتینی ئه م زیل و زاله میژوویه ی پاماشت.
بۆ لابرینی سروایش له پوسیدا، یه که م هه نگاو هه تا سالی (1861) نه ئرایه وه ئه مه ش به به ربه رچه دانه وه ی توند له لایه ن ئه شرافه کانه وه پوو به پوو بۆه.

ئه شرافه کانی پوسی بێ په روا به ئومیدی ئه وه بوون بیه وه ی هیچ ئیمتیازیک له ده سته بدن که به هۆی بارووخى ناله باره وه له ده ستیان دا بوو، دووباره وه ده سته بیتنه وه، به لانی که مه وه لابرینی بپاره کانی سرواز له به رزه وه ندی خۆیان چاکسازی تیدابکن وله مه شدا سهرکه وتنیان که م تازۆر به ده سته بیتا.

پتۆسته ئه وه وه بیربیریتنه وه نابلین بۆ ئانسانکاری شه په که ی له گه ل ئه روپای فیو دیالیداو سهرکه وتن به سهریدا هه رچی توانای هه بوو خستبوویه که ی، کۆنه فرمانده ی^(٦٧) پۆژگاری شۆپش، زیاتر له پستی ئیمپراتۆری فهرسادا دیارده که وت، دواتر وه ک پاشایه کی په های

دهسه لاتداری دنیاو گرمانیسی له نازادکردنی میلله تانی دنیا له دهست فیویدالیزم نیشاندده، وه که چون لهسالانی (1807-1812) له پۆلنیا بڼه وهی زهوی به نهوان بدات جوتیارهکانی نازادکردن، له پاستیدا پڼگایدا پڼژمی سرواژه لهجیگاکی خویدا بپڼیتتهوه، لهسالانی (1812) دا له پوسیدا نهم کارهشی نهکرد، نهو تهنا کاری بڼه وه دهکرد ئیرادهی ئاسنپنی خوی به سهر میللهت و دهوله تهکاندا بپه پڼیتت و بۆملکه چکردن بڼه خوی، له وکاتانه دابوو که نهورویا تیکرا په کدهست دڼی نازاردهری دنیا، ناپلین، پاست بوونه وه.

لهسالانی (1813-1814) تهنا نه شراف و پاشماوهکانی فیویدال نه بوون که دهیانویست خویان له چنگ ڼڼوو ستهمی ناپلین پڼگاریکه، به لکو بڼوای ولاته ژیر دهسته کانش به مڼی دهسه لاتداریتهی ناپلین نه وه له پڼشکه وڼن دواکه وڼبوون هه زیانده کرد له دهست کورت وپه ندی دیلی نهو پڼگاریان بڼیت، ناگاین لهو وه بهرمیتانه بڼه بهزه بیانهی ناپلین که بڼه خزمهتی بڼوای فیره نسا دهیکرد.

له پاستیدا کاتڼه پاپه پڼی میلی بواری خه لکیدا خویان له دهست ستهمی ناپلین پڼگاریکه، بهری نهو سه رکه وڼنه بهنسیب چینی بڼوای نه بوو، به لکو به قازاجی میرو شانشین و نه شرافهکان شکاپه وه لهو پڼزگاره دا، بڼهش لهو پڼزانه دا بڼوای نهو پڼوای لاوازیو وپه کڅستنه وه په کی دروستی نه بوو.

همان نهو چینی کومه لگای نهو پڼوایی که پڼشتر، ناوی هاوشاری له ناپلین نابوو وکنسولی په کمی ده که باند هه باند هه شکانی ئاسمان و به قاره مانئ نازادی به خشی شڅپشی ده زانی- یان به لانی که موه وه هه موو توپزه کانی تری کومه لگا له بهروای (18/ی برومده وه هه تا را که ویاندنی ئیمپراتوری، وایان لیده پوانی.

لهسالانی (1813 و 1814 و 1815) دا چینی بڼوای، بهریه کانی ناپلینیان ده کردو دڼی وه ستابونه وه، سیاسه ته ئابورییه کانی ناپلین له ولاتانی دهستنی شانکروای خویدا هه رئاوا ده توانا دابڼڼ، نهو هه تا کورتایی ته منی خوی نه کرد نهو مه سه له یه درک پڼیکات، ته نانه ته نشیده توانی درکی پڼیکات، په یکه ری زیوینی ئیمپراتور، که ناجی شانازی له سهر سهر داناوه داری دهسه لاتداریتهی له دهستیکدایه و به دهستکای تریشی گزیه کی سپیه و له ناوه ندی شاری پاریس له سهر چه ند پایه په کی بهر ز داناوه و چار دهوریان پڼکرپوه له وکرتپانه که له دڼم نیان گیراون.

نهو نهو راستییه مان نیشانددهات که ناپلین له سهر ده می ژیا نی خویدا چه ند هه ونی به زالبوونی به سهر نهو پویاوه گهر شیاپا ئاسیاش دیوه، ویستویه تی دهسه لاتی دنیا بگرتته دهست و ئیمپراتوری جیهانی دروستبکات، به لام ئیمپراتوری جیهانی داپمار شوپنه واره کانی "نقزده کلتور ناو نیشان" ناپلین تهنا نهو به شعی هه تا ماویه کی دورودریژ مایه وه، که زه مینه ی نهو پڼش وه دیار که وڼنی ناپلین، فراهه مکرابوو، نهو ش به پڼت به ستن به میژوو، هڅکاری دیاریکرینی نهو سه ره لدانهی ناپلینیش، به باری بهر وپڼشچوونی کومه لگا و پڼشکه وڼنی زانستی (پیشه سازیه وه ده به ستنیه وه) ده که پڼته وه بڼه ڼه گیزه قوله کانی ئابوری وکومه لایه تی.

سیمای ناپلین بڼه هه میشه له ناو هڅشی مړڼدا نه خشی هه یه، نهو یاده به لای که سانیکه وه، تارماییه (شاتیلو تهیموری له نک وجهه نکیزخان وه بیریان دپڼیتته وه، به لای هه ندیک که سانی تریشه وه نه سکنده ری مه کڼی و سیزاری پلیمان وه بیردپڼیتته وه) به لام چه ند لیکرلینه وهی میژویی زیاتر بهر وپڼشچیت، په سه نایه تی بیهاوتواو که سایه تی پڼپڼیتی نامیزی نهو (۳۸) که شتر دپته بهر چار وده دره وشپته وه.

میژوو نووسانی ناپلیون

ده رباره ی ناپلیون میژووی نژدو هه مه چه شن نووسراون که کوی گشتیان قه باره یه کی گه وره پیکدینیت، بق شه و خوینه رانه ی ده یانه ویت زانیاری له سه ر ناپلیون وه ده سته پین، ده توانی سه یری کتیه کانی کیرشایین، بکن که له ژیر ناویشیانی (ناپلیونی یه که م) وه نویتیرین وکاملترین نووسین ده رباره ی ناپلیونی تیدایه، شه مه جگه له وه ی چنده ها وتاری له خورگرتوون.

نژدیه ی شه و نووسینه نه ی له سه ر ناپلیون نووسراون، له ساله سه ر تاییه کانی دوا ی مردنی شه و ته نها شتی وه ک پیته لاگرتنی نیشتمان په روه رانه نین و نه مانه ش لی شاولیک کتین و نووسینی سه ر پیتی و میژووی ساخته و داخ له دلانه ن و به قه له مه که ی لایه نگرانی شانیشینی (بورینه کان) نووسراون.

بق به ر په رچ دانه وه ی شه و هه له مه ته هیرش شامیزه، یاداشته کانی دوشس دابرانتس و شاپتال و کتیبی سی کازو سه دان نووسینی ستایشی تر ده سترکا به بلارکودنه وه یان و به ره به ره به لاهواسه نگبونه وه ی شه م نووسینه نه، که له گه ل و دژ ده نووسران، یه که مین نووسین بلاویونه وه که به شتوازیکی وردو پاست لیکولینه وه یان له میژووی ناپلیون ده کرد، له نینوان نووسینه کانی سه ره تاییده یه کیک له و کتیبانه ی به شتوه یه کی ژیرانه و دوست میژووی نیمپراتوری فهرسای نووسیبوه کتیه به ناویانگه (20) به رگیه که ی نادولف تیپر، بوو به ناویشانی (میژووی کنسولی یه که م و نیمپراتوری) باسکردن و شیکارکردنی شه و له سه ر شه په کانی ناپلیون تابه نه مرچش گرنگی خویان ماوه، به لام شه م کتیه به هستی نیشتمان په رستانه ی زیاده رویانه نووسراوه و پیتی وایه له هه موو شه و نه پانه ی ناپلیون کردونی له سه ر حه قبوه، دواتر به نادولف تیپر- یان ده گوت (میژوو نووسی سه ر که و تنه کان) چونکه په وش ی گشتی شه و نووسینه به شتوه یه کی به رفراوان به له ج شوخویشی پوداوه میژویه کان ده خاته پوو، جگه له مانه ش ناویراو لیکولینه وه میژویه کانی خوی ته نها له بواره کانی سیاسی و دیپلوماسی و سه ر یازیدایه و بیتاگیاه له بواوری ثابووری و نه نانه ت پیتی وایه بژتیکه یشتن له میژوو یواری ثابووری پتویست بیت، به لام له گه ل شه مانه شدا کتیه که ی شه و کاریگه ریه کی نژدی هه بوو.

گتیبیکی گه وره یتر که والترسکات، نووسری به ناویانگی بریتانی سه بارت به ژیانی ناپلیون نووسیویه تی، یه کیکه له کتیه سه ره تاییه گرنگه کان و به شتوه یه کی ئاسان و ساده نووسراوه و نژویش دره خشانه، رومانووسی به ناویانگ شه م نووسینه ی بخره لکی نینگلیزی زمان نووسیوه و پشتبه سته بووه به رخی نیشتمان په رستانه ی بریتانی و دژی ناپلیون نووسراوه.

شه م کتیه پشتی به به لگی لاوازو سه ر پیتی به ستووه و به شتوه یه کی گشتی شه و کتیه به هوی شه ستوری نژدیه وه ته نها ده توانریت به یه که نووسینی گالته چاری سه ر که رکه رانه هه ژماربکریت. کتیبی ناویراو له بریتانیا و ولاتانیردا سه ر که و تنی به ده سته پینا و بق هه موو زمانه کانی شه و روپایی وه رگیترا.

له نیوی سه ده ی نژدو ده (نه فسانه ی ناپلیونی) به جوری زالبوو، که نووسینه که ی والترسکانیان به کفر سه یرده کرد. نووسری ئسکاتله ندی کتیه که ی خوی وه و له امدانه وه یه بق بابیرونی شاعیری گه وره ی بریتانی نووسی، که له سالی (1822) واته: دووسال پیش مردنی خوی بلاویوه و باسی له سه ر که و تنه کانی ناپلیون وستایشده کرد و ده لیت: پیشنه وه ی

ئىمپراتور ناپلېن بىتە دىنيا، ئىمپراتورەكانى بەدوای گالىسكەكانى خۇيدا راكىشا، والترىكات كەكسىتىكى رۇماننوسى پارىژەر بوو ناپلېننى لەو نەدەبەخسى زەبرى كوشندەى لەمىرو پاشاۋ ئەشرافەكان وەشاندىبوو.

دوای ئەوئەى هىگلى فەيلەسوفى بەناويانگ داكلېكىيەكى سەيرى لەسەر ئەو كىتەبەكرد: دەلەت لە (13/ئى تۆكتۆبەرى سالى 1806) واتە: رۇژىك پېش شەرى بىنا، كاتى ئەو شارە لەلەين سوپاى فەرەنساۋە داگىركرا، هىگلن لەنامەيەكدا بىق ناۋنىشانى تىت ھامرە نووسىۋىتەى (من ئىمپراتور، ئەو رۇخى دنيايەم بىنى كەبەمەبەستى ناسىنى شار بىژەدا تىپەرى) ئەو فەيلەسوفە بەناويانگە كەپىشتەر ناپلېننى ۋەك بەلەيكى ئاسمانى دەبىنى، دوای خۇيەندەۋى كىتەبى والترىكات، كەشقرشى فەرەنساۋ ئىمپراتورەتى ناپلېننى ۋەك كەششى شارۋچكەيەك داكلېكى كىردبوو و نووسىۋى (خواۋەند شقرشى فەرەنساۋ ناپلېننى بىق سزادانى گوناھەكانى فەرەنساۋ ئەورەپا ناردۋە) بەمەش فەيلەسوفە ئەلمانىيەكەى واتە: هىگلى تۈرەكرىدبوو ولەولامى والترىكاتدا دەلەت: ئەگەر دادبەرۋەرى خۋاىى ئاۋا داكلېكى بكات ئەۋانەۋە دەگەيەتت، شقرش شتىكى دادبەرۋەرانە و پىۋىستبوو وبەھىچ جۇرئ لايەنى ستەم و تەمىن كىردنى نەبوۋە.

لەكۇتايى تىپىنىيەكانى خۇيدا هىگلن دەلەت: والترىكات پىاۋىكى عەقل سوكە.

لەۋرۇژانەدا بەپىشتەستە بەبەلگەكانى وابەستەبە ناپلېن بەشېۋەيەكى بىق پىشېنە نووسىن و كىتەب بىلۋدەكرانەۋە و ياداشنامەى تازە دەرپارەى رۇژگارى ناپلېن يەك لەدوای يەك بىلۋدەبوۋنەۋە، دەۋلەتى فەرەنسا، فەرمانە سەريازىيەكان و فەرمانە ئىدارىيەكان و ئەۋنامانى كەبەدەستى ناپلېن نووسرابوۋن بە (32) بەرگى ئەستور بىلۋكرىدەۋە و دوای ئەمەش بەلگە و شتى تىرىش نووسران كەباسى لەشكركىشېيەكانى ناپلېن و جەنگەكانى و كارەكانى قانون دانانى و سياسى و ئىدارى ئەۋ لەفەرەنساۋ ئەلمانىاۋ ئتالىادا، يەك لەدوای يەك بىلۋكرانەۋە.

قوتابخانەى^(۳۰۹) رۇمانىش لەبۋارى مېژو نووسىدا ۋەك بۋارەكانىتر رەۋشىكى تايىت بەخۇى بىق قارەمان پەرۋەرى كرتەبەرۋرۇلى راھەرى لەمېژۋى مۇقايەتيدا بىق كەسانى قارەمان خستەرۋو، كىتەبەكەى تۇماس كارلايل، لەژۆر ناۋنىشانى (قارەمان و مەزەبى قارەمان پەرستى لەمېژۋودا) ناۋيانگىكى زۆرى پەيداكرد و ئەۋ نووسىنەى كەدەرپارەى ناپلېن بوو كاريگەرىيەكى زۆرى ھەبوو ز زىانتىكى زۆرى بەخسى، چونكە ئەگەر كەسانى مېژو نووس بەقارەمان پەرست لەقەلم بدرفىن ئەۋا ئەۋكەسە جگەلە ناپلېن كەسېتر نىيە.

يەكەم بەرپەرچدانەۋى جدى دژبەم بۇچرۋنە نالەبارە، كىتەبىكى سەرھەنگ شاراس بوو كەدەرپارەى جەنگى سالى (1815) نووسىۋى ولەسالى (1858) دا لەبۇركسل چاپكرا.

شاراسى بەبەنچە فەرەنسى نوۋمى ناپلېن و ناپلېنخۋازى بوو ويەكېكبۋو لەۋ پەناھندانەى كەلەبەلجىكا نىشتەجى بىبوو. ماركس دەرپارەى ئەۋ لەسالى (1849) دا: نووسى كەئەۋ پىاۋە^(۳۱۰). (گېرى ئاگرى پوۋە مەزەبى ناپلېننى كىردەۋە) (ئەدگار كىنە) ش دەستى كىرد بەدژايەتى كىردنى ئەفسانەى ناپلېننى ۋەۋلېدا ئەۋەنىشانىدات بىرۋكەى دىروستكرىنى ئىمپراتورى

³⁰⁹ - قوتابخانە: لىژەدا مەبەست لەرۇيازى رۇمانىكە، (ۋ-كوردى).

³¹⁰ - ئەۋ پىاۋە: مەبەست لەسەرھەنگ شاراس-ە، (ۋ-كوردى).

مه‌زن، به‌لای فهره‌نسییه‌کانه‌وه شتیکی نام‌زیه و له‌ئیتالیاه سه‌رچاوه‌ی گرتووه و له‌ناو ناخی مه‌موو پیاوانی سیاستمه‌درای گه‌وره‌دا بوونی مه‌یه .

مېټوۍ ناپېلېن به پېنېچ بهرگ له نووسينې (پېرلانفره له سالې 1867) دا بلاويكوه و يازده جار چاپكړايه وه و ناوه پكې كښېكه
 رځي ياخيبيوون و دوژمنايه تي كړدني ناپېلېن له خژده گړت، نهك تاكه سه رچاوه يكه دځي قوتاخانه ي قاره مانې نووسراپيت،
 بهلكه ناره زايي ده ريرينه دځي مه زه به ي ناپېلېن نووسي، دوو بهرگي نه و كښېه له سه رده مي نيم پراتكړي دووه مډا نووسراون و
 بلاوكړاونه وه .

پیرلانفره: رقی له هردوو ناپلین^(۳۱) بۆتهوه، به تیریانی نی ئه ناپلین قاره مانیک بووه، خۆپه رست و ئازادهری میلیه تان و ئازادی له ناو بر دوه و زۆردار بووه و خۆینی مرفه کانی ده رشت. لانفری خۆی به له سه ر حق ده زانی به وه ئی دژی جۆش و خه رشی زیاده پوه ی میژو نووسی ناپلین و ستایشی ئه و بوو، به لام ئه ویش دو چاری هه مان ئه و هه لانه بۆوه که ئه و نا کۆ کبۆ له گه ئیاند، به ومانایه ی ده رباره ی زۆلی میژووی ناپلین له هه موو زه مینه کاندای زیادی پتیه ده نا و ئه مه شی به نیگه تیف هه ژمار ده کرد، نه ک پۆزه تیف، له رووی شیوازی شه وه هه روک نا کۆ که کانی توشی خۆشبا وه پی و زیاده پیوه نان بۆوه و له حوارجیوه ی نووسینی زانستیانه ده جۆ ده ری.

دوای روخوانی نیمپراتوری دووهم، ناراسته‌یه‌کی تازه له‌بورای میژوو نووسی ناپلیقونی په‌ییداووه که به‌لای نیمه‌وه ژۆر جینگای سه‌رنجه.

لهه مان سالاتی سره تایی کڅماری سیپه م که هه تا نه وکاته ش هره شه ی گرانه وی بڼا پارتیسم بوسه ر کورسی ده سات
له نارادا مابوو، میژوو نووسانی کڅماریخواز، دږبه نه فسانه ی ناپلیقنی کتیبه کی (ژڅگ یوکتک) بوو له م کتیبانه، له لایه کی
تره وه پتویسته ناماژه به و کاریگه ریه مه زنه ی کتیبه کی (هیپولیت تن) بکه ین به ناو نیشانی (بنه ما هاچه رخه کانی فره نسا)
به تابیته به رگی پیته جه می.

نەم مېژدو نووسه كڅنه په رسته، له ژيړ كاريگه رې راسته وڅوځي ترسو و نه و كينه ي له كڅمڼه ي سالي (1871) ي فـهـره نـسـاي هـبـو، د دوستي پياوگه وړه كاني رځزگاري شقرشي كړيږيو ويه وشيږه هـلـگـه راوهيږي په سـهـريـانـدـاـبوـو. نايلپڼي به ميرا نگره وده دريژه دهـري توندوتيزو چه لادى سهـدارانى نيتـالـيـاي سـدهـكـاني (14و15و16) له قه له مـدـابـوـو كه نه وانه بـرـخـاـتـرـشـه ر ژيان. نو به هيچ چـرـئ سـرهـنـشـتي نايلپڼي به ونه ده كړد بـرـچـي شـقـرـشـي له باريږدېو، كڅمري نه هـمـيـشت.

لەنێوان ساڵانی (1870- 1880) کتێبی (ئەوروپا و شۆرشى فەرەنسا) کە لە نووسىنى (شاپر سورل) بوو، دەستى کرد بە لایىبوونەوه و لە ساڵى (1900) دا تەواويى و جوارى بەرگى کۆتايى ئەو کتێبە تايە تکرابو بە نايلىقن.

سورل، کتیبه‌کی نوای شهری (1870-1871) نووسیوه، شه‌یدایی زقیری نیشتمان په‌رسی ئو نیلهام به‌خشی نه‌وه و ه‌تا به‌ئه‌م‌روش زاله‌به‌سه‌ر م‌ت‌ئ‌وو نووسی ف‌ره‌ن‌س‌ا‌دا‌و به‌وه‌ی گ‌و‌ایا ف‌ره‌ن‌س‌ا ه‌ت‌ر‌شی نه‌ک‌ر‌د‌ت‌ه‌سه‌ر که‌س، به‌ل‌ک‌ر ه‌م‌یشه

به رگری له سنووه ئاساییه کانی خۆی کردووه، واته: ئالپ و رهن، شه ره کانی ناپلینیش که به روکش ده ستریزکاریانه بوون له راستیدا به مه بهستی به رگریکردن له فهره نسا کراون.

ئالپر سورل، که سێکی سیاسه ته داریووه و زهوقی ئه ده بی باشی هه بووه و به پشتبستن به لیژکولینه وه و به نواد اچوونه کانی میژوویی و لیژانی و زیره کیهکی تایبه تی هه بووه و که لکی له هزری سیاسه ته دارانی ده روویه ری وه رگرتووه، هه تا ئه م نووسینه ناقولار دامالو له راستی، وه ک راستی به لمینیت و بیخاته روو، له گه ئ له مانه شدا، کتیه که ی ئه و هه ندیک راستی میژووی گرنگی ناپلینی رۆشن کردۆته وه و خۆینه ر ده توانیت که لکی لێوه ریگریت.

یه کیکتر له هه ول تازمه کان بۆ زیندو کردنه وه ی ئه فسانه ی ناپلینی و به خشنده یی درۆ نامیزو خستنه رووی ناپلین به نیوه خوا له لایه ن (تارتور لويس) وه نووسراوه که له سالێ (1894) دا بلاقووه. له و کتیه ییدا قاره مانه که ی خۆی، ناپلینی به نه به رد ناوبردووه، باسکردنی ره وشت به رزی له ناپلین و مهره بانی جیهان، ئه و پیاوه تازایه ی به دلساف و مرقفدوست و خیرخواو تاشتی خوازه هه ژمار کلدرووه) به زۆر له (650) لاپه ره ی ئه و میژوو نووسه ستایشکاره دا جیتی کراوه ته وه و تیتی قرینجاوه... به لām له گه ئ له مانه شدا ستایشه زیاده پێوه نراوه پێکه نیناوییه کان و دروستکردنی شتی درۆ و بقره لخوا ی کتیه که ی تارتور لويس له سه ر تاشتی کۆبو کۆمه لی رۆشنییران و خه لکی که م خۆینه وار، سه رکه و تنیکی زۆری به ده ستهینا.

میژوو نووسیکیتر به ناوی فردریک ماسون، دوا ی بلاقوونه وه ی کتیه که ی تارتور، به هۆی نه وستایشه وه که بۆ ئه و کرا و به دریزایی سالانی (1890 بۆ 1900) چه ندين کتیب ده رباره ی ناپلین و ئیمپراتۆریه ته که یی و بنه ماله که یی و ده ربیارو سوپاکه ی بلاقوونه وه.

لیژکولینه وه ی ئه م میژوو نووسه ش (ماسون) که له ئه رشیفه وه کۆیکرد بۆ وه و زۆر دوو دریزه، به رلجیکی بت په رستی و ستایشکارانه نووسیووی، ئه و خاله وابه سته کانی به راستی رووداوه کانی به روونی خستبو روو، به لām فردریک ماسون نه ییتوانیوه به تیروانینیکی گشتی و تیوریه کی زانستیه یه بینووسیت.

له ماسون جدیدتر ئالپر واندال قوتابی و دریزه پێده ری به نه مه کی ریگای سورله. ئه م پیاوه له سالانی (1890 بۆ 1897) که لوته که ی په یوه ندی نیوان روسیا و فهره نسا بوو، له ژۆر ناوینشانی (ناپلین و ئه لکسه ندن) یه ک له دوا ی یه ک سێ به رگی ئه م کتیه ی بلاقوکرده وه، له و لیژکولینه وه ی خۆیدا باسی شه ره کانی فهره نسا و روسیا و هاوپه یمانیتی فهره نسا و روسیا ی له سه ر ده می ناپلیندا کردبو و له ناوه پۆکا هه مان راو بۆچوونی سورل پشتگیری کردبوو، به ومانایه ی ناپلین به شه رکردنی له گه ئ روسیا و هه مو شه ره کانی تریش گونا هکارنییه، گومان له وه نییه (واندال) یش نه ییتوانیوه راستی مه سه له کان به باشی بینیت، هه تا له دووم کتیییشیدا به ناوی (سه ره لدانی بۆناپارت) که پینچ سال دوا ی کتیبی یه که می واته له سالێ (1902) دا بلاقووه، واندال به سه لیه ی تایبه تی خۆی (به رای خۆی له رووی ئه ده بیه وه له سورل و ته نانه ت هه مو که س باشتر ده نووسیت)

میژوی کودتی 18/ی برومری شیکردوته وای بچووه ناپلین نه بهرپرسه له هاتنه سهرکاری رژیمی سهرکوتکری دواپی تانه مانه کی و^(۳۱۲) نه لئیرسراویشه له بهرامبه روودلوه کانی پئیش و دواپی (18/ی برومر) شیوازی نووسینی ئه وکتیبه ئه ونده به شهیدایی و تامه زوایی بچ ناپلین نووسراوه، که له کتیبی میژو نووسانی پئیشه و پئیشینه ی نییه.

به لایم به ره وانکردنی روودلوه کان که به زیره کیه کی تاییه ت باسی کردووه و وه نیویه تیه وه، تابلاویه کی ته وای زیندوی له ره وش و رووخانی دیرکتوار بهرجه سته کردوه و نه مهش خویندنه وه ی ئه و کتیبی به که لککردوه.

دواپی (10) سال له له چاپدرانی کتیبی به که می، ئه م دووکتیبه ئه ستوره ی ناویراو که (540 و 600) لاپه ره بوون (18) جار چاپکرایه وه.

شهری به که می جیهانی (1914-1918) و سالانی دواپی ئه وشهره کاریگه ریه کی زللی کرده سهر میژو نووسی ناپلینی، هه لچون و قلبی رژی نیشتمان په رستی توندپه وی بووه هژی بلاویونه وه ی ژماره یه کی زلر له نامیلکه و کتیبی ئه کادیمی و ساده، ده رباره ی ژیان و شهره کانی ناپلین، له مانهش ده توائن ناماژه به کتیبه کی (ئیدوارد دریف) بکه یین که سهر نووسه ری کوفاری (لیکولینه وه کان له سهر ناپلین) بکه یین.

دریف به ره می نووسه ره کانی پئیشوی به ناستیکی زلر کامل راستکردوته وه، بۆیه نیشتمان په رستی توندپه و زیاد پژی بیسنووری کۆنه په رستانه به نووسینه کانیه وه دپاره.

به گشتی په رچه کرداری برژوازی دواپی ریکه و تنفامه ی فیرسای، دروباره گرنگی به وکتیبانه دراپه وه که سه باره ت به کاره کانی ناپلین و چه مکی میژویی ئه و نوسراون.

له نێوان هه موو ئه وکتیبانه دا من ناوی چه ند کتیبیک دینم له وانه یه له رووی باشیی و دیکومینتیه وه جینگای سهرجن، له مانهش کتیبه کی (لويس مادلن) که دووبه رگه و به ناوی ناپلینه وه یه -یان کتیبیکی تری هه مان نووسه له ژیر ناویشانی (کنسولی و نیمپراتوری) سالی (1933) بلاویوته وه.

هه ره ها کتیبه دوو به رگیه که ی (بنویل) یش که له ژیر ناویشانی ناپلیندایه له سالی (1933) بلاویوته وه و جینگای سهرجن، به لایم کتیبه لیکولینه وه که ی (نوبی) که تاییه ته به دروگه ی سنت هیلین و له سالی (1935) دا بلاویوته وه، سهرچاوه یه کی به پێژه بچ میژوی دواپی ساله کانی ناپلین.

هه ره ها کتیبه گه وره که ی (ئیدوارد دریف) له ژیر ناویشانی (ناپلینی مه زن) جینگای وه بیره تانه وه یه و ئه و کتیبه له سالی (1930) دا بلاویوته وه و زلر شتی سه باره ت به ناپلین تیدایه و له رووی پشتبه ستنی به به لگه کان زلر له کتیبه کانی بنویل و مادلن باشتره. مادلن له سالی (1936) دا کتیبیکی گه وره ی تری له ژیر ناویشانی (میژوی کنسولی و نیمپراتوری) به (12) بهرگ به چاپه یاند و له و کتیبه یدا به ناوازیکی زلر تامه زوایانه و به ریزو شکله ندیه وه باسی ناپلین ده کات.

ئالپر منیه، به هژی لیکولینه وه و به دواچوونه کانی ده رباره ی (18/ی برومر) به ناویانگه و ئه م کتیبه ی له سالی (1928) دا بلاوکرده وه، له سالی (1934) یشدا کتیبیکی تازه ی له ژیر ناوی (له گه ل- یان دژی ناپلین) بلاوکرده وه، ئه و له وکتیبه یدا دواپی

ئەوێ بەدرژی باسی ئەوەیکردووە کە دۆژمانی نابلین دەتوانن دژی ئەو چی بلێن- یان گوتیانە، خەریکی پێتە لاگرتنی ئیمپراتۆردەبێت بەچاگانە کە لەگەڵ فەرەنسایداکردووە و سەرەنجام لەبەرژەوندی نابلین دەیشکێتێتەو. سەرەلانی ئەو نووسینە نیشانە داշکانە بەلای ستایشکردن، کە ئەوەمێ ئەرەوشە زالەبەسەر مێژوو نووسانی نابلین. بەلام ئەو کتێبی لەهەموو کتێبەکانیتر واقعی و زانستیانە، کتێبەکی (لوفەر) کە لەسالی (1932) دا بەناوی (میللەتان و شارستانیەت) ه. بەدرژیایی یەک سەدە مێژوو نووسانی نابلین لەفەرەنسادا بەمچۆرەبوو، من لێرەدا چەند کتێبی گرنگ وەبیرمێنەو کە کاریگەری گەورەیان لەسەرەرای گشتی جێپێشت.

بەلام مێژوو نووسی نابلین لەولاتی تری ئەوروپاییدا، لەتیروانی گشتی هەمان پێگایان گرتۆتەبەر کە لەفەرەنسادا کرابوو، لێرەدا ناوی فۆرنی و کیرشایزنی مێژوو نووسی بەناویانگی سویدی دەهێنم. وەک لەمەوێر گوتمان باشترین مێژوونووسی نابلینی و کتێبەکی لەسالی (1934) داتەولوکردووە.

گەرەبی ئەم دوو نووسینە، جیگای بەراورد پێکردن نییە، کیرشایز، لەکتێبە ئەستورە ئۆ بەرگییەکی خۆیدا، بەوێر وریایی و سەرشارییەو دەریارە مەسەلەکان دواوە و هەریەرگێش لەکتێبەکی دوو ئەوەندە بەرگی کتێبیکی فۆرنی، ئەم دوو کتێبە هەردوکیان لەولاتی ئەلمانی ئەژاددا نووسراونەتووە و هەردوکیان بەشیوەیەکی زانستی بۆگەیشن بەپاستییەکان نووسراون و بەبێ لایەنە مەسەلەکان خراونە بەریاس و لیکۆلینەو.

بریتانیەکانیش ژۆر کتێبی لیکۆلینەو بەدواداچوونیان لەسەر مێژووی نابلین نووسیوە. خۆینەرانی ولاتی شۆلیەتیش دەتوانن کە لەبەرگی یەکەم و دوو مە کتێبی (مێژووی سەدە ئۆزەهەم) وەرگرن کە لەنووسینی لویس و رمبو، یەو لەسالی (1938) دا بەچاپگەیاندرایە. سەبارەت بەمێژووی ئابووری سەردەمی نابلینیش کتێبی کەم لەو روانگەوە بلۆکراوەتووە، جگە لەکتێبی (پل دارمستر) کە سەبارەت بەگەمارۆی خاکی لەئەوروپا و فەرەنسادا هەبێ و کتێبیکی (رۆلف) لەژێر ناوینیشانی (سیاسەتی داگیرکاری نابلین) نیشت لەبەردەستدا، تازەترین کتێب کە لەنووسینی (سفتویان) هەر لەم بارەو، هەرەها کتێبی (هەکشری بیرمەند) ی سۆیدیش بەچاپگەیاندرایە. هەرەها چەند لیکۆلینەو بەدواداچوونی ئابووریتر سەبارەت بەمێژووی ئابووری سەردەمی ئیمپراتۆری نابلین بلۆبوونەو. ئابووری ئیتالیا لەسەردەمی دەسەلاتداریتی نابلیندا، بەپشتبەستن بەلگە بلۆنبۆو و هەبوو لەئەرشیفەکانی میلان و شارەکانی تری ئیتالیا، بنچینەوی لیکۆلیەوی من بوو لەکتێبی (گومارۆی خاکی لەئیتالیا) (پاریس- 1928) (1)، لەکۆتایی سالی (1936) دا کتێبی (لویس ویلا)، لەژێرناوی (شۆرش و ئیمپراتۆری) بلۆبۆو، بەناوینیشانی بەرگی دوو مە نابلین. ئەم نووسینە بەشیوەی لیکدانەو و رەخنەگرانە واقعی بینانە. بەتیروانیی گشتی و بەکەک، ئەوێ سەبارەت بەروونکردنەوی مێژووی نابلین نووسراوە، باسی کردووە، بەلام (ویلا) زانیاری لەسەر ئەو ولاتانە کەم بوو کە لەژێر دەسەلاتی ئیمپراتۆریەکی نابلیندا بوون. هەرەها شیوەی نووسینەکی ئاوا بەکورتی بۆ ئێز، نامە دکترا نووسیا باشتربوو، بەلام لەرووی دیکۆمینتی و کامە. سەرنج و وردبینی لەمێژووی نابلین، لەتیروانی زانستیانەو بوو هەژێ ئەوێ چاوبەژۆر بۆچوون و تیوری باویدا بخشێندرتووە کە بەرووکەش دروستبوون، بەلام لەسەرنەمای ئامانج و رەفتاری نابلین دارژۆران. کردنی ئەمکارە پێش هەمووشتێک پێویستە بەپشتبەستن بەلگە بلۆنبۆو ئەنجامبدرت، کە لەئەرشیفەکانی تاییەت

بە ئابووری رۆژگاری ئیمپراتزیداً ھەن. لەم روودەوێ ئوێ وابەستە بە پرۆسە کتێبێکی بە ناویانگی فرانتس مەرینگە لە ژێر ناوی (بەشیک لە مێژووی پرۆس) و بەرگی یەکەمی لە سەدەکانی ناوەراستەو ھەتا شەری بنای لە خۆگرتوو، بەرگی دووھەمیش لە شەری تیلستەو ھەتا دروستکردنی ئیمپراتزیری، ئەم کتێبە لیکۆلینەو ھەبە لە سەر بنەمای مارکسیستی و کتێبە کە زۆر بە بەھار و ھێندوو، چاپی تەواوی ئەم لە سالی (1930) دا تەواو بوو، لە بەرگی یەکەم لە لاپەری (1- ھەتا 128) و لە بەرگی دووھەمیش لە لاپەرە (292 بۆ 380) ی تایبەتکراو بۆ مێژووی پرۆس لە سەردەمی ناپلیۆندا. ئەم کتێبە لە رووی ئەدەبیەو بە شێوەیەکی زۆر دلگیر و سەرنجراکش نووسراو. نووسەر لەم کتێبەدا نوکی قەلەمەکی خۆی ئاراستە ی داھێنانی نیشتمان پەرستەکان کردوو و بەردەوام بوون لە سەر جۆشەدانی نیشتمان پەرستی پرۆس و رۆحی سەرکوتەرانە ی بنەمالە ی ھوھانزولرنی و ھەدیار خستوو و ھەک ئەنگلس پیتی وابە دەسەلاتداریەتی ناپلیۆنی بە سەر ئەڵمانیادا بە پیشکەوتنی تاریخی ئەو ولاتە لە قەلەم داو، کتێبی (مەرینگ) یەکیکە لە نووسینە دەگمەنە بیتاوتایانە ی مارکسیستی کە تەبەئە مرقش سەبارەت بە سەردەمی ناپلیۆن نووسراو. ھەر ھەا دەتوانین ئاماژە بە چەند لاپەرە یەکی کتێبی شولتز بکەین کە دەربارە ی ناپلیۆن لە ژێر ناوینیشانی (بە ناگرو خوین) بەلای کردۆتەو.

ھەر ھەا کتێبێکی (لاوئەربک) ش ھە یە لە ژێر ناوی (ھامبۆرگ لە رۆژگاری داگیرکەرانی فەرەنسێ) بە لām دەربارە ی ئەم شارە بە شێوەیەکی گشتی بارودۆخی ئابووری ئەڵمانیا لە رۆژگاری دەسەلاتداریەتی ناپلیۆندا، دەتوانین ناوی کتێبی لیکۆلینەو ھە ی ئەرشیفی بلۆنە کراو ھەردوو ئەو نووسەرە ی سەر ھە بکەین کە لە ژێر ناوینیشانی (پە یو ھەندییە بازراگانییەکانی نێوان فەرەنسای ئەڵمانیا لە سەردەمی ناپلیۆن) دا بکەین. ھۆی ئاراستە و خۆی ئو ھە ی دانیشتوانی ئەوروپا و ئەمریکا ئارەزو ی خویندەن ھە ی نووسینی مێژو نووسەکانی سۆفیەت، لە لیکۆلینەو ھەکانی لە سەر ناپلیۆن دەکەن و بۆتە جیگای سەرنجیان.

چەند جار ھە رگێزانی ئەم کتێبە ⁽¹³⁾ بۆ زمانە بیانییەکان، بە ھۆی لیکدانە و وشیکردنەو و لیکۆلینەو و رخنەکانیەتی کە لە سەر ئەمە رەنگی داو تەو، ئەم کتێبە لە بریتانیای ھەمریکا و فەرەنسای سوید و نەرویج و ئیتالیا دا تەرجەمە بکریت و زوو چاپدە کریتەو.

ئەو پىياۋەى مەن دەمەۋىت ژيانى باسبگەم و كەسايەتى
 ئەو نىشانىدەم، يەككە ئە سەرسۈرەينەرتىن دياردەكانى
 مېژۋوى جىھان و سەرىرنىيە دەريارەى ئەۋكتىبى بىژمار
 نووسراين و بنووسن و بىۋىستىشە ھەر بنووسن.

نېۋەندى ئارام بۆ چاپ و بلاۋكر دنەۋە